Ketabton.com

ketabton.com - The Digital Library

نام کتاب : سفرهای غازی امان‌الله
نویسنده : ع،و، پوپلزائی
تیراژ : ٤٠٠٠
سال : ١٣٦٤
شماره : ٨٢
محل‌چاپ : مونوتایپ مطبعه‌دولتی

قطعه خطو شعرمیر زامحمدیعقو ب «مخلص» که در ما ه‌ذیقعده الحرا م سنـه ۱۳۰۹
قمر ی در تاریخ ولاد ت‌شاهزاده امان الله گفته و بقلم خود نوشته است .

ketabton.com - The Digital Library

پیشگفتار

خوانندهٔ عزیز! چهل سال قبل از امروز پدرم که قرابت و صمیمیتی به امان‌الله‌شاه غازی داشت، حفظ و نگاهداری آثار و اسناد دورهٔ امانیه را جداً ارشاد میفرمود. زیرا که آثار و اسناد و مدارکی برای این مقصود از سالیانی فراهم آورده و نوبت تدوین آنرا انتظار می‌برد. و از جملهٔ بخشهای تاریخ آن دوره یکی هم ترتیب سیاحت‌نامهٔ امان‌الله شاه را در دوازده کشور آسیا و اروپا که از تاریخ (۷) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی تا (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ شمسی (۲۹ نومبر ۱۹۲۷ میلادی - ۱ - جولائی ۱۹۲۸ میلادی) را در بر گرفته و در همان مدت کشورهای: هند - مصر - ایتالیا - فرانسه - انگلستان - بلژیك - آلمان - سویس - پولویا روسیه - ترکیه - ایران - را سیاحت نموده است. تشویق و ترغیب می‌نمود. وهمان است که این سیاحت نامه را که یك پادشاه دولت مستقل افغانستان بآن (۱۲) کشور رسماً دعوت شده است، از جانب خود (سفرهای غازی امان‌الله‌شاه) نام گذاشته سپرد تاریخ ملی و بین‌المللی افغانستان آزاد و مترقی مینمایم. و این افتخارنامهٔ ملی و مردمی افغانستان در سال ۱۳۵۷ شمسی کاندید جائزهٔ مطبوعاتی نیز گردید. تا آنکه طبع و نشر آن در برج حوت سال ۱۳۶۳ شمسی از طرف ریاست عمومی نشرات کمیتهٔ دولتی طبع و نشر مدنظر گرفته شد. و نوبت انتشار آن در مساعدترین فرصت نیك (۲۸ - اسد ۱۳۶۴ - شمسی شصت و ششمین سالروز استرداد آزادی افغانستان) مصادف گردید.

و ازین بشارت بعموم وطنپرستان وفداکاران راه استقلال تبریك میگویم.
زیرا که (٥٦) سال بعدآن سفر ها این مجموعهٔ نغز و نفیس بظهور می آید.

وچون ازمعتبر ترین مآخذ و مدارك رسمی افغانی و خارجی فراهم آورده شده است از هرنگاه انکار ناپذیر و یك اصالت مطبوعاتی و نشراتی خاص دارد. چه سوادی که دراین کتاب گردآورده شده است از کلکسیون جرائد دورهٔ امانیه و مسودات خصوصی آن سرقهرمان دلیر ملی است که در همان عهد بچاپ رسیده وهم قسمتی از مطالبی است که آن رهبر نهضت های جدید افغانستان، بعد بازگشت آن سفر در ضمن سخنرانی های خود در کلوپ ستور در محضر و ازاو رؤسای ادارات تشریحات داده است. فراهم گردیده و خود آنچه را که در صفحات جرائد و نشائد خوانده و آنچه را که مستقیماً از زبان افراد سلسل سیاست آن دوره شنیده ام، در پیرایهٔ این کتاب درآورده و هم قسمتی از چشم دید خود را که مناظر باز گشت آن سردفداکار راو هم مدت هفت ماه آخرین دورهٔ دولت و سلطنت آنرا باگزارشهای خاتمهٔ آن که این موفقیت و پیروزی فوق العاده خار چشم دشمنان گردید، پوره به خاطردارم و این کتاب را بحیث یك سند موثق بدست اهل خبرت می سپارم. و خوشبختیم که به یمن توجه دولت جمهوری دموکراتیك افغانستان، دفعهٔ اول بطبع ونشر این کتاب موفق میگردیم.

واین کتاب که جزء مهمی از افتخارات مطبوعاتی عهد حاضر و مطابق به آرزوی عموم هواخواهان اعتلای کشور عزیز افغانستان تمام میکند خدمت جمیع همکاران مطابع معاصر نیز فراموش نخواهد شد.

عزیز الدین وکیلی پوپلزائی

حوت سال ١٣٦٤ ش مارچ ١٩٥٨ م

اولین شناسایی دولت امانیه

بدنیای خارج

***

افغانستان این سرزمین کهن در قلب آسیا را با همه موقعیت تاریخی و جغرافی آن تمام دنیا در تمام قرون شناخته و می شناسد. اما دولت مستقل امانیه را با تمام معانی ابتکاری و آزادی آن که آزادی مجدد افغانستان باید گفت از روی این اولین اشتهار رسمی آن عهد پر افتخار شناختند. تا آنکه سلسلهٔ شناسایی جدید، موجب این سفر رسمی در سال نهم آن سلطنت در دوازده کشور آسیا و اروپا گردید.

امان الله شاه در اولین اشتهار (شام جمعه (۲) حوت سال ۱۲۹۷ شمسی) نوشت:

«بر همهٔ شما رعایای صادقه و ملت نجیبهٔ خود این را اعلان و بشارت میدهم که من تاج سلطنت اسلامیهٔ افغانیه را بنام استقلال و حاکمیت آزادانهٔ داخلی و خارجی افغانستان بسر نهاده ام». و نوشت که: «مانند مردم افغانستان یک قوم جلیلی که آزادی را سعادت خود ها و ازادوار تاریخ بهر طرف دنیا

ketabton.com - The Digital Library

بار بار شناختانده باشد .چطور سیشود که نام حمایت و یا آقایی کدام دولت خارج غیر دین و سلت خود را بر خود قبول کند ».

و نوشت که : «دولت افغانستان هروقت آزاد ومستقل بوده وخواهد بود. وسن به همین نام مقدس حکمرانی آنرا قبول کرده وبشما سلت افغانستان هم بشارت دادن را ضروری دانستم که شما قوم وسلت(۱) آزاد ومستقل، هستید که حق حمایت و نگرانی هیچ کدام دولت خارج بر شما نیست ».

و نوشت که: « درحفظ ناموس دین و دولت و سلتی خود بیدار بر نگاهبانی ودوستی وطن خود هوشیار باشید . و باقی ازدرگاه حضرت اقدس لایزال برای خود و شما و جملهٔ اهل اسلام وهمه بنی نوع انسان خیر و توفیق سی خواهم».

***

این اشتهار اولین، سوجب شناسائی حقیقی دولت اسانیه بدنیای خارج شد. واز آن تاریخ این آزرو بر سردم داخل و خاوج پیدا شد که این قهرمان جوان (اسان الله شاه غازی) از کشو و های آسیاو ارو پانیزدیدن نماید .و تاچنانکه دربرج قوس ۱۳۰۶ ش این فرصت میسا عدمیسر آمد.و اسان الله شاه گفت که: این سیاحت و پذیرایی های درخشان ازبرکت افغانستان و استقلال آن است.

---

(۱) قوم و سلت یك سعنی دارد و این جمله برای تایید وتاکید آورده شده است و سقصد از سردم افغانستان است و اسان الله شاه در تمام گفتارها و اشتهارات خود این کلمات سعتبر عربی را اصطلاحاً بکار برده و سنظور حقیقی او تمام طبقات جامعهٔ افغانیه است و چنانکه در نطق و داعیهٔ خودش تصریح فرموده است .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

وداع

اعلیحضرت امان‌الله‌شاه غازی بتاریخ سه‌شنبه (۷) برج‌قوس‌سال ۱۳۰۶ شمسی (۴ جمادی الاخری ۱۳۴۶ قمری ۲۹ نوسبر ۱۹۲۷ میلادی) قرار پروگرام‌معهود اهالی شهر و شش کروهی کابل را در چمن قصر دلکشا احضار فرمود. سا سورین سلکی و نظامی و اهالی شهر و شش کروهی کابل که تعداد آنها بالغ بردو ازده هزار نفر میشدند . در میدانی حوالی قصر دلکشا جمع آمده منتظر شنیدن نطق و داعیهٔ پادشاه غازی بودند. تا اینکه اعلیحضرت امان‌الله‌شاه به‌ساعت سو عود بر منبر خطابه قرار گرفت . درین وقت محمد ولی‌خان دروازی وکیل مقام سلطنت به‌نمایندگی ازطرف عموم سا سورین دولت نطق و داعیه را قرائت نمود. بعد از آن فیض‌محمد خان وکیل از طرف ملت و بزبان وکلای ملت سعروضهٔ وداعیه بیان نمود. وسپس سردار محمد یونس‌خان رئیس بلدیه (کابل بنا روال) ازطرف شهریان کابل مضمون و داعیه خواند .

اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی بعد از استماع و داعیه ها نطق موثری ایراد کرد. وآنقدر پرسوز حرف‌ها گفت که دو سه بار خودش و هم اهالی به‌گریه شدند. و از جملهٔ سخنان او اینکه : «هندو ـ هزاره ـ شیعه ـ سنی ـ احمدزائی ـ پوپلزائی نداریم، بل همه یک‌ملت هستیم و آن افغان». این جملهٔ حکمت را اساس حمایت استقلال افغانستان اعلام فرمود :

« اولین نعمتی که افغانستان نائل است استقلال میباشد. پس استقلال خود را همیشه حمایت کنید و برای محافظت آن بیدار باشید. چه دشمن های استقلال تان همیشه از آن راهیکه شما را از طرف آن بی‌خبر میدانند بشما پیش خواهند آمد ».

و گفت : «ملت عزیزم ! برای شما قانون ترتیب دادم، ما ملت قانونی هستیم

جز مطابق قانون دیگر حکمی را بر خود قبول نکنید». و گفت: «حیات غیر معین است، ولی به هرحال میخواهم چند نصیحتی بشما گویم تا آنها را همیشه مدنظر داشته باشید». و این نصایح سراسر بحث از فوائد علم و شمولیت پسران در مکاتب و هم اتحاد و اتفاق ملت و حفظ و حمایت استقلال بود. و گفت: «چیزیکه مرا در اروپا می فرستد، ذوق و شوق خودم نمی باشد. مجلس وزرا برفتن من تصویب کرده اند». و چون در برج عقرب سال ۱۳۰۶ شمسی مدرسهٔ سوادخوانی (صوت امانی و یا خواننده شدن ناخوان در بیست ساعت) نام گذاشته و ذهن نشین مردم شده بود و برای تطبیق اصول مذکور هر شب در مسجد شاه دو شمشیره (۱) مشرف شده برای عده یی از شایقین درس میداد و این مدرسهٔ سواد خوانی را به معلمی خود پیش از ایام سفر تاسیس نموده بود یک مثال از خدمات علم و معارف بر مردم کشور توصیه نمود. و این بود خلصی.

از نطق تودیعی امان الله شاه غازی در میدان قصر دلکشا کابل. که به لهجهٔ بسیار قوی و پرسوز و بدون آنکه مسوده ئی در دست داشته باشد. با فصاحت تمام بیان نمود.

---

(۱) عمارت جدید مسجد شاه دو شمشیره در سال ۱۳۰۶ شمسی به صرف پول شخصی سرور سلطان علیا حضرت سراج الخواتین والدهٔ سکهٔ امان الله شاه تکمیل شد و ایام اختتام کار تعمیر آن ماه میزان سال مذکور است.

سرام‌سفر امان الله‌شاه

امان‌الله شاه درسال ۱۳۰۵ شمسی‌بعد نشر نظامنامه ها چون کمبود سامان وسائل ترقیات جدید افغانستان‌از هرلحاظ‌ملاحظه می‌گردید. این‌مطالب را درمجلس‌عالی‌وزراء و ریاست‌شورای‌دولت‌سوردغور و بحث‌قرارداد که باید بزرگترین و بهترین‌اشیاء وسامان، برای پیشرفت‌معارف ومطبوعات و عمرانات و مخابرات‌جدیداسروز و آیندهٔ‌افغانستان‌ازممالک‌اروپایی‌خریداری و تورید گردد ،و هم وسایل مخابرات و تجارت وصناعت و زراعت‌از هرنوع فراهم‌و مهیاگردد . و باید هیأتی‌تحت ریاست دقیقترین اشخاص وارد این ذرایع انتخاب و درفرصت مساعدبجانب‌اروپاا عزام گردند . اعضای‌شورای دولت که‌وکلاونمایندگان‌ملت‌بودند ،گفتند : ما مسوؤل‌این همه‌اسور هیأت‌و زراء دولت‌را میدانیم‌و بنوعی که‌میدانند اقدام نمایند مجلس و زراء تصویب‌نمود که‌باید برای‌برآوردن‌این همه‌مقاصدعلمی‌و فنی خود شخص پادشاه غازی‌قبول این ریاست‌هیأت‌بنماید. زیرا که‌بزرگتر و منورتر مردمعارف‌خواه و ترقی‌پسند ،جز فرد ذات‌پادشاه‌سوردنظر نیست و دیگر اینکه چون ازسال ۱۳۰۱ شمسی‌تااکنون دعوت‌نامه های‌رسمی‌از طرف چندکشور رسیدو خواهش‌شده بود که‌پادشاه‌استقلال بخشای‌افغانستان از کشورهای او شان دیدن نماید .این‌مسأله‌نیز مثال و استنادآورده‌شد که باید پادشاه افغانستان این رنج و تکلیف‌سفررا قبول بفرماید. امان‌الله‌شاه که‌از سال ۱۳۰۱ تاسال ۱۳۰۵ برای تفتیشات‌مشرقی وقندهارعزیمت‌نموده‌بود. مصمم‌شد که‌از اوائل فصل بهار سال ۱۳۰۶ شمسی‌از ولایات‌شمال افغانستان نیز دیدن

نموده تجاربی اندوخته و بعدازسر اجعت آن سمت بکابل درخصوص تمهیدات سفر که دقت زیاد را دربر میگیرد ابراز نظر فرماید .

و بر حسب آن گذارشهادر برج سنبلهٔسال ۱۳۰۶ شمسی پروگرام اوقات سفر و هم همراهان سفر تعیین گردید و دراین وقت فهرست کمبود هرگونه ساسان و وسائل عرفانی و عمرانی و تخنیکی جدید بقرار یادداشت های مجالس وزراء ، و کلاء ، ارباب معارف و مطبوعات وقت ترتیب وبه هیأت همراهان سفر سپرده شد و این آمادگی و سائل و سراحل سفر مدت سه ماه وقت را دربر گرفت . و دراوائل برج قوس سال ۱۳۰۶ شمسی آمادهٔحرکت و روز سه شنبه (۷) قوس سراسم وداع و حرکت به عمل آمد ، چون خود زبان ترکی و فرانسوی راسیدانست واعضای هیأت به لسان های خارجی وارد بودندو نیز سفراء و نمایندگان افغانی درخارج سطابق پروگرام و ظایفی سعین داشتند سشکلی ازین لحاظ رخ نداد .

تاریخ حرکت از کابل بصوب قندهار

امان الله شاه غازی بروز سه شنبه (۷) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی بعدانجام سراسم وداع درسیدان قصر دلکشا کابل بسواری سوتر رول رایس سرخ حرکت نمود و خط سیر او را راه چهاردهی ـ وردك ـ غزنی تشکیل داد ، شب را درسقر گذرانید و ازساعت حرکت از شهر کابل بااهالی که حد به حدد رطول راه برای رسم احترام حاضر شده بودند ، و داع کرده و بتاریخ چهارشنبه (۸) قوس (۵ جمادی الاخری ۱۳۴۶ قمری ـ ۳۰ نوسبر ۱۹۲۷ سیلادی) بوقت ظهر وارد شهر قندهار گردید .

صورت پذیرایی و باریابی اقوام و قبایل وساسو رین سلکی و نظامی قندهار

خیلی شاندار و جمعیت مستقبلین از حد منزل باغ (۱) شروع به استقبال نمودند قندهاریان اعم از اقوام و قبایل و ماسورین سلکی و نظامی بهر دو طرف جاده از منزل باغ تا ارگ قندهار اجتماع نموده خیر مقدم میگفتند. و اینکه از پروگرام این سفر و سرام دولت و حکومت افغانستان مطابق رأی وکلای ملت خبر داشتند ـ مقصود آنرا دانسته بودند خیلی ها ابراز خوشی و مسرت می کردند.

و سوسپیدان اقوام میگفتند: ایکاش ما همیشه زنده باشیم تا تو فرزند بزرگ افغان را با این رشادت و همیشه در این شهر تاریخی قندهار ببینیم و ما سیدانیم که تو پادشاه دل آگاه از چه باعث این رنج سفر را بر خود قبول کرده یی.

و در هر چند قدم برسو ترول رایس حاصل پادشاه غازی گل سی پاشیدند، وخود را به سوتر نزدیك کرده دست وروی پادشاه را سی بوسیدند. و پادشاه مقابلتاً به آواز بلند به جواب سلام پرداخته وابراز خلوص محبت و شفقت سیفرسود و این وضعیت تا خود ارگ قندهار ادامه داشت. امان الله شاه وقتی که در ارگ قندهار رسید، در مجلس عمائد اقوام قندهار نیز حضور داشتند، گفت: باسردم هر سمت و ولایات افغانستان که برخورده ام. این وضعیت خلوص

---

(۱) مطابق اساسات تاریخی که فرمانروایان بزرگ افغانستان از حصهٔ منزل باغ مورد استقبال اهالی قندهار قرار سی یافتند. قندهاریان در این وقت عین آن رسوم را تجدید نموده شروع به استقبال نموده بودند. زیرا که اسپرانتو را حمدشاه در دران ـ آنجا را منزل اول از طرف قندهار و منزل اخیر از طرف کابل قرارداده و این نام گذشته و این رسوم باقی مانده بود.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

نیت ا از اقوام و قبائل دیده‌ام و نیز خود عین این خلوص محبت را که باشما عزیزان قندهار بدفعات ابراز کرده‌ام. باسائر مردم هر ولایت افغانستان ابراز داشته‌ام. و چنانکه در نطق و داعیهٔ خود در کابل این مطلب را تصریح کرده‌ام. و گفت در بهار امسال در ایام سفر خود به ولایات شمال افغانستان عین این جوش محبت را از سردم آن سامان دیده و من نیز عین همین اندازهٔ شفقت را با اهالی آن ولایات اظهار داشته‌ام. و در وقتی که ملت عزیز سن سیگویم مقصد از تمام اهالی افغانستان است.

هشت روز اقامت در قندهار

امان الله شاه حین ورود در ارگ قندهار نطقی ایراد فرمود که خلص مفاد آنرا در سطور قبل تصریح کردم. وچون متن نطق و داعیه قبلاً در میان اجتماع قندهار اعلام و اخبار شده بود تفصیل بیشتر راجواله بهمان نطق نموده از تکرار آن خودداری فرمود. و سوردنظر امان الله شاه غازی این بود تا بعضی مطالب جالب ومهم را در صحبتهای هشت روز توقف در قندهار به سران اقوام و قبایل ارائه بدارد. و سوضوع و سرام اولین تصمیم علم و معارف در میان طبقات جامعه و هم محافظت استقلال و خاك مقدس وطن از هرگونه تعرض بیگانگان سورد نظر کامل بود، و چون در سرور یك هفته توقف بعضی افراد هنوز از تصمیم سفر پادشاه به کشورهای خارج پوره آگاهی نداشتند. پادشاه غازی سطابق روحیهٔ دسوکراتیك خودش در روز هشتم توقف در قندهار یعنی بتاریخ پنجشنبه (۱۶) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی (۱۳ جمادی الاخر ۱۳۴۶ قمری - ۸ دسمبر ۱۹۲۷ میلادی) از طرف صبح سامور ین و خوانین و وکلاء ملت [ولسی جرگه] قندهار را در ارگ آن شهر اجازهٔ باریابی حضور داد،

برای اینکه مطالب عمدهٔ این سفر در اسور قومی و ملی ذهن نشین تمام افراد اجتماع افغانستان گردد. مرام و مقاصد سفر خود را باو ضاحت تمام و بشرحی که سو ردقبول عموم واقع میشد، بزبان فصیح و آوردن بعضی مثالها بیان فرمود. و ضمناً بعضی نصایح سودمند نیز نموده و بیشتر در مسأله مکاتب و معارف و اتحاد واتفاق اقوام و قبایل و حفظ افتخارات اسلامی وافغانی حرف میزد. و ما مورین و خوانین را متوجه عدالت قومی و اجتماعی میگردانید، وبعداً با هریك از علمأ ـ سادات ـ مشایخ وخوانین ووکلاء و صاحبمنصبان و بزرگان اصناف بازار وداع فرمود. چون مقرر بود که اعلیحضرت امان الله شاه غازی قبل از حرکت بطرف قلعهٔ جدید حین خروج از ارگ قندهار بزیارت خرقهٔ شریفه و آراسگاه اسپ اتور بزرگ احمدشاه دردران مشرف گردد شهریان قندهار باطراف آن دو زیارتگاه بزرگ اجتماع کرده بودند بعد از اداء مراسم پادشاه درمحضر اهالی نطق مفصلی نمود. و برای اجراء وبخاطر داشتن آن همه وصایای سودمند از قندهاریان وعده گرفت و گفت: من این خوبی هارا برای عموم ملت افغانستان میخواهم واما از شما عزیزان خواهش مینمایم تا شما در اجرای این همه آرزو های ملت پروانهٔ من پیش قدم شوید تا دیگران از شما پیروی کنند

حرکت از روضه باغ قندهار
بطرف قلعه جدید

اعلیحضرت امان الله شاه غازی ـ صبح جمعه (۱۷) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی [۱۴ جمادی الاخری ۱۳۴۶ قمری ـ ۹ ـ دسمبر ۱۹۲۷ میلادی]. از روضهٔ باغ (مقام خرقهٔ شریفه و آراسگاه احمدشاه درانی که بنام باغ دولتخانه نیز قبلاً مشهور شده بود) پس از ایفای مراسم وداع بسواری موتر رول رایس حرکت فرمود.

ketabton.com - The Digital Library

دررا ه بااهالی قندهار و داع کر ده بعدازظهر به‌قلعهٔ جدید سو اصلت کـر د .
اهالی که‌نهایت‌ز یا د بو دند ، با عساکر مقیم سر حد د رنز دیک قلعهٔ‌جدید
اجتماع کر ده‌رسم سلام‌و احتر ام‌بجا آو ر د ند ، و بار یاب حضو رگر دیدند.

اعلیحضرت امان الله شاه شب شنبه (۱۸) قوس ۱۳۰۶ ش را د رقلعهٔ جدید قندهار ـــ
گذرا نیدو فر دای آن یعنی د راو ل و قت‌ر و ز شنبه بااهالی افغانی که‌بر ای
عرض‌سلام و مر اسم و داع‌حاضر آ مده‌بو دند . وهم اکثر و کلاء و خو انین
سر کز و ا طر اف قندهار نیز بآنجا حاضر و شامل جمعیت‌مستقبلین و مشایعین
بو دند ، مجدداً رسم و داع بجا آو ر د.وپا دشا ه‌غازی‌د راین‌و قت‌ازاحساسات
حقیقی و شر یفانهٔ قندها ریا ن خیلی ممنو ن گر دید . ز یر ا تمام حاضر ین
بایک جو ش و خر و ش ز یا د و د یده های ا شک آلو د . د رحق آن پادشاه
ترقیخواه‌افغانستان از ته‌دل دعای‌خیر و عا فیت‌می نمو دند . و همچنان دسته
عساکر افغانی باصلابت و شها ست مخصو ص عسکری سر اسم و داع بجاآورد
پادشاه غازی با ایر اد نطق‌مختصر د رآ خر ین د قیقهٔ‌تو قف‌تو صیه هائی‌فرموده
داخل‌مو تر رو ل را یس گر دید.

حر کت‌به‌طرف‌چمن

اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی ـ د راو ائل‌صبح‌شنبه (۱۸) قوس ۱۳۰۶ ش [۱۵ جمادی
لاخری ۱۳۴۶ ق ۹ـدسمبر ۱۹۲۷ م] . از قلعهٔ‌جدیدبسو اری‌مو تر بطر ف چمن
حر کت و به ساعت‌ده و (۴۵) د قیقهٔ صبح رو ز مذ کو ر به‌سر حد سو اصلت
گر د .د رسرخط‌سر حد حکومت‌انگلیسی هند و حکو مت هند تر تیبات پذیرائی
بد رجهٔ اعلی گر فته بو دند . اعلیحضرت امان الله شاه حینی که ا ز سر حد افغانی‌عبور
فر مو د ،نامه‌نگارجر یدهٔ پاپو نیر که د رسر حد چمن‌د رجملهٔ هیأت‌پذیر ائی‌حاضر
بو د از نظر دیدخو د نو شت که :

« اسان ا لله شاه به د ریشی‌خـاکی ملبس و با سه نفر ملتزسین رکاب خود بانهایت‌جلال‌وتمکین‌سوا رسو تر بز رگ و سرخ رو ل‌را یس بو دند . قامت متوسط ـ قوی بنیه و ا زسیمای‌شان‌آثار استقلال ـ عز م‌و ثبات نمایان است . عمر او درآغاز این سفر (۳۷) سال و در زبان‌تر کی و فر انسوی مهارت دار ند .»

و ا ین نتیجهٔ نظر دید یکنفر ناسه نگار است که عیناً نگاشته شد . پس از عبو رسو کب اسان‌الله‌شاه غازی‌پادشاه استقلال بخشای سجدد افغانستان‌ـازیك دروازه‌یی که‌جدیدساخته شده‌بود.سلامی‌سو زیک‌عسکری‌و فیر توپ سلامی آغاز گردید.

جنرال هرنکتن قوساندان بز رگ قوای حربی قسمت غرب هند سراسم احترام‌و استقبال بجا آورد .و در همین دقیقه طیارات درفضاً بجهت رسم تعظیم در پرواز آمدند. دستهٔ‌عساکرگار داحترام[رسالهٔ خاصه]درعقب سوکب پادشاه غازی و ملکه‌ثریا حرکت مینمود . و عساکر دیگر ازحصهٔ دروازهٔ سرحد الی ایستگاه ، بدوطرف راه که‌تقریباً سه‌میل را دربر میگرفت استاده سراسم سلام و احترام بجاسی آوردندو سوزیک حدبحد سلام شاهی افغانی راسی نواخت.

ازدحام اهالی قندهاری (اتباع افغانستان‌سقیم‌چمن) و باقی برادران مسلمان و اهل‌هنود. و غیره اتباع حکومت هندبرطانوی که‌جهت‌استقبال‌صف کشیده بودند هم‌پای‌باسوکب‌شهریاربز رگ‌افغانستان،درحرکت بودند .آنقدر کثرت جمعیت‌بهم‌آورده بودند که‌در هر لحظ و دقیقه بیم زیرعرادەشدن مدعوین به مشاهده میرسید.تاآنکه‌اسان اللهشاه غازی بکمال محبت و بزبان

پښتو و دری از مستقبلین خواهش کرد راه عبور موتر را باز کردند .
و باین وضعیت تا به نزدیک ایستگاه رسیدند .

رواق قندهاریان

افراد نجیب قندهار که در حصص چمن اقامت داشتند، از روی سزیدعلایق،
دو رواق استقبالیه و وداعیه بجهت احترام موکب امان الله شاه غازی به
مصارف شخصی خود شان در نزدیکی ایستگاه برگذار نموده و عبارتی به
زبان پښتو نوشته بودند . درحدایستگاه کویته یکدسته عساکر باصاحب
منصبان آن و حاکم و نمایندیی و ایسرای هند ، رسم استقبال و احترام بجا
آوردند و بعد سوزیک شروع بنواختن مارش استقلال (۱) نمود .

حاکم مذکور ردو قعطه متن تلگراف جارج پنجم پادشاه انگلستان وجلالت
مآب و ایسرای هند را که حاوی مضمون خیر مقدم و اظهارات دوستانه
باخواهش های خیر خواهانه جهت مسافرت امان الله شاه غازی پادشاه استقلال
بخشا وترقیخواه افغانستان بود در همین وقت به پیشگاه ذات شاهانه تقدیم نمود
و جنرال هر نکتین قوماندان نظامی کویته متن مخابرهٔ ، فیلدمارشال کماندار
انچیف قوماندان بزرگ قواء حربی هندوستان را بخصور پادشاه افغانستان
تقدیم نمود .

---

(۱) نغمه یی که در شب نهم حوت یعنی جشن جلوس باستقلال امان الله شاه
غازی نواخته میشد. و یادی از آغاز استرداد استقلال افغانستان میداد . این جشن
اصطلاحاً جشن خصوصی استقلال یاد میشد. و جشن ماه اسد را جشن عمومی
استقلال می گفتند . و این نغمات را مارش استقلال یاد می کردند .
(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

متن تلگرام جارج پنجم پادشاه انگلستان
ازلندن به کویته

«ازجانب خود من و ملت من به اعلیحضرت خوش آمدید قلبی به مملکت خود و آرزوهای بهترین خود نسبت به مسافرت اعلیحضرت پیش میکنم. مسرور انه امیدوار تشریف آوری اعلیحضرت به پایتخت خود می‌باشم. وثوق دارم که این سیاحت نتایج خرمترین را برای مناسبات آیندهٔ مملکتین ما دارا خواهد بود. امضای جارج ـ آر ـ آیی».

متن تلگرام وایسرای هند

«به ورود اعلیحضرت در خاک هندوستان ـ من از جانب هندوستان و خود من بخدمت اعلیحضرت خوش آمدید نهایت صمیمانه را تقدیم می کنم. امیدواثق دارم که اقامت مختصر اعلیحضرت در این مملکت مقدسه خوشگوار بیک سیاحت قابل یادگاری ثابت خواهد شد. امضای ارون».

متن تلگرام قوماندان بزرگ قوای نظامی سمت غربی هند
به پیشگاه امان‌الله شاه غازی

« اعلیحضرتا ! ع ،ج، کماندارچیف هندوستان ازمن خواهش نمود که بحضور اعلیحضرت عرض نمایم که برای اعلیحضرت این سفر را یک سفر خوش و کامیابانه آرزو میکند، آیا میتوانم خودمن که کمان افسر کل افواج حصهٔ سغربی هندوستان می‌باشم ازطرف کل افواج و قوهٔ هوائی زیر کمان خود خیر مقدم عرض نمایم.

اعلیحضرتا ! از همین راه (یعنی از چمن و کویته) تا کراچی از بین کمان افسری سغربی هندوستان خواهند گذشت. ما امید میکنیم که این خواهش

خوب که ازطرفین درشروع دورهٔ تاریخی اعلیحضرت اظهاریافته همراه اعلیحضرت درتمام سفر دورودرا زوخبر انجام سفرا علیحضرت بدستور خواهدبود».

(امضای:سی ـ وچ ـ هرنگتین جرنیل وکمان افسر افواج حصهٔ مغربی هندوستان چمن ۱۰ دسمبر ۱۹۲۷).

امان الله شاه غازی ، بعدازمصافحه باسایرین ملکی و نظامی از یک راه ، وسلکه ثریا که ازطرف دیگری سراسم پذیرایی شان توسط خانم حاکم کویته مطابق پروگرام مرتبهٔ رسمی بعمل می‌آمد . حرکت نمودند . درجریان این سراسم .طیارات بهوادرپرواز آمده سراسم استقبال بجا آورده وادای سلام مینمودند.

وتالحظاتی که این سراسم پرشکوه ادامه داشت . درحال طیران بودند . و اهالی مستقبلین بصداهای بلند جملات خیر مقدم . پادشاه غازی زنده باد میگفتند .

درهر ایستگاه اهالی زیاد درحوالی راه و میدانها بکثرت حاضر آمده سراسم خلوص عقیدت بجا آورده بازگشت می‌نمودند.امان الله شاه غازی نان چاشت را درریل صرف و بعد ازظهر به کویته سوار اصلت فرمود . درکویته نیز اهالی زیاد بایک دسته عسکر گارد احترام حاضر وطیاره‌ها درهوا برای رسم استقبال و مشایعت سوکب پادشاه افغانستان درحال پرواز بودند.حاکم کویته و جنرال نظامی اجازهٔ رخصتی خواسته از خدمت امان الله شاه غازی وداع نموده رخصت شدند.

ریل سوکب امان الله شاه دوباره درحرکت آمد . ودرحین عبور قطار در

هر یک استانسه اهالی مستقبلین کارت آورده رسم سلام و احترام بجامی آوردند اعلیحضرت امان الله شاه غازی شب در واگون استراحت داشت. و صبح یکشنبه (۱۹) قوس سال ۱۳۰۶ ش [۱۶ جمادی الاخر ۱۳۴۶ ق - ۱۱ دسمبر ۱۹۲۷ م]. مانند روز گذشته در خط سیر ریل سوکب شاه و ملکهٔ افغانستان. در هر یک ایستگاه اهالی اجتماع داشتند و طیاره ها بوضع استقبال و احترام به فضا در حال طیران دیده میشدند. ریل سوکب پادشاه افغانستان به ساعت (۲) و (۳۶) دقیقهٔ بعد از ظهر به کراچی سواصلت کرد.

وصول در کراچی

در کراچی ترتیبات استقبال سوکب اعلیحضرت امان الله شاه غازی بصورت خیلی عالی گرفته شده بود. در خود استانسه کمشنر سند باجنرال قوای حربی سند در وقت ورود آمدن اعلیحضرت امان الله شاه از قطار، بدروازهٔ سالون قطار حاضر بوده بعد ادای احترامات اهالی، مامورین و قونسلهای دول خارجی را با صاحبمنصبان که برای پذیرایی صف کشیده بودند. بحضور اعلیحضرت امان الله شاه یک یک معرفی نمود. سردار شیر احمدخان قونسل افغانی مقیم کراچی، هیأت قونسلگری افغانی و بعضی از تاجران افغانی را بخصور اعلیحضرت امان الله شاه پادشاه افغانستان معرفی نمود. و بعد از آن اعلیحضرت امان الله شاه غازی و همراهان شان از دروازه یی که باگلها و بیرق ها تزئین یافته بود، خارج گردیدند. در جلو دروازهٔ خروج، دستهٔ عسکر [گارد احترام] رسم سلام بجا آورد و سوزیک سارش استقلال افغانستان را نواخت. اعلیحضرت امان الله شاه بعد از قبول سلام و معاینهٔ گارد احترام بسواری موتر روانهٔ [گورنمنت هوس] قصر گورنر کراچی باتمام رفقای سفر خود گردید ملکه ثریا [شاه خانم] توسط خانم کمشنر هدسن ویک خانم معتبر دیگر پذیرایی گردیده جداگانه روانهٔ قصر گورنری [گورنمنت هوس] شد. در راه گور

نمنت هوس ، جمعیت‌مستقبلین ازحد زیاد بود . و ازبین ازد حام اهالی‌آواز ها ی‌خوش آمدید . بهرزبان شنیده‌میشد .و اهالی کراچی قلباً ابراز احساسات می کردند . و این وضعیت جوش و خروش اهالی حدبحد دوام داشت .

دعوت‌شهریان کراچی

(۱۹ قوس ۱۳۰۶ ش)

پادشاه و سلکهٔ افغانستان و همرهان سفرشان پس‌ازچند ساعت استراحت در قصرگورنری کراچی ، درد عوتیکه ازطرف‌اهالی مسلمان پښتون ـ سغل هند و ـ سکهان‌و سائر باشندگان شهر کراچی درباغ (کاردن پارتی)با بااحترام‌ورودشان ترتیب شده بود، باهمراهی‌سردارشیر احمدخان‌قونسل افغانی سقیم کراچی شرکت کردند.

ازقصر اقامتگاه [گورنمنت هوس کراچی] الی باغ مذکور، مستقبلین‌از هر فرقه سردم اعم ازمسلمان و هندو و غیره بزبان خود بصدا های : (الله‌اکبر ـ خوش آمدید ـ مانده‌نباشید ـ زنده باد) و کلمات‌و جملاتی برسم‌ـ احترام وابراز خلوصیت و عقیدت بلانهایت‌ازامان الله شاه غازی که‌ازبدو جلوس ازآزادی و حقوق ملل مدافعه می‌نمود ، استقبال کردند .

امان الله شاه دربین همین جوش و خروش زائد الوصف پیش روی دروازهٔ باغ که‌بصورت شانداری تزئین گردیده بود ، ازموتر خارج شده‌و بعد از مصافحه بانمایندگان سردم ازوسط مستقبلین عبورنموده و به‌محل خاصی که بصورت تخت ساخته و یک چوکی نقره روی آن گذارده بودند .اخذموقع نمود . بعد ازقبول سراسم تعظیم و عرض سلام میز بانان و مدعوین‌و ختم سیوزیک ، مارش استقلال افغانستان ، نخست ازطرف رئیس بلدیهٔ کراچی

لایحهٔ خیر مقدم بز بان دری به پیشگاه پادشاه افغانستان بعرض رسید .

بعد از ختم قرائت لایحهٔ معروضه که باصطلاح آنها مفهوم تبریکیه داشت هدیه یی را به حضور پادشاه غازی تقدیم نمودند، و بعد بهمین ترتیب وکیل سردم اهل هنود ـ سکهه ـ و قز لباش (۱) تبریک نامه ها و هدایای شاهوار را از جانب جمعیت های خود یکایک به پیشگاه امان الله شاه غازی تقدیم کرده سرخص میشدند . در خاتمهٔ قرائت تبریک نامه ها امان الله شاه غازی نیز بجواب شان ابراز تشکر و تفقد فرموده . و نطقی ایراد کردند.

خلاصهٔ نطق امان الله شاه

«اولاً از همه برادران مسلمان خود مقیم هندوستان ، که بکمال محبت و گرمجوشی از من در شهر کراچی استقبال نموده اند تشکر مینمایم. چون این همه گرمجوشی ها را علاوه از این جمعیت، درحین عبور از شوارع از هر فرد دیده ام سرازیاده ترمسرور و متشکر ساخته است از خطابهٔ ادارهٔ بلدیهٔ کراچی که بحضورم قرائت و ورقهٔ آن بصورت هدیه یی تقدیم شده است . بسیار متشکرم ، و نیز از اظهار احساسات برادران پارسی خود ابراز مسرت مینمایم از برادران مسلمان خود که در این خاک هند بسر می برند و اظهار صمیمیت و محبت فوق العاده نموده اند . بسیار ممنونم و کمال تشکر دارم . و نیز از

---

(۱) این سطر مطابق ترتیب پروگرام همان محفل دعوت بزرگ نوشته شد

(وکیلی)

کافهٔ اهل هنود وسکهه که بصورت خیلی احترام کارانه درطول راه و بازدرا ینجا شتافته آمده اندو اداءاحترام مینمایند . از اوشان نیز تشکر مینمایم دریکی از نطق های من باین مطلب اشارت رفته است که ملت افغان اختیارات خود را بمن سپرده اند ، اما ملت من الحمدلله بیدار و هوشیارانه خدمت خود را خودشان میکنند . تنها من یک خدمتگارشان هستم که صورت تصویب وکلای شان برای مصالح امورشان درمواقع اجراء گذاشته امر میدهم (۱) اظهار احساسات و داعیه و ارادهٔ محبت ملت من فراموش شدنی نیست . به وقت وداع به اوشان گفتم که: من از شما ملت خود بسیار ممنون و در این سفر هر قدر موقع خوش پذیرائی که برایم پیش میشود، از همت شما سردمان دوست و اخلاصمند دانسته. اول بخدای خود شکر گذارم و بعد از شما ملت غیور خود(۲)

---

(۱) (۲) ضرورت بیان این اشارات در کراچی برای آن بود که یکی از نمایندهٔ کان انگلیس قبل از وارد شدن امان الله شاه بسرحد هندوستان گفته بود : امان الله شاه تمام اختیارات را از ملت بخود گرفته و خود را وکیل کامل اختیار ملت دانسته دو هر کاری مستقلانه و بدون فتوا و مشورت ملت اقدام می نماید، و ملت کدام اختیار ندارد . امان الله شاه درهمین دعوت رسمی شهریان کراچی درمیان جم غفیری از اهالی که تمام سردمان ونمایندگان وجاسوسان حاضر بودند. در موضوع خیلی حساس تماس گرفته و اشارتاً جواب قابل قناعت بیان فرمود که: ملت افغان خود به تمام امور ملی و اجتماعی اختیار مطلق دارد. و من بحیث یکنفر خدمتگار و بفتوا ومشورت ملت افغانستان کار مینمایم . و بهمان مناسبت مثالهای روشن آورده به قناعت شنوندگان پرداخت. تا مخالفین افغانستان باردیگر از اینگونه پروپاگندهای خارجی خود داری نمایند .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزایی)

اظهارات شمارا نسبت بصورت اجرا آت عدالت کارانه و مساویانهٔ افغانستان جواب میگویم که : اساس اسلامیت عدل ومساوات است. ومن و همکارانم به برادران هندوی خود که در این جا حاضر هستند اطمینان میدهم که قوانین جاریهٔ حکومت افغانی هیچ فرق واستیازی درحقوق نسبت به آنها نگذاشته است و بهمه یکسان رفتار میشود و درحقوق برابر اند .

درنطق دیگری بیان شده بود که : من برای قوم خود خدمت میکنم. من یقین دارم که گویندهٔ مضمون مذکور مرا خیلی دوست دارد . زیرا من عاشق افغانستان عزیزم . و پروانه وار خدمت میکنم ، ولی تاحال آن خدمتی که منتهای آرزوی من است نکرده ام . این احساسات خوب شما اهالی است که خدمت برای ملت عزیز خود میکنم . و شما اظهار مسرت می کنید. من باشما و حکومت شما مناسبات همسایگی بلکه دوستی خوبی دارم وبنابر سبب دادوستد و معاملهٔ تجارتی که در بین اهالی قندهار و شما بیشتر است تمام قندهار شما اهالی کراچی را دوست دارند .

در یکی از نطق ها نسبت به آثار تاریخی بلخ اشاره شده بود ، چون این یک مساله تاریخی و هم سیاسی و مربوط به آینده است، لهذا موضوع را برآینده گذاشته و این بحث که من پدر بودم و یا تو پدر من، خیلی درازاست . و این وقت لازم است که ما و شما برادروار حیات بسر ببریم .

توصیه یی که برای ملت خود کرده ام به شما حکایتاً نقل میکنم که من باساس اسلامیت خدمت میکنم . حتی پیش روی جمعیت بزرگ گفتم که آن چنان شیعه ئی که تو میخواهی من نیستم . و هم آن چنان سنی که تو میخواهی من نیستم باساس مساویانهٔ اسلامیت یک خدمتگار نوع بشرم . لهذا رباعی را که شما قبلاً درنطق خود خوانده اید من تکرار میکنم :

آدم اعضای یکدیگرانند که در آفرینش ز یک جوهرانند

چو عضوی بدرد آورد روزگار (اما ن الله را نما ند قرار)(۱)

پس توصیهٔ من محبت و اتفاق با همدیگر است . خفه نشوید . از صورت بیاناتیکه من در قندهار و کابل کرده‌ام ، چه سلت پراگنده را علمای خودغرض و بدبخت می‌سازند . برای اینکه یک شخص آمده در یک درهٔ افغانستان سرید پیدا می کند. و از آنجا یک نفر آمده از شما در اینجا سرید می گیرد . و این است که شما را برای منفعت خود پراگنده میسازند .

ای بسی ابلیس آدم روی است پس بهر دستی نباید داد دست

همین وصیت بود که به سلت عزیز خود نموده ام که در اصلاح امور و ترقی خود شان کار کند باقی ختم کلام خود را به آرزوی استحکام مناسبات حکومت خود وحکومت شما که نقطهٔ نظر تجارتی و اقتصادی دارای اهمیت بزرگ است نموده و دوام محبت را بین خود و شما تمنا میکنم .

امان الله شاه غازی بعد از ختم نطق برای صرف چای تشریف بردند و با هر یک

---

(۱) مصراع قول سعدی چنان است [دگر عضو ها را نماند قرار] اما امان الله شاه غازی باین مفهوم که یعنی بهر سردی ویا کشوری که اگر دردی و یا مصیبتی برسد ، من ناقرار میشوم و عین آن درد را بوجود خود و سلت عزیز افغانستان احساس می کنم . و یقین میرود که امان الله شاه طرفدار ترقی و آزادی و حفظ حقوق تمام ممالک بود . و در این نطق رسمی در کراچی که نمایندگان تمام اقوام اشتراک داشتند ، افکار بهی خواهانه و بشر دوستانهٔ خود را یکبار دیگر ابراز واعلام فرمود. وآن ابیات سعدی شیرازی ترجمهٔ حدیث نبوی است.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

ketabton.com - The Digital Library

ازحاضرین احوال پرسی وابراز مهربانی فرمودندو پس‌ازصرف‌چای به‌ساعت شش‌و نیم عصر روزمذکور باحاضرین وداع و بطرف قصر اقامتگاه خویش [گورنمنت هوس] مراجعت کردند .

درطول راه مستقبلین بیشتر وگرمتر ازموقع ورود بآوازهای بلندابراز احترام و شادمانی می‌نمودند و غازی افغان زنده‌باد می‌گفتند .

طعام‌شب درگورنمنت هوس صرف گردید .وبساعت (۹)شب بنابرعرض سردار شیراحمدخان قونسل افغانی درکراچی که گفته بود : افغانهای اتباع افغانستان‌درعمارت‌قونسل‌خانهٔ افغانی‌اجتماع نموده‌اسیدباریابی‌پادشاه غازی رادارند . امان‌الله‌شاه به قونسل خانهٔ افغانی تشریف بردودر قونسل‌خانهٔ‌افغانی فرزندان افغان رادیده نصایح لازم احوال شان فرمود. وبعدازصرف‌چای‌وصحبت بابرادران افغان به‌گورنمنت هوس کراچی،قصر اقامتگاه خویش معاودت نمودند .

درهمین‌شب‌درعمارت‌قونسل‌خانهٔ‌افغانی کراچی، پس‌ازنطق پادشاه‌غازی عبدالرؤف پسرچهاردهسالهٔ عبدالغفورخان ولد دوست‌محمدخان‌توخی‌بحضور امان‌الله شاه‌غازی قطعه‌نظمی‌را قرائت نمود :

ای‌توشاهی کزسددگاری‌حی‌مستعان — کردی افغان‌رارهاازبندگی این‌وآن
بیرق‌افغان‌نمودی‌نصب‌اندرشرق‌وغرب — غرش‌کوسش رساندی اززمین برآسمان
بازکردی پای‌تعلیم‌ازبرایش‌تازعلم — شهره‌درعلم وهنرافغان شوداندرجهان
دسته‌یی‌رادراروپا بهرتحصیل‌علوم — باجلال‌وعزورفعت چون‌بدرکردی‌روان
علم‌وصنعت،عزورفعت‌ازتوشدمارانصیب — یاورت بادابهرجایی خدای مستعان
بهرغمخواری‌افغان،روزوشب‌اندرسفر — صرف کردی ورعیت رانمودی شادمان

جمله افغانها همی‌گویند روز و شب به‌صدق مستعانت‌باد درهر جاخدای‌مستعان

***

طوریکه گفته‌شد ، امان‌الله شاه‌به اقامتگاه خود تشریف‌برد ،و ازطرف عبدالغفورخان توخی بمناسبت تشریف آوری پادشاه غازی‌به‌شهر کراچی عمارت تجارت‌خانهٔ خودرا چراغان و جشن باشکوهی‌برگذار کرده‌بود و دسته‌های موزیك نواختند. ومدعوین ساعت‌هفت تادوازده‌شب‌درعمارت تجارتخانهٔ او پذیرائی میشدند .و این‌خانوادهٔ‌محترم‌افغان، بهترین‌احساسات قومی و ملی‌خودرا درشهر کراچی‌ابرازنمودند. بتاریخ یکشنبه(۱۹)قوس ۱۳۰۶شمسی‌باستقبال موکب‌امان‌الله‌شاه غازی،دراخبارزمیندار ،قطعه‌نظمی نشرشد که‌ازلحاظ‌ارتباط‌مراسم اینك‌درج تاریخ مینمائیم :

نسیم رحمت پروردگار می‌آید — به‌هند کوکبهٔ شهریار می‌یابد
بیاکه‌بادهٔ‌عشرت کشیم‌و خوش‌باشیم — که‌ابرتیره بسرکهسار می‌آید
کشیده رخت سوی‌هند شاه‌غازی‌ما — صبابه تر بیت لاله‌زار می‌آید

همای اوج سعادت بدام ماافتد
که‌شاه راگذری برمقام‌ما افتد

بیاکه چارهٔ تکلیف انتظار کنیم — بیاکه برقدمت جان‌ودل‌نثارکنیم
هزاردرهم‌داغی که داده‌است‌خزان — نثارمقدم‌رنگینی‌بهار کنیم
بیاکه برافق‌هند ریز جلوهٔ خویش — بیاکه‌دیده‌ودل‌خاك‌رهگذار کنیم

رواق منظر هردیده آشیانهٔ تست
کرم‌نماوفرودآکه‌خانه خانهٔ تست

و این‌قطعه نظم‌دیگر درهمان‌روز ازطبع علامه‌اقبال شاعرشهیرشرق‌در

PROPERTY OF ACKU 1265

اخبار انقلاب درج و نشر شده بود :

ای ترا فطرت ضمیر پاك داد — ازغم دین سینهٔ صدچاك داد
تازه کن آئین صدیق و عمر — چون صبابر لالهٔ صحرا گذر
ملت آوارهٔ کوه‌ود من — دررگ‌اوخون شیرانموج زن
زیرك‌وروئین‌تن(۱)بودش‌جبین — چشم‌او چون جره‌بازان‌تیز بین
قسمت خوداز جهان نایافته — کوکب تقدیر او نا تافته
در قهستان‌خلوتی ورزیده‌یی — رستخیز زندگی نادیده یی
جان تو بر محنت پیهم‌صبور — کوش‌در تهذیب‌افغان غیور
تا ز صدیقان این است‌شوی — بهر دین سرمایهٔ قوت شوی

***

باد همیشه بر فرشهی — بندهٔ درگاه امان الهی
شاه شجاع است‌و بسالت (۲)پناه — سایهٔ حق غازی ظل‌اله
رایت اقبال ترا بر جبین — انا فتحنا لك فتحاً مبین
ثبت لوایت ز قریب مجیب — نصر من الله و فتح قریب
اشهب ایام بکام تو باد — خطبهٔ اسلام بنام تو باد
دل که بتو بسته چه امیدها — می طلبد رفعت جاویدها

---

(۱) روئین‌تن ـ لقب‌اسفندیار است .اسفندیار ـ مردی که همعصر رستم‌و نهت(بهادرو پهلوان و نام پدراوگشتاسب بود .

یا۲) بسالت ـ بفتح شجاعت و دلیری . اقبال درابیات خود امان‌الله‌شاه‌را به قهرمانان بزرگ سیستان وخراسان‌نسبت‌داده واو را مرجع آمال‌ملت‌افغانستان وعالم اسلام دانسته است. (وکیلی پوپلزائی)

ketabton.com - The Digital Library

دین نبی ازسر تو زنده باد

دولت تو دائم و پاینده باد

***

شب به راحت گذشت وساعت (۱۰) صبح دوشنبه (۲۰) قوس ۱۳۰۶ شمسی اعلیحضرت شاه غازی برای ملاحظهٔ میدان طیاره وفابریکهٔ ترسیم طیاره طبق پروگرام رسمی حکومت تشریف بردند . دسته های طیارات بجهت استقبال و ادای سلام در پرواز آمدند. اعلیحضرت شاه بعدازمعاینهٔ نمایش طیارات ،ازفابریکهٔ ترسیم طیاره بازدید نمودند . و تقریباً دونیم ساعت وقت رادربرگرفت . به ساعت یك بعدازظهر درگورنمنت هوس در دعوتی که ازطرف کمشنر، بافتخار تشریف آوری پادشاه افغانستان ترتیب یافته بود ،تشریف بردند. اعلیحضرت شاه باهمراهان سفرشان صرف نهار نموده وساعت سه و نیم بعدازظهر بسواری موتر که کمشنر بااعلیحضرت شاه غازی و خانم کمشنرباسلکه ثریادر موتر علیحده شرف همراهی پادشاه وسلکهٔ افغانستان راداشتند ،عازم بندر بمبئی گردیدند .ودرطول راه بهمه جابدو طرف اهالی حاضر وباجوش و خروش صادقانه بآواز های بلند زنده باد غازی می گفتند .

ketabton.com - The Digital Library

سفر بمبائی

(دوشنبه (۲۰) قوس سال ۱۳۰۶ ش)

حین وصول موکب پادشاه وملکهٔ افغانستان دربندر یعنی ساحل، افغانهای تبعهٔ افغانستان نیز به‌جهت عرض وداع حاضر شده بکمال شایستگی آن‌سر اسم را ایفاء نمودند .

به‌داخل بندر، گاردِ احترام باسوزیك ادای سلام نمودند . اعلیحضرت شاه غازی گاردِ احترام را معاینه نموده‌و بعد به کشتی [خوری] سوار گردیده‌وهمراهان سفرشان نیز بالترتیب حرکت کردند . دسته های طیارات قبل از حرکت بطرف بندر، برای رسم احترام در هوا طیران داشتند . در وقت سوار شدن به کشتی یکدسته طیارات آبی نیز برای رسم احترام مشایعت موکب پادشاه افغانستان در پرواز شدند . بهمین ترتیب تا به‌جهاز مخصوص حامل پادشاه غازی که تماماً با بیرق ها مزین شده بود و بنام [مانیلا] شناخته میشد، رسیدند

حین بالا شدن در جهاز سانیلا، ازجهاز جنگی بزرگ دیگر که آنهم تماماً با بیرق هاسزین گردیده و بیرق دولت افغانستان در فراز آن در احتزاز از بود باشلیك توپها شروع و عساکر جهاز باسوزیك به ادای سلام پرداختند. ملکه ثریا (شاه خانم) قبل از وصول اعلیحضرت شاه غازی، به جهاز رسیده بود. پس از شلیک توپ ها وسلامی عساکر، جهاز جنگی کمشنر از خدمت پادشاه غازی اجازه مرخصی خواسته درحرکت شد.

اهالی هندی هم تا وصول اعلیحضرت شاه غازی به جهاز، با کشتی های خرد و کلان مشایعت میکردند و هردم بصدای [الله اکبر] خاطر آن مجاهد اعظم افغانیان را مسرور میسی نمودند. جهاز جنگی پس از طی پنجاه میل مسافه دو بار رسم تعظیم بجا آورده عودت کرد.

تاریخ این حرکت ساعت (٥) عصر روز دوشنبه (٢٠) قوس سال ١٣٠٦ شمسی است که تفصیلش را بعداً می نویسیم.

ارسال فرمان اعلیحضرت امان الله شاه از هندوستان بکابل

اعلیحضرت امان الله شاه غازی، در همان ایام که در هندوستان تشریف داشت، برای محمد ولی خان وکیل مقام سلطنت در کابل، فرمانی فرستاد که متن آن قرار ذیل است

(خدا میداند که هر قدر از خاك عزیز خود دور ترشده میروم، همانقدر عزم من در بیانات روز اخیره یی که به حضور همه اهالی کابل نموده ام قایمتر شده و به گذشت هر روز فکر تر قیخواهی و خدمت به ملت عزیزم در من زیاد بر زیاده تولید شده میرود. از درگاه خداوندی رجا می کنم که مرا برای این نیات

من که نسبت به قوم وملت و خاك عزیزخود در خاطر دارم ،سوفق گردانیده وافغانستان را به مدارج عالیتری که درفکرتصورشده بتواند ،برساند. زیاده ازطرف خود من و ملکهٔ معظمه ونور چشم من شهزاده رحمت الله جان و باقی رفقای سفر من مطمئن باشید که الحمدلله همهٔ سا رانعمت صحت حاصل میباشد. و توسطشما احوال پرسی ازاولاد عزیزخود ملت افغانستان نموده سلام خود را برای همهٔ شان میرسانم » (۱) .

* **

سفر بحریه الی بمبائی به خیریت خاتمه یافت. وبه تاریخ چهارشنبه (۲۲) قوس ۱۳۰۶ شمسی به فاصلهٔ پنجاه ملی بمبائی یك جهاز جنگی باشلیك توپ ها ازسوکب امان الله شاه غازی و ملکه ثریا (شاه خانم) سر اسم پذیرایی واحترام بجاآورد. و بعد درعقب جهاز سوکب پادشاه افغانستان براه افتاد ،ساعت (۳) بعدازظهر روزمذکور درقرب سرحد ومقابل دروازهٔ هندجهاز لنگر انداز گردید و ازدو جهاز جنگی دیگر که برای رسم احترام در بندر حاضر بودند، سر اسم سلام و ضرب توپ شروع شد .دراین بین چون امان الله شاه غازی قبلاً بنابر اضهارسهماندارشان (و یکهم) کونسل سفارت بریتانیادرکابل، توسط محمد یعقوب خان و زیر دربار اطلاع گرفته بودند که برای و ایسرای هندوستان تب شدید عارض شده ،تکراراً تلگراف تأسف او بحضور همایونی میرسد.

---

(۱) امان الله شاه غازی ـ درایام اقامت خود به هندوستان فرمانها و نامه ها بعنوان بعضی رجال سرشناس و هیأت های مدافع حقوق آزدای آن کشور پهناور اصدار فرمود که سمکن روزگاری آن اسناد افتخارنامه های بزرگ افغانستان و هندوستان ازآرشیف های خصوصی و ملی آن سرزمین فراهم آورده شود .

عزیزالدین وکیلی پوپلزائی

تا اینکه جهاز توقف نمود و سر فرا نسیس همفر یز و زیر مختار بر یتانیا مقرر حضور (۱) امان الله شاه غازی به‌جهاز آمده یک‌بار دیگر ازطرف‌وایسرا که به خاطر سریضی‌به استقبال حاضر نشده معذرت خواست . ولی‌مراسم‌استقبال تماماً بصورت رسمی‌طبق پروگرام معینه صورت گرفته وگورنر بمبائی درین پذیرایی کفالت وایسرا را به عهده داشت .

امان الله شاه فکر میکرد که‌وایسرا بصورت ساختگی خود را سریض وانمود کرده است و بعداً معلوم شد که واقعاً سریض است. لهذا پروگرام استقبالیه را که بحضور پادشاه غازی تقدیم کرده بودند منظور فرمود . و به ساعت (۴) عصر چهارشنبه (۲۲) قوس ۱۳۰۶ ش گورنر بمبائی برای رسم احترام و خیر مقدم ، بحیث وایسرا باچند نفر ماسورین رسمی‌خود و جلالتمآب سردار محمد عثمان امیر قونسل افغانی مقیم بمبائی به‌جهاز بحضور امان الله شاه غازی رسیده‌خیر مقدم گفتند. و دراین موقع وزیر مختار بریتانیا نیز حاضر بود .

بعد از ختم مراسم و معرفی هیأت های‌معیتی گورنر بمبائی ازحضور امان‌الله شاه غازی‌اجازهٔ‌مرخصی‌خواسته‌مراجعت نمود . امان الله شاه بارفقای همسفر خود وملکه ثریا (شاه خانم) ازجها زخارج‌شده باتشریفات خاص و رسمی روانهٔ‌ساحل گردیدند.در اثناءداخل‌شدن شهریار غازی به واپور،

---

(۱)وزیر مختاردولت بریتانیا مقیم کابل از طرف وایسراازکابل تا مصر و لندن به‌خدمت‌مهمانداری‌حضور امان الله‌شاه‌غازی مقرر شده بود .ودر مکاتیب رسمی بهمین نام ازوی یاد کرده اند . وجملهٔ مقرر خصور مقصداز همان اصطلاح است .

(وکیلی)

تکرار آجهاز های جنگی باشلیک های توپها تعظیمات لازمه را بجا آوردند.
پس از وصول بساحل، در مقابل دروازهٔ هندوستان از واپورها خارج شدند ملکه ثریا و خانم های افغانی معیتی شان باخانم وایسرا و دیگر خانم های انگلیسی که جهت رسم احترام استاده بودند. قبل از حرکت امان الله شاه غازی روانه شده و از دروازه خارج گردیدند. و بسمت دست راست همایونی در محل مخصوص جاگرفتند. امان الله شاه بعد مصافحه باگورنر بمبائی و مامورین عسکری و ملکی آنجا در حرکت افتادند. باقی اعزه و مامورین شهر بمبائی دو طرف جاده استاده رسم احترام بجامی آوردند. حین عبور موکب امان الله شاه غازی از دروازهٔ هندوستان، عسکر پیاده [گارد احترام] بدو طرف جاده استاده و در طرف مقابل لشکر و توپ خانه صنف کشیده بودند، سلام پادشاهی شروع شد. بعد ختم سلام، مارش استقلال نواخته شد. و امان الله شاه غازی باصاحبمنصبان نظامی معیت خود که گورنر بمبائی وصاحبمنصبان بزرگ بمبائی نیز همراه بودند. به معاینه گارد احترام پرداخت. دراین وقت تکرار آشلیک های توپ آغاز گردید. پادشاه غازی بعد از ختم معاینهٔ گارد احترام. دوباره در مقابل دروازهٔ هند آمده و به همراهی گورنر بمبائی وکیل وایسرا و سردار محمد حسن خان و سرفرانسیس همفریز سوار گادی شش اسپه گردیده قطعهٔ (۱) تشریفاتی که ملبس بلباس خاص رسمی بود، از عقب گادی موکب شهریار

---

(۱) محمد حسن خان ولد سردار محمد عمر خان ولد امیر عبدالرحمن خان. مذکور شوهر رضیه سلطانه خواهر سکهٔ امان الله شاه غازی، و دراین وقت مصاحب حضور پادشاه و در مدت آن هشت ماه سفر آسیا و اروپا از همراهان سفر، واین شخص بنام حس جان معروف بود. و زوجهٔ او دختر سکهٔ علیا حضرت و نور السراج لقب داشت. وکیلی پوپلزائی

استقلال بخشای افغا نستان حر کت کر د ند . سلکه ثر یا (شاه خانم) و خانم وا یسر ا بعد از پادشاه غازی و رفقای‌سفر شاهانه ، بتر تیب حر کت کر دند. ازحدود د وا زۀ هند الی گو رنمت هوس دو طرف جاده عساکر و سو زیک عسکری استا ده بو د ند . و نز دیک د رواز ۀ هند اتباع افغانی به تعداد خیلی ز یاد بابیر ق های افغانستان باجو ش و خر و ش فو ق العاده که بهتر ین جذبات افغانی راد رنظرانگلیسان ابرا ز می کرد. استاده وپیوسته صدا می کردند که : اعلیحضر ت غازی پادشاه استقلال بخشای افغانستان ـ ز نده باد ـ افغانستان پاینده باد و قتی که گادی شش اسپه حامل پادشاه غازی نز دیک شان رسید . در میان جمعیت افغانها یک هیجان عجیبی وا قع گر دید. که حتی قوای پولیس از دفع آن عاجز مانده و نمی تو انستند را ه سو کب شاهانه را باز نمایند. و بالاخر بابسیار کو شش را ه عبو ر گادی ها را باز کر دند. و بـعدآ در کت افـتادند اجتماع اهالی هند وستا ن د را ین و قت استقبال تخمین شد ه نمی تو انست چه بد و طر ف جاده ها و عما را ت و سکز ین ها هز ار ان نفـر ز ن و سـر د صف بسته سر اسم احتر ام ر ا باصدا های بلند: غازی پادشاه زنده باد ـ بجامی آو ردند و دست ها بالامی کردند ، و آنقدر جذبات و شوق وذوق طبیعی نشان میداد ند که اند ک و ضع تصنعی و تکلف ر سمی محسو س نمی گشت. و ا ین و ضعیت انگلیسان ر اسخت نگر ان میساخت. چه پادشا هی که د رمیان جوامع اسلام اینقدر محبو بیت نهایی دارد، آیندۀ بس د ر خشانی را برملت افغانستان و کلیت جو امع اسلام سژده میر ساند. و جذبات اهالی مسلمان و هندو های هندو ستان بر ای آن بو د که امان الله شاه غازی د ر تمام گفتار های خو د از آزادی سر دم هند و سائر ملل محر و م از آزادی ، حر ف میز د و از حقو ق سر دم سر ز مین ها مدافعه می نمو د . و جمعیت های اسلامی و دیگر جمعیت های هند ی حد بحد

تز ئینات خو بی و جا بجا اجتماعات سرغو بی از خود تشکیل داده بو دند، و بهمین ترتیب الی گو رنمنت هو س واصل گر دیدند. در وقت و صول سو کب شهر یار ا فغانستان گا رد احترام باسلا سی سو ز یک ، رسم احترام بجا آ و ر ده و ضرب توپ آغاز گر دید. پس از آن اعلیحضرت امان الله شاه غازی با گو رنر و داع کرده به اتاق مخصو ص تشریف بر ده استراحت نمو د . رفقای سفر اعلیحضرت امان الله شاه بدو حصه تقسیم شده در ا تاق های مخصوص که بر ای مهمانان محترم افغان تعیین شده بو د ، جاگز ین گر دیدند.

دعوت شب نشینی بافتخار اعلیحضرت امان الله شاه غازی ازطرف و ایسرادر بمبائی

چو ن شام رو ز مذکو ر، بتقر یب و رو د اعلیحضرت امان الله شاه غازی ، ازطرف و ایسرا گو ر نر بمبائی، محفل دعو ت رسمی ترتیب شده بو د، تا اندا ز ۀ دوصد و پنجاه نفر بز رگان ـ ساسور ین و غیره بلباس رسمی نیز با احترام پادشاه افغانستان دعو ت شده بو دند. اعلیحضرت امان الله شاه غازی به ساعت (۹) شب پنجشنبه (۲۳) قوق سال ۱۳۰۶ ش به [ز ال] نان خوری که در خو د قصر گو رنمنت هو س و قر یب اقامتگاه پادشاه غازی، وا قع بو د ، بلباس رسمی تشر یف برد. و قبل از خرو ج اعلیحضرت امان الله شاه غازی، از محل اقامتگاه خو د ش ، گو ر نر بمبائی (و کیل و ایسرا) با ارا کین خو د در جلو در برای مشایعت حاضر بو د . بعد ایفاء رسم تعظیم باذات ملو کانه یکجا بطرف سالو ن صرف نان رو ان شدند . در صد ر محفل دعو ت، مطابق نقشۀ رسمی ، در و سط میز بز رگ، چو کی اعلیحضرت امان الله شاه غازی و طرف را ست شان گو ر نر بمبائی و بطرف دست چپ شان سر فر انسیس همفر یز و بعد از آنها سردار محمد حسن خان مصاحب و غلام صدیق خان چر خی سر منشی

خصو ر (این و قت و کیل وزیراسو رخار جه) جاگر فته بو دند . در همین و قت خانم و ایسراوخانم گو ر نر نیز به اقامتگاه پادشاه غازی و ار دشده سلکه ثر یا و خانم های محترمهٔ افغانی همسفرشان را بجای علیحده که محفل پر شکو ه دعوت رسمی بافتخارشان و به سو یهٔ خیلی بز ر گ ترتیب شده بود مشایعت و مهمانداری نمو دند(۱) . در محفل دعو ت رسمی پادشاه غازی، مد عوین افغانی وغیره بجاهای معین جاگرفته بصرف طعام پرداختند . پس از صرف طعام گو ر نر بمبائی [و کیل و ایسرا] بپا استاده و در سورد سر یضی و ایسر اگفت : و ایسر ا کمال تأسف دار د که در این دعو ت رسمی حضو ر پادشا ه افغانستان شامل شده نتو انست . و به مدعو ین مطلب را رسماً تو ضیح نمود که و ا یسر او اقعاً سر یض است . و بعد از ان متن نطق و ایسر ا را که قبلاً در جهاز بحضو ر اعلیحضرت شاه غازی تقدیم شده بو د بحیث و کیل و ایسر ا قرائت نمو د . متقابلاً اعلیحضرت شاه غازی پادشاه افغانستان نطقی ایراد نمو د که اینک هر دو متن را از نظر می گذرا نیم:

---

(۱) به خو انندهٔ محترم تاریخ باید تو ضیح نمود که ملکه ثر یا شاه خانم در آن سفر در همه جا از محافل دعوت مردانه کنار بوده بهمر اه مصاحبه های افغانی می گذرا نید . و در د عوت ها سو ر د استقبال خانم های ر جال بز ر گ نیز بان رسمی قر ار سی گر فت . و اما بعد از خاتمهٔ سفر رسمی منابع پر و پاگندی انگلستان مضامین سر اپا خلاف حقیقت ر ا برضد پادشاه و ملکهٔ افغانستان انتشار دادند. چرا که این سفر بمنا فع سیاسی و ا ستعماری خو د شا ن تمام نشد.

(عز یز الدین و کیلی پو پلز ائی)

متن نطق وا یسرا

«اعلیحضرت و جنابان مستطا بان وآقایان ! سایان امروز جزوی (۱) بر ای صفحات تو ار یخ صو رت داده ایم . از آنکه: اسر و ز استیازی بما حاصل شده که بخدست اعلیحضر ت پادشاه امان الله ، در سنز ل افتتاحی آن سیاحت عظیمه به ممالک خارجهٔ آنطر ف در یا که منجمله حکمر انان افغانستان او لاً بعز م آن پر داخته اند ، خو ش آمدید میگو ئیم . این خیر مقدسی است که سحر کک آن بما ناجنات دو ستی است بر ای مملکتین و تحسین وتمجید بر ای حکمر ان آ ن که در عر ض چنین مختصر سالی چند اینقدر بر ای تر قی وتقو یت مملکت خودش سر انجا م داد ه است .

من بلطف اندو زی اعلیحضرت از منظر های ممالک و بلا دیکه پیا پی پیش شان کشف کر دند . و از مبادلهٔ خیالات خود با حکمران ومدیر ان ملل عدیدی ر شک می بر م ، اما مسا فا تیکه در پیش دار ند ، طو لانی است . و هر آینه جز از جذبهٔ عالیهٔ و طنپر ستی چیز دیگر نمی تو ان بو د که مقیم تحمل و ز حمات صعو باتش را شو ق شده باشد و اگر هندو ستان مقتد ر بفر اهم آو ر دن اسباب

---

(۱) کلمهٔ جز وی سر اداز فصل جدیدی است . ومقصدو ایسر اا ز ین تصر یح آنکه : این سفرر سمی اسان الله شاه به هندو ستان و سر اسم استبقال شاندار او ، یک داستان بز رگ نو ینی را در تار یخ هر دو کشور افغانستان و هندو ستان افز و ده است . و این طر زی از آر ایش نکات ادبی تار یخ نو یسان است که از جهت احترام بکار بر د ه میشو د . و چون متن است بعین عبارت درج گر دید .

(وکیلی پوپلزائی)

راحت اعلیحضرت و علیاحضرت ملکهٔ معظمه (امان‌الله‌شاه و ثریا) در منزل اول این مسافرت قابل یادگاری آمده همانا هندوستان آنرا سایهٔ خوشبختی خودش خواهد شمرد.

اعلیحضرت چون ازین سو احل و داع نمایند خیر اندیشی هندوستان بخود همراه خواهند برد. و آرزومندیم یاد آوریهای خوشگوارانهٔ توقف مختصری در میان ما هارا نیز همراه خود بگیرند. حالا از شما خواهش مینمایم با من شریک شوید، در اینکه جام صحت اعلیحضرت امان‌الله شاه پادشاه افغانستان را بنوشیم. و روحیات خود را اظهار داریم. در اینکه اقامت اعلیحضرت میان ما هادلپذیر و سفر اعلیحضرت آنطرف دریا و رایش سرغوب و مسعود بشود. بفراغت اتمام سفر و بخیر و سلامتی مراجعت فرمای افغانستان شده به منفعت دایمی ملت خود مدت ها حکمرانی فرموده باشند».

متن نطق امان‌الله‌شاه غازی بجواب بیانیه وایسرا نائب السلطنه هند

«وکیل جناب و ایسرا وحاضرین محترم! از خیر مقدم پر از صمیمیت و پر از احساسات دوستانهٔ شما که نسبت بمن و مملکت عزیزم از طرف هندوستان بیان نمودید تشکر می کنم. من به مسرت میتوانم اظهار کنم که همسایهٔ عزیز من هندوستان به تمام محبت مرا پذیرائی نموده و چند روز سفر من در هند همه گونه آسایش را دارا بود. از آن رویک خاطرهٔ خوبی با خود خواهم برد.

در خاتمه: خواهش های نیک خود را برای تشئید روابط دولتین افغانستان و بریتانیا، اظهار کرده به صحت شما این آب صاف را می نوشتم.»

ketabton.com - The Digital Library

در وقتی که اعلیحضرت امان الله شاه غازی میخواست بپا استاده شده به نطق خود آغاز کند حاضرین محفل بقدر یک دقیقه بکف زدن آغاز کردند . و یک جوش و خروش فوق العاده نمایان گردید . پس از صرف طعام شب ، اعلیحضرت امان الله شاه غازی و سیز بانان وسدعوین از جا برخاسته در چمن هایی که با چراغان و بیرق هاتزئین شده بود ، بقدم زدن و تماشا آغاز کردند و بعد یک ساعت گردش. اعلیحضرت امان الله شاه خداحافظی نموده و سدعوین بجا های خود عودت کردند و اعلیحضرت امان الله شاه در اقامتگاه خاص خود شان تشریف بردند .

تماشای شهر بمبائی

صبح پنجشنبه (۲۳) قوس سال ۱۳۰۶ ش. اعلیحضرت امان الله شاه غازی بهمراه سردار محمد عثمان خان (۱) سفیر قونسل افغانی در بمبائی بصورت غیر رسمی بجهت گردش وتماشای شهر بمبائی تشریف برده وجاهای قابل دید را تماشا نموده به ساعت (۱۱) قبل از ظهر به اقامتگاه خود بازگشت و نان ظهر را صرف کردند.

---

(۱) محمد عثمان خان ولدسردار اعلیحضرت محمد خان ایشیک قاسی ولد سردار شادمحمدخان ولدسردار پیر محمد خان ولد سردار پاینده خان بارکزائی و در او اخر زندگی سفیر کبیر افغانی در تهران بود. والدهٔ مذکور سمات دلبرسلطان بنت سردار فقیر محمدخان شاغاسی ساسای علیاحضرت والدهٔ اعلیحضرت امان الله شاه غازی بود .

دعوت عصریهٔ اتباع افغانی

اتباع افغانی مقیم بمبائی بافتخار تشریف آوری اعلیحضرت امان الله شاه غازی باسمصارف شخصی خودشان محفل دعوتی در عمارت قونسلگری افغانی ترتیب دادند.

برحسب عرض سردار محمد عثمان امیر قونسل افغانی که از طرف همه اتباع افغانی مقیم بمبائی این دعوت عصریه بشرف ورود پادشاه افغانستان ترتیب یافته بود، ذات شاهانه به ساعت دونیم بعداز ظهر روز ۲۳ قوس سال ۱۳۰۶ به عمارت قونسل خانهٔ افغانی تشریف برد. طی این دعوت عصریه که تقریباً سه ساعت را در برگرفت احساسات خیلی صادقانهٔ یکعده افغانان به انتها درجه ابراز گردید وچون تزئینات و ترتیبات این محفل دعوت را بدرجهٔ اعلی گرفته بودند از هر لحاظ اسباب مسرت و شوق و شعف اعلیحضرت امان الله شاه غازی را در انظار همگان بتمام معانی فراهم آورد. بعد از قرار گرفتن پادشاه غازی بکرسی مخصوص و ختم سوزیک ود عائیه، چند نفر از سرکردگان بوکالت از طرف جمعیت های افغانی، توسط سردار محمد عثمان امیر قونسل افغانی در بمبائی بحضور اعلیحضرت امان الله شاه معرفی شدند. سرکردگان عرایض خیر مقدم های خودشان را یکی بعد دیگر به پیشگاه پادشاه افغانستان قرائت نمودند. و بعد از آن پادشاه غازی بجواب اوشان و بدون آنکه مسوده یی در دست داشته باشد نطقی ایراد فرمود پس از صرف چای و ختم محفل پادشاه غازی بهر یک از شاملین دعوت مصافحه و وداع نموده خارج شدند. دعوت افغانهای مقیم بمبائی یکی از پرشکوه ترین محافل بزرگی بود که طی آن روز به استقبال شاه غازی ترتیب گردیده بود

متن نطق امان الله شاه غازی در محفل دعوت

افغانهای مقیم بمبائی

«امروز خود را حقیقتاً در افغانستان می‌یابم. چرا که تمام شما را دیده و همان اثرات جاذبهٔ افغانی را در شما یافته و مسرور و رییشوم. به صحت باشید اثرات شیرینی که در استقلال و سرارت های تلخی که در غیر آن میباشد همه تان درک نموده اید. چندسال پیش شما همه بی خبر بوده و در هر جا بنام دیگران حساب میشدید. حتی بدربار خدای خود یعنی سکنهٔ الله شریف بواسطهٔ ترک و ایران میرسیدید چرا که پاسپورت و تذکرهٔ افغانی نداشتید. واکنون که مستقل شدید خدا را شکر کرده و از بارگاه بی نیازش استقلال و حریت تا نر اتا قیامت میخواهم.

حال شما یک بیرق و یک مرکز عظیمی (۱) دارید، در هرجا خواه کم باشد و خواه زیاد من از طرف خود برای تان وکلاء مقرر کردم چنانچه در اینجا از طرف من قونسل صاحب حاضر هستند، شما را نمی گذارند که راه خود را گم بکنید. لهذا این کار حکومت بود که کردم. حال لازمهٔ شما است که قونسل خود را محترم شناخته و این محل را جای مبارک و مقدس قرار دهید

---

(۱) مرکز عظیم مقصد از شهر تاریخی کابل است که در دورهٔ جدید از عهد امپراتوری درانی پدران امان الله شاه مرکز دایمی افغانستان مستقل قرار داده شد. و امان الله شاه همان استقلال تاریخی را از همین مرکز عظیم مجدداً اعلان و استرداد نمود چنانکه تا الان همان اساس متین دیرین یعنی مرکزیت تاریخی کابل ادامه دارد.

عزیز الدین وکیلی پوپلزائی

تا هر چه باشید بعزت باشید. و این عزتی که شما دارید از برکت افغانستان شما است. اگر شما قوانسلگری را محترم شناخته و او امراو را اطاعت نمائید رضائیت مرا حاصل خواهید کرد. اگر افغانستان نام یک وطن مقدس نمی بود مرا کس احترم نمی کرد. برادران هند و یا حکومت محلی یا غیره اینقدر عزت نمی کردند بایداز کس خوشنود نبوده غیر از خدا و وطن مقدس خود. و در صورتیکه از وطن خود دور هستید برای شما چه بکار است. اولتر خدای خود را حاضر دیده او امر او را اطاعت کنید. علی الخصوص در این حال مسافرت خود باید یکدیگر را برادر بدانید. اگر چه این سفارش من غیر لزوم است. چرا که من درغیاب میشنوم که افغانها اتفاق شان یک برده شده میروند. باز هم تائید میکنم که خدای ما امر کرده که ما پاک عمل بوده معاملهٔ ما مبنی بر دروغ نباشد. از ین رو باید معامله که با هر کس میکنید، صاف و صادقانه باشد. با هند و وغیره اینقدر صاف باشید که کسی شما را در محکمه کش نکند. رفتن محکمه را عار بدانید و معاملهٔ بر استی کنید. در غیر آن شما خود را بدنام کرده و لکه یی بر افغانستان وارد می آید.

خود را و قوم را بدنام نکنید. لهذا در تمام معاملات صاف و صادق باشید. شما که در یک مملکت میباشید خواه هندوستان یا ایران و تمام ارو پا و ایشیا هرجا که باشید قانون محلی آنجا را احترام کنید. این طور نکنید که خلاف رفتار نمائید. و باید شما اولاد حقیقی من خود را بسازید. اگر چه من شما را از چشم های درشت و پیشانی های ترش و ابرو های سیاه تان میشناسم که افغان هستید. لیکن هر کس نمیشناسد. لهذا شما باید پاسپورت و تذکره داشته باشید. از قراریکه

خفیه می‌شنوم که شما اگر پاسپورت گرفتید یا می‌گیرید، میگوئید ما را عسکر وغیره میگیرند. ولی این درست نیست. شما خوبی‌های تذکره و پاسپورت را بد تلقی نکنید. شما اگرچه اولاد من هستید، ولی درصورتیکه تذکره داشته باشید اولاد حقیقی من خواهید شد. پس شما کوشش کنید که خود را اولاد حقیقی من ساخته بتوانید، کسی که تذکره نداشته باشد، نزد قانون ولایت او مشکوک میباشد. لهذا این یک چاره ایست که تمام دنیا اجراء کرده شما نیز پیشتر اجراء کنید. و لازمهٔ شما است که برای مملکت خود فداکاری کرده و نگذارید هیچکس به بد نیتی در آن مملکت قدم بگذارد. انسان یک دفعه می‌میرد. اگر در خیر مملکت و برضاء خدای خود، خود را بکشد بهتر است. بحضور خدای خود بسیار شکر میکنم که افغانها تندرست و شجاع و وطن دوست هستید از خدا شما را همیشه باشرف و باعزت میخواهم.»

(پاینده باد افغانستان عزیز ما)

دعوت عصریه باحترام امان الله شاه غازی

ازطرف گورنر بمبائی

ساعت پنج و نیم عصر پنجشنبه (۲۳) قوس سال ۱۳۰۶ ش باحترام تشریف آوری امان الله شاه پادشاه افغانستان در بمبائی، گورنر بمبائی محفل دعوت رسمی برگذار نمود. و دعوت گاردن پارتی در چمن های (ویلنگتن هکب) از طرف حکومت آنچا رسماً ترتیب و شخصیت های بزرگ مقیم بمبائی وماموریـن عالیرتبه به تعداد کثیر در دعوت حضور بهم رسانیده بودند، رفقای سفر امان الله

شاه‌غازی بسو اری‌سو تر بآنجا رفته و سلکه‌ثر یا(شاه خانم)بهمر اه‌امان‌الله شاه تاآنجادر یک سو تر بو دند. بعد ازفرو د آمدن ازسو تر ، سلکه ثر یا باخانم های سحتر سات‌افغانی و زنان‌سیز بان‌بیک طرف‌جدا ازجمعیت‌سردان جاگرفتند. امان‌الله شاه غازی و صاحبمنصبان و ساسو رین وگو رنر بمبائی‌و سدعو ین بدیگر طرف‌چمن اخذ سوقع نمو دند. پس‌ازصرف‌چای‌در بین‌باقی‌اهالی که همه بپااستاده و جدا جدا رسم احترام‌بجاسی آو ردند و تقر یباً بالغ بر سه صد نفر سیشدند ، امان الله‌شاه غازی گر دش کر ده بابعضی ذوا ت سصافحه و احوال پر سی فر سو دند. در ختم دعوت که‌تاساعت(۷)شام دوام داشت ،امان‌الله شاه‌و سلکه ثر یا به‌گو رنمنت هو س عو دت کر دند.

دعوت شب‌ازطرف گورنربمبائی وخانم وایسرا بوکالت وایسرانائب‌السلطنهٔ هندوستان

شام پنجشنبه (۲۳) قوس۱۳۰۶ ش که فر دای آن‌جمعه‌بو د ، بافتخار امان‌الله شاه غازی و سلکه ثر یا(شاه‌خانم)ازطرف گو رنر بمبائی‌و به و کالت‌و ایسرا نائب السلطنهٔ هندو ستان (که سذکو ر دراین وقت سر یض بو د) و خانم و ایسر ا، دعوت شب نشینی‌در گو رنمنت‌هوس‌بعمل آسد. امان‌الله‌شاه و سلکه ثر یا و همر اهان سفر شان در سحفل‌دعوت که‌درد و سالون بز رگ جداگانه تر تیب یافته بو د ، تشر یف بر دند.

گو رنر بمبائی‌بحیث‌و کیل و ایسرا نائب‌السلطنهٔ هندو ستان از امان الله‌شاه

پادشاه افغانستان، وخانم و ایسرا ازسلکه ثریا استقبال و احترام نمودند.
محفل دعوت پس‌ازصرف طعام به‌ساعت (۱۱) شب خاتمه یافت.

دعوت انجمن خلافت وزعمای هند

اعلیحضرت امان الله شاه غازی صبح جمعه (۲۴) قوس سال ۱۳۰۶ ش در دعوت انجمن خلافت و بعض زعمای مشهور هندوستان (جمعیتی که بنام جماعت استقبالیه تعیین و جهت تقدیم خطابه ها و سپاسنامه ها و عرایض ارادات خود ها در یک میدان وسیع ترتیبات بس مجلل گرفته و قبلاً از اعلیحضرت امان الله شاه غازی دعوت بعمل آورده بودند).

این دعوت که در یک میدان خیلی وسیع انعقاد یافته و بیش ازسه لک نفر در آن شرکت داشتند تشریف بردند.

از دحام و ولوله عجیبی بنظر میرسید. در وسط میدان بصورت تخت و سایه بان محل نزول اجلال اعلیحضرت امان الله شاه غازی را برگذار نموده بودند. اعلیحضرت امان الله شاه بدانجا تشریف فرما گردیده بر کرسی مخصوص که بر فراز تختگاه گذاشته بودند جلوس فرمودند. پس از لمحهٔ سکون عمومی باحترام تشریف آوری پادشاه غازی نمایندگان فرقه و انجمن خلافت هر یک جداگانه خطابه ها وسپاسنامه های خود را هدیتاً تقدیم حضور پادشاه استقلال بخشای افغانستان می نمودند. ولی ازکثرت آوازها و همهمهٔ اهالی و هیجانا تیکه در آنها تولید شده بود و هرآن خود را به تخت قرارگاه اعلیحضرت امان الله شاه غازی، نزدیک میکردند، صدای عموم مفهوم

شده نمی‌تو انست،و لی از جمعیت های محدودوقر یب همین مطلب ز یادشنیده میشد که میگفتند :

«اعلیحضرت پادشاه جو ان‌و جو انبخت غاز ی افغانیان ـ نه تنها آز ادی بخشا و تر قیخو اه ملت غیو رخو د است، بلکه این شخصی است که آز ادی‌وتر قی‌و اتفاق تمام ملل اسلام را سی‌خو اهد،وما از وی التجأسی کنیم که مطابق آرز و های خو دش حقو ق حقهٔ تمام مردمان کافهٔ اسلامیان رابخو اهد،و همگان از شجاعت و ر شادت ذاتی و فطر ی و ی همین امیدو اثق را دار ند ».

در ین محفل باو جود یکه وسیلهٔ نشرالصوت (لو دسپیکر) مو جو دبو د،و لی باآنهم آو از ، کلمات و جملات بدر ستی شنیده نمی‌شد .

بهر تقد یربعدازقبولی خطابه ها و هدایای شایان‌شان،شهریاربز رگ افغانستان باهمان لهجهٔ مخصو ص و الفاظ آتشین و هیجان انگیزی که داشت ،بز بان در ی و بدو ن مسو د ۀقبلی‌و از روی حافظجو اباًنطق فصیح و بلیغ ایرادنمود که‌سر دار شیر احمدخان (۱) آن ر ابه اردوتر جمه‌میکر د. تاشنو ندگان بفهمند.

---

(۱) شیر احمدخان ولدسر دارفتح محمدخان امین العسس سابق. شیر احمدخان از فضلاءوسیاست‌مداران وقت بوده‌و ز مان ز یادر ئیس شو ر ای دو لت‌و هم‌وقتی و کیل‌وزارت‌امور خارجه ویکی ازهمراهان سفراسان‌الله‌شاه‌غازی دراین‌وقت. و درسال ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸ شمسی در کابل بو د .و ی‌دو ران جو انی‌را در هندو ستان گذر انده‌وز بان‌ار دو ر اخوب‌میدانست.و شخص دار ای‌هر گو نه اعتبار و اعتماد بو د .طاق‌ظفر پغمان در ماه‌سر طان‌سال ۱۳۰۳ شمسی به‌نطق همین‌شخص از طرف‌و کلای‌ملت‌افغانستان‌افتتاح گر دید.و مصادف‌ایام‌لو یه جرگهٔ‌دو رهٔ دو م عصر اسانی بو د . (عز یز الدین و کیلی پو پلز ائی)

اهالی هندوستان در این مجمع عمومی وضعیت رقت آور از خود نشان میدادند زیرا که در حال بسی ناامیدی و سحر و سیت حق آزادی هندر ابهر زبان ابراز میداشتند . وامیدگاه خود امان الله شاه پادشاه غازی را دانسته به لهجه ها و وضعیت های گوناگون نظر دقت آن شهریار را بطرف کافهٔ مسلمین هند جلب میکردند و به همین امید، محبت و احترام فوق العاده نسبت به امان الله شاه غازی داشتند وهمیشه اخلاص و صداقت ابراز میکردند .

ساعت یازده ونیم روز مذکور که وقت ادای نماز جمعه قریب شد، امان الله شاه بغرض ادای نماز جمعه خواست تا محفل را ترک بگوید. اما نظر بوفور اهالی و جوش و خروش زیاد آنها با بسیار مشکل خود را به موتر رسانید. اهالی موتر را احاطه کرده از شوق و محبت زیاد راه عبور نمیدادند. بعداً امان الله شاه به گورنمنت هوس رفته و پس از وضو و تبدیل لباس، بطرف مسجد جامع [ای] حرکت کردند .

ادای نماز جمعه در مسجد جامع (ای) بمبائی به امامت وخطابت امان الله شاه غازی

پادشاه افغانستان ، با همراهان سفرشان ، به حوالی ساعت (۱۲) روز جمعه (۲۴) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی از گورنمنت هوس بمبائی بجهت ادای نماز در مسجد جامع مشهور [ای] بمبائی مشرف شد .

از جلو قصر گورنری (اقامتگاه امان الله شاه) تا دروازهٔ مسجد جامع بدو طرف جادهٔ خط سیر موکب پادشاه غازی ، پولیس ایستاده و ترافیک بطور عموم

متوقف وتا ختم ادای نماز جمعه تمام جاده کاملاً مسدود بود. امان الله شاه غازی در مسجد جامع، امامت نماز و خطبه را خود بجا آورده و هزاران نفر نماز گذار، از جملهٔ مقتدیان پادشاه افغانستان بودند. پادشاه غازی بعد از ختم نماز که امامت را خود بر ذمت داشتند، به خطابت و موعظت آغاز کردند.

خلاصهٔ متن خطابت امان الله شاه غازی

« **بدرگاه** خالق خود شکر میکنم که ما را بدین اسلام آفریده ومثل حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وآله وسلم، رسولی برای ما فرستاده است. باز خدای خود را **یگانه** بشناسید، و شریك نیاورید. خداوند عظیم است. به طاعت ما هیچ احتیاج **ندارد**. فقط هر چه می کنیم، برای آسایش دینی ودینوی خود میکنیم. فرض ترین چیز هائیکه در دین ما زیادتر تاکید شده نماز است. نماز را ترك نکنید. (پس مکن در نماز ها تقصیر). بعد از آن کمك و همدردی با غربای اسلام است. همدردی چیست؟ زکات است که خداوند امر کرده، و نیز اتفاق است با همدیگر، میان مسلمانان و نیك معامله گی است با اهالی دیگر مذاهب. اگر چه هندو ـ گبر ـ ارمنی ـ و هر کس باشد.

(صافی آئینه با گبرو مسلمان آشناست). لهذا باید عزیز بدانیم کسانی را که با ما در حیات اجتماعی شریك میباشند. ثواب روزهٔ شما نسبت به ما زیادتر است چرا که شما در هوای گرم روزه می گیرید. اگر روزه نگیرید ازطرف حکومت اینجا جزائی نیست که بزور بالای شما روزه بگیرد. مثلی که در افغانستان

جبری است (۱) ودر این قدر گرمی که در هندوستان است روزه می گیرید. لهذا ثواب شما نسبت بما زیادتر است. پس در روزه گرفتن تقصیر نکنید. فریضهٔ حج ضرور است. و من میدانم که شوق زیاد دارید، لیکن چنین خیال نکنید یك خانهٔ سنگی را طواف می کنیم. خداوند حاضر است به همه حال (در کعبه چه می روی دلی را دریاب). دل هر مسلمان خانهٔ خدا است. وبدست آوردن دل آباد کردن خانهٔ خدا است. اگر شما حج می روید ویا افغانها حج می روند، مقصد شما همین باشد که برادران هندی-ترکی-ایرانی-بخارایی-عربی و غیره مسلمانان را دیده به آنها محبت و اتفاق و درد دل خود را بکنیم. بسیار افسوس میکنم که تمام دنیای اسلام دور خوردن به کعبه را ثواب میدانند، لیکن نمی دانند که مقصد از رفتن به کعبه برحالات خوب و بد یکدیگر واقف شدن و محبت کردن است. لهذا وقتی که کعبه میروید باید با هم اتفاق و صحبت کنید. در دین چنین امر است که :

---

(۱) مقصد امان الله شاه از این اشارات آنست که یعنی افغانستان مملکت اسلام و پادشاه آن مسلمان و از طرف حکومت نیز برمردم تاکید ادای فرایض میشود و حکومت انگلیسی هند که پروای روزهٔ مسلمانان را ندارد و تاکید نمی کند و شما مردم مسلمان هندوستان برضأ خود و به میل اسلامی خود روزه می گیرید. ثواب شما بیشتر است. و بدین اشارات داناند که یعنی شما مسلمین هند حکومت اسلامی از خود ندارید وتا آزاد نشوید، حکومت متدینی که پابند احکام دین باشد یافته نمیتوانید، تا مگر آزاد نشوید و بقرار این عبارات ساده و سلیس تمام آن حقایق را با آن مسلمین ملك هند داناند.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

برای دین و الفاظ مقدس دیگران بایداهانت نکنید. چراکه اگر تو دین او را حقارت کردی در حقیقت قرآن عظیم را در حقارت انداختی. بعضی از برادران هندی ماچنین خیال میکنند که من برای دین خدمت میکنم و این حقیقت خدمت نه بلکه اهانت است. میگویند پدر مرا مگو که پدر تر انگو یم. چنین نکنید که برای مساجد، اهانت برسد. و در خاتمه :

دعا میکنم که قدر اسلام بهر گوشهٔ دنیا است. خداوند متعال جل علی شانه العزیز در حفظ و حمایت خود محفوظ و مأمون داشته باشد و افغانستان عزیز سراو تمام ممالک اسلام را در حفظ ابدی خود داشته و مردمان آنرا بر اه مستقیم پایدار و بجمیع احکام دین حضرت سید المرسلین (ص) مستحکم بدارد. و من عاجز را توفیق مزید عنایت فرماید تا من بحیث یک خدمتگار عالم اسلام خدمت کنم، و تمام عالم اسلام را خداوند قدیر و مستعان در حال بسی ترقیات و تعالیات بخواهیم و از خدمت دایمی شان همیشه مسعود و سرافراز باشیم. آمین یارب العالمین » .

مقصد امان الله شاه غازی این بود که: مسلمانان هندوستان معابد هندوها را ویران و حقارت میکردند، و برمقدسات دینی آنها تجاوز نمودند. و بدین سبب هر روز به کینه و کدورت شدید یکدیگر می افزودند. و از این وضعیت بر مسلمانان هندوستان اضرار مادی و معنوی میرسید. و از برو زوادامهٔ نفاقهای شدید انگلیسان در هر وقت استفاده می بردند. و هر چند در سر و رگذشته بسیار تجاوزات و تخریبات از جانب اهل هنود بعمل آمده بود ولی در این وقت امان الله شاه در مسجد جامع بمبئی مسلمانان هندوستان را توصیه نمود که شما باید از تجاوزات خود منصرف شوید. زیرا تا وقتی که این نفاقها موجود باشد اهالی آن سرزمین بحقوق آزادی خود نمی رسند، و امان الله شاه که

طرفدار جدی آزادی کشور پهناور هند از سلطهٔ انگلیس بود، یگانه عامل آن را اتفاق سردمان هند میدانست. وبهریك جمعیت مسلم وغیرمسلم همین تاکید اتفاق وترك نفاق میفرمود . چنانچه دروقتیکه معاهده یی رابا انگلیس امضانمود گفت این معاهده را که من باشما امضأ میکنم، معاهدهٔ صلح است ونه دوستی معاهدهٔ دوستی راوقتی امضأ می کنم که بریتانیا حقوق آزادی هند را برسمیت بشناسد . امان الله شاه بعد ازادای نماز وخطابت و موعظت از مسجد جامع بمبائی خارج گردیده به قصر اقامتگاه رسمی خود (گورنمنت هوس)عودت نمودند

دعوت بلدیهٔ بمبائی

یه ساعت (۳) بعد از ظهر جمعه (۲۴) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی ازطرف بلدیهٔ بمبائی بنمایندگی تمام شهریان آنجا دعوت عصریه بافتخار امان الله شاه پادشاه افغانستان ترتیب یافت. امان الله شاه بقرار پروگرام مرتبهٔ رسمی بآنجا تشریف فرما گردید عمارت بلدیهٔ بمبائی تزئینات مجلل و باشکوه یافته بود. و درطول جادهٔ خط سیر پولیس استاده بود . شهریان بمبائی حد بحد استاده رسم احترام بجاسی آوردند درجلو دروازهٔ عمارت بلدیه ،طلاب مکاتب صف بسته ورئیس بلدیه برای پذیرائی حاضر بود. امان الله شاه بعد از ورود به سالون بزرگ ریاست بلدیه به یك چوکی بزرگ که در وسط خانه بر فراز تخت گذاشته شده بود، اخذ موقع فرمود و بدو طرف شاهانه و زرای همسفر شان جاگرفتند. و باقی رفقای سفر درصف دوم نشستند . اعضای ریاست بلدیه وشخصیت های مشهور بمبائی، بطرف مقابل و به دو سمت راست و چپ بر چوکی های معینهٔ خود جا بجا شده پس از

ختم سر اسم احتراسات و قرار گرفتن سدعو ین به جا های سعینه، رئیس بلدیه بمبائی بزبان انگلیسی لایحهٔ خیرسقدم بحضور اسان الله شاه غازی بعرض رسانید و شخص دیگر بز بان دری ترجمانی سی نمود. سضمون رئیس بلدیه از نگاه عبارت و سطالب خیلی جذاب و ستین بود .

بعداز ختم سعروضهٔ رئیس بلدیهٔ بمبائی، ورقهٔ لایحهٔ سذکور را که در یك صندوق نقره یی بسیار سقبول نهاده بودند ، بحضور اسان الله شاه غازی تقدیم نمودند و درلحظه ئی که اسان الله شاه غازی صندوق نفیس نقره یی حاوی لایحهٔ خیر مقدم شهریان بمبائی را از دست رئیس بلدیه سی پذیرفت، حاضرین بطور عموم باحترام قهرمان سلی افغانستان بپااستاده بکف زدن شروع کردند. دراخیر اسان الله شاه نطقی ایرادنمود که توسط سردار شیر احمدخان بز بان هندی ترجمه سی گردید .

دعوت انجمن اسلامی دربمبائی

درعصرهمین روز بعداز دعوت ریاست بلدیه، از طرف انجمن اسلامی بمبائی نیز دعوت عصریه بافتخار ورود اسان الله شاه غازی ترتیب یافت . و اسان الله شاه باوصف سحدودیت وقت بدانجا تشریف فرماگردید. در دعوت انجمن اسلامی ،گورنر بمبائی هم شمولیت داشت. و در وسط [زال] بر تخت بلند که بدین سناسبت احتر اساً آراسته شده بود، اسان الله شاه غازی اجلاس فرسود و در پهلوی سمت راست گورنر بمبائی وبطرف چپ رئیس انجمن اسلامی نشستند رئیس انجمن اسلامی ، لایحهٔ خیر مقدم به پیشگاه پادشاه افغانستان بوقت عصر جمعه (۲۴) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی قرائت نمود، وورقه را با صندوق بیش قیمت آن بحضور اسان الله شاه شهریار بیدار دل افغان تقدیم نمود، و اسان الله شاه

غازی بجواب رئیس انجمن اسلامی جواباً نطقی فرمود. وبعداز آن برای صرف چای باگورنر و همراهان سفرشان به سالون پهلوی [زال] تشریف بردند و باقی اهالی اعزه و سعار یف سدعوین و اراکین انجمن در میدان پیش روی عمارت به صرف چای آغاز کردند .

در موقعی که اعلیحضرت شاه غازی بسواری موتر بطرف انجمن اسلامی تشریف می بردند ، در طول راه خط سیر موکب شاهانه جمعیت واز دحام عمومی موجود وحد بحد صداهای زنده باد از مستقبلین بلند، و موزیك ترانهٔ ملی افغانی راشروع بنواختن نمود . بعداز ان موزیك هند نواخته شد. اعلیحضرت شاه غازی پس از صرف چای باسدعوین وداع نموده به سواری موتر خود که گورنر بمبائی در موتر جداگانه از عقب می آمد ، روانهٔ گورنمنت هوس گردیدند. مستقبلین بار دیگر در طول جاده الی گورنمنت هوس به شوق و ذوق تمام گرد آمده بودند و نعره های زنده باد اعلیحضرت غازی از هر طرف پیوسته بلند میگردید و در عصر همین روز ملکهٔ ثریا (شاه خانم) در دعوت زنانه که از طرف خانم وایسرا و خانم گورنمنت در محل جداگانه و بدون اشتراك سردان ترتیب یافته بود تشریف برد .شام همین روز اعلیحضرت شاه غازی از طرف حکومت هند برای صرف نان شب دعوت شدند. ذات شاهانه بدعوت مذکور تشریف نبردند . اما یك عده از همراهان سفرشان بدعوت مذکور اشتراك نمودند پس از صرف نان شب فلمی به نمایش گذاشته شد. و چون در این فلم مراسم پذیرائی اعلیحضرت شاه غازی در بمبائی نشان داده میشد، پادشاه غازی بدیدن فلم تشریف بردند.

ساعت ده صبح روز شنبه (۲۵) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی در گورنمنت هوس جمعیت پارسی ها وجمعیت طلاب هندوستان وجمعیت اهل تشیع برای عرض خیرمقدم

و تقد یم بیا نیه های‌شان در سیدان و سیع اجتماع نمو ده‌بو دند. اعلیحضرت امان‌الله‌شاه غازی بر ای‌قبو ل‌سپاسنامه های‌جمعیت های‌مذ کو ر تشریف بر دند. بعدازختم مر اسم‌احترا م که‌از جانب‌جمعیت های کثیر مذ کو ر بعمل آمد. بر قر ارگا ه خاص‌تکیه‌ز د. او ل‌جمعیت پار سی‌ها خطا بهٔ‌خود را بز بان‌در ی‌بیان کردند و اصل‌و ر قه‌را باصندو ق مز ین‌و مصنع آن‌بحضو ر اعلیحضرت امان‌الله شاه‌غاز ی‌بحیث یکی‌از یادگار های‌سفر و علامت‌اخلاص‌و فدویت‌فر قه های‌مختلف‌بآن‌شهر یار نامدار افغان اهداآ تقدیم کر د ند. و بعد از آن طلاب‌هندوستان‌و پس‌از آن رؤسای‌جمعیت اهل تشیع (۱)جداجدا خطابه ها‌وهدایای‌خود را تقدیم کردند اعلیحضرت‌امان‌الله‌شاه‌غاز ی‌بجواب‌هر یك‌جمعیت ها‌پرداخته و همهٔ‌آنها را‌بکوشش نمودن در ترقی‌معارف و اتحاد و اتفاق و بقای حیات فر قه ها ی‌مختلف و کو شش تنویرافکار ز نان‌و کنار جستن ازحسادت‌ها وتعصبات‌بی فایده که‌مذ هب‌اسلام اساساً‌بدان‌وقعی‌نگذاشته‌و لی‌به‌مرو ر ز مان‌اشخاص صاحب غر ض‌آنر ا ذریعهٔ بدست‌آو ر دن‌ر ز ق‌خودقر ار داده‌باعث‌تباهی‌اقو ام‌گر دیده‌اند‌توصیه‌فر مودند

---

(۱) کلمات‌پار سی‌ها و اهل‌تشیع ـ این‌نام های‌بو د که‌فرقه های‌مختلف‌اسلامی متوطنین هندبر خو دقائل بو ده و به‌همین نام‌ها و عنو ان‌ها از مقدم‌اعلیحضرت‌امان‌الله شاه رسماً پز یر ائی‌می‌نمو دند .و بر ای شناخت‌جمعیت های‌مسلمان‌مذ کور در مسو دات سفر نامهٔ‌اعلیحضرت امان الله‌شاه غاز ی عین همین عبار ات قیدشده است

(عز یز الدین و کیلی پو پلز ائی)

- ۰۰ -

وایماً واشارتاً افکار عموم بطرف استحصال حق آزادی خودشان که نباید همیشه در تحت اثر انگلیس باشند. متوجه ساخت و پیوسته آن افراد سر شناس و جمعیت ها را به اتحاد و زیست با همی و ترقی علم و معارف تاکید می نمود.

در خاتمه: امان الله شاه برای شان فرمود که: من یك شخص مسافرم که فقط از هندوستان عبور میکنم. اگر نصایح مرا بپذیر بدخوب و الا (دست دل گیرم وبیرون رم از کشورتان). و بگفتن این مصراع ختم کلام نمودند. (۱)

متن سپاسنامهٔ پارسیان وقزلباشان مقیم بمبائی

« پادشاه غازی! ما پارسیان وایرانیان مقیم بمبائی که علاقمندی به شخص شخیص پادشاه غازی و ارتباط دیرینهٔ تاریخی با مملکت افغانستان داریم. بعرض عبودیت مبادرت و تبریك و رود مسعود به اولین پادشاه مستقلی که از طرف سلاطین

---

(۱) انگلیس از همین مرحله که مردان اهل تشیع و غیره از امان الله شاه غازی استقبال کردند سخت دچار اندیشه شد، ودانست که حین بازگشت او به افغانستان و تقویت امور تخنیکی و تسلیحاتی از ممالك دوست در پی استرداد استقلال کشور های تحت تسلط انگلیس خواهد برآمد زیرا که برمز واشاره پیوسته در این خصوص سخن میراند. واتحاد ویگانگی اقوام وقبائل رافقط برای همین مقصد میخواهد وبسیار سعی دارد که سنی وشیعه را با هم متحد داشته باشد چنانکه انگلیس گفته بود: امان الله شاه ظاهر آچیزی نمیگوید، و اما در باطن خود در ابزرگ همه سلاطین امروز شرق می شناسد و بلکه آرزو دارد، خطاب خلیفة المسلمین بر خود قائل شود. و از امثال این حرف ها مطالب زیاد گفته شدود رفصل خزان سال ۱۳۰۷ شمسی بظهور آمد.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

و رؤسای جمهور اروپا دعوت شده‌اند عرضه میداریم .

اعتضادو اتحادسابه مملکت افغانستان بو اسطهٔ نژ ادویگانگی زبان است که محکمتر از هزار ارتباط سیاسی است . وعلاوه براین علاقه کامل به اقتدار افغانستان دار یم. وهر قدم کو چکی که برای ترقی وتعالی مملکت، اعلیحضرت بر میدار ند ،بانهایت خو رسندی تقدیس مینمائیم .فر ق افغانستان امر و ز وچندسال قبل از هرحیث شگر ف ونتیجهٔ عدالت و فطانت و همت و استقامت سجیهٔ و حیدهٔ ذات پادشاه غازی است. ساسیدانیم چسان تسهیل حمل ونقل ایجاد و کار های مهندسی مقررو سائل سباه منظم شده وعلاو ه بر همه چگو نه معارف تأسیس گشته که موجب حیر ت است .

تحصیل علم منحصر به پسر ان نیست مدار س بر ای دختر ان هم سو جو دو هر ساله دو لت جو انان و طن را بر ای تحصیل مدار ج عالیه به اروپا اعز ام میدارد. بافطانت مبصر ین، پادشاه غازی ر و ابط دوستانه را به همسایگان منعقد ساخته اند بر یتانیا و ایر ان و ر و س ـ افغانستان را دو ست محتر م میدانند. فر مانفر مائی پادشاه غازی بر فر ق مختلفهٔ ساکنین افغانستان و سلو ک متساو یه (۱)

---

(۱) این تصدیق پار سی ها و ایر انی های مقیم بمبائی کاملاً صدق است. ز یرا که تار یخ افغانستان و هم اسناد دولت وحکومت افغانستان این حقیقت را ثابت می کند و امان الله شاه از بدو جلوس خو د بوسیلهٔ اشتهارات ونظامنامه ها این حقوق مساوی را اعلان نمو د و هم در نطق های خو د این مطلب را همه وقت تاءکیدمی نمو د. و گذار ش لو یه جر گه هانیز شاهد ا ست .

کلمهٔ سباه در متن ممکن مقصد از سباهی باشد که معنی آن فخر کننده است

(عز یزالدین و کیلی پو پلز ائی)

و بطرز یکه تاحال تعصب مذهبی دیده نشده بهترین سرور ساست. نه فقط دوستان اقتدار افغانستان ، استقلال آن مملکت را بما خاطر نشان کرده اند، بلکه استقلال افغانستان را نمایش های مکرره در جشن های استقلال هرساله در کابل گواهی کافیست. ابنیه و آثار عتیقهٔ افتخاریهٔ افغانستان بواسطهٔ دانایی و توانایی شخص پادشاه غازی تجدید گشته است. از یزدان پاك خواهانیم که مسافرت اعلیحضرت و علیاحضرت ملکه کاملاً باخرسی قرین وتجارب ماخوذه از شهر های مختلفهٔ اروپا در ترقی افغانستان تاآخرین نقطهٔ مقصود کفایت نماید. و روابط برادرانهٔ کاملهٔ الوداد را با ممالك این دو همسایهٔ افغانستان که ایران و هندوستان باشد علی الدوام استوار سازد ».

***

ان الله شاه غازی پس از استماع خطابه ها و ایراد بیانات و ارشادات شاهانه از سیان جمعیت های پارسیان و ایرانیان مقیم بمبائی و طلاب معارف آنجا خارج شده به محل اقامتگاه خود معاودت فرسوده و مصروف استراحت سفریهٔ خود شدند انار فقای سفر شان بدعوت رسمی خانم وایسراو گورنر بمبائی شمولیت ورزیدند.

و پیش از صرف نهار ، بنابر خواهش خانم و ایسراکه تقریباً حیثیت ملکه را در آن سرزمین داشت، با هیأت حکومت و ایسراو گورنر بمبائی یك عکس یادگاری گرفتند . محفل دعوت رسمی تاساعت (۳) بعد از ظهر ادامه یافت

تماشای اسپ دوانی

به‌ساعت (۳) بعدازظهرشنبه (۲۵) قوس‌سال ۱۳۰۶ شمسی امان‌الله‌خان‌شاه‌غازی بسواری‌موتر خود علیحده‌و ملکه‌ثریا باخانم های افغانی معیتی خود جداگانه برای تماشای اسپ دوانی جانب کلوپ‌ویلنگتن حرکت کردند. پیش‌ازورد به کلوپ، دریك محفل‌معین‌ازموتر فرودآمده‌بسواری گادی چهار اسپه و بمشایعت‌سواران‌پولیس که‌وزراء همرکاب‌شاهانه‌نیز درسه‌گادی‌چهار اسپه ازعقب می‌آمدند ،عازم کلوپ‌گردیدند .واین مراسم‌بطور عموم رسمی ودارای تشریفات وترتیبات‌مجلل‌و پرشکوه‌بود.گورنر بمبائی‌با امان‌الله شاه‌غازی ، وخانم گورنر وخانم وایسرابه‌معیت ملکه ثریا که درموتر جداگانه حرکت نموده‌وقبلاً به کلوپ‌رسیده‌بودنددر یکطرف‌جا داشتند .حین‌فرود آمدن امان‌الله‌شاه‌غازی‌ازگادی،موزیك‌سارش‌استقلال را نواخت.واهالی زیادی که‌شامل این مجلس‌بودند،استاده‌شده‌احترام کردند .

دراثناءاسپ‌دوانی‌صرف‌چای‌نموده‌و بعدازان، امان‌الله‌شاه‌باگورنربمبائی وسائر اشخاص رسمی دریك چمن دیگررفتند.درآنجادوجائزهٔ‌نقرهٔ‌یکی بنام [کابل کپ] ودیگری بنام]وایسراکپ] که‌قبلاً آماده کرده‌بودند، برسرسیز ها گذاشته شده‌بود .درختم‌مسابقه‌جائزهٔ کابل کپ راامان‌الله‌شاه غازی ، ووایسراکپ راملکه ثریا به‌برندگان مسابقه‌اعطاء کردند،

پس‌ازآن امان‌الله شاه‌به‌ترتیب‌گذشته باوزراءهمرکاب‌خودبسواری گادی ها- وملکه ثریا باخانم‌های معیت‌شان‌توسط‌موترهاجداگانه‌بطرف دروازهٔ هند حرکت نمودند .

در طول جاده مستقبلین ازدحام کرده بودند، و به صدای بلند: خداحافظ می‌گفتند . وقتی که سوکب امان‌الله‌شاه به دروازهٔ هند [شبهر بمبائی] سو اصلت نمود ، افراد عسکری و پولیس رسم سلام بجا آوردند. و بعد از فرود آمدن از گادی ، دستهٔ طیارات بحری از روی بحر جهت رسم احترام پرواز نمودند و از دو جهاز جنگی که در بندر توقف داشتند. شلیك های توپ ها آغاز گردید، و موزیك عسکری سلام شاهی و ترانهٔ ملی افغانی را نواخت. و این نغمه که بنام مارش استقلال شهرت داشت، ولولهٔ عجیبی بر مردم هند ایجاد می‌نمود امان‌الله شاه بمعیت گورنر بمبائی و افسران نظامی آنجا، گارد احترام را معاینه فرمود ، و پس از رسم قبول سلام ، از دروازهٔ هند (۱) خارج گردیدند امان‌الله‌شاه غازی، با خانم و ایسر [خانم نائب السلطنهٔ هندوستان] و سائر رین رسمی و هیأت حکومت و ایسر او افسران نظامی بمبائی بر لب بحر وداع کرده و توسط واپور جهاز موسوم به [راجپوتانه] که قبلاً آماده شده بود حرکت کردند .

در این موقع شلیك های (۲) توپ ها مجدداً شروع و طیارات در هوا شایعت می‌نمودند . وقتی که پادشاه غازی داخل جهاز شدند. از جهاز جنگی که برای رسم

---

(۱) یك دروازهٔ شهر بمبائی باین نام مشهور است. چنانکه دروازهٔ لاهور کابل ـ دروازهٔ کابلی شهر قندهار ـ دروازهٔ قندهاری شهر هرات .

(۲) آواز چند بندوق که به یکبارگی سرد هند. و این لفظ ترکی است. و توپ هایی هم که باستقبال و احترام مهمان بصورت پیوست به صدا در آورده شود، همین اصطلاح را بکار برند . (وکیلی)

مشایعت حاضر شده بود ،سلامی فیر توپ شروع و هم از استحکام بحری، مقابل گورنمنت هوس بمبائی ضرب توپ آغاز شد. سائر جهازهای متوقف بندر باحترام پادشاه افغانستان علی العموم با بیرق ها تزئین گردیده بودند، وبر فراز هر یك ازآنها بیرق ملی افغانستان بالا بود. که مشاهدهٔ آن عظمت و استقلال کامل افغانستان را نشان میداد .

بر فراز جهاز راجپوتانه نیز بیرق دولت مستقل افغانستان را بر افراخته بودند. پس از ختم مراسم وداع با گورنر بمبائی امان الله شاه غازی با جنرال قونسل افغانی و قونسل های مقیم کشور هندوستان وداع نموده به آنها اجازهٔ معاودت دادند .

جواب پیام مسلمانان روهیلکند

در ایامی که امان الله شاه غازی در ماه قوس سال ۱۳۰۶ شمسی از کشور هندوستان به حیث مهمان رسمی دیدن نمود، از جملهٔ اقوام آنجا سردم افغان روهیله که به نام مسلمانان روهیلکند معروف اند، نیز پیام سلام واحترام تقدیم نمودند .و گفتند : همان درجات اخلاص خود را که هشت سال قبل از صمیم قلب بوسیلهٔ هیأت محترم افغانی بیان کرده بودیم. آن تمنیات خود را تائید می نمائیم . چون این خاطر ۀشریف در قلب هر افغان موجود بود اما ن الله شاه همان پیام ها وکلمات حسن نیات خود را که همیشه و هم در این اوقات سفر برای عزت و سر افرازی اهالی هند بیان فرموده بود، در این بار نیز برای اراکین و فد مسلمانان روهیلکند وسائر مسلمانان هندوستان ابراز فرموده

اطمینان داد که مسلمانان هیچوقت ازهمدیگر و در هر کشوری که باشند، دوری ندارند و ما وشما و همه عالم اسلام بغم ودرد یکدیگر شریك میباشیم وحقیقت چنان بوده است که محمود طرزی و زیر اسور خارجهٔ افغانستان بتاریخ پنجشنبه (۳) برج ثور سال ۱۲۹۹ شمسی از کابل به حیث رئیس هیأت صلحیه عازم هندوستان شدو حین وصول به میسوری، مردم افغان رو هیله سعروف به مسلمانان رو هیلکند لایحه ئی را تقدیم نموده و نوشته بودند که [خطهٔ روهیلکند سرزبوم ماست . ازجانب خودها وعامهٔ مسلمین بریلی هزاران تشکرو امتنان بحضورهیأت افغانی عرض مینمائیم... خاك روهیلکند که مرکز و سرزبوم افغان رو هیله می باشد... حقیقتاً یك قطعه ایست من جملهٔ افغانستان که در هندوستان واقع شده. مدت ده صدسال گذشت که سورثان و بزرگان سکنای این خطه از سلك روه وسوات و بنیر و غزنین و دیگر مضافات کابل شمشیر بکف آمده اینجا تو طن حاکمانه گزیدند. وجه تسمیهٔ روهیلکند دراین سرزبوم، بود و باش افغانان رو هیله است . اگربرادران افغانان سارشتهٔ قرابت خودها از خاك رو هیله بشناسند بعید از صلهٔ رحم نباشد. یك درسگاه اسلامی برای تعلیم ثانوی در قلب روهیلکند که عبارت از بلدهٔ بریلی می باشد افتتاح نمودیم و بنای مجلس ترقی تعلیم مسلمانان اند اختیم]. و درختم قصیدهٔ شاکرحسین نگهت سهسوانی یکی از اراکین وفد مسلمانان رو هیلکند را درج نموده بودند .

و در همین اوقات که امان الله شاه در هندوستان اقامت داشت. از ان خاطرات گذشته اشارت نموده سراتب احترام بجاآوردند .

سفر امان الله شاه غازی از بندر بمبائی

بطرف بندرگاه عدن

به‌ساعت (٦) و (٢٥) دقیقهٔ عصر روز شنبه (٢٥) قوس سال ١٣٠٦ شمسی جهاز راجپوتانه از بندر بمبائی حرکت نمود. و سفر بحری اعلیحضرت امان الله شاه غازی از همین دقیقه آغاز گردید (١). جهاز جنگی مشایع موکب پادشاه افغانستان الی پنجاه میل مسافت، جهاز راجپوتانه بدرقه و بعد از اجراء رسم سلامی ذریعهٔ توپ بازگشت کرد. روز چهارم این سفر بحری، جهاز حامل پادشاه غازی به‌ساعت دو نیم بعد از ظهر چهارشنبه (٢٩) قوس ١٣٠٦ شمسی در عدن مواصلت کرد و آنجا متوقف شد. و قبل از وصول به عدن یك جهاز جنگی انگلیسی تا پنجاه میل مسافت از جهاز موکب اعلیحضرت امان الله شاه غازی بدانطرف عدن استقبال نمود. حینی که جهاز در عدن لنگر انداخت.

اعلیحضرت امان الله شاه غازی با همراهان سفر شان برای تماشای مسابقهٔ بوگسنگ بر سطح فوق جهاز تشریف بردند. و در ختم مسابقه برای شش نفر شامل مسابقه که همه

---

(١) و ایسرا نائب السلطنهٔ هند که گفته بود: «امروز امتیازی بما حاصل شد که به خدمت پادشاه در منزل افتتاحی آن سیاحت عظیمه به ممالك خارجهٔ آنطرف دریا که منجملهٔ حکمرانان افغانستان او لاً بعزم آن پرداخته اند، خوش آمدید میگوئیم». مقصد او همین سفر اعلیحضرت امان الله شاه به‌سوی مصر و کشور های او پاراست که از این سفر بجانب عدن آغاز گردید.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

از عملهٔ جهاز بو دند ، شش تکه اسباب نقره انعام داد. دعوت به این مسابقه قبلاً از طرف کپتان کشتی صورت گرفته بود .

حین وصول جهاز راجپوتانه در عدن دسته های طیارات تا مسافه های دور به استقبال آمده بالای جهاز گردش می کردند. چونکه سر فرانسیس همفریز از سیل امان الله شاه غازی به دیدن عدن قبلاً مسبوق شده بود، سا سو رین حکومت انگلیس در عدن ترتیبات پذیرائی را قبلاً بدرجهٔ شایان گرفته بودند. و بعد توقف در بندرگاه عدن و قبول سر اسم احترامات از جانب جهازات متوقف آنجا که همهٔ آنها با بیرقها تزئین شده بودند، و هر یك دسته مستقبلین سر اتب احترام خود را به آوازهای بلند عرض می کردند. جنرال سر ستورات که در عین زمان حکمران عدن نیز بود، بااعزاز رسمی حکومت خود به ساعت (۳) بعد از ظهر به جهاز راجپوتانه وارد شده و بعد از چند دقیقه انتظار در سالون علیحده امان الله شاه او را به حضور پذیرفت. امان الله شاه و رفقای سفر شان به لباس ملاقات ملبس بودند. بعد از ختم مراسم احوال پرسی، حکمران مذکور جهت ترتیب پروگرام مسافرت امان الله شاه غازی، از حضور اجازه خواسته واپس بطرف ساحل رفت .

امان الله شاه، ملکه ثریا، خانم های محترمهٔ افغانی وسائر همراهان سفر در یك واپور خورد سوار گردیده عازم خشکه گردیدند. سر فرانسیس همفریز و کوا سار و بکهم نیز حاضر بودند . در کنار ساحل، گورنر عدن با خانمش جهة پذیرائی استاده بودند. امان الله شاه غازی و همراهان سفر شان از واپور خارج شدند. رسم سلامی توپ شروع گردید، ملکه ثریا با دیگر خانم های افغانی که از جانب خانم گورنر عدن ودو خانم دیگر مشایعت می گردیدند

به‌سو تر های جداگانه قبل‌از سو کب اعلیحضرت شاه‌غازی حر کت کر دند. اعلیحضرت شاه و رفقای هم‌سفرافغانی شان باگو رنرعدن بطرف بر و ن بندر عدن رو ان شدند. در حصهٔ خر وج از رو اق مقابل بندر ، باسو رین سلکی و افسر ان نظامی عدن صف بسته برای رسم احترام انتظار سی بر دند. گو رنر عدن هر یك رابه حضو ر شهر یار معر فی نمو د. وپس از آن از رو اق خارج شدند. بطرف مقابل گارد احترام سلام شاهی رابا سوز یك عسکری ادأ نمود. و سار ش استقلال افغانستان را نو اخت .

اعلیحضرت شاه غازی بعد از معاینهٔ گارد احترام، با نفر ی معیتی شان به‌سوتر ها سوار شده عازم [تانکی) گر دیدند. در طول جاده بدو طرف عساکر وافراد پولیس محلی و اهالی عدن اجتماع کرده از مقدم پادشاه افغان احترام می نمو دند. پس از وصول سو کب اعلیحضرت شاه به تانکی و ملاحظهٔ جا های آبگیر ی و باغچهٔ بلدیه رفتند . و از آنجا معاودت نمو ده بجای گو رنر عدن بر ای صرف چای تشر یف بر دند . و در آنجا نیز دسته های عساکر ، رسم اسلام قبال و احترام بجا آو ردند . ملکه ثر یا بعد از تماشای تانکی در حالیکه از طرف خانمهای انگلیسی مشایعت میشدند دو باره به‌جهاز عو دت کر د ند .

اعلیحضرت شاه غازی بقدر نیم‌ساعت درجای گو رنر عدن تو قف کر ده و دو باره بسو اری سو تر بتر تیب قبل برلب سنگ بست بحر معاودت نمو دند. ساعت (٦) عصر بسو اری و اپو ر به‌جهاز و اصل گردیدند. اعلیحضرت شاه‌غازی در سالو ن بز رگ جهاز که بر ای شان مخصو ص شده بود ، و ار دشده و باگو رنر عدن و داع کر دند . جهاز به‌ساعت (٦) و (٥٠) دقیقهٔ عصر در حر کت افتاد و یك جهاز جنگی تاساعت (٩) شب جهاز شاهانه را بدرقه کر ده بعد از آن که

ketabton.com - The Digital Library

سراتب احتر اما تراذ ربعهٔ تلگرا ف سخا بره کرد ، با زگشت نمود .

صبح پنجشنبه (۳۰) قوس ۱۳۰۶ شمسی بحر احمر قدری تلا طم داشت عصر شکل سکون بخود گرفت ، و تکلیفی عائدنگشت .

صبح جمعه اول جدی هم به خیریت گذشت. شام شنبه (۲) جدی ۱۳۰۶ شمسی اعلیحضرت اعلیحضرت امان الله شاه خواستند در سالون عمومی با همه مسافرین و کپتان جهاز صرف طعام نمایند . کپتان جهاز که از ین لطف اعلیحضرت امان الله شاه قبلاً اطلاع داشت، انتظامات لازمه گرفته و به ساعت معین همه نفری به سیز های خود جابجا شده بودند. اعلیحضرت امان الله شاه غازی و رفقای سفر شان به ساعت (۷) وچند دقیقه به سالون مذکور وارد شدند . در اثناء ورود اعلیحضرت امان الله شاه غازی به سالون سوز یك سارش استقلال افغانستان را نواخت . اهل مجلس بپا استاده رسم احترام بجا آوردند. اعلیحضرت امان الله شاه و همراهان سفر شان با کپتان جهاز و سر فرانسیس همفریز و دو نفر انگلیس دیگر بر یك سیز و باقی نفری به سیز های دیگر متفرق جاگرفتند. پس از صرف طعام ، کپتان جهاز نطقی نمود. اعلیحضرت امان الله شاه غازی بجواب کپتان جهاز نطقی مختصر نمودو به مسافرین جهاز عید کرسمس [ولادت عیسی علیه السلام] را تبریك گفتند. و مجلس خاتمه یافت . به ساعت (۶) صبح جهاز در کانال سویز لنگر انداخت. و به ساعت (۷) صبح ضربات توپ از ساحل آغاز گردید، در همین وقت از طرف پادشاه مصر ، حاکم سویز و رئیس پولیس آنجا به لباس رسمی به جهاز آمده بحضور اعلیحضرت امان الله شاه مشرف شده پس از عرض خیر مقدم مرخص شدند.

ketabton.com - The Digital Library

حرکت موکب شاه و ملکهٔ افغانستان ازبندر پورت سعید بطرف قاهره بسواری ریل مخصوص

بعداز آنکه امان الله شاه غازی، ملکه ثریا و همراهان سفرشان در ریل مخصوص داخل شدند ، قطار ریل درحرکت آمد و ضربات توپ برسم سلام به سهمان بزرگ آغاز گردید . آوازهای اهالی مستقبلین تافاصله های بعید توأم بغرش توپ ها بگوش میرسید . و به همین ترتیبات و تشریفات پرشکوه، در هر محله و استانسه که قطار حامل شاه و ملکهٔ افغانستان و اصل میگردید، اهالی با همان جوش و محبت پرحرارت برای استقبال حاضر بودند. و در هر چند قدم عساکر دولت مصر نیز درراه موجود بود. به ساعت (۳) بعداز ظهر و اصل استاسیون قاهره پایتخت مملکت مصر گردیدند . استاسیون بابیرق های افغانی و مصری تزئین شده بود . و پااندازها تاحصهٔ موتر پهن بود. و از وقت وصول امان الله شاه به خشکه تاسواری موتر و حرکت آن، ازطرف اهالی مصر که درحوالی بندر اجتماع نموده بودند ، آوازهای زنده باد پادشاه افغانستان در همه جا بلند بود ، ازحدرواق خروج بندر تااستانسه درهرجا بیرق های افغانستان و مصر را پهلوی هم نصب کرده بودند. درخود استاسیون هم ترتیبات خیلی مجلل گرفته شده بود وقطار ریل مخصوص حاضربود. امان الله شاه به سالون مخصوص ریل تشریف بردند. بعداً ملکه ثریا و خانمهای همسفرشان نیزبه سالون مخصوص داخل شدند.

سرمقالت جریدهٔ الاهرام بتقریب ورود

امان‌الله‌شاه غازی درسویز

بتاریخ شنبه (۲) جدی‌سال ۱۳۰۶ شمسی که انتظار سیر فت جهاز حامل امان‌الله شاه‌غازی وارد بندرسویز گردد . جرائد مصر مقالات نهایت‌پر محتوی بتقریب ورود پادشاه افغانستان نشر نمودند که‌از جمله سرمقالت‌جریدهٔ مشهور الاهرام را درج می‌نمائیم :

« ای کسانیکه جویندهٔ‌استقلالید! ای‌ذواتیکه به‌حریت‌عشق مفرط دارید. ای اشخاصیکه برای آرزو های قومی‌خوددعوت‌میفرمائید. فردابوطن تان پادشاه مستقل نزول میفرماید. آن‌زمامدار افغان‌شجاع . پس‌بطوریکه‌استقلال را- آزادی‌را -آرزو های‌قومی‌را-تحیت‌مینمائید، او را تحیت‌واکرام کنید.

.....(۱) ....

ای مهمانان بزرگ‌ومهم مصر! خدارا از اسرار این‌جلال بازگری‌و پرده برار . چرا دنیا بااین‌همه وسعت‌خودبر اثر اخبار مسافرت‌تو به‌لرزه‌آمده‌است؟ و حال آنکه در دیارت نه‌نیل‌صافی وخوشگوار-و نه‌آفتاب‌درخشان و روشن و نه‌دشت‌های سبز پر ریاحین . و نه‌لطافت و مال وجمال‌وجود دارد (۲).

---

(۱) دراینجا قدری ازاوضاع جغرافی بحث شده‌است . (وکیلی)

(۲) این‌اشارات برآنست که‌یعنی مملکت مصرهمه‌این‌چیز هارادارد. وچرا مانند افغانستان استقلال خودرا استرداد نمی‌تواند . پس‌معلوم‌است که‌مانند افغانستان رهبر بزرگ وفعال میخواهد .نویسندهٔ مقالت‌مذکور در بعضی حصص‌مفصلتر نوشته‌و حتی‌از اصطلاحات‌خراسانی‌چندجمله‌اشارت نموده است.

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

چرا بریتانیای بزرگ و باهیبت که آقای دریاها و مالك شهرهااست، قبال جلالت تو درخشکه راه باز سی کند . و بطوری تراخدمت میکند که غلام مطیع بحضور آقای سرزور خود میناید .

آری : این ازشاهکاریهای شمشیر برنده است که آنرا ملت دلیر تو و برای هر غاصب بیگانه آمیخته اند . این است مردانگی مردهای وطن تو که ملك ترا ازاینکه به آقایی و یاوصایت ویاتحت الحمایتی و دخول دشمنان تو ملوث شود، صیانت و حفاظت کرده اند .

ای آقای من ، شاه مستقل و آزاد (امان الله شاه) !

باری بگیراز دشت های ساودر عوض آن از کوه هاووادی های خود بماعطا کن بگیر از آفتاب درخشان و نسیم های خوشگوار ساو در مقابل آنهاازابر های تیره وباد های عواطف خود بمابببخش. و بگیر از اراضی شاداب و زرخیز ساو در بدل آن از کوه ها و سنگلاخ های وطن خود بماعنایت فرما .

مارا مذلت درسایهٔ نعمت مانده وخسته ساخته است. باری بفرما وازان غیرت ها وسروریها که در بیابان های خشك سوجود میشود. مارا متمتع و ممنون بساز. جیب های استعمار کنندگان و معده های بیگانگان ،ازفوائدو ارزاق ما پر شده است . ماقوم غنی و فقیریم . طایفهٔ نیك بخت وبدبختیم .غناو سعادت مابرای بیگانگان و فقر وبدبختی برای ابناء وطن ماست. آیا ای شاه جوان بخت (امان الله) جلالت شما این مبادله را قبول میفرماید که: مصر مارا بهمراه نیل و آفتاب و هوا و اختلال ها و امتیاز های اجانب و قشلاق (قصر النیل) و آیرو دروم

(ابو قبر) و (۲۸) فبرو ری قبول فرموده و افغانستان سنگلاخی و کوهی و صحرایی خودرا درمقابل آنها بماعنایت نمائید .

نه : شمانعمت های آلوده و حریت های سست ظاهری و استقلالی را که بهمراه تحت الحمایتی قایم شده باشد دوست ندارید .ارزانی باد بر شماوطن آزادشما وگسیختن تاروپود فریب بیگانگان تان .

ای فرزندان وطن ! بایدفردای شمارو زعیدمبارك باشد. درمیدانهاجمع شوید ودر راه‌ها صف‌بندی نمائید ،وبرای راد مرد دلیر به‌و اجبات تحیت و تکریم قیام نمائید . و به‌شخص باشهامت وملت درست و جوانمرد دلیر آن که بریتانیای عظمی درقبال حشمت آن گردن بلندخود راخم نموده،و دادو عطوفت راازحضورش مسئلت میکند،تحیت های صمیمی وسلامهای خلوصیت کارانهٔ خودرا تقدیم نمائید .

سابااین قائد بزرگ و شجاع ، تهنیت و خیر مقدم میگوئیم.و باین سرمایهٔ فخر اسلام و منشأ مباهات شرق تکریم و ترحیب عرض مینمائیم .

باصحت و عافیت ،ای صاحب جلالت قدم رنجه فرمای .ماشیفتگان مردانگی

توضیح : (۲۸) فروری مقصدازروز جلوس رسمی اعلیحضرت امان‌الله شاه‌است که استقلال کامل افغانستان از یك هفته قبل آن آغاز یافته بود.و اشارت نویسندهٔ مقالت الاهرام مصر متوجه آن روز پر افتخار افغانستان است .

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

ketabton.com - The Digital Library

توایم ،مادرمردانگی و همت تو و همت‌قوم نوظهور(۱)و جوان توبسیار به شگفتیم .تو بهرجاکه می‌خواهی نزول فرمای .قصرها و دل هابحضورت آماده‌اند . و برای تمکین‌تو آغوش صمیمیت خودراباز کرده‌اند .تو آنهارا به‌جلال و حشمت خودپر و مسکون‌ساخته‌اتحادآنهاقبل از آنکه‌شخص‌شخیصت درآنجاها رحل‌اقامت بیفگند بمعنی و روح بزرگت مسکون‌گشته‌اند.و قبل ازآنکه‌ذات‌شریف‌و باشهامتت‌راستلاقی‌شوند،به‌مجد تو و قوم‌شجاع تو پرومشحون‌شده‌اند . زنده‌بادشاه‌مستقل-زنده‌بادشاه‌مستقل-زنده‌بادشاه مستقل.

(فکری ابا الظة محاسی)

نویسندهٔ جریدهٔ الاهرام مصر

تفصیل خبرحرکت امان‌الله‌شاه‌بجانب‌مصر

غلام‌جیلانی‌خان‌چرخی‌و زیرمختار دولت‌مستقل افغانستان درانقره پایتخت مملکت ترکیه که‌قبلاً به‌قاهره پایتخت مملکت‌مصر وارد و برحسب امر

---

(۱) نویسندهٔ عالم‌و فاضل‌مصری‌باهمه‌حسن نیت‌و شجاعت ادبی‌و اخلاقی احساس مزیدافغان‌دوستی ، متأسفاً ازسوابق‌ممتدافغانستان‌و عظمت‌تاریخی وسیاسی‌آن بی‌خبر بوده وطوری‌تصور کرده که‌یعنی افغانستان‌فقط‌ازجلوس امان‌الله شاه به‌حریت و استقلال رسیده و تازه‌درمیدان‌سیاست‌ظهور کرده‌است. این‌استقلال امانیه ـ استرداد استقلال‌تاریخی افغانستان و دولت افغانستان موروث امپراتوری های مستقل آن‌سرزمین‌است که به‌دورهٔ این‌فرزند فداکار تجدیدشده است . (عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

اعلیحضرت امان‌الله شاه‌غازی به‌سویز خواسته‌شده بود ،بتاریخ اول جدی ۱۳۰۶ شمسی در جهاز باریاب گردید .ساعت (۸) صبح جهاز داخل کانال سویز گردید. در وقت حرکت جهاز ،تکراراً ضربات توپ ادای‌سلامی ازبندر بعمل آمد. افراد پولیس‌محلی بلباس رسمی در بندر صف‌آراسته سر اسم‌سلام و احترام‌بجا آوردند .

ساعت (۷) و(۱۵) دقیقهٔ شام جهاز پورت‌سعیدلنگرانداخت .پس‌از توقف جهاز ، محمود طرزی(۱)و زیر امورخارجه‌بحضوراعلیحضرت امان‌الله شاه باریاب گردید. شب‌در جهاز براحت گذشت ،ساعت‌ده‌صبح شنبه برحسب پروگرام‌معینهٔ دولت مصر که‌صورت آنرا قبلاً غلام جیلانی خان (وزیر مختار افغانی‌در انقره) بحضور عرض نموده بود ،یکنفر شاهزاده ازخاندان شاهی مصر و والی پورت سعید وسه‌نفر دیگر ازرجال بزرگ‌و عالیر تبهٔ‌مصربا افسر پولیس‌بلباس رسمی درجهاز وارد شده درسالون انتظار برای باریابی‌بحضور اعلیحضرت‌امان‌الله‌شاه منتظرگردیدند.اعلیحضرت امان‌الله شاه باهمه رفقای سفرشان دراین موقع بلباس‌رسمی ملبس بودند .اعلیحضرت امان‌الله شاه هیأت رسمی‌دولت مصررا که‌نمایندهٔ خاص فواد پادشاه مصر نیز شامل‌آن بود ، درسالون اقامتگاه خاص خودشان‌پذیرفتند

---

(۱) محمود طرزی پدرملکه ثریا که‌خوددر این‌وقت‌تکلیف‌مریضی‌داشت و برای معالجهٔ خود بخارج سفر نموده بود ،غلام‌صدیق‌خان‌سرمنشی‌درطول مدت‌این‌سفر بحیث‌وکیل وزیر امورخارجه سعیت اعلیحضرت امان‌الله شاه راداشت (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

بعداز تعارف و احوال پرسی،شهزادهٔ مصر ازطرف فوادا ول،بحضور پادشاه افغانستان خیر مقدم عرض‌نمود . و بعداً همهٔ شان به‌بندر مراجعت کردند اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی ـ قبل‌از خارج شدن ازجهاز راجپوتانه ، کپتان جهاز را بحضور خواسته بر سم یادگار دو سه تکه اسباب‌ساخت‌افغانستان را برایش اعطاء فرمودند وبعدازان‌ازجها زراجپوتانه خارج‌شدند.سر نشینان‌جهاز جهت رسم احترام و وداع تماماًحاضر گردیده بودند ، درحددروازهٔ خروج سرفرانسیس همفریز ، کپتان‌جهاز ، دیکهم کونسلر سفارت‌و نمایندهٔشرکت بی‌ایندو ، که‌احتراماً ازطرف شرکت‌خودش باامان‌الله شاه‌غازی‌مسافرت نموده بودحاضر و استاده بودند امان‌الله شاه باآنهامصافحه و وداع نمود. درسر سنگ بست بندر که‌تماماً ازخود زینهٔ جهاز الی‌رواق‌خروج‌بندر مفروش بود .شاهزادهٔ مصر باهیأت مستقبلین مصری حاضرواستاده بودند.

درموقع‌خارج‌شدن امان‌الله‌شاه غازی ازجهاز ،سلامی‌ضرب توپ شروع گردید واهالی مسافرین و ماموریـن‌جهاز به‌آواز بلندسه‌مرتبه (هورا) کشیده احتراسات اخیرهٔ خودرا ابراز کردند.بعدوصول به‌خشکه (شنبه(۲)جدی ۱۳۰۶شمسی) دستهٔعساکر باموزیك‌سلام‌شاهی‌را اداءنمودند،پس‌ازسراسم تعارفی‌و معاینهٔ‌گارد احترام،امان‌الله‌شاه‌ازرواق بندرخارج‌گردیده‌و بموتر سوارشده شاهزادهٔ مصر را هم‌باخود همراه گرفتند .

ketabton.com - The Digital Library

استقبال امان‌الله شاه از طرف

فوا د اول پادشاه مصر

روزشنبه (۲) برج جدی سال ۱۳۰۶ شمسی ،فواد اول پادشاه‌مملکت‌مصر باعده‌یی ازوزراء واراکین دولت ووکلای ملت‌مصر و صاحبمنصبان‌بزرگ نظامی بلباس رسمی بجهت استقبال ورود امان‌الله شاه‌غازی دراستانسه‌حاضر شده بودند .بعدازمصافحه واحوال پرسی‌هردو پادشاه ،دسته‌موزیك‌عسکری بنواختن سلام‌شاهی آغازکرد.حین‌اختتام‌سلام شاهی ، امان‌الله‌شاه بافواد اول یکجاقطعه‌یی‌گارد احترام راسعاینه‌نمودند.بعدازآن‌امان‌الله‌شاه غازی ،رفقای سفرشان‌را به‌فواد اول پادشاه مصر معرفی نمودند .فواد اول‌پادشاه‌مصر ، نفری معیت خودرا بحضور امان‌الله‌شاه‌معرفی‌نمودند، بعدازآن‌هردو پادشاه ازاستانسه خارج شدند.گادی شش‌اسپه که‌ازطرف‌دولت‌پادشاهی مصر بجهت سواری امان‌الله‌شاه غازی پیوست ایستگاه ریل آورده‌شده‌بود،شاه‌فواد اول درنزدیك‌گادی برسم پذیرائی استاد ،حین‌سوارشدن‌امان‌الله شاه‌بگادی‌شش اسپه شلیك‌های توپ‌ها شروع شد ،وآوازهای‌زنده‌باد اعلیحضرت‌شاه‌افغان ازجانب مستقبلین بلند گردید .

رفقای سفر امان‌الله شاه به‌گادی های چهاراسپه سوارشدند،وعساکرسوار گارد دولتی‌مصر درعقب هر یك گادی درحرکت آمده بسمت (ویلای کیزه) روان شدند ، وآنجابرای اقامت پادشاه وملکهٔ‌افغانستان‌و خانم‌های افغانی همسفرشان و خاندان‌امانیه وسه‌تن‌ازوزرای‌همرکاب امان‌الله شاه‌تعیین‌شده بود .(زیراکه یکطرف قصر سلطنتی مصر تحت ترمیم‌بوده‌و درحصهٔ متباقی

خود فواد اول پادشاه مصر اقامت‌داشتند و در قصردولتی‌جانداشتندو قبلاً معذرت‌خواسته‌بودند). بنابران اعلیحضرت امان‌الله شاه‌به‌ویلای مذکور واصل گردیدند.

شور و شوق مردم قاهره در مراسم استقبال پادشاه افغانستان نهایت زیادبود. محرك این حس‌همانا ارتباط دینی وفداکاری ملت افغان‌در راه‌حصول و حفظ شئونات مادی و معنوی خودشان وشرف استقلال است که‌از قرنهابنظرسائر ملل قابل تقدیر و تمجید واقع‌گردیده ،و دیگر اینکه رجال افغانی‌درهمه‌وقت و بالخصوص دردورهٔ اسانیه‌از حقوق آزادی مردمان هند و عرب و ترك جدیانه مدافعه کرده است .چون‌مصریان ،اعلیحضرت غازی‌محصل استقلال مجدد افغانستان را دیدند ازاظهارمحبت وجوش وخروش‌خودداری کرده نمی‌توانستند ـ ساعت (۴) بعدازظهر اعلیحضرت شاه به‌ویلای که‌خیلی‌مرتب و مزین شده بود واصل گردیدو بعدا زوصول‌درویلاو گذشتن‌چند دقیقه ، شاه فواداول بااعلیحضرت شاه‌غازی‌وداع نموده مراجعت کردند.دراین وقت ملکه‌ثریا نیز به ترتیبات جداگانهٔ تشریفات که‌یك شاهزاده‌خانم‌مصر جهت استقبال شان به استانسه (موقف‌ریل) رفته‌بود واردویلای‌گردیدند

برای باقی رفقای‌سفر پادشاه‌افغانستان‌در هوتل(سمرمس) جای‌تعیین شده وآنجااقامت گرفتند .ساعت (۵) عصریکشنبه (۳) جدی ۱۳۰۶ شمسی رؤسای کورد یپلوماتیك‌مقیم مصر جهت‌تقدیم احترامات بحضور اعلیحضرت شاه‌غازی به‌ویلای باریاب شدند . و پادشاه افغانستان بااوشان ملاقات نمودند.

دعوت در قصر دولتی قاهره بافتخار اعلیحضرت پادشاه افغانستان ازطرف فواد اول پادشاه مصر

ساعت(۷)و نیم شام دوشنبه(۴)جدی سال ۱۳۰۶ شمسی در قصر دولتی قاهره پایتخت مملکت مصر ، بافتخار ورود اعلیحضرت شاه غازی پادشاه افغانستان ازطرف فواد اول پادشاه مصر دعوت بس مجلل و بزرگی بصورت رسمی ترتیب و صدراعظم و هیات وزرای مصرو سفراء و نمایندگان دول خارج مقیم قاهره نیز دعوت شده بودند .اعلیحضرت شاه به ساعت معینه بالباس رسمی تشریف فرمای محفل دعوت گردیدند .درطول راه ترتیبات رسمی گرفته شده بود. اهالی قاهره بازبهمان علایق روز گذشته اجتماع داشتند .بعدو صول اعلیحضرت شاه به قصر ، مراسم احترام وترتیبات دعوت بیك صورت خیلی مجلل اجراء یافته بود .

پس از صرف طعام درخود قصر به تیاتر مخصوص دولتی مصر، بعضی نمایشی های موسیقی بعمل آمد .ساعت دوازده و نیم شب، اعلیحضرت شاه ازقصر خارج شده به ویلای عودت کردند .

ketabton.com - The Digital Library

اعطای نشان لمر اعلی به پاد شا ه سملکت سصر

امان‌الله شا ه غازی‌در سو قع‌و رو د به‌قاهر ه‌پایتخت‌سملکت‌سصر ،نشان امر اعلی‌ر ا که‌بز رگتر ین نشان‌سملکت‌افغانستان‌است،به‌فو اد او ل پادشاه‌سملکت سصر اعطاء نمو د .تار یخ این‌یادگار دو شنبه(۴) جدی سال ۱۳۰۶ هجر ی شمسی است .

دعوت‌به‌افتخا رسلکه افغا نستان ا ز طر ف سلکهٔ سملکت سصر

عصر رو ز دو شنبه (۴)جدی‌سال ۱۳۰۶ شمسی‌یکنفر از شهز ادهٔخانم های سصر نز دسلکه‌ثر یا بر ای‌تقدیم‌رسم خو ش‌آمد یدوارد شد. و د رشاهم همین‌رو ز بافتخار سلکه‌ثر یا از طر ف‌سلکهٔ‌سصر دعو ت‌رسمی بعمل‌آمد . سلکه‌ثر یا‌با خانم های‌معیت‌شان‌به‌قصر سلطنتی‌د ر حر سسر اتشر یف‌فر ما گر دید .و از طر ف‌سلکهٔ سصر استقبال به‌عمل‌آمد . و بعداز اتمام‌دعو ت و تماشای تیاتر که‌د رجای علیحده‌و سخصو ص باسلکه سصر تماشا کر دند ، و به‌و یلای بر گشتند.

ketabton.com - The Digital Library

معاینه عساکر مصر

امان‌الله شاه غازی ،صبح سه‌شنبه (٦)جدی ١٣٠٦ شمسی به‌ساعت ده‌ونیم جهت معاینهٔ عسکری باافسران نظامی‌افغانی بلباس خاکی و باقی‌رفقای‌سفربلباس ملاقات تشریف‌بردند. درطول جاده‌ازدحام‌مستقبلین و مشایعین مانندروز اول به‌مشاهده میرسید ، وآوازهای مرحبا ، مرحبا ،بلند بود .

فواد اول پادشاه مصر،قبل‌ازوصول پادشاه‌افغانستان‌به‌دندانهٔ محل‌تماشا سواصلت کرده بود .حینی‌که امان‌الله شاه غازی بدانجارسید ،پادشاه‌مصر باتمام‌هیأت‌وزراءوکوردیپلوماتیک‌مقیم‌قاهره ازورود امان‌الله شاه‌استقبال کردند ، بعدبه معاینهٔ عساکر مصر مصروف شدند .

پس‌ازختم‌معاینهٔ عساکر و پس‌ازیك توقف مختصر ذات شاهانه ورفقای سفرشان به‌ساعت یك روزمذکور برای‌صرف‌طعام‌ظهر درقصردولتی که قبلاً دعوت شده بودند ،تشریف بردند ،دردعوت شاه فواداول،وچهارتن ازمصاحبین و وزراء شان میزبان و باقی مهمان بودند .

ketabton.com - The Digital Library

تماشای کتابخانهٔ ملی مصر

امان‌الله شاه غازی ، به‌ساعت‌دو نیم بعدازظهر روز سه‌شنبه (٦) جدی‌سال ۱۳۰٦شمسی برای تماشای کتابخانهٔ ملی‌مصر رفتند .

تماشای مساجد ـ آرشیف وآثارتاریخ

امان‌الله شاه بعداز تماشای کتابخانهٔ‌ملی‌مصربه‌دیدن‌آرشیف و موزیم آثار عربی و بعدازآن به‌مسجد سلطان‌حسن‌و جامع الرفاعی ومسجدمحمدعلی‌پاشارفته آثار مقدسات خطاطی‌و عمرانی‌هریك بناء شریف آنجارابنظر دقت‌نگریسته‌و بعدازان درقلعه یکان یکان آثار عجیب و ثمین را ملاحظه نمودند .

درموقت خروج امان‌الله شاه غازی ازمقامات مذکور ،لوایح یادگار درودپادشاه افغانستان را بآن‌محل که‌مضامین‌متن‌آن ازتاریخ‌مختصر همان مقام بحث‌میراند ، به‌نفری معیت‌پادشاه افغانستان و سائرحاضرین توزیع کردند.وهریك ازرؤسای‌مقامات‌مذکور خیرمقدم‌بحضور امان‌الله شاه‌عرض می‌نمودند .امان‌الله شاه غازی نیزجواباًتشکر نموده‌و به‌ساعت(٦) و (۴۵) دقیقه به‌ویلای مراجعت نمودند .

ketabton.com - The Digital Library

دعوت شب د روزارت امورخا رجه

با فتیخا رورود اما ن الله شاه غا زی

وزا رت اسو رخا رجهٔ دو لت مصر ، بشر ف و ر و د اسا ن لله شا ه غازی پا دشا ه ا فغا نستا ن د رقا هر ه پایتخت آ نمملکت دعوت مجلل ترتیب داد اسا ن لله شاه غا زی به ساعت (۷) و(۳۰) دقیقه شام سه شنبه (٥) جدی سال ۱۳۰٦ شمسی با لباس فراك به قصرو زارت اسور خارجه مصر تشریف برند . رفقا ی سفر پا دشا ه غازی نیزد ردعوت مذ کورا شتر الك د ا شتند. طعام شب با رئیس الوزرا وهیأت ووزرای دولت مصر صرف شد، و محفل دعوت تاساعت (۹) و(۱۰) دقیقه شب ادامه داشت .

دعوت دراپرای شا هی مصر

د رهمین شب که فردا ی آن چها رشنبه (٦) جدی است با فتخا رورود اما ن الله شاه غا زی ا ز طرف فواد اول پا دشاه مملکت مصر به اپرای شا هی آنجا دعوت بعمل آمد به ساعت (۹) و(۳۰) د قیقه شب بوقت معین تشریف برد ند فواد اول پا دشاه مصر، قبل ا زورود پا دشاه افغا نستان به اپرای رسیده بود چون د را ین د عوت فلم ها یی با فتخا رورود پاشاه افغا نستان نما یش دا ده میشد ، ملکه مصر و با قی خا نم های افغا نی و مصری د رلوژهای مخصوص برای تماشا آمده بوند .

مشا هدهٔ موزیم مصر

اما ن الله شاه غا زی، صبح چها رشنبه (٦) جه ی سال ۱۳٦۰ شمسی به ساعت (۱۰) و(۳۰) د قیقه برای تماشا ی سو زیم مصر تشریف برد ند. وا ین مشا هدات د قیق تا ساعت یک بعدا زظهر د وام کرد .

ketabton.com - The Digital Library

دعوت چاشت د رقصر دولتی مصر

امان الله شاه غازی با رفقای همسفرشان، پس از بازدید موزیم بنا بدعوت رسمی فواد اول پادشاه مصر یرای صرف نان چاشت، د رقصر دولتی مصر تشریف برده وبا پادشاه مصر طعام چاشت صرف نمودند.

تماشای اهرامها وابوالهول

امان الله شاه غازی، پس از صرف دعوت پادشاه مصر، به ساعت دو نیم ظهر از قصر دولتی مصر خارج گردیده بسواری موتر ها برای دیدن اهرامهای مصر و ابو الهول که از عجائب مشهور اند، حرکت نمودند، درطول راه مستقبلین اعم از زن و مرد استاده و باصداهای بلند خوش آمدید و زنده باد می گفتند (۱) بدو طرف جاده از قصر دولتی تا محل آثار مذکور حد بحد پولیس

---

(۱) اهالی مصر قبل از ین سفر امان الله شاه پادشاه افغانستان را باتمام معانی می شناختند. مجلهٔ الاخاء ـ درسال ۱۳۰۳ شمسی که درمصر از طرف سلیم قبعین بصورت ماهوار آغاز بانتشار نمود. درشمارهٔ (۵) سال اول نوشت: [ملت افغانستان که بدور پادشاه فداکار خود امان الله شاه گرد آمده اند، درعظمت و قوت و اقتدار فخر عالم اند زیرا ملتی که پادشاه او همچون ذات امان الله شاه یك شخص بزرگ باشد، بالضرور بایستی آن ملت سردار ملل عالم باشد و این نشرات جرائد و مجلات مصر قبلاً این پادشاه غازی را بمردم مصر معرفی کرده بود. وچنانکه درایام این سفر رسمی او به مصر مقالاتی انتشار داده بودند (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

استاده بو دند .امان‌الله شاه‌غازی ازساعت(۳)بعدازظهراهر اسهاو ابو الهول را بدقت تماشانمو ده عو دت فر سودند .درنز دیك اهر ام اول_در اقامتگاه مختصر مخصوص ،خود پادشاه مصر و ار اکین دو لت مصر منتظر بازگشت مو کب پادشاه افغانستان بودند . حین باز گشت امان‌الله‌شاه، فواد او ل پادشاه مصر استقبال نمو ده و با هم یکجا به تماشای اسپان عر بی و باز های عر بی پر داختند . وبعدبه اتاق چای نوشی رفته صرف چای نمو دند.پس‌ازصرف چای ، پـــادشاه مصر بـاپـادشاه افغـانستـان وداع نمود و دعوت رسمی خاتمه‌یافت . امان‌الله شاه ازآنجا دوباره به‌موتر سوار شده‌مطابق پر و گرام رسمی و تشر یفات دو لتی ،به‌اقامتگاه مخصوص خودشان عودت فر سو دند. فردای آن شهر قاهره و هم باغ و حش را از نظر گذرانیدند .

باریابی افغان‌های‌مقیم مصر
بحضور امان‌الله شاه غازی

عصر پنجشنبه (۷) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی

افغانها یی که در قاهر ه مو جود بودند،ذر یعهٔ غلام‌جیلانی‌خان‌چر خی و ز یر مختار دو لت افغانستان در انقره (که‌این‌و قت‌درقاهره‌باسر امان‌الله‌شاه‌احضار یافته‌بود). عرض امید باریا بی خود را بحضو ر تـقدیم کرده بو دند. امان‌الله‌شاه‌نظربه‌محبت ز یادی که به‌هرفر دافغـــان درداخل‌وخـــارج کشور داشت ،مو قع‌باریابی‌دادو باهر یك بکمال‌گر مجو شی‌و شفقت معانقه و مصافحه نمو ده جو یای احو ال او شان گردید .و گفت : ماو شمافر زندان‌یك‌پدر و از یك‌ملت‌ودرهـــرسرز مینی که باشیم افغان هستیم افغانیت‌وافغانستان‌را به هیچو جه

فراموش نمیکنیم و فراموش نمیتوانیم .چرا که حب و طن و شرف اسلامیت وافغانیت نمی گذارد . و گفت :چون فرصت کم است از شما برادران افغان رخصت میخواهم وهیچگاه از احوال خود سر ابی خبر نگذارید. بعد از ان با هریك وداع نمود.

حرکت امان الله شاه بطرف لوکسور

(مصر قدیم)

ازطرف دولت پادشاهی مصر تر تیبات گرفته شده بود که: پادشاه تاریخ دوست افغانستان مصر قدیم را که سوسوم به لوکسور است، ملاحظه نمایند ،طبق پروگرام معینه امان الله شاه غازی به ساعت (۷) و (۳۰) دقیقهٔ شام پنجشنبه (۷) جدی ۱۳۰۶ شمسی بطرف ایستگاه ریل تشریف بردند. مسافرت در قطار آهن از قاهره تا لوکسور (۱۲) ساعت وقت را در بر می گیرد .شب در راه گذشت و روز جمعه (۸) جدی امان الله شاه مصر قدیم موسوم به لوکسور را ملاحظه فرمود .

امان الله شاه و ملکه ثریا ،بر هنمایی (مستر هاورد کاتر) از یك مقبره یی که در ان (۹) تن خانان نهاده شده است، دیدن کردند . پس از آن شام جمعه بطرف قاهره حرکت کردند که به ساعت (۷) و (۲۰) دقیقهٔ صبح شنبه (۹) جدی به قاهره پایتخت مملکت مصر سواصلت نمودند .

ketabton.com - The Digital Library

در وقت حرکت پادشاه و ملکهٔ افغانستان بطرف لوکسور (مصر قدیم) شاهزاده رحمت‌الله و محمود طرزی و زیر امور خارجه و غلام صدیق خان (۱) سرمنشی حضور باسه نفر از رفقای سفر امان‌الله شاه، به قاهره جهت اکمال امور ماندند. اگرچه این سفر شاه و ملکهٔ افغانستان غیر رسمی بود، (زیرا که امان‌الله شاه غازی خود توسط غلام جیلانی خان چرخی وهیأت پذیرائی مصری در پورت سعید پروگرام سفر رسمی خود را در مصر خلص فرموده بود) اما تر تیبات مراسم احترام نهایت شاندار بود و مهمانداران و صاحبمنصبان نظامی

---

(۱) امان‌الله شاه، غلام صدیق خان سرمنشی حضور را بحیث وکیل و زیر امور خارجه باخود برد، تادر غیاب محمود طرزی بحیث وزیر امور خارجه افغانستان انجام وظایف بنماید. زیرا که محمود طرزی در این اوقات تکلیف مریضی داشت و برای حفظ حیثیت اودر جاهایی که محمود طرزی حاضر هم می‌بود، وظایف وزیر امور خارجه را بدوش غلام صدیق خان گذاشته بود و تاحین ورود بکابل ظاهراً این عهده وصلاحیت ادامه داشت. اسادر باطن همه امور سیاسی بقرار هدایات خود امان‌الله شاه و فکر و نظر هیأت و زراء و نظرشخصی محمود طرزی در جاهایی که حاضر می بود اجرا میشد. غلام صدیق خان مذکور برادر غلام نبی خان سفیر و غلام جیلانی خان وزیر مختار و پسر غلام حیدرخان چرخی قوم احمدزائی ساکن لوگر است.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

مصر شرف همراهی پادشاه افغانستان را داشتند. در موقع عودت به استانسهٔ قاهره، شهریان و ماسورین قاهره برای استقبال بدو طرف جادهٔ خطسیر موکب شاه و ملکهٔ افغانستان حاضر بودند. و استانسه با بیرق های افغان و مصر مانند روز اول و رود شاه و ملکهٔ افغانستان در قاهره مجلل بود.

بازدید از بانک دولتی مصر

امان الله شاه غازی که مد نظر داشت در کابل بانک دولتی تأسیس نماید، به ساعت (۱۱) قبل از ظهر شنبه (۹) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی از عمارت و طرز اجرا آت بانک دولتی مصر دیدن کرد. مدیر عمومی بانک مصر بصورت مفصل وضع عمارت و طرز اجرآت ماسورین خود را و اندازهٔ سرمایه و صورت حسابات و نوع دادوستد و معاملات بانک را بحضور پادشاه افغانستان توضیحات داد. امان الله شاه به ساعت (۱۲) واپس به ویلای کیزه معاودت نمودند. در وقت عزیمت و عودت پادشاه غازی از بانک دولتی، اهالی مصر بدو طرف جاده اجتماع نموده و حین عبور موکب شاهانه به جوش و خروش و کف زدنهای ممتد، مراسم احترام و استقبال را بجاسی آوردند. و مقصد از بازدید این بانگ آن بود که امان الله شاه میخواست در کابل بانک دولتی تأسیس نماید و از چند سال متوجه امور اقتصادی و تشکیل بانک باصول دنیای امروزی بود.

باریابی جمعیت شرقیه مصری

ساعت دو نیم بعداز ظهر شنبه (۹) جدی ۱۳۰۶ شمسی، جمعیت شرقیهٔ مصری برای باریابی به (ویلای کیزه) حاضر شدند، و باوجودیکه اعلیحضرت شاه غازی مصروف تهیهٔ مواد و یادداشت ها در خصوص بانک بود، شرف ملاقات حاصل نمودند و پس از نیم ساعت مرخص شدند.

باریابی دونفر سفیر دولت ایتالیا

به ساعت (۳) بعداز ظهر شنبه (۹) جدی ۱۳۰۶ شمسی سفیر دولت ایتالیا مقیم قاهره و سفیر دولت ایتالیا مقیم کابل، بحضور اعلیحضرت شاه غازی در قاهره باریاب و بعداز چند دقیقه ملاقات رخصت شدند.

تماشای آبادی های جدید

اعلیحضرت شاه غازی عصر روز مذکور، از جاده ها و آبادی های قدیم و جدید پایتخت مصر دیدن کرد.

باریابی جمعیت فراسیشن

یکشنبه (۱۰) جدی ۱۳۰۶ شمسی به ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقهٔ قبل از ظهر جمعیت فراسیشن مقیم قاهره به حضور اعلیحضرت شاه باریاب شدند.

باریابی وزیر معارف مصر

به ساعت (۲) بعداز ظهر یکشنبه (۱۰) جدی ۱۳۰۶ شمسی وزیر معارف مملکت مصر بحضور پادشاه افغانستان باریاب گردید. درضمن باریابی چون اعلیحضرت شاه

آرزوی دیدن مکاتب قاهره راداشت ، فرمود که : من مکا تب‌شمارا می‌بینم .و زیر معارف مصر عرض نمود که: آرزوی‌شاگردان و استادان مکاتب کشور ما نیز همین‌است‌وخیلی‌انتظارد ارندتا اگرپادشا ه معا رف‌خوا ه افغانستان که‌ذوق و آرزوی‌ترقی معارف‌رادر کشور خود وهر یك کشور دیگر دارند ، این‌زحمت‌را قبول فرموده تشریف بیارند .

امان‌الله شاه‌غازی ، بوقت‌عصر به‌سفارت ایتالیا مقیم قا هره‌دردعوت عصریه یی که‌باعزازشان‌ترتیب یافته‌بود ،بابعضی‌رفقای‌سفر خود تشریف‌بردند امان‌الله شاه خود نوشته‌است که سفیر ایتالیادر قاهره،در روز رود من‌با نجا کارت دعوت توسط محمدیعقوب خان شاغاسی(وزیر دربار و رفیق سفرم) بحضورم تقدیم و منظور فرموده بودم.بعدازصرف‌عصریه‌درسفارت‌ایتالیا برای صرف طعام شب درد عوتی که ازطرف کمشنر انگلیس مقیم قاهره ترتیب یافته بود ،تشریف فرماگردید،و کارت‌دعوت کمشنر مذکور نیز قبلاً تقدیم‌شده بود .اما پادشاه‌غازی‌به‌محمدیعقوب‌خان هدایت‌داده‌بود که‌به کمشنر خبر بدهد که‌من دعوت شمارا بطور غیررسمی پذیرفته میتوانم.ترتیبات دعوت کمشنر انگلیس خیلی مجلل بود. امان‌الله‌شاه‌غازی به‌ساعت(۱۱)شب محفل‌دعوت را ترك گفته به‌اقامتگاه خودتشریف‌فرماشدند.و باز به‌تسوید یادداشتها درخصوص مناسبات افغانستان‌وسملکت‌مصر و شرایط‌پذیرفته‌شدن طلاب افغانی درمدرسهٔ جامع‌الازهر و مکاتب قاهره ،مصروف گردیدنده

دیدار ازمکاتب قاهره

امان‌الله‌شاه‌غازی قبل‌ازظهر روز سه شنبه (۱۲) جدی۱۳۰۶شمسی‌طبق وعدهٔ قبلی ازدومکتب پایتخت مصر که‌استادان‌و شاگردان آن‌مشتاق‌دیدار

وسخنرانی‌های شان بودندیدن کرده و باایراد بیانه‌های پرشور و اظهار ملاطفت و شفقت‌شاگردان هردو مکتب‌عالی مصر را روح حماسی‌بخشید(۱) بعداً به‌ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقهٔ قبل از ظهربه‌محکمهٔ عالیهٔ مصر تشریف برده اجراآت امور محکمه را درجریان یك‌دعوا استماع فرموده‌و پس‌از آن بعضی از همسفران خود بدعوت‌سفیردولت ترکیه مقیم‌قاهره که‌قبلاً قبول‌شده‌بود تشریف‌بردند .

بازدید جامع الازهر

امان‌الله شاه غازی بساعت (۴)عصرسه‌شنبه(۱۰)جدی سال ۱۲ شمسی برای دیدارجامع الازهر که‌بزرگترین‌و مشهورترین مرکز تعلیمات‌اسلامی و محل‌اجتماعات ملی‌مصر است ،تشریف‌بردو نمازعصر رانیز درهمان‌جاداداء

---

(۱) جمال عبدالناصر رئیس جمهور مصر که دراول‌ماه‌میزان‌سال ۱۳۴۹ شمسی‌بعد از(۱۶)سال ریاست جمهوری ممالك متحدهٔ عربی داعی‌اجل‌را لبیك‌گفت ،دریکی‌ازاولین نطق‌های رسمی خود باغازریاست‌جمهوری آن مملکت بیان کرده بود که‌ماجوانان‌مصری‌دروقت‌و رود امان‌الله شاه‌غازی درمصر روح آزادی‌و تجدد پیدا کردیم‌و خیالات آن قهرمان افغان‌به‌ماتاثیر کرد. ونطق‌های او بود که‌جوانان مصر راتحت‌تأثیر خوددرآورد،ماازهمان تاریخ یك‌دورهٔ بیداری آزادی احساس کردیم.وی‌دروقت‌ورود خود بکابل ماه ثور سال۱۳۳۴ شمسی ضمن‌صحبتی‌نیز این‌باره‌اشاراتی کرده است .وخود را ازپیروان افکار و خیالات‌امان‌الله شاه افغان میدانست .

نمود . بعداً بیانیهٔ مختصری نسبت باسورمذاهب برای رؤسای اهالی مذکور ایراد نمود که در عالم سیاست خالی از تأثیرات بزرگ نمی نماید .

چه امان الله شاه فرمود :

«در ممالك اسلام خصوصاً درعجم بیشتر بعضی بلادی است که مردم آن مذهب خود را باعث پیشرفت مقاصد سیاسی خود دانسته وبدان وسیله در میان جماعات تولید نفاق مینمایند . و این مرکز بزرگ تعلیمات دینی و مذهبی که امید گاه جملهٔ اهل علوم شرعیهٔ اسلامیه است بایددر رفع اختلافات جوامع اسلامی زیاد بکوشد . و بالخصوص مسأله وضو و ادای نماز سنت که عده یی از اهالی مذاهب فرق ها و ضعفیت ها از خود نشان میدهند .من تلقینات جامع الازهر را درین راه مقدس از اقوال وسوعظات علمای سائر مراکز علمی اسلامی بیشتر موثر میدانم ».

در اخیر نصایح جهت بهبود احوال مسلمانان مصر فرمود که طرف دلچسپی و علاقمندی خاص شنوندگان قرار گرفت .

ketabton.com - The Digital Library

دیدار از پارلمان مصر

دعوتی که به افتخار تشریف آوری اعلیحضرت امان الله شاه غازی از طرف پارلمان مصر صورت گرفت بسیار باشکوه بود . پادشاه افغانستان ، به ساعت (٦) عصر (١٢) جدی ١٣٠٦ شمسی تشریف بردند . با وکلای پارلمان ملاقات و عمارت پارلمان را ملاحظه و ضمناً برای حضار پارلمان اجمالاً چند کلمه ایراد وآرزو های قلبی شانرا به ممثلین آن ملت مسلمان نسبت به ترقیات آیندهٔ آن کشور ابراز فرمود . وکلای ملت مصر که ورود همچو یك شخصیت بزرگ یدهٔ راه آزادی اسلام را درمجمع وکلای شورای ملی (مجلس اقوام) مصر انتظار می بردند . کلمات آزادی بخش و هیجان انگیز پادشاه افغانستان آزادرا باکف زدن های ممتد وشعارهای زنده باد (اعلیحضرت جلالة الملك الافغانیه وسلطان الغازی المعظم) بایك غلغله و همهمهٔ عمومی استقبال می کردندو صدها بار سر حبا سر حبا میگفتند . اعلیحضرت امان الله شاه غازی پس از ختم دعوت به ویلای کیزه معاودت کردند .

روز چهارشنبه (۱۳)جدی۱۳۰۶شمسی قبل‌ازحرکت بطرف‌اسکندریه، ازحضور اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی برای فواداول پادشاه مصر ـو ازحضور ملکه ثریا جهت‌ملکهٔ‌مصر بعضی‌اشیای بیش‌بهاء بطریق‌یادگار توسط‌محمدیعقوب‌خان وزیر دربارافغانستان ،وتوسط وزیردربار دولت شاهی مصر ،به‌شاه‌وملکهٔ مصرسپرده شد. همچنان‌نشان‌هایی‌نیز ازحضور پادشاه‌افغانستان‌برای‌پادشاه مصر ووزرای دولت مصر تفویض‌گردیدازطرف فواد اول پادشاه مصرقبلاً برای امان‌الله شاه‌غازی‌و رفقای سفرشان‌نشان‌های آن دولت تفویض شده بود .

حرکت امان‌الله‌شاه‌بطرف‌اسکندریه

موکب‌امان‌الله شاه ساعت (۱۱) قبل‌ازظهر چهارشنبه(۱۳)جدی۱۳۰۶ شمسی به‌سوی استاسیون درحرکت شد ،اهالی مصر درطول جادهٔ خط‌سیر برای عرض وداع صف‌بسته بودند . دراستانسه (عمرطوسون)شاهزادهٔ‌مصر صدراعظم‌ـ وزیراسورخارجهٔ‌مصر ـسفیر دولت ترکیه مقیم قاهره‌ـسفیر دولت ایران وسفیر دولت ایتالیا مقیم قاهره ونیز عدهٔ زیادازماسورین عالیرتبه وافسران نظامی مصر حاضر بودند .امان‌الله شاه‌غازی‌باصدراعظم ووزراء وصاحبمنصبان مصر وسفرای دول اسلامی (خداحافظ)گفته‌رسم وداع بجاآوردند . بعدازسراسم وداع قطارریل درحرکت افتاد .طعام چاشت رادر (واگون رستورانت) صرف نمودند وبه‌ساعت(۲)بعدازظهر به‌استاسیون اسکندریه سواصلت کردند.ترتیبات‌وتزئینات‌استانسه بانتهادرجه

عالی و مجلل گرفته شده بود . گارد احترام و پولیس های محافظ و اهالی زیاد برای رسم استقبال حاضر بودند . والی و رئیس بلدیه اسکندریهٔ ، موکب پادشاه غازی را استقبال نموده بسواری موتر بطرف هوتل (کله ریچ) که برای اقامت پادشاه افغانستان و رفقای همسفرشان تعیین شده بود ، عزیمت نمودند. مستقبلین در طول راه ودر جلو هوتل با کف زدن های شادمانی و مسرت بایك عالم جوش و خروش می گفتند :

«همین شخص است که آزادی ازدست رفتهٔ مملکت خود افغانستان را از انگلیس بزور شمشیر گرفته است »اسان الله شاه بهر جمعیت(السلام علیکم) میگفت .

د عوت شهریان اسکندریه

اسان الله شاه غازی صبح پنجشنبه(۱۴) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی به تماشای شهر اسکندریه پرداخت و ساعت (۴) عصر دردعوتی که ازطرف ریاست بلدیه و شهریان اسکندریه درباغ زیبای (انتونیاوس) ترتیب یافته بود بابعضی از رفقای سفرشان تشریف بردند ، دردعوت عده‌ای زیاد مصریان واروپائیان اشتراك داشتند . عمر طوسون شاهزادهٔ مصر (پسر اول فواد اول) که جهت مشایعت موکب پادشاه افغانستان تااسکندریه همراه بود . نیز دردعوت اشتراك داشت ،درموقت ورود پادشاه افغانستان ازطرف ریاست بلدیه بنمایندگی شهریان اسکندریه ،مقالات خیر مقدمی قرائت شد ، اسان الله شاه مقابلتاً باکلمات مختصر و موجز از پذیرائی های شاندار

برادران مسلمان عرب تشکر فرمود .بعدازصرف چای امان الله شاه غازی از میان صفوف مستقبلین شهر اسکندریه عبورنموده ازباغ (انتو نیاوس) خارج شدند ، موزیك رسم سلام و مستقبلین باکف زدنهای ممتد سر اسم وداع را بجا آوردند .

باریابی نمایندگان مطبوعات مصر

مدیران جرائد و نمایندگان مطبوعات مصر به ساعت (۱۱) قبل از ظهر جمعه (۱۵) جدی ۱۳۰۶ شمسی که در هوتل کله ریچ اقامتگاه پادشاه افغانستان بانهایت شوق و شعف انتظار باریابی حضور پادشاه غازی را داشتند بعد از کسب اجازه بصورت دسته جمعی مشرف گردیدند ، امان الله شاه غازی فرمود: «شمارا ازین نگاه بحضور پذیرفتم که توسط شما بتوانم زودتر بدولت وملت مسلمان مصر ، تشکرات خیلی صمیمانهٔ خودم را از باعث پذیرائی های خیلی صمیمانهٔ شان برسانم.و هم اندك از نظریات خودم را در بعضی مسایل توضیح کنم . و آن این است که: دشمنان و بدخواهان عالم اسلام چون می خواهند اسلام همیشه ضعیف و ناتوان و متفرق باشند.برای برآوردن مقاصد ناپاك خودشان مسائل مذهبی را بذرایع گوناگون سوء داختلافات جماعات در اکثر بلاد مسلمین قرار میدهند.و اینکه بتوانند مرام خود را در لباس مذاهب اسلام درمیان جماعات ازپیش ببرند ،اولتر طبقات مغلوب را تحریك می کنند ، و کسانی را بنام شیخ وروحانی در نقاط و بلاد موقع میدهند و برای کثرت نفوذ و شهرت او هرگونه قوت و قدرت میرسانند، و حتی اشخاص غیر اهل دین را بنام عالم اسلام درمیان جوامع میفرستند ،مسائل

جزئی را که هیچ ربطی و تعلقی بدین اسلام ندارد ، اهمیت زیاد سید هند ، تشویش زیاد در بین عوام الناس تولید می کنند وهم دشمنان دیرینهٔ اسلام را بر ضد سلل معصوم اسلام تحریك می نمایند. چون مملکت مصر از ممالك مترقی علم و معرفت دنیای اسلام و اکثر ابنیهٔ دینی ما در خاك پاك عرب و سلاطین معظمین عرب مدافع زیارتگاه های مقدس و اماکن متبرك این سر زمین اند ، خواهش کلی من بحیث یکی از پادشاهان بادیانت وخیر خواه تمام عوالم مسلمین این است که شما همیشه از راه تعقل وتفکر عالی علمی خود دوست را از دشمن بشناسید ، و اختلافات را برسر مسائل جزئیه و فرعیه از بین ببرید. و نگذارید که دشمنان دین مقدس اسلام وبدخواهان ابدی قوم عرب ذرایع خرابی شما را از جهات مختلف وخاصتاً تفرقهٔ مذاهب و بلاد و اماکن فراهم کنند .و اتفاق جوامع شما با یکدیگر و اتفاق کل ممالك اسلام باید با شما باشد . واهالی هرمذهب باید به طریقه یی خود دسخت پابند باشند و ضعف را در طریقه یی خود راه ندهند ، اما تعصب با یکدیگر جماعت باید قطعاً وابداً نداشته باشند . مبلغین ضد اتفاق اسلامیه را از بلاد خود برانند، تا در کاخ مضبوط و مستحکم اتحاد و اتفاق بلاد عربیه کمترین تزلزلی از راه نفاق و از تعصبات بی اساس که هیچ ربطی به مذاهب اسلامی نداشته و مخالفین عظمت و ترقی اسلام بآن وسیله وذریعه یك قوت را از دیگر قوت مجزاء و منفصل میگردانند.

و درین باب شرح مختصری که لازم میدانستم بیان کردم. و باید همه اهالی بلاد عربیه متحد و متفق باشند تا همه نیرو و قوت خود شانرا در هرموقع برای بقاء و عظمت ملل اسلام و خاصتاً همین بلاد عربیه بصرف بر سانند

***

ketabton.com - The Digital Library

درختم بیانات ، مدیران و نمایندگان جرائد مصر و مخصوصاً شهر اسکندریه مواد مهم گفتار پادشاه افغانستان را یاد داشت و بعضی مسائل را دوباره استیضاح واستفسار می‌نمودند. و اعلیحضرت امان‌الله شاه با همان فصاحت و شجاعت خاصی که داشت مکرراً اتحاد و اتفاق و ترك تعصب اهالی مذاهب را ذهن نشین ارباب جرائد عربی می‌نمودند (۱). و برای تردید افکار غرض آلود دشمنان اسلام سخنان زیاد مفید بود. ارباب جرائد عربی پس از استماع بیانات هیجان انگیز ، التماس رخصت نموده گفتند : با آنکه قطعاً آرزو نداریم از حضور مرخص گردیم اما اینکه وقت پادشاه عزیز خیلی گرانبها است ، ناچار این التماس را مینماییم .

اعلیحضرت امان‌الله شاه در ایام اقامت خود به مصر ، بصورت رسمی و غیر رسمی مهمان عزیز دولت و حکومت مصر بود و طرز ترتیبات علی العموم خیلی مجلل و شاندار بعمل می‌آمد . ساعت (۱۲) روز مذکور موکب پادشاه افغانستان

---

(۱) بعد از روی کار آمدن جمال عبدالناصر پیشگویی های واندرز های برادر اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی موافق تمام شد زیرا دولت نام نهاد اسرائیل بر ضد اسلام بیشتر و شدیدتر حرکت کردن گرفت . وبهمان منظور که باید تمام مردمان عرب در جهاد کبیر علیه دشمنان اسلام سهیم باشند ، ممالك متحد عربی تشکیل گردید . امان‌الله شاه چون عواقب کار ملل اسلام را قبلاً احساس کرده بود ، بر مردم عرب در همان ایام مسافرت خود به قاهره و اسکندریه تصریح نمود . و از همین نگاه بود که جمال عبدالناصر در بهار سال ۱۳۳۴ شمسی در ایام ورود خود بکابل از افکار بزرگ امان‌الله شاه بقدردانی یاد می‌نمود .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

از هو تل (کله ریچ) بطرف بندر حرکت‌نمو د .جهاز ایتالیاسو سو م به (ایتالیا) که‌و زن آن هشت‌هز ار و چندصدتن بو د،در بندر باتز ئینات‌مجلل برای رسم استقبال لنگر انداخته بو د .در وقت و رو د سو کب پادشاه افغانستان سر اسم‌پذیر ایی‌بجاآو رده شد.اهالی‌مصر در جلو هو تل‌و در طول جاده و در بندر حاضر بو دند . عمر طو سو ن شاهز ادهٔ‌مصر ،و الی‌و ر ئیس بلدیهٔ شهر اسکندر یه در داخل جهاز از حضو ر پادشاه‌غازی‌اجازه‌خو استه سر خص شدند .

سفیر ایتالیا مقیم قاهر ه و کپتان جهاز در سالون مخصو ص که‌سیز طعام دران سر تب‌شده بود ، بحضور پادشاه افغانستان صرف‌طعام نمو دند.بعداز صرف نهار سفیر ایتالیا مقیم قاهر ه از حضو ر پادشاه‌آغازی‌سر خص‌و جهاز به‌ساعت (۲) و (۴۰) دقیقه بعداز ظهر حرکت کر د اهالی مصر در وقت حر کت باجو ش و خر و ش بی‌اندازه واحساس‌فو ق‌العادهٔ‌دوستی به‌شاه‌افغان (غازی‌اسلام) خطاب‌می‌نمودند.سفیرسابق افغانی‌مقیم پا ر یس نیز حا ضر شده‌بود

عزیمت‌امان‌الله‌شا به‌طرف مدیترانه

از تار یخ جمعه (۱۵)جد ی سال ۱۳۰۶ شمسی‌ساعت (۳)بعداز ظهرجهاز حامل پادشاه افغانستان در بحر مدیترانه به‌طی‌مسافت‌آغاز کر د.و در حو الی عصر و ضع بحیر ه اندك متلاطم بو د .و بر ای‌بعضی‌همر اهان‌پادشاه‌غازی قدر ی استفر اغ و دو ر ان سر پیدا شد. در هنگام شب وضع بحر مدیتر انه آر استر گر دید .

امان‌الله شاه خود نو شته است : در لحظاتی که‌جهاز بحر کت‌آمد،به ر فقای سفر گفتم که‌چو ن همگان عادت ندار یم ،بهتراست درحال‌استر احت‌باشیم.

من و رحمت‌جان در بستر آرمیدیم و تکلیف حس‌نکردیم. همراهان‌من باین شوق که ازدیدن امواج بحر و سرعت طی‌نمودن‌ساحت‌بحر، محظوظ‌گردند غالباً بمشاهده پرداختند . چون‌عادی‌نبودندچارزحمت‌شدند، و به‌حرف من معترف شدند »و این یادداشت رافقط‌برای‌تجربه اندوزی‌مسافرین افغانی نوشته است .وروزشنبه (۱۶)جدی ۱۳۰۶ شمسی‌به‌ساعت(۱۰)قبل‌از ظهر وارد ناپولی‌شدند .

اعطای نشان سردارعالی ونشان عزت
برای دونفر افغان

درروز عزیمت ازمصر قبل ازوارد شدن درجهاز (ایتالیا) غلام‌جیلانی خان چرخی احمدزائی و زیر سختارافغانی‌در انقره، نسبت بخدماتش‌در ترکیه و هم درایام مسافرت شاهانه‌در مصر که‌خیلی‌جدیت‌و فعالیت کرده‌بود ازحضور پادشاه غازی باخذنشان (سردارعالی)سرافراز گردید.و هم‌یکنفر افغان که‌ازاواخر عهداسیر عبدالرحمن‌خان درقاهره‌پایتخت‌مصر سکونت داشته و درایام اقامت شان درقاهره نهایت‌اخلاص‌و عقیدت نشان‌داده‌بود، ازحضور پادشاه استقلال‌بخشای افغانستان‌بدریافت‌مدال‌عزت‌نائل گردید.

و حقوقی که نظامنامهٔ‌نشانهای دولت معین کرده‌بود براوشان‌پرداخته‌شد.

استقبال هیأت ایتالو ی‌از ورود
امان الله شاه غازی

درموقع ورود جهاز ایتالیا درناپولی ، ملکهٔ ایتالیاو شاهزادهٔ ولیعهدآن دولت وموسولینی و اعضای کابینه‌و سفیر کبیر دولت‌فرانسه‌مقیم ناپولی برای استقبال امان‌الله‌شاه غازی‌حاضر بودند.در همان‌روز (یکشنبه ۱۷ جدی ۱۳۰۶ شمسی)پادشاه ایتالیا درنطق‌استقبالیهٔ خوددرخصوص‌فعالیت‌های خستگی‌ناپذیر امان‌الله شاه غازی به افغانستان‌رابسرعت تمام بپایهٔ‌ترقی هرچه‌بیشتر منظور داشت ، تقدیم نموده گفت :

«روابط سودتانهٔ دولتین‌ایتالیاو افغانستان‌درآیندهٔ‌نزدیك‌مستحکم‌خواهد شد. خصوصاً که‌دولت ایتالیا درتمام اروپا اولین‌دولت‌است که‌استقلال افغانستان‌را قبل‌از همه تسلیم (۱) کرده بود» .

پادشاه افغانستان درجواب این‌اظهارات ویکتورامانویل پادشاه‌ایتالیا. فرمود : « ماسودت واردات دولت ایتالیا را خیلی گرنبهاتلقی می کنیم» امان‌الله شاه غازی ـدرناپولی بقدرنیم ساعت باموسولینی‌صدراعظم‌ملاقات نمود تاروز پنجشنبه (۲۱) جدی ۱۳۰۶ شمسی‌سر اسم‌استقبال پادشاه‌و ملکهٔ افغانستان بسیار پرشکوه و باترتیب دعوت های‌رسمی‌مجلل‌و خیلی‌صمیمانه

---

(۱) کلمهٔ تسلیم‌در اینجامقصداز‌قبول کردن‌و برسمیت‌شناختن‌است.و معنی لغوی آن ـسپردن وسلام کردن وگردن نهادن‌و به‌سلامت داشتن است

(وکیلی)

ادامه داشته و ملکهٔ ایتالیا شخصاً از ملکهٔ افغانستان استقبال و مهمانداری می‌نمود چند روز دیگر بصورت غیر رسمی سپری گردید .

نمایش طیارات

بتاریخ شنبه (۲۳) جدی ، امان‌الله شاه و ملکه ثریا، نمایش پرواز طیارات را در میدان (کیامهو را) مشاهده نمودند . درین نمایش پنجاه فروند طیاره در پرواز آمده بودند .و در همان روز پادشاه غازی و رفقای سفر شان بسواری موتر های مخصوص (پاپ) (۱) نائب المسیح را که با کمال احتشام و مراسم عهد باستانی ، از پادشاه افغانستان استقبال نمود، ملاقات کرد عکسی که از ان مراسم بجاسانده هنگامی را نشان میدهد که امان‌الله شاه غازی و ملکه ثریا در روم تشریف فرما گردیده و از طرف پاپ پال رهبر کاتولیك های جهان مورد احترام خاص واقع شده و از غایت ابراز احساسات صمیمانه صلیب حضرت مسیح را برسم احترام بحضور ایشان تبرکاً بر افراشت این اولین رویه یی بود که در تاریخ مسیحیت از طرف رهبر بزرگ مسیحیون

---

(۱) واقعه نگار ارگ کابل در سال ۱۳۰۷ شمسی در نظم خیر مقدم پادشاه از سفر اروپا اینطور اشارت نموده است :

به واتیکان به نزد پاپ اعظم نکردی گردن اسلامیت خم
نمودی بر صلیب دیر اکبر شعاع روشن سحر اب و منبر
بپاریس آمدی باصد تجمل درآن باغ جمال و منبت گل
نشان دادی درآن نیای عمران وقار و عزم و حزم قوم افغان

ketabton.com - The Digital Library

در مقابل یك پادشاه ،صو ر ت گرفت ،در این سر اسم امانو یيل پادشاه و ملکهٔ ایتالیا وسو سو لینی صدر اعظم و سائر شخصیت های مهم آن کشو ر حضو ر داشتند .

عزیمت اما ن ا لله شا ه ا زا یتالیا به فر انسه

امان‌الله شاه غازی تااو اخر ماه جدی (۱۳۰۶ شمسی) در ایتالیاو پس‌از سفر رسمی در آن کشو ر و ملاقات های دو ستانه باو یکتو ر امانو ییل پادشاه‌ایتالیاو سو سو اینی صدر اعظم و پذیرایی‌های خیلی‌شاندار از جانب سر دم آن سر زمین ،قصد عز یمت بجانب‌فر انسه‌نمو د.و تار یخ‌ور و دامان‌ـ الله‌شاه‌در کشو ر فر انسه مطابق او ائل ماه دلوسال (۱۳۰۶ شمسی) است امان‌الله شاه‌غازی‌و همر اهان‌سفر شان‌در دههٔ‌اول ماه‌جدی‌سال(۱۳۰۶ شمسی از قاهر ه تاناپو لی رسیدند . و رو ز (۱۷)جدی‌جر یدهٔ‌الاهر ام مصر نو شت که‌امان‌الله شاه‌به‌صدراعظم مصر راجع به‌منعقدشدن یك‌معاهدهٔ مودت بین دو لتین افغانستان و مصر اظهار منظو ر یت و قبو لی‌فر مو دند.و نو شت که امان‌الله شاه بتار یخ (۱۷) جدی به‌ناپو لی بندر گاه ایتالیاسو اصلت فر مو د الی دو هفته بصفت مهمان در ایتالیا اقامت خواهندنمو دو در او ائل‌ماه‌دلو (۱۳۰۶ شمسی) بطو ر رسمی در فر انسه تشر یف بر ده چند رو ز را آنجا بصو رت مهمان رسمی خو اهندبسر بر د .

دعوت در قصر وزارت امور خارجهٔ فرانسه

بافتخار ورود اعلیحضرت امان الله شاه غازی

بافتخار ورود اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی ،شام پنجشنبه (٦) دلو سال ١٣٠٦ شمسی از طرف وزیر امور خارجهٔ دولت فرانسه (موسیو بریان) ضیافتی در منزل تحتانی **قصر** وزارت امور خارجه محل اقامت اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی، جای انعقاد مجلس ترتیب شده بود . دو سرک رئیس جمهور فرانسه ـ موسیو پوانکاره رئیس **الوزرا** عوهیأت کابینهٔ فرانسه ـ رؤسای مجلسین اعیان و مبعوثان و بعضی رجال برجستهٔ فرانسه و کوردپلوماتیک با رفقای سفر پادشاه غازی و اعضای سفارت افغانی مقیم فرانسه درین دعوت مجلل شرکت کرده بودند ساعت (٨) شام اعلیحضرت امان‌الله شاه وارد مجلس شدند . موزیک ترانه یی ملی افغانی، مارش استقلال افغانستان را که در ایام جشن در کابل نواخته میشد، اجراء کرد . و عموم مدعوین بپا استاده از ورود پادشاه افغانستان استقبال نمودند بعد از صرف طعام و ملاقات ها و صحبت های صمیمانه ساعت ده و نیم شب پادشاه غازی به محل اقامت شان تشریف بردند .

گذارش روز جمعه (٧) دلو سال ١٣٠٦ شمسی

صبح روز جمعه (٧) دلو سال ١٣٠٦ شمسی دو سرک رئیس جمهور فرانسه در قصر اقامتگاه اعلیحضرت امان‌الله شاه حضور بهم رسانیده و به سعیت پادشاه غازی به (پانیتون) که گورواره علماً و مشاهیر فرانسه است، رفتند. و پس از مشاهدهٔ مقبرهٔ ناپلیون مراجعت نمودند . ساعت (١٢) و (٣٠) دقیقهٔ روز مذکور از طرف رئیس جمهور دوسرک دعوت خصوصی در قصر (ایلزی) بعمل آمد.

بعضی از رفقای سفر شاهانه وعده‌یی از وزیران دولت فرانسه اشتراك داشتند .درین‌دعوت دوستانه و خصوصی‌مکالمات صمیمانه‌در موضوعات مورد علاقه ازقبیل‌خریداری طیاره ـتفنگ‌ـ کارتوس‌ـو پذیرفته‌شدن طلاب افغان در دارالفنون های فرانسه‌بر وفق‌شهادتنامهٔ‌مکتب‌اسانیهٔ کابل و ادامهٔ‌همکاری فرانسه درقسمت حفریات و اعزام معلمین‌لایق به‌مکتب اسانیهٔ کابل ،وسائر ضرورت‌های علمی‌و فنی‌و تخنیکی صورت گرفت. پس‌ازصرف طعام ،اعلیحضرت شاه غازی به (کید ورس) عودت فرموده ساعت (۳) و (۳۰) دقیقه‌یی بعدازظهر برای دیدن موزهٔ [لوور] تشریف‌بردند موسیو هریوز وزیر معارف دولت جمهوری‌فرانسه‌از اعلیحضرت غازی پذیرایی نمود .اعلیحضرت شاه نظر به‌ذوق‌سرشار خود که‌بدیدن آثار باستانی داشت و اینکه شنیده بود فرانسه درحفظ آثار عتیقه مهارت کامل‌دارد،موزهٔ لوور راسفصل مشاهده نموده و در هر قسمت سوالاتی‌می‌نمودند که‌ازطرف وزیر معارف فرانسه وهیأت باستان شناسی‌آن دولت‌توضیحاتی‌داده‌میشد و منظور اعلیحضرت شاه غازی‌این‌بود که‌حین بازگشت‌بکابل‌در صورت‌امکان یك‌موزیم عصری بزرگ‌در شهر کابل‌بعین‌سلیقهٔ‌فرانسویان‌تأسیس‌نماید.

درختم مشاهدات‌ازآثار موزیم،موسیو هریوز وزیر معارف‌فرانسه‌یك عدد تابلو به‌حضور پادشاه افغانستان و دو تابلو ازطرف‌خانم های‌فرانسه به‌ملکه‌ثریا طور یادگار اهداء نمود در همان روز ملکه ثریانیز بالباس مناسب معیت پادشاه غازی را داشت . و درحالیکه‌سه‌نفر خانم‌فرانسوی توضیحات میدادند ازآثار موزیم دیدن نمود .

دعوت درسفارت افغانی مقیم پاریس

شام جمعه (۷) دلو ۱۳۰۶ شمسی دعوتی ازطرف سفارت افغانی مقیم فرانسه در هوتل [کریون] بافتخار تشریف آوری اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی ترتیب یافت. در دعوت سوسیود و سرک رئیس جمهور و اعیان و سبعوثان و سوسیو پوانکاره رئیس الوزراء و هیأت وزرای دولت فرانسه و هیأت اعزازیهٔ استقبالیهٔ پادشاه افغانستان اشتراك نمودند. مدعوین بوقت معین در سالون هوتل اجتماع نموده تشریف آوری پادشاه غازی را انتظار داشتند. امان‌الله شاه از [کیدورسی] تشریف آورد، متعاقباً رئیس جمهور فرانسه وارد شده بعد از تعارفات برسیز رفتند، و پس از صرف نان به صحبت های دوستانه پرداختند. و بعد از آن سوسیو دوسرك رئیس جمهور فرانسه از حضور پادشاه افغانستان وداع نموده گفت: «بهترین آرزوها و تمنیات نیك خود و ملت فرانسه را بحضور شاهانه درباب ایام اقامت اعلیحضرت در خاك فرانسه که بصورت مهمان رسمی این دولت بسر خواهند برد تقدیم مینمایم».

بعد از همین محفل دعوت رسمی امان‌الله شاه غازی در فرانسه که به صورت خیلی مجلل گرفته شده بود، پایان یافت. و دعوت غیر رسمی شروع گردید.(۱)

---

(۱) امان‌الله شاه خود در وقت ملاحظهٔ مسودهٔ پروگرام سفر در هر یك کشور دعوت رسمی را بصورت خلاص منظور میفرمود. زیرا که منظور پادشاه غازی دیدار از مقامات علمی و فنی و تخنیکی بود و دعوت های رسمی با تشریفات وتکلفات زیاد وقت زیادرا در بر می‌گرفت. و الا کشورهای میزبان بسیار سعی داشتند که تمام ایام اقامت پادشاه افغانستان را بصورت رسمی تجلیل و احترام نمایند. (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

پس از آن باقی نفری یک یک از حضور امان‌الله شاه غازی مرخص شدند .

جنرال دوپور و کولونل که سهمانداران رسمی بودند نیز اجازه گرفته مرخص گردیدند و دو نفر دیگر شان بحیث سهمانداران دعوت غیر رسمی باقی ماندند. امان‌الله شاه شب را در هوتل کریون در محل اقامت‌گاه خود بنام استراحت گذرانید ، و اما تا دامان صبح به تسوید یادداشت های سهم در خصوص مناسبات افغانستان وفرانسه و قراردادهای سیاسی واقتصادی و فرهنگی و تورید بعضی اشیاء و آلات ضروری کارآمد افغانستان مصروف گردید(۱) و تعاطی نشانهای دولت بصورت معمول ازطرف پادشاه افغانستان و رئیس جمهور فرانسه بیکدیگر بعمل آمد .

متن نطق رئیس بلدیهٔ پاریس به پیشگاه
امان‌الله شاه پادشاه افغانستان

و قتی که امان‌الله شاه غازی وملکه ثریا بدعوت ریاست بلدیهٔ پاریس تشریف

---

(۱) امان‌الله شاه پس از معاودت خود از سفر اروپا در برج سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی در پغمان به لویه جرگه گفت : «اگر ملت لازم میداند قوای حربی زیاد تر داشته باشند . یک اعانه باید برای پنجاه هزار تفنگ که امروز در یک کمپانی فرانسوی موجود است بدهند ».

از ین یاد داشت معلوم شد که امان‌الله شاه در ایام اقامت غیر رسمی خود در فرانسه پنجاه هزار تفنگ را برای خریداری مدنظر قرارداده و وجه قیمت ولزوم خریداری آنرا بفتوا و تصویب و کلای ملت افغانستان در لویه جرگه معطل گذاشت . که معلومات بیشتر از مندرجات این کتاب بدست می‌آید . (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

بردند ، رئیس بلدیهٔ پاریس از طرف شهریان پاریس نطقی نمود که اینک عین
متن دری آنرا که در همان وقت ترجمه شده است درج تاریخ می نمایم
« اعلیحضرتا بحضور جناب رئیس جمهور از قبول شخصیت شاها نه که یك
پادشاه سنور الفکر و یك حکمدار عاشق ترقی و نور است، پاریس اظهار مسرت
می کند . اینطور یك پادشاه که از ابتدای جلوس به تخت سلطنت افغانستان
نشانه های مودتی که به ملك ما دارند ، تزئیداً اثبات کرده اند. زیارت
جناب شما مارا زیادتر حساس میسازد. مملکت نجیب شما افغانستان ، که از
آن بما خیر و سلام مودت کارانه می آرید ، برای ما زیر شعر سحر کار شرق
ملبس دیده میشود .ودر عین زمان در اطراف نام بزرگ اسکندر و مقدرات
او یك زمان تشریك مساعی افغانستان و یونانستان را از مدنیت قدیمهٔ غرب
بعضی یادگار های که بوی خوش از ان می آید بیاد می آرد.

اعلیحضرتا! به این ماضی شعشعه دار تشبث شما یك وضعیت پر وعده علاوه
می کند که یك استقبال قریب این وعده ها را به ساحهٔ تحقیق ایصال خواهند کرد
تشبثات شما است ما بین دو مملکت روابط دوستانه را تشئید می کند. باوجود ـ
یکه این تشبث اینقدر قدیم نیست ، مناسبات مذکوره حرارت کار شده میرود
در آینده این روابط به اشتراك مساعی ثمره دار مبدل خواهد شد ما میدانیم
که دراثر تقرب آمیز که از طرف ذات اعلی پادشاهی در افغانستان شده ، برای
فرانس یك وظیفهٔ سهم تخصیص شده است . هموطنان ما که به وظیفهٔ سیاسی و با

ketabton.com - The Digital Library

ماسو ریت آثار عتیقه به افغانستان فرستاده شده اند(۱) از جانب شوکت مآب پادشاه اعلی و ازطرف تمام ملت افغان چطور مظهر حسن قبول شده اند ،ما میدانیم .

کذا تحت الهام اعلیحضرت ممیز ترین جوانهای افغانی که مابین اینها اعضای خاندان شاهی(۲) می باشد، برای تعلیم به فرانس آمده اند .درعین زمان در قلب گاه افغانستان در کابل یك مکتب فرانسوی اجرای تعلیم و ترقی میکند. ازین نقطهٔ نظر ما بسیار مسعود هستیم .

ما انکار نمیکنیم که فکر اساسی سلطنت شما به چیز های خوبترین مدنیت اروپا بازکردن دروازه های افغانستان است ،و به این صورت برای تأمین اطمینان طرفین به تقرب شرق و غرب سعی می کنند که این حالا یکی از وظائف

---

(۱) مقصد از سفیر دولت فرانسه مقیم کابل و موسیو ژوزف هاکن رئیس هیأت باستان شناسی فرانسوی و موسیو الفرد فوشه در کابل است که مدت (٦) سال گذرانده بودند . موسیو هاکن در افغانستان در قسمت آثار عتیقه خدمت زیاد نموده است .و نیز موسیو گودار فرانسوی در طرح نقشهٔ قصر بزرگ دارالامان خدمتی نموده است .

(۲) هدایت الله اولین پسر امان الله شاه و عبد المجید برادر اندر امان الله شاه و عبدالعزیز خسر برهٔ امان الله شاه و نیز عدهٔ دیگر از محصلین افغانی که از سال ۱۲۹۸ شمسی وبعد ازآن برای تحصیل به فرانسه اعزام شده اندواین اشارت برای آن است . تعداد این فارغ التحصیلان زیاد و حاصل همان دوره است . و درنشرات رسمی افغانستان ازین جمعیت بسیار بحث شده است.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

ketabton.com - The Digital Library

سهمترین است .چنددقیقه پیشتر وقتی که به دائرهٔ بلدیه تشریف می‌آوردند نمایش‌های مؤدت کارانه‌یی که از هرطرف اظهار شده است، اثبات کرد که نیات عالیجنابانه ودوراندیشانه و محبت شاهانه در خصوص مملکت، بکدام درجه ازجانب اهالی پاریس تقدیم میشود. بنام ممثلین پاریس اجازه بدهید که این تأسینات احترام کارانه وحساسانه و صمیمانه را تجدید کنم. (چون ملکه ثریا نیز معیت اعلیحضرت امان‌الله شاه‌غازی را داشت) رئیس بلدیهٔ پاریس گفت :

«سابه ذات ملکهٔ معظمهٔ افغانستان عمیقاً حساس و منت‌دار هستیم. باجناب علیا حضرت شما کافهٔ لطافت ومهربانی زنهای افغانستان بخانهٔ مشترک ما داخل شده است . ازملاقات پادشاه و ملکهٔ افغانستان خانهٔ مشترک ما (دائرهٔ بلدیهٔ پاریس) یک یادگار پر افتخار محافظه خواهد کرد. و تحت تأثیر حسیات منت داری الی نهایت ما است که حضور اعلیحضرت با احترامات فائقه شهر پاریس را تقدیم میکنیم .

***

از بزرگترین افتخاراتیکه امان‌الله شاه در سفر فرانسه حاصل کردیکی اینکه در نطق رئیس بلدیهٔ پاریس گفته شد : تحفه‌یی قابل شان شما نداریم که تقدیم کنیم. لهذا شهر پاریس را تقدیم می کنیم واگر چه این یک حرف ناممکن است. و اما از نظر علایق دوستی هردو دولت وملت و احترام یک فرمانروای بزرگ خیلی‌ها پر تأثیر است . ودیگر اینکه دولت فرانسه چپرکت راحت ناپلیون را ازسوزیم به عمارت اقامتگاه امان‌الله شاه آورده گفتند :

«قابل راحت شما همین چپرکت تاریخی راسیدانیم» . امان‌الله شاه نپذیرفت و گفت : «من یکنفر سرباز و عسکرم .و اسلاف من که همعصر ناپلیون بودند

آنها هم عسکر و مانند من بی‌تکلف زیست می‌نمودند(۱)». فرانسویانی که بساط خواب ناپلیون را از موزیم برای راحت امان‌الله شاه آورده بودند، می‌گفتند: «ناپلیون مشرق در عصر حاضر همین شخص است، و باید در چپرکت ناپلیون فرانسه که حالا در کشور او مهمان آمده است، استراحت کند».

***

امان‌الله شاه غازی روز (۸) دلو ۱۳۰۶ شمسی بعد از صرف نان چاشت در هوتل (کریون) ساعت (۳) بعد از ظهر بر حسب پروگرام ایام دعوت غیر رسمی برای ملاحظهٔ ماشین‌های زراعت که از چندی نمایشگاه مذکور دائر بود، تشریف برد. نمایشگاه را مفصل دیدن فرمود و ماشین زراعت و اصول ترقی فلاحت را پسندید. از آنجا برای دیدن مکتب (لیسهٔ مشلی) که طلاب افغانی در ابتدای ورود خودشان به پاریس در همین مکتب بدرس آغاز کرده بودند، تشریف فرما گردیدند. و نسبت به پیشرفت طلاب افغانی که در مکتب مذکور شامل درس بود از مدیر و معلمین مکتب سؤالاتی نمودند. و از آنجا به هوتل کریون بازگشت

---

(۱) این عبارت امان‌الله شاه غازی اشارت بدورهٔ امپراتوری زمانشاه درانی و پیش‌آمد به نقشهٔ ناپلیون است و معانی و مفاهیم بسیار دارد. و ژنرال گاردان فرانسوی طرز زندگانی عسکری پادشاه افغان همعصر ناپلیون را خوب ترسیم نموده است. و امان‌الله شاه این عبارت را بخاطر داشت که زمانشاه ناپلیون شرق در مهر خود حک کرده بود: قرار داد ز الطاف خویشتن یزدان نگین حکم جهان را بنام شاه زمان مأخذ: کتاب درة الزمان ـ طبع کابل

کرده و شب را باز به تسویدیاد داشتهاو مراسلات ضروری و سنجش مصارف تعلیمی طلاب افغانی در یك سال و تورید آلات زراعتی بسربرد .امان الله شاه اکثراً به بهانهٔ استراحت از دیدن فلم سینما وبعضی نمایشگاه های تفریحی معذرت میخواست . اساوقتیکه داخل اتاق استراحت می گردید، تااو اخر شب به مطالعات و مسودات مشغول میگردید. در این باره خود نوشته است که: «شب ها آنقدر رنج می بردم که بالآخره رفقای سفرم دچار اندیشه شده می پرسیدند چهرهٔ شمارا بیدار خواب و ناراحت مشاهده می کنیم. میگفتم: چون درسورد افغانستان بسیار فکر می کنم ،خوابم نمی برد و ثریا نیز از بیدار نشینی من اندیشه میکند و سر ابه استراحت توصیه می نماید تادر ایام سفر مریض نشوم».

حوالی ساعت (۱۱) قبل از ظهر یکشنبه (۹) دلو ۱۳۰۶ شمسی موسیو پوانکاره رئیس الوزراء دولت فرانسه بحضور پادشاه افغانستان ،در هوتل کریون باریاب گردید و بقدر یك ساعت در مسائل مورد علاقه صحبت بعمل آمد. امان الله شاه پس از صرف نهار برای مشاهدهٔ موزهٔ (کیمه) که آثار عتیقهٔ فرانسه وهم آثار باستانی افغانستان که به اثر حفریات باستانشناسان فرانسوی بدست آمده و درموزهٔ مذکور گذاشته شده بود، تشریف بردند. درجلو موزیم جمعیت مستقبلین و دسته یی از پولیسان برسم احترام حاضر بودند درداخل عمارت موزیم کیمه از تشریف آوری امان الله شاغازی استقبال رسمی بعمل آمد .مدیر موزه و تمام ماسورین آن با بعضی شرقشناسان که موسیو فوشه نیز باآنها بود، رسم استقبال شایان بعمل آوردند ، سفیر دولت ایران و اعضای آن سفارت مقیم پاریس نیز حاضر بودند. ویك شخصیت مشهور دولت فرانسه بنام (موسیو کلهان سو) نیز که خواهش باریابی حضور

پادشاه افغانستان را داشت در سوزیم کیمه بشرف ملاقات نائل گردید. که امان‌الله‌شاه باوی لطف زیاد مبذول داشته و دقایقی با هم صحبت دوستانه نمودند امان‌الله شاه سوزیم را ملاحظه و حصهٔ متعلق به آثار افغانستان را مفصلتر از سائر قسمت‌های سوزیم از نظر گذرانید و گفت: «آثار مکشوفهٔ کشور عزیز خودم افغانستان را با نگاه علایق خاص می‌بینم ، و بیشتر محظوظ میگردم. و از دیدن این قسمت از آن لحاظ بهتر خوشم میشوم که بنظر هر بیننده‌یی افغانستان محبوب را بیاد سیدهد. و افتخار مدنیت های گذشتهٔ خاک مقدس ما را مجسم میسازد».

پس از از دیدن غرفه های جالب سوزیم کیمه دریک سالون سوزیم که دعوت عصریه ترتیب شده بود ، تشریف بردند . بعد از صرف چای در محفل شرق شناسان فرانسوی اشتراک نموده از عظمت تاریخ افغانستان در ادوار باستان معلومات داد ، و بعد از آن در محفل محبان شرق اشتراک نموده گفت:

«علامت محبت من همین است که اینک به جمعیت شما اشتراک می‌نمایم. مملکت عزیز من افغانستان در میان ممالک شرق نقطه‌یی خاص و شهرت زیاد در ادوار تاریخ دارد که آثار افغانستان در سوزیم کیمه یکی از کوچکترین شواهد آثار مدنیت آن بدوره‌های قبل از اسلام است. و تا زمانیکه آثار تاریخ در دنیا پابرجا است . افغانستان عظمت خود را حفظ خواهد کرد . و من فخر میکنم که از افغانستان به این مملکت آمده‌ام و در جمعیت محبان شرق شامل صحبت میشوم ».

امان‌الله شاه غازی بعد از اختتام تعارفات انجمن های [شرق شناسان و محبان شرق] به هوتل کریون محل اقامت خودشان بازگشته و طعام شب را صرف نمودند . و بعداً کار های سفارت افغانی مقیم پاریس و مسکو و وزارت مختاری

افغانی درایتا لیارا مورد بررسی قرارداده وبعداز صدور هدایات لازم استراحت نمودند .

دیدار زدار الفنون پاریس

امان‌الله شاه‌غازی روز دوشنبه(۱۰)دلو ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۳)و(۳۰) دقیقهٔ بعداز ظهر به‌دار الفنون پاریس (به‌منظور اینکه امکانات تأسیس پوهنتون کابل را ازشروع سال ۱۳۰۸ شمسی مورد نظرو زارت معارف(۱)قرار بدهد) تشریف بردند .مدیر دار الفنون پاریس و پروفیسوران هیأت تعلیمیه از تشریف‌آوری پادشاه‌افغانستان رسم‌استقبال و احترام بجاآوردند. امان‌الله شاه تمام شعبات دار الفنون پاریس را ملاحظه‌نموده و در هر قسمت از پروفیسوران و استادان توضیحات میخواستند. و بعداز آن به‌اقامتگاه‌شان عودت کرده بعداز صرف طعام بساعت (۸) و(۳۰) دقیقه برای دیدن [اپرا] تشریف بردند. برای پادشاه و ملکهٔ افغانستان لوژ مخصوص رئیس جمهور فرانسه جای تعیین شده بود .

---

(۱)امان‌الله‌شاه درو قتی که‌عمارات دار الامان کابل را بناء گذاشت گفت وقتیکه این عمارات اکمال یافت به‌اختیار وزارت‌معارف‌می‌گذارم تادار الفنون تأسیس نماید .و هم اساس روابط بین‌المللی را از بناء این‌شهر جدید مدنظر داشت .

گذارش سه شنبه (۱۱) دلو ۱۳۰۶ شمسی

امان‌الله شاه‌غازی به‌ساعت (۱۲) و (۳۰) دقیقه به‌دعوت کلوپ (دو رجهان) که یك جمعیت برای سیاحت دور عالم است، تشریف‌برده‌صرف‌نهار نمودند و طی صحبتی به‌اعضای جمعیت فرمودند :

«من هم بعزم سیاحت جهان کمر بسته‌ام، تا از اوضاع تمام ملل خوبترو بهتر معلومات به‌خود و ملت افغان حاصل کنم . افغانستان را بدنیا، ودنیارا به‌افغانستان معرفی نمایم . و خوشبختم که‌امروز خود را در میان جمعیتی می‌بینم که جمعیت‌سیاحت دور جهان نامیده میشود. وقتی‌شماو هر فرد سیاح دیگر اروپایی افغانستان را ببینید میدانید که افغانستان در دنیا نقطهٔ‌سرسبزی و خیلی جالبی‌است که‌از هرگونه استعدادهای طبیعی بی‌نیازی باشد. آب‌وهوای گوارا و آفتاب صاف و روشن و کوه‌های بسیار بلندو سردم‌نهایت‌باعزم و همت‌دارد . که‌در او صاف غیرت وهمت‌افغانها عدهٔ‌شرق‌شناسان کتاب‌های نوشته‌اند».

رئیس جمعیت سیاحت‌دورجهان گفت: «وقتی‌ما بصفات‌شخصی‌شما آشناشدیم. افغانستان را بتمام صفات آن شناختیم ».

امان‌الله شاه باجمعیت‌سیاحت‌دور جهان، وداع کرده‌از آنجا به‌گلخانهٔ پاریس تشریف فرماگردیدند . پس‌از مشاهدات گلخانه به‌ساعت (۳) و (۳۰) دقیقهٔ

عصر به‌مکتب [سنسیر] (۱) که‌مکتب حربیهٔ فرانسه‌است تشریف‌بردند باستقبال و رود پادشاه افغانستان‌ترتیبات مجلل گرفته‌شده بود .اعلیحضرت غازی که‌علایق‌مزید به‌امور عسکری و تاریخ عسکری داشت ،پس‌از اجرای‌مراسم‌استقبال اتاق های‌مکتب‌سنسیر را مفصل‌ملاحظه نموده‌و موزیم یادگار سنسیر را که‌درنزد فرانسویان‌خیلی مقدس است ،ازطرف آمر آن مکتب ارائه گردید . بعداً در یك سالون مخصوص که‌به‌افتخارورود پادشاه افغانستان دعوت عصریه‌ترتیب‌یافته‌بود ،تشریف‌بردند. پس از صرف چای نطق‌خیرمقدم ادارهٔ مکتب حربی سنسیر را استماع نمودند .

درنطق خیرمقدم گفته شد :«اینکه امروز پادشاه افغانستان مکتب‌ما را مزین ساخته‌اند ، و هم‌اینکه یك‌عده جوانان‌افغان بدورهٔ‌حکومت شاهی اعلیحضرت‌وارد فرانسه‌شده‌ودراین مکتب شامل‌درس میباشند هردو افتخار

---

(۱) اعلیحضرت امان‌الله شاه درماه حمل‌سال ۱۲۹۸ شمسی هیأتی ازجوانان‌مکتب فنون حرب کابل را برای‌تحصیل به‌همین مکتب‌فرستاده بود .و ازان‌جمله یکنفر عبدالغنی خان بن‌عبدالرحمن‌خان ازاولادهٔ عبدالحمیدخان‌بن‌اشرف‌الوزراء شاه‌ولیخان است .مذکوردرسال ۱۲۹۴ شمسی به‌مدرسهٔ‌فنون‌حرب کابل شامل ودرماه حمل ۱۲۹۸ شمسی‌بغرض تحصیل به‌مکتب‌سن‌سیر پاریس. فرستاده شد .ودرماه میزان سال ۱۳۰۶ شمسی ازآنجا دیپلوم اخذنمود. مذکور بنام عبدالغنی‌خان یاورمشهوربتاریخ دوشنبه (۲۵)قوس‌سال ۱۳۲۴ شمسی در کابل‌فوت‌شد . واو از انتظام‌مکتب‌حربیه‌سن‌سیر خیلی‌ها توصیف می‌نمود .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

در تاریخ عسکری هردو دولت برای همیشه ثبت‌خواهدماند ،و این کارهای درخشان دوستی دولتین فرانس‌و افغان هرگز فراموش‌نخواهدشد.

امان‌الله شاه‌غازی بجواب فرمود : «من‌مسرت دارم که‌درضمن سفرخود بفرانسه ازیك مکتب‌عالی حربی دیدن میکنم.وباسعلمین‌وهیأت ادارهٔ مکتب ازنزدیك ملاقات و تبادل افکارمی‌نمایم .و ازینکه یك عده‌جوانان افغان فرزندان من‌اندودرین مکتب شامل‌درس و تعلیم‌اند ،وقتی‌فارغ شده‌بوطن عزیز خود شان افغانستان کامیابانه برمی‌گردند ، برجسته‌ترین خاطرات شیرین دورهٔ تعلیمی خودشان‌راازیك کشور دوست و مترقی اروپایی باخود بوطن‌می‌برند.و ادامهٔ‌این روابط نیك که ماوشما آنرا آغاز کرده‌ایم در تاریخ سلطنین افغان‌و فرانس برای همیشه ثبت می‌ماند ».

باریابی وزرای دولت‌فرانسه

بحضورامان‌الله‌شاه‌غازی

پادشاه افغانستان در اقامتگاه خود هوتل کریون تشریف داشتند. صبح چهارشنبه(۱۲) دلو۱۳۰۶شمسی ازساعت(۱۰)الی‌یکنیم بعدازظهر بارـ یابی وزرای دولت فرانسه بحضور پادشاه غازی شروع گردید،وزیر امور خارجه ـوزیر معارف ـوزیر مالیه ـ وزیر معابرـ یکی‌بعددیگر بحضور باریاب گردیده پس از ملاقات سرخص گردیدند.

دیدار از کتابخانهٔ ملی فرانسه

امان‌الله شاه غازی ،پس از صرف نان و اداء نماز ظهر عصر (۱۲) دلو ۱۳۰۶ شمسی به کتابخانهٔ ملی فرانسه تشریف بردند .پس از آن به [الیوستراسیون ژورنال] مؤسسهٔ تشریك علمی بین‌المللی که شعبهٔ جمعیت اقوام است، تشریف بردند .در مؤسسهٔ مذکور با فتخار ورود پادشاه افغانستان دعوت عصریهٔ مجلل ترتیب یافته بود تشریفات بحسب معمول اجراء گردید. امان‌الله شاه پس از صرف عصریه به هوتل کریون اقامتگاه خود معاودت فرمودند نان شب را در هوتل صرف و آمادهٔ حرکت بطرف [کروزو] گردیدند

حرکت موکب امان‌الله شاه

از پاریس بطرف کروزو

امان‌الله شاه غازی بایك عده رفقای سفر شان توسط واگون های مخصوص به ساعت ده شب جانب کروزو حرکت فرمودند .جنرال دوپورکه سهماندار ایام دعوت رسمی امان‌الله شاه غازی در پاریس بود نیز درین سفر شرف معیت پادشاه افغانستان را داشت ،وباقی همراهان سفر که :غلام صدیق خان چرخی وکیل وزارت امور خارجه وحبیب الله خان معین وزارت حربیه و عبدالرحمن خان فرقه مشر بارکزائی و محمد امین خان دروازی مدیر شفر وزارت امور خارجه ،هر یك برای تکمیل امری در پاریس معطل گردیدند شب در قطار آهن سپری شد. (۱۳) دلو ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۱۰) قبل از ظهر به کروزو مواصلت فرمودند . کروزو شهر کوچك است اما فابریك بزرگ ومشهور حربی فرانسه که از هر قبیل آلات حرب ولوکوموتیف

و غیره اشیای فلزی تولیدمیکرد درآنجاقرارداشت . بناآشاسل پروگرام سفر پادشاه و طنخواه افغان گردیده بود .

مالك‌فابریك که [شنایدآ] نام‌داشت . ازاسان‌الله شاه‌غازی‌در استاسیون استقبال نمود . و در قصرخودش که‌خیلی‌خوش سنظر وازقصرهای‌پر شکوه و باستانی فرانسه‌به‌شمار میرفت سحل‌اقامت و استراحت اسان‌الله‌شاه‌و سلکه ثریا را اختصاص داده بود . اسان الله شاه به قصرمذکور تشریف برد و پس‌از اندك استراحت به‌فابریك‌کروزو که‌توپ و تفنگ‌وسائرلوازم حرب‌بری و بحری دران ساخته‌میشد ،تشریف‌بردند.روزجمعه(۱۴)دلو ۱۳۰۶شمسی رانیز به سلاحظهٔ حصص باقیماندهٔ فابریك کروزو که: لوکوموتیف جهازات جنگی و غیره چیزهای مالزمهٔحرب راسیساخت، گذرانیدند .

حرکت‌جانب‌لیون

اسان‌الله‌شاه‌غازی ساعت (۳) بعدازظهرجمعه (۱۴)دلوجانب‌لیون‌تشریف فرما و به‌ساعت (۷) شام بدانجاسواصلت‌نمودند .ودر هوتل [ترمینوس] که‌ازطرف‌حکومت فرانسه سحل‌اقامت‌واستراحت‌پادشاه و ملکهٔ‌افغانستان تعیین‌شده بود ،تشریف بردند . پادشاه افغانستان علاقه‌داشت که‌ازمرکز معروف ابریشم که درآنجا قرارداشت باتفصیل دیدن کند.ساعت ده‌صبح شنبه (۱۵) دلوموسیو هریو ،وزیرمعارف‌فرانسه که‌درعین‌زمان‌ریاست بلدیهٔ شهرلیون را نیز برعهده داشت ،ازپاریس حرکت نموده بحضور اسان‌الله شاه‌غازی رسید . ماسورین عسکری وسلکی شهر[لیون] نیزدر سالون هوتل [ترمینوس] اجتماع نموده بشرف سلاقات‌پادشاه‌افغانستان

نائل‌شدند . در وقت‌خروج امان‌الله‌شاه‌از هوتل‌ـیك‌دسته‌عساکر رسم‌احترام بجاآورده و پادشاه غازی براهنمائی‌موسیو هریو وزیر معارف [و رئیس بلدیهٔ‌شهر لیون] برای دیدن‌فابریك مرکز معروف ابریشم‌تشریف‌بردند.

اطاق تجارت فابریك‌ازورود امان‌الله شاه‌غازی استقبال نمود. پادشاه افغانستان حین بازدیدفابریك ابریشم‌سازی‌ـموسیو م‌به[اولی‌دی لیتو]درباب تمایل‌و دلچسپی مردم افغانستان‌درتجارت‌ابریشم که‌در کشور فرانسه‌خیلی ترقی‌یافته است .تاکیدو تجویز فرمود که :اطاق‌تجارت‌فابریك‌بایدیك مقدار ابریشم‌برای مشاورهٔ تجارت صنعت محلی به‌افغانستان بفرستد.

پس‌ازبازدیدفابریك‌در دعوتیکه‌ازطرف موسیو هیسریت‌صدرو رئیس شهرلیون درهوتل [دی وایل] ترتیب‌داده‌شده‌بود، تشریف‌بردند.در دعوت موسیو لیون درباب مناسبات‌خالصانهٔ‌افغانستان‌و فرانسه‌نطقی‌نمود.

و امان‌الله‌شاه‌غازی،جواباًدعوت‌حسن‌رو ابطدوستانهٔ‌فرانسه‌را به‌افغانستان قبول ومنظور فرمود .

بازگشت‌به‌پاریس

پادشاه وملکهٔ‌افغانستان‌بوقت‌ظهر (۱۵)دلوازلیون‌بطرف پاریس‌حرکت فرمودند .وساعت (۱۰) و(۲۰)دقیقهٔ‌شب‌دراستاسیون [گاردلیون] که بابیرقهای افغانستان و فرانسه تزئین یافته‌بود و اصل‌گردیدندرفقای‌سفر پادشاه غازی که‌برای اجرای‌پاره‌یی‌ازوظایف‌درپاریس‌مانده‌بودند بااعضای

سفارت افغانی مقیم پاریس که سردار محمدنادرخان(۱)سفیر سابق افغانی در پاریس ودو برادرشان سردار محمدهاشم‌خان و سردارشاه‌ولی‌خان‌نیز دران جمعیت شامل بودند ، و طلاب کلان‌سال افغانی که در پاریس تحصیل میکردند ازمقدم امان‌الله شاه غازی دراستانسه استقبال نمودند .

امان‌الله شاه‌غازی، پس‌ازقبول رسم‌سلام‌و احترام هیأت‌های مستقبلین، به هوتل تشریف‌برده مصروف امور سفریه ازقبیل‌اتمام‌مسودات‌یادداشت وصدور سر اسلات‌و احکام دراجرای بعضی‌مسائل گردید .در همین‌شب درپهلوی غورو تعمق مزیددر امور خریدآلات‌وادوات‌حرب و ماشین‌ها، هدایاتی راجع‌به بین‌المللی‌شدن امور پستی‌افغانی‌صادرفرمود .ونیزمسألهٔ فابریکهٔ‌ابریشم‌سازی‌رادرکوه هدامان‌سمت‌شمال کابل‌وهرات مدنظرگرفت وعلاوتاً درمورد ایجاد تسهیلات لازم برای محصلین‌افغانی درفرانسه هدایات مشخصی صادر کرد .

---

(۱) امان‌الله شاه‌میخواست که‌وزرای دولت‌آن‌ازممالک‌مترقی‌تجارب‌جدید حاصل‌نمایند . و ازجملهٔ‌آن رجال سردارمحمدنادرخان‌سپه‌سالارو وزیرحربیه رادرسال ۱۳۰۲ شمسی‌به‌سفارت افغانی‌درپاریس‌فرستاد.وعهدهٔ‌وزارت حربیه برذمت محمدولی‌خان دروازی وزیراموررخارجه‌گذاشته‌شدو تقریباً سه‌سال بحیث‌سفیر همدرانجاباقی‌ماند.و نظربه معاذیر صحی‌او توصیه گردید که استراحت‌نمایند.وغلام‌نبی‌خان چرخی‌درسال ۱۳۰۵ ش‌وزیرمختارافغانی‌درپاریس مقررگردید . و خلص‌آنکه آخرین‌دیداراسان‌الله‌شاه وسردارمحمد نادرخان همین روز شنبه (۱۵) دلوسال ۱۳۰۶ بود که‌دیگرباره باهم ندیدند

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

صبح یکشنبه (۱۶) دلو برحسب پروگرام سرتبه امان الله شاه سی بایست به انجمن دانش رفته و از متروفرانسه دیدن سی نمود، مگر چون پادشاه غازی بکارهایی که هدایت داده بود مشغول ساند. و زیر مختار افغانی مقیم پاریس و و زیر مختار افغانی مقیم ایتالیا را تو ظیف فرسود که به نمایندگی از طرف پادشاه افغانستان، در محافل مذکور اشتراك نمایند (۱).

معاینهٔ تانکهای جنگی

امان الله شاه غازی، دوشنبه (۷) دلو ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۹) و (۳۰) دقیقهٔ صبح بهمراه حبیب الله خان سعین و زارت حربیه و عبد التواب کند کمشر

---

(۱) مجلهٔ ریو یو دپلوماتیك درماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۳ شمسی نوشته بود :
امان الله شاه مکرر گفته است که باید مملکت افغانستان ما به کمك فرانسه داخل در دائره تجدد گردد . همیشه نماینده خود را در پاریس تاکید کرده است که هیأت معلمین برای تشکیل مکتب مقدماتی و عالی بکابل بفرستید . و قتی که هیأت عتیقه شناسی ما بریاست پروفیسور الفرد فوشه بکابل رسید امان الله شاه امتیاز حفریات افغانستان را برای مدت سی سال بدولت فرانسه و اگذار نمود امان الله شاه نهایت مائل است که زبان فرانسه در افغانستان شیوع یابد. برای تحصیل زبان فرانسه شوق دارد وفعلاً نیز تکلم سی کند، مائل است که اهل فن فرانسوی از قبیل طبیب ـ متخصص ـ قابله ـ مهندس ـ و سر دسان صنعتی به افغانستان بروند ». واز مطالعات صفحات این سفر ها نیز معلوم میگردد که امان الله شاه تمایلات زیاد بامور علمی وصنعتی و تخنیکی و لسان فرانسوی داشته است .
(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

و یکنفر ترجمان ،در محل سانور تانکهای جنگی رفته و بعداز معاینه و عملیات تانکها (۱) به هوتل کریون اقامتگاه خود عودت نمودند .

دعوت در کلوپ متحدین

اعلیحضرت امان‌الله‌شاه غازی ساعت یك بعداز ظهر (۱۷) دلو به (سرکل انترالیه) که کلوپ متحدین و یا خانهٔ دوستی نامیده میشود ،و بافتخار تشریف‌آوری‌شان در آنجا دعوت نهاری ترتیب داده بودند تشریف بردند.

مشاهدهٔ عملیات اطفائیه

اعلیحضرت امان‌الله‌شاه ساعت (۳) بعد ازظهر دوشنبه (۱۷) دلو عملیات اطفائیه را مشاهده نمودند . و مقصد ازدیدن این عملیات آن بود تا به فرصت نزدیك چند عدد موتر اطفائیه خریداری نموده به افغانستان وارد نمایند .

---

(۱) عبدالتواب کند کمشنر دوسین پسر محمود طرزی، صاحبمنصب ورزیده و مورد اعتمادی بود .وی یکی از اعضای هیأت عسکری اعلیحضرت امان‌الله‌شاه درسفر اروپا بود .درمراسم جشن استقلال سال ۱۳۰۷ شمسی در پغمان از شطارت های او درجریدهٔ اعلیحضرت امان افغان توصیف شده است .

عبدالوهاب و عبدالتواب دو برادر سکهٔ ملکه ثریا و در طول آن سفر هشت ماهه ،معیت شاه و ملکه را در تمام محافل میداشتند و از هر لحاظ مورد اعتماد بودند . (عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

ملاحظهٔ مکتب صنایع نفیسهٔ پاریس

اعلیحضرت امان‌الله‌شاه بعد از ملاحظهٔ عملیات اطفائیهٔ، مکتب صنایع نفیسهٔ پاریس را از نظر گذرانیدند. ساعت (۹) و (۳۰) دقیقهٔ شب به شرکت سینمایی [کومان] که بزرگترین شرکت فلم فرانسه است تشریف بردند.

بار یابی رجال برجستهٔ فرانسه بحضور اعلیحضرت امان‌الله‌شاه غازی

سه‌شنبه (۱۸) دلو ۱۳۰۶ شمسی روز بار یابی رجال برجستهٔ فرانسه بحضور پادشاه افغانستان تعیین گردید. در این روز شخصیت های بزرگ و مشهور فرانسوی بحضور پادشاه استقلال بخشای افغانستان بار یاب شده در خصوص مناسبات دوستانهٔ هردو کشور ملاقات نموده مرخص شدند. و پروگرام مرتبه بسر رسید و روز چهارشنبه (۱۹) دلو برای حرکت بطرف برو کسل و بلژیك تعیین گردید.

مشاهدهٔ پرواز طیارات

ساعت (۱۰) و (۳۰) دقیقهٔ صبح سه‌شنبه (۱۸) دلو اعلیحضرت امان‌الله‌شاه غازی و سه نفر از ملتزمین رکاب شان، به میدان طیارهٔ پاریس تشریف فرما گردیدند. ازطرف حکومت فرانسه نمایش عملی جالبی از پرواز طیارات بعمل آمد و بعد از ختم نمایش، پرواز طیارات در فضای پاریس، اعلیحضرت امان‌الله‌شاه به هوتل معاودت فرمود.

د عوت در کلوپ مستشرقین

امان‌الله‌شاه غازی ساعت (۲) بعدازظهر سه‌شنبه (۱۸) دلو به کلوپ مستشرقین فرانسه که تقریباً کلوپ بین‌المللی‌شناخته‌شده ود عوت چای بافتخار ورودشان درآنجا ترتیب داده بودند ، تشریف‌بردند.و پس‌ازصرف‌چای به‌اقامتگاه شان عودت نمودند .

مراسم‌و داع پادشاه‌افغانستان و رئیس‌جمهور فرانسه

ساعت (٦) عصر روز سه شنبه (۱۸) دلو سوسیو دومرک رئیس جمهور فرانسه بحضور اعلیحضرت امان‌الله شاه‌غازی‌در اقامتگاه شان وارد شده‌بعدازنیم‌ساعت صحبت‌های دوستانه باامان‌الله شاه‌غازی وداع نموده واز هوتل‌خارج شدند .رئیس‌جمهور دومرک درآخرین‌صحبت‌و داعیه‌باز هم‌هرگونه کمک دولت جمهوری فرانسه‌را به‌افغانستان وعده داد .

دعوت‌پادشاه‌افغانستان‌از رؤسای کور دپلوماتیک مقیم پاریس

ساعت (۸)شام (۱۸)دلو درهوتل [سجستیک]دعوتی‌ازطرف‌اعلیحضرت امان‌الله‌شاه پادشاه افغانستان برای رؤسای کوردپلوماتیک مقیم‌پاریس‌ترتیب‌یافت مدعوین بالباس فراک ونشان پیش‌ازساعت (۸) درسالون‌انتظار تشریف آوری اعلیحضرت امان‌الله شاه‌را انتظار می‌بردند.ساعت (۸) و (۱۰)دقیقه‌اعلیحضرت امان‌الله‌شاه ووزرای همسفرشان واردسالون گردیدند. کوردپلوماتیک‌مقیم‌پاریس یکایک بحضور معرفی و پادشاه غازی ازهریک احوال پرسی‌فرمودند .

پس از سر اسم احوال پرسی وارد سالون طعام شدند . پس از صرف طعام به سالون دیگر که در آنجا تر تیب [بوفی] گرفته شده بود و باقی اشخاص برجسته و اعضای کوردپلوماتیك حاضر بودند ، امان الله شاه تشریف بردند و بقدر نیم ساعت در بین جمعیت مدعوین گذرانده به هوتل [کریون] معاودت کردند. مدعوین باحترام پادشاه افغانستان تا ساعت (۱۲) شب در محفل دعوت بسر بردند .

اعطای یك هزار پوند

امان الله شاه غازی ، در ایام اقامت خود در پاریس مبلغ یك هزار پوند بطور اعانه به ادارهٔ بلدیهٔ پاریس اعطا نمود که این مبلغ توسط وزارت مختاری دولت افغانستان در پاریس ، بآنجا پرداخته شد .

حرکت اما الله شاه جانب برو کسل و بلژیك

امان الله شاه غازی پس از انجام سفر رسمی و غیر رسمی پاریس ، مصمم سفر برو کسل و بلژیك گردیدند . بتاریخ (۱۹) دلو سال ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقه جانب استانسه حرکت نمودند. چهار نفر مهمانداران پادشاه غازی در هوتل حاضر بودند . در استانسه گارد احترام با موزیك حاضر و تزیینات و ترتیبات لازم گرفته شده بود .

یك نفر ژنرال و رئیس تشریفات ریاست جمهوری دولت فرانسه و سائر شخصیت ها برای ادای احترام و سر اسم و داع حاضر بودند. و در میان جمعیت وزیر مختار سابق افغانستان سردار محمد نادرخان و دو برادر ایشان سردار محمد هاشم خان

ketabton.com - The Digital Library

و سردارشاه ولی خان درصف مستقبلین قبلاً رسیده منتظر بو دند (۱) .
طلاب افغانی مقیم پاریس نیز حاضر گردیده از حضور اعلیحضرت امان‌الله‌شاه غازی و داع
نمودند . پس از این سر اسم [ترن] موکب اعلیحضرت امان‌الله شاه جانب [برو کسل]
درحرکت افتاد . ساعت (۲) و (۳۰) دقیقه [ترن] بسرحد فرانسه و بلژیك
واصل و درشهر [مونز] توقف نمود . و این وقت است که اعلیحضرت امان‌الله‌شاه قصد
عزیمت جانب بلژیك مینمایند .

***

(۱) سرداران مذکور دربرج حوت سال ۱۳۰۷ شمسی از راه هندوستان
وارد علاقه خوست و لایت پکتیا شدند . تا آنکه روز (۲۳) میزان سال ۱۳۰۸
شمسی درکابل بقدرت رسیدند . (وکیلی)

ketabton.com - The Digital Library

متن بیانات ملکه ثریا راجع بحقوق زن از نگاه اسلام

یکی از مباحث بسیار مهم دورهٔ سفر شاه و ملکهٔ افغانستان، در اروپا، متن پاسخهایی است که ملکه ثریا راجع به حقوق زن، در برابر سؤالات نمایندهٔ مجلهٔ (هو هلو) در فرانسه ارائه کرده است.

نمایندهٔ مجله، از حضور ملکه ثریا بیست دقیقه وقت گرفت. نمایندهٔ مجلهٔ هو هلو بزبان فرانسوی سؤال میکرد، ومترجم که یك نفر زن ترکی از ندیمه های ملکه ثریا بود، متن دری را به فرانسوی ترجمه و افاده مینمود و متن پاسخهای ملکهٔ افغانستان از اینقرار است!

«من کاملا معتقدم. که حقوق زن در اسلام محفوظ است. علمای غرب ومستشرقین ومتخصصین کاملاً بمزایای دیانت حقهٔ اسلام و احکام نافعهٔ آن پی برده اند. ولی تا اکنون این مراتب کسب عمومیت ننموده ازین روعامهٔ غربیان چنین تصور می کنند که صاحب دیانت اسلام تجاوز بحقوق زنان نموده، و حالا نکه چنین نیست. هر کس اندك باصول اداب دیناً و لو بطریق

سرسری هم پی‌برده باشد. تصدیق خواهد نمود که قبل از طلوع خورشید محمدی (ص) هیچ دینی به اندازهٔ اسلام بزنان حقوق نه بخشیده. جز در دو سه حکم که آنهم به مقتضای حکمت و طبعیت است.

اسلام زنان را در جمیع مراتب با مردان مساوی قرار داده است. عادات و رسوم و اخلاقی که زنان غرب از برکت تعلیم و تربیت در این قرن به مقتضای وقت حاصل کرده‌اند ربطی باحکام دیانت شان ندارد.

اگر از روی دیانت ملاحظه شود، زنان اسلام نسبت به زنان سائر مذاهب از هر جهت آزاد و حقوق شان هم محفوظ تر است. تنها دیانتی که زن را قایم بالذات، مالك بالاستحقاق و قیم و مختار مطلق مال و نفس خود ساخته است، اسلام است. اسلام زن را حصهٔ تساوی در اقتصادیات وسیاسیات مشترکه بخشیده چنانچه در ۱۳۴۶ سال قبل در مسألهٔ ودیعت که همان موضوع انتخاب و کسب آراء عمومی است، زنان را همدوش مردان ساخته و تازه ارو پائیان می‌خواهند حق رأی در انتخاب به زنان بدهند، هنوز هم در کلیه بلاد غرب کاملاً رأی به زنان باآنهمه ترقی داده نشده است. نهایت عدم تربیت و تعلیم، زنان اسلامی بیشتر آنان را از حقوق حقهٔ شان دور داشته و این نقیصه را ارباب ادیان سایره از روی بی‌اطلاعی به احکام کامل العیار دین اسلام نسبت میدهند و من درین سیاحت خود پس از اطلاع درین موضوع برای رفع این شبهه رساله یی به اسم (زن و اسلام) نگاشته و مخصوصاً حکم داده‌ام که برای آشنا کردن ارو پائیان باین موضوع اهم که بیشتر موجب نفرت زنان غرب از اسلام آمده ترجمهٔ آنرا بفرانسه اشاعه دهند. آنوقت خواهید توانست حقایق را از اسلام استنباط کنید که از مختصر مصاحبه باسن حاصل توانید کرد».

ملکه ثریا ـ درجواب یکی ازسؤالات نمایندهٔ مجلهٔ هو هلو راجع به حجاب و تاریخ آن که از کدام زمانه آمده و چگونه در بین اشراف مسلمانان رواج شده و خدمات زنهای مسلمین در غزوات و همت مردانهٔ زنهای آنزمان شرح مبسوطی داده و در ختم توضیحات گفتند :

«من آیندهٔ روشنی را درین سیاحت خود به ارو پا دیدم . و آن این است که از زمانهٔ بسیار نزدیکی تمام احکام اسلام را ولو به اسم اسلام هم نباشد، پای بند خواهند شد . چنانچه امروز هم خیلی از احکام اسلامی به ارو پائیان معمول دیده میشود» .

نمایندهٔ مجلهٔ هو هلو گفت: «من با خیلی از ملکه ها و زنان درجه اول ملاقات ومصاحبه کرده ام ولی کمتر زنی را به متانت و ذهانت و معلومات ملکهٔ افغانستان دیده ام. ازین ملاقات مرا یقین حاصل شد. محیط افغانستان که چنین ملکه می پرورانند ، مستعد و قابل همه گونه ترقی و همدوشی با ممالک ترقی دنیا می باشد ».

(عبارت فوق عیناً درمجلهٔ هو هلو به نشر رسیده بود) .

استقبال در سرحد بلژیک

(۱۹ دلو ۱۳۰۶ ش)

در شهر مونز که سرحد بین دو لتین فرانسه و بلژیک است، باستقبال ورود اعلیحضرت شاه غازی ، و لیعهد دولت بلژیک با افسران نظامی و چهار نفر مهماندار که دو نفر آن افسر : اول ژنرال و دو مین کولونل و سومین از ماسورین

وزارت امور خارجه که رتبهٔ مستشاریت سفارت را دارا بود و چهارسین یکنفر پروفیسور مستشرق که بزبان دری هم تکلم میکرد، در استانسه حاضر بودند استانسه را بابیرقهای افغانستان وبلژیك تزئین داده و اهالی زیاد بجهت استقبال موکب پادشاه افغانستان اجتماع کرده بودند. گارد احترام حین وصول موکب شاهی، سلام شاهی را نواخت. اعلیحضرت شاه و همراهان سفرشان به لباس رسمی ملبس بودند، در لحظه یی که ترن توقف کرد، ولیعهد دولت بلژیك و والی شهر موتز بالباس رسمی در ترن بحضور اعلیحضرت شاه غازی مشرف گردیده مراسم استقبال و احترام بجا آوردند. ولیعهد بلژیك ازطرف خود (البرت) پادشاه آن مملکت بحضور اعلیحضرت شاه غازی پادشاه افغانستان خوش آمدید گفت. و پس از اجرای مراسم، اعلیحضرت شاه و ملکه ثریا باهمراهان سفرشان از ترن خارج شدند. اعلیحضرت شاه گارد احترام را معاینه و رسم سلام را قبول فرمودند. و بعد متفقاً به سالون متصل استاسیون که به افتخار تشریف آوری پادشاه افغانستان تزئین و ترتیب یافته بود، تشریف بردند، والی شهر موتز بحضور پادشاه و ملکهٔ افغانستان خطابه یی خیرمقدم قرائت نمود. اعلیحضرت شاه بالمقابل ضمن چند کلمه یی مختصر اظهار تشکر نمودند. و برای حرکت آماده شدند، و پیش از سواری به ریل با جنرال دوپور و دیگر مهمانداران فرانسوی وداع نموده و آنها را مرخص ساختند. ترن مخصوص که از جانب حکومت بلژیك باستقبال اعلیحضرت شاه رسیده بود، خدمتش بانجام رسید. وریل مخصوص دیگر بخدمت حاضر شد. خود پرنس با اعلیحضرت شاه غازی در ریل سوار و قطار بحرکت آمد.

ساعت (۴) ظهر به استاسیون (بروکسل) واصل گردیدند.

استقبال امان الله شاه از طرف
البرت پادشاه بلژیک

البرت ، پادشاه بلژیك وملکه و پسر دوسی اش با پرنس های بلژیك که یکی دختر پادشاه بلژیك و دیگری خانم پسرش بود ، با رئیس الوزراء و هیأت وزراء در استاسیون رسیده بودند. گارد احترام به نواختن موزیك آغاز کرد امان الله شاه غازی از ریل خارج شده و با البرت پادشاه و خاندان شاهی بلژیك مصافحه نمودند . بعداً رفقای سفر خود را به پادشاه بلژیك معرفی نمودند. و از طرف پادشاه بلژیك نیز رسم تعارف بجا گردیده جانب دروازهٔ خروج استاسیون درحرکت شدند، درحصهٔ خروج ، موزیك بنوا درآمد . وبه تعداد پنجاه نفر طفل بلژیکی ترانه یی استقبالیه بزبان فرانسوی اجراء کردند. و پس از چند دقیقه سکت به گادی های دولتی به ترتیب معین سوار گردیده و عده یی هم بسواری موتر ها جانب قصر شاهی عزیمت نمودند . گارد دولتی در مقابل استاسیون رسم احترام بجا آورد . بدو طرف جاده الی قصر اقامتگاه ، عساکر استاده وحد بحد موزیك سلام را بجا می آورد . بوقت حرکت گادی ها (سوکب امان الله شاه) توپ ها شلیك کردند . اهالی بلژیك باخیلی شوق و شعف شعار میدادند : زنده باد اعلیحضرت پادشاه و ملکهٔ افغانستان !

وقتیکه سوکب پادشاه افغانستان به قصر دولتی بلژیك سواصلت کرد امان الله شاه درداخل قصر باردیگر باتمام وزرای دولت بلژیك مصافحه

نمود .و همچنان تمام خاندان شاهی بلژیك با رفقای سفر امان‌الله شاه غازی دست داده تجدید رسم معرفی بجا آوردند . پس‌ازان امان‌الله شاه از البرت پادشاه بلژیك . و ملکه ثریا ازملکهٔ بلژیك وداع نمودند .

***

امان‌الله شاه غازی ،پس‌ازاندك استراحت،بساعت(٥)و(٣٠)دقیقهٔ ظهر باملکه ثریا ، و رفقای سفر پادشاه غازی بصورت رسمی،برای گل‌گذاری بالای قبر سپاهی گمنام ازقصر خارج گردیده عازم آنجا گردیدند .

درطول جاده قطعات عسکربدو طرف خط سیرموکب شاهانه حاضر وسر اسم احترام بجاسی آوردند . و زیر حربیهٔ دولت بلژیك و یکنفر ژنرال آن دولت بالای قبر سپاهی‌گمنام حاضر بوده استقبال نمودند . جم غفیری ازاهالی بلژیک‌نیزحضور داشتند .بعدازسر اسم‌گل‌گذاری دوباره به‌قصر عودت فرمودند .

دعوت با فتخارپادشاه افغانستان‌ازطرف البرت پاد شاه بلژیک

ساعت (٨) شام (١٩)دلو ١٣٠٦شمسی‌در خودقصر دعوت رسمی‌ازطرف پادشاه بلژیك بعمل آمد . تمام وزراءو صاحبمنصبان ارشددولت‌بلژیك‌با رفقای سفر امان‌الله شاه‌غازی شمولیت‌داشتند . البرت‌پادشاه بلژیك بطور صمیمانه وخیلی دوستانه باامان‌الله شاه غازی‌گرمجوشی‌زیادسی‌نمودند ملکهٔ‌بلژیك باملکه‌ثریا سراسم محبت و صمیمیت را بجاسی‌آورد .

پادشاه‌و ملکهٔ‌بلژیك‌آرزوهای‌نیك‌شان را درخوش‌نگهداشتن پادشاه و

ketabton.com - The Digital Library

ملکهٔ افغانستان مکرراً اظهار می‌نمودند . محفل به ساعت (۱۰) و (۳۰) شب خاتمه یافت . اعلیحضرت امان‌الله شاه و فامیل جلیل شاهی افغانی در قصر و رفقای سفر شان در هوتل (استوریا) استراحت نمودند .

ساعت (۱۰) و (۳۰) دقیقه روز (۲۰) دلو برای رسم قبول رؤسای کور دپلوماتیک تعیین گردیده بود . اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی در وسط سالون استاده و همه رفقای سفر شاهانه حاضر بودند . وزیر دربار دولت بلژیک و محمد یعقوب خان وزیر دربار دولت افغانستان ، سفراء را بحضور اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی معرفی میکردند . اعلیحضرت امان‌الله شاه پس از سرخص نمودن سفراء به ساعت (۱۲) و (۳) دقیقه با البرت پادشاه بلژیک و رفقای سفر شان ، بسواری موترها به دعوت ریاست بلدیه در عمارت بلدیه تشریف بردند . مدعوین در سالون هوتل از مقدم پادشاه افغانستان استقبال و احترام می‌نمودند . سپس رئیس بلدیه خطابه یی خیر مقدم بحضور پادشاه غازی قرائت نمود . اعلیحضرت امان‌الله شاه مقابلتاً از پذیرایی های گرم و شاندار حکومت شاهی و فامیل شاهی بلژیک ، اظهار مسرت و تشکر فرمود . پس از صرف نان و ختم دعوت به قصر اقامتگاه خود عودت نمودند .

ساعت (۲) و (۳۰) دقیقه اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی و البرت پادشاه بلژیک و همسفران بسواری موتر ها وارد میدان طیاره شدند . تمام طیارات میدان صف کشیده و نفری در جلو طیارات استاده بودند . دسته های عساکر تشریفاتی باسوز یک رسم سلام و احترام بجا آوردند . اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی گارد احترام ودسته های عساکر را معاینه ورسم سلام را قبول فرموده ، و در جائیکه برای

شان تخصیص یافته بود ، تشریف بردند. طیارات بلژیکی به پرواز های نمایشی آغاز کردند و سانورهای فضایی از خود نشان دادند .

باآنکه هوا بارانی بود، به تعداد (۲۵) طیاره پرواز کردند . امان الله شاه بعداز مشاهدهٔ پرواز طیارات ، بکارخانهٔ ترسیم طیارات و محل ساختمان بالهای طیاره تشریف بردند. درختم گردش و تماشای عکس های میدان محاربهٔ عمومی که ذریعهٔ ماشین سینمای غیر متحرك نمایش داده شد، قطعات عساکر تشریفاتی باردگر رسم سلام واحترام بجاآوردند. امان الله شاه غازی برای دیدن طلاب سوار و پیاده به مکتب حربیهٔ بلژیك تشریف فرما گردیدند. طلاب عسکری و یك دسته عسکر باسوزیك رسم احترام بجا آوردند . بعداز معاینهٔ عساکر درحالیکه البرت پادشاه بلژیك قدم بقدم همراهی میکرد، از اتاق های مکتب حربیه بصورت مفصل دیدن نموده و در ختم تماشا، مقابل یادگار مقتولین طلاب این مکتب که در حوزهٔ مکتب واقع است، امان الله شاه غازی دستهٔ گل نهاده جانب اقامتگاه شان حرکت نمودند .

دعوت در وزارت امور خارجه

شام پنجشنبه (۲۰) دلو بافتخار ورود امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان در بلژیك وزارت امور خارجهٔ آن دولت، محفل دعوت برگذار نمود. وزرای دولت بلژیك و رفقای سفر امان الله شاه غازی ، قبل از ساعت (۸) شام حاضر شده بودند . پادشاه و ملکهٔ افغانستان و ولیعهد و همسر ولیعهد و پسر دوسین و دختر پادشاه بلژیك باچند نفر دیگر ، و نیز عده یی از همراهان امان الله شاه غازی به ساعت (۸) وارد مجلس شدند . بعداز ختم طعام درسالون دیگر خوانندگان مشهور بلژیکی به ساز و آواز پرداختند .

گذارش جمعه (۲۱) دلو

روز جمعه (۲۱) دلو ساعت (۱۰) قبل از ظهر اعلیحضرت شاه غازی و ملکه ثریا از قصر به هوتل استوریا تشریف بردند . البرت پادشاه بلژیك، تا مدخل قصر و ولیعهد بلژیك ، پادشاه غازی را تا هوتل استوریا همراهی نمودند.

و ساعت (۱۰) و (۴۵) دقیقه اعلیحضرت شاه با بعضی از رفقای سفر و هیأت اعزاز یهٔ حکومت بلژیك (به ترن) مخصوص سوار شده بطرف (رنتورب) که بندر بحری و جنگی خیلی مهم و بزرگ بلژیك است، عزیمت نمودند. حین وصول با نجا ، رئیس بلدیه و والی (رنتورب) از ورود پادشاه غازی تا به استاسیون ، استقبال کردند . و بسواری موتر برای دیدن بندر بحری و سیاحت شهر حرکت کردند .

بعد از دیدن بندر و حوزه های شهر به ادارهٔ بلدیه تشریف برده نان چاشت را که از طرف ریاست بلدیه با فتخار ورود پادشاه افغانستان ترتیب یافته بود، صرف نمودند . دعوت نهاری خیلی مجلل بود . بالای میز دعوت، رئیس بلدیه به نمایندگی اهالی رنتورب بیانیهٔ خیرمقدم قرائت نمود . اعلیحضرت شاه مقابلتاً از احساسات نیك و پذیرایی های گرم و شاندار حکومت و اهالی مملکت بلژیك تشکر نمود . بعد از صرف دعوت و صحبت روی موضوعات مورد علاقه اعلیحضرت شاه غازی ، بدیدن کارخانهٔ [می نروا] که فرم مشهور برای ساختن موتر و تجهیزات حربی در (رنتورب) است تشریف بردند. و کارخانه را مفصلاً از نظر گذرانده و بطریق یادگار ، یك عدد موتر تیز رفتار برای

سفارت خانهٔ مقیم پاریس خریداری نمودند (۱) .و بدساعت (٦) عصر بطرف برو کسل مراجعت نمودند و درهوتل یادداشتهایی تنظیم نمودند تادر آینده موترها و سامان و لوازم حرب خریداری شود .

دعوت پادشاه افغانستان

باعزاز پادشاه بلژیک

ساعت (۷) و (٥٠)دقیقهٔشام جمعه (۲۱)دلو درهوتل استوریا دعوت رسمی ازطرف پادشاه افغانستان باعزاز البرت پادشاه و خاندان شاهی بلژیك توسط سفارت افغانی برگذار گردید.وزراء و سامورین عالی رتبهٔ حکومت بلژیك از تشریف آوری هردو پادشاه انتظار می‌بردند .ساعت (۷) شام اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی ازطبقهٔدوم هوتل (محل اقامت شان) به سالون خصوصی تشریف آورد .و متعاقباً البرت پادشاه و ملکهٔ بلژیك و هردو پسران شاه و پرنس و خانم پسر بزرگ و باقی خاندان شاهی بلژیك وارد شدند و مدعوین را معرفی بیفر بودند .دعوت پس از صرف نان و چای و صحبت های دوستانه بساعت (۱۱)و (۳۰) دقیقهٔشب خاتمه یافت .

حرکت موکب امان‌الله‌شاه بطرف سویس

روزشنبه (۲۲)دلو ۱۳۰٦ شمسی امان‌الله شاه غازی از هوتل خارج نشدند و مصروف کارهای سفری خود ماندند . ساعت(٦) و (۲۰) دقیقهٔ بعداز ظهر قطار ریل آمادهٔ حرکت گردید.هیأت تشریفاتی حکومت بلژیك به هوتل

---

(۱) غلام نبی خان چرخی وزیر مختار افغانی درپاریس ،ازاین موتر تیز رفتار استفاده می‌نمود .

وارد شده اعلیحضرت پادشاه غازی و همراهان سفر شان را تا استاسیون بسواری موتر مشایعت نمودند . پادشاه و ملکه بلژیک در استاسیون کدر تیبات مجلل گرفته شده بود ، اخذ موقع نموده و از رود پادشاه افغانستان انتظار می بردند . حینی که پادشاه غازی از موتر خارج شدند البرت پادشاه و ملکه و خاندان شاهی بلژیک با اعلیحضرت پادشاه مصافحه و به اتاق انتظار استاسیون یکجا رفتند. پس از چند دقیقه آخرین صحبت وداعیه ، بطرف ایستگاه قطار ریل روان شدند . پادشاه و ملکهٔ افغانستان و رفقای سفر شان ، در جلو در ب و اگون مخصوص ا تادند . اعلیحضرت پادشاه و ملکه و (کرودن ، برنس) و همسر او و پسر دوسین و دختر پادشاه بلژیک دست داده وو داع فرمود . و به خانه های ریل وارد شدند . ریل بطرف (مانترو) سویه حرکت کرد و در همین دقیقه آواز های (زنده باد اعلیحضرت) از طرف جمعیت کثیری که در استاسیون جهت استقبال و وداع حاضر بودند ، بلند شد .

اعلیحضرت پادشاه غازی را در ریل گذرانید . ویکشنبه (۲۳) دلو به ساعت (۱۰) (۴۵) دقیقهٔ قبل از ظهر ، ریل در (مانترو) توقف نمود . اعلیحضرت پادشاه و ملکه ثریا و همراهان سفر شان در هوتل (ریگینه) که بر فراز کوه واقع است تشریف بردند . و درین هوتل (۹) روز توقف کردند.

حرکت بجانب سرحد آلمان و سویزرلند

اعلیحضرت پادشاه غازی و همراهان شان بعد از (۹) روز توقف و آمادگی برای سفر آینده در هوتل ریگینه ، ساعت (۷) عصر سه شنبه (۲) حوت ۱۳۰۶ شمسی بسواری موترها از (بازل) بجانب سرحد آلمان و سویزرلند ، حرکت فرمودند

ketabton.com - The Digital Library

سا سور ین سو یز ر لند ، یعنی هیأت استقبالیهٔ آنها در سرحد خاك سو یس ، از حضور اسان الله شاه غازی سر خص شدند. در حین سر اسم و داع سو تر حامل دستهٔ پلیسان (هیأت تر افیك) در جلو سو کب اسان الله شاه و سلکه ثر یا در حر کت افتاد .

از شر و ع خاك آلمان الی ایستگاه عسا کر صف کشیده رسم استقبال و احتر ام بجا آو ر دند . در ایستگاه ر یل ، هیأت استقبالیه یی که از طر ف ر ئیس جمهو ر آلمان (سا ر شال فو ن هند ن بو ر گ) تعیین شده بو د ، باو الی شهر و سامو ر ین به استقبال سو کب پادشاه و سلکهٔ افغانستان حاضر بو دند ، اهالی شهر باعلایق مزید و مسرت تمام ، جمعیت بز ر گ تشکیل داده خوش آمدیدی گفتند . و الی شهر و ر ئیس بلدیه به نما یند ه گی از طرف عمو م شهر یان به پیشگاه پادشاه و سلکهٔ افغا نستان بیانیهٔ خیر مقدم قر ائت کر دند . اسان الله شاه غازی تشکر فر مو دند .

حر کت بجا نب بر لین

بعد از ختم سر اسم استقبال ، اسان الله شاه به قطار ر یل مخصوص که بر ای مسافرت پادشاه و سلکهٔ افغانستان اختصاص یافته بو د ، سو ار گر دیدند. و به ساعت (۸) و (۲۰) دقیقه از (و یل بو لا ز هو یه) جانب بر لین پا یتخت کشو ر آلمان حر کت فر مو دند .

استقبا ل پادشا ه افغا نستان

ا ز طر ف ر ئیس جمهو ر آ لما ن

صبح چهار شنبه (۳) حوت ۱۳۰۶ شمسی به ساعت (۱۱) و (۱۵) دقیقه در ایستگاه (لر تر) ر یل مخصو ص حامل پادشاه و سلکهٔ افغانستان توقف کرد. تز ئینات ایستگاه بطو ر خیلی جالب و شاندار گر فته شده بو د .و فیلدسار شال

فون هندن بورگ رئیس جمهور اراکین دولت آلمان در ایستگاه ریل، برای استقبال حاضر بودند . سر اسم پذیرائی بااصول تشریفات رسمی بجا آورده شد امان الله شاه غازی ، با رئیس جمهور آلمان مصافحه کرده رفقای سفر خود را معرفی نمودند . و پس از آن جانب دروازهٔ خروج روان شدند. تمام اراکین دولت آلمان در آنجا صف بسته برای احترام و استقبال امان الله شاه غازی حاضر بودند (باستثنای رئیس الوزرای آن دولت که مریض، و وزیر امور خارجه که در سفر بود) .در خارج ایستگاه طلاب افغانی مقیم برلین ، رسم احترام بجا آوردند . عساکر آلمانی برلین بمقابل دروازهٔ بر آمد، صف بسته حین خارج شدن امان الله شاه و ملکه ثریا ، بانو اختن موزیك رسم سلام نمودند . شهریان برلین باندازهٔ فوق التصور اجتماع نموده و بصورت خیلی دوستانه خوش آمدید وزنده باد اعلیحضرت می گفتند، شاه و ملکهٔ افغانستان و فیلدمارشال فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان، و باقی شخصیت های رسمی با تشریفات خیلی شاندار بسواری موترها از ایستگاه ریل حرکت کردند . بعد از آنکه امان الله غازی و رئیس جمهور آلمان گارد احترام را معاینه نمودند، شاه و ملکه افغانستان از جاده های عمومی که برای عبور موکب شاهانهٔ شان ، بیرق های افغان و آلمان ، مزین شده بود ، و دو جانب جاده اهالی مستقبلین ازدحام نموده بودند نیز حد بحد عساکر و پلیس باموزیك استاده بودند ، عبور نمودند و به جانب قصر (شاهزاده البرت) واقع (و یلهلم اشتراسه) عزیمت فرمودند .حین حرکت موکب شاه و ملکهٔ افغانستان ، شلیك های توپ برسم احترام شروع شد. شهریان برلین از حد ایستگاه ریل الی نزدیك قصر اقامتگاه شاه و ملکهٔ افغانستان باگرمجوشی و اظهار مسرت زیاد برای دیدن پادشاه استقلال بخشای افغانستان

نهایت کوشش و تلاش میکردند ، و باشوق وشعف تمام بآو از بلندسی گفتند که: زنده باد اعلیحضرت و ملکهٔ افگان یعنی افغان . در وقت وصول به قصر (البرت) بعداز چند دقیقه ، رئیس جمهور آلمان باپادشاه افغانستان و داع نموده سر خص شد . ترتیبات وتزئینات این قصر را که در نزدیك پارك بزرگ واقع است، خیلی ها عالی وپرشکوه گرفته بودند . عسکر تشریفاتی در جلو در و ازهٔ قصر البرت ،و پلیس در اطراف و حوالی قصر حاضر بودند . برای وزراء سعیت امان الله شاه غازی در قصر البرت و باقی همسفران در هوتل (اکسلسیور) که درجوار قصر البرت واقع است ، محل اقامت تعیین گردید. نان نهار در قصر البرت صرف گردید . ساعت سه و نیم عصر ، امان الله شاه باعده یی از همراهان سفر برای ملاقات باسارشال فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان تشریف بردند پس ازبازگشت به ساعت (۴) و (۴۰) دقیقهٔ بعداز ظهر، چون وقت ملاقات برای رئیس الوزرای آلمان داده شده بود. بنابرسریضی او، وزیر عدلیهٔ آن کشور بحیث کفیل رئیس الوزراء بحضور امان الله شاه غازی باریاب گردید بعداً هیأت کورد پلوماتیك مقیم برلین بر وفق پروگرام رسمی بحضور پادشاه افغانستان باریاب و معرفی گردیدند.

دعوت رئیس جمهور آلمان

ساعت (۸) شام (۳ حوت ۱۳۰۶ شمسی - ۲۲ فبروری ۱۹۲۸ میلادی) دعوت رسمی ازطرف رئیس جمهور آلمان بافتخار ورود پادشاه و ملکهٔ افغانستان در برلین ، ترتیب یافت . تمام هیأت کورد پلوماتیك و وزراء وهمراهان سفر امان الله شاه غازی که تعداد مجموعی شان به یکصدوبیست نفر میرسید، در دعوت شامل بودند .

سلکهٔ افغانستان و مصاحبه های افغانی وی در سالون علیحده جاداشتند و خانم های بزرگ آلمانی از آنها پذیرایی و مهمانداری می‌نمودند .

مارشال فون هندن بورگ رئیس‌جمهور نطقی‌نمود. و امان الله‌شاه‌غازی نیز به‌زبان‌دری نطق‌رسمی خود را بپایان رسانید . نطق های سران‌دولتین افغان و آلمان و به‌مناسبات‌دوستانهٔ هردو کشور ایراد گردید . درختم نطق‌مارش‌افغانی و بعداز آن مارش‌آلمانی‌نواخته‌شد. و پس‌از صرف طعام‌شب مدعوین به‌سالون های دیگر قصر رفته و بصرف‌چای‌پرداختند .درین‌ضمن درصحن مقابل قصر ،چنددسته موزیك‌عسکری باتعدادزیاد عساکر که‌در دست‌های‌شان چراغ نماها بصورت‌مشعل افروخته‌داشتند، نمایش‌چراغان را بانواختن موزیك اجراء کردند .و جشن پرشکوه عسکری‌را بتقریب‌ورود پادشاه افغانستان درهمان ساعت‌آغاز کردند . دعوت رسمی‌رئیس‌جمهور فون هندن بورگ به‌ساعت (۱۱) شب‌خاتمه‌یافت .و تمام مذاکرات‌رسمی درفضای صمیمیت‌صورت گرفت . درهمین‌روز که‌امان‌الله‌شاه‌غازی‌بارئیس جمهور فیلد مارشال فون هندن بورگ و اعضای کابینهٔ دولت‌آلمان‌ملاقات تعارفی و دوستانه نمود .مطبوعات‌آلمان‌ورود پادشاه افغانستان‌رابه‌سرور تلقی‌نموده مخصوصاً استخدام‌متخصصین تخنیکی آلمان را درنشرات‌خود اشاره نموده ،راجع به استحکام‌روابط‌تجارتی افغانستان و آلمان‌امیدواری

زیاد نشان دادند (۱). ،در همین وقت از (ریگا) خبری انتشار یافت که :

[معاهدهٔ سودت فیمابین دولتین افغان و لیتو یا امضاً گردید . احتمال سیر و د که امان الله شاه پادشاه افغانستان در ماه اپریل سال ۱۹۲۸ میلادی ـ (در اواسط برج حمل سال ۱۳۰۷ شمسی) به ریگا سیاحت نماید] .

---

(۱) در خصوص استخدام مهندسین و متخصصین و انجینیران آلمانی در افغانستان در عهد امانیه مطالب زیادی موجود است و از سال ۱۳۰۲ شمسی تا سالیان بعد خدمات زیاد نموده اند . و نتایج سفر سال ۱۳۰۶ شمسی تاثیر بیشتر نمود روابط دوستانهٔ افغان و آلمان از سال ۱۲۹۸ شمسی آغاز و از سال ۱۳۰۰ شمسی وزیر مختار دولت افغانستان در برلین اقامت گرفت. و از آلمان نظر بعو املی تا اواسط سال ۱۳۰۲ شمسی اقداسی شده نتوانست تا آنکه بتاریخ یکشنبه ۲۴ قوس سال ۱۳۰۲ شمسی شارژ دافیر آن کشور بنام (داکتر فرینس کروبا) وارد کابل شد . مذکور زبان دری را میدانست و قبلاً در برلین در وزارت امور خارجه در دائرهٔ شرق مدیر و در روابط دولت آلمان با دولت افغانستان کوشش نموده بود . و این شخص در سال ۱۳۰۶ شمسی از جملهٔ مهمانداران حضور اعلیحضرت امان الله شاه در آلمان بود. در اواسط سال ۱۳۰۲ شمسی هیأت معلمین آلمانی برای تأسیس مکتب آلمانی در کابل احضار گردیدند .داکتر ایوان آلمانی با یکنفر معلم معاون خود (مارکوفسکی) بتاریخ شنبه (۱۰) عقرب سال ۱۳۰۲ شمسی وارد کابل گردید. مذکور زبان انگلیسی و فرانسوی را میدانست و وقتی در دار الفنون رستوك آلمان پروفیسور طب بود و مدت (۶) سال در تهران گذرانده و در وقتی که محصلین افغانی وارد برلین شدند تعلیم خصوصی *

متن بیانیهٔ رئیس جمهور آلمان

درضیافت رسمی شام (۳)حوت سال ۱۳۰۶ شمسی بافتخار تشریف آوری

امان‌الله‌شاه غازی وسلکه ثریا (۱) :

«اعلیحضرتین معظمین ! افتخاردارم که به نام ملت آلمان و بنام خود اعلیحضرتین محترمین شمارا که گرامی‌ترین مهمان کشور آلمان میباشید ،صمیمانه تبریك ورود بگویم. میدانیم که اعلیحضرتین شما مانند دوستان حقیقی به ملک ما تشریف می‌آورید . و امید که درمدت اقامت خودشان در آلمان، احساس بفرمایند که ما این دوستی را به صمیمی‌ترین نوعی ازدوستی مقابله می کنیم. ملت

---

*آنهارا متکفل گردید .و به تمام طلاب افغانی زبان آلمانی آموخت. ، اولین مدیر مکتب امانی در کابل همین شخص و سال تأسیس ۱۳۰۲ شمسی است. متخصصین و انجینران و اهل علم و فن آلمانی که استحضار آنها از اوائل و اواسط دورهٔ امانیه اقدام‌شده در بسیار از رشته های فنی وتخنیکی افغانستان درمرور سالیانی به افغانستان خدمت کرده .اند و درقسمت مطابع افغانستان همچنان خدمات فنی آلمانها در کابل قابل یادآوری است .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

(۱) فون هندن بورگ بتاریخ ۲۶-اپریل ۱۹۲۵ میلادی(۱۳۰۳ شمسی) رئیس جمهور آلمان گردید . و درسال چهارم جمهوریت او امان‌الله شاه به کشور آلمان رسماً مسافرت نمود . مذکورتا(۱۰)ماه اسد سال ۱۳۱۳ ش که خاتمهٔ عمر او بود درارسال معلمین ومهندسین ومتخصصین آلمانی بافغانستان ابراز دوستی و همکاری فنی نموده است . (وکیلی)

آلمان میداند و زیاده تقدیر می‌نماید که‌اعلیحضرت شما در اعتماد خودتان نسبت به‌آلمان و کفایت‌آن هیچ‌وقت شك و تردد بخاطر راه‌نداده‌اید .و ما بادرایت بـزرگ ، استقلال فکری ، وجدیت عظیم اعلیحضرت شمارادر سملکت داری ، دراین طرز روش سقتدرانه‌و سوفقانه‌و ادارهٔ کشوری‌خود تان نهایت تقدیر می کنیم . طبیعی‌است که‌تنها ازروی این قراردادها که‌بین دولتین ما یك‌دوستی‌صحیح برقرار است که‌ازروابط رسمی‌خیلی‌قدیمتر است. درسالهای اخیر که‌سخصوصاً زمینهٔ اقتصاد ترقی و توسعه یافته‌است، یك علامت سخصوص اعلیحضرت شمارا نسبت بقابلیت‌وصداقت‌آلمانهاابراز سیدارد،واز همین‌حسن اعتمادستقابله‌است که‌عدهٔ‌زیادی ازدکتوران معالج سعلمین ـسهندسین و ستخصصین‌فن و استادان کار را ازآلمان‌به افغانستان‌خوـ استه اند . و در آن کشور امور سهم و پر مسئولیت‌را بدوش آنان‌سپرده‌اند و یك دلیل دیگر اعتماد را سادر این‌سی‌بینیم که‌عده یی‌زیادی‌ازشاگردان سحصلین افغانی به‌آلمان فرستاده شده‌اند.این‌دسته‌جوانان‌افغان‌طبعاً بعدازختم تحصیل وقتی که‌بکشور خود شان سراجعت‌سی کنند ،رشتهٔ‌دوستی‌ملتین ستین‌تر و سحکمتر سیسازند . دولت آلمان سید اند که‌اعلیحضرتین‌شما این‌راه دراز پراز زحمات رابعزم‌سفرارو پابرای‌سطالعات‌جدیدبنفع سملکت‌خود و دوستی سزید بادنیای متمدن متحمل‌شده اید ،تادر هرجاآنچه‌را که‌برای پیشرفت و ترقی افغانستان اسکان داشته‌باشد،و فوائدزیادازان متصور باشد کاوش‌فرسوده‌بشناسید. سن‌اسیدوارم که اعلیحضرتین‌شمااز سلك ماهم‌چیز های سطلوب سملکت‌خودرا بیابید ،و دولت‌آلمان‌بخوشی‌حاضر است که‌بقرار تجارب‌خودزسینهٔ پیشرفت‌را درسورد استفادهٔ‌اسورفنی‌و مدنی‌شماسساعد بگرداند .

در اصلاحات جدیدسهم ملکهٔ معظمه که با کمال جدیت و فداکاری با همسر خود شان در ین کار های بز رگ و خطیر همراهی می کنند، کم نیست ماخوشوقتیم که معظم الیها هم در انجام وظایف اجتماعی ومدنی خودشان، معاونت های زنان آلمانی را قبول کنند (۱).

من جام خود را به سلامتی اعلیحضرتین پادشاه و ملکهٔ افغانستان و برای شوکت و جلال آن مملکت ودوام وترقی دوستی صمیمانه بین دولتین آلمان و افغانستان بلند می کنم .

***

(۱) اشاره به سلکه ثریا (بنت محمود طرزی و زیر امور خارجه) که آن محترمه همسر امان الله شاه غازی و در سفر اروپا همراه ودر امور مدنی با همسر ناموز خود سعی و تلاش زیاد در راه نهضت های جدید افغانستان می نمود. و بقول امان الله شاه غازی ، ملکه درنظر داشت که یك تعداد زنان آلمانی را برای امور طبابت و قابله گی و خیاطی و رسامی و تزئینات بغرض تعلیمات مکاتب نسوان بکابل استحضار نماید . و این مشورت های ملکه ثریا در ایام سفر اروپا مورد قبول ودرنظر بود که در آیندهٔ قریب اقدام گردد. و این حرف رئیس جمهور آلمان که میگوید : (معاونت های زنان آلمانی را قبول کنند). مؤید همان نظریات است و این یك نظریه و پیشنهاد خیلی بزرگ بوده چنانکه در سال ۱۳۰۲ ش (۹) نفر داکتر طب آلمانی وارد کابل شده بودند .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی

متن نطق اما ن ا لله شاه غازی بجو اب

بیا نیه رئیس جمهو رآلمان

«جلالتمآ ب ر ئیس ! ازهمه اظهار ات پر لطفی که نسبت به مملکت عز یز من افغاستان ، ور اجع به فعالیت شخص من و تو ضیحات محبت حکوست آلمان فر مو ـ دید ،و مخصو صاً از حسن پذیر ایی پر از و دادی(۱) که از مانمو دید،ملکه و من بنام خو دمان و بنام ملت افغان تشکر ات قلبی خو در ا تقدیم می کنم فی الو اقع طو ر یکه تشر یح نمو دید ،مناسبات صمیمانهٔ افغان و آلمان از سالیان در ازی بر یك اساس متین خالی ازهمه گو نه آلا یش و ضع شده،این مناسبات نمو نه یی از احساسات صمیمیت و اعتماد متقابله است که این دو دو لت با همدیگر خو د دار ند .

ا حساسات صمیمیت و اعتماد متقابله است که این دو دولت با همدیگر خود دار ند.

افغانستان فعالیت و قا بلیت ملت آلمان را همیشه به نگاه تقدیر نگر یسته خو د دار ی نکر ده و در خدمت هر گو نه ا عتماد را نسبت به مستخدمین آلمانی ابر از نمو ده،و من از طر زاجر آت عمو م مستخدمین آلمانی در افغانستان از نگاه را ستکار ی وحسن خدمات صادقانهٔ شان رضائیت و ممنو نیت دار م واز همین نقطه نظر اعتماداست که عز یز تر ین پسرخو دمان ر امن و ملکدبه مکتب امانی که معلمین آن آلمانی است ،سپر دیم (۲) .

---

(۱) و داد جمع و د که بمعنی دو ستی است و هم به معنی دانایی .

(۲) شاهز اده رحمت الله در سال ۱۳۰۰ شمسی از بطن ملکه ثر یا بدنیا آمدوبه بعمر هفتسالگی در کابل شامل مکتب امانی گر دید . (و کیلی)

ketabton.com - The Digital Library

من باطمینان قوی نتیجهٔ درخشان مناسبات مستقبل این دو مملکت را از حالا یقین می کنم که در اثر مساعی اولاد افغان که تحصیلات شان را در آلمان و کابل خاتمه میدهند ، انجام خواهد یافت .

جلالتماب رئیس ! به سعادت وتعالی وآسایش ملت آلمان وبه سلامتی جلالتماب شما و برای تشئید روابط دوستانهٔ افغان و آلمان این آب صاف را می نوشم»

***

جریانات (۴) حوت سال ۱۳۰۶ ش

امان الله شاه غازی و همراهان سفر شان ، بساعت (۱۰) صبح پنجشنبه (۴) برج حوت سال ۱۳۰۶ شمسی بسواری موتر ها بطور رسمی جانب (برلین پتو) که در آنجا میدان هوایی واقع است، بغرض مشاهدهٔ طیارات و فرودگاه طیارات ،وسوار شدن بهطیاره ، حرکت نمودند .شهریان برلین بعین سر اسم استقبالیهٔ روز گذشته بهر دو طرف خط سیر موکب شاهانه صف بسته ودر خود میدان هوایی نیز به تعداد زیاد اجتماع کرده از تشریف آوری قهرمان افغانستان انتظار می بردند. در موقع ورود امان الله شاه غازی ذریعهٔ لودسپیکر هاسلامی موزیك نواخته شدو روسای شرکت هوا بازی و هم ماسورین دولتی برلین از ورود پادشاه افغانستان، استقبال کردند طرز ترتیبات میدان و ملحقات آن از نظر ملاحظهٔ دقیق پادشاه غازی گذشت.

ودر بوفی که ترتیب چای نموده بودند، تشریف بردند. و بعد از صرف چای

باردیگر به‌ملاحظهٔ چیز های قابل‌دیدو یاد داشت‌در خصوص تو ر یدبعضی ساسان و لوازم سهم پر داخت . وضمن دیدن‌پر و از های‌نمایشی‌طیارات‌آلمان بر یك‌طیار مسو ار گشته فر و د آمدند .و متعاقباً بعضی‌از همر اهان‌سفر شاهانه نیزبه طیاره سو ارشدند . و بعداز آن‌از میدان‌هو ایی‌عو دت‌نمو ده‌بساعت‌یکث بعداز ظهر بر ای‌صرف‌طعام‌در منزل ر ئیس‌پار لمان(ر ایشز تاك) دو لت‌آلمان تشر یف بر دند، در ختم‌نان(۱) ر ئیس‌پار لمان‌بسلامتی‌و جو دامان‌الله‌شاه‌و سلت غیو ر و باشهامت افغان ،جام شر بت را باتمام نفری‌شامل‌دعوت‌بلند کر ده

---

(۱) ایام‌سفر امان‌الله‌شاه‌در آلمان‌مصادف‌به‌ماه‌مبار ك رمضان‌بود. و حینی که بو طن مر اجعت کر د گفت که: خو ر دن‌رو زه‌اگر ک بالای‌مسافر و خاصتاً بر ای پادشاه در همه و قت رو است ، مگر من بآن عقیدت کاملی که‌دار م می‌خو اهم از تار یخ حلول ماه رجب که‌در برج‌قو س‌تصادف می کند، رو زه قر ضی بگیر م .و هم به‌رفقای سفر خو د تو صیه‌و تاکید کر ده ام که‌رو زه در کابل‌بگیر ند .و این مطلب‌را در سخنر انی‌های‌خو ددر محفل شب‌نشینی دعوت و زارت امو رخار جه در قصر ستو ر کابل فر مو د ، در برج‌قو س سال ۱۳۰۷ شمسی چون ماه رجب مصادف بآن‌بو د. پادشاه‌غازی‌رو زه‌دار بو د .و مخالفینی که او را تار ك‌رو زه دانسته‌و میدانند ، خیانت و تهمت بز رگ نمو ده اند .و حکم‌فر مو ده بو د که‌در ماه‌رجب بو قت‌سحر تو پ‌ضرب شود تامر دم رو زه دار و قت‌را بشنا سندو هم‌بهمین مناسبت‌بو قت‌شام‌ماه رجب ضرب توپ افطار ازمحل تخت‌جان‌نثار خان و هم‌ازمحل بالاحصار اجراء میشود .

(عز یز الدین و کیلی پو پلزائی)

نوشیدند . پس از سر اسم دعوت ، ذات شاهانه به سالون دیگر تشریف بردند

رئیس جمهور آلمان (فیلدمارشال فون هندن بورگ) که در صرف طعام شرکت نداشتند در آنجا حاضر شده با اعلیحضرت امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان جانب موزیم عسکری حرکت کردند . ملکه ثریا با خانم های افغانی بقصر عودت نمودند.

ترتیبات پذیرایی تماماً رسمی و تعداد مستقبلین دوچند روز گذشته بنظر میرسید . موزیم عسکری را بصورت فوق العاده تزئین داده تمام بیرق های اردوی سابق آلمان در حصص داخلی موزیم آویخته بودند. تعداد زیاد عساکر نیز باموزیك در داخل موزیم حاضر بودند .

رئیس جمهور آلمان با لباس رسمی عسکری از اعلیحضرت شاه پذیرائی می نمود (۱) وقتیکه اعلیحضرت امان الله شاه غازی به طبقهٔ اول موزیم که آنرا (تالار یادگار بعد از جنگ) مینامند ، موصلت فرموده و اکلیل گل گذاشت .

در همین لحظهٔ گل گذاری ، موزیك مارش افغان و آلمان را بنام دو عسکر قهرمان بنواختن آغاز کرد . پس از تماشای دقیق موزیم و آن سر اسم پر شکوه یادگار عسکری ، بوقت خروج از موزیم ، اعلیحضرت شاه غازی با رئیس جمهور آلمان وداع نموده و گفت : «این آمدن من در این موزیم، در تاریخ عسکری هر دو ملت افغان و آلمان، یادگار اولین است که هرگز فراموش نخواهد گشت زیرا من از سر زمینی می آیم که سردم آن در ادوار تاریخ عسکر بوده اند

---

(۱) رئیس جمهور آلمان آنروز بخاطر ورود پادشاه افغانستان لباس عسکری در بر کرده بود والا در همه وقت در روزهای رسمی به لباس فراکوت ملبس می بود . این مطلب از سفرنامهٔ رسمی اعلیحضرت شاه اقتباس شده است .

و هستند. و این دسته گلی که من در برابر مجسمهٔ عسکر آلمان می‌گذارم، تحفه ایست که از دست عسکر افغان به عسکر آلمان می‌سپارم » .

رئیس جمهور، فون هندنبورگ گفت : « وقتی ما این موزیم عسکری را باحترام تشریف آوری قائد بزرگ افغان تجلیل می‌نمودیم، همه خصائیل ملت عسکر افغان در نظر آلمان مجسم بود، و خوشبختیم که از پادشاه سر عسکر بزرگ افغان در این موزیم عساکر استقبال کردیم » .

امان‌الله شاه غازی پس از پذیرفتن سلام عسکری بسواری موتر جانب (شتادیون) برای معاینهٔ ورزش که محل مذکور کورس تعلیمی بشمار می‌رود، حرکت کردند. ترتیبات تماماً رسمی و ترافیک در موقع عبور متوقف و اهالی زیاد در طول راه حاضر و منتظر و رود موکب امان‌الله شاه بودند. میدان ورزشگاه را با بیرق‌های افغانستان زینت داده بودند. پسران و دختران بصورت خیلی مرتب نمایش‌های ورزشی اجراء کردند .

محفل دعوت بافتخار ورود پادشاه افغانستان

ازطرف رئیس الوزرای دولت آلمان

ساعت (۸) شام پنجشنبه (۴) حوت ۱۳۰۶ شمسی ازطرف رئیس الوزرای دولت جمهوری آلمان ، بافتخار ورود پادشاه و ملکهٔ افغانستان، دعوت نان در قصر ریاست الوزراء ترتیب داده شد. چون رئیس الوزراء مریض بود، وزیر عدلیهٔ آن دولت بکفالت رئیس الوزراء مقرر گردید. امان‌الله شاه غازی و رئیس جمهور آلمان و وزرای آلمان در (الیشز تاك) و بعضی از صاحبمنصبان آلمانی و رفقای سفر بر سیز دعوت قرار گرفتند. خانم پسر رئیس جمهور در

محفل علیحده از ملکهٔ افغانستان و خانم های محترمهٔ افغان مهمانداری می‌نمود.

موزیك سارش افغانی را نواخت و صرف طعام آغاز گردید، و در ختم طعام، وزیر عدلیه (کفیل رئیس الوزرای دولت آلمان) نطق نمود و اعلیحضرت امان‌الله شاه مقابلتاً سخنی چند فرمودند.

تقدیم طیارهٔ یونکرس بحضور

پادشاه افغانستان

در ختم دعوت رئیس الوزرای دولت آلمان با فتخار و رود امان‌الله شاه غازی، کفیل رئیس الوزراء بنام هدیهٔ دولت آلمان، یك فروند طیارهٔ یونکرس ده نفری را بحضور این مهمان قهرمان بطریق یادگار تقدیم نموده وطی بیانیه یی گفت: «امروز که قائد و قهرمان بزرگ افغانستان، مطابق بذوق خاص خود شان از میدان هوائی برلین و نمایش پروازهای طیارات و موزیم عسکری و میدان سپورت طلاب و نمایش های ورزشی نوجوانان آلمان را از نظر گذرانیدند. و امشب این دعوت رئیس الوزراء آلمان را پذیرفتند، ما تقدیم این تحفه را که فقط یك فروند طیارهٔ یونکرس است، بنام هدیهٔ عسکری و بنام دولت آلمان به پیشگاه آن سرفرمانده سر عسکر ملت قهرمان افغانستان، ارمغان میکنیم و این هم مشابه دسته گلی است که مقابلتاً از جانب عالم عسکری آلمان، به بیرقدار غیور آن ملت عسکر سپرده میشود».

در حالیکه فیلدمارشال فون هندن بورگ و پسرش در محفل دعوت حضور داشت، این تحفه را پذیرفتند. این طیاره بعد بازگشت امان‌الله شاه از سفر اروپا بکابل، (تابستان سال ۱۳۰۷ شمسی) بکابل پایتخت افغانستان نقل داده شد.

دعوت در ریاست بلدیهٔ برلین

روز جمعه (٥) حوت ساعت (١٢) ظهر، سوکب اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی جانب ریاست بلدیه در حرکت افتاد. اجتماع اهالی بصورت همه روزه زیادو جاده‌ها بابیرقهای افغانستان و آلمان تزئین یافته بود و در بعضی جاها با روشنی گروپ های برق جملات خیر مقدم نوشته بودند. در جلو عمارت ریاست بلدیه، رئیس و ماسورین بلدیه از پادشاه افغانستان استقبال نموده وارد عمارت شدند از سلکه ثریا و خانم های افغانی معیت او شان، خانم های آلمانی، استقبال کردند رئیس بلدیهٔ برلین بوکالت از تمام شهریان برلین بحضور پادشاه و ملکهٔ افغانستان خطابهٔ خیر مقدم قرائت نمود . و یك البوم تصاویر بصورت یادگار به پیشگاه اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی تقدیم نمود .

اعلیحضرت امان‌الله شاه از پذیرایی پر حرارت شهریان برلین اظهار تشکر و مسرت فرمودند .طلاب افغانی مقیم برلین نیز دعوت شده بودند .و مجموع مهمانان افغانی در این دعوت دو صد نفر بودند .اعلیحضرت امان‌الله شاه در ریاست بلدیهٔ برلین گفت:

«من و تمام افغانهای حاضر این مجلس زنده‌باد آلمان میگوئیم ».

این کلمات و جملات در روحیات آلمانها خیلی‌ها تاثیر خوب می‌نمود و در سطبوعات خود از دلیری و فصاحت تکلم اعلیحضرت امان‌الله شاه نهایت تقدیر و توصیف نموده قهرمان و نابغهٔ نطق و بیان خطاب میکردند. بعد از ایراد سخنرانی پادشاه غازی باسدعوین وداع کرده به قصر اقامتگاه شان مراجعت نمودند

بازدید امان الله شاه

ازمکتب عالی‌فنی-تخنیك اوخ سوله-برلین

امان‌الله شاه غازی ساعت(۴) و (۳۰)دقیقهٔ‌عصر جمعه(۵) حوت به مکتب عالی فنی تخنیك اوخ‌سوله- درشهر برلین تشریف بردند .

رئیس مکتب و باقی‌اراکین آن‌باتمام طلاب بلباس رسمی‌ملبس بوده‌استقبال کردند .سوزیك سارش استقلال افغانستان‌رانواخت رئیس‌مکتب عالی، خطابه یی بزبان آلمانی‌بحضور امان‌الله‌شاه غازی‌قرائت کرد و یکی ازطلاب‌افغانی که‌در همان مکتب مصروف اخذ تعلیمات‌عالی بود. متن‌آنرا ابزبان‌دری ترجمه نمود .

***

خطاب دکتوری‌به‌امان‌الله‌شاه

پادشاه افغانستان

رئیس مکتب‌عالی‌تخنیك(اوخ‌سوله-برلین)درخاتمهٔ‌نطق خیر مقدم، خطاب(دکتور) به‌امان‌الله شاه غازی عرض نمود دپلوم‌دکتوری‌راکه درقاب طلا گرفته بودند به‌پیشگاه پادشاه غازی تقدیم نموده گفت :

« پادشاه ترقیخواه ، بیدار دل‌و صلح دوست افغانستان که‌معناًو یقیناًحق دکتوری و پروفیسری را درعالم تجدد و تمدن برخودحاصل کرده‌اند تقدیم می‌نمائیم» .

تاریخ افغانستان فراموش نمی‌نماید که مؤسس‌دوستی افغان‌و آلمان، امان‌الله‌شاه غازی و اولین‌فردی‌ازکشور عزیز افغانستان‌است که‌خطاب

دکتوری را از جانب یکی از ممالک مترقی جهان حاصل کرده است، از همان تاریخ به بعد در تمام آلمانها به (دکتور امان الله) ملقب گشت (۱).

امان الله شاه غازی، هنگام اخذ دیپلوم دکتوری نطق مختصری ایراد نموده و از طرز پذیرایی و اظهار علایق مزید رئیس و مکتب عالی تخنیک او خسوله تشکر فرمود و بعد از آن سر اسم، امان الله شاه غازی به تماشای حصص مختلف مدرسهٔ عالی تخنیک و سالون های عملیات دروس تخنیکی و غیره پرداخته به عملیات خانهٔ برق تشریف بردند و بعد با هیأت علمی و فنی و اداری مکتب وداع کردند.

ساعت (۸) شام همین روز در (اپرا) ترتیبات گرفته شده بود، امان الله شاه غازی و ملکه ثریا و همراهان سفرشان و ملکهٔ افغانستان بآنجا رفتند مارشال فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان نیز در لوژ بود. در ختم بازی (اپرا) بیرق افغانستان و آلمان را یکجا کشیده نشان دادند. پس از ختم نمایش امان الله شاه غازی با رئیس جمهور وداع نموده به قصر اقامتگاهشان تشریف بردند.

---

۱) امان الله شاه غازی در ماه سرطان سال ۱۳۰۳ شمسی در لویه جرگه پغمان گفت: « نامم از فضل خداوند (امان الله) نهاده شده. و لقبی را که خداوند از لطف و مرحمت خود بمن مهربانی فرموده (غازی) است». به همین افتخار همیشه همان اسم و لقب خداداد را از همه القاب ترجیح میداد. واگر که از طرف وکلای ملت افغانستان و هم از طرف ممالک دوست بوی القاب داده شده است. (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

گذارش روز (٦) حوت

اعلیحضرت امان‌الله شاه‌غازی ـ روز شنبه (٦) حوت بسوار ی‌سو ترجانب (وو بر تبز) به‌صو رت رسمی تشر یف فر ما گر دیدند مستقبلین با یك عالم جو ش و خر و ش بدو طرف جاده حر کت سو کب اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی ، سر اسم استقبال و احترام بجا نی‌آو ردند. فیلدمارشال فو ن هندن بو رگ رئیس جمهو رآلمان قبلاً بآنجا انتظار داشت. د ر ین محل که میدان تعلیمات عسکر ی و پر تگاه مر کز ی آلمان است، تر تیب سانو ره را گر فته بو دند . حین تشر یف‌آو ر ی پادشاه افغانستان سانو ر شر و ع گر دید . بعد اختتام سانو ر و گر فتن نتیجه همه جنر ال ها صاحبمنصبان و ر ئیس کل قو ای نظامی آلمان بحضو ر اعلیحضرت امان الله‌شاه غازی و رئیس جمهو ر (فو ن هندن بو رگ) حاضر شده ادای سلام نمودند ..

ساعت یك بعداز ظهر بر ای صر ف طعام د ر عمار ت صاحبمنصبان بز رگ تشر یف بر ده و ر ئیس جمهو ر آلمان و همر اهان سفر اعلیحضرت امان‌الله شاه‌غازی و تماسی افسران آلمان (که رجال سلکی وجود نداشت،) بر یك سیز نان صر ف نمو دند .

بر ای سلکه ثر یاو خانم های افغانی همسفر شان سیز جداگانه ترتیب یافته بود و خانم های بز رگ آلمانی از آنها پذیر ایی سیکر دند .

***

د ر ختم نان، رئیس کل قوای آلمان بصحت اعلیحضرت امان‌الله شاه‌غازی و دو ام استقلال افغانستان ، جام خو د را باتمام افسر ان حاضر دعوت بلند کر ده‌نو شیدند

ساعت (۳) بعداز ظهر اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی با ر ئیس جمهو ر آلمان و داع نمو ده بر ای معاینهٔ مر کز رادیودر [ناو ن] تشر یف بر دند. صو رت پذیر ایی بد ر جهٔ اعلی گر فته شده بو د اهالی بر ای استقبال حاضرو ر و اق بر پا گشته بو د.

ketabton.com - The Digital Library

در داخل شرکت ،چای و شیرینی تهیه نموده بودند. و درهمین وقت بعضی هدایای قیمتی نیز به پیشگاه پادشاه افغانستان تقدیم کردند که ما شرح آنرا آتیاً در صفحات این کتاب می نویسیم ،سلگه ثریا پس از صرف نان چاشت به برلین مراجعت نمودند .

در [ناون] نیز چون طلاب افغانی مشغول تعلیم بودند برای ترجمه و توضیح نطق پادشاه غازی حاضر خدمت بودند . ترتیب وتزئین این دعوت نیز بدرجهٔ اعلی گرفته شده بود و امان الله شاه غازی پس از معاینه و ملاحظهٔ آثار و دستگاه های تخنیکی و صناعتی ، به قصر اقامتگاه خود شان معاودت فرمودند .

دعوت ازطرف امان الله شاه غازی

ساعت (۷) شام جمعه (۵) حوت ازطرف امان الله شاه غازی، دعوت بعمل آمد . رئیس جمهور آلمان (فیلدمارشال فون هندن بورگ)،ووزرای دولت آلمان و بعضی از رفقای سفر امان الله شاه غازی، برای صرف طعام شب حضور بهم رسانیدند .ساعت (۹) شب باقی هیأت کوردپلوماتیک و رجال برجستهٔ آلمان برای صرف چای دعوت شده بودند. تعداد مدعوین به حدود سه صدو پنجانفر میرسید . و مجلس به خوشی و صمیمیت گذشت .

فیلدمارشال فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان ساعت (۱۱) شب ازحضور امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان ،مرخص شد .و سائر شخصیت ها الی ساعت یک شب ادامه دادند. امان الله شاه ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقه به قصر اقامتگاه شان مراجعت نمودند و در شام همین روز، دعوت رسمی امان الله شاه غازی در آلمان خاتمه یافت، اما ذات شاهانه در محل اقامتگاه مخصوص خود شان، تا روز اخیر توقف در برلین بهمان قصد عوت رسمی اقامت داشتند.

چو ن در آلمان مطابق به قانو ن آن دو لت تبادل نشان ها سر و ج نبو د، بنا بر ان ازطرف سر ان دو لتین افغان و آلمان هدایای گر انبها تبادله گر دید. از طرف ر ئیس جمهو ر آلمان یك یك عدد سگرت دانی طلا که د ر سر آن نشان آلمان نقش بو د، بر ای همراهان سفر اعلیحضرت امان الله شاه غازی اهداء گردید، و به پیش گاه پادشاه افغانستان و خانو ادهٔ شاهی افغانی هدایای شاهو ار که اکثرار زش معنو ی داشت، تقدیم شد و از حضو ر اعلیحضرت امان الله شاه غازی از پیداو ار افغانستان هدایای لا زم بر ای ر ئیس جمهو ر آلمان و بعضی رجال بز رگ آن دو لت فر ستاده شد .

اعطای یکهز ارپو نداستر لنگ ازحضو ر اعلیحضرت امان الله شاه برای ادارهٔ بلدیهٔ برلین

در همان رو ز جمعه (٥) حو ت ١٣٠٦ شمسی در ختم دعوت رسمی در آلمان اعلیحضرت امان الله شاه غازی از جیب فتو ت دو لت و ملت افغانستان، مبلغ یکهز ار پوند استر لنگ، به ادارهٔ بلدیهٔ بر لین اعطأ نمو د و این عطیهٔ بز رگ د ر بر ابر هدایای بو د که از طرف آلمانها بحضو ر اعلیحضرت شاه غازی و همر اهان سفرشان تقدیم شده و بر ای معارف و منافع ملی افغا نستان ار ز ش داشت .

فهرست نامهای مهمانداران اعلیحضرت شاه غازی در ایام دعوت رسمی برلین

١ـ ایکسلانس [او زن]، بسو یهٔ و زیر، مذکو ر زبان دری را بدرجهٔ اعلی میدانست .

٢ـ یکنفر ژ نر ال .

۳ـ بارون فون استهوفن ،مستشار وزارت امور خارجه ورئیس ادارات شرق

۴ ـ یکنفر کمشنر .

۵ـ خانم فون استهوفن (مهماندار حضور ملکه ثریا) .

۶ـ یکنفر تو لیمشر ـ برای انتظام امور سوترها و محافظت ساسان حمل و نقل.

۷ـ چهار نفر اتاشه های وزارت امور خارجه که یکنفر از آنها در هوتل (اکسکسیور) برای رفقای سفر امان‌الله شاه غازی مقرر بود .

***

مهمانداران ایام دعوت غیررسمی امان‌الله‌شاه‌غازی دربرلین

۱ـ بارن فون استهوفن و همسرش .

۲ـ دکتور گروبا.

۳ـ اتاشه های وزارت امور خارجه(مطابق ایام دعوت رسمی)

۴ـ یکنفر تو لیمشر .

در بعضی(ایام ایکسلانس او زن)حاضر میشد .و در سفر های خارج از شهر برلین ژنرال عسکری نیز شرف همراهی پادشاه افغانستان را سیداشت

***

حرکت موکب امان‌الله‌شاه بطرف وانزه و پوتسدام وزیمنس‌شتات

امان‌الله‌شاه غازی وملکه ثریا وبعضی از همراهان سفر شان بتاریخ یکشنبه (۷) حوت به ساعت(۱۰) قبل از ظهر بسواری سوتر از راه آدوس بطرف وانزه و پوتسدام حرکت نمودند. اهالی پوتسدام و رئیس بلدیه برای استقبال بر آمده بودند .

قصر جدید و قصر سانسو ئی و پارك آنجارا تماشانمو دندو ساعت (۱۲) و (۴۵) دقیقه به برلین سر اجعت فرسو دند .

(۸) حو تساعت (۱۰) قبل از ظهربسو اری سو تربطر ف ز یمنس شتات حرکت نمو دند . در آنجا از سو کب پادشاه افغانستان استقبال شانداری بعمل آمد و در یك سالو ن بز رگ فابر یك محصو لات فابریك از نظر پادشاه غازی گذار ش یافت . بر ای خر یداری و تو ر یدبه افغانستان، بسیار ساسان ساخت فابریك ز یمنس را پسندیدند . و درسوقع فراغت ، به کتاب یاد داشت خو د، نام های ماشین ها و تعداد آنرا تسوید نمو دند. از طر ف ر ئیس فابر یك ز یمنس هدایای شایان شان پادشاه افغانستان تقدیم گر دید . و در همان شب اسا ن الله شاه غازی ، تاسیس فابر یکه های جدید بر ق آبی ر ا از ساشین های ساخت فابر یك زیمنس مدنظر گرفتند .

سه شنبه (۹) حو ت ساعت (۱۰) قبل از ظهر بطر ف شر کت عمو سی الکتر یکی [آ ـ ای ـ که] حر کت نمو دند، و کار خانه ها و شر کت سلی مو تر و فابر یك بر ق [کلسگنبر ك] را تماشافر مو دند. بعدازساعت (۱۲) در اسر خر یداری اشیای کار آمد دو لت افغانستان مطابق فهر ستی که ما آتیاً در این کتاب از نظر می گذر انیم ، مصر و ف شدند .

دعوت دهمین سال اعلان استقلال مجدد افغانستان

در وزارت مختاری افغانستان مقیم برلین

وزارت مختاری افغانی مقیم برلین به ساعت (۷) و (۳۰) دقیقهٔ شام سه‌شنبه (۹) حوت سال ۱۳۰۶ شمسی به مناسبت (عید دهمین (۱) جلوس بااستقلال اعلیحضرت غازی امان‌الله شاه) دعوتی در قصر اقامتگاه ذات‌شاهانه ترتیب داد.

فیلد مارشال فون هندن بورگ رئیس جمهور و وزرای دولت آلمان و رؤسای کور دیپلوماتیک مقیم برلین حضور بهم رسانیدند. در اثنای صرف نان امان‌الله شاه غازی طی نطقی گفت: «من افتخار دارم که عید دهمین جلوس بااستقلال من که مصادف بشام همین روز است و امسال در وزارت مختاری افغانی و در حالیکه خودم نیز حاضر هستم، برگذار میگردد. ملتین افغانستان و آلمان بر علاوهٔ تمام روابط دوستانه وصمیمانهٔ مملکتین از انعقاد این محفل خاطرهٔ دیگری بجهت ازدیاد محبت و مودت خودشان حاصل خواهند کرد.

چه این اولین بار است که سر اسم عید جلوس بااستقلال من که در نزد ملت افغانستان قدر و قیمت خاص دارد، بشمول خودم، در یکی از پایتخت های

---

(۱) (۹) حوت مطابق روز جلوس رسمی امان‌الله‌شاه و در هر سال در شام همین روز محافل جشن انعقاد می‌یافت. و جشن خصوصی استقلال اصطلاح گذاشته بودند. (۹) حوت سال ۱۳۰۶ شمسی به او قات سفر امان‌الله‌شاه در آلمان اتفاق افتاده است (عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

ketabton.com - The Digital Library

ملل دوست و مترقی برگذار میگردد .و این تصادفی است که در سفر های من کمتر میسر خواهد شد » .

فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان مقابلتاً نطق تبریکیهٔ خود را ایراد نموده گفت : « فی الواقع احتفال این دعوت بدین مناسبت تا اکنون در هیچ مملکتی اتفاق نه افتاده است که اعلیحضرت پادشاه افغانستان خود شخصاً در آن تشریف داشته باشد .و این خاطرهٔ برگزیده ایست که مردم آلمان فراموش نخواهد کرد .و همین عزم و ثبات و استقامت بلانهایت اعلیحضرتشما بود که آن مملکت را به اندك زمان مترقی و مقتدر ساخت ، بعد ازین خود بتر مترقی میسازد»

سران دولتین بعداً به سالون های منزل تحتانی قصر که مدعوین زیاد از اعیان و ماموریین جمع شده بودند ،فرود آمدند . وبعد از یك ساعت صحبت دوستانه ، رئیس جمهور آلمان مرخص شد.و اعلیحضرت پادشاه غازی بساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقه به اتاق اقامتگاه خود برگشتند. مدعوین باحترام عید جلوس بااستقلال اعلیحضرت ، (یعنی جشن خصوصی استرداد (۱) استقلال افغانستان) تاساعت یك شب ، بصرف چای و صحبت های دوستانه بسر بردند.

***

---

(۱) در دورهٔ ثانیه جشن استرداد آزادی افغانستان در دووقت وبدو نام برگذار می گردید. یکی روز (۹) حوت بنام جشن خصوصی استقلال که جمعیت فدائیان استقلال این اصطلاح را گذاشته تصویب نموده بودند.و دوم از (۲۲) تا (۲۸) اسد جشن عمومی استقلال که اغلب در پغمان برگذار می گردیدو عید استقلال نیز می گفتند .

(وکیلی پوپلزائی)

بازدیدسوزیم هاورصدخانه

اسان‌الله شاه‌غازی بتاریخ چهارشنبه (۱۰) حوت‌ساعت(۱۰)قبل‌ازظهر جهت مشاهدات امور شهرداری و مؤسسات خیریه تشریف‌بردند.به‌ساعت (۳) بعدازظهر برای ملاحظهٔ موزیم هاورصدخانه‌در (تریپولی) تشریف بردند . وآثارتاریخ آلمان‌وهم رصدخانه را که برای‌تحقیق‌احوال‌سیارات و اوضاع فلك باهمه‌سامان دوربین های‌فلکی[تلسکوب ها]و ساختمان‌خاص وسرتفع بنیاد یافته‌بود، معلوماتی برای افغانستان حاصل کردند.و شب‌به ملاحظه و تدقیق مسودات و یادداشتهاوصورت‌قرارداد هادر باب‌خریداری ماشین و آلات ازآلمان‌سپری گشت.و حکومت‌آلمان هم موافقت کرده‌بود که ازهیچگونه کمك‌فنی و تخنیکی‌دریغ نورزد. چنانکه ازسال ۱۳۰۰ شمسی خریداری های افغانستان ازآن کشور آغازشده بود (۱).

---

(۱) درسال‌های ۱۳۰۹ و ۱۳۱۱ شمسی‌از صورت‌قراردادهاو مقاولات‌سال ۱۳۰۶شمسی تاحدزیاد استفاده بعمل آمد.چنانکه‌خریداری‌ماشین های‌جدید مطبعهٔ عمومی کابل وورود بسته کاران‌آلمانی‌بنام های:سستر کنش-سستر گورور-لودویك‌روف - سستر لخمن- که‌تاسال۱۳۱۴شمسی خدماتی‌را انجام دادند . دونفر متخصص خیلی ماهرطباعتی بنام های:اوتوموزر- ورودر - وارد کابل شدند . ودرسال۱۳۱۵شمسی‌نیمایر معلم لیتوگرافی وفیشرداکترطب-وهرگرسپه‌متخصص‌بند وانهاروهرمایورخرستین معلم‌عسکری‌و یک تعداد دیگربه افغانستان رسیده‌در رشته های مختلف وفابریکه ها وامور معارف تاسال ۱۳۲۰ش خدمت کردند. (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

حرکت امان الله شاه غازی بجانب یدسا و دریسدن

امان الله شاه غازی با بعضی از همراهان سفر شان روز پنجشنبه (۱۱) حوت توسط ترن مخصوص جهت بازدید کارخانهٔ یونکرس بجانب یدسا و تشریف بردند. در اثنای ملاحظهٔ فابریك طیاره سازی همان طیاره را که حکومت آلمان بخدمت امان الله شاه غازی اهداء نموده بود، نیز ملاحظه فرمودند نان شب را در فابریك طیاره سازی صرف و در همان شب توسط ترن جانب (دریسدن) حرکت نمودند.

روز جمعه (۱۲) حوت به تماشای شهر دریسدن گذشت. مراسم پذیرایی گرچه جنبهٔ رسمی نداشت مگر با آنهم رجال دولتی اعم از صاحبمنصبان بزرگ و مامورین احضار یافته بودند. رئیس الوزراء و هیأت وزرای پروسیا باستقبال پادشاه افغانستان حاضر بودند. امان الله شاه غازی بوقت عصر از دریسدن حرکت وبه ساعت (۹) شب به برلین مراجعت نمودند. بتاریخ شنبه (۱۳) حوت به ملاحظهٔ امور موردعلاقه از قبیل خرید اسلحه وفابریکه ها و ملاقات با رئیس بانك دولتی (دوچ رایش بانك) (۱) تشریف بردند درآن روز اگرچه وقت برای شکار تعیین شده بود، اما به خاطر یکه موضوع بانکداری و مطالعه در اطراف آن حائز اهمیت بود، صرف نظر بعمل آمد

---

(۱) منظور از دیدن بانك این بود که با استفاده از تجارب آن در کابل بانك دولتی افتتاح گردد. امان الله شاه غازی در ایام اقامت خود در مصر نیز بانك دولتی مصر و طرز اجراآت و تشکیلات و طرز محاسبات آنرا بهمین غرض و مقصد بادقت تمام از نظر گذرانیدند.

و برای اینکه مهمانداران آزرده نشوند. پادشاه غازی شب به‌سینما تشریف بردند. و پس از بازگشت، با همراهان سفر تأسیس و تشکیل بانك مرکزي افغانستان را باصول عصری مطرح بحث و مذاکره قرار دادند.

حرکت بطرف شهر لایپزك

• اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی بتاریخ دوشنبه (۱۵) حوت برای دیدار و تماشای شهر لایپزك ونمایشگاه تجارتی و صناعتی تشریف فرما گردیده و همه امور ساختمانی و تخنیکی و صناعتی آن شهر را بالتفصیل از نظر گذرانیدند. و هر کدام میل داشتند که این پادشاه علم‌دوست و هنر دوست را از نزدیك به‌بینند و کلمات او را بشنوند. اعلیحضرت امان‌الله شاه خود نوشته است: وقتی این سخن را از زبان مهماندار شنیدم، فکر کردم که اگر درمیان جمعیت وارد شوم و باچند نفر سرشناس علم وفن داخل صحبت شوم. ادامهٔ این وضع دوستانه و صمیمانه و صورت گفت و شنید مرا از کار باز میدارد و هم مانع کار آنها میشود به‌مهماندار گفتم: شما از جانب خود بگویید که وقت کم است. اما از احساسات دوستانه و صمیمانهٔ شما پادشاه افغانستان بخوبی میداند. و این خصلت آلمانها همیشه بما ابراز شده است. در همین سفر یك روزه درشهر لایپزك از شرکت‌های ساختمانی، یك عراده موتر بحضور اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی بطریق یادگار اهداء نمودند که باتشکر پذیرفته شد.

بتاریخ چهارشنبه (۱۷) حوت ساعت (۲) بعداز ظهر، فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان بحضور اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی حاضر و بعداز اجرای مراسم وداعیه مرخص گردید.

حرکت بطرف اسن

امان‌الله شاه غازی ساعت (۳) و (۳۰) دقیقهٔ (۱۷) حوت از برلین بطرف [اسن] حرکت فرمودند. در ایستگاه بتعداد زیاد پلیس ـ رئیس تشریفات رئیس بلدیه ـ معاون رئیس الوزراء و همه مهمانداران و اعضای وزارت امور خارجه و سائر مامورین آلمانی و طلاب افغانی برای عرض وداع حاضر آمده بودند. پس از مراسم وداع، امان‌الله شاه غازی به [ترن] تشریف بردند و ساعت (۱۰) و (۳۰) دقیقهٔ شب به [اسن] مواصلت نمودند.

کروپ فون بورلین ـ رئیس تمام کارخانه های کروپ با همسر خود و باقی ارباب ادارات شان، در استانسه برای استقبال حاضر آمده بودند. امان‌الله شاه غازی و همراهان سفر شان، جانب قصر کروپ، حرکت نمودند.

امان‌الله شاه غازی با همسفران شان صبح پنجشنبه (۱۸) حوت کارخانهٔ کروپ را تماشا فرموده و بعد از کمی گردش در یک حصهٔ نهر [داین] توسط کشتی دوباره بسواری موترها به اقامتگاه شان مراجعت فرمودند. پادشاه غازی بعد از ظهر مکرراً از حصص متباقی کارخانه های توپسازی و موترسازی و غیره دیدن کردند. در جلو هر یک فابریک بوضع خیلی شاندار پذیرایی گردیدند. در فابریک موترسازی [کروپ] رئیس (کروپ فون بورلن) یک عراده موتر بزرگ که دارای ترتیبات مخصوص سیاحت بود، از طرف شرکت خود، بخدمت پادشاه استقلال بخشای افغانستان تعارف نمود

در مجلس طعام شب که به افتخار تشریف آوری پادشاه غازی ترتیب یافته بود. رؤسای فابریکه ها ـ رئیس بلدیه ـ رئیس پلیس ـ و یکعده شخصیت های

بزرگ دعوت شده بو دند . امان الله شاه غازی پس از صرف طعام باعموم مد عو ین و داع و به ساعت (۹) و (۳۰) دقیقهٔ شب توسط و اگو ن های مخصوص طر ف پا ر یس حرکت کر دند .

پزیر ایی ها از و رود امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان ، در آلمان در ایام توقف غیر رسمی و در تمام شهر های آن کشو ر نهایت پر شکوه و مجلل وشاندار بو د .

در او قات اقامت امان الله شاه در آلمان، هو ا صاف و آفتاب در خشان بو د و مر د م آلمان آنر ا حسن تصادف و فال نیك می شمر دند .

قرضهٔ شش ملیون مارک

برای هشت سال

امان الله شاه غازی د ر ین مسافرت د ر نتیجهٔ مذا کر ات خو د مو فق گر د ید که از حکو مت آلمان شش ملیو ن مارک بر ای مدت هشت سال قر ضه بگیر د . و مبلغ مذ کو ر ر ا بخر ید فابر یك ها اختصاص بد هد .چنانچه فابر یکه ها و ماشین های صنعتی را به قرار ذیل خر یداری نمو د :

۱ـ کار خانه یی پشم ر یسی .

۲ـ کار خانه یی کشمیر ه بافی و نختابی .

۳ـ کار خانه یی بافت سان کو ر ه .

۴ـ کار خانه یی بافت جیم کو ر ه .

۵ـ ماشین خر د د کمه سازی .

۶ـ ماشین های حفظ میو ه (بر ای تأسیس شر کت حفظ میو ه که تأسیس آن د ر

استالف مدنظر بود) .

۷ـ ماشین حفظ شیر .

۸ـ ماشین حفظ سکه .

۹ـ ماشین زراعت .

۱۰ـ ماشین کار فولاد .

۱۱ـ سامان دوربین ها .

۱۲ـ بمبهٔ آب کشی ـ تسالس.

۱۳ـ ماشین ساختن گردم طیاره های کلان هشت نفری یونکرس.

۱۴ـ آلات جراحی و ادویه .

۱۵ـ ماشین های قندسازی .

۱۶ـ ماشین های نختابی .

۱۷ـ ماشین های چوچه کشی مرغ .

۱۸ـ ماشین های طبع آفسیت .

۱۹ـ کمره های زینگوگرافی مخصوص طبع بانکنوت و طبع زنگه

***

ساما ن و لو ا ز م دفا ع و طن

۱ـ تفنگ [۰۳۵۰۰] سیل و با هر سیل تفنگ ـ یکهزار فیر کارتوس .

۲ـ توپ [۱۰۶] سیل و باهر سیل توپ ـ صدفیر مرمی .

۳ـ سترا لیوز ـ شش عدد .

۴ـ طیاره هشت دسته .

ketabton.com - The Digital Library

۵- تانك - شش‌عراده .

۶- موتر زره پوش - پنج عراده .

۷- خود های حربی [کلاه فولادی] یك‌صد هزار .

۸- دوربین سه‌صدو پنجاه عدد .

فابریکه ها

۱- فابریکهٔ قندسازی برای جلال آباد - بطور مکمل .

۲- فابریکهٔ کاغذ سازی .

۳- فابریکهٔ نختابی جبل السراج و پل‌خمری

۴- فابریکه صحن بافی .

۵- فابریکهٔ بافت پارچه های پشمی .

۶- فابریکهٔ شستن و بستن پشم .

۷- فابریکهٔ بستن پنبه .

ماشین ها

۱- ماشین ساخت مواد کیمایی

۲- ماشین جاکت سازی و جراب بافی

۳- ماشین های اکسریز [برای شفاخانه ها] چهار پایه .

۴- ماشین حساب .

۵- ماشین های مسکه و پنیر .

۶- ماشین های تیل کشی و آب کشی .

موترها وسائر لوازم تخنیکی

۱ـ موتر هشتاد و یك عراده .

۲ـ موتر اطفائیه ـ دوازده عراده .

۳ـ دستگاه رادیو باهشتصد عدد لودسپیکر (۱) .

۴ـ آلات جراحی برای شفا خانه های ملکی و عسکری .

۵ـ ادویهٔ صحی شفاخانه ها بقدر مصارف یکساله

۶ـ سامان ولوازم برق .

۷ـ سامان ولوازم تعلیم برای وزارت معارف ازقسم لابراتوارها و نقشه ها وسامان قرطاسیه و نقشه کشی و رسامی .

۸ـ تراکتورهای زراعتی .

این تعداد ماشین ها وسامان ولوازم که شکل نمونه را داشتند ،در ایام همان سفر اروپا خریداری شده و تصمیم گرفته شده بود که به صورت عاجل به افغانستان فرستاده شوند .

***

حرکت بجانب بلژیك و فرانسه

امان الله شاه غازی ،بتاریخ جمعه (۱۹) حوت وارد سرحد بلژیك شدند نمایندهٔ وزارت امور خارجهٔ دولت بلژیك جهت پذیرایی در ترن حاضر والی اخیر خاك آن کشور همراه بود .

---

(۱) افغانستان دفعهٔ اول در سال ۱۳۰۳ شمسی توسط وزارت مختاری افغانی در پاریس از آنجا سامان و وسائل رادیو از قسم ماشین ولودسپیکر خریداری نمود و در سال ۱۳۰۴ شمسی بکابل رسید .

غلام نبی‌خان (۱) چرخی وزیر مختار افغانی مقیم پاریس در سرحد بلژیک باریاب گردید. در سرحد فرانسه نیز تشریفات بهمین صورت بود. اعلیحضرت امان الله شاه غازی و ملکه ثریا و رفقای سفرشان بساعت (۲) و (۳۰) دقیقهٔ بعدازظهر وارد پاریس شدند. در ایستگاه، اعضای سفارت وبعضی از طلاب افغانی وسهماندران حکومت فرانسه برای استقبال موکب شاه افغان رسیدند.

بعداز مصافحه و احوال پرسی پادشاه غازی و ملکه ثریا و چند نفر از همراهان شان به هوتل [کریون] وسائر نفری افغانی در هوتل [بالیتمور] جاگزین شدند. اعلیحضرت شاه غازی دراین سفر غیررسمی در فرانسه (۳) روز در پاریس اقامت فرمودند.

***

سفر جانب انگلستان

پادشاه افغانستان بتاریخ دوشنبه (۲۲) برج حوت بساعت (۱۲) ظهر بقصد سفر انگلستان، از شهر پاریس جانب استاسیون حرکت نمود. در استانسه سفیر کبیر دولت بریتانیا مقیم پاریس، و ازطرف دولت فرانسه سوسیو فوکه رئیس تشریفات و دو سه نفر دیگر برای رسم احترام حاضر شدند. ریل درحرکت آمد. و بساعت (۳) و (۳۰) دقیقهٔ بعدازظهر وارد (کیلی) گردید

---

(۱) درسال ۱۳۰۵ شمسی وزیر مختار سابق افغانی مقیم پاریس بنابر تکلیف مریضی از کار منفصل و غلام نبی‌خان چرخی بحیث وزیر مختار افغانی درسال ۱۳۰۵ شمسی مقرر گردید. و این شخص درسال ۱۳۰۳ شمسی معین درو زارت امور خارجه و هم مصروف خدمت درسمت جنوبی بود. مذکور پسر غلام حیدر خان سپه سالار چرخی است.

ketabton.com - The Digital Library

درکیلی نمایندگان دولت فرانسه وسفیر کبیر بریتانیا مقیم پاریس ازحضور اعلیحضرت اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی مرخص شدند .

درهوتل (کانتی نتل) محل توقف شان دوسه‌تن ازماسورین دولت انگلیس برای رسانیدن پیام خیر مقدم و تنظیم پروگرام سفر رسمی اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی حاضر گردیده و بعد از کسب توافق مرخص شدند .

(۲۳) حوت به‌ساعت (۱۱) و (۴۵) دقیقه ، اعلیحضرت امان‌الله شاه وملکه ثریا و همراهان سفرشان ، به‌بندر کیلی مواصلت فرمودند . رئیس بلدیه و همسر او بادیگر ماسورین شهر کیلی ، برای تقدیم عرض‌و داع حاضر شده بودند و بعد مراسم وداع باشهریان کیلی ، شاه وملکهٔ افغانستان و همراهان‌سفر شان وارد جهاز گردیدند . هنوز بقدر سه‌میل ازسرحد فرانسه دور نشده بودند که‌چهارعدد جهاز بزرگ‌حربی و پنج‌طیارهٔ حربی انگلیسی درمیان بحر ازورود پادشاه وملکهٔ افغانستان تابندر استقبال و مشایعت کردند وقتیکه جهاز برکنار ساحل مواصلت نمود ، ولیعهد دولت انگلستان (پرنس آف ویلز) بلباس‌عسکری باهیأت همانداران حضور (سرفرانسیس همفریز) و(ویلهم) و (کولونل داو) و (مارشال(۱) ایلن بایی)و باقی

---

(۱) این‌شخص سفیر کبیر دولت بریتانیا مقیم کابل‌و درسفر اعلیحضرت امان‌الله‌شاه درهندوستان و پورت سعید و هم‌دراین‌وقت ازجملهٔ همانداران‌دولت انگلیس‌بود . زیراکه تااندازه‌یی‌زبان دری‌راسیدانست‌و هم‌یك‌افغانستان شناس ماهر وظاهراً روش خیلی‌محترمانه بخدمت پادشاه افغانستان‌داشت تاریخ ورود او درکابل (۲۲) حوت سال ۱۳۰۰ شمسی است .

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی

ماسو رین سلکی و نظامی که برای استقبال رسیده بودند ووزیر مختار افغانی مقیم لندن (شجاع الدوله خان غوربندی) به سطح جهاز بحضور اعلیحضرت امان الله شاه غازی مشرف گردیدند .

ولیعهد دولت انگلستان، همراهان خود را بحضور اعلیحضرت امان الله شاه غازی معرفی نمود .و نیز پادشاه افغانستان همراهان سفر رسمی خود را به ولیعهد دولت انگلستان معرفی نمود .اعلیحضرت امان الله شاه غازی و ولیعهد دولت انگلیس (وپرنس آف ویلز) گاردا حترام را سعاینه نمودند.و پس ازان بداخل استاسیون رفتند.

رئیس بلدیه و ماسو رین (دو ر) بلباس رسمی برای استقبال حاضر شده خیر مقدم میگفتند : تمام استانسه با اقسام گل ها و بیرق های افغانستان و انگلستان تزئین شده بود.گاردا حترام باموزیك در همه مراحل رسم سلام بجا آورد . بعداز تعارفات رسمی اعلیحضرت امان الله شاه غازی و پرنس انگلیس و بعضی از همراهان سفرشان بیک واگون وسائرشخصیت ها به واگون های دیگر جاگرفتند . قطار سوکب پادشاه افغانستان ساعت (۳) بعداز ظهر وارد ایستگاه (ویکتوریا) گردید . سکه ثریا بهمراه اصحابه های شان نیز در همین واگون شاهی جاداشتند .

استقبال ورود پادشاه افغانستان ازطرف جارج پنجم پادشاه انگستان

در وقت وصول سوکب اعلیحضرت امان الله شاه غازی در ایستگاه ویکتوریا ـ جارج پنجم پادشاه انگلستان و سلکه ماری ـ دیوك آف یارك پسر دوم شاه انگلستان و پسر سومین آن و دیوچس آف یارك باتمام خاندان شاهی و تمام اراکین دولت انگلستان بلباس رسمی حاضر بودند .

ketabton.com - The Digital Library

امان‌الله شاه غازی بلباس عسکری باسلکه‌ثریا از ریل‌پیاده شد.در ایستگاه باجارج پنجم و سلکهٔ انگلستان دست‌داد .سلکهٔ‌انگلیس‌از تشریف‌آوری‌سلکهٔ افغانستان استقبال نمود .خانم‌های‌خاندان‌شاهی انگلستان هم، حاضر بودند.

امان‌الله شاه غازی همراهان‌سفر خودرا به‌جارج‌پنجم پادشاه انگلستان و جارج‌پنجم هیأت کابینهٔ انگلستان‌را بحضور امان‌الله شاه‌غازی معرفی‌نمود.

و بعداز آن سر اسم، امان‌الله شاه و جارج پنجم‌بطرف گادی روان شدند .

به‌ترتیب امان‌الله شاه‌جارج پنجم و پرنس آف ویلز ودیوك آف یارك درگادی شش‌اسپه جاگرفتند .

و درگادی‌دوم‌سلکه ثریاو سلکهٔ‌ساری(سلکهٔ انگلستان)جاداشتند . بهمین ترتیب باقی‌همراهان‌سفر شاهانه‌و مستقبلین،در شش‌گادی‌و پنج‌موتر مطابق تشریفات‌خیلی بزرگ سوارگردیدند . موزیك‌سلام شاهی را اداءو بعد مارش خیرمقدم پادشاه افغانستان‌را بنواختن‌آغاز کرد . درطول راه‌الی قصر (بوکنگهم) دسته‌های عساکر و پلیس‌بدو طرف‌جاده‌صف کشیده‌بودند.

شهر یان لندن نیزبه‌تعداد کثیر اجتماع نموده‌و ابراز‌گرمجوشی‌ومسرت می‌نمودند و دستمال هارا حرکت‌میدادند.و باآواز های‌بلندخیرمقدم‌می‌گفتند درمیدان‌پیشروی قصر بوکنگهم ،ازدحام بصورت فوق‌العاده بود .پس‌از داخل‌شدن به‌قصر ،گاردمخصوص شاه انگلستان‌رسم‌احترام‌وسلام‌موزیك بجاآورد . امان‌الله شاه غازی‌و جارج پنجم پادشاه انگلستان گارد احترام را معاینـــــه نمودند.

بعدازان پادشاه افغانستان و پادشاه انگلستان‌و سلکهٔ افغانستان و سلکهٔ

انگلستان درسالون های بزرگ پذیرایی رفته دوباره به‌تعارفات رسمی آغاز کردند .

بعدازان امان‌الله شاه‌غازی و ملکه‌ثریا راشاه‌و ملکهٔ انگلستان، بجای اقامت شان (قصر بوکنگهم) رهنمایی نمودند . برای بعضی‌ازوزراءدرقصر بوکنگهم وسائرهمسفران دریك هوتل قریب‌قصر مسمی‌به (دونهر هوتل) جای اقامت تعیین کرده بودند .

جارج پنجم درنزدیك دروازهٔ سالون قصر بوکنگهم نسبت به‌تشریف آوری پادشاه افغانستان مستقل گفت :

«من‌و تمام ملت انگلستان‌از تشریف آوری اعلیحضرت‌شماو ملکه‌درخاك انگلستان اظهار مسرت می‌کنیم . و نیز نهایت‌خورسندیم که‌ازاعلیحضرت و ملکهٔ افغان درتمام دول پذیرایی‌های شانداری بعمل آمده‌است . ماهم آرزو داریم که‌اقامت اعلیحضرتین‌شاه‌وملکهٔ افغان‌در خاك انگلستان‌بانهایت خوشی و پرشکوه سپری گردد . وازانگلستان خوش و مسرور باشند . شخص‌خودم و ملت انگلستان از زحمت‌هایی که‌درراه‌ترقی‌وطن‌خود کشیده اید ، خیلی خوشوقتیم . آرزوی زیاد داریم که‌استحکام‌دوستی‌و سودت طرفین بعدازین مستحکم‌تر شود .وهردو مملکت‌بعدازین‌در پهلوی‌یکدیگر درپیشرفت سفاد جانبین گام زن خواهدبود .بریتانیای کبیر خیلی آرزومند ترقیات وتعالیات ملت افغان می‌باشد . مادعاسی کنیم که:خداوند کریم تامدت دراز زنده بدارد که‌برای ملت خود خدمت‌ها نمائید،و ایشان را ترقی فوق‌العاده بدهید ».

***

امان‌الله شاه‌غازی ، بجواب جارج پنجم پادشاه انگلستان فرمود :«ازمشاهدهٔ این‌احساسات دوستانه و پر محبتی که‌امروز ازطرف شماو ملت شما بابراز رسید اطمینان‌دارم که‌این محبت شخصی ،در بین حکومت‌های ماو شما در قیام روابط واقعی خوشگوار واثر بزرگی پیدا خواهد کرد .وآنچنانکه شمافرمودید : هردوسملکت ازین‌بعد درپهلوی یکدیگر در پیشرفت‌سفاد جانبین گام زن خواهد بود .آرزوی قلبی من هم همین است» .

امان‌الله شاه غازی درمورد این پذیرایی بقلم خود در سفرنامهٔ شخصی اشارت کرده است :

«این‌چنین گرمجوشی بی‌اندازه وفوق‌العاده‌ازملت‌انگلستان‌تاکنون‌نسبت به‌هیچ‌یك ازمهمانان بزرگ دول مشرق دیده نشده‌بود.وماستوجه‌هستیم که‌تاچه اندازه این‌روابط واقعیت پیدا خواهد کرد . ولی با هرقدر صمیمیتی که‌دولت انگلستان باماابراز کند ،این ممکن‌نخواهدشد که‌مابایکی‌ازممالك نقیض‌سیاست‌او ترك وداد ومحبت‌نمائیم.زیرا که‌اگر ماباین‌روش را اختیار کنیم به‌استقلال خود کمتراعتبار سید هیم.وهرکه بامادوستی کند دوست هستیم،واما بفهما یش‌وتحریکات فکری دیگری بدخواه دیگری نمی‌شویم » .

عکس زمانی‌را نشان سیدهدکه : امان‌الله شاه غازی‌به‌سلسلهٔ سفرشاهانه که به‌کشورهای اروپایی درلندن‌ازطرف‌جارج پنجم پادشاه‌انگلستان درقصر بوکنگهم محترمانه پذیرایی شده اند .این خاطره درآن هنگامیکه‌آفتاب‌از کشور انگلیس غروب نمی‌کرد ،برای نسل دیروز ، امروزوفردای

افغانستان قابل فخر و مباهات است .چه غیرت و شهامت این سر دبز رگ بود که استقلال از دست رفتهٔ افغانستان را بزور شمشیر از چنین یك دولت زور مند حاصل نموده و وی را وادار بسازد که از امان الله شاه به حیث یك پادشاه دولت کاملاً مستقل در خاك انگلستان و مرکز سلطنت خود در لندن ود قصر بوکنگهم رسماً پذیرائی کند .

***

امان الله شاه غازی و بعضی از رفقای سفر شان بلباس فراك بتاریخ سه شنبه (۲۳) حوت ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۴) و(۳۰) دقیقهٔ عصر همان روز اول ورود در لندن ، به منتاف تشریفات برند ،و گلدسته یی را که به تکهٔ سیاه و سرخ بسته و بالای آن عبارت : (از طرف امان الله شاه غازی و ملکه ثریا). نوشته بود گذاشتند .رنگ سیاه و سرخ علامت بیرق افغانستان بود(۱). و بعد به کلیسای (وست منستر) رفته یك دسته گل بالای قبر سپاهی گمنام گذاشتند .

امان الله شاه پس از انجام مراسم مذکور ، بساعت پنج عصر بوقت لندن به قصر (سینت جیمز) که سائر همراهان سفر شان قبلاً در آنجا حاضر شده بودند، بسواری موتر رفت .

از طرف بلدیهٔ لندن و (سنت منستر) خطابه های توسط رؤسأشان قرائت شد و امان الله شاه بصورت مختصر از هردو خطابهٔ رسمی تشکر فرمود و. علی محمد خان

---

(۱) بعد از بازگشت امان الله شاه در کابل. بیرق ملی افغانستان دارای سه رنگ سیاه سرخ سبز ـ تعین گردید ،و تا آنوقت دو رنگ سیاه و سرخ بود .سه رنگ بیرق در ماه سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی در ایام لویه جرگه پغمان به تصویب رسید.

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

بد خشی (و زیر مختار افغانی مقیم رو سا) متن گفتار پادشاه افغانستان را بز بان انگلیسی ترجمه نمود . پادشاه غازی از آنجا به قصر بو کنگهم عودت فرمود .

و در همین روز سه‌شنبه (۲۳) حوت مسرت نامهٔ ملت انگلستان بحضور امان‌الله شاه غازی تقدیم گردید .

جرائد و روزنامه های انگلستان بز بانهای مختلف مقالات مفصل و مهمی در خصوص سفر رسمی امان‌الله شاه غازی انتشار دادند ، وازبزرگی و پیش قدمی آن پادشاه دلیر توصیف می‌نمودند ، چنانچه در همان روز در یکی از روزنامه ها چنین نگاشته بودند :(شجاعت ـ ذکاوت ـ ملت دوستی اعلیحضرت امان‌الله شاه به پتر اعظم مشابهت دارد . اوضاع او سغائر عادات شاهان شرقی است . خیلی زحمت کش و ملت پرست و مانند غربی‌ها برای ترقی ملت افغان کوشان است . اصلاحات داخلی را ازروی فعالیت وذکاوت تدریجی ترقی میدهد) .

***

دعوت رسمی بافتخار امان‌الله شاه غازی

بافتخار تشریف‌آوری پادشاه افغانستان ، در لندن ، ساعت (۸) و (۱۰) دقیقهٔ شام روز (۲۳) حوت دعوتی از طرف جارج پنجم پادشاه انگلستان ترتیب یافت . هیأت سعیتی امان‌الله شاه غازی ، وزراء و سا سورین عالیر تبهٔ دولت انگلستان و رؤسای کور دیپلوماتیك مقیم لندن بوقت معین وارد قصر شدند و آن کسانیکه هنوز بحضور پادشاه افغانستان باریاب نشده بودند . به اتاق

مخصوص درحالیکه اعضای خاندان‌شاهی انگلیس حاضر بودند ، مشرف‌شدند بعداز چند دقیقه به‌اطراف میز دعوت ، مطابق‌نقشهٔ رسمی‌اخذموقع نمودند.

برای ملکهٔ افغانستان‌و همراهان‌شان‌میز های‌علیحده ترتیب‌داده بودند.

ملکهٔ‌انگلستان ازملکهٔ افغانستان پذیرایی‌ومهمانداری‌می‌نمود.درختم‌نان جارج پنجم پادشاه انگلستان‌و پادشاه استقلال‌بخشای افغانستان‌نطق های‌جذابی ایراد نمودند که‌متن هردو نطق را درادامهٔ‌نگارش این کتاب‌می‌نویسیم .

هردو پادشاه به‌سلامتی ملتین افغان و انگلیس جام‌آب(۱)و شربت را بلند کرده نوشیدند .موزیك‌مارش‌افغانی‌و انگلیسی‌رانواخت.ٔ بعدختم طعام‌به‌سالون های دیگر رفته چای و شربت‌نوشیدند.صحبت‌هاوطرزمهماندار ی جارج و خاندان شاهی انگلستان‌بدرجهٔ اعلی خوبهٔ و صمیمانه‌بود.و انگلیسان بسیاکوشش داشتند ،تابه‌گرمجوشی تمام داخل‌مذاکرات‌گردند، ومطالب‌مهم‌را ازراه صمیمیت‌بقبولانند . واما اینکه‌امان‌الله‌شاه غازی‌قبلاً رفقای سعیت‌خودرا دانانده بود ، رجال افغانی خیلی‌هامحتاطانه‌وسنجیده حرف می‌زدند . دعوت به‌ساعت (۱۱) و(۱۵) دقیقهٔ‌شب خاتمه‌یافت .

گذارش روز(۲۴)حوت

بتاریخ چهارشنبه(۲۴)حوت ساعت (۱۱) قبل‌ازظهر درقصر بوکنگهم

---

(۱) امان‌الله شاه غازی‌در تمام‌دعوت هابعوض‌شربت های‌متنوع چنانکه معمول اروپائیان است و بعدازسخنرانی‌می‌نوشند . آب‌رادرپیاله ریخته و هم بزبان کلمهٔ آب صاف راصریحاً یاد می‌نمود .

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

کو ردیپلو ماتیك مقیم لندن بحضو ر امان‌الله شاه غازی مشرف گر دیدند ساعت (۱۲) و (۳۵) دقیقه سو کب پادشاه افغانستان بجانب ایو ان‌سطلا (گولدهال) که مرکز بلد یه و تقر یباً حکر ستا عزازی شهر لندن و توا بع آن بشمار سی‌رو د ،و رئیس‌آن (لار سیو رد) نام داشت. در حر کت‌افتاد. باد و سلکهٔ افغانستان و بعضی از همر اهان‌سفر شان‌به‌گادی های مخصو ص شش اسپه ،و ستباقی بسو اری سو تر ها بلباس‌های‌رسمی‌و ار دایو ان‌سطلا(گولدهال) گر دیدند . گارد تشر یفات‌باسو زیك‌رسم‌سلام و احترام‌بجاآو ردو (لارد- سیو ر) و (دیوك آف‌یارك) به‌و کالت پدرخود (شاه جارج انگلستان) با (دیو جس-آف-یاك)و باقی‌ار اکین‌سر اسم پذیر ایی‌بجا آو ردند. تمام عمارت بابیر ق‌هـای افغان و انگلیس تـز ئین یافته‌بـود . بعـداز تعارفات‌رسمـی ازطرف‌لار دسیو ر توسطیکی‌از همکار ان‌او لایحهٔ خیـر مقـدم بحضو رپادشاه افغانستان قر ائت گر دید و خو دلارد سیو ر ،و رقهٔ قر ائت شده را دو دسته احترا اً به‌پیشگاه پادشاه غازی تقدیم نمو د .

امان‌الله شاه غازی ،بجو اب‌لار دسیو ر بز بان‌دری نطق‌نمو د .و ستن‌گفتار امان‌الله شاه غازی را ،علی‌محمدخان بدخشی(و زیر سختا رافغانی‌در روم) که به‌زبان انگلیسی تر جمه‌نمو ده بو د قر ائت نمو د. مدعوین‌ازاستماع‌ستن بیانات امان‌الله شاه غازی با کف‌زدنهای ممتد اظهار مسرت نمو دند.و بعدازان وارد سالو ن دیگر شده بصرف طعام‌پر داختند .در موقع‌صرف‌نان نهار(لار دسیو ر) و شش‌صدو پنجاه نفر مدعو ین ،جاسهار ا به‌سلامت‌و جو د امان‌الله شاه غازی و جارج پنجم پادشاه انگلستان‌بلند کر ده‌نو شیدند . پس‌از صرف نان،امان‌الله

شاه غازی و بعضی از مدعوین باتاق دیگر رفته چای صرف نمودند . واز آنجا باتشریفات رسمی ، به اقامتگاه خود عودت فرمودند.

دعوت در قصر وزارت امور خارجه لندن

ساعت (۸) شام (۲۴) حوت وزارت امور خارجهٔ انگلستان بافتخار تشریف آوری اعلیحضرت امان الله شاه غازی دعوت ترتیب داد .و تمام وزراء و سایر رجال عالیر تبهٔ انگلیس در آن شامل بودند. اعلیحضرت امان الله شاه به لباس فراك در محفل دعوت، تشریف بردند .میزبان (سر آستن چمبرلین) و ولیعهد دولت انگلستان (پرنس آف ویلز) نیز حضور داشتند . پس از صرف طعام، وزیر امور خارجه و تمام مدعوین به صحت و سلامت پادشاه و ملت نجیب افغان ،جامهای خودرا بلند کرده نوشیدند .

و باقی وقت بمصاحبه با هر یك از وزراء و اعضای پارلمان از قبیل: لایدجارج مستر رمزی میکدانلد و غیره گذشت . ساعت (۵) و (۴۰) دقیقه اعلیحضرت امان الله شاه. غازی با مدعوین وداع نموده به قصر اقامتگاه خود (بوکنگهم) برگشت درهمین شب ملکه ثریا باخانم های افغانی هم سفر شان بری تماشای یک تیاتر مخصوص بنابدعوت رسمی ملکه ماری (ملکه انگلستان) تشریف برده بودند.

گذارش پنجشنبه (۲۵) حوت

ساعت (۱۱) قبل از ظهر اعلیحضرت امان الله شاه غازی در قصر بوکنگهم برای جارج پنجم پادشاه انگلستان و خاندان شاهی انگلیس برای ملاقات با پادشاه و ملکهٔ افغانستان وقت داد اعضای خاندان شاهی انگلیس برای ملاقات پادشاه و ملکهٔ افغانستان

وار دشدند .و هدایای شاهوار و یادگار های قیمت‌دار به‌پیشگاه امان‌الله شاه غازی و ملکه‌ثریا و بعضی از اعضای خاندان شاهی افغانی‌تقدیم کردند .

و بعداً به‌معیت امان‌الله‌شاه غازی‌ازسالون اقامت‌گاه شاهی‌خارج شده‌و در سالون دیگر باهمراهان سفر امان‌الله شاه غازی دست داده سر اسم وداع بجاآوردند .و بعداز ان‌سر اسم، امان‌الله‌شاه‌غازی‌باهمراهان‌سفر شان‌بسواری‌موتر به‌هوتل (کلله ریچ) تشریف بردند .و دعوت رسمی خاتمه‌یافت .

***

درایام دعوت‌رسمی‌امان‌الله شاه‌غازی یعنی‌درطول اقامت شان درقصر بوکنگهم ،هر روز صبح‌شاه‌جارج پنجم‌و ملکه‌ماری‌ملکهٔ‌انگلستان ،برای احوال پرسی وسهمانداری نزد امان‌الله شاه غازی و ملکه‌ثریا می‌آمدند . و هرگونه سهمانداری‌و کوشش‌دراظهار صمیمیت و دوستی‌خودداری‌نمی کردند .تبادل نشانهادر روز اول‌ورود امان‌الله شاه غازی‌درلندن اجراء گردیده بود.لهجهٔ‌مطبوعات‌وطرز پذیرایی‌و اظهار گرمجوشی اهالی‌انگلستان، بصورت فوق العاده مجلل و شاندار بنظر می‌آمد ودروقت عبور موکب پادشاه افغانستان ، ترافیك کاملاً متوقف و اهالی‌بدوطرف جاده اداءسر اسم احترام می‌نمودند که‌تاآنروز درلندن برای‌هیچ یك از پادشاهان آن‌چنان پذیرایی فوق‌العاده بعمل‌نیامده بود .وسیاست‌انگلیس‌چنان بود تابه‌تمام‌دول بداناند که‌دولت بریتانیا پادشاه افغانستان را نسبت‌به سائردول‌بیشتر عزت میدهد. و هم‌به‌پادشاه افغانستان و انمودمی‌ساخت ،تابجز دولت‌بریتانیا به‌سائر دول شرقی رابطهٔ اعتماد و دوستی کمتر داشته‌باشد .

ترتیبات‌هوتل کله ریچ را نیز باحترام اقامت‌پادشاه افغانستان، خیلی‌مجلل

گرفته بودند . (سرفرانسیس همفریز) و (مستر ویلهم) و (کولونل داو) و یکنفر ماموز وزارت منافع عامه و چندنفر دیگر برای خدمت مهمانداری حضور اعلیحضرت شاه غازی ،حاضر بودند .

عزیمت بطرف برمنگهم

روز جمعه (۲۶) حوت به‌ساعت (۱۲) ظهر ،اعلیحضرت شاه غازی و همراهان سفر شان (باستثنای ملکه ثریا و محترمات همسفر شان) ذریعهٔ ریل عازم برمنگهم گردیدند ، ساعت (۲) و (۳۰) دقیقه به‌برمنگهم مواصلت کردند. و بسواری موتر ها جهت تماشای فابریك تفنگ‌سازی برمنگهم تشریف بردند .

رئیس فابریك یك عدد تفنگ شکاری بحضور اعلیحضرت شاه غازی بطریق یاد گار سفر شان ،تقدیم کرد .اعلیحضرت شاه غازی ساعت (۵) عصر از برمنگهم عودت فرموده به ساعت (۷) شام وارد شهر لندن شدند .

دعوت درسفارت افغانی

مقیم لندن

دو ساعت بعدعودت اعلیحضرت شاه غازی از برمنگهم به‌ساعت (۹) شب (یعنی شب ۲۷ حوت) درسفارت افغانی مقیم لندن ،دعوت ترتیب یافت.

جارج پنجم پادشاه انگلستان و ملکه ماری ملکهٔ انگلستان با پرنس آف ویلز و دیوك دیوجس آف یارك و پرنس هنری و وزرای دولت انگلستان و مشاهیر بزرگ لندن و رؤسای کور دیپلوماتیك مقیم لندن، ازطرف سفارت افغانی دعوت شده بودند . مدعوین بوقت معین رسیدند .و اعلیحضرت شاه غازی

وسلکه ثریاساعت (۹) و (۱۰) دقیقه به وزارت مختاری خودشان (یعنی سفارت افغانستان در لندن تشریف بردند. وسد عوین بحضورشان مشرف گردیدند. جارج پنجم شاه انگلستان و اعضای خاندان سلطنتی انگلیس پانزده دقیقه پیشتر از تشریف آوری پادشاه وسلکهٔ افغانستان حاضر شده بودند سد عوین پس از پنج دقیقه یك یك بحضو رپادشاه افغانستان مشرف شده وبعد ادای احترام به سالون طعام وارد میشدند. در اخیر اسان الله شاه غازی و شاه جارج و خاندان های سلطنتی افغان وانگلیس به سالون نان تشریف بردند سد عوین احترام نموده بقرار نقشهٔ مرتبه بجاهای خود نشستند. سوزیك ترانه سلی افغان و انگلیس را که آنوقت بنام مارش شاهی می شناختند ،و در افغانستان این ترانه و یاسرود سلی را مارش استقلال می گفتند ،نواخت . پس از صرف نان وقت زیاد دیگر نیز به صحبت های دوستانه بسر شد. و به ساعت (۱۱) شب شاه جارج و اعضای خانوادهٔ شاهی انگلستان وداع نموده سرخص شدند . اسان الله شاه غازی ساعت (۱۱) و (۱۰) دقیقهٔ شب از سفارت افغانی به هوتل کله ریچ اقامتگاه خود شان عودت فرسودند .

گذارشهای شنبه (۲۷) حوت

پروگرام ایام توقف غیر رسمی پادشاه افغانستان در لندن شروع گردید که بر حسب آن اسان الله شاه غازی تماماً مصروف جاهای قابل دیدن گردید.

اسان الله شاه در این روز میدان طیاره واقع (کرویدون) را معاینه و در یك طیارهٔ بزرگ (سه انجنه) در فضای لندن پرواز نمودند .

بعداً فابریك (دیلوای) واقع (سوندن) را مشاهده نمودند. و درآنجا از طرف کارکنان و انجنیران (دیلوای) به انتهای گرمجوشی پذیرایی شدند و تا

دو ساعت مشغول معاینهٔ فابریك و صحبت ها با انجنیران و کارمندان بزرگ فابریك بودند.

پادشاه و ملکهٔ افغانستان ،نظام اطفال یعنی وضع کودکستان را در لندن با منتهای دلچسپی معاینه نمودند .(سر رابرت بیدن بادل) به معیت شان حاضر بود.

برای ملاقات خصوصی شاه و ملکهٔ انگلستان به قلعهٔ (وندسر) که از قلعه های تاریخی بشمار میرود ،تشریف بردند .شاه و ملکهٔ انگلستان، از شاه و ملکهٔ افغانستان ،الی درب قلعه استقبال کردند .و اتاق های تاریخی قصر های داخل قلعهٔ وندسر رایك یك از ملاحظهٔ شاه و ملکهٔ افغانستان گذرانیدند. جارج بهمراه اعلیحضرت امان الله شاه غازی و ملکه ثریا ،قدم بقدم در سورد آبادی های تاریخی قلعهٔ وندسر توضیحات میدادند .درضمن تماشای اتاق های متعدد ،سلاح های قدیمه بیشتر جلب نظر شاه و ملکهٔ افغانستان را نمود و بوقت عصرو (کارد روم) قراول خانه را معاینه نمودند .

اعلیحضرت امان الله شاه غازی و همراهان شان، ساعت (۹) و (۱۰) دقیقهٔ صبح بسواری سوتر ها از هوتل (کله ریچ) حرکت کرده به ساعت (۱۱) قبل از ظهر به (هالتن) که سکتب میخانیکی طلاب هوا بازی در ان واقع است، وارد گردیدند.

بعد از تماشای آنجا بوقت ظهر از هالتن بطرف (هندن) حرکت کردند .در آنجا نمایش قوای هوایی و پرواز طیارات جنگی را تماشا نموده ساعت (۴) و (۵) دقیقهٔ ظهر بطرف لندن حرکت فرمودند. باقی ایام الی تاریخ چهارشنبه (۱۵) برج حمل سال ۱۳۰۷ شمسی بهمین ترتیب بدیدن اشیای سهم و جاهای مشهور و فابریکه های آلات و ادوات حرب و معاینهٔ مانور های بری و بحری انگلیس سپری گشت. در تمام شهر های انگلستان که اعلیحضرت امان الله شاه غازی بصورت

غیر رسمی تشریف می‌بردند ، پذیرایی‌ها ـ دعوت‌ها ـ عین تشریفات رسمی را بخود داشت طلاب مکاتب پسران و دختران در هر وقت باطراف جاده‌های خط سیر موکب پادشاه افغانستان، حاضر و به‌آواز های بلند خوش‌آمدید و زنده باد میگفتند . در هر ایستگاه توسط لاردمیور هاوالی و رئیس بلدیه، استقبال های شاندار و خیلی پر شکوه بعمل می‌آمد . و ایستگاه‌های ریل و چهار راهی های بزرگ جاده ها با بیرق های افغانستان وانگلستان و اقسام گلها مزین میگشت.

مانورهای بری و بحری وهوایی با بسیار شان و شکوه و طنطنهٔ عسکری اجراء میگردید . و بروز تشریف‌فرمایی اعلیحضرت امان‌الله‌شاه‌غازی در (اکسفورد) که به صورت غیررسمی به عمل آمد . تمام مراسم تشریفاتی و صرف‌نهار تقریباً باصول رسمی گرفته شده بود .

لقب دکتورحقوق

در (اکسفورد) ازطرف دولت انگلستان لقب (دکتور حقوق) به اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی داده شد . و سندآنرا به‌حضور پادشاه‌غازی تقدیم نمودند . و این اولین نفر افغان است که ازطرف بزرگترین علمای انگلستان لقب دکتور حقوق می‌گیرد . درطول شانزده روز اقامت غیر رسمی اعلیحضرت امان‌الله شاه‌غازی درانگلستان رجال برجستهٔ دربار به‌نمایندگی ازشخص شاه جارج و ملکهٔ انگلستان برای ادای احترامات و احوال پرسی، به‌حضور شاه و ملکهٔ افغانستان میرسیدند .

***

اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی چهارشنبه وپنجشنبه (۱) و (۲) حمل سال ۱۳۰۷ شمسی را که دو روز پیش از عیدسعید فطر اتفاق افتاده بود، به‌نوشتن جواب مکاتیب

و پیام های سلام که از کابل و سائر جاها سو اصلت کرده بود پرداخت و روزهای جمعه و شنبه و یکشنبه را که مصادف به ایام عیدسعید فطر بود، باهمراهان **سفرخود** بمراسم عیدسعید فطر و تبریك به یکدیگر پرداختند. درسفر نامهٔ **قلمی** خود نوشته است :«افسوس میخورم که درهمین ایام سعادت فرجام، بدبختانه **ازفرط** مشکلات سفر یه درسلك بعید باوصفی که وسائل راحت به قدری میسر بود که نمیتوانم خود و رفقای معیت خود را مسافر وانمود کنم . اما بلحاظ دیدو وادیدها و ترتیبات مهمانی ها که بعضاً اتفاق می افتاد ،ناچار بودم روزه رابخورم، و ازحلول ماه مبارك رجب المرجب روزهٔ فرضه بگیرم .واگرکه برمسافرین اسلام خوردن روزه رواست، ولی خودرا بسیار شرمنده و خجل میدانم » .(۱)

***

---

(۱) پدر نگارندهٔ این کتاب که یکی از اقارب ورفقای معتمد امان الله شاه غازی است حکایت نمودند که :حملهٔ اول بچه سقو به شهر آراء عصر جمعه (۲۲) قوس ۱۳۰۷ شمسی مطابق اول رجب ودر همین روز امان الله شاه غازی روزه داشت و فردا شنبه ساعت ده صبح که من خودم باجمعیتی از وزراء و صاحبمنصبان نظامی و ملکی بحضور در ارگ ایستاده بودیم، پادشاه گفت: شام گذشته هدایت دادم که : تاسررشتهٔ نظام درشهر آراء و همه جابروجه درست گرفته نشود روزه را افطار نمی کنم . واین روزه ام نخواهدشد که من روزه بگیرم وفوج نظام شب را به فاقه و خنك بسر ببرند . وازین اشارات کلام امان الله شاه درحضر فدائیان و معتمدان دولت نیزپوره معلوم شد که درهمان (*)

دوشنبه(۱۳)حمل ۱۳۰۷ ش

امان‌الله‌شاه‌غازی ساعت (۱۲)ظهر بهمراه ملکه‌ثریاو همراهان‌سفر شان بسواری موترها ،دردعوت خصوصی جارج‌پنجم شاه‌انگلستان، و ملکهٔ انگلستان بجانب قصر (وینزر) تشریف بردند .جارج و ملکهٔ انگلستان‌از پادشاه و ملکهٔ افغانستان وبعضی‌از اعضای‌خاندان‌افغان‌استقبال‌نموده به‌تماشای قصر پرداختند . درباریان انگلیس و همسفران‌پادشاه افغانستان قصر و ینزر راجداگانه تماشاکردند . و باهم‌یکجا طعام چاشت را صرف‌نمودند.پس‌از ختم طعام ،شاه جارج‌و ملکهٔ انگلستان که‌ماری نام داشت ،نزدهمراهان سفر پادشاه افغانستان که‌درسالون‌دیگر جاداشتند،رفته‌ملاقات‌دوستانه‌نمودند ودوباره جهت وداع بحضور امان‌الله شاه غازی آمده تاحصهٔ‌مدخل‌قصر وینزر ،از پادشاه و ملکهٔ افغانستان‌مشایعت‌نموده‌سرخص‌شدند.دراین‌دعوت خصوصی‌قصر تاریخی، علاوه بر یادگارها و تحایف‌قبلی ،شاه جارج‌یك‌رأس اسپ خاصه بخدمت پادشاه افغانستان‌برسم‌تحفه اهداء کرد.و ازطرف‌امان‌الله‌شاه غازی تحفه‌هایی از پیداوار افغانستان‌به‌شاه جارج و ملکهٔ انگلستان و پسران شان اعطأ گردید .

(*)ماه رجب‌المرجب روزه داربود. و توپ‌شام‌و سحرساناندایام‌ماه‌مبارك رمضان ازهمین جهت خودش و هم جمیع روزه داران که‌به نیت‌ثواب و یاروزهٔ قرضه می‌گرفتند جاری بود .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

ketabton.com - The Digital Library

سه‌شنبه ۱ حمل

امان‌الله شاه غازی درین روز به‌ملاحظهٔ اسو رضرو ریهٔ کشور خود از قبیل تکمیل فهرست سامان و لوازم حرب و فابریکه ها و اقسام تکه ها برای البسهٔ عساکر و مکاتب پرداخت .

حرکت بطرف ویکتوریا استیشن

بتاریخ پنجشنبه (۱۶) حمل سال ۱۳۰۷ شمسی ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقهٔ قبل از ظهر امان‌الله شاه غازی وهمراهان سفرشان ، هوتل (کله ریچ) لندن را ترك گفته بطرف (ویکتوریا استیشن) حرکت نمودند . در ایستگاه (پرنس هنری) پسر شاه جارج انگلستان و (سر آستن چمبرلین) و زیر اسور خارجه و هیأت و داعیهٔ اعزازیه یعنی ماسورین رسمی تشریفات دولتی و سیاسی، حاضر و مراسم وداع بجا آوردند . هیأت وداعیه و (سر فرانسیس همفریز و باقی سهمانداران، به‌سعیت امان‌الله شاه الی (دور) همراه بودند . درسوقعی که امان‌الله شاه وارد جهاز مخصوص می‌گردیدند، گارد احترام با موزیك مراسم تشریفات را بجا آورد. امان‌الله شاه با سهمانداران انگلیسی وداع فرموده دند وحین حرکت جهاز از بندرگاه ،ضربات توپ های سلامی آغاز گردید

در (کیلی) غلام نبی‌خان چرخی و زیر مختار (۱) افغانی مقیم پاریس که انتظام واگون و تسهیلات مسافرت پادشاه غازی را بطرف فرانسه از پیش گرفته بود ، حاضر گردید . جریانات آن سفر ها را در صفحات آینده از نظر می گذرانیم .

***

متن بیانیهٔ شاه جارج پادشاه انگلستان

در قصر بوکنگهم

شام (۲۳) حوت ۱۳۰۶ ش

«اعلیحضرتا! ازطرف ملکه وشخص خودمن بر خاسته اعلیحضرت شما را و همسر مهربان شما را در پایتخت امپراطوری خود ، قلباً خیر مقدم تقدیم می‌نمایم:

من منازل مختلفهٔ مسافرت اعلیحضرت شما را بادلچسپی بزرگترین تعقیب کرده باسرت دیده‌ام در هر جایی که شما تشریف برده‌اید ، یك پذیرایی محترم

---

(۱) غلام نبی‌خان درسال ۱۳۰۰ شمسی وزیر مختار دولت افغانستان درپاریس مقرر گردید .و درسال ۱۳۰۱ شمسی سفیر مختار دولت افغانستان درمسکوو تاریخ ورود او درمسکو روز جمعه (۴) حوت و درسال ۱۳۰۳ ش معین وزارت امور خارجه مقرر گردید و بلداموریکشور های اروپا بود ، درسال ۱۳۰۳ شمسی محمدهاشم خان وزیر مختار افغانی درمسکو مقرر شد.
(وکیلی)

مانه وسعز زانه را سو فق شده‌اید، علی‌الخصو ص‌دانستن‌این حقیقت‌بر ای من خوشنو دی‌عمیق تر ین بخشیده است. که‌در ان حصص‌سلطنت من که‌شما قبلبر ین سیاحت کر ده‌اید ،از اعلیحضرت شما پذیر ایی‌های پر حرار تی‌بجا آمده است ،و احتیاج ندارد که‌من‌اعلیحضر ت شمار ایقین بدهم که‌استقبالی که‌شما و سلکهٔ‌شما امر و ز سو فق شده‌اید متساو یاًعمیقانه و مخلصانه‌میباشد. و ملکهٔ من و هم جمیع رعایای مان،مساعی‌جمیلهٔ خود هارا بخرج‌خو اهیم داد که تو قف‌شمارا در بین مملکت خو د بصو رت انتهای ممکنه خو شگوار بسا زیم تر قی که مملکت شما زیر سایهٔ حکو مت اعلیحضر ت شما کسب کر ده‌است آنر ا بایك‌دلچسپی‌و همدر دی تعقیب نمو ده‌ام . من‌دعامیکنم که اعلیحضر ت شماعمر در ازرا مو فق‌شده‌این کار را برای مفادملت خو د دوام داده بر و ید. و اینکه مملکتین‌ما ها بعدازین پهلو به‌پهلودر راه‌تر قی وپیشر فت‌مفادیکدیگر مارش نمایند ،یعنی یکجا و متفقاً در پیش بر و ند .

اعلیحضر تا ! ملکه‌و ملت‌من ،باهن اشتراك می کنند ، درین آرزو که اعلیحضر ت شماو همسر مهر بان شما عمردر ازو صحت‌و خو شحالی راسو فق شده مملکت یك‌استقبال بز رگ و خو ش را و اصل گر دد » .

***

متن‌نطق امان‌الله‌شاه غازی‌درمحفل دعوت‌رسمی جارج پنجم شاه‌انگستان

(شام (۲۳) حوت ۱۳۰۶ شمسی)

« از کلمات مهر بانانهٔ اعلیحضرت جارج که‌راجع به‌خیر مقدم ما و آرزو های خو بی که نسبت به‌ر قیات‌مملکت‌من اظهار فرمو د ند ، ملکه‌و من از صمیم قلب تشکرت خود مان‌رابه اعلیحضرتین تقدیم می کنیم سیاحت مادر حصص

ketabton.com - The Digital Library

اسپراتوری (۱) اعلیحضرت آنقدر براحت و مسرت گذشت که من قلباً به اعلیحضرت تشکر کرده‌ام. احساسات لطف و محبتی که من از اعلیحضرت در اینجا مشاهده می کنم، بمن اطمینان قوی میدهد که این روابط صمیمانهٔ خصوصیه عامل بزرگ مناسبات حسنهٔ دو تین افغان و بریتانیا میگردد. که در نتیجه طوریکه اعلیحضرت اظهار فرمودند، مملکتین ما هاستفقاً در راه ترقی و پیشرفت مفاد یکدیگر سعی نمایند.

اعلیحضرتا! در آرزوی که من برای سعادت و طول عمر اعلیحضرت وعلیا حضرت ملکه و خاندان شاهی وعافیت و حیات پر مسرت شان اظهار میکنم، ملکه و ملت من با من شرکت می ورزند».

***

خطابهٔ لارد میور (والی و رئیس شهر لندن) در گلدهال

با افتخار ورود امان الله شاه غازی در لندن

(۲۴ حوت ۱۳۰۶ ش)

بحضور اعلیحضرت پادشاه افغانستان، خوشنودی اعلیحضرت را جویائیم. مالارد میور و اکابر و اعضای مجلس شهر لندن که یك مجلس مشترك تشکیل داده باسرت این موقع تشریف آوری اعلیحضرت شما را باین مملکت

---

(۱) مقصد از بمبائی است که پذیرایی های شاندار بری و بحری در برج قوس سال ۱۳۰۶ شمسی بعمل آمد و مهمانداران انگلیس تا پورت سعید همراهی نمودند.

ketabton.com - The Digital Library

استقبال نموده به پیشگاه اعلیحضرتین شاه و ملکه قلباً خیر مقدم خود را تقدیم نموده تشکر می‌نمایم .

از اعلیحضرت شما برای اینکه امروز از باعث سوجودیت خود عزتی به شهر لندن ارزانی فرموده‌اید ، ما و جمیع افراد وطن ما بخوبی درك کرده‌ایم که این سیاحت شما یك اثبات و مثال مسرت آور است، برای مناسبات دوستانه که خوشبختانه فی‌ما بین اعلیحضرت شما و شاه محبوب مان موجود است در خاتمه : ما دعا می کنیم که عمر دراز و صحت کامل برای اعلیحضرت شما و ملکهٔ معظمهٔ تان نصیب گردد. تا که شما بر یك ملت آسوده‌حال و قانع حکومت نمائید» .

***

متن نطق امان الله شاه غازی بجواب بیانات

لارسیور والی ورئیس شهر لندن

(۲۴ حوت ۱۳۰۶ شمسی)

«جناب لاردسیور و حضار محترم ! از خیر مقدم باحرارتیکه از طرف اهالی لندن بیان نمودید .من و ملکه قلباً تشکر میکنیم. مناسبات دوستانه یی که فی‌ما بین ما و اعلیحضرت کنك جارج موجود است . برای روابط سیاسی و تجارتی آتیهٔ ملتین افغان و بریتانیا ، عامل بزرگی شمرده خواهد شد .و بما اطمینان میدهد که رفته رفته مناسبات طبیعیهٔ این دو ملت حسب دلخواه ترقی خواهد کرد » .

***

ketabton.com - The Digital Library

ارسغان سه‌جلد کتاب قلمی

امان‌الله شاه غازی ، در ایام مسافرت رسمی خود درلندن پایتخت انگلستان سه‌جلد کتاب قلمی که‌ازنسخ بیش‌بها ونایاب بود ، برسم یادگارسلاطین بزرگ ازطرف خود ، برای جارج پنجم پادشاه انگلستان اهداء نمود. تابرای زیب و زینت کتابخانهٔ شاهی‌لندن و یاسوزیم و آرشیف مشهور آن کشور ، بحیث برجسته ترین یادگار و خاطرهٔ فناناپذیر ، سفر پادشاه افغانستان‌باقی بماند و هرسه‌جلد کتاب مذکور توسط وزارت مختاری افغانی‌مقیم‌لندن، برای پادشاه انگلستان ارسال گردید .

***

پیام امان‌الله شاه‌غازی به‌وکلای ملت‌افغانستان

وکلای ملت‌افغانستان بتاریخ سه‌شنبه(۱۲)جدی‌سال ۱۳۰۶ شمسی، نامهٔ عرض سلام از کابل بحضور امان‌الله شاه غازی به‌خارج‌فرستادند. پادشاه غازی بقلم خود به این مضمون جواب فرستاد :

«وکلای ملت افغانستان !ازاحوال صحتمندی‌شما که‌مأمول قلبی من است مسرور گردیدم .ومجاری سفر تا اکنون ازهرهگذر به خیریت‌مقرون درحال مصروفیت های فعلی ابداً فراموش خاطرم نگردیده‌اید . اگر همین ارادهٔ‌استفاده‌به‌وطن‌تسلی‌ده‌قلب پر ازعشق افغانستان فردوس نشانم نمی‌بود جدایی‌شما برای من‌سوای روح ازتن‌می‌نمود. ولی‌چون‌پیشبرد امور وطن و تهیهٔ اسباب رفاه آن سرمایهٔ‌افکار و نیل این‌مرام‌هرچه‌زودتر بهار خیال

ketabton.com - The Digital Library

سن است .میشود هرگونه زحمت‌را تحمل نمود .

عزیزان سن ! همچنانکه‌خودم‌بالذات بغرض‌تأمین بهبودی‌شمامهجور وطن گردیده درممالك غیر درتك‌وپوی‌مسائل‌مأموله‌ام شمارا توصیه‌می‌کنم : دراین‌راه ازپاننشینید وساعات ودقایق‌حیات خود تانرا جزدرپی این مقصود صرف‌نکنید .تابتوانیددرعالم وطنپرستی کاری کرده باشید

وبرحسب قوانین‌حقهٔ اسلامیه کاری ،باقی توسط شما بهمهٔ افراد ملت عزیزم سلام‌های پراز محبت رسانیده سعادت‌ابدی‌برای‌شان‌ازدرگاه ایزد متعال استدعا می کنم» .

توصیهٔ‌امان‌الله‌شاه‌درحق

اولادمکاتب

امان‌الله شاه غازی‌بتاریخ (۲) حمل‌سال ۱۳۰۷ شمسی ازلندن مضمونی بدینقرار برای طلاب مکاتب کابل فرستاد :

«نونهال جویبار تمنایم طلبهٔ صنف‌هشتم‌ونهم امانیه ومکتب اعدادیه مکتوب های تانرا مطالعه کرده ازسلیقهٔ عبارات آن که‌مشعر بریك‌حسن صمیمیت پرست ویك مفکورهٔ تربیه دیده منور بود . مسرور گردیدم فرزندان سن ! محبت وگرویدگی که‌طبعاً بخاك پاك وطن عزیز خودم دارم ، وآوازهای که‌درتربیه‌وتنویر افکار غنچه های‌نودسیدهٔ‌بستان آمال آیندهٔ آن باخود می‌پرورانم‌شب‌وروزم‌راسصروف‌اندیشیدن‌را ها وتهیه وسائل تأمین‌آن آرزو هاداشته هرقدر زحمت وتکلیف فکری وجسمی که درین راه رو میدهد برقوهٔ قلبافزوده یك‌قدم‌خودرابیشتر دونیل مقصود

حس‌میکنم. پیشرفت امور اروپا و وفور اسباب تمدن این دنیاازسزایای فوق‌الطبیعهٔ انسان نبوده تماماً بر یك‌محور می‌چرخد. یعنی محورعلم و عرفان درجهٔ‌مدنیت و ترقی‌هر کدام ازملل‌مترقیهٔ امروز نسبت‌درجهٔ‌عرفانیهٔ‌آن ملت کمی و فزونی دارد . ازینجاست که میتوانم‌برای‌ترقی وطن تان‌قبلاً اتخاذ کرده‌ام ،اساسی‌است متین واصولی راکه‌در تأسیس‌وتعمیم‌عرفان‌تعقیب نموده ام‌بنیادی‌است محکم‌ولی‌بایست دید این اساس و این اصول‌چطور عملی وچه‌وقتی صورت می‌گیرد. گویم این منحصر به‌همت فرزندان‌افغان‌است. ومنوط به‌پیمانهٔ مساعی نوباوگان این گلستان . اگر زمین‌قابل تربیه‌است، زحمت باغبان درتخم افشانی ثمری دارد . واگر همت‌نمود رطبیعت نهالی خزیده دراندك زمان سری برافرازد ، بناً علیه همت و غیرت‌شمااست که زحمت درنظرم راحت می‌نماید .وعرق‌ریزی جبین افغانیت تان که‌هجرت ازوطن ودوری از مرکز روح و تنم را برمن گوارا سیدارد .

فرزندان من بکوشید تحصیل نمائید-بخوانیدتاتوانید خدماتی‌راکه مادروطن ازفرزندان صالح و اهل خود تمنادارد،بجاآرید و خون‌دل‌خوردن های سرادرین‌راه بهدرو بی‌ثمر نسازید . همین است جوهر یکه طنیت قابل استعداد شما بایست اخذکرد ،و همین است روحی که‌اجسام‌تان‌بایست بآن پرحرارت زیست . باقی همه‌یی‌تان را بخداوند سپردم».

(امان‌الله شاه)

***

ketabton.com - The Digital Library

جواب تلگرام ها

اعضای وزارت مالیه بتاریخ یکشنبه (۲۳) دلو ۱۳۰۶ شمسی از کابل مکتوبی بحضور پادشاه غازی ارسال نمودند . و در همان ایام محمد عمر خان مدیر مکتب رشدیهٔ غازی و آصف صفا بیگ مدیر مکتب تلگراف و سرمعلم مخابرهٔ مکتب حربیه نیز مکاتیبی ارسال نمودند .و جوابات شان در ماه حمل سال ۱۳۰۷ شمسی بذریعهٔ تلگرام باین عبارات بکابل سواصلت کرد:

«به اعضای وزارت مالیه ! مکتوب (۲۳) دلو شما که مملو از احساسات صادقانه و صمیمیت بود بحضورم رسید . اسباب مسرت گردید .از اقدامات شما نسبت به اجرای وظایف تان ممنون شدم .از خداوند (ج) توفیقات خدمت وطن را برای شما میخواهم» .

«به مدیر مکتب رشدیهٔ غازی - مکتوب شما بوکالت مکتب موصول و موجب مسرت گردید . عافیت اولاد نونهالم یعنی اولاد معارف افغانستان را خواستگارم .

به آصف صفا بیگ - مکتوب شما و اصل شد خیلی طرف استنان ساو اقع گردید سلام خودرا به شما میفرستم . امان الله شاه».

***

ارتقای ماموریت های خارجه به مدیریت

ماموریت های اورخارجه که در ولایات وحکومتی های اعلی ایفای وظیفه می نمودند، از برج ثور سال ۱۳۰۷ شمسی نظر به تحول جدید اورو بین المللی افغانستان ، به مدیریت های اورخارجه ارتقا یافت .و این یکی از نتایج سفر

ketabton.com - The Digital Library

های امان‌الله شاه‌در کشور های خارج‌است که‌در زمستان سال ۱۳۰۶ شمسی این هدایات به‌کابل رسیده و در تشکیل آینده مدنظر گرفته شده بود .

سیاحت پتر کبیر درلندن

بتاریخ سه‌شنبه (۲۳) حوت سال ۱۳۰۶ شمسی بشرف ورود امان‌الله شاه‌غازی پادشاه افغانستان‌ـجریده نویسان معروف‌بریتانیا ـ مقالات طویلی ارقام و انتشار نموده جرائد خویش‌را به‌تصاویر پادشاه‌غازی‌زینت‌دادند ونیز پروگرام ترتیبات پذیرایی پادشاه افغانستان‌را شایع کرده عناوین خودرا به‌پادشاه وملکهٔ افغانستان اختصاص داده بودند .

جریدهٔ تایمز لندن‌ـتشریف فرمایی‌امان‌الله شاه‌غازی را به‌سیاحت‌پتر کبیر که‌دو صدسال قبل مقامات‌لندن و پاریس را سیاحت کرده بود تشبیه داده و یك مقالت طویلی در باب شاهکار های امان‌الله شاه غازی شایع نمود .

***

نمایش‌فلم‌مسافرت‌امان‌الله شاه‌غازی

درسالون قصرستور کابل

در برج دلوسال ۱۳۰۶ شمسی ،در ظرف‌سه هفته متواتر فلم های‌سفر امان‌الله شاه غازی و استقبال فوق‌العاده‌یی که‌از ورود پادشاه افغانستان‌در هندوستصر بعمل آمده بود درسالون قصر استور وسینما کابل نمایش داده‌میشد.متصدي امور انتظامیه نظام‌الدین‌خان منتظم‌عمومی از معتمدان پادشاه غازی و ازطرف پادشاه دراکثر اجراآت اختیارات تام داشت . وفلم‌هایی که‌بعداً ازاروپا

بکابل رسید آن نیز بالتدریج در معرض نمایش گذاشته میشد (۱). و آن مراسم خیلی‌ها جلب نظر می‌نمود .

***

عزیمت امان‌الله شاه غازی از ماندن بطرف فرانسه وآلمان

امان‌الله شاه غازی ـ دفعهٔ دوم بتاریخ پنجشنبه (۱۶) حمل سال ۱۳۰۷ شمسی به‌ساعت (۶) عصر وارد پاپلیس (قصر) گردیدند . امان‌الله شاه و ملکه ثریا و عده‌یی از همراهان در هوتل (کله ریچ) و سائیر همراهان در دیگر هوتل اقامت و تا روز شنبه (۱۸) حمل توقف نمودند .

بتاریخ یکشنبه (۱۹) حمل بساعت (۳) و (۲۵) دقیقه طرف ایستگاه ریل بعزم مسافرت برلین تشریف بردند. در ایستگاه قطعهٔ تشریفاتی عسکری حاضر و رسم احترام بجاآورد. سه‌نفر از طرف ریاست تشریفات و زارت امور خارجهٔ فرانسه برای عرض وداع آمده‌بودند . یك‌شب در ریل گذشت.

صبح دوشنبه (۲۰) حمل ساعت (۸) و (۳۰) دقیقه ـ امان‌الله شاه و ملکه ثریا و همراهان سفر شان در برلین استانسه (تسو بوخته کاردن) از ریل فرود

---

(۱) امان‌الله‌شاه بعدورود بکابل (یکشنبه ۱ سرطان ۱۳۰۷ شمسی) سالون قصر ستور را کلوپ امانیه نام گذاشت و ریاست اعلی بر ذات خودش و نیابت ریاست کلوپ امانیه به نظام‌الدین خان منتظم عمومی (پسرسامای سکهٔ علیاحضرت) تفویض گردید ، این کلوپ اساسات متین و مفاهیم بزرگ داشت و چنانکه درسال ۱۳۱۱ شمسی نیز تجدید گردید ، امادیر دوام نکرد .

آمدند .درین موقع(بارون فون الیتهوفن)وهمسرش که قبلاً مهماندار حضور پادشاه غازی تعیین شده بودند ،بادکتر(کروبا)برای پذیرایی انتظار می‌کشیدند . طلاب افغانی مقیم برلین و احمدعلی خان‌لو دین‌و زیر مختار افغانی مقیم برلین نیز حاضر گردیده بودند .

اعلیحضرت شاه غازی باافراد خاندانی خوددر عمارت‌وزارت‌مختاری‌افغانی مقیم برلین وسائر همراهان در هوتل (عدن) اقامت اختیار کردند .

دراین سفر یکی هم اولتروارسی اسورخریداری‌هاو توریدو تنظیم‌ماشین ها و فابریکه‌ها وساسان ولوازم سربوط بهریك‌دستگاه وهدایات‌ونظریات مطابق فرمایش‌های قبلی صادرگردید و نتایج خوبی گرفته‌شد .

بطرف‌لهستان

اعلیحضرت شاه غازی بتاریخ‌شنبه(۹)برج ثور سال۱۳۰۷شمسی از برلین پایتخت کشور آلمان بطرف لهستان حرکت فرمودند . شترزمان و زیر امورخارجه‌و مدیر دفتر رئیس جمهور آلمان وسفرای ترکیه و ایران‌و پولند مقیم برلین واعضای وزارت مختاری افغانی‌مقیم برلین تاایستگاه‌ریل مشایعت کردند . پادشاه افغانستان بوقت‌شب به(زبونچنی) سرحد لهستان ورود فرمودند .یکنفر ژنرال ازطرف رئیس جمهور روسه نفرافسر بزرگ باگارد احترام ازطرف حکومت پولند،برای پذیرایی‌اعلیحضرت‌شاه‌غازی‌حاضر بودند .پس‌ازانجام‌سراسم‌استقبال ،پادشاه غازی به‌قطار ریل مخصوص که ازطرف حکومت لهستان آماده شده بود،تشریف‌برده و ریل‌بجانب وارساو بحرکت وساعت (۱۰) شب‌به‌وارساو پایتخت پولندسواصلت نمود .در جلو قطار ریل رئیس جمهور باوزراء وارکان‌و اعیان‌حکومت‌خودحاضر و باگرمجوشی تمام ازاعلیحضرت‌شاه‌غازی استقبال نمودند .اعلیحضرت‌شاه‌غازی

پس از رسم قبول سلام و معاینهٔ گارد تشریفاتی، با رئیس جمهور پولندبه گادی دولتی جانب اقامتگاه خودشان تشریف بردند . از ایستگاه ریل تا قصر اقامتگاه امان‌الله‌شاه غازی ترتیبات مجلل گرفته شده بود ، و بدو طرف جاده دسته های عساکر و پلیس و مستقبلین صف کشیده و به اشارهٔ دست سلام و جمله های خیر مقدم می‌گفتند .

عزیمت وزیر تجارت و حاکم اعلی مشرقی از کابل جانب مسکو

بر حسب تلگرامی که از حضور پادشاه غازی بتاریخ شنبه (۹) ثور سال ۱۳۰۷ شمسی بکابل مواصلت کرده بود، عبدالهادی خان وزیر تجارت و عبدالاحدخان وردك حاکم اعلی سمت مشرقی ، توسط طیاره بتاریخ یکشنبه (۱۷) ثور وارد مسکو شدند . سیکویان و کانتسکی و فلورنسکی و تسوکرمان و سائر اعضای کمیسیون تجارت روسیهٔ شوروی باستقبال حاضر بودند غلام صدیق خان احمدزائی چرخی کفیل وزارت امور خارجه و میرزا محمدخان یفتلی بدخشی وزیر مختار افغانی مقیم روم . در فرودگاه طیاره برای پذیرایی وزیر تجارت و حاکم اعلی سمت مشرقی رسیده بودند . شب دوشنبه (۱۸) ثور ۱۳۰۷ شمسی دعوتی از طرف سیکویان بتقریب ورود هیأت افغانی ترتیب یافت . و در دعوت مذکور هیأت کمیسار یات ملی تجارت شوروی و کانتسکی و رئیس شعبهٔ معاهدات و کاو فهمان نیز اشتراك داشتند منظور از مسافرت وزیر تجارت و حاکم اعلی سمت مشرقی از کابل به مسکو بامر پادشاه غازی عقدیك سلسله قرارداد های تجارتی و خریداری اجناس

ketabton.com - The Digital Library

مورد نظر دولت افغانستان بود که تفصیل این روابط در صفحات آیندهٔ این کتاب تشریح می‌گردد .

***

سفر امان‌الله شاه غازی جانب روسیهٔ شوروی

در خصوص روابط دوستی افغانستان و روسیهٔ شوروی شرح زیادی موجود است که تفصیل آنرا در تاریخ مکمل دورهٔ امانیه نوشته‌ام (۱) و خلص آنکه روابط دوستی هردو کشور افغانستان و شوروی از برج حوت سال ۱۲۹۷ شمسی آغاز شده و در برج حوت سال ۱۲۹۹ شمسی و دفعهٔ دوم در سال سنبلهٔ سال ۱۳۰۰ شمسی معاهدات دولتین باسفارسیده است. و بنیان‌گذار این دوستی در افغانستان امان‌الله شاه غازی و در روسیهٔ شوروی ولادیمیر ایلیچ لینن است. و امان‌الله شاه غازی محصل استقلال تامهٔ افغانستان در بدو تأسیس دولت بااستقلال خود ، در ارتباط و استحکام این دوستی بصورت بالمثل و

---

(۱) این کتاب جدید التألیف هنوز بچاپ نرسیده و اسناد رضمن مصاحبه ها چند بار اعلان شده و حاوی تمام جریانات دورهٔ امانیه و واقعات سال های ۱۳۰۸ و ۱۳۰۹ شمسی است وبرای اینکه جویندگان این مطالب اساس این روابط را قدری مفصلتر بدانند در این کتاب تحت عنوان (مناسبات افغانستان و روسیهٔ شوروی) نیز مواد مهمی از روی اسناد عهد امانیه مرتب شده است.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

متقابل آغاز کرده و این معاهدات متین و بی‌آلایش را باو لادیمیر ایلیچ لینن مؤسس دورهٔ جدید روسیهٔ شوروی امضأ نموده اند. وبر اساس همان روابط مستحکم و خلل ناپذیر که متون نامه ها و معاهدات موجود است(۱) در سال ۱۳۰۶ شمسی در ضمن سفر هشت ماههٔ خود در دوازده کشور آسیا و اروپا یکی هم سفر رسمی خود را در کشور شوراها و مطابق بدعوت نامهٔ رسمی آن کشور دوست و همسایهٔ شمالی پذیرفت که اینک تاریخ آن مسافرت رسمی را بدین شرح و تفصیل می‌نویسیم :

اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی بتاریخ پنجشنبه (۱۴) ثور سال ۱۳۰۷ شمسی در سرحد روسیه (نیکر یلویه) سواصلت فرمودند. در ایستگاه سرحدی قرالخان و زیر امور خارجهٔ دولت روسیهٔ شوروی ، و رئیس تشریفات کمیساریات ملی امور خارجه فلورنسکی (که هر دو نفر تا زمان اقامت اعلیحضرت امان‌الله شاه در روسیه مهماندار تعیین شده بودند). باو زیر مختار افغانی مقیم مسکو ، از ورود اعلیحضرت امان‌الله شاه استقبال نمودند. و تلگرام تبریک کالینن رئیس جمهور شوروی را که به مناسبت تشریف آوری پادشاه افغانستان در سرحد کشور شوروی از مسکو مخابره شده بود ، به حضور اعلیحضرت امان‌الله شاه ، تقدیم کردند. اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی در موقع خروج از ریل ، رسم سلام قطعات عساکر تشریفاتی روسیهٔ شوروی را قبول و گارد احترام را معاینه فرمودند. و قرالخان آمر کمیساریات ملی امور خارجهٔ روسیهٔ شوروی ، خیر مقدم عرض نمود. اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی بعد طی آن سر اسم توسط ریل مخصوص بطرف شهر (مینسك) پایتخت جمهوریت بیلاروسیه حرکت فرمودند . در موقع ورود در مینسك، رئیس

---

(۱) چند قسمت از عبارات نامه ها را آتیاً از نظر میگذرانیم (وکیلی)

جمهور باارکان حکومت خود و دسته های نظامی به ایستگاه ریل حاضر و از تشریف آوری پادشاه غازی پذیرایی نمودند. و لایحه یی خیر مقدم بنام تحیت نامهٔ مردم سینسك ازطرف رئیس جمهور آنجا بعرض رسید. و امان الله شاه غازی بجواب بیانات رئیس جمهور (جمهوریت بیلاروسیه) جملاتی فرمودند و درهمین روز پنجشنبه (۱۴) ثور ۱۳۰۷ شمسی به ساعت (۱۱) قبل از ظهر وارد مسکو شدند.

امان الله شاه درسفر نامهٔ خصوصی خود نوشته اند که: «روز مذکور در تاریخ دوستی افغانستان و روس خصوصیت فوق العاده دارد. چه همانطوریکه باانگلیسان در مسألهٔ مهم استرداد استقلال وطن عزیز خودم افغانستان بکمال شدت مقاومت کردم و تامقصود حقیقی خود را بانجام نرسانیدم نگذاشتم. درسفر رسمی خاك روس نیز استقلال واقعی فکر و مزاج و آزادی مطلق مملکت خود را یکبار دیگر به جهان سیاست و سلطنت باوضاحت هرچه تمامتر اعلان کردم و یگانه مفادی که از ین سفر برخود و مملکت خود بردم این بود که بعالم دانا ندم دولت افغانستان تحت تاثیر فکر و نظر هیچ یك ملت و مملکت مقتدر نیست. زیرا که دولت سیاست مدار انگلیس برمز و اشاره و حتی صراحت پیشنهاد این مطلب نمود که من ازسفر مملکت روس منصرف شوم. وباقبول هرگونه امداد حاضر بود. و به همین ملحوظ در استقبال و مهمانداری رسمی و خصوصی من درجات اعلی اعزاز بکار برده شد، و درین سفر هیچ یك مفاد دیگر را به آنقدر مهم نمی دانم بجز اینکه سیاسیون عالم بدانند که ما در هرعزم و ارادهٔ خود، خواه نفع و یاضرر مملکت ما باشد استقلال فکر و عمل خود را ازدست نمیدهیم. چراکه درفکر وعمل استقلال

مطلق داریم .و هیچ یك پیشنهاد یاوصفی که‌ظاهراً دارای بسیار مفاد باشد. چون ماستوجه آزادی بی‌شایبهٔ‌ملیهٔ‌خود می‌باشیم،درجهٔ قبول نخواهدیافت. چه هر مفادی را در پرتو آزادی کامل می‌پذیریم .وحال خود میدانم که مفاد و یااضرار این‌سیاست برای افغانستان تا کجا است .ولی‌من همان یك‌مفاد این‌سیاست رااز هر منافع متناقض و شرم آور آن که‌شکنندهٔ‌عزم‌استقلال دوستی ما است،ترجیح و اهمیت زیاد میدهم .و میخواهم که ازطول همین سفر درجملهٔ مرام های کلی خود یکی اولتر همین مقصد عمده‌رابازخاطر نشان سران دول بنمایم» .

و منظور خاطر او همان مطالبی بود که‌در معاهدات‌واشتهارات دولت خود بدفعات بیان کرده بود و قسمت‌هایی ازان جسته‌جسته‌در این کتاب آمده است .

***

حین عبور موکب اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی از مینسك بعزم‌مسکو، ازشهرموژا- لیسك ،یك‌دسته طیارات جنگی از فضا استقبال کردو ایستگاه‌قطار ریل‌مسکو باگل‌ها و بیرق‌های افغانستان و روس تزئین یافته و قشون‌سرخ بدو طرف جاده صف بسته بودند .

کالینن رئیس کمیتهٔ اجرائیهٔ‌مرکزی‌شوروی باهیأت وزراء و اعیان حکومت خود ،و زعمای آن کشور دوست درجلو قطار ریل برای رسم استقبال و مشایعت رسمی حاضر بود .و افغانهای مقیم‌مسکو بابیرقهای کشور عزیز خود افغانستان ، واعضای سفارت افغانی مقیم مسکو حاضر بودند. درموقع خروج اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی ازریل ،موزیك ترانهٔ‌ملی‌افغانی‌رابنوا- ختن آغاز کرد .کالینن رئیس کمیتهٔ‌اجرائیهٔ مرکزی‌شوروی‌بزبان‌روسی

نطق خیر مقدم ایراد کرد (که متن دری آن در استداد این صفحات از نظر می گذ
رد).

پادشاه افغانستان از بیانات دوستانه و صمیمانهٔ کالینن اظهار تشکر و ابراز مسرت فرمودند .

کالینن اعضای حکومت خود را بحضور امان الله شاه غازی معرفی نمود و همسر کالینن که کالانتای نام داشت ،دستهٔ گل به حضور ملکه ثریا تقدیم نمود .امان الله شاه غازی پس از مختصر صحبت رسمی و دوستانه با کالینن از مقابل گارد احترام عبور فرمودو بعد از رسم قبول سلام و معاینهٔ گارد احترام، و مشاهدهٔ رسم گذشت عسکری ،بسواری موتر بجانب قصر اقامتگاه که از طرف دولت روسیهٔ شوروی تعیین شده بود ،تشریف بردند .ملکه ثریا با کالانتای همسر کالینن و همسر پوین ستارك(سفیر کبیر دولت روسیهٔ شوروی مقیم کابل) (۱) توسط موتر جداگانه بجانب قصر اقامتگاه رسمی روان شدند بدو طرف جاده ها و کنار دریای شهر مسکو ،تا قصر مخصوص اقامتگاه رسمی دسته های عساکر صف کشیده و عمارت اقامتگاه با بیرق های افغانستان و روسیهٔ شوروی تزئین یافته بود امان الله شاه غازی ،به قصر

---

(۱) ستارك و همسرش در ماه سرطان سال ۱۳۰۳ شمسی در کابل وارد شده و بزبان دری و خصوصیات افغانی آشنایی داشتند ،و بهمان مناسبت در بهار سال ۱۳۰۷ شمسی خانم ستارك مهماندار و هم ترجمان حضور ملکه ثریا در سفر روسیهٔ شوروی بود .ستارك تا سال ۱۳۱۰ شمسی در کابل بود
(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

وارد و به‌ساعت (۲) بعدازظهر بارئیس کمیتهٔ اجرائیهٔ سرکزی، کالینن ملاقات نمودند ، پس‌ازان به‌همراهی جلالتمآب کالینن‌و بعضی‌ازوزرای دولت روسیهٔ شوروی ،بجانب آرام گاه ولادیمیر ایلنچ لینن روان‌شد ، و یك دسته گل بر مقبرهٔ آن دوست فقید گذاشت و گفت :

«من و این‌شخص،دوستی‌افغانستان‌وروس‌را بناگذاشته ایم.و باور دارم که این دوستی برای قرون بی‌شمار پایدار بماند .من و این‌شخص‌در راه‌استقلال ممالك و تحکیم صلح عالم ،یکجاقدم‌برداشته‌ایم، وهنوزیك‌ساه ازبرقراری من دراسر سلطنت نگذشته بود که‌نمایندگان ما به‌نیت دوستی‌خلل‌ناپذیر و مصالح دایمی‌مملکتین‌معاهده‌تین،یك‌بجانب کشور همدیگر روان شدند»(۱)

ساعت (۳) بعدازظهر پنجشنبه (۱۴) ثور ۱۳۰۷ شمسی بافتخار تشریف‌آوری امان‌الله شاه درمسکو ،ازطرف ریاست شورای مسکو ،پذیرایی‌شایانی بعمل آمد.وکیل رئیس شورا ،درجلو مدخل‌عمارت،رسم‌استقبال بجاآورد واعضای‌شورارا بحضور امان‌الله شاه غازی معرفی ونطق خیرمقدم ایراد نمود ودراین وقت ازطرف شورای مسکو ،یك‌البم شامل‌مناظر وکتاب دیگر شامل کارنامهٔ‌شورای مسکودرده سال اخیر (ازتاریخ انقلاب‌اکتوبر تابهار سال ۱۳۰۷ شمسی) ،به پیشگاه امان‌الله شاه غازی تقدیم نمود و یك

---

(۱) شرح‌این‌اشارات‌را باستنادجریانات‌مهمهٔ‌دورهٔ امانیه‌درصفحات‌این کتاب‌ازنظر خواهم‌گذرانید ،تااین‌یاد داشت‌های مهم درهمین‌سلسله نیز تاحد مقدور ومطلوب حفظ بماند .

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

ketabton.com - The Digital Library

دسته‌ظروف قیمت دار بحضور ملکه ثریا توسط کالانتای‌خانم‌و خانم‌ستارك اهداء گردید .

باریابی اعضای کوردیپلوماتیك مقیم‌مسکو

امان‌الله شاه غازی ،ساعت (٥) عصر پنجشنبه (١٤) ثور سال ١٣٠٧ ش اعضای کوردیپلوماتیك‌مقیم‌شهر مسکورا بحضور پذیرفتند .

دعوت‌رسمی کالینن بافتخارورود امان‌الله‌شاه

شام‌روز پنجشنبه(١٤)ثور ١٣٠٧ شمسی‌بافتخار تشریف آوری امان‌الله شاه پادشاه افغانستان درمسکو ،دعوت رسمی ازطرف کالینن رئیس کمیتهٔ اجرائیهٔ مرکزی دولت روسیهٔ شوروی بصورت خیلی مجلل درقصر کریملن بعمل آمد واین اولین قهرمان ملی افغانستان‌است که‌ازوی درقصر کریملن رسماً پذیرایی ودعوت میشود . دردعوت ارکان دولت‌روسیهٔ شوری وکوردیپلوماتیك مقیم مسکو وهمراهان سفرامان‌الله شاه‌غازی‌اشتراك داشتند .وازطرف امان‌الله شاه وکالینن ،نطق‌های دوستانه ایراد گردید

نمایشگاه عسکری افغانستان درمسکو

دربرج ثور سال ١٣٠٧ش ،بمناسبت ورود امان الله شاه غازی‌درمسکو، درعمارت مرکزی قشون سرخ واقع‌شهر مسکو ـ نمایشگاه‌عسکری‌افغانستان برگذارشده بود .ودرمدخل سالون نمایشگاه بخط بسیارجلی وبزبان‌دری نوشته شده بود :

(پاینده باد ا ستقلال افغانستان).د ر نمایشگاه عسکری افغانستان د ر مسکو نقشه های‌جنگ افغان و ا نگلیس . و نقشه ها و سو ادسعا هدات و چندین لقشه و سائر معلو مات از رسو م و عادات افغانی و قسمت ها ی ز یادی از نمایش ها ی عسکر ملی افغانی ، و طر ز تجارت‌و یک‌سلسله عکس ها ازمناظر ز یبای کابل و شهر جدید الا حداث دارا لامان ، از جملهٔ او را ق معتبر (فر مان امان‌الله‌ شاه غازی‌را جع به‌الغای‌غلام و کنیز). و نیز عکس های‌صاحب‌منصبان بزرگ عسکری افغانستان‌بالتر تیب بمانند یک آ رشیف و مو زیم گذاشته شده بو د اسان ا لله شاه غازی د رختم بازد ید نمایشگاه عسکری افغانی د رمسکو ـ فر مو د :«خو شبختم ، د ر هرمقامی که سیر سم از ا ستقلال تاسهٔ‌مملکت عز یز خو د افغانستان ، داستانی پر از تو صیف ابر از حقانیت می شنو م . تصاویر هیجان انگیزی بچشم سر می بینم . واز دو ستی دو لت رو سی تشکرمیکنم».

نمایشگاه‌مطبوعات‌افغانستان

د ر هفتهٔ دوم ماه ثو ر سال ۱۳۰۷ ش‌د ر شهرمسکو بافتخار و ر و د اسان‌الله‌ شاه غازی نمایشگاه مطبو عاتی ا فغانی بر گذار شده بو د . د ر نمایشگاه آثار مطبو عات رو سی که‌د ر خصو ص افغانستان بطبع رسیده بو د . نیز مو جود بو د .و از آثار مطبوعات‌افغانستان ، کلکسیونها و کتاب‌ها مر تب گذاشته شده جلب نظر می‌نمو د ، ا ساجر یده (اسان افغان) بر گز یده تر ین اثر مطبو عات عهد اسانیه را که نمایانگر دو رهٔ پر شکوه استقلال مجدد افغانستان است .

د ر تحت رو شنی چر اغ ها ی‌بر ق بصو رت‌جالبتر و بهتر د ر معرض نمایش گذاشته شده بو دند . که‌صو رت اشعهٔ چر اغهای بر ق ، بالای او ر اق‌جر یدهٔ اسان افغان ، خیلی هاجلب نظر می‌نمو د .

طر زپذیر ایی‌ها و تر تیبات آنر و زو بر گذاری هر دو نما یشگاه عسکری و مطبو عاتی افغانستان‌د ر مسکو، شان و شکوه زیادی داشته است .

متن دری‌نطق کالینن

درد عو ت رسمی که‌بافتخا ر تشر یف آو ری اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی در قصر کر یملن برگذ ارگر د ید جلا لمتآب کالینن رئیس اجرا ئیهٔ مر کزی شو روی بز با ن روسی نطق خیر مقدم ایر ا د کر د ، که اینک متن دری، یعنی عین تر جمهٔ آنر ا درج تاریخ مینمائیم :

تشر یف آو ری اعلیحضر تین به مملکت ، عامل جدیدی بر ای تظاهر رو ابط دو ستانهٔ حقیقی و صمیمی که‌در هنگام مو جو دیت آزا دی مملکتین مستقر شده است . خو اهد بو د . ماخو شبختیم از آنکه بخاطر خو د بیاو ریم که حکو مت رو سیهٔ شو روی او لین دو لتی بو د که‌دو لت افغان جدیدرا تهنیت گفت . و ازدید ن ا ستقلال آن اظهارشادمانی کر د . در همان آن من خیلی خو شو قتم که‌در شخص ا علیحضر ت مملکتی را تبر یک گو یم که‌در در هنگام مداخله مسألهٔ اجانب قبل‌از همه‌ار تباط رسمی باحکو مت شو روی وضع کر د . یکی از او لین سفر ای که‌در مملکت خو د مان استقبال کردیم آقای محمد و لی خان بو د که درسا ل ۱۹۲۰ در رأس سفارت کبر ای فو ق‌ـ العادهٔ افغانستان مستقل و ا رد مسکو گر دیده اساس‌دوستی‌ماد رموقع باریکی

گذاشته شده است (۱). که دران سلطین افغان و س ـ س ـ س ـ ر ـ مبارزهٔ قهرمانانه بر ضد دشمنان خود میکردند. درصورتیکه این دشمنان جهد داشتند، استقلال دو مملکت آزاد را تابع امارت خارجی نمایند. هر دو مملکت فاتحانه از مبارزه برآمده و دوستی آنها درسالهای صلح مداومت داشته و بر توسعهٔ تحکیم خود می افزاید. اولین معاهدهٔ دوستی که درسال ۱۹۲۱ بسته‌شده بنیاد توسعهٔ آیندهٔ همکاری سیاسی، اقتصادی و تمدنی بود و یکی از تجلیات روشن آن (عهد نامهٔ پغمان (۲))منعقده درسال ۱۹۲۶ ـ راجع به بیطرفی و عدم تجاوز و نیز پیشرفت موفقیت این مذاکرات جاریه برای عقدمعاهدهٔ تجارتی میباشد. ممالک سا حالیه در راه ترقی صلح جویانه و محکم کردن اقتدار اقتصادی و سیاسی

---

(۱) محمود لی‌خان پسر ابو لفیض‌خان بن ترک‌خان از بزرگ زادگان ـ دروازه ولایت بدخشان است که سوانح مکمل خودش و خاندانش را درتاریخ امانیه نوشته ام. چون عذرا سلطانه عیال او چهارمین دختر سردار فقیر محمد خان شاغاسی(مامای سکه علیاحضرت والدهٔ امان الله شاه غازی) و هم اینکه شاگرد و اخلاصمند درجه‌اول محمود طرزی بود.

دربرج حمل سال ۱۲۹۸ ش بحیث رئیس هیات ابلاغ افغانستان مستقل بجانب تاشکند و مسکو فرستاده شد و درسال ۱۲۹۹ ش بحیث وزیر مختار نیز تعیین گردیدو از کابل برای او در هر خصوص هدایات و دستورات داده شده و مکلف شده بود که همه هدایات را درمسکو وارو ابسر برساند و از جریان امور اطلاعات بکابل بفرستد و هدایات بگیرد.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

میباشند . پیشرفت قوای استحصالی و تمدنی مقدماتی را برای توسعه و تحکیم اشتراک مساعی ما ایجاد مینماید و در این اشتراک مساعی ما ضامن رفاهیت ملتین خود و نیز تامین صلح عمومی را می بینیم . ما بادقت کامیابی ملت افغان را که باقدم های بزرگی در جادهٔ ترقی سیر مینماید می‌نگریم و از صمیم دل بواسطهٔ موفقیت های سیاست دور بینانهٔ شما خوشحال میشویم.

ما یقین داریم که آشناشدن شخص اعلیحضرت با اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی و با ادارات و کار های ما باعث تفاهم متقابلهٔ متزائد ما و در همان آن باعث تحکیم و توسعه روابط بین مملکتین خواهد بود (۱) ما با قلب صمیم آشناشدن کامل شمارا باتمام قسمت های زندگانی و ساختمانی ما تهنیت میگوئیم»

* * *

در خم گفتار: جلالتمآب کالینن رئیس جمهور دولت اتحادیهٔ جماهیر سوسیالیستی شوروی ـ دوستی غیر قابل نقض مملکتین و آزادی حال و استقبال ملتین افغان و روس را تبریک گفت .

* * *

---

(۱) کلمهٔ عهد نامه درمتن سهو ترجمان است و بجای آن (معاهده) درست است و متن معاهده حقیقت را واضح میسازد . یعنی همه اسنادی را که دولت افغانستان بادولت روسیهٔ شوروی باسضاء رسانده است ، صورت معاهده را دارد و نه عهد نامه . (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

متن نطق اعلیحضرت امان الله شاه غازی در دعوت رسمی قصر کریملن ـ مسکو بجواب جلالتمآب کالنین

شام پنجشنبه (۱۴) ثور ۱۳۰۷ ش

« دوستی صمیمی و نزدیکی که درسالهای صعب ترین امتحانات مملکتین مارا باهمدیگر مربوط کرده است . بهترین اساسی برای ایجاد روابط صمیمانهٔ مابین دو مملکت تشکیل میدهد.

آقای رئیس ! من خیلی خوشوقتم از ینکه : اسکان ملاقات باشمادر پایتخت مملکت بزرگ شما و پر از احساسات صمیمانه که من نسبت بشما حس میکنم ، حاصل شد . من خیلی خورسند هستم از ینکه امروز میبینیم . دوستی ما درسالهای گذشته باتوسعه و تحکیم رفاهیت مملکتین ما دایماً محکمتر شده و این دوستی ضامن آسایش ملتین ماو تأمین صلح عمومی است حالا که روابط مابرچنان اساس محکمی مثل معاهدهٔ مودت سنه ۱۹۲۱ و معاهدهٔ پنمان منعقدهٔ سنه ۱۹۲۶ راجع به بیطرفی و عدم تجاوز گذاشته شده است . و نیز موقعیکه مذاکرات برای عقد معاهدهٔ تجارتی در جریان است . مابکمال مسرت میتوانیم بگوئیم که عملیات سیاسی مملکتین ما که قبل از همه همدیگر را به رسمیت شناختند . کاملاً برطبق منافع هردو دولت بوده و نتایجی که دراین مدت بدست آورده شده است بکلی مطابق صمیمیت است که دربنیان این روابط استوارشده بود . من یقین دارم که آشنا شدن شخص من باجناب شما ، روابط دوستانهٔ مستقره مابین مملکتین را مستحکمتر خواهد نمود » .

تماشای قصر کریملن

امان الله شاه‌غازی ـ روز جمعه (۱۵) ثور بهمراه ملکه ثریا وعده یی از همراهان سفر شان قصر کریملن را تماشا فرمودند. جلالتمآب کالینن رئیس جمهور ـ نیوکید زه قرالخان ـ فلورنیسکی ـ و پژسوف. قوماندان کریملن، از امان‌الله‌شاه غازی و همراهان‌سفر شان درجلو قصر کریملن استقبال‌نمودند. کالانتای خانم وستارک خانم ازملکه ثریااستقبال‌نمودند تماشای کریملن ازموزهٔ اسلحه شروع گردید. بعد ازان‌امان‌الله شاه غازی قصر بزرگ و مشهور کریملن‌و شاه توپ (توپ بسیار بزرگ و قدیمی) را که درحوزهٔقصر مذکور باسه‌عدد گلولهٔ بزرگ قراردارد، تماشا نمودند. پس از بازدیدقسمت های‌مختلف قصر کریملن، به (مکتب متحدهٔ حربیهٔ کمیتهٔ اجرائیه سرکزی) تشریف بردند. درمیدان وسیع (میدان سرخ) عملیات صف‌آرایی غند سوار نظام‌و مکتب حربیه‌ازحضور امان الله شاه غازی گذارش یافت. پس‌ازمشاهدهٔ مکتب و عساکرسوار، دولت روسیهٔشوروی دوعدد تراکتور زراعتی ساخت فابریک(یوتیلوف) را بحضور امان‌الله شاه غازی‌اهداء کرد. امان‌الله‌شاه‌غازی‌باهمراهان‌سفرخود دوما مورین تشریفاتی روسی، برای بازدید مؤسسهٔ (انستیتوت) لینن تشریف بردند. ستیانوف سکوارتسوف رئیس موسسهٔ مذکور از امان الله شاه غازی استقبال نمود.

پادشاه غازی را به سمت شخص اول‌مملکت‌دوستی که: استقلال خود رادر مبارزهٔشدیدی برضدجهانگیران بدست‌آورده‌بود تهنیت وتبریک گفت وچنین اظهارنمود:

« لینن این طور بما تعلیم کرده بود که :ملل مبارز بر ضد جهانگیری برای تحصیل استقلال خود و همچنین مللی که در تحت اسارت جهانگیران، هستند متحدین مامی باشند».

ستیانوف سکوارتسوف. درخاتمه: اظهار آرزو کرد « سائر ملل شرق که هنوز هم در زیر رقیت جهانگیران هستند آن چنان آزادی و استقلالی بدست بیاورند که افغانستان بآن نائل شده است».

سپس ستیانوف سکوارتسوف و سائر همکاران (انستیتوت لینن) تمام شعبات مؤسسه را از نظر ملاحظه امان الله شاه غازی گذرانیدند. امان الله شاه غازی بساعت (۳) بعدازظهر افغانهای مقیم مسکو را بحضور خود پذیرفتند و لطف و شفقت بسیار با آن برادران افغان خود نمودند و این مراسم برادرانه و وطنخواهانه تقریباً یک ساعت را دربر گرفت.

امان الله شاه غازی به‌ساعت (۴) و (۳۰) دقیقهٔ عصر برای بازدید [دارالدهاقین] تشریف‌فرما گردیدند. نمایندهٔ دهقانان (زارعین ماشینی) ایالت مسکو، بحضور امان الله شاه غازی تهنیت عرض کرد و خواهش نمود که هدیهٔ دهقانان (زراعت گران دستی) را قبول فرمایند. هدیه عبارت بود از یک جعبهٔ بزرگ و نقاشی مخصوص محتوی مجسمه های ملبس بالباس های رنگارنگ که تمام مردمان مختلف، س، س، س، ر ـ را نشان میداد ـ بحضور امان الله شاه غازی تقدیم گردید. وعلاوه‌بران جعبه های ظریف کارو دسته های قلاب دوزی شده وروی میزی طلا کاری وسائراشیای دیگر نیز به پیشگاه پادشاه غازی اهداء شد.

درموزهٔ بیطاری (دارالدهاقین) پادشاه غازی بیش از یک ساعت توقف فرمود.

ketabton.com - The Digital Library

وتماسی اشیائی را که درمعرض نمایش گذاشته شده ومربوط به نگاهداری و تیمار- داری حیوانات بود. بدقت .تماشا نمودند .وشرح وتوضیح هر یک را از مؤظفین نمایشگاه معلومات میخواستند .

دعوت بافتخار ورود امان الله شاه غازی ازطرف کمیسار ملی امور خارجه - مسکو

شام جمعه (۱۰) ثور -با فتخارتشریف آوری امان الله شاه غازی درمسکو ازطرف قرالخان کمیسار ملی امور خارجه محفل دعوت رسمی برگذارشد. در دعوت اعضای حکومت روسیهٔ شوروی وکورد یپلوماتیک مقیم مسکو اشتراک نمودند .

* * *

گذارش روزشنبه (۱۶) ثور

امان الله شاه غازی بتاریخ شنبه (۱۶) ثور با همراهان سفر شان ، به فابریک نساجی (تریخکورونی) تشریف برد ند.

رئیس شعبهٔ خارجهٔ اقتصادیات ملی (آوالوف) ومدیر فابریک ازامان- الله شاه غازی پذیرایی نمودند آر الوف تمام مراحل پیشرفت صنعتی شوروی وتاسیس شورای اقتصادیات ملی جماهیر متحدهٔ شوروی را ئیه ونیز ترتیبات دوائر فابریک مذکور را بحضور پادشاه افغانستان توضیحات داد بطور مثال ، روابط تجارتی افغانستان و شوروی رابیان نمود وقریب باندازهٔ پیش از جنگ نشان داد واظهاریقین نمود که روابط اقتصادی مملکت شان را به افغانستان وسیعتر بسا زند امان الله پادشاه افغانستان در جواب رئیس شعبهٔ اقتصادیات ملی روسیهٔ شوروی (آر الوف) مختصر

اظهار فرمود که :معاهدهٔ تجارتی منعقد شود . و گفت : روابط تجارتی بی شبهه خوب خواهدشد .اما توضیحات مزید نفرمودند . آرالوف و مدیر فابریک ، سپس سائر جریانات فابریک تریخکورونی را ازقسمت های نختابی و پارچه بافی ماشین های اتومات که‌در همان‌فابریک تازه‌ساخته شده بود ، ازنظر ملاحظهٔ اعلیحضرت امان‌الله‌شاه‌غازی پادشاه افغانستان گذارش دادند.

اعلیحضرت امان الله شاه غازی ـ در ختم بازدید فابریک [دارالرضاعه]محل‌شیرخوارگان و پرورشگاه اطفال را که‌درحوزهٔ‌فابریک ، برای پرستاری اطفال شیرخوار کارگران بنا یافته بود، ازنظرگذرانیدند. و نیز کلوپ قرائت‌خانه و کتاب خانهٔ‌فابریک راملاحظه کردند اما درختم مشاهدات فابریک و شعبات فنی و اداری آن [دارالرضاعه] را بیشتر پسندیدند.زیرا که برای اطفال کارگران‌بزرگترین کمک و مساعدت است . و هم اطفال درست تربیت میشوند.

بازدیدعمارت‌قشون‌بحریهٔ‌سرخ

اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی باسلکه ثریا و همراهان سفرشان درهمین روز شنبه (۱۶) ثور برای بازدید مؤسسهٔ یی بنام (عمارت قشون بحریهٔ سرخ) تشریف بردند. ازطرف وارشیلوف کمیسار ملی حربیه و بحریه و رئیس شورای حربی‌انقلابی استقبال بعمل آمد .سپس‌وارشیلوف ، سائرصاحبمنصبان را بحضور اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی ، معرفی نمود و درداخل‌مؤسسه‌دعوت‌مجللی نیز بافتخار تشریف آوری پادشاه‌ا فغانستان ،ترتیب یافته بود . پس ازختم دعوت علمی و تدقیقی عمارت قشون بحریهٔ سرخ به‌اعلیحضرت امان اللهشاه‌غازی نشان داده شد. و درسینمای مؤسسهٔ مذکور ،اخبار یومی قشون رانمایش دادند.

پس‌از بازدید آنجا به‌سوزهٔ عمارت قشون بحریهٔ سرخ تشریف بردند. درآنجا قبلاً آثار مربوط به‌جنگ استرداد استقلال افغانستان ترتیب یافته وازحضور پادشاه‌غازی گذارش یافته‌بود). درختم معاینه، وارشلیوف ازجانب شورای حربی انقلابی یک شمشیر و یک خنجر بیش قیمت، به حضور امان‌الله شاه غازی‌سر عسکر مظفرو قهرمان استرداد استقلال‌افغانستان اهداء کرد. وقبونیوف رئیس‌مؤسسهٔ مزبور بنام شورای‌مرکزی(عمارت قشون بحریهٔ سرخ)یک البوم که‌حاوی نظامنامهٔ قشون سرخ بود ، با هدایای شاهوارد یگر بحضور فرمانروای دولت مستقل و قوماندان‌اعلی اردوی افغانستان تقدیم‌نمود .وارشیلوف نطقی بزبان روسی‌ایراد کرد. وامان الله شاه غازی بجواب وارشیلوف نطقی فرمود . وارشیلوف یک میل تفنگ اعلی بحضور ملکه ثریا نیز تقدیم کرد . شاه وملکهٔ افغانستان وهمراهان سفرشان سه‌ساعت مصروف بازدید عمارت قشون بحریهٔ‌سرخ بودند . درشام همین‌روز بافتخار تشریف آوری‌امان‌الله شاه‌غازی درمسکو درسفارت افغانی مقیم مسکو ، دعوت بعمل آمد . پادشاه وملکهٔ افغانستان و همراهان سفرشان ، دران دعوت تشریف داشتند.

گذارش یکشنبه(۱۷)ثور

امان الله شاه غازی بانفری معیت‌شان بتاریخ (۱۷) ثور بمیدان مرکزی هوابازی مسکو تشریف بردند . وارشیلوف ونیوکیدزه وقرالخان و باقی اعضای‌شورای حربی (س-س-س-ر-)وصاحبمنصبان بزرگ قشون از ورود امان الله شاه غازی استقبال نمودند، ومتجاوز از صد طیاره به‌استقبال به‌هوا پرواز نمود .

بعد از آن پادشاه غازی آشیانه‌های طیا را ت را از نظر گذرا نیدند.

وساعت (۴) بعد ا زظهر بمیدان اسپ دوا نی تشر یف بر دند . و جلالتمآب کالینن رئیس جمهوروقرا لخان کمیسا رسلی امو رخارجه و کو بیا کوف کمیسارسلی . از تشر یف آو ری شان استقبال نمو دند . و نیز لیتو نیوف ـ لو ناچارسکی ـ میکو یان ـ و سائر صاحبمنصبان بز رگ قشو ن سر خ و کو ر دیپلو ماتیک مقیم مسکو ، درآ نجا حا ضر بو دند . سا عت (۴) و(۵۰) دقیقه مسابقه یی مو سو م به [افغانستان مستقل] شر و ع گر دید. امان‌الله شاه‌غازی به شخصی که جائزه را حاصل کرد ، نوازش و مهر بانی زیاد فرمو دند .

شام همان رو ز پادشاه غازی و همرا ها ن سفر شان در [اپرا ی] بز رگ تشر یف بر دند و تمام اعضای‌حکو مت [س ـ س ـ س ـ ر] و کو ر دیپلو ماتیك وافغانهای مقیم‌مسکو حضو ر داشتند.

گذارش‌دوشنبه (۱۸) ثور

بتا ریخ دو شنبه (۱۸) ثو ر ، امان‌الله‌شاه‌غازی‌با همرا هان‌شان و جلالتمآب کالینن رئیس‌جمهورو تالا کو یتسیلوف‌مدیر ادارهٔ‌صنایع جنگی‌تمام کار خانه راملاحظه فرمو دندو به ساعت (۱۲) و(۲۰) دقیقه بر ای باز دیددارا لفنو ن دو لتی مسکو تشر یف بر دند . در تالار مخصوص‌دارا لفنو ن ـ لو ناچارسکی و زیر معارف و پشینسکی مدیر دارا لفنو ن ازو رو د پادشاه غازی‌استقبال نمو دند. پس ازظهر جلالتمآب چیچر ین و زیر امو رخارجهٔ شو روی ،به حضو ر پادشاه معارف خوا ه افغانستان بار یاب گر دید. و پا دشاه افغانستان‌با چیچرین‌صحبت‌طو لانی‌فر مو دند .مو ضو ع صحبت تحقیق پیر و گرام

دارالفنون مسکو ـ و دورهٔ تحصیل و شرایط پذیرفتن طلاب خارج و مصارف هریک طالب العلم درماه و سال مورد بحث بود .

سفر امان الله شاه غازی از
مسکو بجانب لنین گراد

امان الله شاه و ملکه ثریا و همراهان شان شام سه‌شنبه (۱۹) ثور از مسکو به سواری ریل عازم لینن گراد گردیدند . شب در ریل به راحت گذشت . ساعت (۱۰) و (۵۵) دقیقهٔ صبح چهارشنبه (۲۰) ثور وارد لینن گراد شدند. قرالخان کمیسار ملی امور خارجه و ارشیلوف و کالانتای خانم و ستارک خانم نیز درهمان ریل حامل شاه و ملکه افغانستان بصفت مسمانداران رسمی حاضر بودند. کالانتای خانم کالینن رئیس جمهور و ستارک خانم همسر سفیر کبیر روس مقیم کابل ـ دو نفر مهمانداران ملکه ثریا بودند. در ایستگاه ریل لینن گراد [پتروزبورگ] گارد احترام حاضر و عساکر صف بسته بودند گاگاماروف رئیس کمیتهٔ اجرائیهٔ شورای لینن گراد و فرماندهٔ قشون لینن گراد و زمامداران کشوری باسسلمانان تاتاری ساکنان لینن گراد در ایستگاه ریل حاضر بودند .

ریل در لحظاتی که سوزیک ترانهٔ ملی افغانی و مارش بین المللی را می نواخت وارد ایستگاه شد . در وقت خروج پادشاه و ملکهٔ افغان از ریل، گاگاماروف خیر مقدم گفت . و بعد ازان مستقبلین را بحضور پادشاه غازی معرفی نمود . پس از مراسم استقبالیه، امان الله شاه غازی به معیت وا ـ رشیلوف ـ قرالخان ـ گاگاماروف وهمراهان سفر شان از مقابل صفوف گارد احترام عبور و ضمن معاینه و قبول رسم سلام ، ازسربازان سرخ احوال

پرسی فرمود . و بعد از آن شاه و ملکهٔ افغان ، با همراهان بسواری موترها بطرف قصر موسوم به(دیمنی دوارتس) حرکت کردند.

گذارش پنجشنبه (۲۱) ثور

امان الله شاه غازی ، بتاریخ پنجشنبه (۲۱) ثور به‌ساعت (۴) بعد از ظهر معیت وارشیلوف ـ قرالخان ـ و همراهان سفرشان،برای بازدید رودخانهٔ نیو ارا ـ نزدیک ارسی تاژ (قصر زمستانی) تشریف بردند .وضمناً فابریکهٔ شیشه سازی دولتی را تماشا نمودند . به منظور راینکه مؤسسهٔ ساختمان ظروف شیشه یی و باصطلاح عام چینی‌سازی درکشور خود افغانستان بوجود بیارد ، دراطراف دستگاه های شیشه سازی لینن گراد سؤالات زیاد ازاهل فن نمودند .

گذارش جمعه (۲۲) ثور

امان الله شاه غازی بهمراه وارشیلوف، وقرالخان و رفقای سفرشان به‌ساعت (۹) صبح جمعه (۲۲) ثور (۱۱)سی دریک کشتی جنگی بزرگ نشسته به‌بندر (کرونشتاو) تشریف بردند. درآنجا جهازات جنگی بحر (بالتیک) را ملاحظه‌فرمودند .حین وصول موکب امان الله شاه غازی ازمقابل جهازات جنگی بیست و یک ضرب توپ برسم استقبال و احترام شلیک گردید .و تمام ماموریین و صاحبمنصبان بحری‌درسطح جهازات‌خود برای رسم احترام صف کشیده بودند . سوزیک مارش ملی افغانی و بین‌المللی را نواخت . امان الله شاه غازی‌پس‌ازرسم قبول سلام و معاینهٔ‌قوای بحری باهمراهان به (مارت) کشتی بزرگ جنگی تشریف بردند. ودر

آنجا نیز استقبال، نهایت پر شکوهی از قهرمان آزادی افغانستان و تکان‌دهندهٔ مشرقیان بعمل‌آمد. امان الله شاه (مارت) را مفصل معاینه نمودند .

پس از ان حصه یی داخلی کشتی را ملاحظه کرده و وضع زندگانی افراد سرخ قوای‌بحری را بادقت ملاحظه کردند. بعد از صرف نان چاشت. امان الله شاه و همراهان‌سفر و هیأت‌مهمانداران رسمی ،بطرف‌بندر سراجعت نمودند. و مسابقه یی تیراندازی را تماشا کرده و بعد ازآن بدیدن ساحات شهر پرداختند و به‌ساعت (۷) شام به‌لینن گراد سراجعت کردند .

شنبه(۲۳) ثور

صبح شنبه (۲۳) ثور، امان الله شاه غازی ، باهمراهان سفر شان و مهمانداران رسمی، بطرف شهر (واتسکو یه‌سلو) تشریف‌بردند. بوقت شب تیاتر (اکادمی) را تماشانمودند.

یکشنبه(۲۴)ثور

امان الله شاه‌یکشنبه (۲۴)ثور به‌معیت گاگارین و همراهان به‌انجمن علوم و فنون اتحادجماهیر سوسیالیستی شوروی تشریف بردند . کاپنیسکی و اعضای‌انجمن‌از پادشاه افغانستان استقبال‌پر حرارت نمودند . امان الله‌شاه پس‌ازقبول عرض تهنیت که‌ازطرف کاپنیسکی بعمل آمد ، نطق جوابیهٔ‌خود را بپایان رسانید . و سپس نمایش مخصوصی را که ازطرف انجمن علوم و فنون‌بافتخار تشریف‌آوری پادشاه غازی ترتیب‌یافته بود ، مشاهده نمودند نمایشگاه مخصوص آنجا که مراد از پیداوار زراعتی کشور عزیز افغانستان‌بود ، خیلی‌هاسورد علاقه و دلچسپی‌شهریاری قرارگرفت.اجزای

این نمایشگاه درسال ۱۳۰۳ش(۱۹۲۴م) توسط پروفیسر واد یلوف جمع آوری شده بود. پروفیسر ضمن توضیحات بحضور پادشاه و ملکه ثریا گفت که: «افغانستان قدیمترین مملکت وسر زمین فلاحتی است و ازحیث اقسام مختلف گندم فوق العاده مستغنی است». بعد پروفیسر تألیفات خودرا دربارهٔ وضع زراعت افغانستان به پیشگاه پادشاه افغانستان اهداءنمود امان الله شاه، آثار مؤلفهٔ پروفیسر وادیلوف را باتشکر پذیرفت. و بعد باهمراهان سفر شان به‌سوزهٔ علم‌المعادن، انجمن علوم وفنون اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی تشریف‌بردند. درختم دیدارازسوزه، پروفیسر ـ بارودین رئیس جمعیت مستشرقین تألیفات خود را درخصوص افغانستان که ازچندسال فراهم آورده بود. به‌پیشگاه امان الله‌شاه غازی تقدیم‌نمود.

ادای‌نمازدرمسجدلنین گراد

(۱)

امان الله شاه غازی، درو قت ظهر برای‌ادای‌نماز درمسجد لینن گراد رفتند، وبعدازادای‌نمازظهرشهرراگردش‌نموده وبعداً آمادهٔ سفر کریمیا گردیدند.

---

(۱) دربرج عقرب‌سال ۱۳۴۷ ش اینجانب عزیز الدین وکیلی‌پوپلزائی، مسجد لینن گراد را که درجوار پارک وسعبر عمومی واقع است، دیدم که هنوزسعمورودرا نظارنمایان است. ودراطراف‌مسجد وبالای دروازه آیات قرآن کریم بروی کاشی خوانده میشد. وازدیدن آن یادگار اسلامی چشم هر یک بینندهٔ مسلمان روشن میشود. و همین مسجد است که امان‌الله شاه غازی بروز یکشنبه(۲۴)ثورسال ۱۳۰۷ ش‌نماز ظهر را ادا، نموده‌است.

ساعت (٥) عصر (۲۴) ثور، امان الله شاه غازی و سلکه ثریا و همراهان سفرشان، بعزم کریمیا، شهراینن گراد را ترک گفتند. در ایستگاه ریل گارد احترام حاضر بود (۱) امان الله‌شاه غازی حین عبور از خاک اوکراین به کریمیا عبارت آتی را بذریعهٔ تلگرام به‌جلالتمآب (پیتر وسکی) صدر کمیتهٔ اجرائیهٔ اوکرانیا مخابره فرمودند.

«آقای پیتروسکی صدر کمیتهٔ اجرائیهٔ مرکزی اوکراین! از استقبال صمیمانه یی که درحین ورودمن بخاک جمهوریت متحدهٔ شوروی اوکرانیا ابراز گردید. صمیمانه تشکر مینمایم. و بهترین آرزوهای خود را برای شما و مردم اوکرانیا ابراز میدارم».

امان الله شاه غازی مبلغ ده هزار (روبل) روسی را از طریق وزارت مختاری افغانی مقیم مسکو. برسم اعانه اعطأ نمودند.

---

(۱) بقرار خبر رسمی مسکو ـ بمناسبت تشریف آوری امان‌الله شاه در اوکرانیا ـ ولاسنکو وکیل صدر کمیتهٔ اجرائیهٔ مرکز اوکرانیا ـ برزین وکیل کمیسار ملی امور خارجه ـ بالیستکی کمیسار مالیه وکاشرین فرستاده قوای بحری اوکرانیا و باقی اعضای حکومت اوکرانیا ـ بطرف شهر بیلکورود سرحد اوکرانیا حرکت کرده و ازورود امان شاه استقبال کردند.

قرالخان اعضای حکومت اوکرانیارا بحضور امان‌الله‌شاه معرفی نمود ولاسنکو به‌لسان اوکرانیایی لایحهٔ خیر مقدم بعرض رسانید. و امان‌الله شاه بجواب او نطقی فرمود، پس ازان وداع کرده وارد ایستگاه ریل گردید.

سرادر شیر احمدخان(رئیس شورای دولت افغانستان) که در لینن گراد و سسکو نیز باپادشاه غازی همراه بود. بطرف برلین فرستاده شد. غلام صدیق خان وکیل و زارت امور خارجهٔ افغانستان، ضمن مصاحبهٔ خود باخبر نگار جریدهٔ (ماستیها) گفت: «مسافرت اعلیحضرت امان الله شاه غازی، به اروپا یك صفت وجنبهٔ علمی را حائز بوده منظور حقیقی تدقیق اوضاع ممالک مترقی، بغرض استفاده از ترقیات حاصلهٔ آنها برای بسط و توسعهٔ امور اقتصادی افغانستان ساخته آمده است. ما تا اکنون از نتایج حاصله کاملاً خورسند هستیم ما با تمدن ممالك مختلف ونیز با صنایع وسیاسیات آنها آشنا شدیم.

هکذا آن ممالك را نیز امکان آشنا شدن با ما دست داد. از ین جهت میتوانیم بگوئیم که مسافرت اعلیحضرت امان الله شاه اهمیت قابل تقدیر در وضعیت بین المللی افغانستان دارد. ورابط متقابلهٔ افغانستان با اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوریه از بدو تأسیس بر پایهٔ مودت استوار است. شوروی وعقد معاهده یی تجارتی بیشتر به حسن مناسبات مملکتین خواهد افزود».

* * *

دوشنبه (۲۵) ثور

ساعت (۸) شام (۲۵) ثور اعلیحضرت امان الله شاه غازی توسط ریل مخصوص از خارکوف عازم کریمیا گردیدند. سه‌شنبه (۲۶) ثور ساعت (۱) بعداز ظهر باهمراهان سفر شان وارد بندر (سواستوپول) گردیدند. قرالخان وفلورنسکی وستارك خانم وجلالتمآب توفیق بیگ سفیر کبیر ترکیه در (س-س-س-ر-) که به معیت اعلیحضرت امان الله شاه غازی عازم ترکیه بود، در همان

ریل مخصوص وارد شد. در ایستگاه ریل ازورود پادشاه افغانستان استقبال شاندار و پر شکوه بعمل آمد.

جمعه (۲۹) ثور

بتاریخ جمعه (۲۹) ثور در سیدان ساحل، عساکر برسم استقبال صف کشیده و در پهلوی طاق ظفر، نمایندگان کمیتهٔ اجرائیهٔ مرکزی کریمیاو توفیق بیگ سفیر کبیر ترکیه و هیأت استقبالیهٔ دولت جمهوری ترکیه اجتماع نموده بودند. ساعت (۱۱) اعلیحضرت امان الله شاه غازی با همراهان سفر شان وقرالخان و باقی مهمانداران به سنگرگاه تشریف بردند.

پس از معاینهٔ عساکر، جلالتمآب توفیق بیگ سفیر کبیر ترکیه ـ هیأت استقبالیهٔ دولت ترکیه را بحضور پادشاه غازی معرفی نمود.

* *

تکذیب شایعات

بعد از آنکه اعلیحضرت امان الله غازی، از انگلستان عزم سفر جانب دیگر کشورها منجمله سکوت لینن گراد و اوکراین نمود، از جانب مخالفان ـ شایعات غلط آغاز گردید که منبع آن جرائد هند برطانوی بود این جرائد در برج ثور سال ۱۳۰۷ شمسی در سرحدات شرقی و جنوبی افغانستان منتشر میشد. طی آنها می‌نوشتند که: در افغانستان شورش واقع شده واز ین رو اعلیحضرت امان الله شاه پروگرام سفر شانرا تغییر داده از رفتن به روسیهٔ شوروی صرف نظر نموده است و در چند روز نزدیك وارد کابل میشود. درمورد بازگشت محمود طرزی وزیر امور خارجه که برای معالجهٔ خود به اروپا رفته و بعد از علاج به

همراه شهزاده رحمت‌الله طفل شش‌ساله بتاریخ یکشنبه (۳)ثور سال‌مذکور به کابل بازگشت نمود ،نیز میگفتند که : محمود خان‌وزیراسور خارجه نسبت‌به بروزشورش‌در افغانستان‌ترك‌اداسهٔ‌سفرار و پانموده‌و اپس‌بکابل برگشت.

این شایعات که‌منابع‌آن نمایان‌بود ،بوسیلهٔ جرائد کابل‌تکذیب گردید و ناگفته نماند که‌آتش اغتشاش‌از همین فرصت که‌افغانستان‌رو بترقی‌دورهٔ جدید عهداسانی گذاشت ،افرو ختن گرفت .

چون وضع شورش درسمت شمالی کابل نمایان شده وسردم‌ظاهراً‌ازحکام آن سمت شکایت داشتند .علیاحضرت والدهٔ امان‌الله شاه‌غازی‌به‌محمدولی خان وکیل مقام سلطنت توصیه کرد که جداً متوجه آن سمت باشد.

محمدولی‌خان ـمحداسان خان سابق حاکم کلان دایزنگی‌را بتاریخ چهارشنبه (۱۳) ثور سال ۱۳۰۷شمسی حاکم اعلی‌سمت شمالی کابل مقررنمود (۱) ودرگوشهٔ فرمان تقرر او نوشت : «باسراعلیحضرت معظم‌غازی‌ـمحمدولی».

علیا حضرت بازهم قانع نشده به‌محداسان‌خان‌حاکم‌اعلی‌سمت شمالی‌هدایت داد که‌حین ورود به‌چهاریکار وجبل‌السراج،تمام بزرگان‌و صاحب‌رسو خان مناطق کوهداسان وکوهستان ـتگاو ونجراو وریزه‌کوهستان‌ـ

---

(۱) محداسان خان بن‌بای محمدخان فراشباشی‌چون درسالهای۱۲۹۸ و۱۲۹۹ ش درکوهستان و پنجشیر وکوهبند ـایام حکمرانی خودسکاتب ابتدائی‌تاسیس نموده‌و با مردم سمت شمالی گذارهٔ نیك نموده بود ، اسید میرفت که در اسنیت وآرامی سمت مذکور خدمت بهتر بتواند.واز همین‌جهت‌دراین‌بار حکمران کلان تمام سمت‌شمالی مقررگردید.

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

پنجشیر ـ غوربند و کوهبند را که ابراز آزردگی ازحکام‌می نمایند ، همه را احضار نموده بذریعهٔ تیلفون به‌قصر علیاخبر بدهدتاخودبه‌جبل‌السراج آمده عرایض و شکایات شانرا بشنوم تادلائل‌شان ازچه‌قرار است .

محمداسان خان حاکم اعلی ،صاحب رسو خان سمت‌شمالی را به‌جبل‌السراج احضار نموده و بذریعهٔ تیلفون‌به‌قصر علیاخبر داد.علیاحضرت‌بهمر اه کرنیل حضور(محمدعمر خان‌برادراندرخود) و هیأت نظامی رسالهٔ شاهی بسواری موترو ارد جبل‌السراج گردیدسرکردگان‌سمت شمالی عرض سلام فرستاده و سبلغ ده‌هزار افغانی باحترام و رودعلیاحضرت‌تقدیم نمودند .علیاحضرت ازوضع صادقانهٔ‌آنها اظهار ممنونیت نموده و اما سبلغ مذکور راو اپس بخود شان اعطأ کرده‌گفت:دولت ،زشماا طاعت میخواهد وشما ازدولت عدالت بخواهید وگفت : پسرمن‌برای خدمت و بهبود احوال شما مردم‌افغانستان این رنج سفر طولانی‌را قبول‌نموده‌است.بزرگان‌سمت شمالی‌ـ بجواب‌پیام علیاحضرت که‌بوسیلهٔ محمدعمر خان کرنیل باوشان ابلاغ شد ،گفتند :

همانطوریکه‌امیرصاحب‌شهید مارا درهمین‌جا (جبل‌السراج) بلفظ‌فرزند خطاب فرموده است . ماهمه‌فرزندان شما مادر بزرگ خود هستیم .ودر انجام عرایض آنها که‌پراز کلمات ایثارو فدویت‌و خدمتگذاری بود ،علیا حضرت فرمود که : سرجع عرایض وشکایات شما دفتر نظمیهٔ‌خود من‌است واینك پیش‌ازانکه شمابه کابل سرگردان شوید،من‌خودبه‌جبل السراج‌آمده سئوال سی کنم که‌شکایات شماازچه‌قرار وکدام‌حاکم و یاسامورحکومت درحق شماو ارسی نکرده است‌تاخود بازخواست کنم . وگفت: من‌امروز برای این‌شماریش‌سفیدان‌رانخواستم که‌شماهر یك خود راصدقهٔ

وفدای حکومت بنمائید ،و هم این را نمی خواهم که شما در حق کسی تهمت کنید وخواهش من آنست که اگر حکام وماسورین بحال شما ظلم کرده و یا شکایات شما را بدولت نرسانده اینك من خود آمده‌ام که بدانم عرایض و شکایات از چه قرار است و شما کدام یك از ماسورین را مسوؤل اسو رسیدانید.و هم باید اشخاص مضر و مخل امنیت را معرفی کنید .

همگان بزرگان و صاحب رسوخان سمت شمالی بجز دعا گویی حرفی نگفته سکوت اختیار نمودند . علیاحضرت شب را درقصرجبل السراج گذرانیدوفردا بطرف شهر کابل عودت نمودند.بعدازان وضع امنیت و آرامی حکمفرما گردید .و تابرج اسد سال مذکور حرکتی مخالف امنیت از سمت شمالی رخ نداد.و ماسورین حکومت نظر بهدایات اکید علیا حضرت ،خیلی عادلانه و محتاطانه رفتارمی کردند.و این وقت فهمیده‌شد که تحریك شورش‌ها ازجای دیگر و بوسائل دیگر است وبه‌اجرا آت ماسورین و حکام ربطی ندارد .و مصادف بهمین اوقات خبری ازسمت جنوبی بکابل رسید و گفته شد که نوادهٔ امیر محمدیعقوب خان وارد سرحد جنوبی شده وسی‌خواهد مانند کاکای خود عبدالکریم فتنه ایجاد کند .و تفصیل این خبر در صفحات بعدنوشته میشود .

***

اساس روابط دوستی افغانستان وروسیهٔ شوروی

درضمن تاریخ سفر رسمی اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی جانب روسیهٔ شوروی، از اساس این روابطا شارتی نمودیم.و چون تفصیل آن از وظایف این کتاب میباشد، از روی اسناد معتبر مطالب آتی را ازنظر میگذرانیم :

ketabton.com - The Digital Library

ازمواد عهدنامه‌یی که‌در (۳) مارچ سال ۱۹۱۸ میلادی دربین دولت روسیه بادیگر دولت های‌بزرگ درشهربرست‌لیتوفیك‌عقدو امضاگردید گفته‌شد : «دولت افغانستان‌مستقل است ،ضمیمهٔ هیچ یك‌دولت دیگر نمیشود ودول امضاء کننده‌گان‌صلح ،مؤظف‌اند که‌استقلال سیاسی واقتصادی‌افغانستان را محترم شمارند». دولت‌افغانستان‌بتاریخ (۴)سرطان‌سال ۱۲۹۷ـش مضمونی‌را درکابل انتشارداد وگفت : «بافقرهٔ هفتم‌این‌عهدنامه،استقلال سیاسی‌و اقتصادی‌و تمامیت ملکیت و حاکمیت‌افغانستان،ازبزرگترین‌دولت های دنیا ،تصدیق‌و محترم شناخته شدن‌دلیل‌آن نمیشود که‌نبود و حال‌شد. بلکه تائید و تصدیق استقلال اصلی سابق که‌افغانستان آنرا‌ازآغاز خلقت‌خود حائز بوده .شده است».

روی همان‌اساس امان‌الله‌شاه عصرروز جمعه (۲) حوت ۱۲۹۷ شمسی گفت : « من‌این‌لباس‌سربازی را ازبدن خود برون‌نمیکنم تاکه‌لباس‌استقلال را برای شما ملت افغانستان‌تهیه‌نسازم». وگفت :«ازین‌ساعت‌بعموم‌اهالی افغانستان خاطرنشان و به‌سائر دول عالم اعلان مینمایم که: افغانستان‌در همه‌امور وشئون داخلی‌و خارجی خود یك دولت آزاد ومستقل است».

وگفت :«جانی‌را که‌من‌درراه خدمت‌ملت‌برای‌فداکردن حاضر کرده‌ام،در مدافعهٔ استقلال فدا می‌کنم». وبهمین تاریخ دراولین اشتهارخود نوشت « من‌تاج سلطنت اسلامیهٔ افغانیه‌را بنام استقلال وحاکمیت آزادانهٔ داخلی‌و خارجی افغانستان بسر نهاده‌ام». ونوشت که : «افغانستان هروقت آزاد ومستقل بوده وخواهد بود».

چون‌این‌خبر های‌بزرگ رسماً بسمع جهانیان‌رسید ،همسایهٔ بزرگ‌شمالی مابرهبری ایلینچ‌لینن اولتردست دوستی بجانب‌افغانستان‌مستقل‌دراز کرد.

اولیـن قاصد پیام آور دوستی آن ملت شخصی بنام ایشان جنیدوارد کابل شد وجلوس امان‌الله شاه را تبریك گفت .

امان‌الله شاه بتاریخ پنجشنبه (٦) حمل سال ١٢٩٨ شمسی از جلوس خود به لینن خبر داد وطی آن تمایل مردم افغانستان رادر سورداستقرار روابط دوستانه با دولت روسیهٔ شوروی اعلام داشت ونوشت که :

«ازآنجا که شما حضرت عالی دوست محبوب وبزرگ من رئیس جمهور کشور معظم روسیه باتفاق دیگر رفقای خود دوستان بشریت وظیفهٔ پر افتخار وشرافتمندانهٔ مراقبت از صلح و آسایش افرادرا بعهده گرفته ایدو اصول آزادی وبرابری حقوق کشورهای سراسر جهان را اعلام ، داشته‌ایـد ، مـن خوشـوقـتم ازیـنکه بـرای اولـیـن بـار ازجانب ملت ترقیخواه افغانستان ، پیام دوستانهٔ واقعی کشور مستقل و آزاد افغانستان را برای شما ارسال میدارم .

لینن ـ نامهٔ دوستانه باین عبارت نوشته ازمسکو بکابل فرستاد . که تاریخ تحریر آن مطابق پنجشنبه (٣١) ثور سال ١٢٩٨ ش است :

نخستین نامه ازطرف ملت مستقلهٔ افغان که مشتملبر پیام دوستانه به ملت روس وخبر دهنده ازجلوس آن اعلیحضرت بر اورنگ تاجداری مملکت افغانستان بود ، رسید .به‌ملت آزاد ومستقل افغان که‌آزادی‌خود را باکمال دلاوری از تسلط جبین‌خارجه مدافعت کرده‌است،مبادرت‌مینمائیم .....ارادهٔ آن اعلیحضرت را درعقدمناسبات دوستانـه باهالی روسیه باکمال خوشی استقبال کرده ازآن اعلیحضرت خواهش میکنیم که‌نمایندهٔ افغانستان‌را درشهر مسکو معین فرمایند . وماهم ازجانب خود میخواهیم

نمایندگان حکومت کارگران و کشاورزان به‌شهر کابل روانه‌نمائیم....
برقرارشدن مناسبات دپلوماسی فیمابین دو ملت‌بزرگ روس و افغان‌باعث
خواهد شد که‌این دو ملت دست یاری و معاونت به‌همدیگر داده هرگونه
سوی قصدی که ازجانب غارتگران خارجه‌برآزادی ملل آنها واقع شود،
دفع و برطرف نمایند. ازفرستادن سلام دوستانهٔ خود بمردم آزاد
افغانستان خود را خوشبخت شمرده ازآن اعلیحضرت تمنا می‌کنم که سلام
مارا که دوستان صمیمی اهالی‌مملکت آن اعلیحضرت هستیم ازما بپذیرید».
امان الله شاه بتاریخ دوشنبه (۱۷)حمل سال ۱۲۹۸ ش درپیام دوستانه که
برای لینن فرستاد گفت « دولت افغانستان که‌خلقت وطبیعت آنرا ازاساس
وبنیادش باحریت ومساوات‌عالم انسانها شریک ساخته‌بوده است.....
این نخستین دفعه است که بنام ملت مستعد باتکامل افغان ، ازطرف دولت
مستقل وآزاد افغانستان به‌ارسال این نامهٔ ودادیه‌خود رابختیار می‌شمارم»

لینن درنامهٔ خود به امان‌الله شاه نوشت بادریافت اولین پیام‌تبریک‌از
طرف ملت آزاد ومستقل افغانستان .بمردم روسیه واطلاع ازجلوس‌آن
اعلیحضرت به‌تخت سلطنت عاجلاًازجانب حکومت کارگری ودهقانی و همه
مردم روسیه به‌ملت‌افغانستان که‌قهرمانانه ازآزادی خوددرمقابل‌استیلا
گران اجنبی دفاع میکنند .متقابلاً تبریک می‌گوئیم.حالیه کشور ربرومند
افغانستان یگانه کشور اسلامی مستقل‌دردنیااست ودست تقدیراین‌وظیفهٔ
تاریخی خطیر را بعهدهٔ ملت افغانستان گذاشته که‌خلق های اسیر ومظلوم
مسلمان راپیرامون خودمتحدسازد .وآنها را براه‌آزادی و استقلال سوق‌دهد».
امان‌الله شاه بتاریخ دوشنبه (۳۱) حمل سال ۱۲۹۸ش هیأت سفارت

فوق العاده را از کابل بجانب تاشکند و مسکو فرستاد و نامهٔ دوستانه باین عبارت برای لینن نوشت : « اینک که هیأت سفارت سر خصهٔ دولت علیه‌ام را که به معیت سفیر فوق العادهٔ سر خصه‌ام عالیقدر جنرال محمدولی خان بسوی اروپا از بلاد معمورهٔ آن دولت معظمهٔ دوست همجوار خود فرستاده ام . عطف توجه اولیای دولت معظم له، را بر روابط دوستانه و سراودات خالصانهٔ بین الدولتین علیتین دعوت نموده و بمعزی الیه اجازه داده ام که زمینهٔ ابتدائیهٔ دوستی دولتین را حسب لزوم به مذاکرات شفاهی که منافع متقابل را تأمین نماید ، فراهم کند ».

هیأت سفارت فوق العادهٔ افغانستان نسبت موانع راه بتاریخ (۱۸) میزان سال ۱۲۹۸ ش وارد مسکو شد . و هیأت سفارت روسیه در فصل بهار سال ۱۲۹۸ ش وارد کابل شد .سفیر آن موسیو براوین و زبان دری را میدانست .

بتاریخ یکشنبه (۲۰) میزان ۱۲۹۸ ش محمد ولی خان سفیر فوق العادهٔ افغانستان با کمیسر ملی امور خارجهٔ شوروی روسیه در مسکو ملاقات نمود. کمیسر ملی گفت : جمهوری روسیه به دوستی با افغانستان اهمیت مخصوص میدهد و به استواری آن امید وار بوده برای نقش مردم افغانستان در مبارزه بخاطر آزادی مشرق زمین ،نظر به موقعیت جغرافیایی افغانستان وقدرت عسکری مردم قهرمان آن ،ارزش مخصوصاً زیادی قائل میباشد.

روز (۲۲) میزان ساعت (۷) بعد از ظهر ، لینن رئیس شورای کمیساری ملی در اتاق کار خود از محمدولی خان رئیس هیأت سفارت فوق العادهٔ افغانستان استقبال نمود و گفت : «بسیار خوشوقتم که نمایندهٔ مردم

دوست ما افغانستان را که ظلم می‌بیند و بر ضد اسارت‌اسپر یالستی مبارزه میکند، در پایتخت سرخ حکومت کارگران و دهقانان می‌بینیم» این ملاقات‌بیش‌از نیم‌ساعت‌دوام نمود. محمد ولی خان‌در همین ملاقات اعتمادنامهٔ خود را که سزین به‌امضای امان الله شاه و تاریخ تحریر آن (۳۱) حمل ۱۲۹۸ ش بود به لینن سپرد. محمود طرزی وزیر امور خارجهٔ افغانستان در ماه قوس سال ۱۲۹۹ ش عنوانی چیچرین کمیسار ملی امور خارجه جمهوریت روسیهٔ شوروی نوشت:

« جنرال محمد ولی‌خان که‌سفیر فوق‌العادهٔ سرخص شده به‌نزد حکومت متبوعهٔ شما اعزام گردیده است. چون خبر تخت نشینی متبوع مفخم اعلیحضرت امان الله خان غازی را بدولت های اروپا بابلاغ نمودن‌ماسور فرموده شده درباب آسانی سیاحت شان در خصوص تأمین عزیمت‌شان‌به اروپا بایک طریق مناسبی دلالت عالی شمارا باکمال‌شکران تلقی‌خواهیم نمود. این هم یکی ازجملهٔ تمنیات ماست که‌حامل تذکرهٔ حیات عطوفت مآب بدری بیگ افندی که‌هم درباب حیات و انطباعات شخصی خودش و هم درخصوص حسیات مخالصت کارانهٔ ما درنزد والای شمایک ترجمانی میباشند. هرصورت نائل اعتماد فرموده شود » (۱).

درتاریخ یکشنبه(۹) حوت سال ۱۲۹۹ ش معاهدهٔ دوستی فیمابین دولت افغانستان‌ودولت‌روسیهٔ شوروی‌درمسکو باسضأ رسید. ازطرف‌افغانستان:

---

(۱)جمال پاشاو بدری بیگ افندی درسال ۱۲۹۹ش وارد کابل شده بودند. جمال پاشامهمان خاص درنزد امان الله شاه درکابل‌و بدری بیگ درماه قوس سال مذکور را زکابل به مسکو عزیمت نمود.

محمد ولی خان ـ میرزا محمد خان ـ غلام صدیق خان ـ و ازطرف روسیهٔ شوروی چیچرین و قاراخان ـ امضاء کرده اند و در مادهٔ اول معاهدهٔ مذکور نوشته شده که «به منظور استحکام مناسبات دوستانه فیما بین افغانستان و روسیه و برای حفاظت استقلال واقعی افغانستان منعقد شده است».

* * *

مراسله و. ا. لنین عنوانی اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی پادشاه افغانستان

(مورخ ۲۰ ـ اپریل ـ اول سی ۱۹۲۱ مطابق حمل وثور ۱۳۰۰ ش)

«به حکمران روشن ضمیر و بانی ثابت قدم مبانی استقلال دولت علیهٔ افغانستان و محافظ آن اعلیحضرت همایونی امیر افغانستان امان الله خان.

حکومت جمهوریت شوروی فدراتیف سوسیالیستی روسیه از مکتوب های دستخطی و خیالات عالی، دوستانه و صادقانهٔ شما درخصوص مناسبات فیمابین دولتین علیتین افغانستان و روسیه اظهار تشکرات خود را به شما مینماید.

من ازسیمونی طالع، بشما اطلاع میدهم که معاهدهٔ دوستانه فیمابین دولتین در مسکو بتاریخ (۲۸) فبروری سنه ۱۹۲۱ ـ ازطرف وکلای مختاری دولتین امضا یافت و ازطرف هیأت اعلی جمهوریت شوروی فدراتیف سوسیالیستی روسیه. یعنی قومیتهٔ اجرائیهٔ مرکزیهٔ شورای وکلای

ketabton.com - The Digital Library

محنت کشان و د هقانان وسیاه وسرخ تمام روسیه تصدیق شد.معاهده فیما بین دولتین رسماً دوستی وسودت باهمی را که از عرصهٔ دوسال فیمابین افغانستان و روسیه رو به ترقی دارد ، محکم کرد و برای استحکام آن نمایندهٔ دولت‌علیهٔ افغانستان مقیم روسیه عالیجناب محمدولی خان‌و نمایندهٔ مختارفوق العاده جمهوریت شوروی فدراتیف سوسیالیستی روسیه‌مقیم کابل یعنی یاکوب زستوریتس(۱) مساعی زیادی‌بجا آورده‌محکم کردند.

حکومت سویتی روسیه و دولت‌علیهٔ افغانستان درمشرق مفاد مشترک دارند و هر دو دولت استقلال‌خود راحترم‌می‌شناسند و یکدیگر را و جمیع ملل شرقیه را مستقل و آزاد دیدن خواهش دارند . هر دو دول سوصوفه را نه فقط اوضاع فوق الذکر باهم مقارب میسازند ، بلکه خصوصاًفیمابین افغانستان و روسیه چنین مسایل نیست که‌ازآنها احتمال اختلاف فیمابین پیداشود و یک اثر ناملایم بر دوستی‌افغانی و روسی بیفتد.روسیهٔ قدیم ابداً غائب شد و اکنون همسایهٔ شمال دولت علیهٔ افغانستان ،روسیه سویتی جدیداست که‌دست‌دوستی و برادری به‌تمام ملل‌شرقیه‌و ازهمه‌اول به‌ملت افغانی درازکشیده است.دولت علیهٔ افغانستان یکی ازاولین دول

---

(۱) سوریتس سفیر مختارفوق‌العاده درسال ۱۲۹۹ش وارد کابل گردید و تا ماه اسدسال ۱۳۰۰ش درکابل اقامت داشت . ودرسال مذکور بعوض اورسکول نیکوف سفیر مختارفوق‌العاده بدربار کابل معرفی و تاریخ ورود اودر کابل (۲۵) ماه سرطان سال ۱۳۰۰ش است . سوریتس نیز تااین‌وقت درکابل بود و هر دوسفیردرقلعهٔ فتوح چهاردهی اقامت داشتند ومقام سفارت روس دراول در همانجا بود .

بود که نمایندگان آنرا باطیب خاطر در ماسکو خیر مقدم کردیم و به‌مسرت این امر رااظهار میکنیم که اولین معاهده درخصوص دوستی که ملت افغانی‌منعقد نمود معاهده با روسیهٔ سویتی بود. مایقین داریم که خواهش بغایت صادقانهٔ ماصورت تکوین خواهد پذیرفت و دولت‌روسیهٔ سویتی مدام دوست اولین دولت علیهٔ افغانستان برای بهبود هردو ملت‌خواهد بود».

دولت روسیهٔ شوروی بوسیلهٔ سوریتس سفیر فوق‌العادهٔ جمهوریت شوروی فدراتیف سوسیالیستی درممالک آسیای وسطی بتاریخ چهارشنبه (۲۷)اسدسال ۱۲۹۹ ش‌استیشن رادیو تلگراف بادستهٔ متخصصین و میخانیک های شوروی در کابل تعرف نمود.محمودطرزی‌وزیر امور خارجه ـ تورن شاه و غلام حیدردو نفر افغان را نزد سوریتس فرستادتادر تأسیس‌دستگاه رادیو تلگرام بی‌سیم همکاری نمایند.

امان الله شاه غازی بوسیلهٔ تلگراف این مضمون را به‌مسکو مخابره نمود:

«بااولین تلگرام که‌توسط رادیو تلگراف که‌به‌قسم تحفه به‌افغانستان داده شده و برای من خیلی ذیقیمت‌است‌برای رفیق بسیارمحترم لینن‌تشکرات خود را تقدیم میدارم.»

روز پنجشنبه(۵) جنوری سال ۱۳۰۰ ش روزن برک سرکاتب سفارت دولت روسیه‌به‌معیت جمعیت خود وارد کابل گردید. رسکول نیکوف سفیر مختار دولت روسیه بتاریخ شنبه (۲۵)سرطان‌سال ۱۳۰۰ش (بعوض سوریتس) وارد کابل شد.

تاپژنیک قونسل جدید روسیهٔ شوروی متعین هرات بتاریخ سه‌شنبه

(۱۳)سرطان ۱۳۰۱ ش وارد هرات گردید

رسکول نیکوف درماه قوس ۱۳۰۲ ش از کابل مرخص و پس ازمرخص شدن اوسولو یف شارژدافر سفارت مختاری روسیهٔ شوروی وارد کابل وروزشنبه (۱۱) حوت ۱۳۰۲ ش از کابل مرخص شد. و بجای او (والتر) سرکاتب اول سفارت درکابل وظیفهٔ شارژدافر را تاحین ورود سفیر مختار جدید ایفاء مینمود .

لیئونید ستارک سفیر مختار جدید دولت روسیهٔ شوروی بتاریخ چهارشنبه (۴) سرطان سال ۱۳۰۳ش وارد کابل شد. ودر همین دورهٔ سفارت او امان الله شاه جانب اروپا سفر نمود . خانم ستارک درمسکو مهماندار ملکه ثریا بود . لیئونید ستارک دراواسط ماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۸ ش از کابل عازم مسکو ودربرج قوس سال مذکور واپس وارد کابل وتا ماه حمل سال ۱۳۱۵ش درکابل بود ،

** *

وزیر امور خارجهٔ شوروی روز یکشنبهٔ (۱۱) سنبلهٔسال ۱۳۰۱ش گفته بود : «روس ها همیشه کوشش خواهند کرد که همسایهٔ نیک وخیر خواه افغانستان باشد تابتواند دوستی عالم اسلام را بدین وسیله کسب و کماهی کند .

مجموعهٔ اسناد روابط افغانستان واتحاد شوروی ازروی کلکسیون های جرائد داخلی وخارجی زیاد بنظر میرسد وشمه یی ازآن را دراین صفحات آوردیم ومتن معاهدات سال ۱۲۹۹ ش و ۱۳۰۰ ش نیز بچاپ رسیده واصل اسناد درآرشیف های هردوهملکت درکابل ومسکو موجود ومحفوظاست

معاهدهٔ دولتین افغانستان و ترکیه دفعهٔاول توسط هیأت سفارت فوق-
العادهٔ افغانی و هیأت سفارت حکومت کلان ملی‌ترکیه بتاریخ سه‌شنبهٔ(۱۱)
حوت سال ۱۲۹۹ ش درمسکو باامضأرسید و این معاهده پس‌از یکنیم
سال غور ودقت و تعدیلات در بعض مواد آن ،بتاریخ (۲۷) میزان‌سال
۱۳۰۱ش در کابل باامضأرسید. در روز وصول‌سفارت فوق العادهٔ افغانی
درمسکو، تروتسکی وزیرحرب واراکین حکومت روسیهٔ شوروی
باستقبال دراستانسهٔ ریل حاضر و یك‌یك اراکین مسوؤل نطق‌های
مفصلی راایرادنمودند وافغانستان را بالاتفاق‌سنجی‌وحاسی‌مناطق سرحدی
خواندند.وازمقاومت‌قوای افغان‌دربرابرقوای خارجی درسرحدات‌هرات
خیلی توصیف و تقدیرنمودند .

محمدولی خان وزیر مختارروسفیر فوق العاده که ازمسکو بجانب
اروپا عزیمت نمود وبتاریخ پنجشنبهٔ (۱۱) جوزای سال ۱۳۰۱ وارد
کابل گردید درمحفل رسمی گفت :

«خدای قادرتوانا چون میخواهد که‌یك قوم و یک ملت را بدنیاصاحب
سعادت سازدبرای او یك مقتدأ یایك پیشوا مثل اعلیحضرت‌امیر امان‌الله خان
غازی برسی گزیند .درین هیچ شکی نیست که امور را زیاد دانستن کار
اعلیحضرت غازی سان است . واین معلوم است که‌کار را کارفرماسیکند
هیأت که‌ازحضور بهمراه‌من باین‌سفارت مقرر شده بودند هیچ چیز را یك.
سرسوی ازقرارحکم حضور شاهانهٔ شان زیاد وکم نکرده اند . آنرا
بانجام سیرسانیدیم. باین‌وصول‌معراج یك خدمتگار است که‌حکم پادشاه
خود را به‌هدایت حضورشان بانجام رسانیده تا رضای او را حاصل کنند»

امان الله شاه غازی بجواب فرمود : « از خدمات هیأت سفارت خیلی خورسند و رضامند هستم » (۱)

مقصد آنکه تمام سعا هدات اولین باکشورهای خارج بقرار هدایات امان الله شاه صورت گرفته و پادشاه درمورد معاهدهٔ دوستی افغانستان وروسیهٔ شوروی یکنیم سال مطالعه و غور و دقت‌نمود و مطابق تصاویب مجلس شورای دولت و وکلاء ملت و وزرای‌دولت امضا نموده است.

* * *

در برج میزان سال ۱۳۰۶ ش در این‌وقتی که تصمیم گرفته شد پادشاه افغانستان به(۱۲) کشور آسیا و اروپا سفر نماید . بتاریخ اول عقرب ۱۳۰۶ ش (۲۴- اکتوبر ۱۹۲۷ م) تلگرام رئیس کمیتهٔ مرکزی‌اجرائیهٔ اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی‌عنوانی امان الله شاه‌غازی باین مضمون بکابل رسید:

«ازسفر آتیهٔ اعلیحضرت همایونی درخارج حدود دولت علیهٔ افغانستان مستحضر شده امیدازتصادف باشما درداراالحکومهٔ اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شورائیه اظهارکرده و ایقان متین ازآن دارم که آشناشدن شخص‌شما بااتحاد شوروی وحکومت آن بمزید تحکیم مناسبات دوستانه

---

(۱) این کلمات درشب پنجشنبه (۲۰) جوزا درمحفل دعوت رسمی که به‌مناسبت بازگشت محمد ولی‌خان ازاروپا ، درکابل ترتیب یافته بود . رسماً بیان شد.

(عزیز الدین وکیلی‌پوپلزائی)

که خوشبختانه فیمابین دولتین ما سوجوداست مساعدت خواهد کرد . ازطرف خود و هم بنام حکومت اتحادجماهیر اشتراکیهٔ شوراثیه خواهشمندم که دعوت صمیمانهٔ تشریف فرمایی بااتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوراثیه قبول فرمایند »

(رئیس اجرائیهٔ مرکزی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالستی ـ م ـ کالینن)

امان الله شاه بروز (۱۶) عقرب ۱۳۰۶ ش به کالینن خبر داد :

« تلگرام دوستانهٔ جلالت مآب شمانسبت به‌اینکه از من دعوت بعمل آمده است که‌طور رسمی ازاتحاد شوروی دیدن بنمایم ، و اصل گردید. نظر به علایق دوستانه ئیکه خوشبختانه دربین دولتین اتحاد شوروی و افغانستان پایه داراست باعلاقمندی زیاد این دعوت صمیمانه راقبول نموده و قبل ازحرکت ماازاروپا تاریخ آنرا به‌شما اطلاع میرسانم ـ امان الله ـ پادشاه افغانستان » .

* * *

سفر امان‌الله‌شاه غازی
بطرف ترکیه

امان‌الله شاه غازی بتاریخ جمعه (۲۹) برج ثورسال ۱۳۰۷ ش (۱۸ سی ۱۹۲۸ سیلادی) باسهمانداران و نمایندگان دولت روسیهٔ شوروی وداع فرمودند و توسط جهاز مخصوص سوسوم به‌ازمیر که از طرف دولت

جمهو ری ترکیه آمده بود، خاك روسیهٔ شوروی را بعزم ترکیه ترك گفتند(؛)

و نظر بد وستی مزیدی که امان الله شاه غازی باملت مسلمان ترکیه و مصطفی کمال (اتاتورك) رهبر از خود گذر آن کشور داشت ،مصطفی کمال از پادشاه استقلال بخشای افغانستان و ملت باشهامت افغانستان خیلی هاقدر و احترام می نمود و از همین نگاه بود که غازی مصطفی کمال ـجلالتمآب توفیق بیگ سفیر کبیر خود را در مسکو به مشایعت و استقبال وترتیب پروگرام سفر رسمی امان الله شاه غازی درخاك ترکیه ماسور ساخته بود.

به ساعت (۱) بعداز ظهر جمعه (۲۹) ثور دستهٔ جهازات بحری ترکیه، و کشتی روسی سوسوم به (اوکرانیا سرخ) بایك دسته طیارات ،جهاز حامل امان الله شاه غازی را تا آب های روسیهٔ شوروی مشایعت کردند .

اامان الله شاه غازی ،حین عبور از سرحد روسیهٔ شوروی تلگرام آتی را بعنوان جلالتمآب کالینن رئیس جمهور دولت اتحادیهٔ سوسیالستی شوروی مخابره نمود :

متن تلگرام

«حین عبور از خاك س ـ س ـ ر ـ سن و مملکه استنان قلبی خود را به مناسبت پذیرائی پر از محبتی که از طرف حکومت شوروی نسبت بما بعمل آمده ابراز

---

(۱) در خصوص آغاز دوستی افغانستان و روسیهٔ شوروی ایجاب می نمود که یك حاشیهٔ مفصل در ملحقات این کتاب بنویسم. که آن قسمت نیز درج کتاب شده است . (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

میداریم . درمدت اقامت مادر خاك س ـ س ـ ر ـ تظاهرات صمیمی ترین محبت و مودت را ملاحظه کردیم . و این بازدید بهترین یادگار مسافرت ما را تشکیل خواهد داد . آشناشدن شخصی ما باعث ازدیاد تحکیم روابط موجوده فیمابین مملکتین ما خواهدشد . مجدداً بهترین تمنیات خود را برای ترقی اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی ابراز میداریم» .

وقتیکه امان‌الله شاه غازی وارد انقره پایتخت دولت جمهوری ترکیه شد جواب تلگرام ازطرف جلالتمآب کالینن مواصلت کرد که متن آن بعداً درج این صفحات میشود .

***

اظهارات توفیق بیگ به خبر نگار مخصوص اژانس شوروی

در ختم سفر پادشاه افغانستان ، در کشور دوست وهمسایهٔ ما اتحاد شوروی جلالتمآب توفیق بیگ سفیر کبیر دولت جمهوری ترکیه درمسکو که از همانجا به معیت امان‌الله شاه غازی در کریمیا وارد شده بود به خبر نگار مخصوص آژانس روسیهٔ شوروی راجع به مناسبات ترکیه و افغانستان گفت:

«افغانستان وترکیه با رشته های متین مودت مربوط اند . روابط دوستانهٔ دولتین هرگز خلل ناپذیر است . ما بانظر بینا پیشرفت و ترقی ملت افغان، را می‌نگریم . ملت افغان به توجه معارف پرورانهٔ امان‌الله شاه غازی، در شاهراه ترقی و تعالی قدم میزند . امان‌الله شاه قائد بزرگی است و فعالیت شان معطوف به خیر و بهبود ملت خودش می‌باشد . در ترکیه از اعلیحضرت پادشاه افغانستان استقبال پر شکوه و صمیمانه یی بعمل خواهد آمد . زیرا اعلیحضرت صوسوف

نه تنها شخص اول یك سلطنتی که دوست ترکیه است ،می باشد ،بلکه یك پیشوای بزرگی است که به کمال جدیت سملکت خود را به یك آیندهٔ بهتر سوق میدهد»

راجع به پروگرام سفر رسمی اعلیحضرت امان الله شاه غازی در کشور ترکیه، به خبر نگار مخصوص آژانس روسیهٔ شوروی چنین اظهار نمود :

(اعلیحضرت امان الله شاه بعد از توقف مختصری در اسلامبول، که در آنجا پذیرائی شانداری از طرف حکومت ترکیه از او شان بعمل خواهد آمد. همان روز بجانب انقره حرکت خواهند فرمود .و در آنجا شش روز اقامت خواهند نمود .پس ازآن دوباره به اسلامبول عودت و درساحل (بسفور) یك هفته استراحت خواهند کرد و ازآنجا باجهاز مخصوص ترکیه ازطریق بطوم به تفلیس و ایران خواهند رفت» .

استقبال ازموکب اعلیحضرت امان الله شاه غازی

دربندراستوپول

جنرال (۱) فخر الدین پاشا نمایندهٔ مصطفی کمال غازی رئیس جمهور ترکیه

---

(۱) جنرال فخر الدین (فخری پاشا) اولین سفیر دولت جمهوری ترکیه درسال ۱۳۰۱ شمسی وارد کابل شد و معاهدهٔ دولت افغانستان و ترکیه بوسیلهٔ همین شخص در کابل بتاریخ (۲۷) سیزان ۱۳۰۱ شمسی باسضاء رسید و اسناد در داخل مسجد جامع کبیر عیدگاه کابل تعاطی گردید .و سراسم آنرا دراین کتاب نوشته ام .اعلیحضرت امان الله شاه علم مبارك افغانستان رابدوش او و علم دولت ترکیه رابدور خود پیچانید و عکس یادگاری گرفتند .و این شخص زبان دری را میدانست و باامان الله شاه شنا سائی مستقیم ازسابق داشت .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

ketabton.com - The Digital Library

سعهٔ سه‌جهاز جنگی برای‌استقبال ومشایعت موکب پادشاه‌افغانستان بتاریخ پنجشنبه (۲۸) ثور سال ۱۳۰۷ شمسی قبلاً وارد بندر سواستو پول شده‌بود جلالتمآب جنرال تاجی پاشاسفیر مختار دولت ترکیه‌بدربار کابل ونمایندهٔ شعبهٔ تشریفات وزارت امور خارجهٔ‌ترکیه و خبرنگار مخصوص آژانس اناطولی و (۱۷) نفر نمایندگان جرائدانقره و اسلامبول نیز درهمان‌جهاز حامل جنرال فخرالدین پاشا وارد بندر سواستو پول شده بودند .

امان‌الله شاه‌غازی‌بتاریخ یکشنبه (۳۱) ثوربه‌ساعت (۱۱) و (۳۰)دقیقهٔ قبل ازظهر وارد انقره پایتخت دولت جمهوری ترکیه گردیدند.

صبح دوشنبه‌اول جوزاعصمت اینونو (معروف به‌عصمت پاشا) رئیس الوزراء وتوفیق رشدی‌بیگ وزیر امور خارجهٔ ترکیه‌بحضور امان‌الله شاه غازی باریاب شدند .

دعوت بافتخارورود امان‌الله شاه ازطرف غازی‌مصطفی کمال درانقره

شام روز شنبه اول جوزا بافتخار تشریف آوری امان‌الله شاه غازی پادشاه افغانستان درانقره پایتخت دولت جمهوری ترکیه‌ازطرف غازی مصطفی کمال پاشا رئیس جمهور دولت ترکیه ـدعوت مجلل و پرشکوهی ترتیب یافت .مصطفی کمال(اتاتورک)ورود پادشاه‌افغانستان را درترکیه تبریك گفت وازاخوت وصمیمیت ترکیه‌وافغانستان اظهار امتنان نمود ودرهمان شب دعوت درنطق رسمی‌خود گفت :

«اساس و اصل عمدهٔ موجودیت‌ملل‌عبارت‌از این است که هیچگاه محدودیتی به‌استقلال خود راه ندهند و استقلال خودرا باید کاملاًمحفوظداشت ودر

صورت لزوم آخرین فرد خود را قربانی و آخرین قطرهٔ خون‌خود را نثار کرده و بدین طریق صفحات‌تاریخ بشریت را ازسر مشق کارنامهٔ خود باید مزین ساخت . دو ملت برادر ترکیه و افغانستان عملاً ثابت نموده‌اند که هردوی‌شان پیرو حقیقی‌این اصل میباشند . ذکاوت‌و استعداد ذهنی و رشادت و شجاعت ملت افغان وذات اعلیحضرت غازی ضامن‌است که‌ملت افغان باتمام جدیت و قوای‌خود هرگونه تجاوزات را دفع‌نماید و ملت ترکیه در ایفای وظایف و تکالیفی که در راه پیشرفت ملت برادر او بعهده‌اش محول است.

سعی‌بلیغ خواهد نمود .مقدرات مللی که قرون متمادی رنج و تعب نصیب آنهابوده است‌اکنون شمس‌طالعی‌است که‌صبح آن‌درافق‌های بلند هویدا است .عدل افول‌این‌مقدرات وستوازی شدن درپس پرده‌های‌تاریك سحاب بسته به‌بیداری و حاضر فداکاری بودن آن‌ملل‌و پیشوایان آنهاست .

پاینده و درخشان بادمقدرات‌ملت‌افغان‌و سلطان‌مقتدر و ملکهٔ معظمهٔ آن».

***

امان‌الله شاه‌غازی ،درنطق جوابیه‌از پذیرائی صمیمانهٔ‌ملت‌برادرمسلمان ترکیه اظهار مسرت نموده گفت :

«روابط مابین‌ملتین چنان‌مستحکم‌است که‌افغانستان و ترکیه‌را بدوستی دو وجودی که‌دارای روح واحد هستند ،میتوان تشبیه کرد. ملتین‌افغان وترکیه برادر هستند و مقصد هردو یکی است و آن عبارت‌از قبول کردن ترقیات عصر کنونی است.افغانستان‌حاضر است که‌هرگونه وظایف برادری را دوباره باترکیه بجا بیاورد و باعث این تجدیدو تائید دوستی‌اساس‌دین

مقدس اسلام و قرآنو ایمان کامل بآن است که رشتهٔ اخوت و اتحاد ملتین را از روز نخست مضبوط و مستحکم ساخته است».

ساعت(۳) بعداز ظهر سه‌شنبه (۲)جوزا ،پادشاه و ملکهٔ افغانستان با مصطفی کمال پاشا رئیس جمهور ترکیه و محترمات خانوادهٔ او ملاقات نمودند و به ساعت(٥)عصر به معیت مصطفی کمال پاشا به مجلس ملی ترکیه تشریف فرما گردیدند. و پس از آن در موقع توزیع نشانها به اشخاصی که در جنگ استقلال ترکیه شرکت نموده بودند رفتند. مراسم توزیع نشانها بحضور اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی و بوسیله خود او صورت گرفت .

مصطفی کمال (اتاترك) انعقاد این محفل بزرگ و برگزاری این مراسم نهایت پرشکوه را مخصوصاً به تشریف آوری اعلیحضرت امان الله شاه غازی قهرمان راه آزادی شرق معطل گذاشته بود یعنی نشانهای استقلال به اشخاص مستحق باید بدست کسی توزیع وتعیین گردد که در تاریخ استقلال ملل شرق در این عصر حاضر مقام پیشوایی دارد. و مراسم توزیع نشانهای استقلال ترکیه و تعلیق آن به سینه های مستحقین به هلهله ها وشعف و شادمانی نهایت بسیار وتکرار جمله های: (زنده باد اعلیحضرت قهرمان وتکان دهندهٔ مشرقیان) خاتمه یافت اعلیحضرت امان‌الله شاه و ملکه ثریا بعدآن مراسم قشون ترکیه را معاینه نمودند .

شام روز مذکور بافتخار تشریف‌آوری اعلیحضرت امان‌الله شاه‌غازی و ملکه‌ثریا، از طرف وزارت امور خارجهٔ دولت جمهوری ترکیه دعوت رسمی باشکوهی ترتیب یافت . کوردیپلوماتیک مقیم انقره نیز اشتراک داشتند .

چهارشنبه (۳)جوزا

امان‌الله شاه‌غازی ـ صبح روز چهارشنبه (۳)جوزا کوردیپلوماتیک مقیم انقره را بحضور خود پذیرفتند . پس‌ازان پادشاه و ملکهٔ افغانستان برای صرف نهار در دعوتی که بافتخار تشریف‌آوری شان در انقره، ازطرف عصمت پاشا رئیس الوزرای دولت‌جمهوری ترکیه ، ترتیب‌یافته‌بود ، تشریف بردند

درد عوت مذکور ، مصطفی کمال رئیس‌جمهور ـ وزیرامور خارجه ـ وزیر امور داخله ـ توفیق بیگ سفیر کبیر ترکیه مقیم مسکو ـ جنرال فخری پادشاه سابق سیفرکبیر دولت ترکیه‌در کابل ، حضور ردا شتند .

***

وصول تلگرام کالنین به انقره

درنگارش قبل گفتیم که: امان‌الله شاه‌غازی‌از بندرسواستوپول بعنوان کالینن رئیس جمهور دولت اشتراکیهٔ روسیهٔ‌شوروی پیام‌دوستانه‌بذریعهٔ تلگرام مخابره نمود و جواب تلگرام آن از طرف کالینن‌ازمسکو به‌انقره باین عبارت مواصلت نمود : «یقین کامل دارم که‌مسافرت اعلیحضرت به‌اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی و آشنا شدن شخص اعلیحضرت بازمامداران روسیه ، بیشتر باعث‌تحکیم‌مناسبات‌دوستانه‌فیمابین‌ملتین‌دولتین‌ماخواهد شد . باردیگر تمنیات خالصانهٔ خودرابرای ادامهٔ ترقی افغانستان مستقل اظهار میدارم» .

***

وصول تلگرام چیچرین به انقره

در همین وقت (۳ جوزا ـ ۱۳۰۷ شمسی) که امان‌الله‌شاه غازی و همراهان سفرشان در انقره تشریف داشتند چیچرین وزیر امور خارجهٔ روسیهٔ شوروی، تلگرامی آتی را بجواب تلگرام و داعیهٔ غلام صدیق‌خان چرخی سرمنشی حضور (وکیل و وزیر امور خارجهٔ افغانستان) مخابره نمود:

«تلگرام و داعیهٔ شمارا باعمیق‌ترین احساسات امتنان آمیز دریافت کردم خیلی خوشبخت هستم از انکه روابط دوستانه فیمابین اتحادجماهیر اشتراکیهٔ شوروی و افغانستان به‌شکل نوی ظهور نموده، و خیلی مسرورم که مسافرت شخص اول افغانستان و رجال مملکت اتحادجماهیر شوروی باگرمجوشی و محبت تام خاتمه یافت و این مسافرت بهترین یادگار باقی گذاشت خواهشمندم تمنیات صمیمانهٔ مرا برای ادامهٔ تعالی افغانستان مستقل بپذیرند»

عزیمت بطرف مسکو

عبدالهادی خان وزیر تجارت افغانستان، و میرزا محمد خان بدخشی و زیر مختار افغانستان مقیم مسکو. که از مسکو تا انقره شرف همراهی امان‌الله شاه غازی را داشتند، بتاریخ دوشنبه اول ماه جوزای سال ۱۳۰۷ شمسی از انقره به‌مسکو مراجعت کردند.

سفر امان‌الله‌شاه بطرف اسلامبول

روزی یکشنبه (۷) برج جوزا ـ امان‌الله شاه‌غازی، ملکه ثریا و همراهان سفرشان از انقره به‌سمت اسلامبول حرکت کردند. به‌ساعت (۶) بعدازظهر در ایستگاه مصطفی کمال اتاتورک رئیس جمهور و عصمت اینو نور ئیس الوزراء و هیأت کابینه و رئیس شورا و کوردیپلوماتیک مقیم انقره برای وداع حاضر شده

بردند . ازدحام مستقبلین و مشایعین ازحد زیادبود. رئیس جمهور مصطفی کمال (اتاتورك) معروف به کمال پاشاتاایه تگاه موسوم به (غازی) که از انقره تقریباً ده دقیقه وقت را بسواری موتر ،در بر می‌گیرد، همراهی نمودند امان‌الله شاه غازی باهمراهان سفر شان روز (۸) جوزا وارد اسلامبول شدند .در همان روز از طرف دولت روسیهٔ شوروی یك دسته جهازات بجانب اسلامبول برسم احترام درحرکت افتاد. تابعد از توقف سه روز پادشاه افغانستان در اسلامبول ،جهازات روسی موکب پادشاه غازی را از اسلامبول تاباطوم (قفقاز) همراهی نمایند .در همان ایام که امان‌الله شاه در اسلامبول اقامت داشتند ، عیدسعید اضحی مصادف گردید . امان‌الله شاه غازی بتاریخ شنبه (۹) جوزا عبارت آتی را بذریعهٔ تلگرام، بعنوان محمد ولی خان دروازی وکیل مقام سلطنت بکابل مخابره نمودند: «به تقریب عیدسعید اضحی تبریکات خود را بشما و جمله ساسو رین ملکی ونظامی و ملت عزیز خود رسانیده وقت همهٔ شمارا خوش می‌خواهم ».

متن سرمقالت مجلهٔ مینی ترکستان
بتذکار حیات امان‌الله شاه غازی

در اوقات سفر های امان‌الله شاه غازی به اروپا، مقالات زیادی از قلم برجسته ترین نویسندگان شرق وغرب انتشاریافت. از جملهٔ این نشریه ها مجلهٔ موسوم به (مینی‌ترکستان) یکی از مجلات ترکی اسلامبول تحت عنوان (سیاحت اعلیحضرت امان‌الله شاه واهمیت شرق در نظر غربی‌ها). مقالتی انتشار داد که خلص مطالب آن از ینقرار است :

«اعلیحضرت امان‌الله شاه درین اعصار اخیر آسیا ، ازممتازترین چهره هایی

است که گذشته از دوستان و شرقی ها ، خدمات ملی و شهامت او را دول دیگر هم تقدیر می نمایند . زیرا این تقدیر به هیچ صورت قابل انکار نیست .

زیرا در افغانستان فرمانروا ازمنور ترین اشخاص است سو یهٔ مدنی اهالی قبل از آنکه زمام مملکت بدست این جوان باشهامت می افتاد . خیلی پس مانده بود ولی این جوان جوانبخت امان الله شاه ، چنانکه برای بلند کردن روح مملکت میکوشد . هکذا برای اعتلای روح خلق وملت نجیب خود دقیقهٔ یی استراحت نمی کند .

قبل ازسنه ۱۹۱۹ میلادی طوریکه افغانستان با اجنبی ها در پس پرده مسازش داشت در انظار همجوار خود نیز تقریباً همچنان بودو دورهٔ جلوس سلطنت اعلیحضرت امان الله شاه نیز بایك وقتی که رقابت روس و انگلیس شدت بخود گرفته و هردو ملت از حرب عمومی خاصتاً روس ها زیاده تر از جنگ های داخل به ستوه آمده بودند ، تصادف کرد ، اما سعذالك اعلیحضرت امان الله شاه در همچو آوان گیرودار افغانستان را که به صفت یک مملکت بیطرف فیمابین امپراتوری انگلیس وروس واقع است . در نتیجهٔ موجودبودن و سایط نقلیهٔ سفر بری عصری و زندگانی نیم مستملکهٔ افغانها ، باهمت و غیرت و سعی و کوشش خود باسعانی تامه یی به شکل یك دولت مستقل در قطار ملل در آورده سپس برای ترقیات مدنی آن داخل جهاد شد .

اخبار سا نچستر گاردین ـ در یکی از شماره های خود درسال ۱۹۲۱ میلادی افغانستان را مانند یك دانه گندم ، در بین دو آسیاسنگ تصور کرده حرف زده بود . و حال دول اروپا به مملکت افغانستان بآن نظر نمی نگرند . زیرا زمامدار بزرگ آن کشور که امروز سیاحت اروپا را می نماید به صفت رهبر یك ملت باشهامت و مهذب استقبال میشود . دارالفنون های غرب ، عنوان مدارس

فخری باو شان می‌دهند .غربی‌ها او شان‌را باتمام معانی‌ممثل روح آزادی خواهی و تمایلات حقیقی‌شرق می‌شناسند .وحقیقت هم‌همین است که: بااین طرز حرکات قابلیت ، جوهر استعداد ،شهامت و بزرگواری فطری‌محیط آسیارا تمثیل نموده مظهر حرست‌وستایش عالم‌مدنیت‌اروپا شده‌است. بعض اخبارهای مهم اروپا که‌ازمسائل شرق باخبر اند ،ملت خودرابه‌مدنیت درخشان افغانستان آشنامی سازند .

و راست است که‌امروز تجدد خطسیر و حرکت‌امان‌الله‌شاه‌و ملکهٔ‌افغانستان باحسن نیت‌شان که‌دولت‌های اروپا وسیاسیون آنرا بحیرت انداخته و طرف تحسینات‌شان‌واقع گردیده‌اند. غیراز افغانستان برای‌ملل‌شرق‌اهمیت زیاددارد غربی‌هاعادت‌دارندهرکاریکه‌میکنندرعین‌حال‌سفاد خودرامدنظرمی گیرند . ودرپذیرائی و مهمانداری‌اعلیحضرت‌امان‌الله‌شاه‌هم‌همین‌سیاست مدنظر بود .چنانچه یکی ازجرائد پایتخت‌انگلستان(دیلی‌اکسپرس) به‌پادشاه افغانستان پیشنهاد میکرد که‌به‌روسیه‌نرفته بلکه‌سر راست‌از لندن‌به‌افغانستان عودت نماید . حتی‌خیلی‌ساده بیان میکرد که :بلشویک‌هامثل‌ما احترامات نشان نخواهند داد .ولی‌این گفته‌هادرنظر پادشاه دل آگاه افغانستان‌هیچ واقع شده نتواست و درقلب‌شان کدام تاثیرنمود و امان‌الله‌شاه مشرق(۱)

---

(۱) مشرق‌زمین‌درنظر نویسندهٔ مقالت مذکور مقصداز خراسان است که‌معنی مطلع‌الشمس‌ویاسمت آفتاب‌برآمد رادارد و مرکز آن بلاد افغانستان است . که‌امان‌الله شاه استقلال تاریخی آنرا استردادنموده‌و مانند آفتاب‌از شرق بجانب غرب سفر کرده است.

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

زمین را باهمان عظمت حقیقی آن در نظر غربی ها جلوه داد .

از ینجاست که ملت نیك بخت افغانستان رابد اشتن چنین شاهی تبریك میگوییم زیرا زمانیکه افغانستان استقلال خود را از دست داده بود، ملت نیك بخت افغان ما نند اعلیحضرت امان الله شاه ، یك رهبر ملی و یك حکمدار باجلالی را مالك شد . خوشبختانه در دورهٔ سال دهم سلطنت خود، این حکمدار جوان برای اینکه شرق را به اروپا بشناساند .در مساعدترین زمان باین طوریك سیاحت ،ملت سعادتمند خود را به اروپا و دول معظمهٔ آن بایك موفقیت نمایان معرفی نمود .حال آنکه متمدن ترین ملت ها برای فهماندن و داناندن مطالب خود در نزد سائر ملل سالهامی کوشند .جرائد نشر میدهند ـ انجمن ها تأسیس می کنند ـ هاجمعیت های سیاسی اروپا ایجاد روابط مینمایند ـ مخارج زیادی راستحمل می شوند و مناصفهٔ این موفقیت و استفاده یی را که ملت افغان ازین سیاحت حکمدار خود حاصل کرده است ،تأمین نتوانسته و نمی توانند .

افغانستان ازین سیاحت خیلی استفاده خواهد نمود .اعلیحضرت امان الله شاه غازی دراین سیاحت مسعود خویش بیشتر رفاه اقتصادی ملت خود را در نظر داشته بادول سرمایه داری اروپا و امریکا مفاهمه نموده مسائل جدی و حیاتی رابرای سعادت افغانستان حل کرده است این پیشرفت، استقبال آسیای وسطی مخصوصاً دول همجوار این دولت خیلی درخشان است .زیرا افغانستان ،امروز بپای خود استاده و دارای یك قوهٔ تحفظ گردیده .و این قوه را شهامت ملی افغان تائید میکند ».

***

مناسبات افغانستان وترکیه

درصفحات قبل از روابط دوستانهٔ افغانستان و ترکیه یاد آور شدیم ، مناسب مینماید که این مختصر معلومات رانیز درخصوص روابط هردو کشور بپردازیم:

مصطفی کمال پاشادرسال ۱۸۸۰م درسالونیک بدنیاآمد و بعد از تحصیلات مدارس خصوصی داخل مدرسهٔ نظام گردید. و درسال ۱۹۰۴ بدرجهٔ تولیشری ازمدرسهٔ فارغ و بهشام رفته بهعسکرسوارهٔ دمشق مشغول خدمت گردید. و درآنجا حزب وطن تشکیل داد. و بعد به سالونیک مراجعت نموده انجمن وطنخواه را تشکیل داد. درسال ۱۹۰۸م رئیس ارکان حزب سالونیک مقرر و ازآنجارو انهٔ اسلامبول گردید. و درسال ۱۹۱۰م بهنمایندگی وزارت حربیهٔ ترکیه بهفرانسه فرستاده شد. بعد ازموفقیت های حربی بسیاردرسال ۱۲۹۷ش (۱۹۱۸م) حکومت انقره را تشکیل داد (۱) و یکسال بعد آن مصادف بدورهٔ استرداد استقلال افغانستان وآن وقت است که معاهدهٔ افغان و ترک آغازمی یابد و تاماه حوت سال ۱۲۹۹ ش مسودات اولین آن بتوسط هیأت های سفارت های دولتین باسفا میرسد.

---

(۱) درسابق شهر استانبول مرکز خلافت کبرای اسلامیه و پایتخت حکومت ترکیه بود و اسلامبول نیز یاد میشد. مصطفی کمال پاشا انقره را مرکز قرارداد و دراوائل بنام (حکومت ملیهٔ انقره) یاد میشد. و دراسناد افغانی درسال ۱۳۰۱ ش بهمان نام یاد شده است.

(عزیزالدین وکیلی پوپلزائی)

مصطفی کمال در سال ۱۳۰۰ ش (۱۹۲۲ م) موفقیت دفاعی بزرگتری حاصل کرد ،اناطول و تهرس را از غلبهٔ دشمن نجات داد.متارکهٔ جنگی سردانیارا در (۱۲) اکتوبر سال ۱۹۲۲ م قبول نمود .و قهرمان ملت ترک بمرام اصلی خویش فائز آمد. امان‌الله شاه غازی در برج قوس سال ۱۳۰۱ ش بذریعهٔ تلگراف به‌پادشاه انگلستان خبر داد«از اعلیحضرت شما دوستانه خواهش دارم که‌برای نمایندگان حکومت شاهی خود در خصوص مسألهٔ ترکیه که‌مقدرات آن در کنفرانس لیوزان مذاکره میشود ، هدایت خواهند فرمود که در مسألهٔ ترکیه که‌مربوط به امن عمومی مسلمانان مشرق زمین است منصفانهٔ غور و توجه نمایند » . این پیام و سائر پیام‌ها و نشرات رسمی افغانستان در خصوص اناطولیه تاثیرات زیاد نمود .

بقرار هدایت امان الله شاه معاهدهٔ دولتین افغانستان و ترکیه که‌از طرف افغانستان محمدولی‌خان سفیر فوق العاده و هیأت معیتی او ،و از طرف حکومت مجلس کلان ملی ترکیه یوسف کمال بیگ ناظر امور اقتصادیه، و داکتر رضانور بیگ ناظر معارف، از اعضای حکومت مذکور شامل ده ماده در مسکو تنظیم و ترتیب یافت و تاریخ تحریر آن : سه‌شنبه

(۱۱) حوت سال ۱۲۹۹ ش است این معاهده پس از یکنیم سال

غورودقت(۱) بتاریخ (۲۷) میزان سال ۱۳۰۱ ش در جامع کبیر عیدگاه کابل بعداز ادای نماز جمعه بحضور وزرا و اسنأدولت و اهالی پایتخت باسضای امان‌الله شاه و جنرال فخرالدین (فخری پاشا) رسید. و این وقت امان الله شاه گفت: «کامیاب هستم باینکه بابر ادرهای خود دولت ترک یك عهد نامهٔ دوستانهٔ محبتانه تبادله می کنیم».

فخری پاشا گفت: «کیفیت تصدیق معاهدهٔ مبارکه درین مسجد که بحضور این جمعیت مسلمین و بدستخط همایونی مزین میگردد و کیفیت تبادلهٔ آنرا که به‌این چنین یك صورت قدس تعاطی میشود. تاریخ اسلام نخستین بار بقلم زرین قید و ثبت خواهد کرد. چه این کامیابی عالی یکی از آثار فاخرهٔ، عهد جلیل همایونی است که برای افغانستان و بنا بر ان برای

---

(۱) امان الله شاه بخاطر تأخیر معاهده در مسجد عیدگاه کابل بمردم گفت: هر حکومت حق دارد که بر سواد معاهدهٔ یی که توسط نمایندگان او باسضأ میرسد، غور کند. و من هم بسیار غور ودقت کرده بر بعض سواد و مطلب آن اصلاحات نمودم تاآنکه باین موافقه رسیدیم و سبب معطل شدن این معاهدهٔ افغانی و ترك در این مدت یکنیم سال همین است تاآنکه امروز (۲۷) میزان سال ۱۳۰۱ ش در مسجد جامع کبیر عیدگاه بعد ازادای نماز جمعه در محضر شما اهالی شهریان و اطراف کابل باسضأ رسید. در وقت اعتلاء بیرق افغانستان در انقره غازی مصطفی کمال پاشا شخصاً حاضر و آن مراسم را باتمام علایق و احترام دوستانه و محبانه بپایان رسانیده بود.

(وکیلی پوپلزائی)

عالم اسلام یك دور ۀ مسعوده یی را تشکیل میدهد. ازین جهت که ذات شاهانه وجوب اتحاد و دول اسلامیه را باد ولت ترکیه یکجا بطوریکه شاید و باید تقدیر فرمودند ، بنابر ان ذات ملوکانه را از صمیم قلب تبریك سیگویم » .

وگفت : «ازین جهت که نسخۀ عهدنامۀ باهمی دو سلت برادر و دو دولت متحد و متفق اسر و زازطرف شاهانه به بیرق ذیشان افغانی پیچیده به سلت وحکوستم تودیع فرموده میشود و بشرف تسلیم آن مشرف میگردم، و نسخۀ دیگر آنرا که ازطرف سلت وحکوستم بحضو رشاهانه فرستاده شده به بیرق ذی شرف ترکیه پیچیده بشرف تو دیع آن نائل میشود، افتخارو مباهات سیمنایم » .

سلطان احمدخان سفیر دولت افغانستان درسال ۱۳۰۰ ش درانقره (حکومت اناطولی) اقامت داشت و درسال ۱۳۰۱ ش سعرفت متقابله حاصل شد . فخری پاشادرا بتدای ریاست جهموری کمال پاشا بحیث سفیر مختار آن دولت بتاریخ (٥) سرطان سال ۱۳۰۱ ش بهمراه (۱۲) نفرا عضای هیأت وارد کابل شد و اعتماد نامۀ خود را بحضور اعلیحضرت امان الله شاه غازی تقدیم نمود. مصطفی کمال درسال ۱۳۰۲ ش بر یاست مجلس ملی ترکیه تقرر یافت و بعد به ریاست جمهوری آن کشور منتخب گردید . اعلیحضرت امان الله شاه موفقیت های نظامی و سیاسی ملت ترك را بر هبری مصطفی کمال تبریك گفت.

عصمت پاشا (متخلص اینونو) درسال ۱۳۰۳ ش صدراعظم ترکیه مقرر شد و درسال ۱۳۰۷ ش درایام سفر رسمی اعلیحضرت امان الله شاه پادشاه افغانستان درترکیه ، مراسم استقبال بجا آوردند . جنرال فخرالدین پاشا سفیر سابق ترکیه درکابل . اینوقت ازجملۀ اعضای رسمی هیأت مستقبلین

بود درو قت سفر رسمی امان الله شاه در ترکیه، مصطفی کمال پاشا (۴۷) سال وعصمت اینونو هفتاد سال عمر داشتند.

* * *

امان الله شاه غازی در شب سه شنبه (۱۷) میزان ۱۲۰۱ ش قصر دلکشا را در کابل چراغان نمود ه و جشن فتوحات پی در پی ترکیه را انعقاد داده و برای ترکان غیور عموماً و برای سفیر انقره فخری پاشا خصوصاً تبریك گفته خواستار اضافه بر اضافه ترقیات اسلامی شده بودند. در این وقت سفر سال ۱۳۰۷ ش همان خاطرات اولین در همه محافل بر زبان آورده میشد.

روز دوشنبه (۹) برج میزان سال ۱۳۰۱ ش در مجلس فاتحهٔ خوانی جمال پاشا و انور پاشا ـ در قصر سلامخانهٔ کابل ـ که بحضور امان الله شاه غازی برگذار شده و فخری پاشا حاضر بود، یاد آور میشدند.

در سال ۱۳۰۱ ش در کابینهٔ جدید حکومت سلی انقره روف بی صدراعظم یوسف کمال بی و زیر امور خارجه ـ رضا نور بی و زیر صحت ـ کاظم پاشا و زیر دفاع ملی (۱) بودند. امان الله شاه در سال ۱۳۰۱ ش در کابل قصر

---

(۱) یوسف کمال و رضا نور چون در سال ۱۲۹۹ ش در مسکو بهمراه هیأت سفارت فوق العادهٔ افغانی در ترتیب و تنظیم اولین مسودهٔ معاهدهٔ دولتین افغان و ترک مصدر خدمتی شده بودند، در سال ۱۳۰۷ ش از ان گذارش یادی نمودند. کاظم پاشا که آن وقت وزیر دفاع ملی و تجاربی در امور عسکری داشت امان الله شاه در سال ۱۳۰۷ ش او را در رأس هیأتی بکابل خواست. و او در برج جدی سال ۱۳۰۷ ش از طریق هندوستان به کابل رسید. و دیری نگذشته و اپس رخصت شد.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

عینیه اقامتگاه شخصی دو ران سر داری خود را برای اقامت سفارت ترکیه تعیین نمود .

جریدهٔ امان افغان در برج میزان سال ۱۳۰۱ ش در تحت فوتوی یادگار این عبارت را نوشت: «فوتوی اعلیحضرت امان‌الله‌شاه غازی پادشاه اتحاد پسند و ترقیخواه افغانستان و فخری پاشا سفیر دولت ترکیه ـ در حالیکه ردای علم های مقدسهٔ ترکیه و افغانیه را بعد از تبادلهٔ معاهده نامه‌ها زیب تن نمودند». ازین عکس یادگاری یک قطعه در نزد پدر نگارندهٔ این کتاب موجود بود که در بخش عکسهای این کتاب به چاپ رسیده است.

غازی مصطفی کمال پاشا بتاریخ جمعه (۱۹) عقرب سال ۱۳۱۷ ش وفات یافت و عصمت پاشا بجای او رئیس جمهور ترکیه منتخب گردید. عصمت پاشا روز سه شنبه (۴) جدی سال ۱۳۲۵ ش بعمر (۸۹) سالگی وفات یافت و در جوار سرقد مصطفی کمال پاشا (اتاتورک) بخاک سپرده شد.

* * *

حرکت امان‌الله‌شاه غازی از ساحل بسفور بطرف باطوم و تفلیس و باکو

امان الله شاه غازی بعد از سپری کردن شش روز در انقره دوباره به اسلامبول تشریف برده و در ساحل بسفور یک هفته استراحت نمودند. و از آنجا با جهاز مخصوص ترکیه، از طریق باطوم و تفلیس و باکو رفته معادن تیل را مشاهده نمودند. مقصد پادشاه افغانستان از ین مشاهده این بود که کار استخراج تیل را از معدن هرات سوردنظر قرار بدهد. بعد از آن از باکو به ترلی و بند رابران روان شدند.

سفر امان‌الله شاه در کشور ایران

امان الله شاه غازی بعد از دیدار یازده کشور آسیا و اراده فرمودند که به کشور ایران سفر نمایند. بتاریخ چهارشنبه (۱۷) جوزا به بندر پهلوی و از آنجا به رشت و به روز شنبه (۲۰) جوزا وارد تهران پایتخت کشور ایران شدند. از تشریف‌آوری امان‌الله شاه غازی، شاه رضاء پهلوی پذیرائی نمود. شاه و ملت ایران بزرگی و امتیازی را که پادشاه افغان در سر و ر (۹) سال زمام داری حاصل کرده بود دیدهٔ قدرسی نگریستند.

و معاهده یی که قبلاً بین افغانستان و ایران باسضأ رسیده بود. در این ایام که امان الله شاه در تهران تشریف داشت، پروتوکول های آن نیز از طرف هر دو پادشاه افغان و ایران باسضأ رسید. چون در بین دولتین ترکیه و ایران نسبت به بعضی مسائل سرحدی اندک ناسازگاری وجود داشت، در اثر مساعی جمیلهٔ پادشاه افغانستان رفع گردید. و یک معاهدهٔ توحید مساعی سیاسی بطوری که افغانستان (۱) با ترکیه و ایران نموده بود بین ترکیه و ایران نیز باسضاء رسید.

شاه رضاء پهلوی از امان الله شاه غازی در یک ملاقات خصوصی

---

(۱) معاهدهٔ بی‌طرفی و تأمینیه بین دولتین افغانستان و ایران بتاریخ (۶) قوس سال ۱۳۰۶ ش در کابل باسضأی وزیر مختار و ایلچی مخصوص پادشاه ایران سید مهدی فرخ و غلام صدیق خان چرخی وکیل وزیر امور خارجهٔ افغانستان باسضاء رسید.

(وکیلی پوپازائی)

خواهش نمود که : برای شیعیان افغان آزادی رسوم مذهبی داده شود.
اسان الله‌شاه‌درین روابط گفت : من‌سیاست‌خیلی روشن دارم. من دراول
جلوس خود عموم محبوسین را آزاد ساختم که دران جمله ازاهل تشیع
نیز بودند . باوصفی که متهم به حرایمی نیز بودند وخود اعتراف
داشتند . اسرای سردم شیعهٔ هزاره رابطور عموم آزادساختم وحقوق
مساوی مانند هرفرد کشور اعطا نمودم و نظامات بر وی کارآوردم
واشتهاری بمهرپادشاهی نشر کردم که باید هیچگونه اختلاف بین هردو فرقه سنی و
شیعه درافغانستان نباشد و در روزی که در کابل و قندهار در آغاز این سفر با
ملت عزیزم وداع میکردم ، در خصوص اتحادواتفاق تاکید کردم که
همه افراد ملت افغانستان حقوق یکسان دارند . و همه باید محافظ مملکت
واستقلال افغانستان باشند. و حینی که در هندوستان و مصر و ترکیه رفتم.
در خصوص اتفاق مسلمانان دارای هر مذهبی که هستند ، بسیار حرف زدم.
خودم و کارداران مملکتم در تعزیه خانهٔ روز عاشورا اشتراک
ورزیده وجه مصارف نیز تاحد کافی به علماء و خدام تکایاونذورات
میدهم. و مثال های عالمانه بسیار آورد تاآنکه شاه رضا ءدلائل دیگر نیافته
سکوت اختیار نمود.

دیداراسان الله شاه ازدو کشور اسلامی ترکیه و ایران برای افغانستان
مستقل اهمیت بزرگ داشت . روزنامهٔ شفق سرخ چاپ ایران نوشت که
«عقد قراردادها دربارهٔ دوستی باترکیه و ایران درو ضع داخلی
وخارجی هرسه کشور دارای منافع مشترک می‌باشند .نقش عظیم راایفاء
خواهد کرد . ازین به بعد کشورهای شرقی به اتکاء طرز العمل
مستحدانهٔ خود بمقابل هرنوع تقاضأ کشورهای متجاوز از خود مقاومت

نشان داده خواهند توانست . » و در ادامهٔ این مطلب بیان شده است که:

«سفر امان‌الله‌شاه بسیار ثمربخش و جوابگوی امیدهای دولت افغانستان است. مواضع افغانستان مستحکم و اعتبار آن در عرصهٔ بین المللی بلند رفت. تماس های امان الله شاه با رهبران دولت های اروپایی نشان دهندهٔ آن بود که افغانستان به‌عنوان یک کشور مستقل مائل است با تمام کشورها رابطهٔ دوستانه را بر اساس برابری برقرار کند.

در این سفر یکبار دیگر قاطعیت خود را از تعقیب خط مشی مستقل در عرصهٔ سیاست خارجی نشان داد . دیدار امان الله شاه از اتحادشوروی عقد قرارداد ها با ترکیه و ایران یکبار دیگر نشان داد که تلاش های انگلیسها به منظور تأمین نفوذ مجدد قبلی آنها در افغانستان نقش بر آب است . امان الله‌شاه در این سفر موفق شد توجه محافل برخی از کشورهای اروپایی را به امکانات وسیع همکاری اقتصادی به افغانستان جلب کند امان‌الله شاه بمردم هند گفت : «آزادی بخشیده نمی‌شود ، بلکه به‌نیرو و شمشیر بدست آورده می‌شود . من از قربانی سرخود و قربانی سرافراد پایانتر از خود نمی ترسم» .

***

جرائد رسمی و نیم‌رسمی کشور ایران ، بتقریب ورود پادشاه و ملکهٔ افغانستان ، مقالات نهایت پرآب و تاب ادبی و سیاسی و حماسی انتشار دادند .

وعده‌یی از شاعران ایران قصائد و قطعات بتوصیف از موفقیت های بزرگ امان‌الله شاه غازی گفتند که از جمله قصیدهٔ یحیی ریحان شاعر مشهور ایران را بحیث نمایندهٔ افکار منورین آن سرزمین درج صفحات تاریخ مینمایم :

تاجلوه کرد کوکبهٔ شاه نامدار — خورشید رشک برد از ین شهر واین دیار
خورشید رشک برد، همانا بر ندرشك — بر کشوری که خسرو خوبان کند گذار
ای ملك جم بناز بر این طالع بلند — ای آسمان ببال پر این خوب روزگار
شاه جوان اسیر اسانالله بزرگ — تا از وفا بجانب این ملك بست بار
روی زسین زمقدم او گشت مشك بیز — باد صبا زسوکب او گشت مشکبار
ملت زیمن مقدم سلطان گرفته جشن — سردم برای دیدن شه گشته بیقرار
دریك زمان شدند سه و سهر جلوه گر — ری زین دو جلوه سر بفلك سود از فخار
سهر بلند سر تبه ، بانوی نامه ور — ماه سپهر کوکبه، سلطان نامدار
فرخنده بانوی که ثریا از آسمان — او صاف حسن و عفت او سیکند شمار
ای شهریار عادل و سعبود سردوزن — وی دوستدار سردم وسحبوب کردگار
ای عاشق تجدد و ای دوستدار دین — ای تکیه گاه ملت و ای شمسهٔ تبار
ای اختر سعادت افغان زسین که یافت — سشرق زنام فرخ تو قدر و اعتبار
تاسژدهٔ وصال توشد زیب گوش خلق — افتاد شور برسر سردم زهر کنار
سنت خدای را که نمردیم و او فتاد — بر روی دلفروز تو چشم امید وار
این خانه نیست درخور سهمان ارجمند — هستیم از بضاعت سزجات شرسسار
ای سهمان بفرق خلائق بنه تو پای — ای پادشه بدیدهٔ سردم ، قدم گذار
سائیم و نقدجان که بود در کف خلوص — این هدیه نیست گرچه تر الائق نثار
ای خسروی که بهرترقی سلك خویش — بیرون شدی زکاخ وسفر کردی اختیار
ازبهرعیش و نوش نکردی تواین سفر — رفتی که علم و دانش وصنعت کنی شکار
گشتی تو از تمدن هر قوم باخبر — گشتی تو برسیاست هر سلك هوشیار
رفتی بپای خویش بهر کارخانه یی — برگشتی فنون وصناعی شدی سوار

شاهان غرب باخبر از ورای تو بسته بخدمتت کمر صدق استوار
آن یك بنام خسرو افغان پیاله گیر این یك بیاد عافیت شاه باده خوار
از دیدن شهان و بزرگان باخبر بار آمدی بدن یاران دوست دار
ای روح تابناك حبیب الله در بهشت بنگر به نیك بختی فرزند کامگار

ای شاه! سلك تو، و ایران، برادرند در این د واختلاف نباشد به هیچ کار
گر مسلمی ز رنج بگرید به اصفهان نالد ز درد سوسن دیگر به قندهار
باید که ز تحاد و وفاق این دو مملکت گردند از حوادث ایام رستگار
ای باد صبحگاه گر افغان همی وزی از چیست این غم دل و آن ناله های زار
یارب بکابل این همه تشویش و رنج چیست سردم مگر ز دوری شاهند، بیقرار
در کابل از فراق اسان الله ای عجب گویی بگوش میرسد افغان زهر کنار
یك دسته یار محنت و اندوه بی نظیر یك فرقه پای بند غم و رنج بی شمار

آن پیرسال خورده ز حیرت قرین رنج وان طفل شیر خواره ز محنت در اضطرار
آن یك سیان سجدو قرآن بر وی سر آن یك کشوده دست بدرگاه کردگار
آن یك دعای شاه کند در نماز صبح این با خدا نیاز کند در شبان تار
این گریه میکند که چرا دور شد پدر وان غم همی خورد که چرا رفت غمگسار
احسنت بر چنین پدر عادل رؤف کو را ز جان و دل همه باشند خواستار
ای خاك باطراوت افغان ز سین پاك ای جایگاه غیرت و ملیت فخار

خوش باش ز ینکه خسرو دیندار میرسد از راه دور جانب آن شهر و آن دیار
دارالامان که مأمن آزادگان بود از روی شهریار شود رشك لاله زار
خسرو بشو ید از رخ مردم غبار غم مردم رها شوند ز تشویش و انتظار

ریحان‌شو قمند که از راه‌سر حمت سلطان باو دو ات(۱) و قلم داده‌یادگار
باآن دوات‌وخامه زروی‌ادب‌نو شت د را ین سفر سنا قب شا ه‌بز رگوا ر
تا آفتاب را ه بر و ز و شبان سفر از شر ق سو ی غـرب نماید اختیـار

فر خنده سو کب شه افغان از ین سفر
خو شدل ر ود بسو ی‌و طن‌شادو شادخو ار

***

پذیرائی امان‌الله‌شاه غازی
از سرحد هرات تا کابل

بتا ریخ یکشنبه (۲۱)جوزای سال ۱۳۰۷ شمسی در دائرهٔ یاو ری‌ارگ کابل سجلسی سر کب از و ز را ء و سا سو ر ین عالی‌رتبهٔ در بار ،بجهت اخذتر تیبات استقبال سو کب امان‌الله شاه غازی از سرحد هرات تا کابل منعقد گر دید که بقرار تصو یب سجلس سر اتب آتی مدنظر گر فته شد :

۱ـ یکنفر و ز یر به‌سمت وکالت ازطرف عمو م‌سا سور ین دو لت افغانستان و یك‌نفر و کیل ازو کلای شو را به صفت و کیل از جانب کافهٔ‌ملت به‌سر حد هر ات بانائب‌الحکو مه و قو ماندان عسکر ی هرات‌ویك تو لی‌رسالهٔ شا هی و یك‌بلو ك ساشیندار شا هی ویك‌غند پیاده و یك کندك تو پچی‌و یك‌تولی سو ار حاضر سی‌باشد .

---

(۱) یحیی ر یحان‌ـشاعر شهیر ایر ان‌درسال ۱۲۹۹ شمسی قصیده‌یی بو صف امان‌الله شاه غازی سر و د و امان‌الله شاه شهر یار سخن‌شناس او ر ابه‌اعطای قلم و دو ات طلا سر افر از فر سو د .

(عز یز الدین و کیلی پو پلز ائی)

۲ـ در شروع خاك منطقهٔ هرنائب الحکو متی و حکومت اعلی وحکومت کلان و دیگر نقاط که اجتماع اهالی در ان حدو د زیاد است (طاق های تشر یفاتی) بسته و اطر اف آن بابیر ق ها و دیگر انو اع تز ئینات میشو د .

۳ـ درسر حد هر ات بحدفاصل بین خاك افغانستان وایر ان ودر سر کز هرات و فر اه و قندهار و سقر و غز نی و کابل د رحین ورود سو کب اعلیحضرت شاه سیز ده ضرب تو پ سلامی بعمل می آید .

۴ـ در شب اول . ر ود پادشاه غازی بمراکز و لایات و حکومات اعلی و کلان شهر تز ئین و چر اغا میشو د .

۵ـ حین ور و د سو کب هما یونی به سرحدو لایات و حکو مت های اعلی و حکو مت های کلان ، نائب الحکو مه ها وحا کم های اعلی و کلان و قوماندان های عسکر ی باعده یی از وکلاء مجالس مشوره و بعضی اعیان وقطعه یی از قطعات عسکر ی هر منطقه بر ای ایفای مراسم تعظیم وعر ض احتر امات وتبر یك حاضر می باشند

۶ـ درسراکز حکو متی و علاقه دار ی هائیکه به خط عبو ر سو کب ذات شاهانه و اقع اند ، عمو م ماسور ین وو کلاء مجالس مشو ره و افر اد عسکر ی و تمام اهالی که همر و زه رسیده می تو انند بحدو د معین بر ای بجا نمو دن مر اسم احترام و تبر یك حاضر می باشند .

۷ـ درسر اکز طاق های پذیدائی متعدد بسته میشو د بحدطاق ، نائب الحکو مه یاحاکم آن نقطه ازطر ف ماسو رین وجلو طاق دیگرمحصلین از طرف اهل معارف و بجوار طاق سو م رئیس بلدیه ازطرف عمو م اهالی خطابه ها وتبر یك نامه های استقبالیه قر ائت می کنند .

۸ـ درسر کز ها ی و لایات و حکو مت های اعلی به شب اول به شرف ور و د

ذات شاهانه یك دعوت رسمی از طرف نائب الحکومه و حاکم داده میشود .
فردای آن از طرف بلدیه یك دعوت عصریه ترتیب میشود .

۹- نائب الحکومه ها و حاکم های اعلی ولایات و حکومت های اعلی که پادشاه غازی از مناطق شان عبور می نماید، باقوماندان عسکری تا آخرین نقطهٔ خود پادشاه غازی را مشایعت می نمایند .

۱۰- در آخر حکومت مقر از قندهار به حد فاصل ولایت کابل و قندهار ، الی کابل و قوماندان قول اردوی کابل و پنجاه نفر از محصلین مکاتب عالی کابل با دو تولی از رسالهٔ شاهی و یك کندك نظامی برای استقبال حاضر بوده در حین ورود موکب شاهانه پس از ایفای مراسم سلامی عسکری و فیر توپ و گل پاشی طیاره ها و الی کابل خطابهٔ خیر مقدم از طرف عموم اهالی کابل بحضور شاهانه قرائت مینمایند . اگر ذات شاهانه توقف جزئی در مقر داشتند . عصریه از طرف والی کابل در هوتل مقر داده میشود. و اگر ذات شاهانه ارادهٔ شب ماندن را داشتند انتظام شب گذراندن شان نیز تهیه دیده میشود .

۱۱- در غزنی هم مراسم پذیرائی طوریکه در مواد فوق گفته آمد بجا میشود و هنگامیکه موکب همایونی از غزنی طرف کابل حرکت مینماید ، دو دسته طیاره در فضای موکب شاهانه پرواز کرده تا کابل می آید .

۱۲- صحنه یی استقبال کابل از حد دهمزنگ تا قصر دلکشا است. در این حدود طاق های متعدد و مجللی بر جاده بسته میشود. این طاق ها از طرف حکومت و اهل معارف و بلدیه و فرقه یی اناث و دیگر صنوف مردم خواهد بود.

۱۳- اهالی از حدود دهمزنگ دو طرف جاده استاده می باشند. و زراء و مامورین مجتمعاً بالباس رسمی پیش روی قصر دلگشا حاضر می باشند .

عساکر و لایت کابل هم در حوالی دلکشا اجتماع داشته میباشند . پس از ورود شاهانه به‌دلکشا و ختم سر اسم سلامی‌های عسکری و فیر توپ‌ها خطابه‌یی از طرف وکیل‌مقام سلطنت، بحضور پادشاه غازی قرائت میشود .

۱۴ـ در شب اول ـ دوم ـ سوم ـ ورود ذات‌شاهانه کل‌شهر چراغان می‌شود و در شب اول یك‌دعوت‌رسمی ازطرف حکومت بشرف ورود پادشاه‌غازی درقصر دلگشا داده میشود . دراین دعوت‌وزراء ووکلاء و باقی ماموریین ملکی تامد یرو نظامی‌ها تاکند کمشر وارباب رتب رتبهٔ دوم شامل خواهند بود و به‌عصر روز دوم دعوتی ازطرف‌بلدیه داده میشود . شب دوم و رود شاهانه درو زارت امور خارجه دعوت رسمی ترتیب میشود . که‌دران هیأت کوردیپلوماتیك هم‌شرکت‌خواهند داشت . بعدازین‌دو شب ممکن‌است دیگر وزارت‌ها ازحضور همایونی خواهش قبول دعوت عصریه یا شبانه بنمایند .

۱۵ـ درسائر ولایات‌و حکومت‌های‌اعلی‌وکلان‌بتقریب‌ورود ذات‌شاهانه یکروز تعطیل عمومی و درولایت کابل سه‌روز تعطیل عمومی باشد .

۱۶ـ میدان هوایی کابل و قندهار بابیرق های افغانی تزئین میشود

۱۷ـ درمدخل میدان هوایی کابل یك دروازهٔ مزین ساخته میشود .

۱۸ـ جادهٔ چهاردهی‌تادروازهٔمدخل و میدان‌هوایی کابل بابیرق ها آراسته و اهالی بدوطرف جاده بجهت استقبال اخذ موقع مینمایند .

۱۹- ریاست بلدیهٔ کابل در انتظام و زینت باغ بابر شاه اهتمام لازمه خواهد نمود (۱) .

***

پذیرائی ملکه ثریا از طرف جمعیت نسوان

بتاریخ یکشنبه (۲۱) جوزای سال ۱۳۰۷ شمسی در دائرهٔ یاد بود ارگ کابل ، هیأت استقبالیه ، پروگرام استقبالیهٔ ملکه ثریا را از طرف جمعیت نسوان بدین ترتیب تصویب نمود :

---

(۱) مؤلف کتاب از نظر دید خود تصریح می کند که امان الله شاه غازی آنقدر محبوبیت در نزد مردم داشت که پیش از آنکه از طرف مقامات سفارش و تاکید در امر استقبال شود ، بر ناو پیر و صغیر و کبیر با اشتیاق تمام گوش بآواز بودند که پادشاه غازی بکدام روز بکدام ساعت میرسد تا در بهترین موقع سر راهش استاده باشند . و فقط باین منظور که شنیدا هالی حد بحد ترتیبات پذیرائی گرفته اند. از هرات تا کابل به موتر آمد . و الا میخواست که از هرات تا کابل بذریعهٔ طیاره سفر نماید .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

۱ـ استقبال ملکه‌ثریا در قصر علیا(۱) بحضور علیاحضرت(۲) سراج‌الخواتین صورت می‌گیرد . و قصر باتزئینات آراسته میشود .

۲ـ اگر ذات علیا حضرت صاحبهٔ معظمه باستقبال فرزندشان شرف‌حرکت ارزانی میفرمودند ،به‌معیت شان دوازده نفر از محترمات‌راکه حضور خودشان انتخاب فرمایند همراه خواهند شد .

۳ـ عده‌یی‌محترماتیکه‌ازجانب‌شاه خانم (ملکه‌ثریا) درقصرعلیا پذیرائی می‌کنند باندازه‌یی خواهدبود که درعید جلوس بااستقلال پادشاه غازی (جشن روز نهم حوت که بنام جشن خصوصی استقلال مشهور است) همیشه مدعو شده اند .

***

فهرست هیأت خصوصی پذیرائی که‌مطابق تلگرام های‌مخصوص اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی درتر تیب پروگرام‌و انتخاب اشخاص و ملاحظات سیاسی مقرر بودند ازینقرار اند :

---

(۱) قصر علیا همین‌قصر شورای و زیران‌است که‌قبلاً زین‌العمارت نام داشت وتاریخ مفصل دارد .

(۲)علیاحضرت والدهٔ سکنهٔ‌اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی است واصل‌اسم آن‌محترمه (سرور سلطان) وازسنه ۱۲۲۲ قمری‌بالقاب(علیاحضرت‌سراج‌الخواتین) سرافراز شده و ازجهت‌همین احترام‌بود که‌درمطبوعات عهد امانیه ملکه ثریا بلقب علیا حضرت یاد نمی‌شد و با لقاب شاه خانم مشهور بود .

(عزیز الدین وکیلی‌پوپلزائی)

۱ـ محمد ولی خان وکیل مقام سلطنت (و لدابو الفیض خان).

۲ـ سردار عبدالعزیز خان وزیر حربیه . (و لدسردار معاذالله خان).

۳ـ سردار نظام الدین خان منتظم عمومی و زارت امور خارجه و ناظم دربار شاهی و عضو هیأت انتظامیه (پسر سردار فقیر محمد خان شاغاسی ماسای علیاحضرت).

***

فهرست اعضای هیأتیکه درمقام یاوری شاهل بحث و امور اداری نظامی ـ صناعتی و خدماتی بآنها سپرده بود از ینقرار اند :

۱ـ محمود خان یاور ملکی رئیس هیأت (و لد محمدشاه خان ایشیك اقاسی)

اعضاء :

۱ـ غلام محمدخان وردك سابق وزیر داخله .

۲ـ سردار محمدیونس خان رئیس بلدیهٔ کابل (نواسهٔ امیردوست محمدخان).

۳ـ محمدیعقوب خان وکیل رئیس عمومی شورای دولت .

۴ـ سید شریف خان وکیل معین وزارت حربیه .

۵ـ سردار عظیم الله خان معین دوم وزارت امور خارجه .

۶ـ محمود خان معین دوم وزارت داخله .

۷ـ محمداسحق خان معین وزارت معارف .

۸ـ حاجی محمداکبر خان رئیس سرحدات .

۹ـ محمد نوروز خان لوگری رئیس تعمیر قصر دارالامان .

۱۰ـ صوفی عبدالحمیدخان رئیس تعدیل صنایع وسطبعهٔ سکوك

۱۱ـ سردار فتح محمد خان رئیس نساجی .

۱۲- غلام محی‌الدین خان رئیس دائرهٔ احتفالات .

۱۳- فقیر محمدخان رئیس شرکت تجاریهٔ اسانیه .

۱۴- امر الدین خان رئیس شرکت رفقای افغان .

۱۵- محمد سمیع خان قوماندان کوتوالی و لایت کابل .

۱۶- عبدالرحمن خان مدیر گمرك ولایت کابل .

۱۷- نور محمد خان مدیر تحریرات و لایت کابل .

۱۸- محمدمهدی خان سرکاتب دارالتحریر شاهی .

۱۹- عبدالواحد خان ترجمان و زارت تجارت .

۲۰- محمدحسن خان ترجمان مدیریت مستقلهٔ طبیه .

۲۱- غلام نبی‌خان ماسور محاسبهٔ و زارت مالیه .

۲۲- عبدالله خان سرکاتب تمیز ثانی عدلیه .

۲۳- سید جلال خان وکیل ریاست بلدیه .

۲۴- لچمن داس وکیل و لایت کابل .

***

پیشنهادسکهای متوطن کابل به مجلس

استقبالیهٔ پادشاه غازی

در ایامی که ترتیبات پذیرائی اعلیحضرت شاه غازی مدنظر بود. سکهای متوطن کابل به نمایندگی تمام سکهای متوطن بلاد و قصبات افغانستان، پیشنهادی به هیأت استقبالیهٔ تقدیم کرده گفتند که: ماسکها در موضع مخصوصی از جاده‌های شهر جهت استقبال پادشاه غازی ترتیباتی از طرف خود می‌گیریم وسپاسنامهٔ خود را قرائت می‌نمایم وو قتیکه متن سپاسنامه به مجلس قرائت شد

خیلی معقول و دارای احساسات گرم و وفادارانه واطاعت کارانه نوشته شده بود. اما چون هیأت استقبالیه سر اسم پذیرائی را بوضع اجتماعی ومثل احساسات عمومی ملت افغانستان مد نظر گرفته بود ازسرام حزبیت معذرت خواست و هدایت داد که اگر آنان هدیه یی برای خیر مقدم تقدیم کنند، مانندسائر مردم مانع ندارد. و این هدیه عبارت از تقدیم مضامین و مقالات بود.

***

خطابه یی و کلای ملت افغانستان بحضور امان الله شاه‌غازی در اولین سرحد هرات

درهفتهٔ اول ماه سرطان‌سال ۱۳۰۷ شمسی بتقریب بازگشت پرافتخار امان‌الله شاه‌غازی از (۱۲) کشور آسیاو اروپا، برو فق پروگرام سر تبهٔ هیأت استقبالیهٔ وکلای ملت درسر حد هرات، لایحهٔ خود را به نمایندگی از تمام وکلاء شورای دولت بعرض رسانیدند این لایحه که توسط عبدالحمیدخان وکیل کابل (ولد سردار عبدالله خان توخی) قرائت گردید از ینقرار است:

«ای روان و حافظ شرف‌وشان، و باعث حیات جاودان ملت. مراجعت کامیابانه‌و سعادت‌قهرمانانهٔ اعلیحضرتشمارا از ین سفرخیریت‌اثر بخاك پاك وطن مقدس تبریك، و این تهنیت خوش مقدم شمارا غنیمت‌دانسته افغانستان و تبعهٔ‌صادقهٔ شاهنشاهی شما، احساس‌صمیمیت کارانهٔ‌صادقانهٔ خودمان‌رااظهار مینمائیم: وحضور اقدس‌شمارا که‌علاوه‌برزحمات‌فوق‌التصور مان که‌از بدو جلوس میمنت مانوس‌تا ن‌در راه‌ترقی و تعالی‌و برتری‌مان در افغانستان متحمل شده بودید. و در این سفر دور ودراز

از هیچگونه فداکاری در راه ارتقاء و مدارج علیا و برای سعادت و نیکنامی ومعرفی ماملت فدایی خویش کوتاهی نکرده تکالیف ومشقات مزیدی را بر داشته اید . که همهٔ آن یگان یگان ما را ممنون و مرهون ساخته با دلهای مملو از عشق شما استقبال نموده با یك جهان فخر ومباهات میگوئیم :

نه تنها حال ما در حال دارد این درخشانی باستقبالت استقبال ما هم روشنی دارد

همچنانکه ذات شاهانه ، کامیابانه و موفقیت کارانه ازین سیاحت با قیمت خود مراجعت میکند. ما هم لله الحمد در اثر همان نصایح و الطاف مزید پدرانهٔ شما که در موقع وداع جانسوز خویش بما تلقین فرموده بودید. رفتار و یك سر مو از مقررات قوانین دولت متبوعهٔ ما که به توجه شما حافظ حقوق و شرف ما وضع گردیده حیات ابدی ما را تأمین میکند تخلف و کجروی ننموده همواره عشق حقیقی شما را در دلهای خلوصیت منزل مان جا داده، دیدهٔ انتظار خود را براه تشریف آوری تان دوخته بودیم . اینك که بدیدار فرحت بار حامی و محی خود نائل و کامیاب ودوباره چشمهای منتظر ما به قدوم میمنت لزوم تان روشن گردیده ازین راه از بهترین ایام مسعود تاریخی خود قرار داده و باین عطیهٔ خداوندی شکر گذاریم .

ماملت بتو پادشاهی که استقلال وطن عزیز ما را با همت سکندرانه گرفته و شاهراه ترقی بزرگ بجانب عالم مدنیت در وسط آسیا برای وطن و تبعهٔ صادقهٔ تان گشاده و در مملکت مان بفرمودهٔ خداوند عظیم الشان امن و آسایش را مستقر و بر دوام ساخته و باقوانین انتظام و عدالت از رعایای صادقه بار گران عصرهای سابقه را بر داشته تأمین حیات ابدی مان را نموده یعنی مملکت ما را معمور و آبادان و رشك آور جنان ساخته اید. یك صمیمیت فوق العاده داریم .

ساملت سیدانیم که معارف در ساحهٔ درخت پرثمر ارشادات آن شهریار ترقی کرده تشکیلات دولتی که یک صرف اثر مخلدشماست .بوجود آمد ،بخو بی سیاست دا خله نعمت ترقی و تعالی وسعادت ابدی را نائل شده ایم، بدرستی و راستی سیاست خارجه که از الهامات بیغایات شما ملهم گردیده حاصل شد باینطور یکه افغانستان امروزه در تمام دنیای متمدنه معلوم و همپایهٔ دیگر حکومت های قوی و معظم شده است .

نتیجهٔ زحمات و فداکاری های صادقانهٔ شماست که در ین چندسال کم، با گامهای دلیرانهٔ تان ، ساملت را از یک عالم مأیوسی باین پایهٔ بلند و مقام رفیع وارجمند مدنیت نائل، و در عالم بشریت باسلل متمدن بزرگ دنیا برابر و همسر ساخته اید و در ین سیاحت عالی تان که یگانه مقصد از ملاحظهٔ شئونات تمدن و معیشت زندگانی عالم مدنیت و اخذ حکمت و علم و معرفت برای تطبیقات مملکت مان بوده خیلی بیک وضعیت باشرافت نائل و کامیاب گردیده اید . که در اثر تطبیقات آن به مدت کمی مملکت عزیز مان باوج رفعت خواهد رسید. چنانچه تاریخ شمسی حرکت سوکب خسروانهٔ تان که (سفر خیر قوسی ۱۳۰۶)وسورخهٔ قمری آن که (فیض تو کل ۱۳۴۶ ق) مشاهده میگردد. بهترین شاهد این مدعاست .و نیز مخصوصاً ساملت از حضرت ملکهٔ معظمهٔ شاه خانم صاحبه که همیشه الطاف غمخوارانهٔ مادرانهٔ شان سار امشکور و ممنون ساخته و در این سیاحت نیز زحمات بزرگی نسبت به ترقی و تعالی مان متحمل شده اند. و بان حاسی حقیقی و پدر مهربان معنوی مان توأم پادر عرصهٔ مجاهدات گذاشته اظهار ممنونیت و تشکر نموده احساسات قلبی خود مان را بحضرت مقدسهٔ عالیهٔ شان تقدیم مینمائیم .

اعلیحضرتا ! سلطنت نمی‌تواند خدماتیکه ذات همایونی شما ابراز نموده اید. فرداً فرداً شمار کند . ازین رو دعا میکنم که خداوند کبریای متعال درسالهای بی‌نهایت این سلطنت را بزیر ارادت سنیه باقی داشته ذات اقدس همایونی شما و حضرت ملکهٔ معظمه را بمقاصد عالی‌تان کامیاب و حیات باعافیتی نصیب گرداند» .

(زنده باد اعلیحضرت غازی وملکهٔ معظمهٔ افغانستان)

تفصیل خبرورود موکب اعلیحضرت امان‌الله شاه به سرحد هرات

بتاریخ شنبه (۲) سرطان سال ۱۳۰۷ شمسی اعلیحضرت امان‌الله شاه از طریق کشور ایران به اولین خط سرحد هرات ورود فرمودند . هیأت مشایعت کشور ایران که تحت ریاست و زیر داخلهٔ آن کشور تا سرحد افغانی همراهی می‌نمود . مرخص شد حینی که پادشاه غازی وارد اولین سرحد هرات شدند.

درسرحد (طاق نصرت) را که از طرف حکومت وسردم افغانستان بطور خیلی عالی و پرمصرف برگذار شده بود، تبسم کنان نگریسته، وضع بی‌اعتنائی ازخود نشان دادند (که تفصیلش ضمن توضیح و حواشی و ملحقات این کتاب آمده است) .

هیأت استقبالیه یعنی میر محمد هاشم خان وزیرمالیه (ولدمیر عبدالعزیز خان) و عبدالحمیدخان وکیل کابل درشورای دولت که به نمایندگی از طرف ماموریین دولت وافراد ملت افغانستان از کابل رفته بودندو محمدابراهیم خان نائب‌الحکومهٔ هرات (ولدبامحمدسرور خان بارکزائی) و قوماندان عسکری هرات و دسته های عساکروعدیی زیادی از اهالی حاضر و بایک جوش

و خر و ش فو ق العاده از و ر و د مو کب پادشاه و ملکهٔ افغانستان استقبال کر دند . عبدالحمیدخان تو خی لایحهٔ خیرمقدم را قر ائت نمو د (که متن آنرا قبلاً از نظر گذر انیدیم) و بعدازان سیر محمد هاشم خان و زیر مالیه عر یضه یی را که محتو ی خلو صیت و عقیدت ماسو ر ین دو لت و حکومت بو د، قر ائت نمو د . اعلیحضرت امان الله شاه غاز ی بعداز اندك توقف جانب شهر هر ات حرکت نمودند. از سر حد اسلام قلعه تاشهر هر ات ر و اق های پذیر ایی (طاق های نصرت) بر گذار و در هر سو ضع بدو طر ف خط سیر ، اهالی د یار هر ات بر ای عرض تبر یك وخیر مقدم حاضر شده بود ند در این ر و ز شهر هر ات به سیمنت ورو د پادشاه وملکه ، با بهتر ین تز ئینات ملی آراسته شده بود وهمه ر ین ر و ز از طرف محمد ابر اهیم خان نائب الحکومهٔ هر ات و خاندان آن عید ملی اعلان و در طو ل ر اه پانز ده فر دگا و ر ا بر سم خیرات در هر حصهٔ راه ذبح کر دند ، اهالی هرات در ادای احتر ام و استقبال نهایت علاقه از خود نشان داده و جادهٔ شهر نو هرات ر اسر تا اخیر قالین فر ش کر دند و نه اینکه این کمك از طر ف ادار ات حکو مت و یا تجار و سر مایه داران هرات ایفاء شده باشد ، بلکه تمام ساکنین شهر از خانه های شخصی خو دشان قالین های نفیس آو ر ده بر و ی جادهٔ خطسیر پادشاه غاز ی پهن کر ده بو دند که این کار آسانی نیست و همچنان د کاندار ان د کاکین ر ا مطابق ر سو م باستانی آئین بندی و تز ئین نمو ده نفایس ذیقمتی ر ا بالای د کانها گذاشته و یك جشن خیلی پر شکو ه ملی تر تیب داده بو دند که در دو ر هٔ معاصر نظیر آن دیده نشده بو د. و این ز حمات ر امحض به شو ق و ذو ق خو د قبول کر ده بو دند .

اعلیحضرت امان الله شاه چو ن دو ر و ز در سر کز هر ات تو قف نمو دند بز ر گان هر ات در دار الحکو متی اجتماع نمو ده و از طر یق نائب الحکو مه خو اهش ملاقات

کر دند . امان‌الله شاه گفت :چو ن‌ایام‌سحر م‌الحر ام و هم‌اینکه‌شدت گر سی
ز یاد است ، هر گاه باچند نفر ملاقات نمایم اهالی‌مایوس میشو ند.و هر گاه
در محضر عام به‌سخنر انی ودید و و ادیدآغاز کنم‌سر اسر مو جب تکالیف
اهالی میشو د بناً از طر ف من بعموم‌سلام بگو ئید که بنابر خستگی‌ر اه و هم
اینکه و قت کم‌است و سر دم حدبحد انتظار دار ند ، بیشتر در هر ات‌تو قف
نمی‌تو انم و ر خصت می‌شو م . اما و عدهٔ‌ما و شما همینکه یکبار دیگر در
فر صت مساعد بهر ات می‌آیم و مفصل صحبت ها وملاقات هامینمائیم .بر ای
اینکه به‌اهالی هر ات تکالیفی‌عائدنگر ددعو ت های‌ادار ات‌و اشخاص ر ا
نیز نپذیر فت و فر مو د که : من خلوص‌نیت‌سر دم‌ر ابکار دار م‌و نه‌دعو ت
و هم اهالی خدمت سر ا نسبت بخو د تو قع‌دار ند که باید خدمتی بنمایم‌و
برای اجرای همه مقاصددولت و حکومت‌نائب‌الحکومه واعضای دار الحکو-
مت آنجار ا مخاطب قر ارداده گفت که‌به‌اهالی هر ات‌ابلاغ نمایند که‌در
بر ج سنبله مع‌الخیر در کابل لو یه جر گه برگذار میشو د.و کلای انتخابی
شمادرهرخصوص‌دلائل‌وشکایاتی که‌داشته‌باشند میتوانند آزادانه‌بیان نمایند.

حر کت بجانب‌فراه‌وقندهار

امان‌الله شاه‌غازی‌و ملکه ثریا روز یکشنبه(۳)بر ج‌سر طان از سر کز هرات
به‌فر اه حر کت نمودند .از طر ف‌اهالی‌بهترین‌مراسم‌پذ یرائی‌پر شکوه
بعمل‌آمد. بتار یخ(٥)سر طان و ار دشهر قندهار گر دیدند.و از طر ف‌اهالی
قندهار استقبال نهایت‌پرحرارت‌دیدند. پس‌از اندک‌استر احت بز یارت‌خر قهٔ
شر یفه‌و ز یارت‌احمدشاه‌غازی‌ر فتند و بغرض‌دیدو و ادیدماسو ر ین‌و اهالی
و هم‌باحتر ام ر و ز عاشو رادو رو ز در سر کز قندهار اقامت و ر ز یدند.

به (۱۱) محرم (۸سرطان) عریضهٔ خیرمقدمی که از طرف هیأت وزراء و اهل دربار از کابل به قندهار ارسال شده بود، تقدیم گردید، این ورقهٔ عرض خیرمقدم بخط سید محمد ایشان الحسینی سرکاتب دائرهٔ تحریرات حضور و مجلس عالی و زرأ نوشته شده و هیات وزرأ امضأ نموده بودند. پادشاه غازی فرمودند: از مشاهدهٔ این امضاءها همین دانستم که این دوستان باوفای صمیمی من الحمدلله تعالی حیات و صحت دارند و لذا خیلی محظوظ و مسرور شدم صحت و سلامت وجود این عده نفر را علی الخصوص برای خدمت بعالم دیانت واسلامیت و وطن مقدس از هر چه قیمت دار ترمیدانم»

حرکت بجانب مقر

در مقر بر حد فاصل ولایت قندهار و کابل (مطابق تقسیمات ملکیهٔ آنروز) محمود خان یاور سلکی وجنرال محمود سامی قوماندان قول اردوی مرکزی کابل با پنجاه نفر از جوانان مکاتب و یکدسته از عساکر حاضر بودند. در موقع ورود موکب پادشاه غازی صدای (زنده باد پدر وطن) از هر طرف بلند شده و دسته های گل را بجانب موتر حامل شاه و ملکهٔ افغانستان می پاشیدند.

محمود خان یاور سلکی (وکیل والی کابل) خطابه یی خیرمقدمی قرائت نمود که متن آن قرار ذیل است:

«اعلیحضرتا! خدارا شکر گزارم که این سفر دور را زرابه کمال شرف و ناموری با ختتام رسانیده باز موکب اجلال شاهانهٔ شما این دیار هجران دیده را در کنف عطوفت شاهانه و وطن پرورانهٔ خود نوازش میفرمایند.

به ورود مسعود ذات شاهانه که سرمایهٔ افتخار جاودانی و وسیله نشاط

و کاسر انی‌است ،بنام و لایت کابل‌سر اتب‌تبر یک‌و احترام‌عقیدت مند انه‌را بحضو ر مبارک عر ض و احساسات عمو م را تر جمانی نمو ده میگو یم:

همی‌آید سرا پی‌در پی‌از دل‌بر ز بان تبر یک

نمی‌دانم ز تشر یفت چسان سازم‌بیان‌تبر یک
و رو د سقدمت رااز زمین‌تا آسمان تبر یک

بذات عالیت ای‌پادشاه نو جو ان تبر یک
صفا آو ردی ای شاهنشه افغانیان تبریک

اعلیحضر تا !این سفر بز رگ را که‌ذات همایو نت‌سحضر راحت‌و سعادت سا اختیا رو زحمات کو ناگون آنرا برنفس‌نفیس‌گوارانمودید .از چنان‌شاهکار های بز رگ است که‌تار یخ‌عصر حاضر کمتراز ان سر اغ‌سیدهد.و فقطسخصو ص دساغ عالی و فطرت‌تو انای‌شمااست.للهالحمد که به‌ارادهٔ خالصانهٔ خیرخوا هانهٔ خو یش‌سو فق شده باسر بلندی‌و کامیابی‌سر اجعت‌فر سو دید.ودیده‌های اشتیاق‌سنز ل سارا بانو ار دیدار فر حت بار خو یش رو شن نمو دید.

این‌سفرهشت ماههٔ تان‌اگرچه پانزده سلیو ن‌سلت‌افغان را زیربارافسرده ساخت اساسو فقیت بز رگ را که‌در دنیای ستمدن احرازفر سو ده‌و تجر بیات سهمی‌را که‌بر ای‌و طن‌خو دحاصل‌نموده‌اید، همهٔ‌آن‌سهجو ریت های‌سارا تلافی خو اهد نمو د.

سو فقیت عالی و بز رگ‌شما رادر عالم بشر یت دیده بر خو دسی بالیم.
این همه‌تر حیب‌هاو پز یر ائی‌های در خشانی که تلقی فر سودید همه‌حق مشر و ع و نتیجهٔ همت فر زانهٔ شماا ست.
سانمی تو انیم از عهدهٔ تبر یک‌و ترحیب همچه سفرشاهانه که از شاهکارهای

نابغه ها بشمار سیر و د ،و تاریخ آنر اباآب زر ثبت‌او راق خو دمینماید،
برآمده بتوانیم. اگر جان های‌عز یز خود رانثارمقدمت نمائیم وبه‌خون های‌خویش
راه عبو ر تان‌راآب پاشی کنیم هنو ز مدیو ن احسان‌شماخواهیم بو د.
اعلیحضر تا! بیشتر از ین ذات همایو نی را تصدیع شنیدن و انتظار کشیدن
نمیدهم. کلام خو در اخاتمه داده و از خداو ند آر زو دارم که‌سالیان
در از برمسند اقبال ستمکن بوده‌ملت افغانستان درسایهٔ همایو نت‌نائل همه‌سعادت
های معنوی ومادی‌گر دد. هکذابحضو رساد رمهر بان‌حضر ت ملکهٔ‌معظمه
مراتب اخلاص‌و تعظیم عموم اهالی کابل راتقد یم‌داشته خوش‌آمد یدمیگویم
وسلام وجودشا ن را از با رگا ه ایز د ی‌نیا زومسئلت مینما یم ».
ا سا ن الله شا ه‌غا زی‌و هیأت‌مستقبلین شان شب‌را به مقر گز را نید ند .

حر کت بطرف‌غزنی وشیخ آباد

بتا ر یخ شنبه(۹)سر طان مو کب اسان الله شاه غازی از مقر بطر ف شهر
غز نی رو ان شد . حین عبو ر از شهر غز نی ، اهالی‌غز نی بدو طر ف جاده
اجتماع داشته مر اسم سلام و احتر ام بجا آو ر دند . پادشاه غازی از مو تر
پیاده شده باچند نفر از مو سفیدان مصافحه واحوال پرسی وچندنفر مو سفیدرا
یه‌آغو ش شفقت‌گر فته‌روبو سی نمو دند و فر مو دند که چو ن و قت کم است
و اهالی در هر یک‌منطقه انتظار دار ند .لهذا سلام و احترام‌مرابه همه‌اهالی
بر سانند . و بعد ازآن‌بطر ف ز یا ر ات‌بابر کات غز نه‌دعانموده بطر ف‌ولایت
و ردک رو ان شدند.

درشیخ آباد و ردک ، محمد و لی خان و کیل مقام سلطنت باهیأت
و زرای کابینه‌و یکعده ازمحصلات مکتب مستو ر ات. بر ای پذیر ائی

قبلاً حاضر شده بودند . محصلات مکتب مستورات در نطق خیر مقدم محضور ملکه ثریا گفتند. «ملکهٔ افغانستان جناب شاه‌خانم صاحبه ، مادر معنوی ملت و ممثلهٔ حیات نوین جمعیت نسوان افغانستان میباشند » .

حرکت بطرف شهر کابل

موکب اعلیحضرت امان الله شاه غازی و ملکه ثریا صبح یکشنبه (۱۰) سرطان باطنطنه و شکوه فوق العاده از دشت توپ میدان بطرف شهر کابل در حرکت آمد. درحین حرکت موکب از دشت توپ ، یکدسته از طیارات (۱) افغانی استقبال واحترام نمودند ربندرارغنده اهالی ولسوالی پغمان استقبال واحترام نمودند اعلیحضرت امان الله شاه غازی از موتر فرود آمده باعده یی از بزرگان و محاسن سفیدان مراسم معانقه بعمل آورد و گفت: چون وقت کم است و اهالی کابل انتظار دارند و لهذا شما علماء وسو سفیدان از طرف من باسائر اهالی رسم معانقه

---

(۱) درین ساعت (۱۰) صبح از جملهٔ طیارات که بغرض استقبال پرواز کرده بودند یک عدد در ساحهٔ علی آباد نزدیک کاریز لوهانی سقوط نمود. چون به آهستگی فرود آمده بود فاصلهٔ کمی راطی کرده سرنگون گردید و اما اینکه باعث هلاکت انسان نشده و هم بدنهٔ طیاره پارچه نشده و آتش نگرفته بود . مردم خوش شدند . در حوالی ساعت (۱۲) هیأت تخنیکی بسواری موتر رسیده به بازکردن پروانه آغاز کردند

ونویسندهٔ این کتاب آن منظره رابه چشم سردیدم. و بعداً معلوم گردید که راکب طیاره محمد احسان خان قومانذان بود و از اثر تکان اندک تکلیف دیده بود . و اولین سقوط طیاره در کابل همین است .

(عزیزالدوکیلی پوپازائی)

بجا بیا ر ید . و گفت : آنقدر فابر یکه ها در این سفر خر یداری کرده و و ا ر د کر دنی استم که انشاء الله تعالی بعداز ین هیچ یك نفر در و طن عز یز مان بیکار نمی مانند.

چو ن عنقریب در پغمان آمدنی استم با شما برادر ا نم اهالی پغمان وسائ اهالی که در پغمان سی آیند سفصل صحبت هاخواهم نمو د. و ازایام مسافرت خو دم که این ر نج و تکالیف را محض از جهت را حت و سعادت شما سر دم افغانستان قبو ل کر ده ام . پو ر ه شرح خو اهم داد .واین و عده ز و د تر بجا خو اهد شد. (انشأ الله تعالی)

طیا ر ه ها بالای جادهٔ کابل ـ غز نین در حال پر و ازدیده میشدند. و در این ر و ز شهر کابل بابهتر ین تر تیبات و تز ئینات آرا سته شده بو د. در حصص قلعهٔ قاضی و قر یهٔ انچی ومهتاب قلعه. بسیار ازاهالی قر یه های قر ب و جو ار بغر ض ادای سلام و احتر ام ر سیده بو دند . و آ نقدر شو ق و شعف بر سر دم پیدا شده بو د که حتی اطفال خو ر د سال بصو ر ت مجمو عی از قر یه ها باطر اف جادهٔ کابل ار غنده اجتماع و ازدحام نموده انتظار میبردند حین عبو ر مو کب پادشاه و ملکهٔ افغانستان از ار غند ه تا پل سو خته یک جو ش و خر و ش عمو می و آوا ز های طیا ر ه و مو تربقدری ز یا د که اهالی.

کابل و چهارده هی و پغمان نظیر آنرا بیا دند اشتند .

در قلعهٔ محمد امین خان سرحوم پیوست بندر پل سوخته (جادهٔ کابل-قندرهار)در داخل باغ محمدابراهیم خان برای ساعتی استراحت نمودند. اما اینکه تمام اهالی شهر و شش کروهی کابل بکنار جاده صف بسته انتظار می بردند، ناگاه از جابر خاسته از طریق دارالامان که جادهٔ وسیع آن خطسیر تعیین شده بود، حرکت نکرده ازبین قریهٔ ده بوری ه بطرف دهمزنگ روان شدند. ازحدد همزنگ تا قصر دلکشا که صحنهٔ استقبال سرکزی تعیین شده بود ازطرف ملت افغانستان طاقهای نصرت(۱)(دروازه های دولتی) برپا وشهریان کابل و اهالی شش کروهی که این روز را (عیدملی) نام گذاشته بودند ، ازدحام داشتند. ماسورین حکومتی و رسالهٔ شاهی و شاگردان مکاتب درمیدان قصر دلکشا اجتماع نموده چشم براه بودند . ساعت ده صبح یکشنبه (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ش موکب امان الله شاه غازی ازمیان امواج احساسات و نعره های ممتد زنده باد پادشاه غازی -عبور نمود .واهالی یکدیگر را مانند مراسم روز عید ، تبریک می گفتند. موکب شاهانه حینی که به میدانی مقابل قصر دلکشا

---

(۱) مطبعهٔ شرکت رفیق -متصل جادهٔ عمومی واقع لب دریای کابل . بمناسبت ورود امان الله شاه غازی نظم آتی را بروی تکه نوشته برفراز جادهٔ ماشینخانه (خط سیر موکب پادشاه) آویخته بود :

ای آمدنت بهارا میدبیا وی درقدم توعیش جاوید بیا
ظلمت کده یی بود بی رخت کابل ما درد یدهٔ ماچو نور خورشید بیا

شعر اثر طبع سیر محمد حسین خان خطاط و این نظم و خط خوش خیلی ها جلب نظر می نمود .

رسید . درآنجا نیز از طرف عموم به‌گرمجوشی نهایت‌زیاد استقبال‌گردید.

پادشاه غازی بعد از قبول رسم سلام واحترام‌عمومی و ساعتی توقف .

برفراز منبر خطا به‌برآمدند . اولاً مراتب صمیمیت‌ملت‌خودشان را از خطابهٔ محمدولی خان‌وکیل‌مقام سلطنت استماع وسپس نطق غرایی ایراد فرموده بداخل‌قصردلکشا تشریف بردند.واین‌است‌متن خطابهٔ محمدولی‌خان وکیل‌مقام سلطنت :

«اعلیحضرتا! خداوندکریم راستایش که‌نزهتگاه‌وطن را به‌فروغ قدوم مبارک اعلیحضرت غازی پذیرای نو رگردانید و اسر و ز این انجمن مارا به لواسع‌دیدار همایونی که منبع آمال و امانی‌است . آسودگی کرامت فرمود.

اعلیحضرتا! ذات والای شما دربهارافغانیت آن ابر رحمتی است که دوری آن سانو رستگان وادی مدنیت‌را به‌خشک سالی مهجوریت تهدید میکرد . لذابسیارمسعود یم که‌باز به‌این‌سرزمینی که به‌آب‌شمشیر شهامت شما آبیاری و درسایهٔ مجد و اقبال افگنده‌قرین سر و رو نشاط گردیدیم.

اعلیحضرتا ! ازیمن قدوم شما ، ازفطرت بلند شما ، ازفکر زرین شما، ازهمت اعلی‌شما، ازمساعی‌خستگی ناپذیر شما ، هر روز خطهٔ افغانستان و ماملت افغان مظهر یك سعادت و افتخار تازه یی میشو یم ، و بهر موقع که‌نائل یك سعادت و خوشبختی‌شده‌ایم ، چنان‌تصور کرده ایم که همین سعادت بلند ترین سعادت تاریخی مابوده‌است. ولی می بینیم که‌درسایهٔ فطرت ترقیخواه شماسلسلهٔ سعادات ماختم ناشده بعد از هر سعادت یك سعادت دیگر میرسد. و هر سعادت‌آتی قیمت‌دار ترازسعادت گذشته می باشد.

اعلیحضرت‌محض جلوس برار یکهٔ شاهی درچنان موقع‌باریک و مدهش که‌تاریخ وطن نظیر آنرا یادندارد. اعلان‌استقلال‌افغانستان را بگوش‌عالم شنو انیدند. و باهمت فزانهٔ خویش تثبیت نمودند. درافکارعموم انقلاب اجتماعی تولید نموده پیر وجوان را تحت سائقهٔ‌فکر پیشرفت‌با یك جدیت و علاقه برسرکارآوردند. چرخهای‌سندرس حکومت راکه تناسب و توازنی نداشت وسمت حرکت آن‌هم معلوم نبود، یك‌طرف نموده چرخهای‌جدیدستین درقالب‌تشکیلات‌عصری‌آن‌بکارانداختند.

ازقانون که‌یگانه‌مدار تأسین‌حیات و ترقی فردی واجتماعی است،درو طن اثری نبوده‌قوانین و نظامات مقتضی برطبق ایجابات محیط زندگانی ساوضع و تدوین فرموده بمعرض اجراء نهادند. افغانستان راکه ازسالیان دراز خارج جامعهٔ بشریت درکنج‌عزلت و بیخبری زیست‌داشت، به‌عالم‌معرفی کرده و علایق و مناسبات‌شریك‌جامعهٔ بشریت نمودند. برای معاینهٔ‌تاثیر واجرآت و تطبیقات این روح‌تازه و تشکیلات عمده و نظامات‌متین به‌نفس‌نفیس‌خویش‌غالب قطعات‌وطن راسفرکرده زحمات شاقهٔ این‌مسافرت راکه عیان است، محض راحت سایرخود گوارا نموده و باین وسیله مرکز و اطراف رادرتاثیر و تاثر ازروح تجدد و ترقی یك سویه نمودند.

اکنون باسو رفوق الذکر که نمونه‌یی ازشاهکار های فطرت بلند اعلیحضرت‌است ،چون بانظر دقت غورشود هرکدام آن بذات خود چنان اسرسهمی‌است که‌نابغه های‌بزرگ‌و قائدین نامدار باکمال یکی ازآنها هم موفق نشده‌اند. چنانچه‌عالم‌تمام‌این‌سراتب را تصدیق نموده و به‌حیرت رفته. پس اگرما هریك ازین مجاهدات شما را سعادت یگانهٔ‌تاریخی

خود بدانیم درفکر خود خطا نکرده ایم . بازدیدیم که به تعقیب این سلسله ازفکرنابغهٔ شما مسافکورهٔ تازهٔ سفر اروپا به‌عزم مطالعهٔ تمدن آن وآوردن ارمغانهای نوی ازآن‌دیار.برای تعالی و بختیای مابر و زنمود.

این مسافکورهٔ شاهانه‌چنان‌مسافکوره‌یی بود که بخاطر کس نمی گذشت . و فرضاًاگر کسی‌تصور مینمود صعوبات‌متنوعهٔ داخلی و خارجی را در راه آن‌میدید. اماباز ذات‌باعزم‌و استقامت شماتمام صعوبات داخلی و خارجی این مسافرت‌را بفکر رسای‌خویش‌سهل نموده‌چنان هدایات کافی دائر به تدویر چرخهای حکومت‌به ماموریین ،و نصایح و وصایای اخلاقی و اجتماعی راجع بحفظ شئونات قومی به‌ملت خویش‌ارشاد و نیز یک پروگرام مکملی برای سیر و حرکت شاهانهٔ خود ترتیب فرمودند کهٔازثمرات آن‌به‌این روزفیروز تاریخی که انوارسعادت‌از هر طرف برما می بارد و دنیا ساراتبریک میگوید ، نائل شدیم.

اعلیحضرتا ! سربلندیها ـ ارجمندی هاـ تکریمها ـ تمجید هاـ و تحسین هایی را که‌درسایهٔاین‌مسافرات شما، ماملت افغان نائل شدیم ، از زبان عالم شنیدیم . و تاریخ قرن حاضرآنرا ثبت اوراق خود نمود . امانتایج مطالعه و افکار درسایهٔ همای مساعی خستگی ناپذیر شما که مخصوص ذات والای شماست،ازین روزبه بعد یکی بعد دیگری دیده و از ثمرات شیرین آن شادکام میشویم . و از همین روز پابه‌دورهٔ عالی تر زندگانی میگذاریم ، و عنوان تازه در تاریخ مفاخرت‌ما گشاده میشود.

اعلیحضرتا ! آثار بزرگ‌و شاندار ذات شاهانه بر صحایف وطن حق شناس

اعلیحضرت طوری بپایه‌داری‌نقش شده که زمانهٔ فراموش کار هم بهزاران سال ازحک محوآن عاجز است. و کافهٔ ملت ـ عسکر ما سو رین ـ فلاحین و تجا رـ اعلیحضرت را روح و روان وطن خود می شناسند. و محبت اعلیحضرت راعمیق‌ترین حجیرات‌دلهای پر حمیت خودجای داده‌اند. و درا یام غیاب ذات شاهانه بجز شوق‌دیدارسعادت‌بار همایونی ذکر و فکری‌نداشتند. و درعین زمان بااین همه اندوه مهجوری‌بروزق‌هدایات و وصایای ملوکانه باکمال جدیت و صداقت در تعمیل آنچه‌ذات شاهانه به آنها فرموده بودند، کوشیده اند. و برای اجراء، افکاروارادات تازه که اعلیحضرت باخود آورده اند و سعادت ملت و وطن دران مضمر است، باجمیع قواء مادی و معنوی تاریختن آخرین قطرهٔ خون خویش حاضراند.

اعلیحضرتا! ماباین افتخار و فیروزی اسر و زی را که‌نصیب هیچ یکی ازشاهان شرق نشده بذات همایونی و برای خود تبریک میگوئیم و از حق تعالی (ج)ازدیاد آنرا درسایهٔ وطنخواهی اعلیحضرت‌باکمال‌خشوع نیازمی‌نمائیم.

اعلیحضرتا! احساسات صمیمانه، اخلاص و عقیدت خود ها را بحضور حضرت ملکهٔ معظمه که‌شریک مساعی اعلیحضرت اند، و درابن‌مسافرت طولانی‌به‌معیت اعلیحضرت زحمات زیادی را متحمل شدند،و ازستانت‌فکری وکیاست عصری خویش نام عالم‌نسوان افغان و بلکه زنان شرق را بلند نمودند. و بفکر رسا و قریحهٔ فطری بسی از مسائل‌غامضهٔ اجتماع‌عالم نسوان شرق را به‌پیش‌مفکرین ومحررین‌عالم تجدد و تمدن حل‌و توضیح کرده با لمقابل مورد تحسین و تمجید آنان گردیدند، عرض مینمائیم.

اعلیحضرتا ! بیشتر از ین ذات همایو نی را به انتظار نگذاشته کلام خود را بدعای طول عمر و ازدیاد تو فیقات و بر کات و سر سبزی نهال آمال و اسانی اعلیحضرت خاتمه داده میگو ئیم:

زنده باد اعلیحضرت ازسفر رسیدهٔ ما ـ پاینده باد شوکت و جلال افغانستان » .

* * *

نطق امان الله شاه در میدان

قصر دلکشا ـ کابل

«ملت عزیز و با وفای من ! الحمد لله که با زشما را به عافیت می بینم.

گر چه در این سفر از فراق شما بسیار متالم شدم

ولی صدشکر که تبیدن های آخرین دل، موجب وصال گردید از اینکه ازگریه خود داری نمی توانم سعافم کنید .

من مثل یک عاشق شما هستم . نه تنها عاشق شما بلکه عاشق یک ذره خاک افغانستان میباشم . درین مدت هشت ماه جدائی شما طوریکه گفتم خیلی بالایم سخت گذشت که حق تعالی بکس نصیب نکند. بااینکه هر ساعت شما بخاطرم بود ید ، و الله هر لحظه مرگ را ازدوری شما بهتر میدانستم. بااین هم شکر میکردم و خود را تسلی میدادم و باخود میگفتم : برای که زحمت می کشم ؟ برای ملت شیرین خود. برای که در تلاش هستم برای ملت باوفای خود .

روز وداع باشما اگر چه خود را ضبط کرده نمی توانستم ، مگر باز هم بسیار کوشش نموده خود را ضبط می نمودم .تا شما حس نکنید که این

سفر اروپا مجبوریت است . زیرا اگر مجبوریت نمی بود بادیدهٔ اشکبار وداغ نمی کرد . حال آن مذاکره ختم شده و الحمدلله در هر جا که رفتم پذیرائی های شانداری دیدم و هرکدام ازدرمحبت و عزت پیش آمدند. من همهٔ این احترامات را که دیدم از همت شما ملت عزیز خود میدانم و رنه بسیار از سیاحین و پادشاهان حتی از خاندان خودم نیز که در خارج رفته اند مورد این همه احترامات نشده اند. لذا خداوندخود را شکر کرده برای شما ملت باوفای خود حیات دائمی آرزودارم . نسبت به وعده یی که باشما کرده بودیم تماماً وعدهٔ خود را وفا کرده بر طبق عادت قومی و ارشادات مذهبی رفتار داشتیم و الحمد لله نام بلند شما امروز در عالم بلند تر شده و آنچه که دشمنان شما به شما نسبت میکردند اول از حاصل نمودن استقلال و با زباین سفر اروپا تمام آن برطرف شد . و اکنون همهٔ دنیا بدوستی شما امیدوار و از دشمنی هراسان اند . در ینصورت خوشا بحال من که مانند شما ملت وفادار باهمت و شجاع دارم که تمام هستی و موجودیت خود را برای ترقی نسل آیندهٔ خود نیز نذر کرده اند .

و باز ازهمهٔ شما تشکر می کنم که در حین سفر من یک واقعه در بین شما پیش نشد که بواسطهٔ آن نزد دشمن های خود اگر چه دشمن نداریم اما آنانکه بعض سخن هامی گویند خجالت میکشیدم . بلکه از محبت های بسیار خود و از اوضاع وفاکارانهٔ تان که در زمان غیاب من ابراز داده اید ، ممنون و مسرور شده ام . بالمقابل از خدا وندخود آرزو دارم که شما را در دین و دنیا نیک نام و کامیاب داشته باشد .

گرچه میدانید : (مشک آنست که خود ببوید نه آنکه عطار بگوید). بازهم قدری برای استحضار شما عرض میکنم . سراکه شما به اروپا فرستادید

بنابر ذوق خود شما بود چنانچه و کلاء و مجلس وزراء ،رای دادند و فکر خود من هم درین مفکوره باشما موافقت نمود . ودر اثر آن سیاحت اروپا را نمودم تا ازآنجا چیزهایی را که بر ای ترقی مامناسب باشد وبتواند مارا بیک پایهٔ بلندتر برساند . بیا و رم و روی کار گذارم. اینک چیز هایی که بنظرم مفید ثابت شد و توانستم آورد م که تفصیل آن امروز ممکن نیست و درمجلس های آینده که شما را می بینم بیان خواهم نمود .

بر ای اطمینان خاطرشما میگویم .در دنیا ممالکی که بعض چیز هاد ارند باین فخر می کنند. اگر چه هیچکدام آن احتیاج خود را پوره نداشته و محتاج بدیگری است . مثل یکی معدن تیل دارد، و دیگری معدن سنگ ذغال دارد و هکذا هر کدام یک چیزی دارند و بآن فخر می ورزند . الحمدلله درافغانستان تمام آنها موجود است. آنچه خوبان همد دارندتو تنها داری خدای مهربان ماطوریکه زمین مقدس افغانستان را درموقعیت نسبت به یگر ها استیاز داده و آب خوشگوار آنرا که همه قوت ها از آن است . بما عطا کرده و همچنان بداشتن معادن بی شما رمانند معدن تیل ـ ذغال سنگ طلا ـ نقره ـ مس ـ لاجورد ـ لعل یاقوت ـ زمرد ـ جنگل ها ـ از تمام ممالک ممتاز گردانیده ، اما چیز یکه شما کم دارید علم است . اگر عالم شدید گمان میکنم بهترین ممالک بشمار خواهید رفت . لهذا شما را درآموختن وعرفان توصیه میکنم . تا میتوانید کوشش کنید ، اولا خود را در مکاتب برای تحصیل علوم و فنون داخل نمائید .

ملت عزیزم ! بهمان عزمیکه کرده بودیم ، الحمد لله امر و زکامیابانه ازسفر اروپا واپس آمدم اینک ازشما وعده میخواهم که بامن متحدو

یکدست شده برای ترقی وطن عزیز خود اگرچه ریختاندن خون باشد حاضر باشید. من باشما وعده میکنم که برای رسیدن بمقاصد خود که ترقی این وطن عزیز وملت فداگار من است تا رمق آخرین حاضر بوده بریختاندن خون خود آبیاری این را مینمایم و امید دارم اول بلطف خدا و باز ازهمت شما وبازوی خود، این مملکت را به بلند ترین پایه های ترقی برسانم. لهذا بالمقابل ازشما وعده میگیرم که برای ترقی ما هر گونه موانع و اشکالی اگر پیش شود، آنرا بهرطوریکه باشد. دفع نمائید.

دنیا درسایهٔ زحمت پیش میرود، تمام دنیاآسایش را ترک داده زحمت برای خود گرفته‌اند. ازما کرده زیادتر کوشش مینمایند. مانباید جدوجهدرا ازدست داده برای ترقی این خاک پاک وطن کوشش نکنیم خداوند مارا توفیق عنایت کندتادراثر زحمات وکوشش خود این وطن را یک وطن مترقی بسازیم.

اگرچه آرزو داشتم دیده های همهٔ شما را ببوسم. چون برای شما تکلیف میشود مانند روز وداع ازطرف همهٔ شما ازهرطبقه به بوسیدن روی یکنفر اکتفا ورزیده بدربار خداوند خود اینکه شما را با صحت دیدم شکر میکنم».

* * *

دعوت درقصر دلکشا با فختار ورود پادشاه غازی

شام یکشنبه (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ ش، دعوتی ازطرف حکومت درقصر دلکشا برگذارگردید. عموم وکلای ملت و مامورین و صاحبمنصبان ملکی و نظامی و روشناسان شهر کابل حضور بهم رسانیدند.

دعوت وزارت معارف

بتاریخ دوشنبه (۱۱) سرطان به‌ساعت (۴) و (۳۰) دقیقهٔ عصر .

وزارت جلیلهٔ معارف بافتخار ورود پادشاه غازی ازسفر اروپا .در قصر شهر آراء دعوت ترتیب‌داد. پادشاه‌غازی تشریف آوردند. ابتداء یك‌دسته از اطفال ترانهٔ خیر مقدم‌خواندند .و چندتن از محصلین با نظم ونثر نطق‌ها ونشیده‌های خیرمقدم بعرض‌رسانیدند . پادشاه غازی نیزنطقی‌ایرادفرمودند.

دعوت وزارت‌حربیه

شام دوشنبه (۱۱)سرطان‌وزارت‌حربیه بافتخار ورود اعلیحضرت‌شاه‌غازی دعوت ترتیب‌داد .پادشاه‌غازی‌تشریف‌فرما گردیدند .سردار عبدالعزیز خان وکیل‌وزارت حربیه نطق خیرمقدم بعرض رسانید. درختم یکدسته سربازان درمیدان قصر وزارت حربیه ترانهٔ استقبالیه بزبان پښتو بااتن ملی اظهار سرور وشادمانی نمودند .

دعوت‌مکتب‌مستورات

شام دوشنبه (۱۱) سرطان‌ازطرف‌مکتب‌رشدیهٔ مستورات، بشرف معاودت ملکه ثریا دعوت ترتیب‌داده شد .ملکه‌ثریاو محترمات‌همسفر شان‌و سائر محترمات افغانی دردعوت اشتراك داشتند .

دعوت ازطرف ریاست بلدیهٔ کابل
بافتخار ورود امان‌الله‌شاه غازی

سه‌شنبه (۱۲) سرطان‌سال ۱۳۰۷ شمسی بافتخار ورود امان‌الله‌شاه‌غازی ازطرف شهریان کابل دعوتی در باغ بابر شاه ترتیب وسیلهٔ عمومی از ساعت (۹) صبح تا (۴) عصر برگذار گردید .

سردار محمد یونس‌خان رئیس بلدیهٔ کابل خطابه یی از طرف اهالی شهر کابل و ریاست بلدیه قرائت وسر اتب خلوصیت و عقیدت شهریان کابل را به‌حضور پادشاه غازی اظهار نمودو گفت : «ترتیب این دعوت خیلی مجلل و نهایت پرجوش که مطابق به‌آخرین حد توان و منتهای شوق و ذوق اهالی شهر کابل بدین تقریب سعید بازگشت سفر کامیابانه صورت گرفته است، خود ثابت میکند که مردم اعلیحضرت معظم غازی خودشان را تا کدام اندازه دوست دارند» .

ریاست بلدیه ، ازطرف اهالی شهر کابل قبولی مبلغ پنج لک افغانی را بنام خیر سفر و ورود پیشکش نمود . پادشاه غازی قبول نفرموده و گفت: « بر علاوهٔ اینکه مبلغ مذکور را نمی‌پذیرم. اینک مبلغ یک‌لک افغانی ازعین‌المال خودم نیز بر یاست بلدیه اعطاء می‌نمایم، تاچهل هزار افغانی بصورت نقد بفقراء و مساکین کابل داده شود. و شصت هزار افغانی آنرا ریاست بلدیه باسورخیریه صرف‌نماید» . و بر اساس همین مبلغ سو سسهٔ خیریه واعانهٔ ملی ایجاد و اخیراً به‌سره میاشت تبدیل گردید .

باریابی وکلای ولایات قریب کابل

بحضور امان‌الله شاه غازی

هیأت های وکلای مستقبلین ولایات قریب کابل که برای پذیرایی در شهر کابل حاضر شده بودند ، در قصر دلکشا انتظار باریابی حضور را داشتند . امان‌الله شاه غازی حین ورود اولتر در همان اتاقی که سردم سلیت هزاره و سلیت پنبتون سمت جنوبی حاضر بودند ، تشریف بردند. اهالی سلیت هزاره لایحهٔ خیر مقدم بحضور قرائت نمودند .

وکلای سمت جنوبی (ولایت پکتیا) خواهش نمودند که سردم سمت جنوبی خیلی انتظار می‌برند اگر ذات شاهانه ، یکمرتبه به سمت جنوبی تشریف فرما شده مهمان آن جمعیت ملت خود شوند .

امان‌الله شاه غازی فرمودند : «البته می خواهم به سمت جنوبی و کذا به سمت شرقی نیز بروم و انشأ الله تعالی خواهم رفت . ولی فی الحال وقت را معین کرده نمی‌توانم مگر رفتنی هستم . وکلای سلیت هزاره خواهش نمودند که اگر ذات شاهانه دعوت سردم هزاره را در کافهٔ ولی(۱) قبول فرمایند،

---

(۱) « کافهٔ ولی» نام عمارتی بود که محمد ولی خان وکیل مقام سلطنت آنرا بسرمایهٔ شخصی خود در نزدیک حویلی نشیمن خودش در چهارراهی سمت جنوب ارگ کابل تعمیر کرده و از اول سال ۱۳۰۷ شمسی بنام خود « کافهٔ ولی» نام گذاشته بود. عمارت مذکور از اول سال ۱۳۰۹ شمسی بنام هوتل کابل تبدیل و در سال ۱۳۲۴ شمسی تخریب و بجایش عمارت جدید هوتل کابل ساخته شد . هوتل کابل حالیه ساحهٔ حویلی محمد ولی خان و هم عمارت (*)

موجب افتخار شان خواهد بود . امان‌الله‌شاغازی با کمال میل دعوت را قبول نموده و از ملیت هزاره تشکر نمودند . سپس به اتاق های دیگر تشریف برده از هر جمعیت و از هر فرد بازدید و احوال پرسی واظهار محبت فرمودند. و در مجموع سخنرانی ها این مطلب را تکرار می‌نمودند که من برای راحت و سعادت شما ملت که زودتر بر مراحل ترقی و کامیابی برسید ، همه رنج و تکالیف سفر را قبول نموده‌ام .

دعوت و زارت امور خارجه

شام سه‌شنبه (۱۲) سرطان در قصر ستور دعوت خیلی پر شکوه بعمل آمد. تمام رواق ها ودهلیزها به اقسام سلاح های تاریخی افغانستان تزئین گردید. در این دعوت رجال حکومت و هیأت کور دیپلوماتیک اشتراک داشتند امان‌الله‌شاه تشریف فرما گردیدند . دعوت به‌ساعت یک بجهٔ شب خاتمه یافت در تبیهات این دعوت خیلی ها جالب نظر و پادشاه نهایت خوش و مسرور گردید.

جشن عید ملی

بافتخار تشریف آوری امان‌الله شاه‌غازی در شهر کابل سه‌شب و سه روز جشن عمومی بنام عیدملی از طرف ادارات رسمی و اهالی شهر برپاشده بود.

جشن (عیدملی) شام چهارشنبه (۱۳) سرطان خاتمه یافت .

(*) کافهٔ ولی را احتوا کرده است کافی ولی در عهد خود یک عمارت و رستوران آبرومند و عصری کابل بود .

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

مفصل ومختصر سیاحت نامهٔ امان الله شاه

از قرار بیان خودش

امان الله شاه غازی، شام پنجشنبه (۱۴) سرطان مختصر مضمونی بقلم خود نوشته در دسترس ارباب ادارات دولت سپردند و مختصر آنرا بتاریخ یکشنبه (۸) میزان سال ۱۳۰۷ شمسی در پهلوی قصر ستور (وزارت امور خارجه) در محضر مامورین دولت و متصدیان مکاتب نیز قرائت نمودند که اینک عین متن تقدیم می‌گردد :

میخواهم بشما عموم برادران عزیز هموطن خود از احوال مسافرت خود بیان کنم تا شما و همه برادرانم متوجه باشید که امان الله برای چه به ممالک خارج رفت. موضوع و غرض رفتن من به ممالک خارج به همهٔ شما که اهل ادارات دولت هستید ، تا اندازه‌یی زیاد معلوم است زیرا که پیش از سفر خود در جلسات بیان کردم و شما تائید فکر من نمودید و چنانچه در روز چهارشنبه (۸) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی در روز اول سفر خود در محضر عموم بیان کردم . فکر رفتن اروپا و ضرورت این مسافرت طولانی برای من از مجلس عالی و زراء دولت پیدا شد. البته شما اهل خبرت بهتر میدانید که مقصد از این سیاحت دیدن ترقیات علمی و اظهار دوستی با دول دنیا بود. که دنیا از احوال و اوضاع افغانستان پوره خبر دار شود ، و ما از اوضاع دنیا بطوری که لازم است ، مفصل معلومات حاصل کنیم میدانید که در دنیا به تنهایی زندگانی کردن خیلی دشوار است انسان باید مراودات و علاقه با همه دول پیدا کرده و در جامعهٔ بشری و بین المللی و بین الدولی، حیات خوب مطابق ایجابات این عصر علم و فن جدید بسر ببرد .

ketabton.com - The Digital Library

اروپا امروز مرکز ترقیات مادی دنیا است. مسلم است که ما در دین مکمل و پاك خود به تقلید هیچکس احتیاج ندار یم و بقدسیت دین اسلام خود از همه مردم بهتر دانسته ایم و ایمان کامل دار یم. اما در قسمت معاملات دنیایی باید همان مرکز ترقیات مادی دنیا را تقلید نمائیم.

من از پنج سال بود که این خیال را داشتم و مساعدت بخت را انتظار می کشیدم تا کارساز شوم که برای این ملت عزیز خود از طریق یك مسافرت طولانی که هر چند موجب زحمتم شود خدمتی بکنم تا آنکه بهمین عزم بالجزم خدمت بوطن مألوف و اما بفتوای خودشما که این مسافرت را باسصارف آن پسندیده و اجازه داده تاکید کردید. رفتم ـ گشتم ـ دیدم و بخود معلوم کردم و بشما معلومات میدهم که هر ملك و هر جای و هر چیز نیك و بد دارد. پس انسان عاقل را لازم است که از خوب آن استفاده کند و از بد آن عبرت بگیرد و هم میخواستم برای معارف وصنایع افغانستان خدمت کنم. پس اکنون مطابق آنچه که تاحال چند بار شرح داده‌ام الآن باز هم می‌گویم باید به بینم که کامیاب شده‌ام یانه ؟

(بطرف نقشهٔ دنیا که عقب سر پادشاه غازی برتخته آویخته و در همین روز نیز حاضر و خط مسافرت پادشاه غازی بدان بقلم خودش علامت گذاری شده بود فرمود که) :

سفر طولانی سر ادر شهر های خارج از روی این نقشه زود تر فهمیده

می‌توانید. روز اول که از کابل برآمدم گریه های شما را فراموش نمی کنم (۱) همچنان وداع اهالی قندهار خیلی‌سر استاثر ساخت زیرا که کمال احساسات محبت وعزیزدوستی ازخود اظهار میداشتند . در خاك هند ، پذیرایی حکومت و ملت هندسر اسسر ورساخت . حتی‌از تصور من بلند تر بود حتی‌بسیار نفری را دیدم که‌بدرد محبت اسلامی از شدت گریه‌ضعف‌می کردند . هکذادر کراچی و بمبائی هم بدرجهٔ افراطعلاقه‌و صمیمیت نشان دادندحتی گبر ها و هندو ها و سائر فرقه‌های هند بانتهادرجه‌ابراز احترام‌و علاقه‌مندی‌می کردند .

از بندر ساحلی‌بمبائی باجهاز راجپوتانه به‌بحرداخل‌شدیم‌جهاز مذکور ازطرف‌حکومت هند مخصوص‌برای‌مسافرت‌ما تعیین شده‌وحقیقتاً تمام‌لوازم آسایش‌ما دران تهیه شده بود .مسافرت‌بحری‌ما خیلی‌خوش گذشت‌وراستی این است که درمسافرت بحری هر کس‌وقت خوش میگذرد .

مشروط به‌اینکه‌باامسافرین جهاز یك‌رفت‌و آمد و صحبتی پیدا کرده‌در میدان های کوچك بازی که‌در جهاز میباشد،شامل بازی‌شود.و این‌یاد داشت‌هارا فقط بجهت تشویق دیگران که‌از مامورین ادارات دولت ویا طلبهٔ معارف که‌مع‌الخیر بعدازین به‌مسافرت‌ممالك‌خارج‌نائل شوند.تکرار می کنم‌و تفصیل میدهم . یعنی بعدازسفربحری‌از بمبائی به‌عدن‌و پورت

---

(۱) بروز (۸)قوس‌سال ۱۳۰۶ شمسی‌در چمن‌قصردلکشا کابل‌حینی که اعلیحضرت‌امان‌الله شاه غازی در محضرشهریان کابل ، کلمهٔ‌وداع رابزبان‌آورد از تمام حاضرین ملکی و نظامی غریو گریه بر خاست. و این‌حرف کاملاً حقیقت دارد . (دعزیز الدین وکیلی‌پوپلزائی)

سعیدو از آنجا به‌مصر رسیدیم . حکومت مصر هم‌خصو صاًملت‌مصر بمثل افغانها بمن صمیمیت نمو دند .و یقیناً که‌عالمتر ین‌ملت های‌شر ق‌مصر است. زیر اکه‌مدار س‌اسلامی‌آنجاسو ابق‌نهایت ز یاددار د . وعلم درتمام طبقات جامعهٔ آن تعمیم گر دیده‌است . و مد نیت‌خو در اقدم‌بقدم‌به پهلو ی علم پیش بر د ه اند ، و به آثار قدیم و جدید خـو د بسیار قـدر میدهند مصر ی ها امر و ز تایك در جه‌الحمدلله‌تعالی‌ـاستقلال‌دار ندوبهمان‌استقلال خو د باید تاحدز یاد خوش باشند و کو ششبکنند که‌بیشتر استقلال کامل خو د را تحصیل نمایند. و این‌و ابسته‌بعز م‌و اتفاق مر دم‌مسلمان‌مصر است و همهٔ این پیر و ز ی ها بدست‌خو دشان است که از راه‌اتحاد باهمی‌ز و دتر کامیاب شده میتو انند .

در مصر همه آثار عتیقه را دیدیم‌از همه‌عجیب‌تر آثار لو کسو ر بو د که تقر یباً سر کز آثار عتیق و مقابر فر اعنه است.من در لو کسو ر آثار عتیق افغانستان ر ادیدم که :لاجور د افغانستان در گردن‌تو تو ن‌خاتون‌یکی‌از فر اعنهٔ مصر بو د . و تار یخ پنج هز ارسال قبل ر انشان‌میداد.و از ین‌معلوم میشو د که پنج هز ار سال‌قبل‌هم افغانستان‌تجار تی بامصر و ممالك دیگر دا شته است .

بعداز ان‌از مصر و داع نمودم و از ملت‌و حکومت مصربسیار خو ش بو دم در این دیدن مصر یك‌فایدهٔ دیگر نیز حاصل‌شد که‌سابقاًحجاج افغانی‌مابر اه

دو رو در ازسیر فتنداما نز دیکتر ین راه‌ها که به‌اقتصاد هم‌خیلی برابر است، از هرات به‌مشهد و از راه بغداد به حجاز است (۱).

از قاهره به‌اسکندریه‌و از آنجا بایك جهاز ایتالوی بناپول رفتم از آنجا به اروپا رسیدم.

ملت ایتالیا باسن‌محبت خوبی‌نشان دادخصوصاًشاه بیدارآن‌وخاندان شاهی ایتالیا بسیار ابراز دوستی نمودند. وکارهائیکه‌من در ایتالیا انجام دادم از ینقرار است: اول: بسیار سعی نمودم‌محبت‌ملت‌عزیز خود را در آنها قائم کنم، توپ‌ها- سوترهای‌اطفائیه-سوترهای‌سواری- خریداری نمودم. یکعده اطفال مارا حکومت ایتالیاقبول کردند که‌بسیت و پنج‌نفر طفل‌را مجاناً برای تعلیم قبول کنند. یقین است که‌من در تمام کمك‌ها و محبت‌ها بیشتر چیزی را که‌خوب میدانم همین‌است که‌اگر کسی‌بمن‌یك ملیون پوند بدهد خوش نیستم که در مقابل‌آن اولاد مرا تعلیم بدهد.

در ایتالیا تمام سفرای افغانستان غیر ازایران‌در نزدم‌آمد ندوهر یك از سفرای خود را بکاری مأمور نمودم. وقدری‌باایشان کار کردم‌و دو سفیر سابق‌محمدنادرخان که‌طبیعتش خوب نبود و محمدهاشم‌خان‌و شاه‌ولی‌خان هم‌آمده بودند.

در ایتالیا خریداری های زیادنمودم که‌تفصیل آنرا بشرح جداگانه‌بشما ارائه خواهم کرد. و از حکومت‌و مردم آنجا صمیمیت و علاقمندی‌بسیار خوبی نسبت به‌خود و ملت عزیزم دیدم و از کشورشان خارج شدم.

---

(۱) پادشاه غازی‌در اینجاشرح بیشتر نداده‌اند،اما از ین‌اشارت‌معلوم‌گردید که‌در همان وقت موافقتی در این خصوص حاصل شده است.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

چندشهر را هم که بنام های: یلان- تو رینو- زنوشناخته میشو دبر حسب ضرورت های تخنیکی سیاحت کردم که اینك در نقشه معلوم میشو دو خط سیر خود را نمایان کرده ام .

بعداز ان بخاك فرانسه رفتم . در سر اسم پذیرایی من هر یك مملکت سعی فراوان نمودند که تفصیل آن همه وقت زیاد میگیرد. در هر جا که رسیدم برای ملت و مملکت عزیز خود افغانستان کار کردم . حکومت و ملت فرانسه فوق العاده محبت نمودند، حتی وزراء و رئیس الوزراء یکایك باسن آمده کار و ابراز محبت و دوستی می نمودند .

در فرانسه آرزوی بیشترمن خریداری ساسان و لوازم کار آمد دولت وخاصتاً وسائل تعیلمی و شناسایی علمی هر دو کشور بود .

نیس- مارسلز- پاریس- لیون- رادیدم. توپ های کلان و تانك خریدم. متاولهٔ عرفانی نمودم. در این قرارداد. و زیر سعارف فرانسه (موسیو هریو) خیلی همراهی نمود. ماشین های شیر و سسکه وحفظ سیوه و رادیو و توپ و تفنگ تهیه نمودم. من از ملت نجیب فرانسه بنابه همکاری های علمی و تخنیکی اش بادولت افغانستان مشکورم .

از فرانسه به بلژیك رفتم. حکومت و ملت آن پذیرایی و محبت خوب نمودند. بلژیك پادشاه خیلی بیدار وفعال دارد. ویك شخص بسیار زحمت کش است. و میگویند در موقع محاربه باعساکر و طن خود دوش بدوش در میدان جنگ حاضر بوده بمقابلهٔ دشمن می پرداخت. و میگویند که ملکه آن در میدان جنگ نوریس پرستار زخمی ها بود. و افراد عساکر خود را که مجروح میشدند خود شخصاً پرستاری میکرد. و این یك حس بسیار عالی بود که حتی درد رد گلوی من خیلی همدردی میکرد.

بلژ یک یک سملکت تا ز ه تشکیل شده است. یک قر ا ر دا د عر فا نی به بلژ یک هم نمو د م. از آنجا به سویس ر فتم. ز یرا سو یس ر ا از حیث سزا یای طبعیی خیلی تعریف سیکر دند.

در ا ر وپا کـه ر سیدم، بد یدن سو یس خیلی سشتاق بو د م ز یرا شنیده بو د م که کو ه های بلند آن به کو ه های و طن عز یز م افغانستان شبا هت دا ر د. و بد یدن کو ه های بلند آن فقط به شو ق و طن خو د خیلی ابر از شو ق و سسر ت سیکر د م تا اگر ز و د تر به بنیم و و طن عز یز م د ر نظر م جلو ه کند. و قتی به سو یس ر سیدم و اقعاً د یدم که به افغانستان عز یز م سیماند و حقیقتاً که دست صانع بیچو ن آنجا را سا نند افغانستان ز یبا ساخته ا ست د ر سو یس ر حمت الله ر اجر احی نمو دند. بعد از چند ی که سهمان ر سمی بو د م، چو ن د ید م حکو ست آنجا ایام ر سمی سر اقد ری د ر از گرفته اند، لهذا آ نرا کوتاه کردم. تا قد ری بی تکلیف سو یس ر ا سیر کنم. باسویس یک عهد نا سه هم عقد شد و به ا تحاد پوستهٔ بین المللی هم د اخل شد م. تلگرام بین المللی هم د ر پا ر یس فیصله شده ا ز سو یس به جر منی ر فتم و شهر های: د ر یسدن ـ لایب ز یك ـ بر لین ـ ر ا سیر کر د م.

حکو ست و سلت جرسنی با سن فوق العاده ر فتا ر د وستانه نمودند. دفعهٔ دوم د ر جرسنی بو ا سطهٔ جر احی گلوی خو د ساندم. ا سا د ر ز سانیکه سن به شفاخانه تحت علاج گلوی خو د سانده بو د م. ر فقای سفر خو د ر ا بکا ر های خر یداری اشیا وساسان سو ردضر و ر ت سملکت خود سشغو ل نموده بودم، تا د ر اثر چند رو ز سر یضی سن و قت آنها ضا یع نگر د د. و شر ط هم همین بو د که اگر رفقای سفر سن کا رها ر ا تعهد نمی کردند و به ذ ست نمی گر فتند سن از جراحی گلوی خو د با تکلیفی که د اشتم سنصر ف سیشدم. زیرا که صحت گلوی سن د ر د های و طن

عزیز سرادرسان نمی کرد. و مقدسات کار را رفقای من تا هنگام صحت من طی کردند. بعد خود زمام امور محوله را در دست گرفتم زیرا خریداری های مهمی بود. در خریداری اشیای کار آمد مملکت افغانستان. جرسنی ها فوق العاده صمیمیت نشان دادند. قریب شش ملیون مارک معادل است با تقریباً سه لک پوند. بصورت اعتبار بها دادند. که هریک فابر فابر یک جرسنی که مال خریداری نمایم، با این اعتبار به من (یعنی برای افغانستان) بدهند. البته پول نقد نگرفتم اما اعتبار گرفتم. که تا درجه یی که معاهدهٔ وارسای به آلمان ها اجازه میدهد از او شان خریداری کنم. فابر یک پرس وشستن پشم برای قندهار خریدم و سبب این است که سابقاً پشم را از قندهار می بردند. در کراچی یا یک دیگر هندی آنرا شسته و باماشین بار بندی کرده به جهاز می انداختند و اروپا می بردند. زیرا از افغانستان ناشسته و نابسته بخارج میرفت وبر سر دم معلوم نمی شد که این پشم از کجاست. چون از یک فابریک هندی بسته شده می بود لهذا ارو پایی ها آنرا از هند می دانستند. افغانستان به داشتن پنبه و پشم با هیچ کس معرفی نبود. لهذا شرکت ها و موارد بزرگ تجارتی با افغانستان مستقیماً وارد معامله نمی شدند، بلکه کار بدست دلال هندی و غیره می افتاد. ازین رو یک فایدهٔ ما را دیگران می بردند.

اکنون ماشین شست و بار بندی حاضر شد، این همه منافع و چیز ها به افغانستان تکیه کرد. در باب سنگ لاجورد افغانستان. باسید منفعت با یک شرکت

ketabton.com - The Digital Library

مذاکره نمودم و قرارداد کردم. نتایج نافع است. و صورت قرارداد آنرا به ملاحظهٔ عموم شما میرسانم(۱).

کارخانهٔ کاغذسازی را درجرمنی خریداری کردم. وهمچنان کارخانهٔ قندسازی کارخانهٔ بافت سان کوره و غیره که بحال مردم مملکت ما بسیار مفید است و خساره و منفعت این کارخانه ها را خود شما میدانید و قابل آن نیست که بیشتر شرح بدهم.

در وقتی که به برلین بودم دو قرارداد در مورد تعمیر و انشاء خط ریل نمودم نفری و سه نفر سین شرکت های آلمانی و فرانسوی حاضر شده اند. چون شرایط آن خیلی دراز است بعد از آن که رؤسای شرکت های مذکور سنجیدند، گفتگو خواهد شد.

میخواستم که در بازگشت از هرات به قندهار توسط طیاره بیایم، لیکن خوب شد به موتر آمدم. زیرا تمام کیفیت های راه را درست معلوم کردم(۲)

معاهدهٔ تجارتی بین افغانستان و آلمان بعمل آمد و مسودهٔ آن حاضر ومنتظر امضای من است. که بعد از یک غورنهائی دستخط خواهم کرد.

---

(۱) مجلد قرارداد سنگ لاجورد، در ماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ ش در کابل بطبع رسید و اسباب قناعت عموم را فراهم آورد.

موتر رو بین قندهار و هرات در عهد امیر حبیب الله خان آغاز و بدورهٔ امانیه تکمیل شد. و امان الله شاه در دههٔ اول ماه سرطان سال ۱۳۰۷ ش از دیدن راه بین اسلام قلعه تا کابل ملاحظات زیاد در هر خصوص داشت. چه احداث خط ریل نیز از همین طریق سوردنظر او بود. و نیز دیگر مسائل عمرانی و عرفانی و اداری. (عزیز الدین وکیلی پوپلزانی)

باکار خانهٔ آهن سازی کروپ که از زمان اعلیحضرت امیر مرحوم (۱) باافغانستان یک علاقهٔ معاملهوی داشت. یک قرار داد خوب درباب ذوب آهن و کشیدن از معدن به افغانستان نمودم. باکمپانی یونکرس هم قرار داد نمودهام که خطوط هوائی سارا بسازد. این کمپانی باافغانستان شریک است. قرارداد پست و مسافر را در داخل افغانستان تعهد مکنید که بعد از چندی انشأ الله تعالی پسته و مسافر دکه و کابل و قندهار و فراه و هرات و سائر ایالات و طن عزیز ساباطیاره حرکت خواهد کرد.

یک قرارداد تجارتی کاملة الوداد باجرمنی ها کردهام. اما متقابله نیست یکطرفه است که از روی این قرارداد. تاجر افغان درمملکت جرمنی عیناً مانند یک تاجر تبعهٔ جرمنی حق آزاد و کامل تجارتی دارد. اما در مقابل، تاجر جرمنی در افغانستان وبیش از یک خارجی حق ندارد. و مثل تاجر افغان نیست. زیرا تاجر خارجی نظر به تجربه و بلدیتی که دارد. از بی علمی تجار ما استفاده کرده در سدت کمی تجار داخلی سارا بخاک سی نشانند و بعد از چندی که تاجر من، یعنی تاجران مملکت عزیز افغانستان هم عالم شدند، بی شبهه یکسان در میدان تنازع

---

(۱) امیر عبدالرحمن خان در وقتی که ماشینخانهٔ عمومی لب دریای کابل را تاسیس نمود، در خصوص استخراج آهن و ذوب آهن بافابریک کروپ آلمان داخل مفاهمه و معامله شده بود. ومعاملات تخنیکی افغانستان ازهمان عهد باآلمان و فرانسه آغاز شده بود. و اما نسبت نزدیکی راه اگثر خریداری ها از هندوستان صورت گرفته بود. (وکیلی پوپلزائی)

بقاو رقابت دوش بدوش کارخو اهند کرد . آنو قت از تا جرمن سبقت بر دهنخو اهند تو انست از جرمنی چیز های خو بی گرفتم و و ضعیت حکومت جرمنی فوق العاده دوستانه و محبت کارانه بود .

در نمایشگاه لا یپزک رفتم . در آنجا همه ساله نمایشگاه بزرگی بر پاو از هرگوشه و کنار و هر مملکت تجار مال شان را می آورند و نمایش میدهند. نمایندهٔ در آنجا نبود حال آنکه بسیار لازم است که نمایندهٔ افغانی مادر آنجا باشد و هر ساله مواد خام افغانستان نمایش داده شود .بهترین مصنوعات در آنجا است اگر شخصاً در آنجا نمی رفتم باین خریداری های خوب نائل نمی شدم .

از جرمنی به انگلستان رفتم .ملت وحکومت وخاندان شاهی انگلستان بمن خیلی محبت نمودند . در آنجا بیست و دو روز ماندم بهمه مؤسسات و کارخانه ها خواه زیر بحر و خواه در هوا بود، رفتم. و چیز یکه در آنجا خریداری نشد از باعث نداشتن فرصت بود که بر ای تحصیل معلومات سیر سی نمودم وهم فرصت نشد. خوب سیر کردم و خوب محبت دیدم. از دارا لفنون اکسفورد و از جرمنی دوشهادتنامه یکی داکتری حقوق. یکی انجینیری -قبول کردم . اگر چه من متخصص این فنون نبودم محض اکرام دادند. اما باز هم بیجا نبود. زیرا اگر تخصص ندارم در این مملکت عزیز خود قانون ساخته ام و آن را اداره کرده ام . و تطبیق مینمایم.

و در کابل با انجنیر ها در دارا لامان و سائر جایها بسیار بحث ها کرده ام که در اخیر تعمیر دارا لامان، یعنی در وقتی که امور تعمیرات آنجا بمرحلهٔ آخرین برسد، شرح مفصل این موفقیت بزرگ را بشما بیان خواهم کرد.

در جرمنی هم مذاکرات بسیاری با سهند سین کردم . از ین رو شهادتنامهٔ دوم را هم قبول کردم. باز تکرار به فرانسه آمده خریداری هانمودم .

باز به جرمنی برای جراحی گلوی خود رفتم. بعداز جراحی و خریداری اشیأ به پولند رفتم. سردم پولند هم سانند سردم افغانستان عزیز ، تازه استقلال خود را بعد از انقلاب حکومت تزاری روس حاصل کرده اندو بر استقلال خود مینازند و ساچون شکر از قرنها استقلال داشتیم و در این ده سال باستر داد آن مینازیم.

من هم بو اسطهٔ مماثلت و قرابت هم مسلکی درصفت آزادی دوستی او شان را دوست داشتم یعنی دو مملکت دارای استقلال کامل میدانستم خصوصاً مارشال آن مملکت که مثل برادر باهم دیدیم و اگر که من الحمدلله تعالی مسلمان و او مسلمان نیست . اما همین که یک شخص شجاع . دلیر و وطن دوست آنرا یافتم عادتاً و مسلکاً او را برادر و مانند خود دانستم.

(تابزاید مادرایام فرزندی چنین)

سه یاچها روز در پولند بودم و دو عهد نامه بستم . یکی مودت و دیگری معاهدهٔ تر انزیت آزاد . حکومت لتوانی دعوت کرده بود ، ولی بو اسطهٔ ناخوشی خانم رئیس جمهور که شاید چند روز بعد فوت شد نرفتم .

از پولند به مسکو رفتم . از طرف ملت روسیهٔ شورروی ، فوق العاده پذیرایی پر شکوه و پر حرارت نسبت بخود دیدم . با آنکه آنها بلشویک اند، پادشاه را هیچ خوش ندارند اما از حسن محبت بعضی از این سیاست های شانرا بواسطهٔ دوستی ما تغییر داده خیلی خوب پذیرائی کردند وفوق العاده مشکورم.

به لینن گراد رفتم . بندرگاه حربی‌شان را دیدم‌وواپس به‌مسکو و کریمیا رفتم . حکومت آنجا در نظر داشت که‌چندروزدر کریم استراحت کنم اما به سبب اینکه میخواستم زودتر وطن عزیز خود افغانستان را به‌بینم تصمیم کردم که‌من‌جای استراحت خود را می‌شناسم . یعنی‌تادر خاک وطن مالوف خود نرسم مستریح نمی گردم .

لذا درکریمیا قامت‌نورزیدم و رئیس الوزراء شان‌را هم‌دیدم و رئیس جمهورشان را یک‌آدم بی تکلف یافتم.

وزیرحرب و ارشیلوف و هکذ او زیر امور خارجهٔ شوروی چیچرین فوق العاده ازمن احترام نمودند.حتی بجاها ئیکه چندان لزومنداشت وزیر حربیه به‌سبب‌احترام من بامن‌می‌بود . خواستندمعاهدهٔ تجارتی به‌بندند ،چون وقت نداشتم ، و زیر تجارت(عبدالهادی‌خان) را از کابل خواستم . ازکریم به‌جهاز ازسیرکه‌ازطرف حکومت‌ترکیه برای‌سارسیده بود ، سوارشدم .

دراستانبول پیاده شدیم .و بار یل به‌انقره‌پایتخت‌دولت‌ترکیه رسیدیم درانقره فوق العاده‌احترام دیدم . حتی‌درمعابر وراه های خط سیر من هزاران زنان و اطفال و سردان ازدحام نموده مراسم پذیرائی بابسیار جوش و خروش نمودند . خود غازی‌مصطفی کمال (اتاتورک رئیس جمهور ترکیه) و تمام وزراء و وکلای‌آن مملکت‌باکمال خلوص محبت ازمن استقبال کردند . و یک‌معاهده‌یی که‌درنظرداشتم باترک ها نمودم یکی چون درنظردارم که درشق‌حربیه ازترک‌ها استفاده کنیم و در کابل هم‌مانند مکتب امانیه و امانی که‌دران زبانهای آلمانی و فرانسوی

تعلیم میشود ، یك مکتب بسا زیم که زبان تعلیمی آن ترکی باشد. و بعداز سرا حل تعلیمی به تعلیمات حربی مشغول شوند . آرزو داشتم که از ترکیه به‌سرحد ایران وارد شوم . اما از آنجا به باطوم و تفلیس و باکو رفته تیل را مشاهده نمودم . و از آن استفاده کردم که کار تیل گرفتن از معدن هرات برای ما خیلی آسان است . از آنجا به ترلی و بندر پهلوی آمدم . از کشتی خلاص شده بموترها سوار شدیم. در خاك ایران پذیرائی خیلی خوب دیدم . خصوصاً از حصه های سردم بیدار آن . شاه ایران را یك سپاهی فداکار و خیلی و طنخواه یافتم . ملت ایران را خیلی دوست دارد . و خاندان سلطنتی پهلوی خیلی کوچك است . چون چند رو زقبل از ارو پارفتنم یك معاهدهٔ بین افغانستان و ایران امضأ شده بود . در این موقع پرو توکول های آن نیز امضاء شد . در بین ایران و ترکیه یك کشیدگی در معاملات سرحدی موجود بود. به‌نصایح دوستانه و بیغرضانه که به‌طرفین نمودم آن کشیدگی رفع شد . در بین ایران و ترکیه مناسبات خیلی خوب شد . و یك معاهده عیناً مثل معاهدهٔ توحید مساعی سیاسیه که ما با ترکیه و ایران عقد نموده ایم بین ایران و ترکیه هم امضأ شد و اصلاح بعمل آمد . و در این سفر باچند مملکت معاهده نموده ام که نتایجش معلوم است :

خریداری ها

خریداری هایی که در این سفر کرده ام از ینقرار است :

۱- پنجاه و سه هزار و پنجصد تفنگ جاغوردار- رقم انگلیسی.

۲- یکصد و شش توپ .

۳- شش میترالیوز .

۴ـ هشت‌طیاره .

۵ـ پنج موتر زره پوش .

۶ـ ده هزار کلاه زره پوش .

۷ـ فابریک‌قندسازی .

۸ـ فابریک پارچه‌های پشمی و نخی.

۹ ـ فابریک دکمه سازی .

۱۰ ـ ماشین شستن پشم .

۱۱ ـ ماشین ساخت مواد کیمیاوی .

۱۲ ـ فابریک جاکت بافی .

۱۳ ـ بیست و چهار پایه‌ماشین جراب بافی .

۱۴ ـ ماشین‌های حساب.

۱۵ ـ ماشین‌های شیر و سسکه .

۱۶ ـ ماشین‌های حفظ میوه .

۱۷ ـ ماشین‌های تیل کشی.

۱۸ ـ هجده عدد موتر سواری .

۱۹ ـ دوازده موتر اطفائیه

۲۰ ـ دو هزار دستگاه خورد و کلان رادیو .

۲۱ ـ آلات جراحی.

۲۲ـ موتر های زراعت .

به‌تمام مصارفی که‌ساکرده ایم ، غیر از خریداری ها ، مصارف مانند خرج عید استقلال‌ـدعوت‌ها ـاعانه‌ها به‌بلدیه‌هاو شفاخانه‌ها وشعبات‌تبلیغ

و افغانهای بی بضاعت ـ بخشش ها ـ مخارج هو تل ها کرایه های ریل جیب خرج هیأت ـ جمله نز ده لک و پنجاه و یک هز ار افغانی . عایدات از قبیل : سو غات ها ـ تحف و هدایا ـ یک کرو رو بیست و هشت لک و هشتادو هشت هز ار افغانی . که بعداز وضع اصل خرج فایدهٔ محض بر ای مایک کرو رو نه لک و سی و هشت هز ار افغانی میماند.

این را که آیا این سفر بر ای چه بو د وچطو ر کامیاب شدیم ، کاملاً به فیصلهٔ و جدانی شماو ز ر اءورر ؤ سأ ـ خو انین ونمایندگان شماسلت میگذارم و کافهٔ علمأ و فضلاءمقیم پایتخت و تمام مملکت ر استو جه این حقیقت میسازم تادر غیا ب و حضو ر بدین عواملی که من انجام داده ام مشو ش و مشتبه نباشند . اماسیدانم که خداو ندمتعال (ج) بیش از آنچه آر ز وداشتم مرا کامیا ب گر دانید . ز یر ا که اینها همه باعث مفاد ملت و مملکت است . و فایده یی که حساب کر دم همان فایده است که حساب دخل و خرج آنر ا کاملاً ـ

محمدحسن خان مصاحب من به و زارت مالیه داده اند.

میر محمد هاشم خان و زیر مالیه را مأمو رساخته ام که خود شخصاً با محاسبین ماهر دیگر مو ر ددقت و سنجش قر ارداده تمام جز ئیات را سنجیده بقناعت ار باب حساب و دفاتر امروز و آیند ه بپر دازند . تاحسابات مصارف و عو ائد من در این سفر تقریباً هشت ماهه ناقص و مشبو ه باقی نگذارد (ختم)

* * *

مصارف و عو اید سفر امان الله شاه غازی بقرار تصدیق و ز یر مالیه از اینقر ار است : جمله مصارف : نز ده لک و پنجاه و یک هز ار افغانی .

جمله عو ائد : از قبیل سو غات ها ، تحف و هدایا :

یک کر و رو بیست و هشت لک و هشتاد و هشت هزار افغانی .

و هم باید ملتفت بود که در آن سال یك چارک گوشت . یك افغانی ـ و یک سیر آرد دو افغانی قیمت داشت ، و این برای مثال نوشته شد .

محمدحسن خان مصاحب درسفر هشت ماهه همراه و در هنگام مسافرت متصدی امور حسابات سفریه از قبیل دخل و خرج بود . و این شخص وظیفهٔ داشت که به قناعت و زارت مالیه بپردازد و چنانکه این وظیفه حسابی خود را تماماً درست نشان داد .

و زیر مالیهٔ این وقت میر محمد هاشم خان ولدمیر عبد العزیز خان از سادات میر دم کابل و درسال ۱۳۰۱ ش وزیر مالیه مقرر شده بود . و به حساب امیر امان الله شاه غازی تمام آن حسابات را بادقت تمام سنجیدو در لویه جرگه ماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ ش وهم در تمام محافل رسمی پیوسته تصدیق این حسابات نمود .

مجموعهٔ احساسات وعواطف

جریدهٔ امان افغان در برج سرطان سال ۱۳۰۷ شمسی تحت عنوان (مجموعهٔ احساسات وعواطف یاشمارهٔ پذیرائی) در ۱۲ صحیفه بقطع بزرگ انتشار داد و در جبههٔ پشتی نوشت که : « ما این سفر و عودت شاه باشهامت و هوشمند خود را یکی از عوامل مهم وبزرگ نهضت و تعالی افغانیان دانسته ، اذعان داریم افغانستان جوان و آزاد ، آینده به گام های سریعتر در ساحهٔ مدنیت قدم خواهد گذاشت .ما این سعادت را بکافهٔ افراد وطن تبریك گفته رفاه و

براعت شاذرا درسایهٔ اقبال این نابغهٔ افغان‌خواستگاریم»(۱)و درعنوان صفحهٔ اول نوشت :

وطن ازمقدمت روح دگر یافت سعادت بردر و دیوار آن تافت

ودراین شماره اشعار ومقالات مهم مندرج است که طور نمونه‌قسمت‌هایی ازسروده‌های متذکره تقدیم میگردد .

ازقاری‌عبدالله‌خان‌شاعر شهیر کابل

خوش‌نمودی‌به‌اروپاسفردورودراز بارفیقان سفر روزوشبان درتک‌وتاز

بکف آوردهٔ ازتجربه‌سررشتهٔ‌راز باخبر گشتهٔ‌ازعالم‌پرشیب‌وفراز

ازسفر گوهر مقصود بکف آمده‌یی

فرصتت باد که باعز وشرف آمده‌یی

تاب‌دوری‌توازبس‌دل‌رنجور نداشت خاطر خستهٔ ما مایهٔ‌ازسور نداشت

چشم‌مامنتظران بی‌رخ تو نور نداشت دلربائی‌بنظر نرگس‌مخمور نداشت

اینک ازمقدم تو دیدهٔ مانور اندوخت

خاطر خسته طرب مایگی سوراندوخت

ای شه‌نامورای برسر ملت چوپدر آنکه نبود بدلت‌غیروطن‌فکردیگر

بهر بهبود وطن ساخته‌بارنج سفر به‌تو نیرنگ اروپاننموده است‌اثر

گرچه ازلندن وروما بوطن آمده‌یی

دامنی پاکتر ازگل بچمن آمده‌یی

---

(۱) تاریخ‌نشر این شمارهٔ‌فوق‌العاده‌یکشنبه (۱۰)سرطان۱۳۰۷شمسی مطابق روز ورود پادشاه غازی در شهر کابل است .

دیگر ان گربفرنگ از پی عشرت رفتند　　فارغ از حال پر یشانی ملت رفتند
مست ومدهو ش بسر نشهٔ غفلت رفتند　　همه رفتندو لی جمله بحسر ت رفتند

رفتن تست که جز فکر وطن یار نداشت
غیر صلاح وطن بادگری کار نداشت

آرزوهای وطن جمله بجا خو اهدشد　　دردی اکنون اگرش است دوا خواهدشد
حق این مادر پاکیزه اداخو اهدشد　　خدمت او زسر صدق و صفا خواهدشد

زانکه در دامن خود داشته فرزند چو تو
خلف ارشد دانای خردمند چو تو

ایکه باشد بوطن رابطه است ازدل وجان　　کرده درعهد خوشت نهضت خوبی افغان
ملك و ملت اگر یافته این نام و نشان　　پر تو فیض تو عام است چو مهر تابان

نه همین ملت افغان بتو نازی دارد
عالم شرق همه راز و نیازی دارد

***

از صوفی عبد الحق «بیتاب»

مسرت گشته برما حکمفرما　　که آمد شاه والا از اروپا
چوشد روح تمدن جان ملت　　مراد آرزو ،گام تمنا
ندیده همچو او روشن دماغی　　زمن گر راست خواهی چشم دنیا
نشسته تابه تخت حکمرانی　　ندارد فکر جز بهبودی ما
به تأمین رفاه ما پرداخت　　خلائق یافت زو دور امان را
پی غمخواری ملت نموده　　بسی تکلیف‌ها برخود گوارا
برای اخذ عبرت بود و حکمت　　کشیدش شوق گرسوی اروپا

بسی اسرار عالی مندرج داشت — نبوده رفتنش محض تماشا
مهیا کرده آمد بهر ملت — زسامان تمدن ارمغانها
خیالات تجدد پرور او — شده درملك وملت رونق افزا
اگر این است احساس بلندش — به تعظیمش فرود آید ثریا
بود افغانیان صد شکر لله — زفیض دور نهضت اوج پیما
وطن نامور روی زمین شد — بکام دوستان بر رغم اعدا
محیط ما ترقی را محاط است — زبذل سعی این فعال دانا
چو کرده خدمتی شایان به ملت — ورود اوست عید پیر و برنا
کشاده دیده ها آغوش امید — پی دیدار آن محبوب دلها
نثار مقدمش اکنون چه سازیم — نباشد نقد جان گر در کف ما
چو مارا نیست مقدور تشکر — بخواهیم اجر او ازحق تعالی
که ما دام الحیات این شاه بادا — به ملك کامرانی حکم فرما

***

از میرغلام حضرت شائق جمال :

رسید از سفر آن تاجدار غازی ما — رسید ازسفر آن شهریار نابغه کار
رسید ازسفر آن موجد ترقی ملك — عزیز خاطر ما، شا مستوده شعار
رسید آنکه برای ترقی من و تو — گرفته است به خود رنج زحمت بسیار
ببین که عرصهٔ ده سال از برای وطن — کشید زحمت و نارام بود لیل و نهار
مگو که رفت ارو پاو کردساعت تیر — که داشت ذات همایون او هزاران کار
نبود مقصد شاهانه غیراز ین چیزی — که بازآید واین ملك را کند گلزار

هزار شکر که این آبروی افغان را بکام‌خویش بدیدیم دروطن سرشار

از حاجی میرزا شیراحمدجلال آبادی

هزاران‌شکریارب کزسفرآن‌شهریار آمد سیاحت کرد یورپ راوباصد افتخار آمد

زهی الطاف ربانی که‌شاه امان‌الله به‌فیروزی‌وخیریت‌باین سلك‌ودیار آمد

تفاخر بر فلك‌اسر و ز دارد ملت افغان که‌اعلیحضرت‌غازی‌نهایت‌باوقار آمد

دوای‌وصل‌آمد درد سندان جدایی‌را مبارك سر همی‌از بهر دلهای‌فگار آمد

شب‌دوری‌مبدل‌گشت‌باصبح وصال‌امروز اجابت‌شددعای‌ما که‌آن‌و الاتبار آمد

غبار مقدم‌او سرمهٔ چشمان افغان شد بمیدان‌تمناجلوه‌گر آن شهسوار آمد

اداء تهنیت‌دربین یکدیگربو دو اجب که‌آن‌فرخنده‌محبوب‌القلوب تاجدار آمد

سفربگزیده‌بوداز بهرنفع وخیر افغانی فدایش جان‌ما باد اکه‌ما راغمگسار آمد

چه‌تکلفات‌فوق‌العاده کاین‌شاه‌وطن‌پرور کشید از بهر ما و عزمش استوار آمد

کنون‌از زحمت‌اسفارا‌ودر دولت‌افغان ترقیات بیش و سنفعت هابی شمار آمد

زحق‌ای‌شیراحمد کن‌طلب‌طول‌حیاتش‌را که‌درشاهان‌افغان‌ذات‌اوبس‌نادار آمد

***

از صلاح الدین سلجوقی :

به نه‌سال‌این‌دیار از خدست‌تو طفیل جهدو یمن همت تو

بدنیای کنونی هم عنان شد زبال همت اندر آسمان شد

باکناف اروپا ره‌سپردی خمول ازفطرت افغان ستردی

دران جاسظهر تجلیل گشتی بفرق سکرست اکلیل گشتی

به‌واتیکان (۱) به نزد پاپ اعظم نکردی گردن اسلامیت خم

نمودی بر صلیب دیر اکبر شعاع روشن محراب و منبر

بپاریس آمدی باصد تجمل دران باغ جمال وسنبت گل

نشان‌دادی‌دران‌دنیای‌عمران وقاروعزم وحزم قوم افغان

روابطرا دگر تجدید کردی وداد دوستی تائید کردی

به‌لندن رفتی واعزاز دیدی زچرخ چیره این تحسین شنیدی

که‌احسنت‌ای‌شه‌افغان‌پیروز که‌از همت رسیدی باچنین روز

تو بازوی حمایت‌درشکستی فراز طارم عزت نشستی

که‌لندن باچنین سجد ومناعت کند نطع جبین بر خاك راهت

سمندسجد ورفعت سوق دادی وداد خود دران دلها نهادی

کنون ای طالع فرخندهٔ ما زبدبختی برون آرندهٔ ما

بیاکاندر قدوست جان فشانیم سمند فخر بر افلاك رانیم

اگرچه از اروپا طرف بستی بایوان شرف بالا نشستی

بیای عیسی دلهای افغان شو ازدرج حقیقت گوهر افشان

که‌تاازشورومستی‌بر خروشیم چوصهبا برخم افلاك جوشیم

شها ! روح وروان قوم افغان بفکرت جم بطینت چون سلیمان

---

(۱) واتیکان یك حصه‌است ازشهر روماپایتخت‌ایتالیا که مقرپاپ اعظم پیشوای مذهب رومن کاتولیك‌میباشد. بتاریخ ۱۱ فبروری ۱۹۲۹ میلادی بطور دولت مستقل شناخته شد . منطقهٔ حکمرانی‌پاپ‌اعظم (اسقف اعلی) شهر واتیکان و پاپ‌در اکثر ممالك‌خارجه‌سفرا هم ازطرف خود تعیین‌میکند.

بیاو شادزی بر تخت افغان ولی میکن حذر از کید انسان
نه‌انسانی که‌دار داجنبی نام که اورانیست ره به‌گوشهٔ بام
بل آن‌سردم که‌دائم‌گرم کاراند درون آستین ملك مارند (۱)
سخن اطناب‌شد آن‌به که ازجان بپر دازم دعای شاه افغان
که‌تا سوی عالی راه جوییم بارشاد (امان‌الله) پوییم

***

ازفیضی کابلی

بمقدم تواگر جان و دل فدا سازیم بخیر مقدم تو ذره پیش‌خو رشید است

***

خیر مقدم ای شه شوکت مآب تاابد باشی ز کامت کامیاب
خیر مقدم ای شه مالك رقاب میدود فتح و ظفر اندر رکاب
هر طرف چون‌سیر و ی‌فتح و ظفر میزند بر دشمنت تیر شهاب
اهل‌افغان‌ازفراقت‌چون گریست اشك می‌بارید ازغم چون سحاب
جان تازه یافتم از مقدست ای شهنشاه جهان مالك رقاب

---

(۱) شاعر دریك بیت به‌مارآستین‌اشارت‌نموده و این همان‌اشخاصی‌بودند که‌چندی بعد یکایك شناخته شدند ، دسته‌یی‌ازان‌جمعیت‌درایام‌مسافرت امان‌الله شاه و این وقت و رود او دست به‌تخریبات‌زده انواع تحریکات وپروپاگندها می نمودندو شاعر که این وقت واقعه نگار و هم‌مدیر مطبوعات دروزارت‌امور خارجه بودو ازجریانات‌اطلاع‌داشت بدان اشارتی نموده است . هزار آفرین .

«وکیلی‌پوپلزائی»

کار مادر عهدتو رونق گرفت ظلم رفت و عدل آمد در حساب
خطافغان در زمانت شد بلند نام افغان ثبت‌شد بر هر کتاب
نوك شمشیر تو مارا وارهاند یافت استقلال افغان ای جناب
فیضیا ختم سخن کن بر دعا غم‌نه‌بینی هیچ تایوم الحساب

***

ازخلیل‌الله کاتب دروزارت‌مالیه

ای شیفتهٔ روی وطن عاشق ملت با سوز محبت
وی مرجع آمال همایون رعیت وی‌روح حکومت
چشم وطن ازپرتو تشریف تو روشن دل‌ها همه‌گلشن
ملت همه ازعشق تو سرشار مسرت برشوق وشطارت
ازمقدمت امروز بملت همه عید است وه وه چه‌سعید است
وین عیدبه تقریب تو یك عالم عشرت هی هی چه‌سعادت
گشتیم بدیدار تو یکسر همه احیا ای حضرت والا
بردیم زروی تو بسی فیض وافاضت ای حامی ملت
بشگفت زدیدار تو خوش گلشن آمال ای پیکر افضال
پرنور زانوار توشد شام کدورت ای صبح سعادت
امروز درخشید مگر کوکب اقبال باپرتو اجلال
آغوش کشاده است مگر شاهد بهجت یاموجهٔ رحمت
امروز همه چشم شد این ملت افغان ای سایهٔ یزدان
کزپرتو دیدار تو یابند افادت ای مایهٔ عشرت
باشد وطن ازنام تو منصور ومظفر تا دامن محشر
ملت بود ازلطف تومشمول عنایت تاروز قیامت

از محمد سرور « بسمل » هروي

نمو دی جلوه‌چون شمس فلك ازبام استقلال

بعالم شهره شد ازضرب تیغت نام استقلال

بنو شیدی شراب حر یت ازجام استقلال

زحق خواهم که‌باشی تاابد خوش کام استقلال

نماید تابذ ات عالیت پیرو جوان تبر یك

صفا آو ردی ای مالك رقاب دو ر آزادی

بیا ای نوجوان غازی سر دار آزادی

بیای بانی و استاد و صاحب کار آزادی

بیا ای ماه کنعان بازدر بازار آزادی

که ازبام و در این ملك میباشد عیان تبر یك

تو کردی تازه رواسروز گلزار ترقی را

درخشان تر نمودی شمع انوار ترقی را

تودادی زیب و زینت روی بازار ترقی را

سر رفعت به‌گردون ازتو شد کار ترقی را

به تشر یف آو ر یدای بانی دارالامان تبر یك

نمونه ئی‌از احساسات پذیرائی

خیرمقدم ملکه ثریا

ای مادر مهربان ملت ای روح وطن روان ملت

ای از تو بلند شان ملت ای باتو قرین امان ملت

صدشکر که ازسفر رسیدی

چو ن بدید ه در ر سیدی

رفتی به سیاحت ار و پا با حضرت شهریار و والا
دیدی همه ملك را سراپا المان و فرانس و روس وروما

چون نابغه‌های عصر حاضر

اند و خته کمال وافر

یکسر بوجود تو عزیزان نازند خصوصاً جنس نسوان
زانرو که توئی ملیکهٔ‌سان از آمدنت شدیم شادان

اکنون همگی خوشیم‌وخرم

شد عید زمقدمت مکرم

هم‌موکب شهریار غازی خوش آمده‌ئی بسر فرازی
زانجاکه بسی‌فنون طرازی پیوسته کنی وطن نوازی

ای چشم وچراغ اهل عرفان

مکتب زقدوم تو چراغان

نسوان که کنون‌حقوق‌جویند بی شبهه ترا سیر خویند
جز راه‌رضای تو نپویند هردم بزبان حال گویند

آرزوی ما بعهدهٔ توست

این امر اهم فریضهٔ توست

مثلت بجهان کسی دیگرنیست درخاور و هم ببا ختر نیست
ازوضع زما نه باخبر نیست گرهست ولیك آنقدر نیست

مشهور همین تو یی بآفاق

درشیوهٔ‌خوب‌و حسن‌اخلاق

ای خانم شاه بافر است ای زادهٔ دودمان صولت
نازد بوجود تو شرافت تافخر کند بچرخ رفعت

باشی به‌تمام روی دنیا
دررتبه معادل ثریا

(اثر طبع محمد ابراهیم خان کابلی)

دررو زو رود اسان‌الله‌شاه‌غازی‌از سفر اروپا-از بلقیس بیگم‌مدیر هٔ‌مکتب مستو رات کابل که یکی‌از خانم های عالمه‌و فاضلهٔ عصر بو دمقا لتی‌به‌نشر رسید که‌اینک خلص‌آنرا درج‌صفحات این کتاب مینمائیم:

«سافطر تاًدر صف‌دو م بشریت به‌سحکوسیت‌نشسته‌بو دیم. همین توجو ان باحس‌وعاطفه بودی که‌بر فطرت‌ضعیف‌سار حمت‌نمو دی‌و بماتعلیم‌و تر بیه‌و دادن‌بعض‌استیاز ات‌اجتماعی‌عنایت‌فرمو دی. استقلال-قانو نی‌شدن‌مملکت- تشکیلات- انتظامات-باقی شاهکارهای‌مدنی‌واجتماعی‌توعنایات‌والطافیست که بر سر دو زن شکر یهٔ‌آن‌حتمی‌است. اماتو جهات‌قیمت‌دار تو به‌تر بیه‌و اصلاح‌حال‌ما یک‌عامل‌مهمیست که‌مار او ادار سی کند که‌از جنس‌قوی‌بیشتر عو اطف خلو صیت کار انه‌به‌تو سر بی محترم‌و پدر رو حی‌و معنوی‌خو د بپرو رانیم.

عنایاتیکه‌به‌تعلیم‌و تر بیهٔ‌مانمو دی کسی‌به‌تونیاسو ختهبو دو نه‌به کسی ا قتفانمو دی، به‌فطر ت‌پاک‌و احساسات‌شریف‌خودبه او امر دین‌مقدس‌خود به‌تعقیب سلف‌بز رگا ن‌خو دتعلیم‌و تر بیهٔ ما رافرض‌دینی‌و و جدانی‌خود دانستی. خو استی‌فر ز ندان‌فردای‌خو د ر ابذر یعهٔ‌ما، درهمه محیط هاتر بیه واصلاح‌فرمایی. پس‌ماتر امربی‌محترم‌و قائدبزرگ‌دینی‌واخلاقی‌خودمیدانیم و تراماننداحساسات شریف خوددرپاکترین خلایای‌دل خو دجای‌میدهیم.

برای تمدن مسافرت نمودی ، پذیرائی های درخشان واستقبال های با ـ شکوه دیدی. دختران تو که در کنف تربیهٔ روحی و معنوی تو دارای حس و شعور بودند، از همهٔ آن موفقیت های تو در ان سرزمین ها واقف شده به خود می بالیدند. و بر تو افتخار می نمودند. بلی باید ببالند و افتخار کنند. این همه حق مشروع تست .

تو انسان الله کبیری که همه دنیا آن باز وی توانا و باعزم آهنین ترا می شناسند. و بگفتهٔ جریدهٔ الاهرام ترا به شانهٔ احترام خود نشانده دوستی ترا آرزو میکند .ساکه این سعادت ها را بخواب هم دیده نمی تو انستیم. بخدای پاک خود شکر و بر همت توانای تو تهنیت و اکرام میکنیم.

امروز روز عواطف و احساسات است. روز یست که دختران معنوی تو قلم و کاغذ را گذاشته وبحیث یک عید ملی بحضور تو پدر معنوی و قائد ملی و روحی خود ایستاده شده میخواهند همان احساسات ملی زنانهٔ خود را بزبان عاجزانه ئی که دارند شرح دهند. تو نه تنها شاهی که احترامات رسمی صرف خود را بر ما ایجاب کرده ئی. بل بحیث یک پدر مهربان ـ یک استاد با عاطفه ـ یک سردی محترم ـ یک دوست صمیمی فردی واجتماعی دوستی وصمیمیت پاک و بی آلایش خود را بر دلهای پانزده ملیون زن و مرد حلول داده ئی. ما تر اازهر حیث و از همه جهات و به همه زبانها ستایش میکنیم. وبر همت جوان تو تحسین وبر مادر شریف و بزرگی که مهد تربیهٔ چون تو جوانی شده است،

آفرین سیگوییم (۱). توشاهی که برای حیات اجتماعی و ملی ما قیام نمودی وبرای نام برداری ملت ما سسافرت فرسودی. اکنون برای رفاه وسعادت دایمی ما سراجعت سینمایی. در (۹) سال دوره طفلی خود ساعتی نیاسوده و به درد ملت سوختی. در غم های اجتماعی تپیدی ـ نخفتی ـ راحت نکردی ـ گریستی فریاد کشیدی ـ گمان مکن که آنهمه تپیدن های توضایع شدنی است. دختران معنوی تو با آنکه در صف دوم رجال اند. هر کدام مانند شیر ژیان به پشگاه و طنخواهی توحاضر شده و برای استئال امر تو بقربان نمودن همه حیات خود آماده اند »

(زنده باد نابغهٔ شرق پدر تاجدار غازی ما)

جریدهٔ امان افغان ـ در صحفه (۱) شماره (۲۳) سال نهم که به عنوان :

(مجموعهٔ احساسات وعواطف یاشمارهٔ پذیرایی) بروز (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ انتشار داده است سیزده قطعه تصویر را به ترتیبی در یک کلیشه بچاپ رسانده و سعرفی رجال حاوی این عبارات می باشد که ماعیناً اقتباس سینمائیم:

---

(۱) این اشارت به سرور سلطان (علیاحضرت) والدهٔ امان الله شاه و بی نظیر سلطان بیگم جدهٔ محترمهٔ اوست. که آن دو عالیهٔ محترمه از زمان طفلی در تربیهٔ روحی او بجانب بزرگ منشی و شریعت شعاری و عدالت پسندی و دوستی و جلب قلوب طبقات جامعه کوشش های مزید نموده اند. و هر دو تن مادر و دختر سلسله های نسب بزرگ دارند. (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

۱ـاعلیحضرت رضا خان شاه ایران

۲ـحشمت‌ماب مصطفی کمال پاشا رئیس جمهور ترکیه

۳ـاعلیحضرت فواد اول پادشاه مصر

۴ـاعلیحضرت جارج پنجم شاه انگلستان

۵ـدر وسط یگانه محصل استقلال و راهنمای بزرگ‌ما امان الله کبیر

۶ـاعلیحضرت ویکتور اما نویل شاه ایطالیا

۷ـحشمت‌مآب کالینن رئیس جمهور روسیه

۸ـحشمت‌مآب مارشال هند نبرگ رئیس جمهور آلمان

۹ـحشمت‌مآب دومرگ رئیس جمهور فرانسه

۱۰ـ البرت شاه بلژیک

۱۱ـ جناب قدیس پی‌پاپ روما و رئیس بزرگ روحانی عیسائی‌ها

۱۲ـحشمت‌مآب لیناموسیکی رئیس جمهور پولیند

۱۳ـحشمت‌مآب شولتس رئیس جمهور سویس

* * *

مقصد از ترتیب و معرفی تصاویر وعبارات فوق آن است که شخصیت های بزرگ مذکور هر یک از ورود امان‌الله‌شاه غازی در کشورهای خودشان رسماً پذیرائی نموده‌اند. جریدهٔ هفته وار امان افغان ـ شمارهٔ (۲۳) سال نهم را برای پذیرائی امان‌الله‌شاه غازی اختصاص داد. و کیل‌سر دبیر و سحر آن غلام نبی جلال‌آبادی و اسامضامین تحت نظر هیأت بزرگ ترتیب و تنظیم یافته است .

آبروی وطن

در اوقات سفر اسان‌الله شاه غازی به اروپا .و الدهٔ آن پادشاه(سر و رسلطان علیا حضرت سراج الخواتین))ناسه یی از کابل به پسر خو دفرستاد.، هاشم شائق افندی مدیر مجلهٔ آئینهٔ عرفان فحوای مکتوب را بدینقرار بنظم آورد تادرحافظهٔ تاریخ باقی بماند:

نور چشم رشید اسان‌الله — باد عمرت برسزید اسان الله
ای گل بوستا نسا درخود — ای عزیز دل برادر خود
ای بهار نشاط و فرحت سن — ای گل گلشن سعادت سن
ای قدت نخل آرزوی وطن — ای وجود تو آبروی وطن
ای وجود تو باعث راحت — ای حیات سن و همهٔ ملت

ای زهجرتو عالمی بیتاب — ای بیاد تو دیده ها پر آب
ای بدل ازهمه توشیرین تر — ای فدای تو هستی سادر
سادرت از فراق بیتاب است — بی خور وبیقرار و بی‌خواب است
بسرت از تو تاجد اگشته — بغم و غصه مبتلا گشته
روزم ازدوری توگشته سیاه — حال مارا فراق کرده تباه
در گرفتم ز آتش دوری — سردم‌ازدرد و داغ و مهجوری
تا تورفتی بمسلک ارو پا — رفته باتو توان و طاقت ، ما
روز و شب بیقراری دارم — دم بدم آه و زاری دارم
عکس های توسی‌نهم درپیش — چهره ات دیده سیروم ازخویش
نور چشما چرانمی آیی — تا بیایید بدیده بینایی
درفراق تو سردن آسان است — حیف یادت بدیده پنهان است
نه‌تو تنها عزیز پیش منی — شرف وآبروی این وطنی

ملت از دو ریت بجا ن آمد　　عالمی را بلب فغان آمد

ای‌خوش آندم که‌در وطن‌باشی　　زینت و زیب انجمن باشی

از فراقت ز دیده خواهم‌رفت　　چه بلا بر دل کبابم رفت

نیستی یک نفس فراموشم　　به دعای سر تو سی کوشم.

در نظم‌فوق‌نام‌ملکه‌ثریاو رضیه(نور السراج)خواهر سکه‌امان‌الله‌شاه‌و محمد حسن خان‌مصاحب‌همسر نور السراج‌نیز یادشده و بیت‌اخیراز این قرار است :

هر کجا اید در امان باشید　　همگی عافیت نشان‌باشید

* * *

سوزعشق وطن

از سفر امان‌الله شاه غازی این نکات خیلی هامشهور مانده است:

انگلیس‌هااو راشاه‌پر اسرار یاسر دبز رگ شرق‌خوانده‌و گفته‌اند: «اودر این سفرآنچه رادیده می پرسید ـ می‌فهمیدو میخواست‌آنرا هم‌درک‌وهم اخذ کند».

فرانس‌ها وقع ناپلیون رابه‌امان‌الله شاه‌دادند. آلمانهااورافریدریک(۱) مملکت‌خودش گفته اند .

---

(۱)شهزادهٔ وطنپرست‌آلمانی‌اعنی‌فریدرش‌که‌نظر به‌حب‌الوطنی‌و تدافع محاربهٔ خارجی .مساعیات جانبازانهٔ‌خودرا درمقابل‌محاربهٔ فرانس ابراز‌نموده بود آلمانهاامان‌الله شاه‌را همچنان یک‌شاهزادهٔ مدافع کشور گفته‌اند.خبر و عکس‌فریدرش‌در سال ۱۳۰۰ش‌در جریدهٔ‌امان‌الله‌افغان‌نیز به نشر رسیده بود .(وکیلی پوپلزائی)

ketabton.com - The Digital Library

روسها نام او را برای تاریخ آدر بر ابر پطر کبیر نوشته اند. خود امان الله شاه گفته است که: " پاریس سر اخوشو قت ساخت. برلین سرا ستحیر کرد. لندن جالب دقت سن شد. اما عشق وطن سراسوخت". واین عبارتی است که در مطبوعات آسیا و اروپا همدران سال ثبت شده است.

* * *

تمدید دورهٔ وکالت سحمدولی خان

در مدت هشت ماه مسافرت امان الله شاه غازی، محمدولی خان (ولدابوالفیض خان ولد ترك خان درو ازی) وکیل مقام سلطنت بود. پادشاه غازی حینی که وارد کابل نیز شدند دورهٔ وکالت اورا تمدید فرمودند. وبرای اینکه این مطلب ذهن نشین وکلای ملت گردد، روز جمعه (۱۳) سنبلهٔ ۱۳۰۷ ش درچهارسین روز انعقاد لویه جرگه در پغمان درضمن مباحث فرمود: وکیل دایم سن عزیزم محمدولی خان است. که سن از اوشان خیلی ممنونم. سن خودم دائماً باسورسهم کار سی کنم وباقی کارهارا وکیل سن خواهد کرد.

درسواقعی که سن باطراف مملکت بروم نیز وکیل سن محمدولی خان خواهد بود. کابینه به حال خود باقی است. وکالت وزارت خارجه را غلام صدیق خان خواهد نمود. سن سی خواهم عجالتاً بعدا زاینقدر کار و زحمت یکده روزفقط استراحت کنم. تاآنزمان هم مثل سابق وکیل سن کارسیکند. من یقین دارم که دراین ده روزاگرچه بعضی ازکارهای جزئی راخواهم کرد. اسابازهم دل سن طاقت نکرده و استراحت را گذاشته به سر کار خواهم آسد. اساکوشش سی کنم تابازبرای یك سدت طولانی کار کنم».

این حرف‌ها برای آن بود که در مدت هشت ماه بسیار بیدار خوابی‌ها و ناراحتی‌ها را طی کرده اکثر مسودات خبرها و نطق‌ها و قراردادها را بقلم خود تهیه و هریك موضوع را شخصاً ملاحظه میفرمود . و حین ورود بکابل بنام استراحت چند روز در پغمان گذرانید . و اما روزها به ملاحظهٔ اوراق جرائد داخل و خارج و تکمیل مسودات در خصوص خریداری ها و تورید ماشین‌ها و تشکیلات جدید ادارات و بودجهٔ دولت برای سال ۱۳۰۸ می‌گذرانید . دورهٔ وکالت محمد ولی‌خان را در اوائل ماه اسد تمدید فرمود ، برای اینکه وکلاء لویه جرگه مطلع باشند ، نیز تصریح فرمود .

تلگرم تبریکیه بحضور امان‌الله شاه غازی

از طرف وایسرای هند

« به نسبت ورود ذات شاهانه به وطن مقدس شان بعد از سفر هشت ماهه من از احساسات قلبی مبارك باد بحضور آن همایون تقدیم می کنم . ورود ذات شاهانه در بمبائی بد بختانه از عدم صحت محروم ملاقات حضور شاهانه شده خیلی مغموم و متاثر شدم . در وقتی که اعلیحضرت بدیگر صوب تشریف بردند من همیشه از عدم ملاقات متأسف و مغموم بودم و این خیلی برایم یك خجالت آشکار میشود این سیاحت اعلیحضرت به ممالك خارجه یك یادگار تاریخی و یك چیزی باشکوه و بازیب است که مانند عکس بر دلها نصب و زینت و رزیده . پس به کمال احترام ورود مسعود ذات شاهانه را به خیریت و عافیت امر و زبکابل تبریك تقدیم میکنم » .

(آروین وایسرای هند)

تلگرام امان الله شاه غازی بجواب
لارد آروین وایسرای هند

«از تلگرام شما دائر به تبریك ورود ما از سفر اروپا بوطن عزیزم و خوش بینی تان نسبت باین سیاحت مسرور شدم . من هم سائل بودم که شما را در بمبائی ملاقات نمایم .ولی حین ورودم بآنجا تصادفاً شما مریض شدید وسیل من و خواهش شما صورت نگرفت . ولی این واقعه یك تصادف قضائی وخارج از اختیار بود .حسن پذیرائی لیدی آروین در بمبائی و دیگر احساسات عموم اهالی هند که به موقع عبورم از خاك هند ابراز داشتند اثر خوبی بیادگار گذاشته است » .

(امان الله شاه پادشاه افغانستان)

رضائیت امان الله شاه غازی از ارباب جرائد و
عموم نویسندگان افغانستان

امان الله شاه غازی ـ ازسلسلهٔ نشرات جرائد کابل وعلایق مردم درخصوص جریانات سفرشان، خیلی خوش شدند ، واز راه تشویق وتقدیریك مبلغ کافی برای ادارات مطبوعات اعطاء واشخاصی را که نهایت زحمت کشیده بودند، مورد نوازش قرار دادند. بتاریخ یکشنبه (۱۷) سرطان ۱۳۰۷ شمسی از: پغمان مضمونی را به ادارهٔ جریدهٔ امان افغان فرستاد که متن آن چنین است.

« حضور ما از علاقمندی واهتمام کارکنان آن جریده به نشر اخبار ما وعواطف باحرارت ملت بموقع ورود ما از مسافرت بوطن عزیز ،

اظهارخوشی و مسرت مینماید ، و نیز تشکرخود را از احساسات صمیمانهٔ جوانانیکه بتقریب ورود ما مقالات ونظم ها نوشته اند ، وفوائداین سفررا دائربر ترقی و تعالی واستقبال وطن ارائه نموده اند ، توسط آن جریده به او شان ابلاغ میفرمایم ـ امان الله شاه» .

پادشاه غازی ازحسن اهتمام وسلیقهٔ محی الدین انیس مدیر جریدهٔ ملی انیس که شماره های استقبالیه انتشار داده بود ، مراتب امتنان خودرا از پغمان بذریعهٔ تیلفون به محمد ولی خان وکیل مقام سلطنت خبر داد تا به محی الدین انیس ابلاغ نماید ، که متن آن چنین است .

«ذات شاهانه ازاحساسات ملی که مظهر آن جریدهٔ انیس وکارکنان ادارهٔ آن بود تقدیر واستحسان زیادی بعموم مشترکین این جریده که هردو شمارهٔ استقبالیه به مصارف ایشان طبع وتوزیع شده تقدیر و تشکر نمودند» .

سلکه ثریا نیز درمکتوب جداگانه باسضاء خود باین عبارت نوشت «امیدهای خوبی که برای خبرت و خدمت فکر عمومی از جریدهٔ انیس می پروانم رسید .»

انیس درساه اسد وسنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی دو پایه ماشین طباعتی خودرا درحصهٔ شرق طاق ظفر پغمان نقل داده خبرهای مربوط به جشن استقلال ولویه جرگه را نشرمی نمود و آن مصادف با یام جشن و لویه جرگه بود .

اظهارات مدیر روزنامهٔ ملی انیس

محی الدین انیس درشمارهٔ (۲۱) سال ۱۳۰۷ شمسی تحت عنوان (الطاف شاهانه به جریدهٔ انیس و مشترکین آن) نوشته است : «جناب اعلی وکیل ذات شاهانه که مربی و حامی اولین این مؤسسه ملی هستند .

نگارندهٔ انیس را برای تبلیغ تقدیر و شکریهٔ ذات ملوکانه از هردو شماره‌های استقبالیه که از طرف مشترکین انیس توزیع شده بود، طلبیده بودند. وچنین فرمودند که: ذات شاهانه از احساسات ملی که مظهر آن جریدهٔ انیس و کارکنان ادارهٔ آن بود. تقدیر فرموده و استحسان زیادی بعموم مشترکین این جریده که هردو شمارهٔ استقبالیه بمصارف ایشان طبع و توزیع شد؛ نمودند. چنانچه از سحر ریزی که راسم عواطف و احساسات مشترکین جریدهٔ انیس بودند. در این نقطه فراموش نکرده حسن تعبیر وترسیم شان را تقدیر فرموده شکریه نمودند.

همچنین از طرف ملکهٔ معظمه یك لطف نامه که عبارت رفیق داشت چنانچه یك جملهٔ آن همین بود که :« امید های خوبی که برای خبرت وخدمت فکر عمومی از جریدهٔ انیس بخاطر می پرورانیم رسید ».

و مقصد از درج این همه خصوصیات آنکه : چون نتایج سفر امان الله شاه بر همگان معلوم و فوائد ملی و مملکتی داشت. بر عموم مردم افغانستان شوق و شعف عمومی ایجاد کرده بود. جرائد دولتی و ملی سهم خدمت خود را در مراسم پذیرائی بازگشت پادشاه غازی ابراز می کردند. و هم پادشاه و ملکهٔ افغانستان که متوجه مطبوعات و نشرات داخل وخارج در خصوص گذارش سفر خودشان بودند. . از ین حسن مساعی ارباب جرائد خیلی ها قدر می نمودند.

غلام محی الدین «انیس» ولد حاجی غلام نقشبند در شماره‌های پذیرائی امان الله شاه و نشر خبر های جشن ولویه جرگه تا حد توان زحمت کشیده است.

***

و کیل سر دبیر و سحر ر جر یدهٔ هفته و ار اسان افغان در سال ۱۳۰۷ شمسی غلام نبی جلال آبادی بو د .

انعقاد جشن درسیمنه

بمناسبت عو دت اسان الله شاه غاز ی از سفر ار و پا به افغانستان، در و لایت فار یاب (سیمنه) جشن پر شکو هی بر گذار گرد ید، در ختم جشن عبد الحمید خان در و ازی حاکم اعلی بنمایندگی سر دم آن و لایت عریضهٔ خیر مقدم بکابل فر ستاد که متن آن از ینقر ار است :

« اعلیحضر تا ! ما ماسو ر ین کشور ی و عسکری و و کلاء و عمو م رعایای سر بو ط سیمنه ، بعر یضهٔ هذا خیر مقد م میگو ئیم :

طی کرده شرق و غرب جهان را چو آفتاب ای نور شرق باز بموطن خوش آمدی

اعلیحضر تا ! ما میدانیم که زحمات و جو د مبارك شما در سفر و حضر و هر زمان و آوان در هر محفل ، بل اختیار نمودن دو لار و پا محض بغر ض تر قی و ر احت و بیدار ی و استراحت ما بو ده و بیشتر از ین زحمات و عر ق ر یز ی از مقدو ر بشر ی دو ر و ز بان ما یان در احصاء بیان آن معذور . به چند کلمه تفصیل اینقدر زحمات را بیان نمو دن ، محیط کبیر را در کاسه دعو ی نمو دن است .

ای محی ملت افغان ، و ای محصل استقلال و مبدأ سعادت افغانیان تو آن ذاتی که ر یشهٔ استبداد را مقطوع ، و ببیخ تکالیف را از ملت مدفوع ، ملت را باحقاق ر سانیده ئی .

ما را ز بان کجا که ستاییم سر ترا چون ذر ه سر بکف پی ایثار گشته ایم

درخاتمه : همچنین آرزوهای صمیمی ، و خلوصیت های قلبی خود هاراراجع به خیر مقدم ملکهٔ معظمه رسانیده ، از شرف حصول عافیت و صحت و جود مبارك شان که مع الخیر از ین سفر مسرت اثر عودت فرمودند ، خود ها و کافهٔ اهالی افغانستان را مژدهٔ سعادت میدهیم » .

طبع ونشرسه نوع نوت درافغانستان

مصادف به ایام ورود پادشاه غازی

طبع و نشر نوت در افغانستان ازسال ۱۲۹۸ ش آغاز یافته است. وبرای اینکه افغانستان از ین لحاظ سو فقیت کاملتری حاصل نماید. در ماه حوت سال ۱۳۰۴ ش مطبعهٔ نوت وصکوك را در باغ ارگ کابل تحت ادارهٔ وزارت مالیه دائر فرمود . درسال ۱۳۰۶ ش مصادف بدو ران سفر اعلیحضرت امان الله شاه سه نوع نوت : (٥) افغانی (۱۰) افغانی (٥٠) افغانی درسطبعه نوت و صکوك کابل و بهمت فکر و دست ماهرین افغانی تحت طبع گرفته شد ودر بهار سال ۱۳۰۷ ش از چاپ فراغت یافت.

و مصادف به ایام ورود پادشاه غازی از سفر اروپا (ماه سرطان ۱۳۰۷ ش) حکم نشر و ترویج آن نافذ گردیدو سهولت بسیاری در کار دادو ستد مردم بظهور آورد. و عکس آن سه نوع نوت سروج وسال ۱۳۰۷ ش را از نظرسی گذرانیم ، و اما باید گفت که. از یادگار های مصادف بدورهٔ سفر وبازگشت اعلیحضرت امان الله شاه ، یکی هم طبع و نشر همین سه نوع بانکنوت محصول مطبعهٔ نوت و صکوك کابل است.

تاسیس شرکت میوه و شرکت قندسازی
در استا لف و جلال آباد

در ماه اسد سال ۱۳۰۷ ش، امان الله شاه غازی، سردار نظام الدین خان (بن سردار فقیر محمد خان شاغاسی بن سردار محمد عمر خان) را که قبل از آن منتظم عمومی و عضو هیأت انتظامیه و سرکردهٔ تشریفات محافل خاص و از معتمدان خاص او بود، رئیس شرکت حفظ میوهٔ استالف و رئیس فابریکهٔ قندسازی جلال آباد و هم نائب آمر اعلی کلوپ ستور که رئیس اعلی خود پادشاه غازی بود، تعیین فرمودند. و هدایت دادند که تا زمان تدویر هر دو فابریکه در استالف و جلال آباد که ماشین های آن در حال ورود و ارسی نمایند. منظور از تأسیس کلوپ ستور که بعداً کلوپ امانیه نام گذاشته شد هم همین بود که عموم مطالب راجع بدورهٔ جدید امانیه همدرانجا مطرح شود و از همین نگاه کلوپ امانیه نام گذاشتند و مهمترین مباحث و سخنرانی ها همدرانجا بعمل می آمد. و از جملهٔ فوائد مثبت سفر امان الله شاه یکی هم تاسیس همین دو شرکت عام المنفعه بود که ماشین های آن عنقریب درحال ورود دیده میشد و از هر یک فوائد بسیاری مدنظر دولت و سردم بود.

تبعید دو نفر سیاح از کابل

شنبه (۱۳) اسد (۴ـ اگست ۱۹۲۸) دو نفر سیاح از مردم انگلستان بنام های مستر هامی و مستر برجار که ـ وارد کابل شدند.

به جواب نامه نگار اخبار گفتند که: ما اصلاً از بمبائی عزم سیاحت دنیا را پاپیاده نموده ایم. و شش ماه در کابل توقف میمائیم. چون در همان شب در

قریهٔ بتات عیسی خیل پغمان یک واقعهٔ خونین رخ داده بود پولیس از هر دو نفر مذکور خواهش نمود که کابل را ترک بگویند و از افغانستان خارج شوند.

بعداً معلوم شد که هردو نفر مذکور منتظر اغتشاش و سؤظف اخذ اطلاعات در کابل بودند، محمود خان یاور سلکی حضور که از اسور ضبطاحوالات نیز ریاست سی نمود، گفت گه: در همان ایام این اطلاع بمن رسید و پولیس راستوجه گردانیدم. زیرا که اطلاعات بماسیر سید.

قتل عبدالخالق خان و عبدالظاهر خان

شام (۱۳) ماه اسد سال ۱۳۰۷ ش دو برادر عبدلخالق خان و عبدالظاهر خان ابراهیم خیل که روزگاری هردو برادر در کنر و لغمان حاکم بودند در قلعهٔ عیسی خیل پغمان بقتل رسیدند و دارایی آنها بسرقت برده شد، واین واقعه افکار عموم رجال رسمی و غیر رسمی را مشوش گردانید و دوران وحشت و دهشت سقوی از شام همان روز آغاز گردید. و این وقتی بود که برای انعقاد جشن استقلال و متعاقباً لویه جرگه در پغمان آمادگی گرفته میشد.

انتقال دوازده لک افغانی
از خزانهٔ قندهار بکابل

وزارت مالیه درسال ۱۳۰۷ ش معلوم کرده بود که در خزانهٔ قندها رسبلغ دوازده لک افغانی نظر به عاقبت اندیشی نایب الحکومهٔ آنجا بصورت ذخیرهٔ پس انداز حفظ مانده است.

درایامی که میرمحمد هاشم خان وزیر مالیه (بخاطر استقبال موکب پادشاه غازی)

بد انصوب رفته بود، این موضوع روز (۸) اسرطان ۱۳۰۷ ش در قندهار سورد بحث قرار گرفت. وحین ورود بکابل از محمدولی خان وکیل حکمی حاصل کرد که مبلغ مذکور به کابل نقل داده شود. طبق حکم مذکور مبلغ دو لک افغانی به قندهار گذاشته شد و مبلغ دهلک افغانی در اواخر برج اسد سال ۱۳۰۷ ش تحویل خزانهٔ کابل گردید (۱).

سیاحت امان‌الله شاه غازی
وسیاست خارجهٔ افغانستان

یکی از اظهارات امان الله شاه به نامه نگاران اروپا این است که گفت:

«من میخواهم به اروپا نشان بدهم که افغانستان در نقشهٔ دنیا جای مخصوصی دارد» امان الله شاه اساس ترقیات و آزادی ملی را بر دو نصب‌العین گذاشت: اصلاحات در داخل مملکت. و تعدیل در سیاست خارجی افغانستان. برای تعمیل مقصد اخیر الذکر اولین اقداسی که در بدو جلوس نمود. همانا اعزام هیأت فوق العاده در تحت ریاست محمدولی خان دروازی به سوی اروپا بود که بروز (۳۱) حمل سال ۱۲۹۸ ش از کابل حرکت نمود. در آن هنگام شاه امان الله در نطق خود بحضور وکلای ملت گفتند: «من

---

(۱) در برج دلو سال مذکور در قندهار، این انتقال خزانه موجب تأسف بسیار گردید وبر طبق عقیدت سردم قندهار: این لقمهٔ یی بود که محمد ولی خان و میر محمد هاشم خان برای تناول دزدان سقوی از پیش تهیه کرده بودند. والا ازین خزانه در قندهار کار بسیاری بنفع استقرار دولت امانیه گرفته میشد. و یا یک خزانهٔ محفوظ بنفع افغانستان باقی می‌ماند.

هیئات فوق العاده را فرستادم تا مملکت و ملت افغانستان را بدنیا معرفی کند و روابط سیاسی و تجارتی با ممالکی که افغانستان بآن علاقمند باشد ، قائم کند . و استقلال افغانستان را بشناساند » .

گرچه در این راه موانع زیاد سیاسی وجود داشت. ولی امان‌الله شاه چنان نقشه برای پیشبرد این مقصد طرح نمود که بعد از سفر اروپا یعنی پوره (۹) سال بعد سیاسیون و نویسندگان دنیا آنرا تقدیر و تمجید نمودند . چنانچه لاریسه ریسز نویسندهٔ روسی در کتاب خود (۱) مطالب مهمی نوشته و از شخصیت بافر است امان‌الله شاه خیلی ها ستایش نموده است. محمد ولی خان پروگرام و خط مشی را که به او هدایت داده شده بود ، بصورت خوب در اروپا پیشبرد. با کلیه ممالکی که لازم بود افغانستان را رسماً معرفی و معاهدات سیاسی و تجارتی عقد نمود . افغانستان به دول خارجه سفراء

---

(۱) لاریسه ریسنرنو یسند ئشو روی نسبت به امان الله شاه غازی در کتاب خود باین تفصیل نوشته است : «اگر امان الله شاه چند صدسال قبل حیات میداشت با این جدیت و فراست وعزم فوق العادهٔ خود بیک فاتح بزرگ مبدل میشد. مشارالیه با صلیبیون جنگ میکرد و با پاپهای روم و با سلطنت وینس روابط تجارتی دائر می نمود. شهر ها را خراب و عوض شان سراز نو آباد میکرد ، ولی در این دورسا با این مناسبات سیاسیهٔ حالیهٔ امان الله شاه مصلح (رفارمر) قرار گرفت و به تشکیل افغانستان بصورت دولت کنونی عطف توجه نموده». کتاب او که بچه نام طبع و نشر شده باشد سراغ ندارم ، و اما در شمارهٔ «۲۳» سال نهم جریدهٔ امان الله افغان از اثروی یادشده است «وکیلی»

فرستاد . و دول خارجه به افغانستان سفراء فرستادند. بعدا ز آن یك سلسله معاهدات عقد شد . طلاب افغانی بخارج فرستاده شدند. و ازخارج متخصصین استخدام یافتند .امان الله شاه توانست که اهمیت جغرافی و تاریخی افغانستان را که در قلب آسیا سوقعیت دارد ، در انظار عالم بخطسرخ نشان بدهد. بمجرد یکه خبر سفر امان الله شاه (درسال ۱۳۰۶ ش) که بقرار تصویب مجلس و زرأشخصاً از ین سفر مشاهدات خود را در افغانستان تطبیق بدهد . نشر شدو به اروپا وسائر نقاط جهان رسید.(۱) هنگامهٔ در عالم مطبوعات وحلقه های سیاسی و اقتصادی اروپا برپا گردید.

درهمان وقت مطبوعات انگلستان نیز از حقایق چشم پوشیده نتوانست. و جریدهٔ مانچستر گاردیان نوشت « اکثر معاندین انگلیس تشکیل اتحاد ممالك شرق وسطی ـ ایران، ترکیه ،و افغانستان را پیش بینی می نماید اگر چنین اتحاد عقد بشود حق حاکمیت در آن بایستی به افغانستان تکیه کند زیرا که افغانستان بمثابهٔ پلی است بین شرق و غرب ودر آینده موضع هجوم آسیا به اروپا خواهد بود و تشریف آوری امان الله شاه برای دولت ساختن افغانستان یك اتفاق درستی رخ داده است».

همچنین جریدهٔ ابسرویهٔ انگلیس نوشت که «تشریف آوری امان الله شاه

---

(۱) کالینن رئیس جمهور دولت روسیه شوروی در ماه عقرب سال ۱۳۰۶ ش بذریعهٔ تلگرام از مسکو بکابل خبر دادو از امان الله شاه رسماً به کشور شوروی دعوت نمود . و متن تلگرام در این کتاب مندرج است .

(وکیلی پوپلزائی)

ketabton.com - The Digital Library

در لندن بنابر این بیشترجائزاهمیت دیپلو ماسی می باشد که وضعیت عمو میهٔ مادر ممالک شر ق اقصیءو و سطی کمتر قابل مسر ت است ».

جر یدهٔ تایمز لندن نو شت که « ماسیخو اهیم افغانستان را دو لت مقتدر و مترقی و پر مصمئو نیت مشاهد ه کنیم » .

جر ائد ر و سیهٔ شو روی بنو بت خو د نو شتند که «افغانستان امر و ز عامل بز رگ سیاست دنیا است . »

جر یدهٔنیم رسمی ا یتالو ی نو شت که « یکی از عو ا مل بز رگ صلح عمو می و البته به افغا نستا نی که در قلب آسیا و ا قع است ، میباشد . » و عمو م جر ائد دنیانظر یاتیکه نسبت به افغانستان داشتند ، در او قات هشت ماه سفرهای رسمی امان الله شاه نشرنمو دند. ز یرا که افغانستان این اهمیت بز رگ را از برکت استقلال و داشتن رو ابط معقو ل باممالک خار جه حاصل نمو د.

در هنگامیکه امان الله شاه به ار و پا عز یمت کر د ، بکلیه ممالک اثبات نمو د که : افغانستان در سیاست عالم افکار صحیح عمومی را تعقیب میکند. و هر گو نه جدو جهداو بر ای ار تقاءوسعادت ملت افغانستان میبا شد. در تمام مدت سفر خو د ، و قت خو د را به تفر یح نگذشتانده مشغول تماشای فابریکه ها- تنظیمات و تر تیبات اداری وا قتصادی و نظامی ار و پا بو د .

و قتی که ار و پائی هادیدند که این شخص بز رگ به پذیر ائی های پر شکوه و احترامات فو ق العاده اهمیت نداده مشغو ل استفاده بر ای منافع علمی و فنی و تخنیکی افغانستان است، شر و ع به نگاشتن تبصر ه هانموده نـو شتند کـه آری این شخص از شاهان گذشتهٔ شرق نمی باشد . و تااسر و ز

چنین پادشاهی باین عزم و ذکاوت دراروپا نیامده است.

غلام صدیق خان چرخی وکیل وزیرامور خارجه از رفقای سفر امان الله شاه به نامه نگاران اروپائی خیالات و افکار دولت و حکومت افغانستان را اظهار نمود و گفت که: «پذیرائی های پرشکوه دول اروپائی بر خط سیاست خارجی افغانستان هیچ دخل نداشته. سیاستی را که افغانستان تاحال تعقیب نموده برای ما کاملاً درست اثبات شده است و مقصود اصلی سفر امان الله شاه غازی بیشتر جنبهٔ اقتصادی ومدنی را داراست. اینکه هنگام ورود به وطن مقصد ما این است که: افغانستان را به شاهراه ترقی پیش ببریم امان الله شاه غازی به نامه نگاران جرائد بار دگر خاطر نشان نمود که: «من میخواهم به اروپانشان بدهم که افغانستان در نقشهٔ دنیا جای مخصوصی دارد». امان الله شاه با این کلمات فهماند که افغانستان استقلال خود را بزور بازوی همت مردانهٔ خود حاصل نموده و حیات باشرفانه بسر می برد آن مللی که با افغانستان حقیقتاً دوستانه پیش می آیند، همیشه آغوش محبت افغانستان برای شان باز است،(۱)

سفر امان الله شاه به تاریخ حیات با استقلال و شرف افغانستان، یک ورق

---

(۱) اما الله شاه در روز سه شنبه (۲۸) سرطان سال ۱۳۰۰ ش به رسکول نیکوف سفیر مختار دولت روسیهٔ شوری در کابل گفت: «ملت افغانستان ملت مرد است هر که با مرد دوستی کند افتخار اوست و گفت: «آرزو داریم که هر دو ملت با همدیگر پهلو به پهلو شانه داده در ترقیات اخلاقی ومادی و معنوی یکوشیم» و این از جملهٔ همان اشارات است. (وکیلی پوپلزائی)

نو ی را با ز کرد . سیاحت امان ا لله شاه چه در ا صلا حات داخل وچه در را ه سیاست خارجی افغانستان یك اساس متین تر ی را گذاشت .

و سر دم منو ر ایام باز گشت امان الله شاه را در کابل ـ آغاز دو ر ۀ دو م عصر امانی نام گذاشتند و میگفتند : امروز (۱۰) سرطان سال ۱۳۰۷ ش در تاریخ استقلال مجد د سا ختم دو ر ۀ اول و آغاز دو رثانی ترقیات افغانستان میباشد.

جر ید ۀ مانچستر گا ر د ین نو شت : «ا کنون امان ا لله شاه با هیأت ماهرین خو یش به ا ر و پا تشر یف آو ر ده اند . تامعلو مات تازه بر ای تر قیات آتیۀ افغانستان بدست آو ر ده نتائج ز ندۀ همچو تر قیات را در غر ب ملاحظه و امتحان فر مو ده آنر ا باو ضعیت حاضر ۀ مملکت خو یش تطبیق بدهند. بر یتانیا میل دا ر د با ا فغانستان مساو یانه و همقطار ا نه ر فتار نماید . و خو اهش یگانه اش این است که بر ای افغانستان خدمتی بکند . سیاحت امان الله شاه محض کدام و اقعۀ دلچسپ اجتماعی نیست . بل ا همیت سیاسی خیلی مهمی دا ر د » .

جر یدۀ تایمز لند ن نو شت : « امر و ز امان الله شاه پادشاه افغانستان سو احل ما (انگلستان) ر اگذاشته در مر اجعت بو طن خو یش از منز ل او لین ساحل بطر ف کابل حر کت میفرما یند. معظم له خاطره های دلچسپ و خیلی وافری از قبیل علمی و تفر یحی باخو د خو اهند بر د . ز یر ا که ر احت جسمانی خو یش ر ا مراعات نفر مو ده تقر یباً هر روز یك یا چندی از شعب بیشمار عملیات ملی سار ا معاینه و ملاحظه میفر مو دند . و در ظر ف سه هفتۀ مختصر تو قف خو یش تجا ر ب مختلفه فر اهم فر مو ده اند . یکنفر حکمران یك ملت جنگجو و سلحشو ر و نمایندۀ خانو ادۀ بز ر گ که حیثیت

خویش را بمقابل جمیع اعدا بزور شمشیر محافظه و بر قرار داشته است طبعاً بایستی در اسور و اختراعات حربی دلچسپی میگرفت. اما قسمت زیادی از پروگرام معظم‌له در معاینهٔ کارخانه جات مهندسی و فولادی و ماشین های نساجی وغیره صرف گردید. امان‌الله‌شاه دارای یك قوهٔ خیلی بزرگ وعالی می باشند. و غالباً دائرهٔ دلچسپی‌شان خیلی وسیع است. از شوق و ذوق به ترقی مملکت وعرفان آن دارند، اروپا قبلبرین مسبوق بوده خوب میداند که در مملکت افغانستان که تاسنه ۱۹۱۹ میلادی در وازه‌هایش بروی خارجی ها بسته بود یکنفر مصلح و لو از خانوادهٔ فرمانروا هم باشد چارچگونه مشکلات خواهد بود ».

جریدهٔ البلاغ مصر ـ نسبت به سفر امان‌الله‌شاه غازی در مصر نوشت :

« اگر از هر طفل مصری استفسار نمائید که چرا از امان‌الله‌شاه در مصر با این جوش و خروش استقبال میشود ؟ آیا از این جهت که او یکنفر شاه اسلامی است ؟ آیا برای اینکه ممدوح یکنفر شرقی است ؟ فوری درجواب خواهند گفت نه خیر علاوه بر امان‌الله‌شاه دیگر شاهان اسلامی و شرقی نیز وجود دارند. اما به اندازه‌ئی که در قلبم محبت این پادشاه جوان افغان جای گرفته دیگران را دوست ندارم . او را دوست دارم زیرا که حریت پسند حقیقی ودلدادهٔ آزادی ومساوات است. و پادشاهی است که پادشاهی نمی نماید . او اسر مثل برادر خویش میداند. امان‌الله‌شاه شخص خود را از باقی افراد همنوع خود علیحده نمی داند. او مثل دیگران بطرف عوام و ضعفا به نظر حقارت نگاه نکرده انها را بصورت سحر و قات در راه دوام حریق خواهش های نفسانی خویش تصور نمی کند . او خود را یکی از افراد ملت دانسته باعاسة الناس رویهٔ انسانیت کارانه دارد. امان‌الله‌شاه عظمت و محبوبیت شان را در قلوب ملت خود

بلکه در شرق و همه سائل ، پیش از پیش افزوده، و موقعیت بزرگی احراز خواهند کرد (۱) .

***

امان‌الله‌شاه در روز وداع «سه‌شنبه ۷ قوس ۱۳۰۶ شمسی» در کابل به‌سردم گفت : «حقوق خود در ایک یک وجب محافظه کنید امروز ، مستقل هستیم استقلال ما یعنی اینکه در همه معاملات خودآزاد ، در قراردادهای خودآزاد در سراودات و روابط خودآزاد . در میدان معامله با بنی‌نوع خود یعنی

---

(۱) هنگامیکه امان‌الله‌شاه غازی از مکاتب قاهره دیدن می‌نمود. یک طفل مکتب خیر مقدم گفت : امان‌الله شاه از کلمات طفل خیلی خوش شد و دست نوازش بر وی او کشید. و سپس از طفل خواهش نمود که اگر پول خورد مصری داشته باشد بمن ببخشش بدهد . طفل یک عدد پول مصری تقدیم نمود . امان‌الله‌شاه بطرف پول نگریسته و اپس بدست طفل سپرد و گفت :

این پول غیر است من پول مصر را میخواهم .و این وقت دو عدد طلای مسکوک اسانیه به طفل مکتب بخشید و گفت : این سکهٔ دولت افغانستان مستقل است وبطریق یادگار نگهدارید. چون آنوقت مملکت مصر آزادی کامل نداشت باین رمز دانا ند که باید مصریان در پی استحصال آزادی کامل خود باشند.

و این حکایت در مغز جوانان حساس مصر جاگرفت تا آنکه روزگاری به رهبری جمال عبدالناصر دولت جمهوری مستقل خود را اعلان نمودند . و آن رهبر بزرگ ملی مصر در یادداشت های خود از جنبش آزادی شرق با بتکار امان‌الله شاه افغان اشارا تی نموده است .

اجانب آزاد هستیم . این معامله خواه تجارتی و یاسیاسی و یاغیر آن باشد » در لویه جرگهٔ پغمان ماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی به وکلاء ملت گفت :

«ما باید بدنیا نشان بدهیم که محض الله خدمت میکنیم ، نظرما به ظاهر و چیز های مادی دنیا نیست. مامسلمان هستیم آخرت داریم ، برای حفاظت مملکت خود کار میکنیم برای رضای خدای خود کار میکنیم و کسانیکه باین زینت آرایش شده باشند آنها راما اهمیت نمیدهیم ، این مسلك صحیح و همیشه گی من است».

***

در اوائل ماه جدی سال ۱۳۰۶ شمسی جریدهٔ پاپونیر زیر عنوان: (پادشاه افغانستان هندی هارا بیدار میسازد) اینچنین بیان کرد : درباغ عمومی کراچی مجلس دعوت که در آن عموم معتبرین کراچی و اطراف و نواحی آن حضور داشتند تشکیل شد. وازطرف عموم خطابهٔ غرای بحضور اعلیحضرت امان الله شاه تقدیم نمودند . پادشاه غازی بعد از شنیدن خطابه نطق مفصل ایراد فرمودند . و چنان یك مضمونی را برای نطق خود اختیار نمودند که امروز در سر تاسر هندوستان یك هیجان و اضطراب فوق العادهٔ را تولید نموده است .

پادشاه افغانستان در شروع نطق خود بلهجهٔ افتخارانهٔ راجع به ترقیات افغانستان اظهار عقیده نموده درخصوص پیشرفت که مملکتش در رین چندسال نموده افتخار میکرد . ضمناً بر روابط افغانستان با ممالك متمدن عالم اشاره فرمودند. درخصوص فرقه ها و جماعت های ملت خود ذکر فرمودند که در افغانستان هیچ اختلافات و امتیاز فرقه ها بین هندو و مسلمان وجود ندارد . بلکه همه برادر وار با یکدیگر زندگی می کنند . اعلیحضرت به جماعه های هندی توصیه

فرسودند که آنها نیز همان رویه را سرمشق خود قرار داده و بر آن عمل نمایند. و گفتند: در مملکتی که مجادلهٔ فرقه ئی و مناقشات مذهبی بین اهالی آن باشد، آن مملکت بسبب نفاق هرگز ترقی نخواهد کرد. خصوصاً اگر این اختلافات زادهٔ فکر یکان رؤسای مغرض که گاه بنام دین یا سیاست پیش می آیند. در حالیکه مراد از دیانت فراهم آوردن وسائل سعادت و رفاهیت دارین است. نه شقاق و نفاق و ضعف. و اعلیحضرت به جماعه های هندی توصیه فرموده گفتند: که فریب این چنین مغرضین را هیچ وقت نخورده با همدیگر خود باتفاق و اتحاد وحمیت و مودت عمل و زندگانی کنید.

***

مناسبات تجارتی افغانستان

وایتالیا

بتاریخ جمعه (۱۹) جوزای سال ۱۳۰۷ شمسی (سی ۱۹۲۸ میلادی) موسو - لینی صدر اعظم دولت ایتالیا در مجلس سنای آن کشور در خصوص مناسبات تجارتی افغانستان و ایتالیا گفت: «اگرچه مناسبات تجارتی ایتالیا و افغانستان حاضراً اهمیتی ندارد، ولی در اثر قرارداد دولتین، ایتالیا متعهد شده است که اسلحه و لوازم حرب و موترها و مشاورین تخنیکی به افغانستان بفرستد. ضمناً اهمیت امر را خاطر نشان سنا میکنم که: افغانستان یك هیأت جدید مشتمل بر (۲۵) طلاب فن هوا پیمائی به انجمن فضائی ایتالیا، واقع (کاسرتا) فرستاده است. یقین دارم که مملکت افغانستان تحت هدایت و رهنمائی اعلیحضرت امان الله شاه در سیاست آسیای وسطی موقعیت بزرگی حاصل خواهد نمود».

این اظهارات موسو لینی صدر اعظم ایتالیا متکی براساس سیاست متینی بود که

امان‌الله‌شاه غازی در ایام مسافرت رسمی خود به‌اروپا ، در امور فرهنگی ـ تخنیکی ـ اقتصادی و تجارتی بین افغانستان و کشورهای مترقی اروپائی عقد مناسبات نموده بود . بعدازانجام سفر امان‌الله‌شاه غازی درارو پا، موسولینی صدر اعظم دولت ایتالیا در یکی از نطق‌های مهم خود راجع به‌مناسبات افغانستان بار دیگر باین شرح سخن راند :

« یك مملکتی که بباعث وضعیت جغر افیائی و طاقت خود مخصوصاً جلب توجه میکند ، افغانستان است. مسافرت ارو پائی پادشاه امان‌الله خان ، از ایتالیا آغاز شد . این اسبقیت همدردانه یك جز عمهمی است . چرا که ایتالیا هم اولین طاقت اروپائی بود که در سنه ۱۹۱۹ ـ استقلال افغانستان را شناخت. مناسبات تجاریهٔ افغان و ایتالیا به باعث وضعیت جغر افی افغانستان بسیار کم است. افغانستان مابین هندوستان و روسیه و از بحرصد هاسیل دور واقع است افغانستان ، بانك وراه آهن ندارد . وبااینهم دیری نگذشته که ایتالیا یکمقدار سامان حرب و سو ترها به‌افغانستان فروخته و عدهٔ ازمتخصصین اعزام می کند از نقطهٔ نظر مناسبات ایتالیادر آسیای وسطی این مهم است که افغانستان بیست و پنج نفر محصلین خود را برای تحصیل فن پر واز (هوابازی) در اکادمی (کزاته) اعزام نموده است. این محصلین بعدازحصول درجهٔ پیلوتی و قتی که به‌وطن خود برسی گردند ، ایام توقف خود را در ایتالیا فراموش نخواهند کرد .

شبههٔ ئی نیست که بوسیلهٔ تبادلهٔ اشخاص وخدمات شان مناسبات ملل هم ترقی می کنند .

من یقین دارم که افغانستان یك مملکت اسلامی بمردم قوی وجنگجو به قیادت

پادشاهی که روح شرقی و جرئت غربی دارد در سیاست آسیای وسطی یك رول مهم را اجراء خواهد کرد» .

***

مسافرت امان الله شاه در فرانسه

(۱ ز نگاه مجله اروپ نو ول)

مجلهٔ اروپ نوول پاریس ـ پایتخت کشور فرانسه بتاریخ شنبه (۹) سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی (اول سپتمبر ۱۹۲۸ میلادی) . زیر عنوان (مسافرت پادشاه افغانستان) بعد از مسافرت امان الله شاه غازی از اروپا مضمونی انتشار داد که متن دری آن قرار ذیل است ! « میدانند که در هنگام اقامت وملاقات پادشاه افغانستان در پاریس ، حکومت فرانسه یك طیاره از طیاراتی که در خدمت آسمان پیمائی حکومت است، انتخاب کرده و به امان الله شاه پادشاه افغانستان هدیتاً تقدیم نمود . این طیاره در دهم ماه اوت گذشته از پاریس حرکت کرد کاپیتان (دی زر) با یك مهارت قابل تحسین پس از یك مختصر استراحتی در تهران بطرف کابل پرواز نمود . اولین پیلوت طیاره است که توانسته با یک طول ساعات و مدتی کوه های هندوکش را پرواز چنین شجاعت نشان دهد طیاره و مولور آن با پیلوت در نهایت خوبی به مقصد رسید و طیاره را باسم حکومت جمهوری فرانسه تقدیم پادشاه افغانستان نمود .

یقین است تاثیراتی که مخصوصاً در فرانسه اشخاصی که از نزدیك توانسته اند امان الله شاه و ملکه ثریا را ملاقات نمایند ، فراموش نشدنی است. که چه احساسات نیکویی از آنها دارند .

پادشاه و ملکهٔ افغانستان پس از هشت ماه مسافرت در اول ژویه به سلامتی

ketabton.com - The Digital Library

و ارد پایتخت خود کابل شدند . در تاریخ افغانستان این مسافرت مشعفانه سابقه نداشته و ممالکی را که سیاحت کرده اند . واقعاً ازهرجهت بانهایت شوکت وجلال بوده و یادگارهای خوبی ازخود گذاشته‌اند. پادشاه وملکه بایك حالت خستگی ناپذیری وبایك محبت مخصوص جلب قلوب کرده وپرو گراسی که داشته انداز ملاقات های رسمی در دوازده کشور آسیاو اروپا شناسائی بارؤسای دولت این ممالك تمام را باکمال متانت و خوبی انجام و به‌موقع اجراء گذاشتند. از هند شروع کرده به مصر ـ ایتالیا ـ فرانسه انگلستان ـ بلژیك ـ آلمان ـ سویس ـ پولونیا ـ روسیهٔ شوروی ـ ترکیه و ایران اختتام داده درین مسافرت هرگونه وسائل نقلیه که توانسته انداستعمال نموده راه آهن ـ اتوموبیل ـ طیاره ـ جهازات و کشتی های جنگی باتمام اینها مسافرت وخطسیر را خسته نکرده و پادشاه بایك صحت و تندرستی درکمال چابکی مثل اینکه به‌چنین مسافرت طولانی نرفته باشد. ومثل اینکه ازیك تفرجی مراجعت کرده باشد .

درصورتیکه فاصلهٔ طویل و طولانی که بین تهران و کابل است ، تمام این مسافرت رابا اتوموبیل و شخصاً خود پادشاه اتوموبیل را اداره‌می نمودند. درراه خراب و دراغلب نقاط بانبودن راه خوب برای خودو همراهانش راه پیدا میکرده و بلکه دراین راه‌ها اگر خرابی و ترسیمی به‌اتوموبیل شاه وارد میشد ، خود به‌شخص درهوای گرم غیرقابل تحمل اوتوموبیل را ترمیم و یك شجاعت ودلاوری ازخود نشان میداد و به همه ثابت شد که این شخص چه طاقت وتحمل خستگی ناپذیروچه جوان رشیدو باعزم راسخی هستند.

این اولین دفعه است که این مسافرت شجاوزانه از چهار هزار کیلومتر را به غیر از قافله یك شخص توانسته است . بدون خسته شدن وازهیچ موانعی

نهراسیدن طی نماید. امان الله شاه مدت ها بود که این مسافرت را پیش خود نقشه می کشید قبل از وقت تمام منازل را خود به شخصه تعیین و تمام وسائل لازم را در نظر گرفته از هر جهت وسائل مسافرت را انجام داد. این مسافرت بدون اشکال به انجام رسید. ولی باستثناء یك حادثه یی که در نزدیکی تهران در منزل روز اول یك اتوموبیل (کامیون) سه تن در یك دره پرتاب ودو نفر مقتول شد. بغیر از این واقعه باقی سفر بخیر وخوبی گذشت. هر تقریباً ستجاو زاز هشت ساعت شخص امان الله شاه در (رورتس) خود طی سفر می نمود و به همه کس عزم متین و ارادهٔ قوی خود را ثابت نمود.

پایتخت افغانستان برای پذیرایی پادشاه و ملکهٔ خود یك پذیرایی عالی ومملو از بیرق و عبارات خوش آمدید نموده بود. تمام دکاکین از پارچه های الوان ابریشمی بر نگهای مقبول و زیبا زینت داده شده بود، که ساعکس های پادشاه و ملکه بنظر عام جلوه گر بود. عمده تزین ابنیهٔ شهر مدت چهار شبانه روز چراغان و عید گرفته بودند. درهنگام ورود پادشاه غازی به ارگ کابل، شاه برای آنکه اصول استنان ومظفریت را بترتیب به ملت خود نشان بدهد قبل ازینکه با وزرای خود مذاکره نماید، به بالای کرسی که قبلاء حاضر شده بود، رفته اطراف کرسی را اهالی پایتخت واطراف از کشوری ولشکری محصلین مکاتب تجار وغیره از جمعیت که ستجاوزاز چند هزار بودند محور راسیاه کرده بودند. به بالای کرسی خطابه رفته نتیجهٔ مسافرت و خدماتی که در این سفر به مملکت و وطن خود کرده بود، بیان کرده حاضرین را مطلع ساخت.

امان الله شاه این ترتیب مسافرت طولانی خود را خاتمه داده مسافرتی که باعمده ترین ممالك دنیا وبارؤساء آن ممالك در نهایت احترام و خوشی گذرانیده

بودو خدماتی برای ترقی و سعادت مملکت خوددر نظر گرفته که وطن خودرا در راه تجدد و تمدن سوق دهدودر ین راه باکمال رشادت وعزم راسخ آماده و مهیاسی باشد . فرانسه بانهایت صمیمیت آرزومندوخواهان است که امان الله شاه باسو فقیت کامله به تمام آمال خود کامیابانه سو فق آید » .

خریدوتورید طیارات جدید

یکی از مرام های مهم سفراامان الله شاه غازی، مسأله خریدو تو ر یدو تکمیل طیارات مو ر د ضرورت افغانستان از هر قبیل و هم ذرایع تحصیل جوانان افغان برای فن هوابازی ، بوده است . چنانکه از سالیان پیش و مخصوصاً ازسال ۱۳۰۰ شمسی اقداماتی همدرین خصوص بعمل آمده وتسطیح میدان هوائی کابل درساحهٔ سو سوم به بلندآب ازسال ۱۲۹۸ شمسی آغازشده بود و دراواسط ماه دلوسال ۱۳۰۶ شمسی دراین و قتی که امان الله شاه درسفر اقامت داشت ، یکدسته طلاب هوابازی افغانی از روسیهٔ شورو ی بکابل مراجعت کرده شامل خدمت شدند و سو جب مسر ت گر دید .

بهمین ایام که امان الله شاه از مصر قصدعز یمت بجانب ایتالیا داشت، بین دولت افغانستان و دولت جمهو ری ایتالیا، سو افقت حاصل شد . تایك تعداد طلاب افغانی بر ای تحصیل فن هوابازی بآن کشور فرستاده شوند. درماه دلو سال ۱۳۰۶ شمسی در هفته یی که پادشاه غازی ازاسکندر یه عازم ایتالیا گر دید . بحسب تلگرام پادشاه سو صوف، وزارت حربیهٔ افغانستان پانز ده نفر محصل افغانی را بر ای اعز ام به ایتالیا تعیین و انتخاب و در برج حوت سال مذکور (مارچ ۱۹۲۸ میلادی) ا سر حر کت داد .

ورود طیارات جدید از روسیه شوروی

به افغانستان

در اواسط ساه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی در این وقتی که پادشاه غازی در روسیهٔ شوروی تشریف داشتند ، حکم فرمودند تا هر چه زودتر طیارات ابتیاعی و زائرت حربیه بکابل نقل داده شوند . بناءً بتاریخ یکشنبه (۲۴) ثور ۱۳۰۷ ش دو دسته طیاره نوع یونکرس وارد میدان هوائی کابل گردیدند . یك طیاره از ان جمله به سبب نابلدی پیلوت در میدان هوائی جلال آباد . و یك طیاره در علاقهٔ کرم فرود آمد . روز (۲۵) ثور پرواز کرده به میدان هوائی کابل فرود آمدند .

اولین مسافرت از هرات به کابل بوسیلهٔ طیارهٔ یونکرس در همین هفته آغاز شد . فیض محمد خان وکیل در شورای دولت و محمد حسین خان سرکاتب دارالتحریر شاهی که برای تفتیش امور قوماندانی و لایت هرات رفته بودند . بتاریخ یکشنبه (۲۴) ثور ۱۳۰۷ شمسی بسواری طیارهٔ یونکرس خریداری جدید افغانستان از روسیهٔ شوروی ، از هرات وارد کابل شدند .

در همین روز دو طیارهٔ دیگر نیز از ترمز پرواز کرده و ارد میدان هوائی کابل گردیدند . در این دو روز از بعضی سفارت خانه های مقیم کابل ، اشخاصی در نزدیك میدان هوائی کابل ، مصروف تماشا دیده میشدند و تعداد کثیری از شهریان کابل و هم اهالی اطراف که به کابل آمده بودند برای تماشای پرواز های طیارات جدید می شتافتند ، و این سو فقیت ها را از توجهات پادشاه غازی و سفر او بکشور های خارج میدانستند .

محمدحسن خان که در سال ۱۳۰۵ شمسی از طرف وزارت حربیهٔ افغانستان برای تحصیل فن هوابازی به روسیهٔ شوروی فرستاده شده بود، شهادتنامه پیلوتی بدست آورده در اواخر سال ۱۳۰۶ شمسی وارد کابل شد. درا و اسط ساه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی در این وقتی که اعلیحضرت امان الله شاه حین اقامت خود بروسیهٔ شوروی چندعدد طیارهٔ نوع یونکرس خرید. بکابل پیام فرستاد که پیلوتان افغانی بذریعهٔ طیاره از کابل به تاشکند بروند و طیارات جدید را بکابل برسانند.

محمدحسن پیلوت با دیگر پیلوتان افغانی از کابل به تاشکند عزیمت نمود. مذکور با یکنفر پیلوت روسی که در طیارهٔ حربی از تاشکند جانب ترمز درحرکت بودند. درحدود (جزك) طیاره آتش گرفت و سقوط نمود و هردو نفر هلاك شدند و از پیلوتان افغانی و روسی اولین دو نفری که درراه خدمت افغانستان جان سپردند، همان شخص محمدحسن و یك نفر پیلوت روس است. از شنیدن این خبر بروز (۲۰) ساه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی عموم مردم و اعلیحضرت امان الله شاه مخصوصاً سخت متألم و متاثر شدند. و چنانکه اعلیحضرت امان الله شاه بعدورود بکابل در اولین سخنرانی خود از ین ضایعهٔ المناك فوت دو نفر خدمتگار یاد آور شدند و به خانوادهٔ محمدحسن خان پیلوت شفقت و مرحمت بسیار نمودند.

در دههٔ دوم سرطان سال ۱۳۰۷ شمسی غلام دستگیرخان کندکمشر بهمراه طیاره وارد کابل شدو سوردا استقبال قرار گرفت. مذکور در سال ۱۳۰۵ به مسکو فرستاده شده بود. این شخص پسر استاد سمیع خان زرگر است. بتاریخ سه شنبه (۱۹) سرطان ۱۳۰۷ شمسی به ساعت (۸) صبح، غلام صدیق خان چرخی و کیل وزارت امور خارجهٔ افغانستان و غلام حیدر خان

تولیمشرمحافظقوما ندانی طیاره باد وعدد طیارهٔ یونکرس جدید، خریداری امان الله شاه ازآلمان، ویك فروندطیارهٔ یونکرس جدید که دولت آلمان بطور تحفه ضمن سفررسمی پادشاه غازی در برلین تقدیم کرده بود، وارد میدان هوائی کابل شدند.(۱)

بمناسبت ورود عطاء الله خان غندمشر، سفتش طلاب هوابازی افغانی در روسیهٔشوروی بتاریخ سه‌شنبه (۲۳)جوزای۱۳۰۷ شمسی به‌ساعت(۳) بعدازظهر دعوت پرشکوهی در وزارت حربیه بعمل آمد.

یك‌فروندطیارهٔجنگی که‌حین توقف‌امان‌الله‌شاه به‌پاریس ـ ازطرف حکومت فرانسه بطور تحفه تقدیم حضور پادشاه افغانستان شده بودبه‌ساعت(۴)و (۳۰) دقیقهٔ عصر چهارشنبه (۳۱) اسد ۱۳۰۷ شمسی‌توسط کاپیتان‌دی‌زر فرانسوی پیلوت ماهر آن کشور وارد میدان هوائی کابل گردید.در جرائد فرانسوی ازمهارت کاپیتان دی زر توصیف شده بود.

امان‌الله شاه حینی که ازاروپاوارد کابل شد، فرمودطیاراتیکه تا اکنون رسیده و بقیه میرسد، این‌نمونهٔ طیارات‌است که‌ماتاحال به‌تورید آن توفیق یافته ایم. ودرآینده طیارات بزرگ مسافر بردار وارد خواهیم‌نمود.

چراکه تاحال‌میدان‌های‌بزرگ‌نداریم.وپروازطیارات‌بزرگ دراین میدان های موجوده مشکل است. واین میدان کابل که‌مادرمدت(۹)سال

---

(۱) ساعت (۸) شب‌جمعه (۵)حوت‌سال ۱۳۰۶ شمسی‌دردعوتی که‌ازطرف صدراعظم آلمان بافتخارورود پادشاه غازی دربرلین برگذارشده بوداز طرف حکومت آلمان اهداء و این تحفه درضمن‌سخنرانی رسمی‌صدراعظم‌آلمان ابراز گردیده بود.

(وکیلی پوپلزائی)

بأکمال آن تو فیق یافته ایم . بر ای همین شصت عدد طیار ات که تا او اخر فصل خز ان امسال اعداد آن پو ره خو اهد شد ، کفایت میکند .

امان الله شاه در ایام مسافرت خو د به ارو پا ، با کمپانی یونکرس قر ار داد نمو د که خطوط هو ائی افغانستان را بسازد . کمپانی یونکرس با افغانستان شر یك گر دید. قر ار داد رفت و آمد مسافر ین افغانی را در داخل افغانستان تعهد نمو د که بعد از چندی یعنی در خلال سال ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸ شمسی، پست و مسافر د که و کابل و قندهار و فر اه و هر ات و بلخ و پکتیا و سائر و لایات افغانستان بو سیلهٔ پر و ازطیار ات و با کمك کمپانی یو نکرس و بر ای سفر های داخلی آغاز گر دد . امان الله شاه در ماه سرطان و امسال ۱۳۰۷ شمسی در جلسات در خصوص طیار ات جدید و امداد و و عده ها و قر ار داد های تخنیکی کمپانی های بز رگ تفصیلاتی میفر مو د .و چون تا آنو قت سر دم افغانستان به استفاده از طیار ه در مسافرت ها اطلاع و اطمینان کاملی چندان نداشتند حکو مت انیه مناسب دید که بعد سپر ی شدن ایام جشن استقلال و ایام لو یه جر گه ،و کلای شامل لو یه جر گه را رسماً دعوت بدهد ،و به و ز ارت در بار و قو ماندانی طیار ه هدایت داد که به جهت اطمینان کامل و کلاء ملت افغانستان که در خصوص خر یدار ی طیار ات جدیده نفر ی مسافر بر دار و این اقدام که باید مسافرت ها بو سیلهٔ طیار ات صو رت بگیر د . عمو م و کلاء افغانستان را در میدان هو ائی کابل دعوت نمو ده مر اتب اطمینان و اعتماد هر یك شانر ا از هر نگاه حا صل نمایند .

***

بتا ریخ یکشنبه (۱۷) سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی به ساعت (۷) صبح (۳۶۰) نفر و کلاء ملت افغانستان که به غرض انعقاد لو یه جر گه وارد کابل شده بود

بمعیت محمدیعقوب خان و زیر دربار ، برای بازدید طیارات جدید به میدان هوائی شیر پور کابل (ساحه کارته و زیر اکبرخان حالیه) وارد شدند و ازطرف قوماندان سر اسم استقبال بعمل آمد .و یك دسته عسکر و سو زیك عسکری رسم احترام بجاآو رد . چون محمدیعقوب خان از همراهان سفر پادشاه غازی و از همه جریانات کاملاً مطلع بود ،در هر خصوص ازطرف دولت و حکومت تشریحات لازم میدادو گفته شد که شماو کلاء این جریانات را به چشم سر مشاهده نموده بعموم اقوام و قبائل مژده بدهید که افغانستان در این سفر پادشاه غازی از دریافت طیارات جدیدو هم آنچه که آینده مدنظر است قواء هوائی افغانستان را بدرجاتیکه تاحال نائل نگشته بود رسانید وترقیات بیشتررا مد نظر دارد.واین مثال روشنی است از ثمر های سفر پادشاه غازی و بعدازو کلاء ملت خواهش بعمل آمد که در خط پرواز رفته استاده شوند .بعداً ازجمله سه نفر وکیل برحسب انتخاب تمام و کلاء به طیاره نشسته پرواز کردند .

اول : محمدعلی خان وکیل مشرقی بهمراه محمدسرور خان پیلوت ـ دو ساعت و چهل دقیقه و تاجلال آباد پرواز کرده بکابل برگشتند .

دوم : محمدعیسی خان وکیل جاغوری بهمراه شاه محمدخان پیلوت ـ دوساعت پرواز کرده تاغزنی رفته واپس بکابل آمدند .

سوم : شیرین دل خان وکیل شمالی باابو محمدخان پیلوت یکساعت و (۱۵) دقیقه پرواز کرده تاجبل السراج ویك حصهٔ پنجشیر رفته بکابل برگشتند.

وبعداً وکلاء باوزیر دربار و مدیریت دسته ، تحویلخانه و کارخانهٔ ترسیم را دیدند و ازآنجاقوماندانی طیاره و دوائر و تانك زیر زمینی

پترول و هنگر ها و جاهای بم را در دامنهٔ تپهٔ بی‌بی‌سهر و ملاحظه کردند.
و بعد تماشای پرواز نمایشی طیارات وصرف چای به معیت و زیر دربار
به‌سواری موتر ها به‌قوماندانی طیاره برگشته صرف طعام نمودند.
عبدالرحمن خان وکیل و محمداحسان‌خان‌قوماندان طیاره‌سخنرانی‌نمودند.
وموضوع سخنرانی‌آن دو نفر ،خریداری طیارات‌جدیدو اقدامات مهم
دولت امانیه درخصوص توریدو تکثیر طیارات‌و استفاده‌ازآن‌چنانکه مورد
نظر بود ، درمحضر ،وکلاء ملت افغانستان‌بیان شد. ودراین‌موقع‌ازطرف
وکلاء ملت (شاملین لویه جرگه) یکدانه بازسمنوعی از (سنگ‌مرمر) ساخت
وطن برای قوماندان طیاره(محمداحسان‌خان ولدمحمدیوسف‌خان قندهاری) اهداء
گردید. وازطرف دو نفر وکلائی که به‌طیاره پرواز نموده‌بودنددو عدد
ساعت زینت ویك‌عدد ساعت اسیگا برای سه‌نفر پیلوتان‌مذکور بطور یادگار
داده شد .وبعدازاظهار شادمانی وسلامتی‌اعلیحضرت شاه‌غازی‌ومزید
ترقیات افغانستان عزیز ، ازقوماندانی طیاره خارج‌شده عودت‌کردند.

قرارداد خط هوائی بین
کابل و تاشکند

بتاریخ ۲۸ماه نومبر سال ۱۹۲۷ سوافقت. تخنیکی‌دراثر قراردادسوقتی
پست‌هوائی بین قوماندانی‌هوائی‌دولت‌افغانستان‌و (دوبرلت)دولت‌روسیهٔ
شوروی بعمل آمد ، ودرمادهٔ چهاردهم وجه‌قیمت‌تکت‌های‌مسافرین‌بین
کابل و تاشکند تعیین گردید .

واین قرارداد دارای (۲۶) مواد باامضاء رسید . واین دو نفر اعضأ نمودند
محمداحسان قوماندان طیارهٔ افغانستان

جرینا توف رئیس دوبرلت روسیهٔ شوروی

۱۷ حوت ۱۳۰۶ شمسی (۷) مارچ ۱۹۲۸ میلادی

وگفته شد که : «موافقت هذا در دو نسخه بزبان های دری وروسی مرقوم شده و هر دو متن حق مساوی دارند».

***

ورود یک شاعرهٔ بزرگ مصری بکابل

حسنیه خوری - یکی از عالمه ها و فاضله های ملك مصر که دارای طبع شیرین در شعر زبان عرب و رئیسهٔ جمعیت زنان منع مسکرات آن مملکت و بعد ازانکه قصیدهٔ خود را باستقبال شاه وملکه افغانستان در اسکندریه قرائت نمود . از حضور ملکه ثریا مورد لطف و التفات واقع گردید، و او را به کابل دعوت نمود تا در برج اسد سال ۱۳۰۷ شمسی از سر اسم جشن استرداد استقلال افغانستان در پغمان دیدن نماید . حسنیه خوری - دعوت ملکهٔ افغانستان را باافتخار پذیرفت، و در برج اسد سال مذکور از راه هندوستان بکابل رسید و این مهمان محترمهٔ مصری از طرف فاضله های محترمهٔ افغان هم باحترام علمیت و فضیلت او و هم از روی علایق افغان دوستی او هم اینکه مهمان ملکه ثریا بود، خیلی ها مورد استقبال واقع شد. و رقهٔ قصیده را که در اسکندریه قرائت نموده بود بحیث یك تحفهٔ بزرگ معنوی بحضور اعلیحضرت شاه غازی تقدیم نمود و از صحبت های عالمانه و هم از روی آثار نثر و نظم او معلوم گردید که آن محترمهٔ عرب مصری عمر خود را برای نجات دادن بنی نوع خود از خمر مسکرات وقف کرده و شفقت و مرحمت زیاد از حضور اعلیحضرت شاه و ملکه ثریا در حق او مبذول گردید ، و پس از ایام جشن استقلال در پغمان

باتحفه‌ها و انعامات زیادی که‌از طرف دولت افغانستان باوعطاء شد،واپس بسواری موتر ازطریق تورخم وارد هندوستان و رهسپار کشور مصر گردید و این است قصیدهٔ او

قصیدهٔ عربی کلام یك‌شاعرهٔ بزرگ مصری

دراثنائیکه ملکه ثریا ازشهر اسکندریه (بندرگاه مصر) عبور می‌نمود ازجملهٔ زنان عربی که‌جهت پذیرائی حاضر شده بودند. (حسنینه‌خوری)از فاضلات عصر و رئیسهٔ‌جمیعت منع‌مسکرات ـقصیدهٔ خودرا که‌به‌تقریب ورودملکهٔ‌افغانستان گفته بود،قرائت‌نمود.اینست نقل آن که‌باترجمهٔ دری آن پرداخته میشود:

سعدالسعود علی‌العشائر یسطع — بذلاح من شمس المليك المطلع
یاسن حلت فجعل‌فی‌هذای‌الحمی — نعم واز هرت الففاد ا لبلقع
هذا المليك النا صر الحق الذی — للعدل یذخر الجیوش و یجمع
هذا لعظیما لممتطی متن العلی — العبقری ا للوذعی الاروع
شهدا لمعامع فی سیادین الوغی — و الرعد یقصف و الاسنة تلمع
من‌أبعد ا لبلد ان قاد حجا فلاً — لمارأی رکن‌السلام یزعزع
نادی ألا هوا لساحات الوغی — فاحموالبلادسجاهدین؛اسرعوا
فالحرب قدعبست واقیم جوها — لکنها بعد ا لعبوسة تقشع
وهناك اکلیل ا لبهاء ینالله — بطل شجاع فی‌النزال سمیذع
لم یکشف الملك ا لعظیم بفعله — لکن قصده فی‌المعارف أوسع
جاب ا لبلاد قریب‌ها و بعیدها — وغدا لکل فنو نها یستطلع

هذا امان الله من بين الورى يسمو و على هو الخطيب المصقع
كم فى سطور طروسه حكم غدت تغذو العقول و للما مع تقرع
فنهضت بالا قوام قائدهم الى اوج العلى بعزيمة لا تدفع
قد عم فضلك سائلاً هذا الملا آيات علم طاب منها المسمع
هذا جهاد العاملين الى الحجى غرسوا و للوطن الثمار النبع
سحرت فعالك كل قطر فى الورى فرجعت محترماً و شعبك يسمع
و اليوم اكرمت البلاد مليكها اكرم من يعلى الرجال و يرفع
اكرامه اكرام خير مجاهد فى الشرق يبذل ما استطاع و ينفع
و مليكة الا فغان تصحب ملكها فهى الثريا بكل قطر تسطع
خلدت ياذات الكمال مآثراً آثارها طول المدى لاتنزع
صرح (المستورات) كابل زاهر فى المشرقين فروعه تتفرع
و النشء يلهج بالثناء مردداً فكانه صوت البلابل تسجع
احييته من بعد ما عبث به كف البلاد و حل خطب مفجع
كم نعمة من فيض كفك فى الورى عمت فجفت من نداها الا دمع
سيظل ذكرك كلما ذكر الندى حياً له فينا المحل الارفع
خلد تما ذكراً مجيداً فى الورى انباؤه تسعى اليه و تتبع
بكمايتيه الشرق عجباً لابساً ثوباً من المجد الذى لاينزع
دوماً بعز مع كمال سعادت مافى الحمى شدت الطيور الشجع

***

ترجمهٔ ابیات قصیدهٔ مذکور

۱ـ ستارهٔ نیك بختی بر ملت درخشندگی گرفت ،از وقتی که روشنی جمال پادشاه طلوع نمود .

۲ـ ای آنکه تشریف آوردی بوطن و به تشریفت نعمت های عظمت و شوکت ظاهر شد .و زمین های خشکیده گلهای سعادت بار آورد .

۳ـ این است پادشاهی که مددگار حق و برای اجرای عدل و حقانیت لشکرنگاه میدارد و جمع میکند .

۴ ـ این است شهسوار عظیمی که بر بلدی بزرگ سوار است و او شجاع عالم و بسیار پاك و پرهیزگار است .

۵ـ داخل شدی درمیدانهای جنگ که رعد های توپها زلزله‌ی انداخت وبرق های شمشیر ها لمعه نثار می‌نمود .

۶ـ از تمام شهرهای دور و نزدیك مملکت محروسه اش فوج فوج شیران جمع آمدند .و وقتی که دیدند رکن امنیت و روح استقلال در خطر افتاده .

۷ـ آوازدادی که ای ملت بجوشید ودر آئید بمیدانهای جنگ و مجاهدین ملت غیورت نگهبانی کردند مملکت را و سرعت کردند در دفع اعدا .

۸ـ حرب ترش روئی ها کرد و اطراف را در ظلمت ها مستغرق ساخت اما در آخر بعد از ان سر ترش روئی ها خوشرو ئی ها و بعد از ان ظلمت ها روشنی ها ظهور نمود .

۹ـ بعد از ان تاجهای فخر و سباهات ظفر را هریك از قهرمانان دلاور نائل گردید .

۱۰ـ پادشاه بزرگ اکتفا بهمین یك جهاد نفرمود ، بلکه جهاد یکه در خصوص معارف قصد نمود ، خیلی بزرگتر و واسعتر بود .

۱۱- بعدازان سیر و سیاحت‌فر سو دسملکت های‌دو ر و نز دیك‌زسین ر ا، علم‌آو ری کرد ،بر همه فنو نهای‌سنافع آو ر آنجاهاو آورد باخو د در و طن

۱۲- این است حضرت (اسان‌الله) که اودر تمام‌عالم‌بلندترین سقامی دارد و او یك‌خطیبی است که‌زبانش تاثیر عظیمی دارد .

۱۳- سطر های که‌بر صحیفه های‌گو شهای سامعینش تحر یر میشو د همهٔ غذای ر وح قو ۀ سامعهٔ سر دم شمرده میشو د .

۱۴- بیدار کردی‌قو ست ر او کشیدی‌آنر ا به‌او ج‌بالای‌شر ف و سعادت‌به چنان عز سی که غیر قابل ر جو ع است .

۱۵- عام‌ساخت فضل‌تو و پر کر د کمالات‌تو همه‌عالم‌ر ابه‌آیات‌علم مسر و ر کر د همهٔ دنیار ا .

۱۶ ،جهادی که‌بر جهل‌باز ی کر دی‌و کا میاب‌آمد اشجار ثمر دار ی ازآن مو جو د آمد ، که‌ار باب‌عقو ل ازان مسر و ر شدند ، و برای وطن میوه‌های لذید علم بار آو ر د .

۱۷-به کارگذاریهایت همه اقطار دنیار احیر ان کردی‌چو ن‌مجترماً برگشتی همه سلطنت، ر ا چیز های خو ب خو ب شنو ا نیدی .

۱۸- امر وز ر ار و ز سکر م‌و عز یز گر دانیدی،مملکتت‌ر اچنان‌اکر ام واعز از دادی که به‌آن سر دان ز مان علو یت و تر فیع پیدا میکند .

۱۹-اکر ام‌او اکر ام‌بهترین‌مجاهدین است که‌در شر ق‌بخشش‌فر سو ده و نفع بخشیده .

۲۰-مدکهٔ افغان که رفیق‌حیات‌تست‌صحابت‌میکند تر اواو ستار هٔ‌در خشندهٔ ثر یاست که بر تمام اقطار دنیا پر تو افشا نی دار د .

۲۱- ای صاحبهٔ کمال و جمال چنان مآثری در وطنت گذاشته ئی که آثار آن تا ابد پاینده و باقی است .

۲۲- منبع علم و عرفان مکتب مستورات کابل یك اثر روشنی است که در مشرقین شعبه های آن در مشرق تمام ریشه میدوانند .

۲۳- نورستگان این باغچهٔ عرفان مدح و ثنای ترا به لهجه های شیرین خود تذکار می کنند . چنان پندار ی که بلبل های به سر و دآمده اند و تشکر نامهٔ بهار را می سرایند .

۲۴- تو باوه گان وطن را زنده ساختی بعد از آنکه پنجهٔ بلای جهالت آنها را خفه کرده بود .

۲۵- نعمت های که از فیض کف کرمت بعالم رسیده وسیر سد ، چقدر چشم های گریان و چقدر بیچاره های نالان را از گریه و نالش و ارهانیده .

۲۶- هر وقتی که از خوبی و نیکوئی بیانی رانده شود تذکار نام شریفت مایه اندازی گردد ، و ذکر جمیل تو در پیش مایك مقام بلندی دارد.

۲۷- ای تو وجود مبارکی که یك راه ترقی مجیدی در وطن باز کرده یی اولاد وطن بآن راه پویان اند و پیروی میکنند .

۲۸- به وجود مبارك تان هم شرق افتخار و مباهات می کند و چنان یك خلعت فخر و مباهاتی به او پوشانیده که هیچ دستی آنرا از برش کشیده نمی تواند

۲۹- دائم و پابند باشید بکمال عز و سعادت بوقتی که بر شاخسار در ختان سوطن نغمه سرایی دارند .

ملکه ثریا

در صفحات این کتاب ازملکه ثریا که در سفر رسمی امان الله شاه غازی همراه بودند یاد کردیم. چون این کتاب تاریخ است ، مناسب می بینم مختصر شرح آنی را بپردازم :

امان الله شاه در شب پنجشنبه (۱۰) جوزا سال ۱۲۷۱ شمسی در نزدیک ده زرگر پغمان (۱) (محل طاق ظفر حالیه) بدنیا آمد و بعمر (۱۷) سالگی در سال ۱۲۸۸ شمسی باسمساة «پری گل» بنت شیر محمد بن شیر افضل خان چترالی ازدواج کرد که از ین ازدواج پسری بدنیا آمد و هدایت الله نام گذاشته شد. هدایت الله. در روم زندگی می کند. و بایك زن آلمانی ازدواج کرده است و او لادندارد.

امان الله «عین الدوله» بانتخاب خود و بمشورت والدین خود بعمر (۲۳) سالگی باسمساة ثریا سوسین بنت محمود طرزی ابن سردار غلام محمد خان طرزی ابن سردار رحمدل خان بارکزائی ازدواج نمود. و تاریخ عروسی عین الدوله و ثریا در قصر شهر آراء کابل - روز چهارشنبه (۱۹) عقرب سال ۱۲۹۳ شمسی است . ثریا در همین ماه عقرب سال ۱۲۹۳ شمسی از حضور

---

(۱) خانهٔ حاجی اسد خان در محل طاق ظفر سوقعیت داشت. علیاحضرت در سنه ۱۳۰۸ قمری آنجارا به پول شخصی خود خرید. و اولین پسر وی در همان خانه بدنیا آمد .

سلطنت افغانستان در سال ۱۳۰۲ شمسی در همان محل طاق ظفر را بقدردانی از خدمات امان الله شاه بنیاد کردند. و زادگاه امان الله شاه همان نقطهٔ خاص پغمان است .

(وکیلی پوپلزائی)

علیاحضرت شاهزاده خانم لقب گرفت (۱). عین الدوله در نزدیك گردان سرای منزل نشیمن شخصی داشت و بعد از ازدواج آنجارا بقرار هدایت والدهٔ خود برای سکونت محمود طرزی بخشید . از تاریخ جمعه (۹) حوت سال ۱۲۹۷ شمسی ثریا که تا این وقت شاهزاده خانم لقب داشت . بالقاب ملکه ثریا شاه خانم امتاز یافت .

محمود طرزی در سنه ۱۳۰۸ قمری در شام شریف با اسماء «اسمار سمیه» بنت محمد صالح (۲) مسدیه واقع دمشق شام ازدواج نموده بود ، ثریا سوسین دختر اودر صالحیهٔ دمشق شام در سنه ۱۳۱۶ قمری (۸۸۸ام) بدنیا آمد . در سنه ۱۳۲۲ قمری دراین وقت که خانوادهٔ محمود طرزی وارد کابل شدند ، علیا حضرت سراج الخواتین (والدهٔ سردار اسان الله خان عین الدوله)

---

(۱) تاریخ ازدواج محمد ولی خان این ابوالفیض خان دروازی وعذرا سلطان بنت سردار فقیر محمد خان شاغاسی بن سردار محمد عمر خان درانی فوفلزائی هم درهمین ایام برج عقرب ۱۲۹۳ شمسی در کابل اتفاق افتاده و وسیلهٔ این مواصلت هم خود امیر حبیب الله خان وعلیاحضرت بوده اند. این خویشی دختر ماسای سکهٔ علیاحضرت وهم اینکه محمد ولی خان شاگرد وسطیع فکر محمود طرزی بود موجب اعتبار او گردید.

(۲) شیخ محمد صالح مسدیه «صالح افندی» درسال ۱۲۹۷ شمسی شنبه (۸) رجب ۱۳۳۷ قمری در کابل وفات یافت و در قول آب چکان نام موضع شهر کابل بخاك سپرده شد عین الدوله به جنازه اش اشتراك نمود پسر او محمد ادیب خان و در عهد امانیه مدیر مکتب امانیه وامانی مقرر شد. اسمار سمیه بنت صالح مسدیه درسال ۱۳۲۴ شمسی بمرض قولنج در ترکیه فوت شد .

بهمر اه اسمار سمیه بنت صالح افندی و سه دختر خور دسالش: خیر یه‌حوری‌ـ ثر یا ـ نظر لطف و شفقت خیلی زیاد داشت . ز یر ا که خانو ادهٔ محمو د طر زی ازسنه ۱۲۹۷ ق تاسنه ۱۳۲۲ ق رنج مسافرت و دو ری از وطن بسیار کشیده بو دند ، و دیگر اینکه چون بی‌نظیر سلطان و ا لدهٔ علیا حضرت و سلطنت بیگم مادر محمو د طر زی را بطهٔ قو سیت داشتند . این سو ابق‌عهد در ا نی نیز مو جب مز ید محبت و قر ابت آ نها شده بو د .

ملکه ثر یا ازعمر هفت سالگی مو رد نظر شفقت ـ علیاحضرت و ا قع شد . علیا حضرت میخو است دختر بر ادر ا ند ر خود سلطا ن‌علی خا ن را بر ای عین الدو له ازدو ا ج‌نماید . اماعین‌الد و له تمایل شخصی‌بیشتر به ثر یانشان داد . و این ازدواج بانتخاب‌خو د عین الدو له و مشورت علیا حضرت صو رت گر فت . ز یر ا که دختر عا لمه و فا ضله سنخو رو ز بان آ و رو سر دم دو ست و دانش پر و ر بو د .

ا ز ازدو ا ج ثر یا (۱۰) او لاد به شرح ذیل بدنیا آمدند.

۱ـ آسنه

۲ـ عابده

۳ـ سلیحه

۴ـ سلطا نه

۵ ـ حمایت الله [متو لد ۱۳۰۲ ش ـ متو فی ۱۳۰۳ ش)

۶ ـ رحمت الله

۷ ـ عادله

۸ ـ احسان الله

۹ ـ هند یه

۱۰ ـ ناجیه

(۹) اولاد ملکه ثریا تااین وقت‌طبع این کتاب‌در خارج‌حیات دارند ملکه ثریادرسال ۱۳۰۷ ش (۳۱) سال عمر داشت (۱).

امان الله شاه و ملکه‌ثریا درطول مدت‌سفررسمی‌شان نظر به سو فقیت‌هایی که‌از لحاظ مفاد افغانستان بدست آورده بودند. خیلی خوش ومسرور به وطن برگشتند و اما از باعث بروز خطراتی که‌از اثر تحریکات خارجی وارتجاع داخلی شامل حال افغانستان گردیدسخت متاثر و مأیوس شدند که تفصیل این همه جریانات را در تاریخ دورهٔ امانیه نوشته ام.

* * *

محمودطرزی

وسفر اوجانب‌اروپا

محمود طرزی افغانی درسال ۱۲۸۳ ش در کابل شامل رسمیت

---

(۱) ملکه ثریا دربرج ثور سال ۱۳۴۸ ش بمرض سرطان در روم بعمر (۷۲) سالگی وفات یافت و جنازه اش به‌افغانستان نقل داده شد و در جلال آباد ولایت ننگرهار درجوار قبر همسر ناموَرش بخاک سپرده‌شد.

(وکیلی پوپلزائی)

(۱)، ودر برج حوت سال ۱۲۹۷ش نا ظر اسو رخا رجه و درسا ل ۱۳۰۰ش وزیر اسو رخا رجه و درسال ۱۳۰۱ ش و زیر مختار دولت افغانستان به پاریس تعیین و اعزام گردید. و تاریخ وصول آن بدربارشاهی پاریس (۱۷) سنبلهٔ سال ۱۳۰۱ ش است. بتاریخ یکشنبه(۱۳) میزان سال ۱۳۰۳ ش از فرانسه بکابل وارد شد و گفت:

«خدستی را که در ارو پا نسبت به افغانستان تو انستم این بود که کوشش نمودم تا اکثر اهل اعتبار افغانستان را بصورت اسرو زشناختند و بدرستی افغانستان و تجارت و مسافرت به افغانستان میل و شوق پیدا کردندو زمینهٔ روابط تمدنی افغانستان رادر جاهای لازم آن سهیانمودم و حاضرم که سرا ز فردا به وزارت اسو رخا رجه باجراء وظیفهٔ خود اشتغال ودوام ورزم) وجملهٔ کارهای این دورهٔ وزارت او معاهدهٔ بیطرفی وعدم تجاوز متقابله فیمابین دولت علیهٔ افغانستان و اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی

---

(۱) محمود طرزی برو ز چهارشنبه اول سنبلهٔ سال ۱۲۴۴ش در غزنه بدنیاآمد. چون والده‌اش سلطنت بیگم او لادهٔ محمود شاه درانی و هم اینکه درمقر اسپر اتوری محمود بن سبکتگین بدنیاآمد مادرش او را محمود نام گذاشت و غلام محمدخان طرزی این وقت در قندهار اقامت داشت.

اولین شمارهٔ سراج الاخبار افغانیه به مدیریت و سرمحرری محمودطرزی روز (۱۶) میزان سال ۱۲۹۰ش انتشار یافت و این جریده تاروز (۲۷) قوس سال ۱۲۹۷ش ادامه داشت و قطع گردید.

(عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

باپر و توکول سر بوطسعاهدهٔسورخ (۳۱) اگست ۱۹۲۶ مطابق سنبلهٔ ۱۳۰۵ ش است . که در پغمان سحمود طرزی و ـ ل . ستارک سفیر روسیهٔ شو روی مقیم کابل امضاء کرده اند .

سحمود طرزی درماه سرطان سال ۱۳۰۵ ش در اثر عذر سریضی ازوارت اسو رخارجه برکنارودرماه جدی سال ۱۳۰۵ش بهمراه اسمار- سمیه همسر خود برای معالجه از کابل براه جلال آباد عازم ارو پاگردید و درماه جدیسال ۱۳۰۶ ش باهیأت همراهان سفر امان الله شاه غازی یکجاشد درمحافل استقبالیه درمصر اشتراک کرد . و درماه جدی سال مذکور درا بعالیا از هیأت سعیتی پادشاه غازی بعذر تکلیف سریضی جداشدو درسفر آلمان و انگلستان ودیگر کشورها همراه نشد.

درسویس به‌معالجهٔ خود و نوادهٔ خود شاهزاده رحمت الله سیگذرانید و درماه ثور سال ۱۳۰۷ ش وارد کابل گردید .عبدالوهاب و عبدالتواب دو پسر سحمود طرزی به‌سنین عمر ۲۶ و ۲۲ از همراهان سفر امان الله شاه و ملکه ثریا بودند . سحمودطرزی درسال ۱۳۰۷ ش ۶۳ سال عمر داشت .

سحمود طرزی و همسر و پسرانش بروز (۲۴) جدی سال ۱۳۰۷ ش از کابل به‌قندهار رفتند . و از آنجا بروز (۴) حوت دریک طیاره سوار شده تاهرات رفت . و از قونسلگری ایران مقیم هرات پاسپورت عادی گرفت . و طیاره یی که سفیر افغانستان از تهران کرایه گرفته به هرات فرستاده بود ، سوارشده بآن کشور رفت . بروز (۱۶) میزان ۱۳۰۸ ش ازایران حرکت کرده ازراه بمبائی بوسیلهٔ کشتی عازم استانبول شدند. و بروز چهارشنبه (۳۰) عقرب سال ۱۳۱۲ ش در استانبول بمرض

سرطان جگر بعمر هفتادسالگی داعی حق را لبیک اجابت گفت و بقرار وصیت خودش درجوار سرقد ابو ایوب انصاری (رح) بخاک سپرده شد.

* * *

محمود طرزی چون ازابتدأ جوانی باسوركشورهای آسیایی و اروپایی مطالعه کرده بود درسال ۱۳۰۶ش از نتایج مطالعات و معلومات او نیز استفاده بعمل آمد و درایام سریضی و معالجه درارو پا باز هم متوجه اسوراافغانستان بود. و در ترجمهٔ مضامین عربی و ترکی خیلی‌ها خدمت نموده است. مذکور در سنه ۱۳۱۴ ق در دمشق شام به کتاب ترجمهٔ «تلخیص حقوق بین الدول» اشتغال داشت و این خبر موفقیت علمی او به کابل رسیده بود. و این بیت او که گفته است:

تاقلم داری بکف محمودطرزی درسخن آگهی ده قوم راازنکته های غرب وشرق

وطندوستی و وطنپرستی او را از زمان جوانی تاپیری ثابت مینماید، و ثریانهایت افتخار می‌نمود که: دختر محمود طرزی وهمسرپادشاه غازی است.

همراهان سفراسان الله شاه غازی

۱ـ محمدیعقوب خان شاغاسی ـ وزیر دربار.

۲ـ سردارشیر احمدخان ـ رئیس شورای دولت (ولدسردار فتح محمد خان)

۳ـ سردار محمدحسن خان مصاحب (ولدسردار محمدعمر خان)

۴ـ حبیب الله خان معین وزارت حربیه

۵ـ عبدالرحمن خان فرقه مشرقو ماندان عسکری هرات (ولدشاغاسی شهسوار خان بارکزائی)

۶ ـ غلام یحیی خان طرزی مدیر شعبهٔ ممالك اسلامی در وزارت امور خارجه .

۷ـ محمدامین خان دروازی ـ مدیر ادارهٔ شفر در وزارت امور خارجه (خواهرزادهٔ محمد ولی خان)

۸ـ غلام صدیق خان چرخی سر منشی حضور (واین وقت سفر وکیل وزارت امور خارجه)

۹ـ محمود طرزی از همراهان غیر رسمی (۱)

۱۰ـ علی احمد خان والی ـ از رفقای خصوصی وشخصیت های خاندانی.

۱۱ـ عبدالوهاب وعبد التواب کندکمشر پسران محمود طرزی ـ همراهان ملکه ثریا.

ترجمان های دورهٔ سفر

امان الله شاه غازی

امان الله شاه ـ که خود شخصاً زبان ترکی و فرانسوی را سیدانست در سفر خود بجانب هندومصر وارو پا یك هیات ترجمان های ماهر نیز همراه داشت هیات مذکور که وظائف ترجمانی را انجا داده اند عبارت انداز :

عظیم الله خان «وزیر زاده» ـ محمود طرزی ـ سردار شیراحمدخان ـ محمدیعقوب خان شاغاسی ـ غلام صدیق خان سرمنشی ـ غلام یحیی خان طرزی

---

(۱) محمود طرزی وزیر امور خارجه از همراهان خصوصی امان الله شاه غازی در بعضی از کشور ها در سفر اروپا بود بتاریخ یکشنبه (۳) برج ثور سال ۱۳۰۷ ش از طریق هند بهمراه شاهزاده رحمت الله وارد کابل شدند .

علی محمدخان بدخشی ـ محمدامین خان درو ازی ـ محمدعثمان خان اسیر ـ ضیاهمایون ترجمان(۱) حضور ـ عبدالوهاب وعبدالتواب پسران محمود طرزی. اماقو یترین زبان دان عربی و ترکی محمود طرزی و بزرگترین ترجمان لسان انگلیسی سردار عظیم‌الله خان «وزیرزاده» بودندو همدرین دو رمهمترین متون توسط آنها ترجمه شده‌است .علی‌محمدخان بدخشی به لسان انگلیسی و همایون ایرانی به‌لسان فرانسوی وغلام‌جیلانی خان‌چرخی بزبان آلمانی تاحدی وارد بود . وچون ترجمهٔ اکثر مقاولات ومعاهدات درارو پا به لسان انگلیسی صورت‌میگرفت ،برای ایفاءاین خدمت‌سردار عظیم‌الله خان بیشتر مورد نظر قرارداشت .زیرااو اولین افغانی بود که زبان انگلیسی را بسویهٔ کامل و (۳۶)سال‌قبل‌ازجلوس‌امان‌الله‌شاه‌تکمیل کرده‌و مورد اعتماد دولت افغانستان‌بود.در داخل و خارج افغانستان‌او رامی‌شناختند.

وی که‌ترجمان درجه‌اول‌لسان انگلیسی‌بود در فن مهندسی و پیمایشی مهارتی بخصوص داشت ،و هم درعلم حقوق و علوم‌سیاسی‌وارد بود بسیاری ازمتون مهم توسط او ترجمه شده است .

درایام سفرارو پا ـ یك‌مقدار زیاد از زیورات‌سلکه ثریا سرقت شد واشتباه غالب متوجه ضیاء همایون‌ترجمان‌گردیدو باوصف آنکه‌خواهر عبدالرحیم خان مهدزائی عیال او و هم‌لطف‌و نوازش زیادازحضور پادشاه غازی دیده بود ، مرتکب این‌سهو بزرگ‌گردید. سلکه ثریاباآنکه‌از بزرگی همت اظهار چندانی‌نمی‌فرمود اما بدل‌خیلی‌متاثر بود و همین‌قدر میگفت که :بیگانه‌دوست نمی‌شودو این‌زیوراتی‌بود که‌سلکه‌ها بصورت یادگار بحضورش تقدیم کرده بودند .

درآلمان ـ ایکسلانس اوزن «به‌سویهٔ وزیر» که زبان دری را بدرجهٔ اعلی میدانست ، ترجمان وهم از هیات مهمانداران بود .

و نیز عبدالرحمن سیف آزاد مدیرنامهٔ آزادی شرقی در ترجمهٔ بعضی مضامین خدماتی انجام داده است . در روز (٥) حوت سال ١٣٠٦ شدر وقتی که رئیس مکتب عالی فنی تخنیك اوخ سوله دربرلین بحضور امان‌الله شاه غازی لایحهٔ خیر مقدم قرائت نمود ، یکی از طلاب افغانی که در مکتب مذکور مصروف اخذ تعلیمات عالی بود. متن آنرا بزبان دری ترجمه نمود.

علاوتاً هیاتی از ایرانی ها در آلمان بعضی وظائف ترجمانی را ایفاء می نمودند. در سفر لندن نطق امان‌الله شاه را علی محمد خان «پسر آدینه محمد خان بدخشی» ترجمه نمود . و هم باید گفت که : درسفرهندو مصر و لندن ـ سفر فرانسیس همفریز و هیات معیتی اونیز وظائف ترجمانی را اداء می نمودند. در هند و بمبائی سردار شیر احمد خان و سردار محمد عثمان خان امیر وظائف ترجمانی را انجام داده اند .در فرانسه یکنفر زن ترکی از مصاحبه های ملکه ثریا که بزبان فرانسوی مهارت کامل داشت ،وظائف ترجمانی حضور ملکه افغانی را ایفاء می نمود .

***

تاسیس جریدهٔ نوروز

امان‌الله شاه غازی بتاریخ یکشنبه (١٠) سرطان ١٣٠٧ شی بکابل ورود نمود . میرزا محمد نوروز خان لوگری «رئیس تعمیرات دارالامان» تاریخ این بازگشت را باصول جمل از عبارت «نوروز غازی جهان» دریافت که به‌حساب قمر ١٣٤٦ میشود .چون اسم خودش نوروز بود، این تاریخ را حسن تفال گرفت و هم اینکه توجه پادشاه ومردم را بطرف جرائد بیشتر دید،

ketabton.com - The Digital Library

،بوسیلهٔ محمدیعقوب‌خان‌وزیر دربار پیشنهادی بمقام‌سلطنت تقدیم‌نمود و امتیاز نشر جریدهٔ ئی را بعنوان«نوروز»بر خود حاصل کرد .و اولین شمارهٔ آن بتاریخ دوشنبه اول ماه اسدسال۱۳۰۷شمسی‌بمدیریت‌مسئول میرزا محمدنوروز و به‌نگارندگی‌میرزا میر غلام‌منشی(ولدمیرزا توکل چپرهاری)جلال‌آبادی ، درمطبعهٔ‌حروفی شرکت‌رفیق‌به‌سرمایهٔ‌شخصی ازچاپ برآمد . ادارهٔ جریدهٔ نوروز در کوچهٔ امین الملك‌شهر کابل و پیوست خانهٔ میر غلام‌منشی‌موقعیت‌داشت‌جریدهٔ نوروز در(۸)صحیفه و ماه دومرتبه نشر میشد . .

مکاتب ابتدائی ومکتب پولیس

امان‌الله شاه غازی‌بیست‌روز بعدازورود‌بکابل‌فرمان‌صادر کرد که : «۱۸۲»باب‌مکتب ابتدائی جدید درسرتاسر کشور و یك‌مدرسهٔ بزرگ بنام مکتب پولیس در کابل تاسیس‌شود و بدین‌مقصدمبلغ هنگفتی دربودجهٔ وزارت معارف انزوده شد .

قدردانی‌ازخدمات علمی

دربرج اسدسال ۱۳۰۷ ش ازحضور امان‌الله‌شاه‌غازی‌برای‌احمدبیگ پسرمرحوم جمال پاشا دوصدوشصت‌پوند و برای‌داکتر زایلر آلمانی یکصدوده پونددر برابر خدمات آنها که‌در راه تدریس و تعلیم‌در کابل انجام داده بودند طور بخشش اعطاً گردید .

***

تهیه دریشی برای وکلاء لویه جرگه

امان الله شاه غازی ـ روز شنبه (۱۶) سرطان ۱۳۰۷ ش فرمود که در نظر داریم سع الخیر از تاریخ (۲۵) اسد عیدملی (جشن استقلال) مانند همه ساله در پغمان برگزار گردد. و چون عنعنات ملی ما ایجاب می نماید که در خاتمهٔ مجالس کبیر ملی از طرف دولت وحکومت به وکلاء ملت لباس یاد گاری بنام خلعت اعطاء گردد و لهذا در این لویه جرگه مورد نظر ما آن است که برای هر یك نفر وکیل کلاه و دریشی از تکهٔ پیداوار وطن تهیه و قبل از برگذاری عیدملی اعطاء گردد. و البته این بنام تحفهٔ سفر ـ تحفهٔ عیدملی ـ تحفهٔ لویه جرگه مورد قبول خواهد بود.

وکلاء در سر اسم جشن وهم ایام لویه جرگه بالباس رسمی ملبس بوده اشتراك نمایند. و هم ماموریـن در سر اسم جشن ولویه جرگه باید بطور عموم دارای لباس منظم کلاه و دریشی عصری شامل شوند و در ساعات غیر رسمی پوشیدن لباس ملی هم مجاز است علماء و روحانیون باین شرائط مکلف نمی باشند.

***

جشن استقلال سال دهم

در سال ۱۳۰۷ ش جشن استرداد استقلال افغانستان از تاریخ پنجشنبه (۲۵) اسد تا (۳۲) اسد در مدت هشت شبانه روز برگذار گردید.

در این جشن یک تیاتر مرکس ارو پایی و پهلوان ترکی شرکت داشتند. دو نفر اکترس و دو نفر اکتور ارو پایی نمایش هایی دادند که بینندگان از ین طرز سپورت و ریاضت بدنی دچار حیرت شدند.

از انتظامات این جشن یکی آن بو د که امان الله‌شاه گفته بو د هر گاه مردمان تو انگر ملبس با کلاه و درویشی در جشن اشتراک کنند بهتر است تادر نظر مردم خارج حقیر ودو ر ازتمدن جلو ه نکنند .صوفی عبدالحق بیتاب در همین خصوص اشارتی نمو ده در همان و قت گفت :

جشن عیداست عز یز ان همه پغمان آئید بادر یشی و کله خدمت سلطان آئید
منتظم ساخته خود را به گلستان آئید رفته د ر باغ عمو می خو ش و خندان آئید
انتظامات خوشی داده نشان استقلال باعث تازگی دور اسان استقلال

* * *

حفظ استقلال

امان الله‌شاه در ماه اسد سال ۱۳۰۷ ش در موقع افتتاح جشن استرداد استقلال در پغمان گفت : او ل از لطف خداو ند است که بر من امداد کر ده است . و ثانیاً ازهمت و فعالیت شماملت محبوب من بو د که امروز باین تفاخر نائل استم و ر نه یکفر د عاجزی که بفکر ترقی شما درگوشهٔ ئی افتاده بو دم، کجا میتو انستم که ملتی را که باین بز رگی طرفدار خودساخته استقلا لشانر ا از کسانیکه مثل اژدها بدهن خود فرو بر ده بو دند بگیر م .

گفت : مر ایک فر د عسکر خدمتگا ر صمیمی ملت خو د بنو یسید .

گفت همچنین که تابحال بخدمت شماقو م نجیب کمی نکر ده‌ام امید دار م که آینده نیز در را ه حفظ نامو س و طن و شرف استقلال شمایک لحظه درنگ نکنم. و محافظهٔ استقلال خود را چطو ر باید بنمائیم؟ باید بقلوب اولا دخود ونسل هائیکه از آنها پیدامیشود حس وطند و ستی وفداکاری را تو لید کنیم زیرا و قتی که فداکار باشیم هیچ وقت استقلال از دست مانخواهد رفت. در صو رتی که او لا دصالح شما صاحب تعلیم و تر بیت باشد . حاجت بـــه

ریختاندن خون هم ندارد و محافظ آن معارف خواهد بود . و گفت: ــ دشمنان تان . در صورتیکه اولاد جامعه، فهیم و صاحب‌تعلیم باشند دست خیانت خود را باین شرف‌استقلال‌تان درا ز کرده نمی توانند . پس در معارف و تعلیم بکوشید و اولاد خودرا بغرض تعلیم‌و تحصیل در ممالك متمدن و بزرگ دنیا فرستاده از خوددور کنیدتانتیجهٔ کامیابی و دانش‌شان قوت الظهر بوده استقلال شمادوام کند.و ازاینجا محافظهٔ خطرات آتی استقلال را میتوانیدو بس .

وگفت : باقی آرزو های راکه بخصوص خدمت شما ملت بدل دارم بیان کرده نمی توانم اینقدر آرزودارم که‌اولاد ـ هستی ـ و زندگی خودم وقف ترقی‌و خدمت شما باشد . و دعا میکنم که‌خداوند ملت عزیز و ــ عسکر مرا همیشه‌فاتح و مظفر داشته باشد . و امروز این شرف و افتخار خدایا که‌بمااعطاء کرده‌یی‌برای عموم‌اقوام‌ضعیف‌و مظلوم دنیا عطاءبفرما وآنها را نعمت آزادی ببخش .

وگفت : چون روز اول سال دهم عیداستقلال تان‌است ، نمی خواهم درین روز مسعود باظهار درد های‌خود که‌برای‌ترقیات‌شمادر دل دارم خاطر شما را افسرده کنم ـ چه: (افسرده دلی افسرده کندانجمنی را)

سرمقالت نامهٔ‌آزادی شرق‌طبع برلین

نامهٔ آزادی شرق که بزبان دری و بنگارندگی عبدالرحمن سیف‌آزاد دربرلین پایتخت کشور آلمان ازسال ۱۳۰۰ش بطبع و نشر آغازکرده بود ، درایام‌مسافرت ، رسمی امان الله شاه درآلمان‌مقالات‌و خبر های خیلی جالب نشر نمود . پس ازآنکه امان الله شاه غازی وارد کابل‌شد

چهل روز بعداز ورود آن جشن استقلال در پغمان برگذارگردید بتقریب آن عیدملی، سر مقالتی را در شمارهٔ (۴۹) سال هشتم ۱۳۰۷ ش نشر نمود، که از هر لحاظ مناسب درج این کتاب مینماید. و فشردهٔ آن ازینقرار است:

«استقلال افغانستان بتوسط اعلیحضرت امان‌الله خان پادشاه افغانستان درسال ۱۹۱۹ میان تمام این پیش‌آمدهای سیاسی اهمیت و مقام مهم و مخصوصی را حائز است. در افغانستان فقط عزم و ارادهٔ رشادت و وطنخواهی شخص پادشاه و عدهٔ معدودی از وطنخواهان و سرداران قوای ملی افغانستان را ظفرمند کرد. البته فداکاری ملت افغان هم در گرفتن استقلال فراموش نشدنی است.

قیام این پادشاه ملی از لحاظ خودپرستی و جاه طلبی نبوده بلکه آزادی و پیشرفت و تمدن یک ملتی (افغان) منتها آرزو و کمال مطلوب این شخص بزرگ تاریخی بود. چنانکه او لین روزی که شمشیر خود را کشید گفت:

«تا افغانستان را ازدست دشمن نجات ندهم، شمشیر را در غلاف نخواهم گذاشت» یعنی او برای پیشرفت افغانستان فداکاری کرد نه برای ترقی خود و از همین جهت هم بود که توفیق و ظفر نصیب او شد. و یک افغانستان آزاد را که بزرگترین آمال او و سائر ملیون بود بچشم خود دید. اعلیحضرت امان‌الله شاه نجات دهندهٔ افغانستان و این مرد بزرگ تاریخی این مملکت برای استقلال و ترقی افغانستان نه فقط حکم یك سردار رشیدی را داشت، بلکه درعین حال سیاست مدار بزرگی بود. بهترین دلیل این مساله آن است که شخص بهترین موقع سیاسی را غنیمت شمرده آرزو های خود را که حکماً از دیر زمانی در پرده‌های دماغ او تولیدشده بود، عملاً و هر شخص متفکر و منصفی تصدیق میکند که تشخیص دادن یک. چنین

فرصت مهم سیاسی که درنتیجهٔ جنگ عمومی تولید شده و در حقیقت منحصر بفرد ، بود حقیقتاً شایستهٔ مقام یک مرد بزرگ سیاسی است و بس. استقلال و آزادی افغانستان تنها آرزوی این مرد نبود ، بلکه او یک افغانستان آباد و متمدنی را میخواست .و بهمین جهت پس از بدست آوردن استقلال وطن خویش برای ترقی دادن آن دامن همت بر کمر زده و باجدیت تمام راه نجات را میجست. ازمیان تمام اقداماتی که این شخص برای پیشرفت افغانستان کرده و بایدآنرا به لوحهٔ افتخارات او قرارداد ، همان توجه مخصوص این پادشاه ملی به معارف مملکت است.از همان زمان استقلال ، شروع به ترویج معارف مملکت خود نمود . دسته دسته جوانان افغان را باآنهمه مخالفت جهال و مغرضین . برای کسب معارف و تحصیل علوم به شهرهای بزرگ دنیا فرستاده و اشخاص باعلم و اهل فن زیاد ازممالك متمدنه به افغانستان خواست. بعلاوهٔ مدارس ابتدائی به سبک مدارس آلمان و فرانسه افتتاح نمود . نطق هائیکه آن جوانمرد وطنخواه درموقع فرستادن جوانان افغانی به ممالك خارجه ایراد کرده مقام بزرگی او راثابت مینماید همواره به آنها یاد آوری میکند که افغانستان شمارا عهده دار وظیفهٔ بزرگی نموده وهمیشه چشم براه شما دارد . تابه بیند چه ارمغانی برای او خواهید آورد . و باچه همتی وظایفی را که او به شمارجوع کرده است انجام خواهید داد .

اعلیحضرت امان الله شاه به محصلین افغانی همواره برادران ـ پسران و نورچشمان ـ خطاب مینماید ـ از آنها خواهش میکند که اگر پس از مراجعت من زنده نباشم بر سر قبر من حاضر شده بروح من بشارت و مژده دهید که مطابق نصایح من رفتار نموده ، در ایفاو ظائف و تکالیف و جدانی خود جدیت

نمو ده‌اید. بدین ترتیب پادشاه افغانستان برای رواج و رونق دادن معارف مملکت خویش و تشویق و ترغیب جوانان به کسب و تحصیل علوم خدمات زیادی نموده و اسر و زبودجهٔ معارف افغانستان، قسمت مهمی از تمام بودجهٔ این مملکت را تشکیل میدهد. هر کس جوانان افغانی را که در داخله و ممالک خارجه مشغول تحصیل هستند به بیند آیندهٔ روشن و درخشان افغانستان در نظرش مجسم خواهد شد.

عظمت و شوکت ظاهری، همه از میان میرود ولی بزرگواری و جلال معنوی یکنفر خادم علم و معرفت تا ابد در زبان اهل فضل و کمال جاری و محبت او در اعماق قلوب سردمان متفکر باقی میماند. و اسر و زملت افغان منتظر خدمات بزرگ از پدر خود یعنی آن پادشاه با افتخار است».

جریدهٔ سلی انیس در شمارهٔ سورخ (۷) دلو سال ۱۳۰۶ ش نوشت: (سعید ترین روزهای تاریخ افغانستان همان روزی بود که جوان غیور افغان و شاه با تدبیر و شهامت مملکت شمشیر همت را بکف گرفته اعلان نمودند افغانستان مستقل و خود مختار است. و اگر اسر و زما افغانیان در شخص اعلیحضرت غازی بین ملل عالم هر حسن استقبال یا گرمجوشی می شنویم البته شایستهٔ همه اقتضاآت و نتائج و اثرات همان ندای مقدس و عظیم بود).

* **

انعقاد لویه جرگه در پغمان

امان الله شاه غازی ـ از یکشنبه (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ ش یعنی از اولین روز ورود خود در کابل تا اخیر ماه مذکور، مهمترین موضوعات و ملاحظات ایام سفر خود را در مجالس رسمی و خصوصی در محضر و زراء

و رؤسأ ادارات مطرح نمو دند.و چون می‌بایست که آن همه مفکو ره ها باشتر اك فکرو نظر و کلاءمنتخب ملت افغانستان به تصویب بر سد، انعقاد— لو یه جرگه را بعدسپری‌شدن ایام جشن استقلال در برج سنبلهٔ ۱۳۰۷ ش در پغمان مدنظر گر فت .و تصمیم گر فت که در ضمن آنهمه مو ضو عات موضوع نهضت نسو ان و تشکیل یك حزب بنام (استقلال و تجدد) نیز در لو یه‌جرگه مطرح بحث‌قر ارداده شو د . و تار یخ انعقاداین لو یه جر گه ازسا عت(۹) صبح چهار شنبه (٦) سنبله مدنظر گر فته شد .

پیشنهاد به‌و کلای‌لویه‌جرگه

ازطرف‌جمعیت‌نسوان‌افغانستان

در او اسطهاسد که‌و کلاءملت‌افغانستان‌برای‌ا شتراك جشن‌د هم‌استقلال ولو یه جرگه‌بکابل‌حاضر شده‌بو دند ، عذر ا خانم‌یکی‌ا ز ز نان‌ر و شنفکر کابل مقالتی بـطو ر پیشنهاد به‌نشـر سپرد که‌اینك ماختصار آنر ادر این کتاب ثبت سینمائیم :

«هرشخص‌عاقل سیداند کـه‌تر قی هر ملت‌بسته‌به تر قی و دانش نسو ان است .اگر زن که نصف‌عدهٔ یك‌مملکت‌را تشکیل میدهد ، نادان باشد ،آن ملت از کجا میتو اند در میدان ز ندگانی قدم گذاشته و مقابل سیل‌بنیان‌کن حوادث استاده‌گی‌نماید .ازینجاست که‌یگانه‌قایدتوانای‌مایان‌نکته‌پردازدقائق پی‌بر ده و در مقابل‌جهل‌با تن تنهامقابله‌مینماید . همه کس‌میداندو حاجت به اظهار آن نیست کـه‌نهضت‌وجنبش تودهٔ‌نسـوان‌از اثـرجدو جهـدو کو ششهای شبارو ز ی و ز حمات طاقت سو ز آ ن یگانه حامی حقو ق ما :

امان‌الله شاه غازی است که‌نام‌ساپرده نشین هادر قطار زن‌های سلل‌زنده شدهٔ دنیا منسلك شده و تااندازه‌ئی از خمودت‌و جمودت‌بر آمده ،اسم‌زندگی خودرا از خودو بیگانه، از خارجی‌و داخلی‌شنیده و می‌شنویم .خوب‌دقت کنید که تنها همین‌محی وسر بی کل افغانستان و مخصوصاً ساتودهٔ پس‌ماندهٔ نسوان‌است که باهمه‌موجودیت‌خوددرقبال هزاران‌اشکال‌وسیلابهای کوه پیکر جهالت‌خودداری کرده و می کند .دیگرکدام یکنفر پیداشد که‌غمخوار حقیقی‌ساتودهٔ نسوان‌بوده‌باشد.سرمایه‌داران- متمولین- وسلیونرهای‌ما که بسیار پارك های قشنگ و قصر های مجلل دارند .کدام‌از کیسهٔ‌خود پولی درراه تعلیم ودانش ماصرف کرده اند .

بلکه بعضی از رجال‌جاهل و نادان‌در این‌قرن‌بیستم،درین قرن‌طلایی، درین‌قرن رادیو و تلگراف ، درین‌قرن فوتافون و دکتافون‌ما‌را‌از تمام‌حقوق بشری محروم گذاشته .....رویهمرفته زنهای افغانستان آمادهٔ هرگونه‌ترقی‌وپیشرفت‌است.....موقعیت جغرافیائی این خطهٔ پاك‌استعداد باندقریحهٔ تابناك‌هوش‌سرشار-چنانچه‌به سر دانش احسان نموده بمانسوان نیز بخش‌نموده و از بخش‌طبیعت‌حصهٔ پوره‌و سستوفائی راسالکم.اسابدبختانه جهالت‌و تعصب خشك‌دشمنان حقیقی علم ومعرفت ما حق حیات‌را ازما سلب نموده و از هرگونه حقوق بشری محروم کرده امااسروز الحمدلله ،به‌نیروی فکر و قوهٔ‌بازوی‌یگانه‌سربی‌ومحی‌خود امان‌الله شاه میتوانیم جوش دل و حرارت صادقهٔ خودرا نشان بدهیم اکنون‌وظیفهٔ‌وکلاء ماتودهٔ نسوان‌است که بایك شهامت اخلاقی‌و قوهٔ تدبیر و منطق بسیار قوی ازحقوق مشروعهٔ مادفاع نموده ودرقبال‌آن هرگونه‌فداکاری‌و جانفشانی‌دریغ‌نفرمایند . مابه‌وکلاء خود بیش از پیش

یاد آوری میکنیم که ازهمه اولتر رفع جهالت و نادانی سابعبارت دیگر یگانه دشمن خونخوار ساسیه روزان را نموده مکاتب و مدارس متعدد نسوان که در ان معلمات باعفت و اخلاق صحیح تعلیم نمایند. تأسیس نمایند. بیش ازپیش یك کودکستان (پرورشگاه اطفال) باصول اسروزهٔ دنیا که در ان تمام قواعد اخلاق و اصول تربیهٔ عالی موجود باشد ، افتتاح نمائید. زیراحال آتیهٔ یك مملکت بسته به وجود مادران تعلیم یافته و با تربیه است. مادر است که درد امان خود امان الله سی پرورد .....

اصول کارگری ـ رنجبری ـ زحمت کشی ـ فعالیت ـ جدیت شطاریت اخلاق ـ شهامت ـ عفت ـ تربیه وغیره که باعث اصلی زندگی و سرمایهٔ ترقی و پیشرفت حقیقی است بما بیاموزید . یك انجمن نسوان که مرکب از افراد فاضلهٔ وطن باشد ، بایك کتابخانه وقرائت خانهٔ مختصری که در آن هرگونه کتب و جرائد علمی ـ ادبی ـ اخلاقی ـ عایله وی ـ ترویبوی و غیره موجود باشد زود اززود تأسیس نمائید . که در ان هر روز یا هفته دو سرتبه یاسه مرتبه فاضله ها خانم ها و دوشیزگان وطن از هر طبقه و صنفی که باشد جمع شده مذاکرات علمی و ادبی نمایند . برای پیشرفت اسورزندگی خود مسائل ضروریهٔ حیاتیه را سنجیده و افکار نوین و آرای زرین خود را برای بهبود ساتودهٔ نسوان پیش کنند . و نتیجهٔ این همه آرای خود را بصورت یك جریدهٔ هفتگی یا یك مجلهٔ ماهیانه منتشر نمایند .

عمر بگذشت و بمردیم درین کنج قفس آه افسوس که راحت نکشیدیم نفس

آنانکه آرزومند ترقیات افغانستان هستید از همه اولتر تربیت و تعلیم نسوان را

از فرایض ایمان و واجبات و جدانی خود دانسته به توسعه و بسط معارف نسوان بکوشید » .

برای اینکه عموم و کلاءلو یه جرگه از ین پیشنها د جمعیت نسوان اطلاع یابند متن مفصل آنرا در شمارهٔ سورخ (۲۱) اسد سال ۱۳۰۷ ش جریدهٔ ملی انیس به نشر سپردند .

***

چون فکر نهضت نسوان و تعلیم و تربیهٔ نسوان سو ردنظر روشنفکران وقت بود، برهان الدین کشککی جلال آبادی در همان وقت ابیاتی گفت که اینك پرداخته میشود :

بی دانش وعلم کار نسوان هرگز نرسد سری به سامان
زن جاهل وسرد وهمچنان وی فریاد ز زادهٔ دو نادان
در خانهٔ شوهر خردمند زن گشت چو بی خبر زدوران
این بار نمی رود به منزل این کار نمی رسد به پایان
سر دو زن اگر شدند دانا هرمشکل خانه گردد آسان
ای دختر دور طلایی بشتاب بجانب دبستان
درحاجت علم وفضل و دانش فرقی نبود تر از سردان
این گوشه نشینی است تاکی این پرده گزینی است تاکی

دورطلایی مقصد از دورهٔ ترقی علم و معارف ونهضت های جدید دوردوم عصر اماذی است.

***

افتتاح لویه جرگه

لو یه جرگهٔ پغمان به‌ساعت(۹)صبح چهار شنبه(٦)سنبلهٔ‌سال۱۳۰۷شمسی به‌نطق‌امان‌الله شاه غازی افتتاح‌ودر همین رو زشو رای دو لت‌به‌شو رای ملی تبد یل‌و ازطرف و کلاء سلت ا فغا نستان به تصو یب رسید. رئیس‌الوزراء نیزدرهمین روزتعیین وتصو یب گرد ید.

شورای‌ملی

امان‌الله شاه در بدو جلوس خود مجلس‌وضع قوانین تشکیل‌داد و نیز ادارهٔ شو رای علو م و شور ای دولت‌بو جو دآو رد .چون‌سر دم به‌انتخاب‌و کلاء ازجانب خودشان هنو ز نظر بمقدمات کار پو ره‌آگاهی نداشتند حکو مت ازطرف هرسمت و هر ملیت افغانی اشخاص‌عالم‌و فاضل‌و دار ای تجر بهٔ هر قو م را به‌حیث و کیل انتخاب کرده به‌جر گه های‌ملی‌و شورای‌دو لت و شو رای‌علوم حق عضو یت میداد .و ازو کلاء و اقعی خو د اقوام‌و قبائل‌شناخته میشدند. و چنانکه تصو یب لو یه‌جرگه‌ها شاهد است.وهمان شو رای دو لت درحقیقت شو رای ملی بو د (۱).

---

(۱)بتاریخ ۲۳میزان سال ۱۳۰۸شمسی در خطابشی‌حکومت‌جدیدنو شته شدکه : « شو رای‌ملت : و کلای ملت از تمام اهالی بمر کز می‌رسند، صو رت‌انتخاب‌بطو رسابق‌بو ده، وکلارا اهالی از دانشمندان و علماء و صادقان‌وبهی‌خو اهان که‌ملت‌بر آنها‌اعتماد کلی‌داشته‌باشند، خواهدداشت»(*)

امان‌الله شاه روز پنج‌سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی در خصوص تأسیس شورای ملی افغانستان گفت : «درین ظرف ده سال کوشش یگانهٔ من و سیاست من این بود که ملت خود را بیدار و مقتدر بسازم . به‌تمام کارها ئیکه لازم است یك مملکت قانونی حق داشته باشد. و یك فکرم این است که باید شورای دولت به‌شورای ملی تبدیل شود . امروز شورای دولت بنام شورای ملت (*) تبدیل و تماماً وکلای ملت در آن شامل باشد. و از طرف حکومت در آن کسی تعیین و مقرر نشود . عموم وکلای ملت در همان روز تائید و تصویب نمودند . بتاریخ چهارشنبه (٦) سنبله نام شورای دولت به‌شورای ملی تبدیل گردید . رنگ بیرق ملی افغانستان تا او اخر ماه اسد سال مذکور سیاه وسرخ بود واز (٦) سنبله که‌لویه‌جرگه‌در پغمان دائر گردید : سیاه ـ سرخ ـ سبز ـ تعیین گردید چرا که حکومت مشورتی و حکومت مطلقهٔ ملی ایجاب چنین شرائطی نمود .

امان‌الله شاه فرمود : «ملت افغان اختیارات خود را بمن سپرده‌اند. اما ملت افغانستان الحمدلله بیدار و هوشیارانه خدمت خود را خودشان میکنند. تنها من یك خدمتگار شان هستم که صورت تصویب و کلاء شان را برای مصالح امور شان در مواقع اجراء گذاشته امر میدهم » .

(*) یعنی شورای ملت مانند دورهٔ امانیه و بالخصوص که در لویه‌جرگهٔ سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی بار دیگر به تصویب رسید ، تائید گردید . زیرا که شورای ملت بهمین اساس در عهد امانیه وجود داشت و وکلاء ملت افغانستان جداً خواهان تائید آن بودند . (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

امان‌الله شاه در ماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی در خصوص تشکیل حزب گفت:

«برای پیشبرد امور مملکت بهترین وسیلهٔ اساسی این است که اشخاصی که مملکت را اداره میکنند بلکه سائر افراد با هم هم‌آهنگ باشند لهذا باید یک فرقهٔ متحد (حزب) بروی کار آید. وخواستم یک فرقه تشکیل دهم، اسم این فرقه «فرقهٔ استقلال و تجدد» است. و قتی که این حزب تشکیل شد در این قانون تغییر رونما خواهد شد.

دیگر از حکومت ملی امانیه یک سند بزرگ اینکه: از روز (۱۱) سرطان ۱۳۰۷ شمسی تا روز (۸) میزان ۱۳۰۷ شمسی متن سفرنامه و معاهدات و عوائد سفر خود را صریحاً به مجالس ملی و عموم مأمورین دولت اظهار و بیان فرمودو تا به درجهٔ ئی که هر فرد قانع شده و پیشنهاد کردند که رئیس اعلی هیأت‌های سیاسی واقتصادی هم بعد از ین خود پادشاه غازی باشند.

امان‌الله شاه به لویه جرگه گفت: یک قانون وضع شود: ملاهائیکه تدریس و وعظ می کنند باید شهادتنامهٔ علمیت داشته باشند. و برای ملاهای دیوبند حق ورود به افغانستان داده نشود. و گفت: «اگر ملت لازم میداند قوای حربی زیاد تر داشته باشند، یک اعانه باید برای پنجاه هزار تفنگ که امروز در یک کمپانی فرانسوی موجود است بدهند».

امان‌الله شاه غازی در این لویه جرگه یک نشان جدید را که ترسیم نموده و اسم مبارک «الله» و «محمد» بالای آن و شکل کوه و آفتاب در حال طلوع و خوشه های گندم بحیث تاج استقلال «یادگار احمدشاه بابا» باطراف آن ترسیم یافته بود، در لویه جرگه به تصویب رسید.

***

رفع حجاب

فقرهٔ رفع حجاب در لویه جرگهٔ پغمان (سنبلهٔ ۱۳۰۷ شمسی) بدون یك دفعه از زبان اعلیحضرت امان الله شاه شنیده شد. دیگر هیچ یك مذاکرهٔ رسمی در این خصوص صورت نگرفت. همان یك بار هم اعلیحضرت امان الله شاه بطور تذکار ومثال گفت: «مثلاً من مسألهٔ حجاب را آزاد میگذارم» و گفت: «تنها چیز یکه رعایت آنرا مینمایم مسألهٔ تستر شرعی است یعنی اگر دیدم بیشتر از حدود دیکه در شرع انور آمده است، مثلاً دست ها الی بندشان و روی الی زنخ. اگر بیش از ین بی‌ستر دیدم مجازات و جلوگیری خواهم نمود».

تقریباً باین مفاد پادشاه غازی چند جملهٔ راجع به رفع حجاب ایراد فرمودند و خلاص آنکه حجاب آزاد است، هر که منفعت خود را در ان می بیند البته بآن مقید و هر که ضرر آنرا سید اند، آنرا رفع خواهد نمود. و سردسانی که نسبت به سفر اعلیحضرت امان الله شاه بجانب آسیا و اروپا روی بعضی مسائل مهم عقده گرفته بودند و شمه ئی از مطالب خود را در جرائد خارجی به چاپ سپرده بودند. همین کلمات اعلیحضرت امان الله شاه رادر لویه جرگهٔ پغمان استناد گرفته جمعیت هایی را تحریك نمودند که تفصیل تمام آنرا تحت عنوان «اغتشاش» میتوان نوشت و از سرام این سیاحت نامه ویا سفر نامه که فوائد و نتایج علمی و فنی و تمدنی و تخنیکی آن مد نظر است، بعید مینماید. اما برای اینکه اکثر نوجوانان از جریان حوادث و وقایع سال ۱۳۰۷ شمسی اندك معلومات داشته باشند، شرحی از نظر خواهیم گذرانید.

چنانکه از عزیمت علیاحضرت سراج الخواتین و الدهٔ معظمهٔ اعلیحضرت امان الله شاه غازی در برج ثور سال ۱۳۰۷ شمسی از کابل به جانب جبل السراج و توصیه به بزرگان

سمت شمالی در صفحات قبل حرف زد یم . از برج حوت سال ۱۳۰۶ شمسی و ماه حمل سال ۱۳۰۷ شمسی در سمت جنو بی اسباب شور ش بظهور آمد تا آنکه بهمت سر دم دفع گر دید و اینك شرح آنراسی پردازم : سصادف به ایاسی که امان الله شاه در خارج اقامت داشت جوانی بنام کرم خان در سر حد جنو بی افغانستان وار دشد . سحافظین سرحدی افغانی چون تجاربی از سال ۱۳۰۳ شمسی داشتند ، او ر ادستیگر کر ده به کابل فر ستادند . و او خو ددر کابل اقر ار کرد که : ناسم کرم خان ونام پدرم سر دار خان پسر امیر محمد یعقو ب خان و سادر م از سر دم راولپندی بو ده است . و گفت (۹) سال از فوت پد ر م میگذر د . پدرم در کشمیر اقامت سیداشت و جای بو دو باش سن سری نگر سر کز کشمیر است . عمرم در سرحلهٔ (۲۵) و به پښتو و ارد و تکلم سی توانم و سوادندار م و گفت : د ر ین او قات (دلو وحوت سال ۱۳۰۶ شمسی) شخصی در کشمیر در و ازهٔ حو یلی سر ا کو بیدن گرفت ، نو کر م رفت و دید که سر د فقیر ی است . پو ل فر ستادم نگر فت و گفت خو د شمار ا سی طلبم . نز د فقیر ر فتم گفت : سن سیدانم که شما از سدتی خیال ر فتن به افغانستان دار ید ، و حالا و قت خو ب سساعد و نز دیك بهار است باید بر و ید . فقیر گفت : اول در علاقهٔ بنو ن بروید و در آنجا یکنفر سید صاحب کمال است با او سلا قا ت کنید و او در حق شما دعا سید هدو به ر فتن شما به افغانستان دلالت سیکند سن از اظهار ات همان فقیر از سر ی نگر به سمت بنو ن ر و ان شدم و باسید سلاقات کر دم . سید گفت : باید از بنو ن به سیرام شاه واز آنجا به علاقهٔ خو ست بر و ید و دو نفر سید را باسن همرا سساخت . به طر ف سیر ام شاه ر و ان شدم و نسبت سردی هو ا چندوقت در همانجا ساندم وبر ای اینکه کسی سشتبه نگر دد ، از گذار ش

احوال خود بیان کردم. سردم آنجا و قتی دانستند این نواسهٔ امیر است و مال باخود دارد ، کالا و اسباب سرا سرقت کردند. چون تنگدستی رخ داد، همان دو نفر سیدو هم یکنفر ملازم از من جداشده فرار کردند . و قتی به خوست رسیدم وشرح حال خود را بیان نمودم سردم بدور من جمع شدند ، ازینکه پنج سال قبل کاکا یم عبدالکریم خان کمر بدعوی امارت بسته به علاقهٔ خوست وارد شده بود ،سردم وارخطاو سر اسیمه شده سرا دستگیر کرده بکابل فرستادند». این خبردر همان ایام تشویش زیاد بر سردم تولید کردو فهمیده شد که واقعهٔ عبدالکریم را اعاده کردن میخواستند ،چون از اثر حملهٔ وزیری ها توانائی خودرا ازدست داد و هم دو نفر همراه او از بیم سردم فرار کردند بآرزوی خود نرسید. این تحریکات برای آن بود که امان الله شاه درماه حمل سال ۱۳۰۷ شمسی قصد عزیمت بجانب کابل نماید. این حرکت وشهرت ورود نواسهٔ امیر درسرحد جنوبی یک ولوله وشورش مدنظر بود که اگر اهالی آن سمت فریب می خوردند واقعهٔ سال ۱۳۰۳ شمسی اعاده میگردید. بعد ایام لویه جرگه سه نفرعالم از کابل بسمت جنوبی رفته به تحریکات اهالی و عساکر آغاز کردند . تاآنکه سردم از خوف سو افقت نکرده و عساکر مقیم خوست آنهارا به کابل فرستادند . دو نفراز آنها بروز (۱۵) سیزان درسیاه سنگ کابل اعدام و یکنفر محکوم به حبس گردید .علیاحضرت والدهٔ امان الله شاه کرم خان را ازحبس نجات داده به هندوستان فرستاد واین یکنفرعالم هم باآنکه محکوم به اعدام شده بود ،ازوی نیزشفاعت نمودوگفت اعدام نشود واما درارگ به قید نظر دولت باشد .

بروز (۱۴) عقرب ۱۳۰۷ شمسی واقعات سمت مشرقی شدت آغاز کردواز ماه سنبلهٔ سال مذکور ازطرف سمت شمال و علاقهٔ تگا و شورش نمایان

گردید. درماه میزان سال مذکور (۴) نفر سلا ازدیوبند وارد تگاوشده اهالی را تحریك به مخالفت دولت امانیه نمودند. تاآنکه کابل بروز جمعه (۲۲) قوس ۱۳۰۷ شمسی مورد حملهٔ سقو واقع شد.

پیشنهادی که مخالفین در او اسطماه جدی بدولت پیش کردند یکی پس خواسته شدن محصلات افغانی از ترکیه بود که درماه میزان برای تحصیل طبابت و قابله گی به ترکیه فرستاده شده بودند و دیگر اینکه: علمای دیوبند به افغانستان وارد شوند. شرط شهادتنامهٔ تدریس برداشته شود. توزیع تذکره سوقوف و بصورت قومی باشد، هرزن برقع چین دار بپوشد. چون خونریزی شدید بهمین نام رخ داده بود امان الله شاه منظور نمود و بروز (۱۷) جدی سال ۱۳۰۷ شمسی این خبر در جریدهٔ امان افغان انتشار یافت (۱). و این مختصری بود که درین صفحات لزوماً اشارت رفت و تمام جریان دورهٔ اغتشاش که چگونه و به چه ذرایع آغاز و انجام یافت. درخور گنجایش کتاب جداگانه است.

***

(۱) ۱۶ نفر متعلمات افغان که در اوائل ماه میزان ۱۳۰۷ شمسی از کابل به ترکیه فرستاده شدند. در برج عقرب ۱۳۰۸ شمسی واپس خواسته شدند. یکشنبه اول جدی وارد کابل شدند. وقتی که ازآنها سؤال شد که برای آموختن کدام علم به ترکیه اعزام شده بودید؟ گفتند: برای آموختن قابله گی و امراض نسایی و این وقت حکومت لازم دانست که وزارت معارف و وزارت صحیه بلامعطل دو دختر از قابله های ماهر ترکیه را استخدام نمایند.

خاطرهٔ سفرمسکو

امان‌الله‌شاه بر و ز (۳) سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی هنگام پذیرفتن اعتمادنامهٔ نمایندهٔ‌مختار اتحاد شور و ی سوسیالیستی درافغانستان به‌ل ـن ـستارك گفت:

«بطو رو اضح مناسبات‌ذات البینی مار ادر اوآنیکه من درمسکوبودم مشاهده تو انسته بو دم‌چنانکه‌از طرف حکو مت شما بطو ر خیلی‌صمیمانه‌و پر حر ارت از من پذیر ایی بعمل آمد و خاطر ۀ آن نز د من پایدار خو اهد بو د».

***

اعزام یکصدو شانزده‌نفرمتعلم ومتعلمهٔ‌افغانی به‌انقره

یکی از نتایج مثبت‌سفرامان‌الله‌شاه‌غازی اعز ام طلاب و طالبات‌افغانـــی به کشور های خارج است، که ازجمله صدنفر محصل و (۱۶) نفر محصله بر و ز (۸)میزان سال ۱۳۰۷ ش طی مر اسم خاص ازکابل براه جلا ل باد و تو ر خم به‌تر کیه‌فر ستاده‌شدند. تابه مصارف آن کشو ر بر ادر مسلمان و دو ست‌در ر شته‌های مختلف تحصیل‌نمایند. امابر ای اینکه این‌مو ضو ع به‌تصو یب و کلای‌ملت نیز برسد، در برج سنبلهٔ سال مذکورموافقت‌وکلای ملت‌در پغمان حاصل گردید. بدین‌مناسبت‌محفل‌و داعیه در پهلوی‌قصرستو ر در حضو ر پادشاه‌و ملکهٔ‌افغانستان‌و به ا شتر اك یکهز ار نفر بعمل‌آمد. که‌ساعین جر یا ن آن مر اسم ر ا گذارش میدهیم:

ر وز جمعه (٦) میز ان ، امان الله شاه‌غازی .نظام الدین خان‌ر ئیس‌شر کت، حفظ میو ه‌و قندسازی ر ا که این و قت‌نائب ر ئیس اعلی کلوپ امانیه‌بود ، هدایت‌دادند که بهمر اه‌و ز یرمعارف ووز یردر بار در پیش ر وی قصر ستور ،

محفل و داعیه به افتخار طلاب وطالبات ترتیب بدهند و بر وی سیز ها ، مجلدات معاهدات و قرارداد ها نیز موجود و مرتب باشد . تا کسانی که در خصوص گذارش این سفر و تصامیم دولت و حکومت معلومات خواسته باشند فی المجلس معلومات داده شود و هم مدعوین از مرام های دولت و کار ها ی که در این سال انجام یافته و مورد بحث و مطالعه و موافقه قرار گرفته است ، بی خبر نمانند (۱).

روز برگذاری محفل بزرگ یکشنبه (۸) میزان ۱۳۰۷ ش تعین گردید

وسایه بان بزرگ در چمن طرف جنوب قصر ستور برافراشته شد.

درصدر مجلس : روی تخت بزرگ، چوکی بلند (محل خطابه) برای پادشاه غازی مرتب شده بود و مقابل پادشاه، هیأت وزرأ و کور دیپلوماتیک مقیم کابل و بعد ازان ماموریین عالی رتبهٔ ادارات دولتی موقع داشتند.

بطرف راست مجلس خانم های افغانی بالباس ها و آستین های دراز بارو پوش که صرف چشمان آنها دیده میشد . نشسته بودند.

---

(۱) این هدایات برای آن بود که در آن ایام ، بعض کسان تحت تاثیر پروپاگند جرائد خارجی رفته در مورد سفر اعلیحضرت شاه غازی در اروپا و ترکیه سخنانی در اخفا سی گفتند و دولت اعانیه که سیاست خیلی روشن داشت و میخواست هر امری را بصورت موثق و مستند در مرحلهٔ قبول عامهٔ مردم برساند و این ترتیبات برای آن بود که اگر کسی اندک اشتباهی داشته باشد از روی اسناد خود را قانع بسازد. (عزیز الدین وکیلی پوپلزائی)

نمایندگان جراید نیز درجاهای معین اخذ موقع کرده بودند.
ساعت (۹)و (۲۰) دقیقه — امان الله شاه غازی درمحفل حاضر گردیدند.
بعد ازقبول سلام برمحل خطابه رفته این کلمات را بیان نمودند: /
« آرزو دارم که به‌صحت باشید، الحمد لله که شمارا عافیت می‌بینم. میخواهم محصلین ومحصلات‌ما که به‌ترکیه میروند اول بااوشان وداع کنیم. پس حاضرشد: شروع به صحبت نمائیم».

امان‌الله‌شاه‌غازی، بروی‌هر فرد محصلین و محصلات دست کشیده بهر نفر شان بطور علیحده اظهار شفقت پدرانه و سر بیانه ابراز داشته باهرکدام جداجداوداع نمودند. ملکه ثریا نیز روی‌هر یک آنها را بوسیده و باهر نفرشان (باامان خدا) سیگفت. بعد ازطی‌مراسم، پادشاه و ملکه و عموم حاضرین و اپس بجاهای خود آمدند.

محصلین و محصلات بجهت احترام و مراسم وداع، از پیش روی سایه بان عبور نمودند. و حاضرین بپااستاده باکف‌زدن‌های‌متوالی بدرقه می‌نمودند.

در اخیر قطار محمد اسمعیل‌خان قونسل (سابق مدیر مکتب حکام) که‌سبصرمحصلین ومحصلات‌اعزامی‌ترکیه‌مقررشده‌بودنیزازحضورپادشاه غازی مرخص شد.

دراین‌موقع که‌عموم‌حاضرین‌منتظرمعلومات‌بیشتربودند، امان‌الله شاه‌گفتند که:

«یکصدنفر محصل است که‌اینها امسال‌دورهٔ‌ابتدائی‌راطی کرده شهادت نامهٔ دورهٔ‌ابتدائی راحاصل کرده اندوشانزده نفر محصله است که اینها درسال روان رشدیهٔ دوم مستورات وطن‌خود را طی کرده اند

وگفتند : وقتی که‌من به ترکیه رسیدم حکومت دوست و برادر ما ترکیه این طلبای‌ما را بخرج‌خود حکومت ترکیه‌قبول فرمود که‌در مکاتب مختلف آن مملکت درس بخوانند البته‌بعد ازطی‌مراحل رشدی وا عدادی‌به تحصیل فنون حرب مشغول میشوند، هکذامحصلات عزیز ما چند نفر داکترس‌و قابله و چند نفرشان‌در دارالمعلمات‌ترکیه داخل شده برای‌وطن خود داکترس ها و قابله ها و معلمات ماهر و فاضلی خواهند آمد .

قسمت های اول خواهر های وطن خود را از بلای سبر مدرد های مخصوصه و ولادت های مهلک نجات خواهند داد . ما باید دعا کنیم خداوند متعال اولاً مارا کامیاب نماید تامو فقانه بوطن عزیز خود افغانستان مراجعت نمایند . و ازحکومت ترکیه هم‌باید تشکرکنیم (۱)

بعدازطی‌مراسم وداع بوقت قبل‌ازظهر یکشنبه (۸)میزان۱۳۰۷ ش یکصد نفرمحصل وشانزده‌نفرمحصله درتحت ادارهٔ‌محمداسمعیل خان‌قونسل ازشهر کابل به راه جلال آباد و تورخم ، عازم‌ترکیه‌شدند و برای اعزاز و افتخار طلاب وطالبات و هم اینکه چون‌درطول راه مشرقی‌امنیت‌آنقدر وجود نداشت‌و بعضی دسته های‌ناعاقبت‌اندیش‌به تحریک‌اجنبی‌مانع اعزام طلاب میگردیدند یک‌تعداد عساکر به‌مواظبت‌پسران‌و دختران‌از کابل‌تاتورخم بصورت بدرقه و محافظه مامور شدند .

---

(۱) امان الله‌شاه غازی‌پس از اتمام‌این کلمات،صورت مجمل‌و مختصر سفرنامهٔ خود را قرائت‌نمود . و نقشهٔ خط سیر خود را که‌درعقب سر به یک تخته آویخته بود به بینندگان نشان میداد .

سفیر آنوقت افغانستان در انقره غلام جیلانی‌خان (برادر غلا نبی‌خان) بود و از طرف سلکه ثریا هدایت‌داده شده بود که‌خانم‌غلام جیلانی‌خان سفیر از متعلمات افغانی‌در انقره‌سرپرستی‌وسوا ظبت‌نمایدو از پیشرفت‌های علمی آنهاو ارسی نموده بکابل خبر بدهد .

در وقت اعزام عمراین‌د ختران بیش‌از دو از ده سال‌نبود . باآن‌هم‌طبق هدایت‌سلکه‌ثریا بالاپوشها و کلاه‌و روپوشهای که‌محض‌دوچشم آنهاسعلوم میشد سلبس بودند . و چنانچه‌عکسی که‌سوجو دمانده‌شاهداین‌حقیقت‌است اسان‌الله شاه گفت : هر وقت‌چون خبر میرسد که از باعث نبودن‌قابله‌ها و دکترس ها در وطن‌ما ده‌هازن‌در اوقات‌ولادت اطفال از بین می‌روند و وقتی که من به‌ترکیه رسیدم ازحکومت آنجا خواهش نمودم سعلمات بکابل بفرستندتامکتب داکتری‌زنانه و مکتب‌قابله‌گی‌راتدریس نمایند، کمال پاشاو عصمت‌پاشاگفتند که: «اولتریك‌تعدادمتعلمات که‌سنین عمرشان از (۱۲) بیشترنباشدبه‌ترکیه بفرستندتادراینجاو باسصارف این‌دولت تعلیم و تربیت شوند . و این‌یك اقدام زودثمر بحال افغانستان‌است.و من مشورت‌برادرانه‌و دوستانهٔ‌آنهارا به‌خوشی‌پذیرفتم‌و دوماه پیش‌به‌وزارت سعارف‌هدایت‌دادم. چه‌تاوقتی که‌عمارت و سامان‌و وسائل‌تدریسی‌آماده گردد و سعلمات ما هر استحضار یابند وقت زیادی‌گذرد و امادر کابل سکتب‌طبابت‌زنانه‌و سکتب قابله‌گی‌عنقریب تأسیس‌خواهیم‌نمودو این یك اقدام عاجل است که‌درحال مفید دانسته شانزده نفر محصله‌رابه‌ترکیه فرستادم ».

***

وقتی این جمعیت اطفال از سرحد افغانی بروز (۸) میزان ۱۳۰۷ شمسی عبور نمودند. یك ماه بعد آتش اعتشاش از درهٔ سنگو خیل افروختن گرفت.

گفته میشد که پادشاه این دختر های مسلمانرا بکافر هاسپرده و پسران کافر شده بوطن می‌آیند و خبر این شرارت بروز (۱۴) عقرب رسماً نشر شد. وگذارش‌های لویه‌جرگهٔ ماه سنبله در پغمان ودستگیر شدن سه نفر در سمت جنوبی همه بهانه گرفته شد و چهار نفری که بنام تعلیم یافته گان دیوبند وارد علاقهٔ تگاو شده بودند، عین همین حرف‌ها را می‌گفتند و مردم را به شورسی آورد ند. امان‌الله شاه غازی احمدعلی‌خان لودین را از آلمان بکابل خواست و به‌صفت رئیس تنظیمیه بطرف ولایت پروان وعلاقهٔ تگاو فرستاد تا از ین پروپاگند های خانمانسوز جلوگیری کند. زیرا که او قبلاً حکمران آن سمت بود و بنام آخوندزاده حمیدالله تگاوی فرمان نوشت که به همراه احمدعلی‌خان لودین همکاری نمایند وسر انجام تمام این حوادث را تاریخ مکمل دورهٔ اسانیه تنظیم خواهد نمود وضبط این جریانات از پیرایهٔ این کتاب سیاحت‌نامه که موضوعات علمی ـ فنی ـ تخنیکی ـ تمدنی و سیاسی را در بر دارد، عدول می نماید و این تعصب دیروقت باقی‌ماندو خلص آنکه یك تعداد آن بچه‌ها درسال ۱۳۱۶ شمسی و تعداد دیگر درسال ۱۳۱۸ شمسی پس از فراغ تحصیل بکابل آمده شامل کار شدند.

ازجملهٔ همان (۱۶) نفر محصلات افغانی یکی گوهر خانم است که از سال ۱۳۱۸ شمسی معلمهٔ نسوان و درسال های اخیر سرمعلمهٔ مکتب سلکی مؤسسهٔ دسیرمنو تولنه مقرر وبتاریخ (۳۰) ثور سال ۱۳۴۸ شمسی در اثر عارضهٔ قلبی در ابن‌سینا روغتون کابل وفات یافت. درماه قوس سال ۱۳۰۸ شمسی

عدهٔ یی‌محدودی از ا ن‌دختر ان‌بکابل‌خو استه شدند اما اکثر بدروس خو د دو ام داده کاسیابانه بو طن بر گشتند .

***

تغییر وتبدیل سفرا ی افغانی

امان‌الله شاه‌غاز ی‌پس‌ازبازگشت‌سفرار و پا ، نظربملاحظات‌خو دش‌مناسب دیدند که‌د رتغییر وتبدیل بعض‌ی‌از سفر ای‌افغانی‌اقدام‌و ر ز ند. تار یخ صدو ر این اسر پنجشنبه (۱۹) میز ان سال ۱۳۰۷ شمسی‌و نتیجه از ینقرار است:

سیدمحمدقاسم‌خان ، سابق‌جنر ال‌قو نسل‌افغانی‌د ر د هلی‌سـفیر مختار افغانی د ر ر و ما پایتخت ایتالیا .

محمدامین خان(۱) سابق‌مدیر شفرو قلم مخصوص و ز ارت امو ر خارجه‌ـ سفیر مختار افغانی د ر بر لین پایتخت کشو ر آلمان .

حبیب‌الله خان طر ز ی‌مدیر شعبهٔ‌هندو ار و پادر و ز ا رت‌امو ر خارجه به‌سفارت مختار ی افغانی د ر پار یس تعیین گر دید .

مقرری‌ها

حبیب‌الله خان معین و زارت حربیه از همر اهان‌سفر امان‌الله‌شاه‌غاز ی ، به

---

(۱) د رسال ۱۳۰۶ شمسی‌از همراهان‌سفر امان‌الله‌شاه‌غاز ی‌ـد رسال ۱۳۰۱ش شمسی کاتب‌وزارت مختار ی افغانی د ر بر لین و پس ازسفر امان الله‌از ار و پا ۱۳۰۷ شمسی‌سفیر مختار افغانی‌د ر بر لین و د رسال ۱۳۰۹ شمسی‌د ر کابل و فات یا فت . مذکو ر خو اهرز اده‌وداماد محمدو لی خان و ازسر دم د ر و از بو د .

بتاریخ چهارشنبه (۱۸) میزان ۱۳۰۷ شمسی موقتاً به نائب الحکومتی بلخ بعوض عبدالکریم خان علوسی مقرر شد .

***

علی محمد خان بدخشی و زیر مختار افغانستان در روما پایتخت ایتالیا بکابل خواسته شد و روز جمعه (۲۹) سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی بکابل رسید . و روز چهار شنبه (۸) عقرب سال مذکور وزیر تجارت مقرر گردید .

***

میر محمد حسین خان سابق وزیر مختار افغانستان در تهران روز چهارشنبه (۸) عقرب سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس محکمهٔ تمیز ماموریں مقرر گردید.

***

سردار شیر احمد خان سابق وزیر مختار افغانستان در ایتالیا که به همراه محمد ولی خان بتاریخ پنجشنبه (۱۱) جوزا ۱۳۰۱ شمسی وارد کابل و رئیس شورای دولت مقرر و در سال ۱۳۰۳ شمسی وکیل وزارت امور خارجه ودرسال ۱۳۰۶ شمسی قونسل افغانی در کراچی و همدران سال از رجال همسفر امان الله شاه و در ماه سنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس شورای ملی تعیین گردید .

بتاریخ چهارشنبه (۸) عقرب سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس تفتیش عمومی مقرر و در برج جدی سال مذکور بریاست الوزراء تعیین گردید .

***

عبدالهادی خان سابق وزیر تجارت در نیمهٔ ماه جدی سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس مجلس اعیان مقرر گردید .

غلام نبی‌خان‌چرخی‌تاماه جدی سال ۱۳۰۸ شمسی سفیر افغانستان‌درمسکو بود (۱).

معاهدات وموافقت نامه‌ها

امان الله شاه غازی در اوان مسافرت هشت ماههٔ خود در کشورهای آسیایی و اروپائی‌بیک‌سلسله‌معاهدات وموافقات مفید نائل گردیدند که اینک‌شرح مختصری ازان را از نظر می گذرانیم :

۱- معاهدهٔ سودت بادولت‌مصر که‌تقررنمایندگان طرفین در خاک های جانبین (کابل ـقاهره) قبول شده است.

۲- معاهدهٔ سودت باحکومت پولند و تصدیق معاهده یی که ازطرفین نسخه‌های تصدیق شدهٔ آن تعاطی گردیده است .

۳- معاهدهٔ سودت بادولت جاپان.

---

(۱) دروقت‌ورود امان‌الله شاه‌درمسکو میرزامحمدخان‌وزیرمختار افغانی درمسکو بود و در بهارسال ۱۳۰۰ شمسی‌غلام نبی‌خان‌مقرر شد . و در ماه حوت سال ۱۳۰۸ شمسی محمدعزیز خان بجای او مقرر شد .

احمداعلی‌خان‌لودین ازسال ۱۳۰۵ شمسی‌تاسنبلهٔ سال ۱۳۰۷ ش وزیر مختار افغانی مقیم برلین بود در همان‌وقت‌بکابل احضار یافت و رئیس بلدیهٔ کابل مقرر گردیدو از تاریخ اول میزان رئیس‌تنظیمیهٔ‌سمت‌شمالی کابل‌و بدان‌سمت‌فرستاده‌شد . مذکور تاروز (۸) ماه جدی سمر و فاسور آن‌سمت بود . غلام نبی‌خان چرخی‌قبلاًنیز سفیرمختار افغانی‌درمسکو بود و تاریخ ورود او درمسکو روز جمعه (۴)حوت‌سال ۱۳۰۱ شمسی‌است و در بهار سال ۱۳۰۳ شمسی معین وزارت امور خارجه مقرر گردید .

۴ ـ معاهدهٔ سودت و وحدت مساعی سیاسی بادولت جمهوری ترکیه.

۵ ـ پر و توکول ستمم معاهدات سابقه بادولت ایران . باساس معاهده بادولت ترکیه.

۶ ـ موافقهٔ استرداد مجرمین حقوقی بادولت ایران .

۷ ـ امضأ معاهدهٔ سودت بادولت لیبریا.

۸ ـ وزارت مختاری های افغانستان در ترکیه و ایران و مقابلتاً از دول مذکور در افغانستان به سفارت های کبرا ارتقایافتند .

۹ ـ موافقت بادولت فرانسه در خصوص طلاب افغانی و قبول آنها در دارالفنون های فرانسه بداشتن شهادتنامه های مکتب اعدادیه.

۱۰ ـ همچنان موافقت باحکومت المان در خصوص قبول طلاب بدارالفنون های آلمان برحسب شهادتناهای مکتب اعدادی.

۱۱ ـ موافقت بادولت بلژیک و سویس و عین موافقه ها زیر بحث آمد و موافقت حاصل و مقاولات مذکور را امضأ گردید.

۱۲ ـ امضأ قرارداد پست و تلگراف بین المللی باحکومت سویس.

۱۳ ـ امضأ قرارداد فروش لاجورد ، درآلمان .

۱۴ ـ امضاء قرارداد ابتدائی برای تأسیس خط های (شمندوفر) کمپانی های فرانسوی و آلمانی .

۱۵ ـ ضمیمهٔ عهدنامهٔ سودت با دولت ایران .

۱۶ ـ قرارداد تلگرام بین المللی .

۱۷ ـ قرارداد پستهٔ بین المللی .

۱۸ ـ قرارداد کشیدن ریل ، درفرانسه .

۹ ۱ ـ قرارداد کشیدن ریل ، درآلمان .

۲ . ۲ ـ قرارداد کشف معادن وتأسیس کارخانهٔ آهن ریزی . (ذوب آهن)

۱ ۲ ـ قراردادد رباب استخراج تیل.

۲ ۲ ـ ترانزیت آزاد پولند.

۳ ۲ ـ حاصل کردن حقوق کاملةالوداد تجارتی از آلمان.

۴ ۲ ـ قرارداد فرهنگی بادولت فرانسه .

۵ ۲ ـ قرارداد فرهنگی بادولت آلمان .

مقاولات امان‌الله شاه‌درخصوص‌خرید ماشین ها

امان الله شاه غازی در مدت‌سفرهای‌خودبه اروپا ـ درقدم‌اول متوجه خرید و تورید طیارات و ماشین‌هایی شدند که افغانستان سخت بآن‌نیاز مند بود .

حین اقامت خود در جرمنی قریب شش ملیون مارک معادل تقریباً سه‌لک‌پوند بصورت اعتبار قیمت گرفت تا از هر یک فابریک جرمنی ماشین و سامان تادرجه‌ئی که معاهدهٔ ارساو به‌آلمان ها اجازه میدهد خریداری کند و همچنان جویندهٔ آن‌بود که برای خریداری فابریک ها مدارک پولی از خود افغانستان تا اندازه ئی کذفشار بر اقتصادیات کشور وارد نکند پیدا کند .

درخصوص ماشین و سامان و لوازم طبع فکر دقیق داشت . مثلاً : درآغازسال ۱۳۰۵ش (مارچ ۱۹۲۶م)تأسیس یک مطبعهٔ بزرگ و خیلی مجهز را درکابل مدنظر گرفت . ودرسال‌های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش در

خصوص خریدار ی‌ماشین های‌جدیدبافر یکه های‌مشهور هوهانن ـ کلمش ـ بر یم‌فو ل‌ـ گر او ز ـهو گن‌فو ر ست‌ـو کمپنی‌های سار ک ماستر سنفو ر د ـ فولادتور ـای‌ـوری‌ـ کن ز نگین ـفر مو د که حرف ز ده شو د.

خر یداری کمر ۀ ر و فر و د کسیو ن دیاپو ز ه تیف‌ـاز فابر یکۀ هو هانن و ماشین کلاینوت آفسیت از فابر یکۀ پلانیتاباسامان‌و لوا ز م آن بر ای طبع‌نوت و چک بک فر مایش داده شد. ماشین آفسیت کلاینوت درسال ۱۳۰۷ ش بکابل رسید. و صندو ق های‌آن درجوارعمارت مطبعۀ صکو ک و اقع باغ ارگ‌بانتظار و ر و دبسته‌کار آ ن از آلمان‌گذاشته شد چون ازد هۀ اول ماه عقرب‌سال ۱۳۰۷ ش‌شو رش‌رخ داد. ماشین های جدید درطول را ه حر یق و در هم شکسته شده و اغلب درخارج ماند. درسالهای۱۳۰۹ و ۱۳۱۱ ش‌ازسو ادقرار دادها و مقاو لات‌امان الله‌شاه که درسال ۱۳۰۶و۱۳۰۷ در ار وپا بعمل‌آمده‌بود تاحدز یا د استفاده بعمل آمد.

و چنانکه حکم تو ر ید دستگاه های فر مایش شدۀ عهدامانیه درسال ۱۳۱۱ ش‌از طرف‌حکو مت‌به‌مطبعۀ عمو می کابل صادر گر دید. ماشین های جدید تو سط بسته کار ا ن آلمانی بنام های : مستر کنش مستر گو رو ر ـ لو د و یک رو ف ـ مستر لخمن‌ـتاسال ۱۳۱۴ ش بجا های‌معین نصب گردید.

دونفر متخصص‌خیلی‌ماهر طباعتی‌بنام های : او تو سو ز ر آلمانی و ر و در آلمانی که در سال ۱۳۱۱ ش و ارد کابل شده بو دند. در تر بیت و را هنمایی‌شاگر دان افغانی در ر شته های مختلف صنایع‌جدیدطباعتی و فو تو گر افی خدمت کر دند و درسال ۱۳۱۰ ش مر خص شدند. نیمایر آلمانی معلم فن لیتوگر افی‌در سال ۱۳۱۰ ش و ارد کابل‌و درل ۱۳۱۹ ش‌مرخص

قسمتی ازیادداشت های کمیسار ملی امورخارجه اتحادشوروی

کمیسار ملی امور خارجهٔ اتحاد شوروی نوشته‌است : امان‌الله‌شاه درمسکو گفت« خاطره هایی را که‌از ین جاباخود دارد فراموش‌نخواهد کرد و گفت :« این‌پذیرائی‌دوستانه‌و روابط‌دوستانه یی‌را که اینجا برقرار نموده هیچوقت فراموش نخواهد کرد »وگفت :من‌دیپلوسات‌نیستم‌بلکه سرباز استم وصراحتاً صحبت می کنم‌خواهش‌میکنم به‌گفته های‌من باور بکنند . در هیچ یك ازممالك اینگونه ابراز احساسات‌صمیمانه‌و بلاواسط مردم را ندیده‌ام» . کمیسار ملی امور خارجهٔشوروی نوشته است. امان‌الله شاه ازمن خواهش کرد تدابیری اتخاذبدارم‌تاافکار عامه‌رانسبت‌به قرار داد افغانستان وپولند (۱) از تشویش‌برهانم . این قرادا د عادی است افغانستان بابسیاری ازکشورهای اروپایی‌باتمام ممالك اسکاندیناوی لاتوی وسویس قرارداد بسته‌است ومی بندد . پولند یکی ازجملهٔ همین کشورهای متعدد جهان‌است که‌حال همراه‌آنهاقرارداد به‌امضاء رسیده است

---

(۱) قرارداد‌وستی‌افغانستان‌وپولنددرشهرانقره‌درتاریخ(۳۰)ماه نوسبری سال ۱۹۲۷ میلادی به‌امضاء رسیده‌و براساس آن مناسبات دیپلوماسی در هردو کشوربرقرارگردید.بعلاوهٔ این قرارداد‌انعقادیك قرارداد‌تجارتی نیزدرآینده منظور شده است درآن هنگام پولند یك کشورسرمایه داری بود و انقلاب سوسیالیستی درآن کشور به‌پیروزی نرسیده بود .

(فویش سایتو نیك) آرشیف اتحاد شوروی - ترجمه ازمتن روسی

افغانستان آرزومنداست مانند کلیه دول دیگرباتمام‌حکومت‌های جهان روابط رسمی داشته باشد ، هیچ‌چیز دیگری‌درپشت‌پردهٔ قرار دادباپولند نهفته‌نیست اما راجع به مناسبات‌بین افغانستان‌و انگلستان‌امان‌الله‌شاه‌اظهار نمود که :

وی از رول برتانیه و آنچه که مربوط باین است بخوبی خبر دارد لیکن‌آنهابا هم همسایه‌اندوحسب‌ضرورت افغانستان ناگزیر است بابرتانیه دارای مناسبات باشد. امان الله شاه ازحکومت ماخواهش‌میکند نگران نباشد چون افغانستان‌خط‌مشی سیاسی‌خود را تعقیب مینماید و ازین خط مشی انحراف نخواهد کرد .

امان الله شاه گفت که: « انگلستان‌در مذاکرات‌باسن عموماً جرئت‌نمی‌کردند نسبت به‌اتحادشوروی بدگویی کنند و درسواردی که‌چیزهایی باسن می‌گفتند صحبت را قطع میکردم » .

امان الله شاه گفت که: «در افغانستان صنایع‌دولتی را تقویت میدهم» وگفت که : « کمال پاشادرترکیه نیز همین روش را در پیش‌گرفته است » کمیساری ملی اسور خارجهٔ شوروی نوشته است :امان‌الله‌شاه درممالک دیگر همیشه کارهایی به‌نفع‌مردم افغانستان‌انجام میداد که یا ماشین‌آلات خریداری میکرد و یااسلحه‌ویا اینکه‌در بارهٔاعزام متعلمین افغانی یا دعوت‌انجنیرهابه افغانستان‌موافقت حاصل می‌نمود و اگردرین دوست ترین مملکت‌او هنگام اقامت خویش‌برای کشور خود به موافقه نایل‌نشود باعث‌تأسف‌بزرگ‌اوخواهدشد. امان‌الله‌شاه‌امیدواراست که همین‌حالا «ماه ثور ۱۳۰۷ ش) حالا (دربارهٔ یک موضوع جدی به موافقه

برسد ، واسان‌الله شاه باین منظور غلام صدیق خان کفیل وزارت امور خارجه را باخود آورده وعبدالهادی خان و زیر تجارت را احضارنموده‌است تا اینکه همین حالا (ماه‌ثور ۱۳۰۷ شمسی) راجع به‌امور سبرم و ضروری مذاکره آغاز شود و او به‌دومسأله‌مبرم‌و ضروری مخصوصاً اشاره نمود یعنی احداث راه شوسه و قرارداد تجارتی. برای افغانستان بسیار ضرورت‌دارد کمیسار ملی امور خارجهٔ شوروی نوشته است . من گفتم که: پولندی ها قصددارند پنبه‌کاری را در افغانستان بدست خود بگیرند .

اسان‌الله شاه گفت که: «به‌مساله زرع پنبه‌در افغانستان بسیار علاقمنداست اما هیچگاه باتصمیمی موافقت نخواهد کرد که به‌معنای سیادت خارجیان در کدام امور مملکت باشد »در بارهٔ تحقیقات‌دربارهٔ مناطق نفت‌خیزاسان‌الله‌شاه میخواهد اول صنایع نفت‌باکورابه‌بیندو فقط‌بعد از ان‌اودر بارهٔ این موضوع فکر خواهد کرد . کمیسار ملی‌امور خارجهٔ شوروی نوشته‌است: در اخیر صحبت من یادآوری نمودم که‌مخبرجریدهٔ (فوسوی) لندن‌اطلاع میدهد گویا اسان‌الله شاه وقتیکه در لندن‌بود موافقت‌نامه یی باامضارسانید که‌حسب‌این‌موافقت‌نامه اردوی افغانستان‌در تحت‌ادارهٔ افسران‌انگلیسی واقع شده است .

که‌حسب‌این‌موافقت‌نامه‌اردوی‌افغانستان‌درتحت‌ادارهٔ افسران‌انگلیسی واقع شده است .

اسان الله شاه ـ در مقابل خیلی بآواز بلندخندیده و خواهش جدی نمود که ماباین ارا جیف باور نکنیم . اوهیچ موافقت‌نامه هائی در لندن‌امضأنه نموده و هیچگاه‌در نظر ندارد که‌افسران‌انگلیسی را استخدام کند و این اطلاعات از آن حیث مفید میباشند نشان میدهند که دشمنان افغانستان‌در

حقیقت‌چه آرزویی دارند. بهمین وسیله نشان میدهند که افغانستان از چه باید اجتناب بنماید. باین‌سبب از ین جراید متشکر است چون از نشرات آنها اطلاع می‌یابد که‌از کدام‌چیز بایداجتناب کند. امان الله شاه درو قت وداع بمن گفت: به‌او اعتماد داشته به تبلیغات دشمنان وقعی نگذاریم و نگرانی بخود راه ندهیم.

***

میدان‌هوائی کابل

اولین میدان هوائی کابل‌متصل باغ ارگ در ساحهٔ‌مشهور به بلند آب از سال ۱۲۹۸ ش مدنظر گرفته شد و توسطقوای‌دولتی وملی افغانستان اسور تسطیح وهموار کاری آن تاسال ۱۳۰۱ ش انجام یافت. وطیارات خریداری شدهٔ عهدامانیه وارد همین میدان شده اند.

وسنظره‌یی ازورود طیارات روسی و هیئات‌هوانوردان‌روسی در ماه میزان سال ۱۳۰۹ ش دراولین میدان‌هوائی کابل(یعنی ساحهٔ کارتهٔ وزیر اکبر خان حالیه)دیده میشود. این‌میدان‌هوائی تاسال ۱۳۳۵ ش محل پرواز طیارات بود. وبعد از تکمیل‌میدان جدید خواجه‌رواش تحت نقشهٔ تعمیرات گرفته شد.

در ماه میزان سال ۱۳۰۹ ش کمیساریت ملی امور خارجهٔ اتحادجماهیر شوروی عنوانی‌وزیر امور خارجهٔ افغانستان گفت:

«نمایندگان‌قوای‌هوایی اتحادشوروی که‌در مملکت‌شماچندین‌سال‌ایفای وظیفه وخدمت نموده‌از آن بخوبی یاد آوری بعمل خواهند آورد»

وزیر امور خارجهٔ افغانستان بهمان تاریخ گفت:

«حکومت افغانستان نسبت به‌اجرا آت هوا نوردان اتحادشوروی که در خدمت مملکت‌من وظایف ذیقیمت و شریفانه‌را انجام داده‌اند خاطرات نیک و غیر فراموش شدنی را در نزد خویش حفظ خواهدنمود». و این اشارات مربوط بهمان خدمات هوانوردی شوروی در عهد اسانیه‌است که‌در سال ۱۳۰۷ ش تقویت بیشتر یافته است.

* * *

وصول فرمان امان‌الله‌شاه بجواب پیام سلام استاد قاسم آوازخوان شهیر کشور

در زمستان سال ۱۳۰۶ ش هر فرد وطنخواه که خبر های پذیرایی فوق‌العاده را نسبت به‌شرف ورود امان الله شاه غازی در کشور های خارج می شنید بر خود می بالید از جملهٔ آن رجال حق شناس وفداکار ملی، یك‌تن استاد قاسم خوانندهٔ مشهور است که نامهٔ عرض سلام از کابل به اروپا فرستاد. این پیام وقتی که امان‌الله‌شاه در ریل بین وارساوو مسکو بود، توسط محمد یعقوب‌خان وزیر دربار بحضور پادشاه‌غازی تقدیم‌گردید امان الله شاه از روی نهایت لطف ونوازش بیک خدمتگار صادق وطن‌فرمانی بامضأ خود باین عبارت بجواب سلام استادقاسم بکابل ارسال فرمود:

«از ریل بین وارساو وساسکاو»

۳ سی ۱۹۲۸

قاسم جان! وزیر دربارسلام ترا بمن رسانید، برایش گفتم که‌از طرف من برایت سلام تحریرکند باز هم چون وقت یافتم این است که‌خودم برایت تحریر میکنم ـ الحمدالله صحت‌دارم ودرسفر خود روان، هستم

یاد دو ستان خصو صاً آو از های لطیف تو در رو ز های آزا دی که بخیالم میرسد دلم را سخت فشارها سید هدو تسکین خود را به ریکارد های کر نیفون تو که باخو د داریم کرده بادیدهٔ اشکر یز یاد وطن میکنم .

از خد و ا ند کر یم ا لتجادارم وطن و تمام د و ستان سر ادر حفظ خو د دارد » «اسا الله»

* * * *

۳ سی ۱۹۲۸ مطا بق پنجشنبه ۱۴ ثو رسا ل ۱۳۰۷ شمسی ا ست . مضمو ن فر سا ن تمام او صاف و طند و ستی هنر د و ستی ـ سر د م دوستی آزا دی دو ستی اسان الله شاه غازی وهم تمام او صاف استا د قا سم خوا نندهرا ثا بت میدا رد . پادشاه غا زی همینکه ر یکارد ها ی استا د قا سم را باخود برده در ا یام سفر استما ع میفر سود ، هر گو نه علایق آن قهر سان ملی افغا ـ نستان را باسو ر کشور خودش ابر ازمیدارد و ازجمله اینکه : به قاسم گفته بود .حینی که آو از خود را به ر یکا رد ثبت مینما ید د را خیر بگو یید «قاسم افغان» تاشناخته شو د که این آ و ا ز خو ان افغا ن است . و ابیات حماسی و ترانه های ملی را بخو انید و ا ین بیت از نتایج همان تو صیه است:

گر ندانی عـز ت افغـانیـم چـو ن بمـیدان آ مدی سید انیم

با ید گفت :آهنگ ها ی حما سی و عسکر ی که استا د قاسم در ایا م اعیا دمذهبی و اعیاد ملی آزا دی و جشن ها ی د هقا نی و نو رو ز و دعوت ها ی ادبی و عسکری میخو اند اسان الله شاه خیلی محظوظ میگشت و با هل د ر بار میگفت خو اندن اشعار سر بو ط بو قت و پیدا کر دن ابیات متعلق به مو ضوع مشخص هم یک علم و حکمت خاص است و حا فظهٔ قوی چو ن

قاسم میخواهد که در واقع حساس وبا این مهارت ترنم بسمع شنوندگان برساند. توجه خاص امان الله شاه درحق آن خواننده تنها از نگاه ساز و طرب نبود بلکه مهمترا ین بود که اومطابق روحیهٔ ملی عهد امانی یک طبع مملو از اشعار فلسفی و ابیات هیجان انگیز ملی افغانی داشت و شان افغانیت را همیشه رعایت میتوانست وهمه نزاکت های ادبی را رعایت مینمود. عکسی را که امان الله شاه بروز (۳) جدی سال ۱۳۰۶ ش ازپورت سعید بکابل فرستاده است همان عکس در تون ورق فرمان دیده میشود. تزئینات اطراف ورق فرمان در کابل درسال ۱۳۰۷ شمسی ازطرف غلام محمدخان پروفیسر بعمل آمده است. عبارت حاشیه یی که به نظر میرسد اثر قلم عزیز الدین وکیلی پوپلزائی است که در ماه قوس سال ۱۳۴۳ شمسی نوشته شده و مطلب از اینقرار است که عبارت برنگ آبی تیپ شده ودرسرور (۳۶) سال رنگ آن تغییر یافته وبدشوارخوانده میشدوبرای اینکه محونگردد عین آن حروف را که به قدر سر موازاصل فرق نکرد بقلم خود تسوید و ترمیم نمودم اصل فرمان در همان تاریخ ازطرف آصف جان دومین پسر استاد قاسم به ملاحظهٔ من رسید و این ترمیم را مناسب دانستم.

اعطاء نشان

درسال دحمل سال ۱۳۰۷ شمسی، ازطرف دولت افغانستان برای داکتر حیدر عصمت بیگ ترک نشان ستوردرجه دوم اعطاء گردید. درهمان ایام برای داکتر بخرانیوف روسی که مدت دوسال در شفاخانهٔ مرکزی کابل بطور فخری خدمت کرده بود، نشان مطلا اعطاء گردید.

تا سیس کلوپ تفر یح

در او ائل ماه حمل سال ۱۳۰۷ شمسی در کابل کلوپ تفر یح تأسیس یافت و هدف آن ترو یج ور زش بدنی وتبلیغ فو ائد سپورت عصر ی در افغانستان وسسابقات کر کت و غیر ه بو د .

شمو لیت افغا نستا ن در پستهٔ بین المللی

امان الله شاه غاز ی درایام سفرشان درارو پا افغانستان را شامل پستهٔ بین‌المللی نمود .و بتار یخ یکشنبه (۱۲) حمل سال ۱۳۰۷ شمسی (اول اپر یل ۱۹۲۸) مو افقهٔ شرکت پست افغانستان را در اتحاد بین المللی پست ار و پا تصو یب کر د .

ازآن تاریخ به‌بعد افغانستان داخل پستهٔ بین المللی گردیده درتمام ممالك عالم اعتبار بین المللی حاصل کرد ، درکابل طبع تکت های پسته آغازگر دید وتاسال ۱۳۱۱ شمسی مر و ج ماند و بعداز ان تجدید گردید. و تار یخ شمولیت افغانستان در پستهٔ بین المللی همان یکشنبه (۱۲)حمل ۱۳۰۷ شمسی است. پر تو کول منضمه به عهدنامهٔ و دادیهٔ تأسینیه (٦قوس ۱۳۰٦ ش)ما بین دو لتین افغانستان وایر ان در (۷)صحیفه درسال ۱۳۰۷ شمسی درکابل بطبع رسیده ا ست .

**

کارخانهٔ کاغذسازی در (٦) صحیفه درسال ۱۳۰۷ شمسی درکابل بطبع رسیده است

**

معاهدهٔ و دادیه و تأمینیه مابین افغانستان و ترکیه در (٥) صحیفه درسال ۱۳۰۷ شمسی درکابل بطبع رسیده است .

تحصیل زبان روسی

در وقتی که افغانستان ، استقلال تاریخی خود را استرداد نمود . به ماسو رین نظارت خارجه توصیه گردید که زبان های خارجی بیاموزند وبرای تحصیل زبان روسی بعداً در نظارت امور خارجیه (ثم وزارت اسو رخارجیه) مدرسهٔ زبان روسی دائر گردید . و از جملهٔ ماسو رین افغانی که در روسیهٔ شوروی زبان روسی آموخته بودند، در ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی مورد انعام واقع شدند. سید عبدالله خان که در سال ۱۳۰۷ شمسی در دارالتحریر شاهی مترجم زبان روسی بود مبلغ ده هزار افغانی و برای عزیز الرحمن فتحی مدیر شعبه روس و ترکستان در وزارت اسو رخارجه مبلغ پنج هزار افغانی انعام داده شد اولین معلم زبان روسی در کابل موسیو براوین بود که تا برج جدی سال ۱۲۹۹ شمسی این وظیفه را دوام میداد .

ماسو ریت های اسو رخارجه در ولایات افغانستان از ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی به مدیریت های اسو رخارجه ارتقاء یافت و تاکید گردید که هر یک مدیر باید یک و یا دو زبان خارجی را بداند . مدیر واعضای شعبهٔ روس وترکستان در وزارت اسو رخارجه باید زبان روسی بدانند .

خواهش وکیل التجار فرانسه از وزارت تجارت افغانستان

در اوائل ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی وکیل التجار فرانسه بذریعهٔ تلگرام از وزارت تجارت افغانستان خواهش نمود که : میخواهم محصولات فرانسه را به افغانستان بفرستم . و محصولات افغانستان را به فرانسه وارد نمایم . بنابران خواهش میکنم که نام های شرکت ها و تاجرهای متمول خود را بمن معرفی نمائید.

آدرس من : بانک ملی شهر نیویارک ـ خیابان هرسمن ـ نمبر (۴۱) پاریس.

ورود به کابل

نمایندهٔ فوق‌العادهٔ مصر که برای تعاطی معاهده‌ازطرف حکومت مصر بکابل اعزام شده بود ، بتاریخ پنجشنبه(۱۴) قوس سال ۱۳۰۷شمسی بذریعهٔ طیاره ازجانب هرات بکابل ورود نمود ، درقصر چهل‌ستون برای‌او محل اقامت تعیین گردید (۱) .

***

طلاب افغانی در اروپا

اولین دسته طلاب افغانی درسال ۱۲۹۸شمسی ازکابل به اروپا اعزام گردیدند . و بعدازان درسالهای ۱۲۹۹و ۱۳۰۰شمسی فرستاده شدند .

سردار عبد الرسول خان « برادر سردار عبدا لعزیز خان» دربرلین سرپرستی‌نفر معلم افغانی بود .

---

(۱) بتاریخ ۲۳میزان ۱۳۰۸شمسی درخطمشی حکومت‌جدیدنوشته‌شد که (ادامه‌و برقراری و استحکام مناسبات افغانستان بادول خارجه‌مثل‌زمان امان‌الله شاه مناسبات افغانستان بادول خارجه که‌جریان‌داشت‌جریان‌خواهد کرد وحکومت موجوده دوستی وسلوك مرغوب دول متحابه رانسبت به افغانستان آرزو وخواهش دارد و هم حکومت موجوده باتمام موجودیت خود برای حفظ و استقلال افغانستان وارائه کردن نظر دوستانه‌وخیر خواهانهٔ خویش بادول معاهدین حاضرو آماده است) . یعنی تمام آن معاهدات و مناسبات افغانستان که‌از بدودولت مستقل‌امانیه بادول خارج استحکام یافته بود ،تماماً تائید گردید.

(وکیلی پوپلزائی)

سید هاشم خان «پسر میرغلام محمد خان-میر صاحب چهار باغ» مفتش محصلین دستهٔ دیگر متعلمین که در سال ۱۳۰۰ شمسی به آلمان فرستاده شده بودند ، مقرر بود . مذکور در سال ۱۳۰۰ شمسی به سر پرستی محصلین افغانی در برلین فرستاده شد ودر اواخر سال ۱۳۰۴ شمسی بکابل احضا رودر سال ۱۳۰۷ شمسی به قندهار عزیمت نمود .

محصلین افغانی مقیم برلین و ناون جرمنی در سال ۱۳۰۶ شمسی در ترجمهٔ نطق های امان الله شاه غازی برای استفاده آلمانها مصدر خدمتی شدند.

محصلین افغانی که برای تحصیلات از کابل به فرانسه اعزام شده بودند(۶) نفر شان در برج اسد سال ۱۳۰۷ شمسی وارد کابل شدند .(۳) نفر آنها فارغ-التحصیل و (۳) نفر بطور رخصتی آمده و اپس رفتند . متعلمین افغانی (۶) سال و هفت سال در اروپا بودند و در خزان سال ۱۳۰۷ شمسی حکم صادر گردید که اکثر بکابل حاضر شده مصروف خدمت شوند .

نمایش فلم های مناظر سفر امان الله شاه در کابل

فلم های مناظر سفر امان الله شاه از برج جدی سال ۱۳۰۶ شمسی تا شاه سرطان ۱۳۰۷ شمسی در سالون قصر ستور و سینما کابل به نمایش گذاشته شد و در برج اسد وسنبلهٔ سال ۱۳۰۷ شمسی در صحنهٔ بهاری پغمان نیز در معرض نمایش گذاشته شد . چون سینمای ناطق هنوز در کابل وجود نداشت . شرح مناظر را هر کس بطور شاید فهمیده نمی توانست ، وحینی که امان الله شاه وارد کابل شد ،یعنی از (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ شمسی به بعد درسورد هر یك فلم به بینندگان تشریحات میداد ودرایام جشن استقلال ولویه جرگه در پغمان و هم در کلوپ امانیه «سالون قصر ستور » و سینما کابل بهترین مراجعهٔ مردم

بطرف نمایش این فلم های ایام مسافرت پادشاه غازی بود. وپادشاه درپغمان به وکلای ملت و شاملین لویه جرگه شرح مفصل میفرمودو مردم افغانستان را بطرف تخنیك جدید و ساختمان های جدید و طرز کار روایی عهد ماشینی باموز زراعت و نختا بی و سائر امور صناعی آشنا میساخت .

و ماشین های را که خریداری نموده بود . محصول کار و فعالیت آن هر یك ماشین را بیان می نمود . و نمایش این فلم ها شکل یك سیاحت نامهٔ مستند و مصور را داشت .و بر بینندگان توضیح می فرمود که این یك سفر علمی و فنی و تخنیکی بوده وآرزوی ما آن است که آیندهٔ قریب افغانستان بداشتن و بکار انداختن اینگونه دستگاه های جدید موفقیت های بزرگتری راحاصل نماید .

و در وقتی که این نوع ماشین ها در وطن برسد هیچکس بیکار نخواهد ماند. و آنقدر مفصل توضیحات میداد که بینندگان بهمه حقایق میرسیدند .

و وقتی که چهره های جوانان افغان در فلم دیده میشد، میگفت: این جوانان فرزندان من که در اروپا تحصیل کرده و یا هنوز مصروف تحصیل اند.

عنقریب بوطن عزیز خودشان برمیگردند و اکثرادارات ودستگاه هارا خود ایشان بکار خواهند انداخت و اداره خواهند نمود. اماتاوقتی که جوانان افغان تحصیلات خود را کامل نمایند .یك تعداد انجنیران و متخصصین اروپایی و ترکی را خواسته ام که به افغانستان بیایند . و آنانکه قبلاً در افغانستان مصروف کار اند ، دورهٔ خدمت او شانرا نیز حکم تمدید فرموده ام.

و اشخاص دیگر نیزمیرسند. طلبای افغانی که درعهد امانیه در اروپا تحصیلات خود را اکمال نموده و در شعبات مختلفه تخصص و دیپلوم حاصل کرده بودند در سال ۱۳۰۷ شمسی برآنها تاکید شد که وارد افغانستان شده شامل خدمت شوند. واین اشخاص درسالهای ۱۳۰۹-۱۳۱۰-۱۳۱۱ شمسی وارد وشامل خدمات شدند .

و این اشخاص متخصصین معدن ـ انجینر الکتریك ـ انجینر برق انجینر رادیو الکتریك ـ متخصص تیلفون ـ متخصص تلگراف ـ متخصص زراعت ـ متخصصین امور بانکداری ـ بودند (۱) .

متخصصین ارو پایی و ترکی نیز برای اجراء بندها وانهار وتعلیم گاه پیاده و امور پسته و زراعت خواسته شدند .

امان‌الله شاه در فلم های مناظر سفر خود ، از روی یاد داشت های که خود بر داشته بود مفصلاً توضیحات میداد .

مسجد جامع کبیر عید گاه

ساحهٔ موجودهٔ مسجد جامع عیدگاه کابل و حوالی قریب آن در سابق میدان عیدگاه یاد میشد و اهالی شهر قدیم کابل نماز عید را در همان محل وسیع نزدیك در بالاداء می‌نمودند . و تمامی ساحات قریب و جوار این میدان یعنی باغ علیمردان وسائر حصص پیوست دریادر سنه ۱۱۶۸ قمری ازدو باغ (قرارگاه عسکری) نام گذاشته شده بود بتاریخ دوشنبه (۱۶) شوال المکرم سنه ۱۳۱۱ قمری ۱۲۷۲ شمسی سنگ اول تهداب تعمیر مسجد گذاشته شد. مهندس و سرکردهٔ هیأت معمارانآن استاد محمد اکبر ولداستاد محمدعمر بوده و بتاریخ (۹) جمادی الاولی سنه ۱۳۱۵ قمری (۱۲۷۶ شمسی) درعرصهٔ چهار سال در مرحلهٔ اختتام رسید و شرح مفصل دارد .

---

(۱) سالنامهٔ مجلهٔ کابل سال ۱۳۱۱ شمسی از خدمات اشخاص که در رشته های مختلف در عهد امانیه تخصص حاصل کرده بوطن برگشته اند ، تاحدمقدور یاد نموده است . ـ وکیلی ـ

امان‌الله شاه بروز (۱۴) حمل سال ۱۲۹۸ شمسی در همین مسجد جامع کبیر در محضرعموم بر فراز منبر سنگی برآمده مسألهٔ استرداد استقلال را یکبار دیگر و باصراحت هرچه تمامتر ابلاغ فرمود : و گفت :

شماحاضرین به‌تمام‌افراداین جامعهٔ‌اسلامیه‌خبر بدهید که: امان‌الله ازعزم و مطالبهٔ حقیقی خود که مقصداز استقلال کامل‌این مملکت است هرگز نمی‌گذرد و شماملت مسلمان‌باغیرت باوجدان‌افغانستان‌بایدباتمام قوای‌هستی خود باامان‌الله این خدمتگار فداکار خود همکاری و استواری‌تمام‌دراسر مقدس جهاد ازخود نشان‌بدهید و گفت : من ازحیات خودو فرزند خوددر این‌راه گذشته ام. و گفت : اولین مدرسه‌دامان‌هستی‌و الدین است وشماملت باید اولادخود رابرای حفاظت‌دین و وطن وحفظ ناموس استقلال تربیت نمائید و گفت : شرافت حیات در استقلال است .

خدایا ! استقلال‌یامرگ و بعدآن کلمات از همین مسجد جامع عیدگاه به سوقیات عساکر مجاهد آغاز فرمود .

امان‌الله‌شاه سالیانی‌نماز عیدرا به‌امامت‌و خطابت خوددر مسجدعیدگاه‌اداء می‌نمود. معاهدهٔ سودت فیمابین افغانستان و ترکیه‌و معاهدهٔ‌سودت فیمابین افغانستان وایران‌در همین مسجد جامع کبیر عیدگاه کابل‌تعاطی گردیده است.

امان‌الله شاه روز (۴) عقرب سال ۱۳۲۷ شمسی نوشت :

دعای من درخانهٔ کعبهٔ مقدس و مدینهٔ منوره و ازهر دیار همین است که : الهی خاك افغانستان‌و استقلال آنرا تو نگهدار ـ یاالله و یامالك‌الملك)

واین‌از اشـال هـمان دعـائیه ها بود که همیشه در مسجد عیدگاه و دیگر مقامات مقدس می نمود ..

ketabton.com - The Digital Library

مولد امان‌الله شاه

امان‌الله‌شاه غازی ـ شب پنجشنبه (۱۰) برج جوزای سال ۱۲۷۱ شمسی در نزدیک ده زرگر پغمان (محل طاق ظفر) بدنیا آمد و در سال ۱۲۸۳ شمسی به لقب عین‌الدوله ممتاز و برو ز جمعه (۲) حوت سال ۱۲۹۷ شمسی بطور خصوصی و برو ز جمعه (۹) حوت سال مذکور رسماً بپادشاهی افغانستان برگزیده شد و این است متن لوح تاریخ ولادت آن در پغمان که از طرف اهل معارف برگذار شده است :

«این تذکار سعادت ویادگار شهامت در این زمین بیادر و ز مولود آن رهنمای راه ترقی و مقتدای سعر کهٔ استقلال چترار تقاز ده که خاک پاک این

سو لدازریاحین بخشی وجودش حیات بیزی سیکند واز فیض قدومش طراوت انگیزی
یعنی قهرمان سعر کهٔ ر و ز نووشهسو ار سیدان اقبال امیر سعار فسمیرالمجاهد
الغاز ی اعلیحضر ت امیراسان الله خان ابن اعلیحضرت امیرحبیب الله خان شهید
ابن اعلیحضرت امیرعبدالر حمن خان مرحو م که علم و ثر و ت در عصرش توأم
رسید وتمدن و ترقی باین عهد کمرخدمت بست. چون سر کز قوای این جامعه
از طاقت این بخت جوان نیر وسند گر دید ساز مرهٔ فدائیان وطن از متعلمین
وسعلمین و ساموربن سعارف بر ای تابید تذ کار سو لودسعو دشاهانه که لیل
پنجشنبه پنجم ذیقعدهٔ سنه ۱۳۰۹ هجری بمنزل حاجی اسدخان قریب درهٔ زرگر
واقع پغمان بو قوع آمد این یادگار رابانشان سعارف در سقام هذار کزوثبت
نمو ده برای آینده گان خود این خاطرهٔ استقبال وسولد استقلال را یاد گار گذاشتیم
حاجی اسدخان دراثر باقی دهی سنز ل نشیمن اوضبط گردیدودرسنه ۱۳۰۸
و۱۳۰۹ قمری در این وقتی که سرض هیضه شیو ع داشت و الدهٔ امان الله شاه
سنز ل سذکو ر را به پول خو دخر یدو سکونت گرفت و امان الله شاه در همان
سنز ل بد نیا آمد .

سنار و لادت امان الله شاه از طرف اهل سعارف وطاق ظفر از طرف شور ای سلت
در یك وقت تحت ساختمان بو دند . تار یخ اختتام سنارسال ۱۳۰۲ شمسی و
تار یخ اختتام طاق ظفر (۲۱) سر طان سال ۱۳۰۳ شمسی است شو ر ای سلت در
لوح طاق ظفر این عبارت را نو شت :

«بتقدیر سظفر یت وتذ کار جانباز یهای یگانه نخبهٔ آسال افغانان و قهرمان

قوم پرست باوجدان الغازی الاعظم اعلیحضرت امان الله خان که از بدو جلوس خود جهت تحصیل حیات باشرف و امحای زندگانی منفور ملت عزیز خود اعتصام آزادی مغصوبه واستر داد حقوق مشروعهٔ جامعهٔ افغان را بعهدهٔ غیرت گرفته و متعاقباً در سایهٔ حدت عزم و قیام فوق العادهٔ خویش تا ۲۸ ـ اسد ۱۲۹۸ استقلال تامهٔ افغانستان را حصول نمود این بنای مفخرت احتوا که شاهد بعث بعد الموت سان است درصیفیهٔ پغمان مینو نشان بنام طاق ظفر بنیاد کرده شد و نیز اسمای سامی همان جوانان سر فروش که در طی اثبات فداکاری و جدیت شهید راه استقلال وحریت گشته کارنامه های مقدس خودشان را سر مشق حیات ماو اولادآنها گذاشته اند در حواشی این رواق ثبت گردید تا آئینهٔ صحنهٔ خونین مجاهدین و تاریخ سر بازی های شهر یار شجاعت قرین ما بوده برای آتیهٔ اخلاف افغانستان محرک غلیان قومی و تازیانهٔ غیرت ملی باشد » .

در همان هفته که امان الله شاه در پغمان بدنیا آمد ـ میرزا محمد یعقوب خان شاعر و خوشنویس قطعه نظمی در تاریخ گفت و بخط نستعلیق خود دنوشته توسط ایشیك اقاسی محمد شاه خان (۱) بارگزائی بحضور عالیهٔ معظمه بی نظیر سلطان جدهٔ

---

(۱) موصوف از منشی زادگان دولت درانی و در نزدیك بالاحصار کابل سه داشتند و این شاعر و خوشنویس بالاحصاری مخلص تخلص داشت و در سال ۱۳۰۲ شمسی در کابل وفات یافت .

(وکیلی پوپلزائی)

ketabton.com - The Digital Library

امان الله شاه تقدیم نمود که آن قطعهٔ یادگاری تا اکنون در جملهٔ اسناد خاندانی ما از سرور (۹۳) سال حفظ مانده و در بخش تصاویر و اسناد در این کتاب گرفته شده است و مفصل سلسلهٔ انساب امان الله شاه در کتابهای که به قلم اینجانب به چاپ رسیده بصورت اجمال و در تاریخ امانیه که حاضر طبع است کاملاً مندرج می باشد زیرا که اجزاء مهمی از واقعیت های تاریخ سیاسی افغانستان و این خصوصیات در شرح احوال قهرمانان بزرگ ملی تاثیر دارد .

ketabton.com - The Digital Library

ماخذ و مدارک

۱ـ کلکسیون جریدهٔ امان افغان ـ کابل ۱۳۰۶-۱۳۰۷ شمسی »

جریدهٔ ملی انیس ـ کابل کلکسیون سال ۱۳۰۶ -۱۳۰۷

جریدهٔ نسیم سحر ـ کابل کلکسیون سال ۱۳۰۶-۱۳۰۷

جریدهٔ طلوع افغان ـ قندهار کلکسیون سال ۱۳۰۶-۱۳۰۷

جریدهٔ اتفاق اسلام ـ هرات کلکسیون سال های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷

جریدهٔ بیدار ـ بلخ کلکسیون سال های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷

جریدهٔ اتحاد مشرقی ـ جلال آباد کلکسیون سال های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷

***

جریدهٔ پایونیر ـ هندوستان . شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸م

جریدهٔ الوکیل ـ هندوستان شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م

جریدهٔ زمیندار (لاهور) شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸م

اخبار پیسه (لاهور) شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸م

کیسری (لاهور) شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸م

ریویو تر ـ شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸م

دیلی اکسپر س۔ انگلستان شماره‌های سال ۱۹۲۷و ۱۹۲۸م

مانچستر گاردین شماره های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

جریدۂ تایمز ۔لندن شماره های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

جریدۂ تایمز ۔لندن شماره‌های سال۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

ایسر و یه ۔ انگلیسی شماره های‌سال۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

دیلی تلگر م شمارۂ های سال. ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

دیلی نیوز شماره های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

سول'یند ملتری گزت شماره‌های ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

تحفۂ هند شماره های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

خلافت بلتین شماره های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸م

اخبار انقلاب (هند) شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸م

حبل المتین (کلکته) شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸م

همدم شماره های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م

دیلی نیوز(پشاو ر) شماره‌های سال۱۹۲۷ -۱۹۲۸ م

منصو ر شماره های سال ۱۳۰۶ - ۱۳۰۷ش

نصرت شماره‌های سال۱۳۰۶- ۱۳۰۷ش

لیر ایست شماره‌های سال۱۳۰۶-۱۳۰۷ ش

۱۹۳۷-۱۹۳۸م الکمال۔شماره

الهلال (مصر) شماره های سال ۱۹۲۷ و۱۹۲۸ م

الحکیم شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸م

روزنامۂ الاخبار (مصر) ۱۹۲۷ و۱۹۲۸م

چهر نما (مصر) شماره های سال ۱۹۲۷ و۱۹۲۸ م

ketabton.com - The Digital Library

ا لبر يد (مصر) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و۱۹۲۸م

العدل(مصر) شماره‌های سال۱۹۲۷ و۱۹۲۸م

فتیا لعر ب (دمشق) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و۱۹۲۸م

اتحاد اسلام کلکسیون سالهای ۱۳۰۶ - ۱۳۰۷ش

مهر منیر شماره‌های‌سال ۱۹۲۷ - ۱۹۲۸م

اخبار«ستار» اسلامبول اخبار اشکاکود تربیون‌سمرتاقرتر کیه

پر او دا (مسکو) شماره های سال ۱۹۲۷ ۱۹۲۸

ایزوستیا (مسکو) شماره‌های سال ۱۹۲۷۸۱۹۲۸

سبیکل (برلین) شماره‌های سال ۱۹۲۷ ۱۹۲۸

نامهٔ آزادی شرق (برلین) شماره‌های سال ۱۹۲۷۸۱۹۲۸م

ارگیوس دولاپرس (پاریس) شماره‌های سال ۱۹۲۷—۱۹۲۸م

مبیی ترکستان (مجلهٔ‌ترکی اسلامبول) شماره‌های سال۱۹۲۷ -۱۹۲۸م

ستارهٔ ایران شمار های سال ۱۹۲۷۸۱۹۲۸م

شفق سرخ ایران شماره های سال ۱۹۲۷—۱۹۲۸م

گلستان شماره های سال ۱۹۲۷ — ۱۹۲۸م

خراسان شماره‌های سال۱۹۲۷ — ۱۹۲۸م

***

اسناد وزارت امور خارجه (کابل)

کتاب « مناسبات افغانستان و اتحاد شوروی» درسالهای ۱۹۱۹-۱۹۶۹ طبع مطبعهٔ دولتی کابل و از جریانات سال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ شمسی در تمام آن جرائد آسیایی و اروپایی مطالب زیادی نسبت به سفر های امان الله شاه غازی نوشته شده وهم اسناد و تصاویری بجا مانده است که قسمتی در این کتاب ارائه گردیده است .

جمع آوری جرائد واشتهارات ونشرات وتصاویروآثارویاداشت های مربوط بدورهٔ امانیه اثرزحمات مرحوم الحاج نظام الدین وکیلی پدرنویسنده مؤلف این کتاب است که دردسترس اینجانب عزیزالدین وکیلی قرار دارد..

ketabton.com - The Digital Library

بخش عکسها

ketabton.com - The Digital Library

تصا و یر

تصا ویرمندرج این کتاب اکثرمربوط بدورهٔ زندگا نی وسلطنت اعلیحضرت اما ن الله غا ز ی پادشاه وطنخو اه است که در یک بخش جدا گا نه کتاب به چاپ رسید ه است

عکسهای متعلق با یام سفر هشت ما هه آن پادشاه در فرصت طبع کتاب اکثر بدست نیامده واز بعضی که موجوداست چون امکان ز نگو گراف ند اشت صرف نظر بعمل آمد. تصا و یر موجود از کلکسیون شخصی عز یز الدین وکیلی پو پلز ائی نو یسند ه ومؤلف کتاب است که از سالیان متوالی به امید طبع تاریخ دوره امانیه گردآوری وسوردمشا هده هموطنان عزیزقرارداده شده است .

ketabton.com - The Digital Library

نظامنامهٔ نشانها

در مقدمهٔ کتاب «سفرهای غازی امان‌الله شاه» در خصوص طرح و دیزاین و ساختمان و طبع نشانهای دولت مستقل افغانستان اشارتی نمودم. این اولین نشانهای عهدامانیه که در کابل توسط هیأت ماهرین افغانی در سال ۱۲۹۸ شمسی طرح و دیزاین شده است. صورت اشکال و نظامنامهٔ آن از طرف شورای دولت ترتیب و تدقیق گردیدو بتاریخ دوشنبه اول ماه شوال المکرم سنه ۱۳۴۱ قمری در برلین طبع شد چون یکی از اولین اسناد دورهٔ استرداد استقلال افغانستان ساختمان ونشرو انفاذ قانون و اعطای نشانهااست. خلصی از مواد نظامنامهٔ آنرا که ازسال ۱۲۹۸ شمسی اعطای آن آغاز گردیده است، می پردازم:

نشان لمر - بزرگترین نشانهای افغانیست:

نشان لمر - برای افغانان وبیگانگان که یک خدمت فوق العادهٔ لشکری ویاسیاسی ابراز کنندو این خدمت بتأمین سلامت حالی و مستقبل افغانستان بتوسیع

حدو دشو کت و عظمت آن متعلق باشد بتقد یر جلبل پادشا هی احسان فر مو ده میشو د فقط .

نشان سردار برای افغانان واجانب که یک خدمت فوق العادهٔ سیاسی کشوری و یالشکری ابراز کنند ، واین خدما ت به خیرو منفعت حال و استقبال افغانستان متعلق باشد اعطاء و احسان فرمود ه میشو د

نشان استقلال : بر ای حصو ل استقلال و آز ادی مملکت افغانستان یك اثر پرقیمتی است . نشان استقلال یك نشان نظامی است. این نشان دلیل آن است که دار ندهٔ آن د روظایف حفظ استقلال وشو کت مملکت افغانستان خدمات فوق العاده نمو ده است .

نشان استقلال برای صاحب منصبان خار جه که در داخل اردوی افغان خدمت مینما یند ویا برای آن صاحب منصبان دول بیگانه که متفق با دو لت افغان باشند اعطاء میشو د .

نشان استور بر ای افغانانیکه به مملکت خود شان از ر و ی صداقت ایفای خدمت می کنند از طر ف پادشاه مر حمت میشود بر ای اشخاص لشکر ی و کشو ر ی اتباع خار جه که از خیرخواهان افغانستان با شند نیز اهداء میشو د .

نشان وفا: به اشخاصی که در آغاز جلوس امان الله شاه نسبت به سلطنت مستقل افغانستان اظهار و فادار ی نمو ده اند اعطاء میشود. نشان وفا به خانوادهٔ دارندهٔ نشان منتقل میشود وفر زند ار شد خانو اده حق حمل آنر ا دارد . ز یر ا که گیر ندهٔ نشان و فا در بدو اسر استرداد استقلال اظهارو فادار ی به و طن ودولت مستقل نمو ده بو دند .

نشان لوی خان: هر یك افغانیکه و طن پر و ر انه خدمات فو ق العاده ابر از نمو ده و بر ا ی تامین تر قیات داخلی افغانستان کار کر ده و مناسبات

اخوت کارانهٔ صمیمانه را در میان افغانیان تولید نموده‌اند، بایشان احسان میشود

نشان شجاعت: برای افراد و یا صاحب منصبان نظامی که در جنگ‌ها ابراز شجاعت و فداکاری مینمایند اعطاء میشود.

امان‌الله شاه در سال ۱۲۹۸ شمسی، نشان معارف را بقرار تصویب محفل قوانین منظور فرمود و در سال ۱۳۰۱ شمسی ورقهٔ امتیاز نامهٔ آنرا بخط زرین و باین عبارت نشر نمود:

«بنابر اختصاصات محبانه و احساسات معرفت کارانهٔ که ( ) در راه تعالی معارف دولت علیهٔ افغانیه ابراز نموده، بعد از تصدیق و تصویب وزارت معزی الیها، نشان درجه ( ) معارف باین امتیاز نامه بآن محب معارف اعطاء فرموده شد.

(امیر امان‌الله)

در وسط بالای صفحه عنوان «وزارت معارف» و بطرف راست آن نشان دولت و بطرف چپ نشان معارف تر سیم یافت او همچنان برای تمام نشانهای دولت امتیاز نامه‌ها طبع گردید.

ketabton.com - The Digital Library

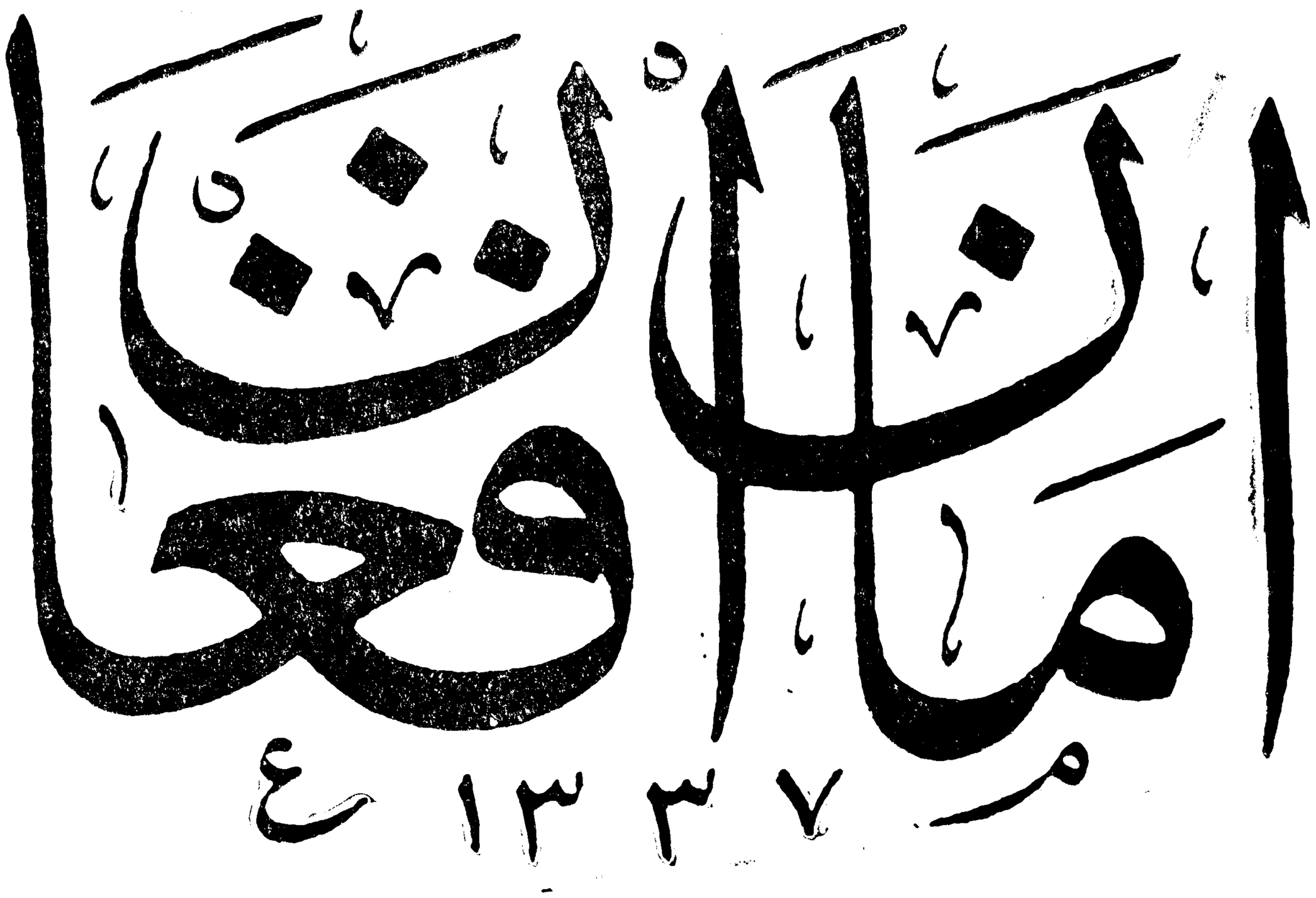

عنوان جریدهٔ عهد د و لت امان الله شاه غازی که از تاریخ (۲۲) حمل سال **۱۲۹۸ ش تا** (۲۳) جدی سال ۱۳۰۷ ش بهمین رسم الخط در **مطبعهٔ** کابل به چاپ میرسید .

واین نوشته اثر قلم **استاد** حسن حلمی افغانی ولد مصطفی حکاك زادهٔ **ترابزونی است** .

ketabton.com - The Digital Library

خوشهٔ گندم ـ تاج استقلال افغانستان ـ واین نشان استقلال است که در برج حوت سال ۱۲۹۷ ش از طرف شورای دولت افغانستان تصویب شده است .

ketabton.com - The Digital Library

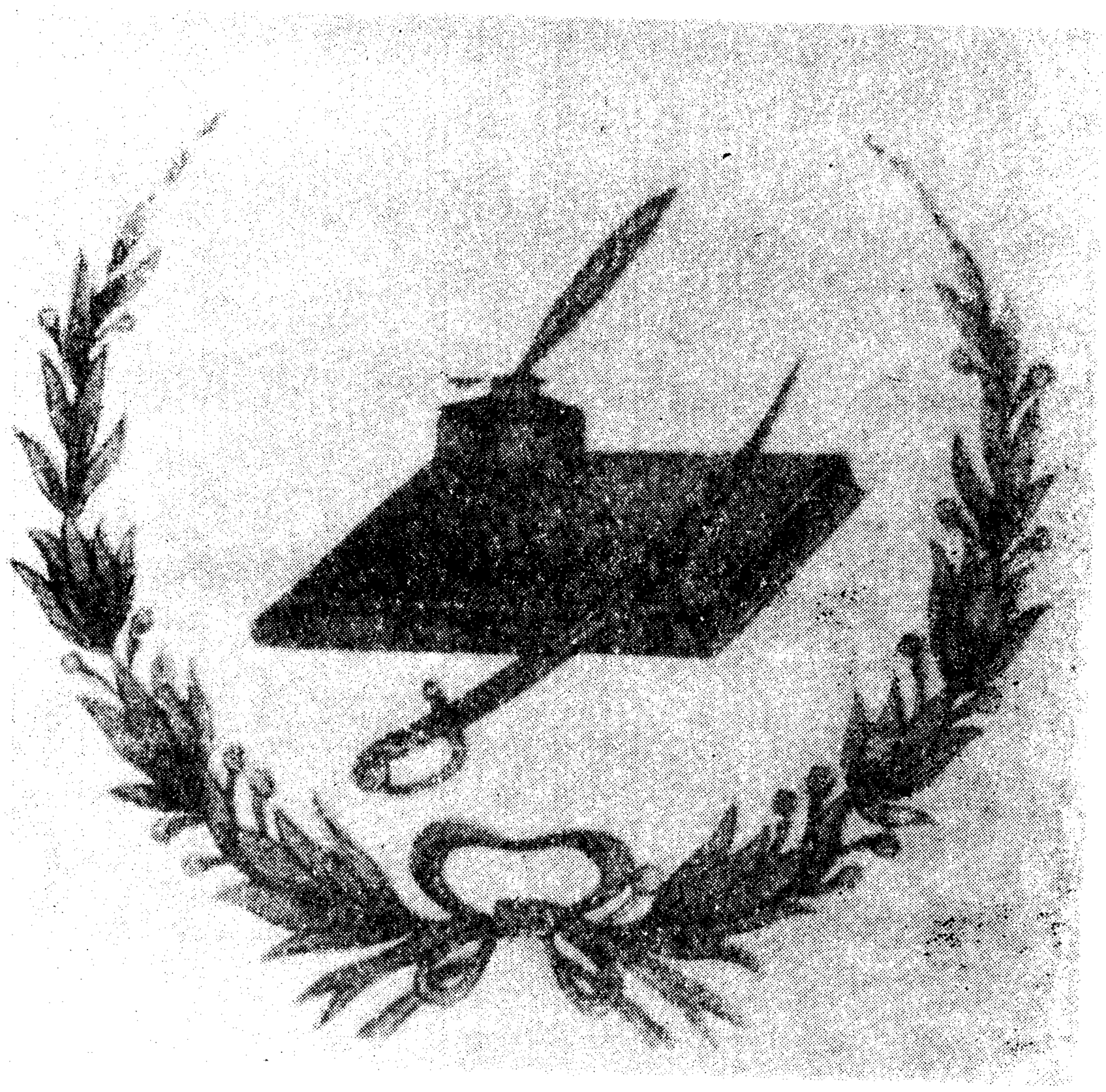

نشان معارف افغانستان که درماه حمل سال ۱۲۹۸ ش از طرف شورای دو لت طـــرح وديزاين شده است .

ketabton.com - The Digital Library

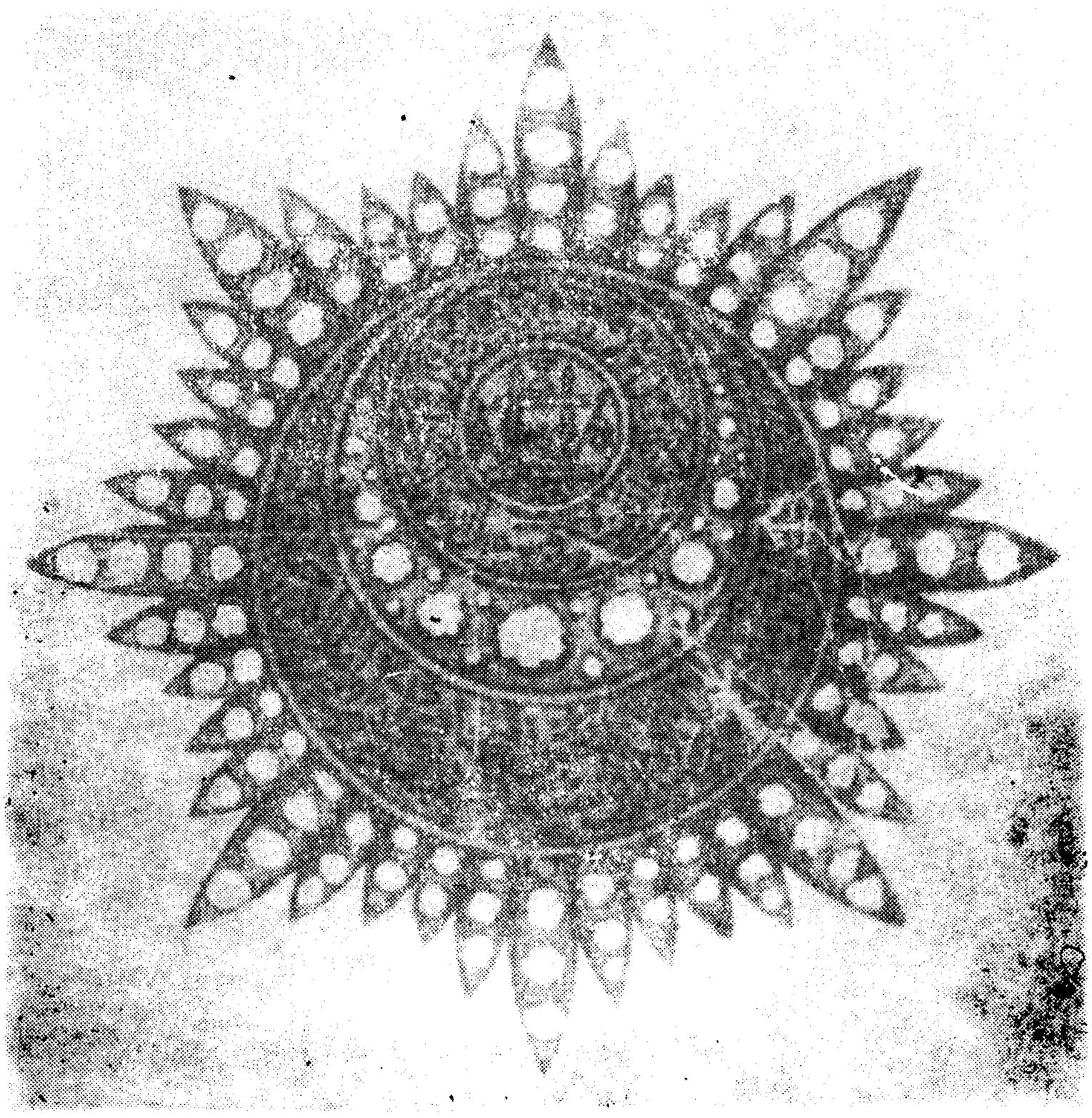

نشان حسیات شکران ملت بحضور پادشاه غازی استقلال
بخش افغان اعلیحضرت امیرامان الله خان
ودربین نشان عیـن عبارت حك شده و عکس آن در سال
۱۳۰۲ ش در بر لین بچـاپ رسیده است .

ketabton.com - The Digital Library

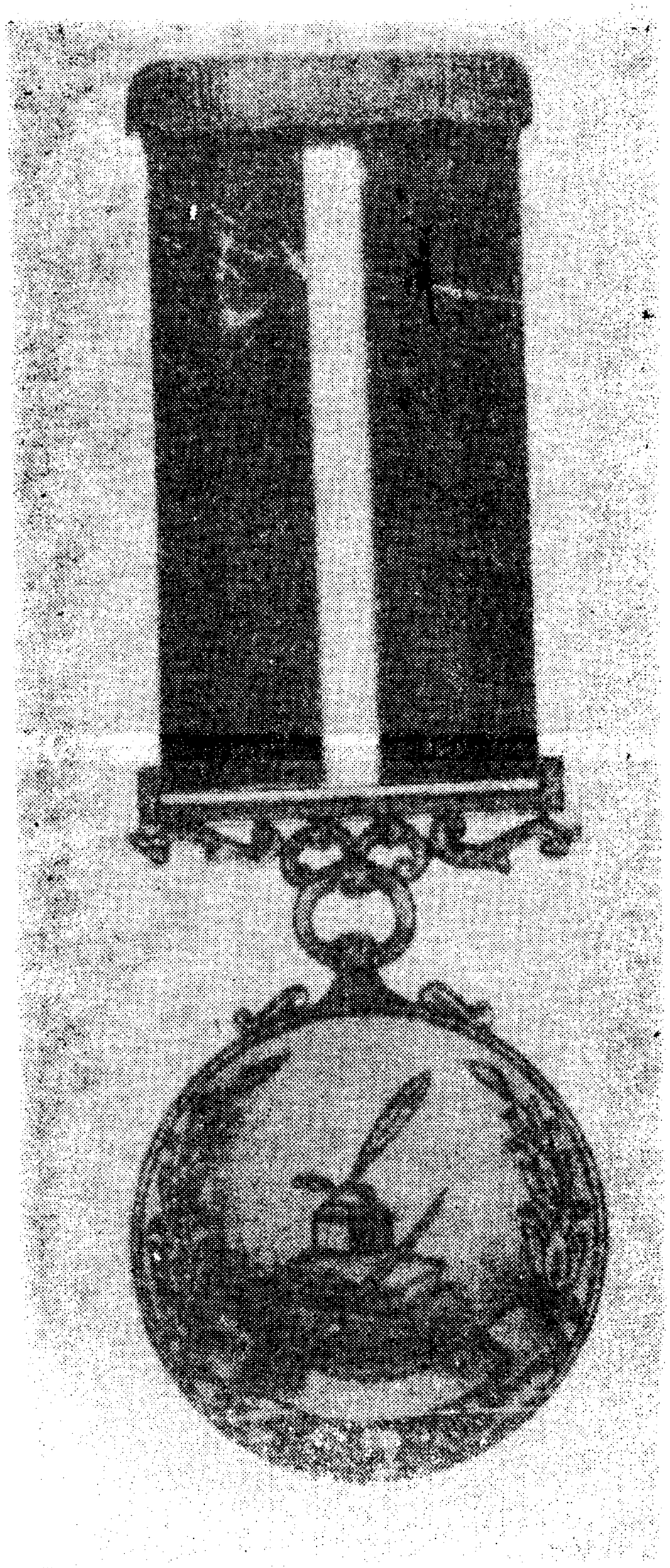

نشان معارف افغانستان

٦٣٧

علم استقلال و نصرت‌دولت‌افغانستان ـ درسال ۱۲۹۸ش‌از طرف شورای دولت ترتیب‌یافته است .

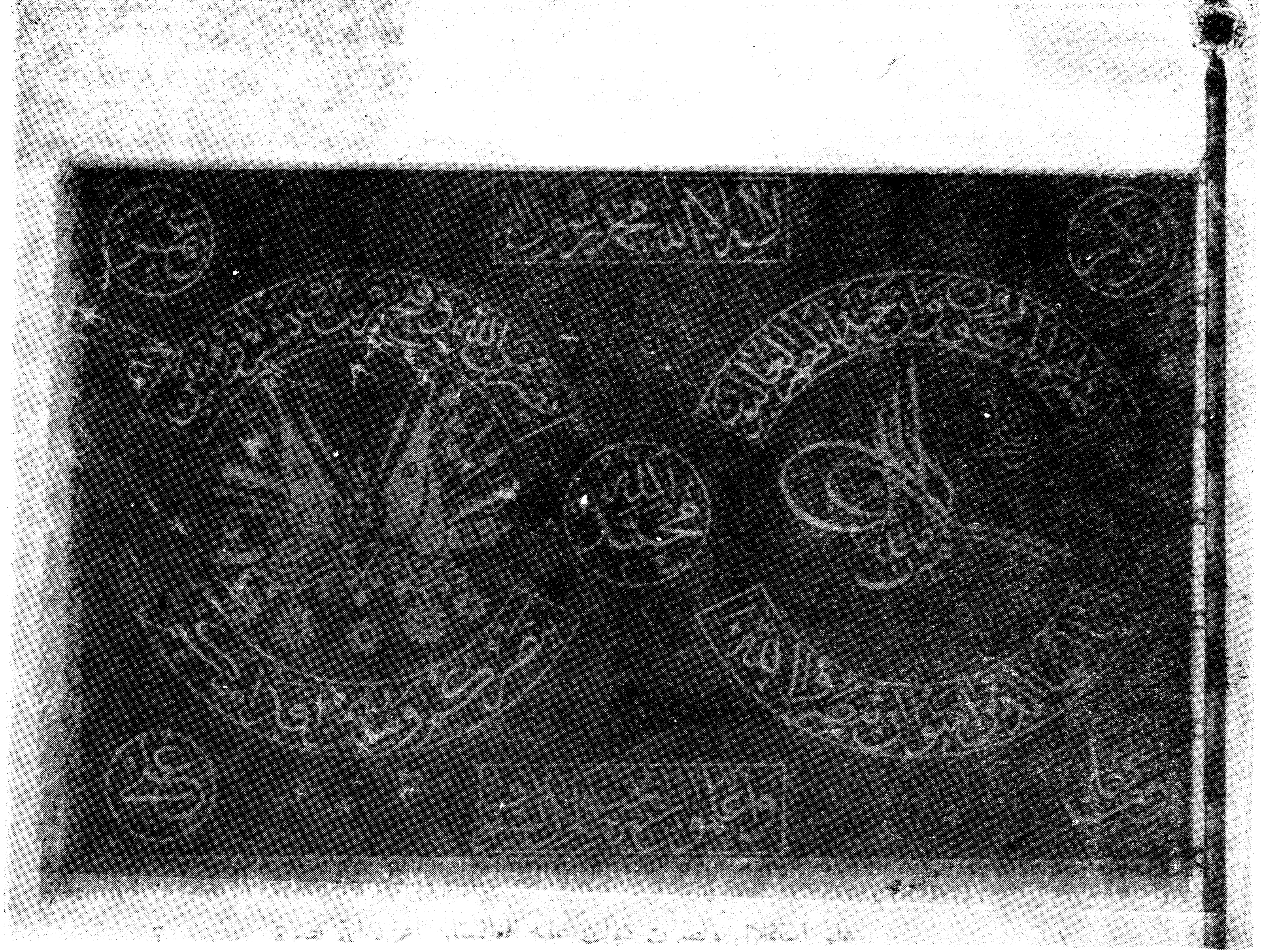

علم استقلال و نصرت افغانستان ـ در بهارسال ۱۲۹۸ش از طرف شورای دولـــت ترتیب یافته است .

ketabton.com - The Digital Library

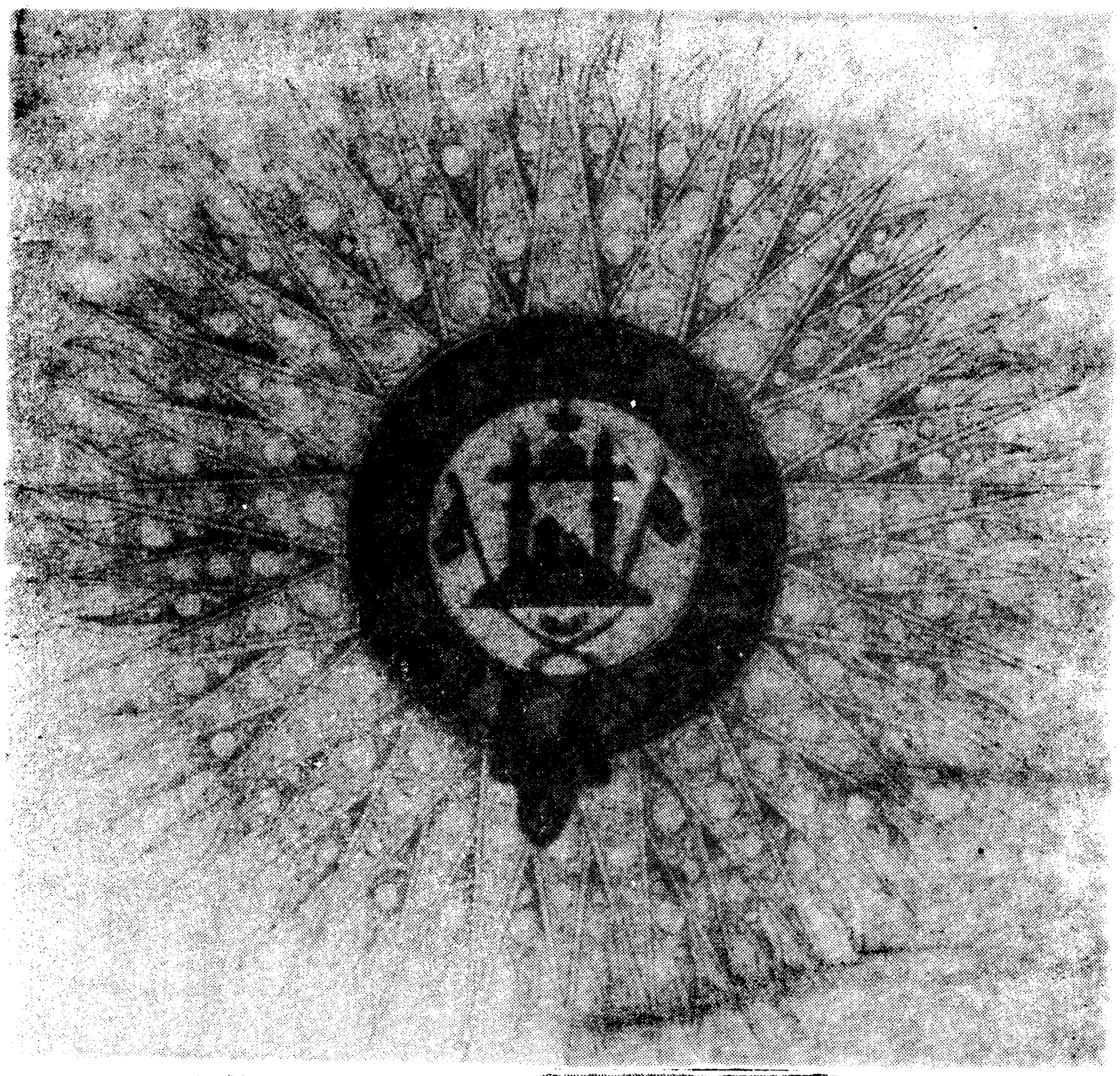

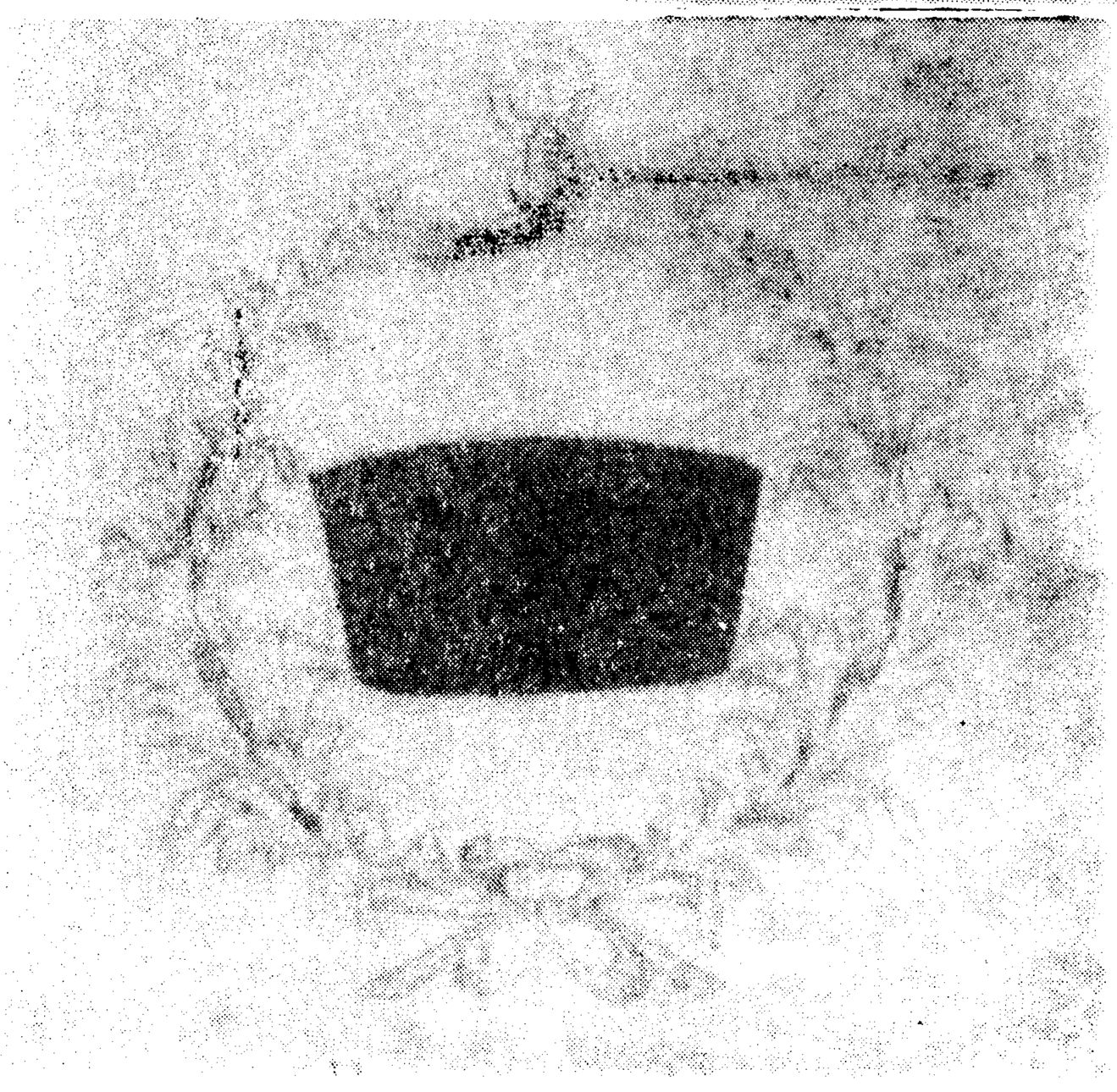

نشان لمراعلی ـ در سال ۱۲۹۸ ش بقرار تصویب شورای دولت افغانستان ساخته شده است .

ketabton.com - The Digital Library

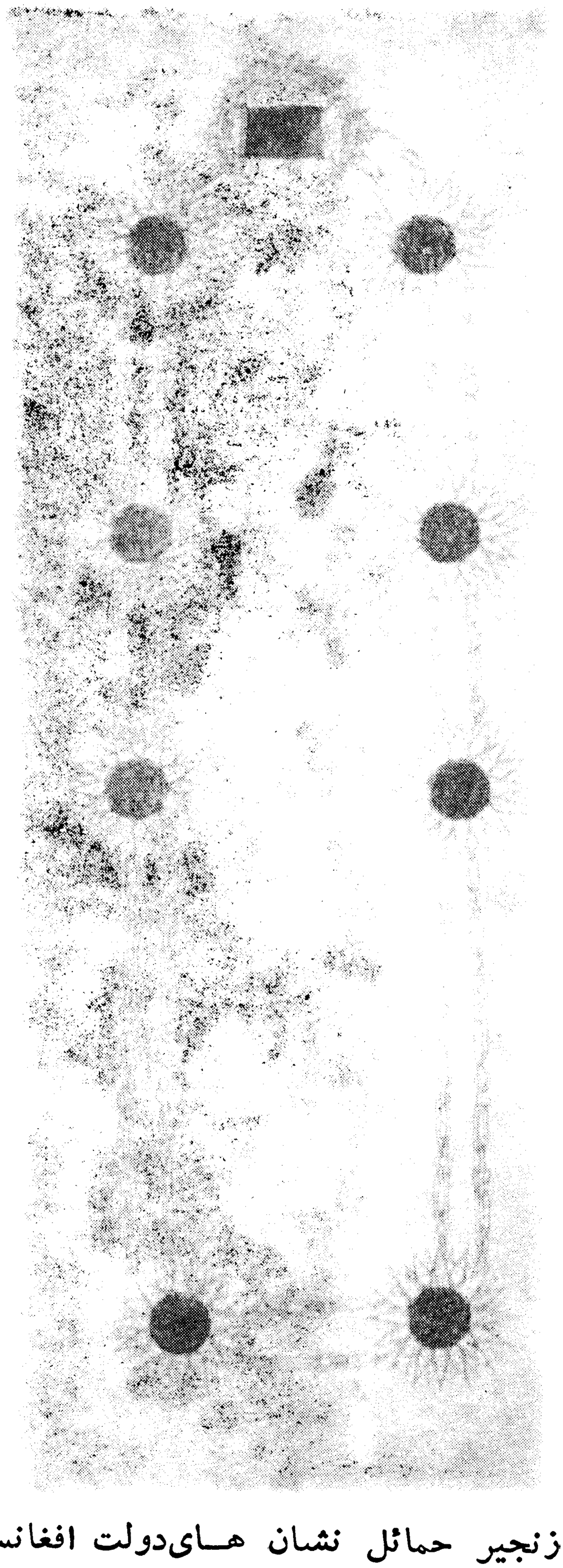

زنجیر حمائل نشان هـای‌دولت افغانستان

۴۴۵

ketabton.com - The Digital Library

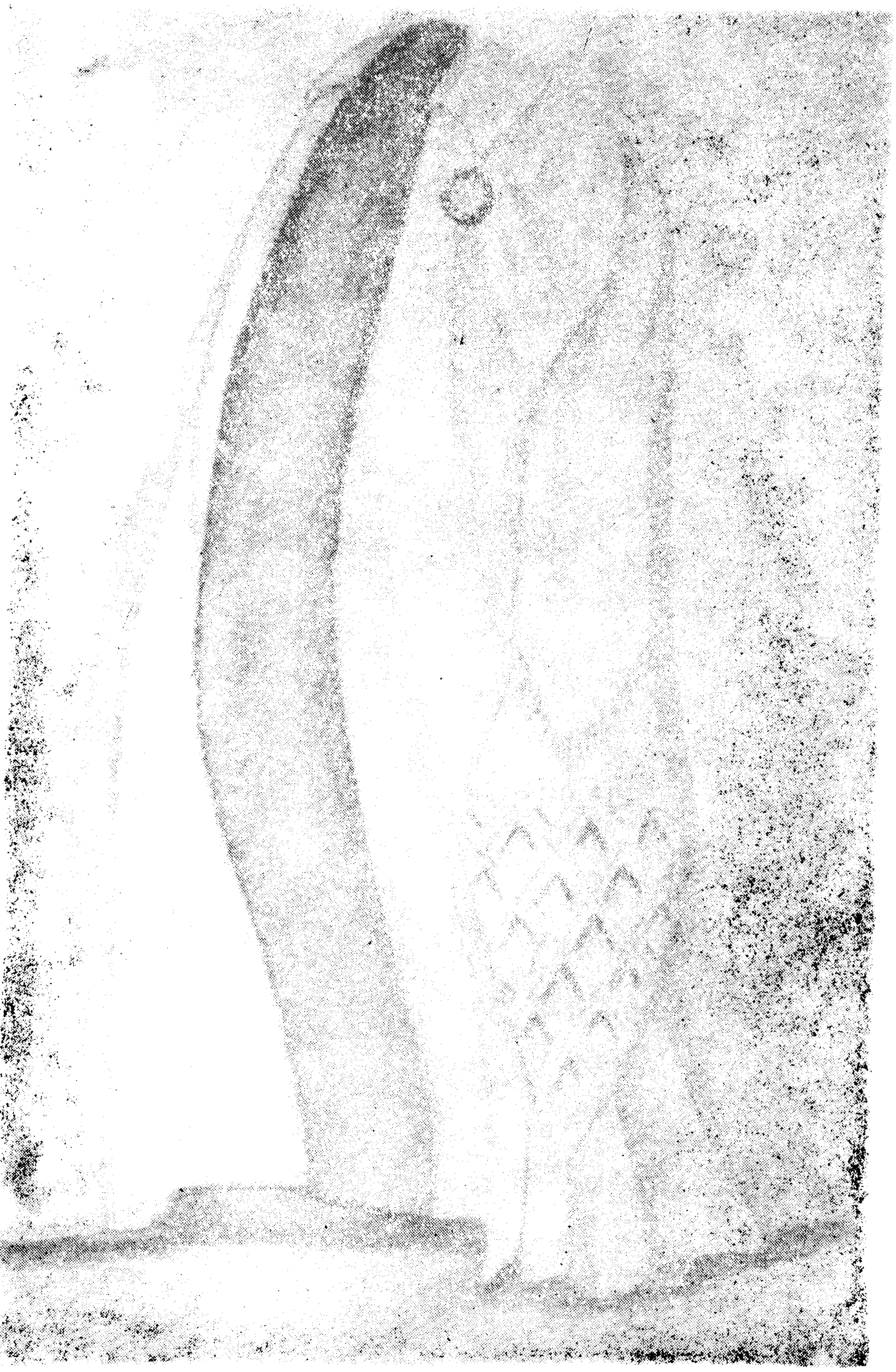

لباس کوسی ـ پارچهٔچهارم نشان لمر اعلیو عالی ـ شورای دولت درنظامنامه نوشته است: در همه مراسم رسمی که لباس پورهٔ رسمی پو شیده میشود ، آویختن همه پارچه های این نشانوپوشیدنکوسیشرط است .

ketabton.com - The Digital Library

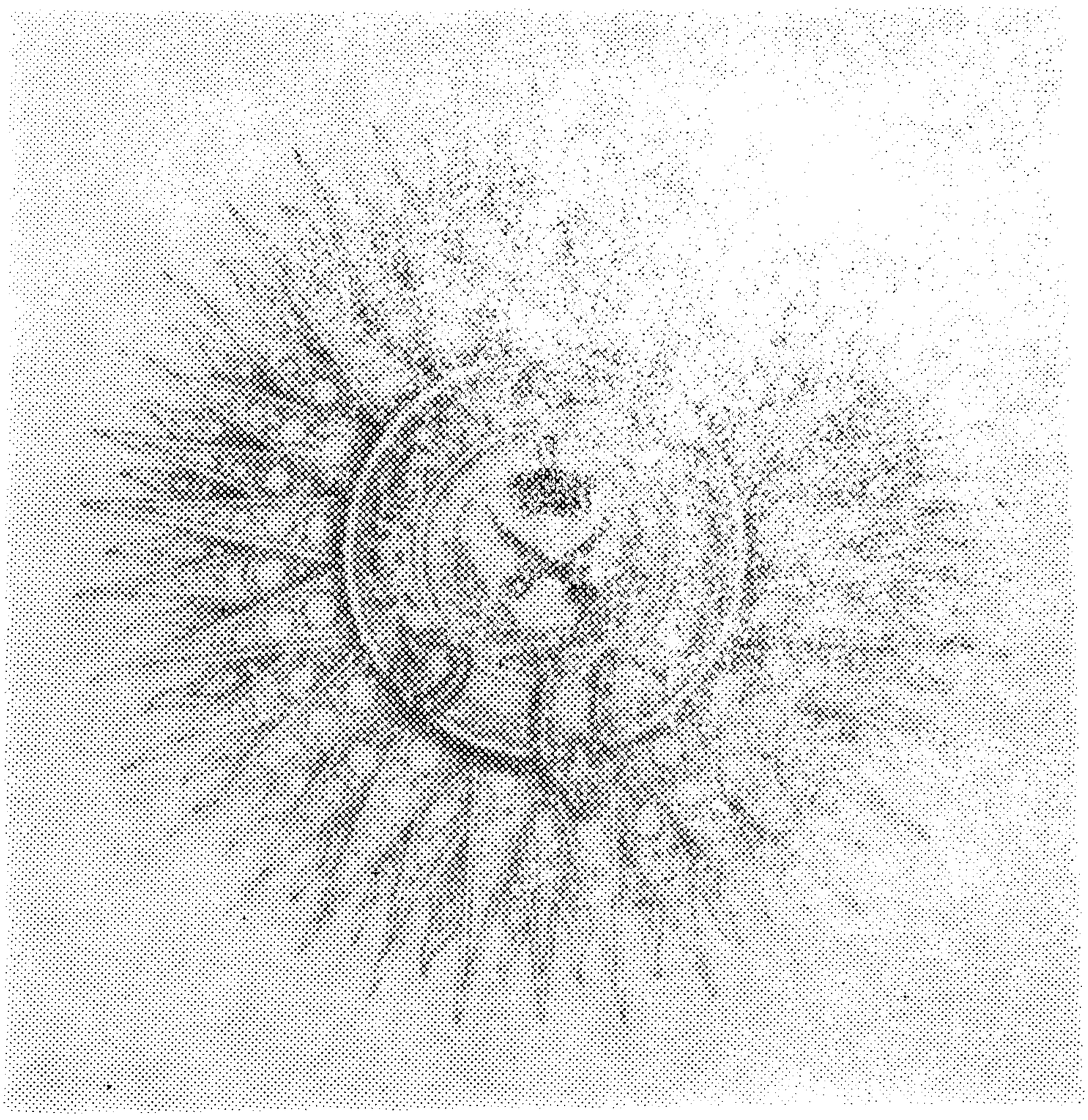

نشان لمر عالی ـ در سال۱۲۹۸ ش از طـرف شورای
دولت افغانستان تصویب شده‌است .

ketabton.com - The Digital Library

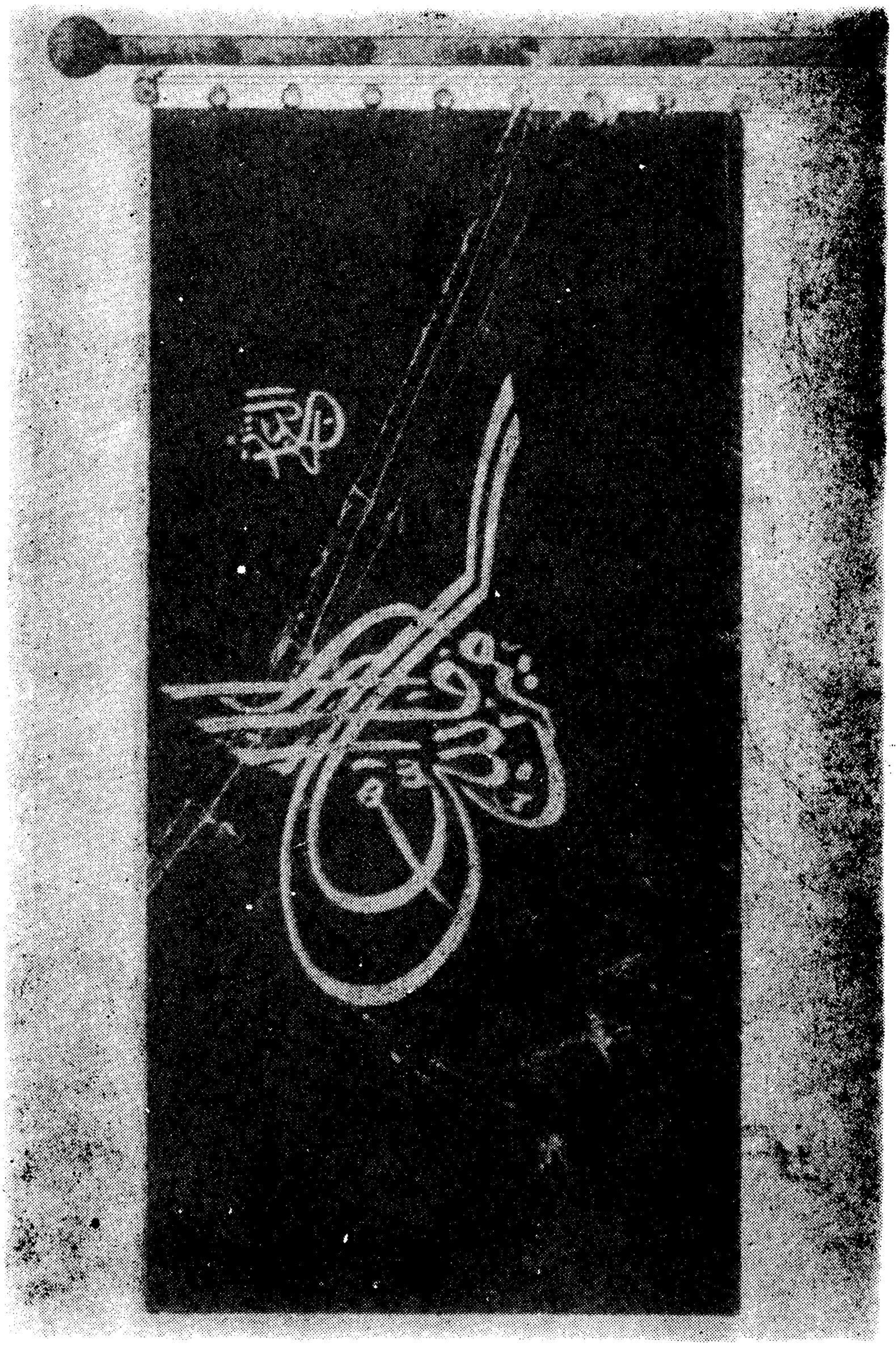

بیرق استقلال افغانستان

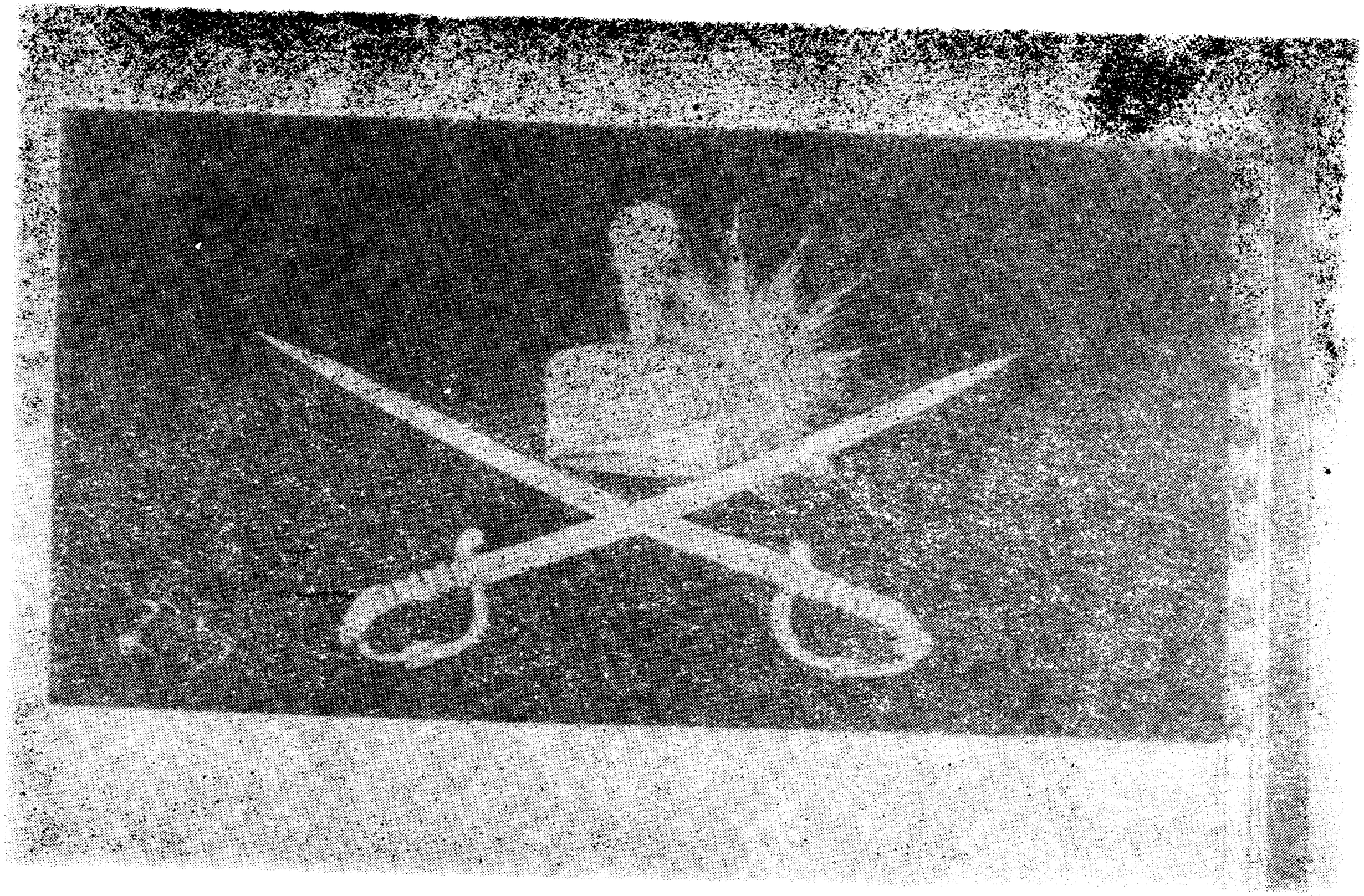

نشان استقلال افغانستان

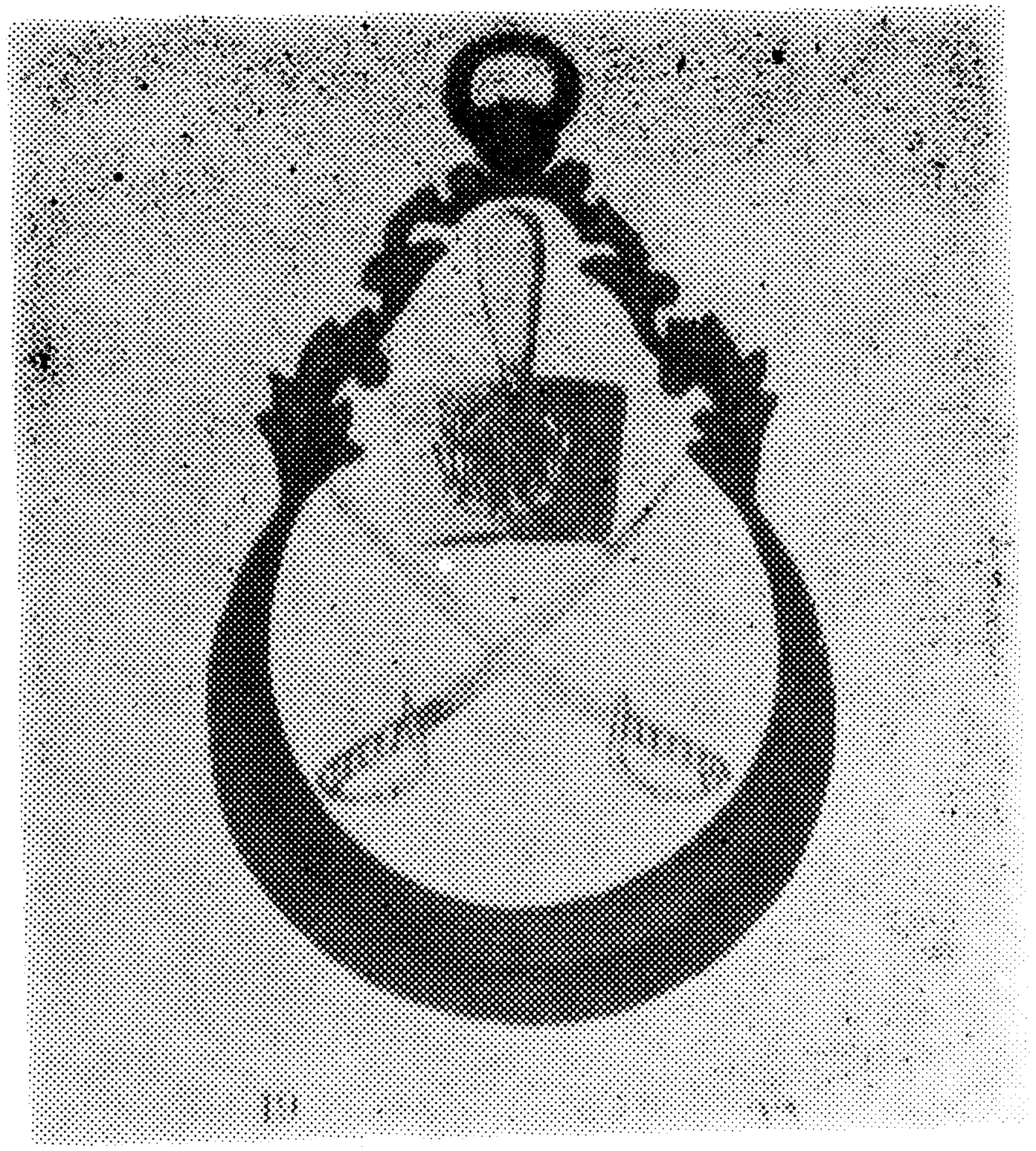

نشان استقلال افغانستان

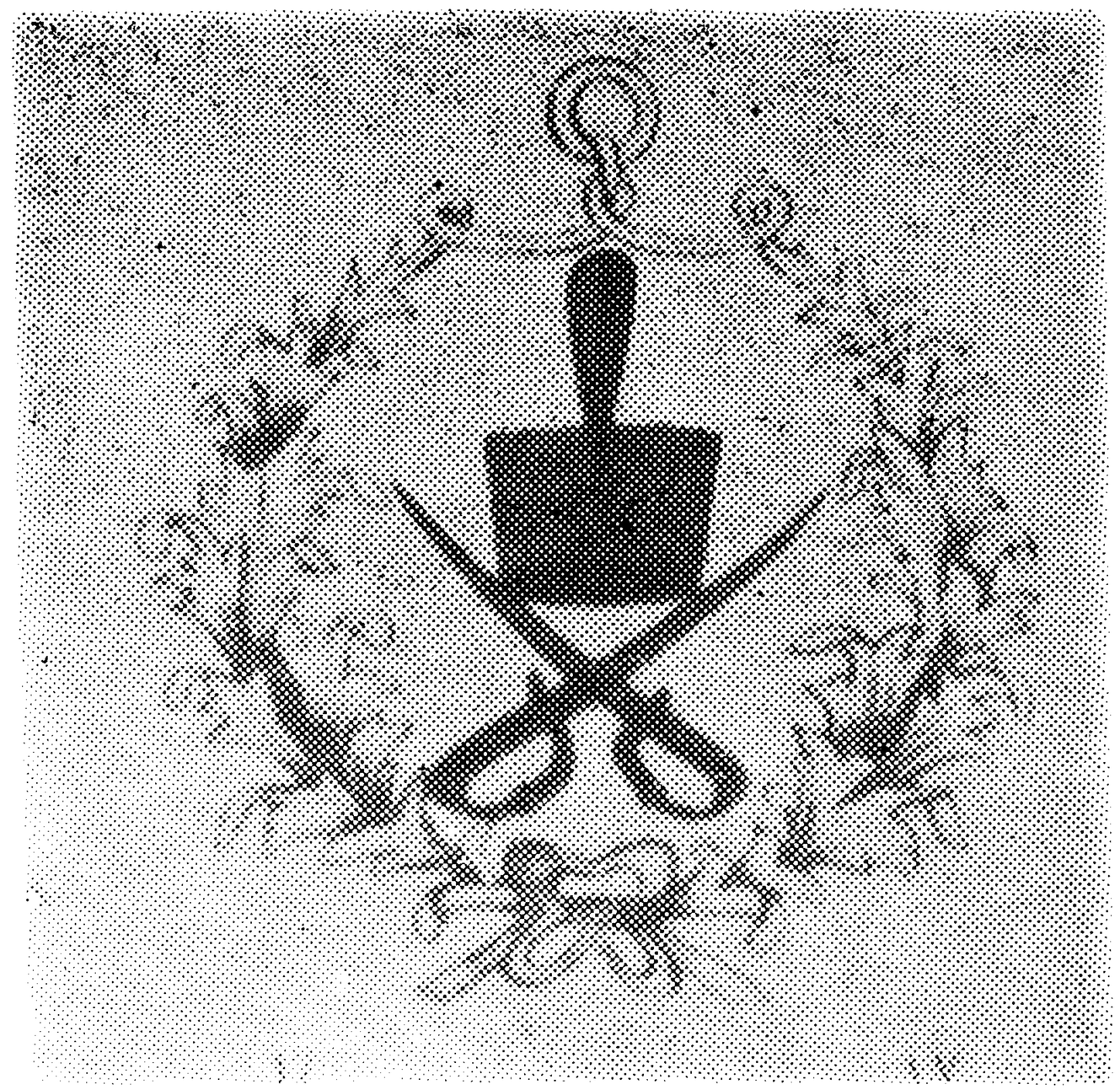

نشان استقلال افغانستان

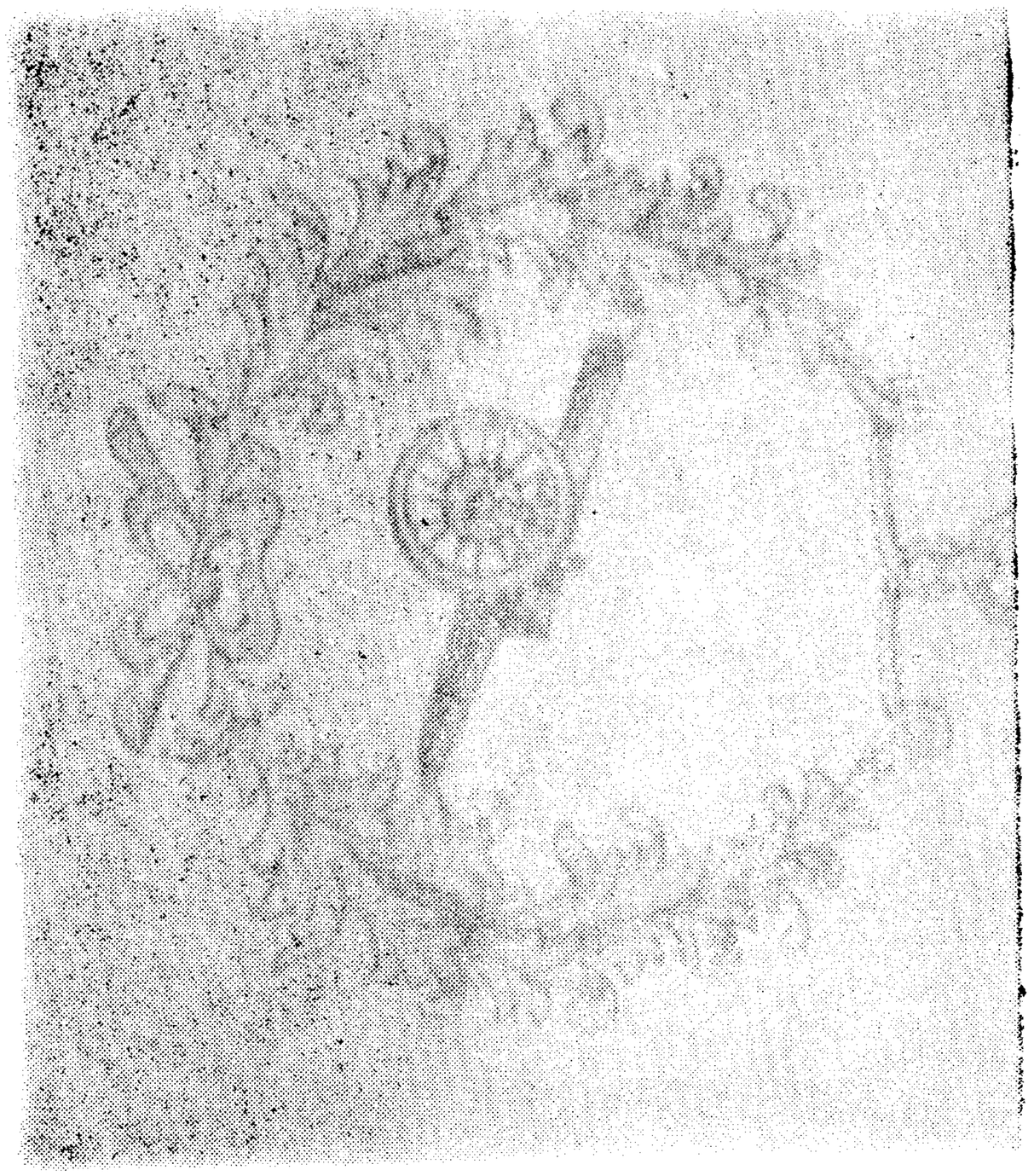

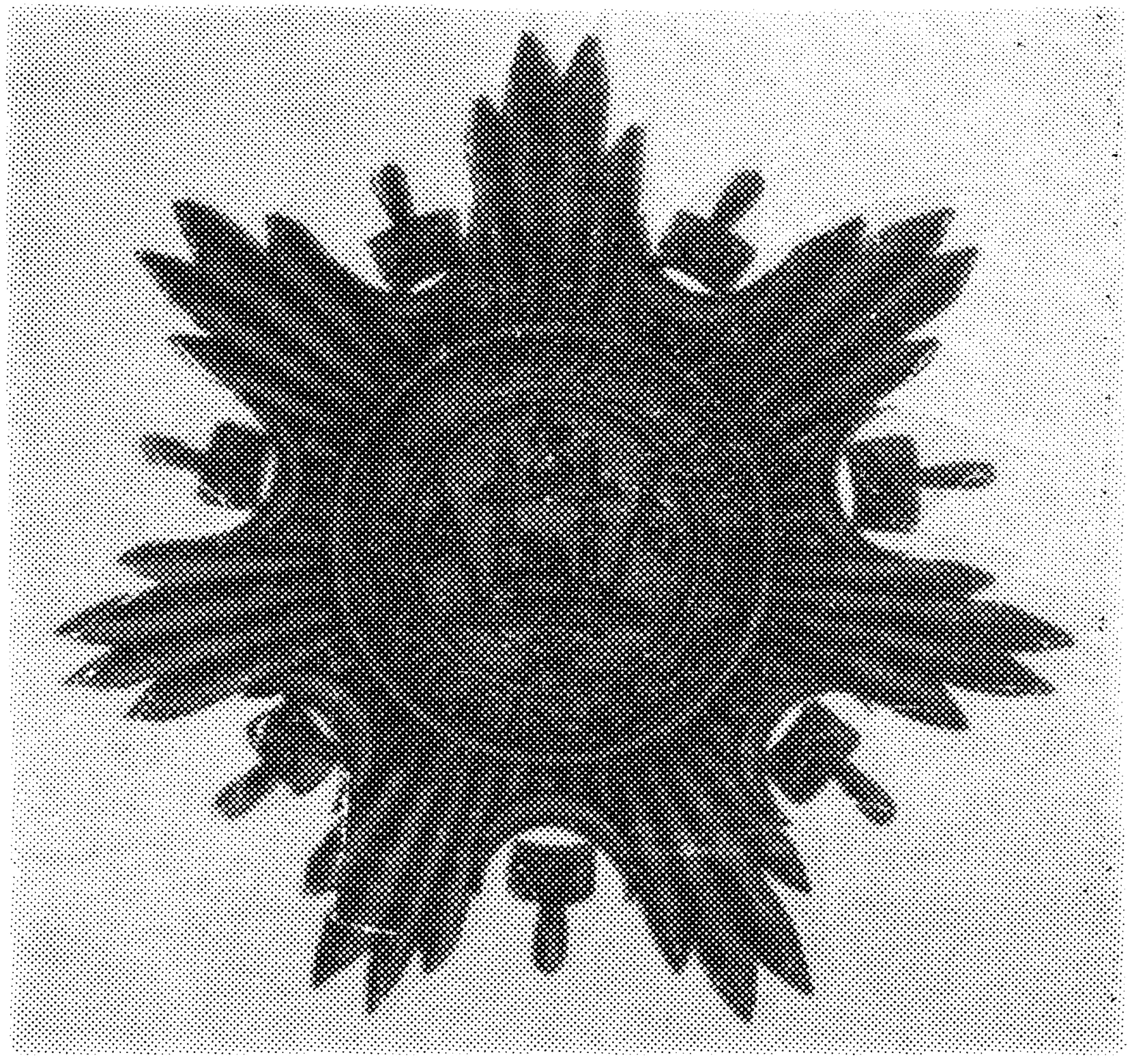

نشان سردار اعلی ــ درسال ۱۲۹۸ ش ساخته شده است.

نشان عسکری ا فغانستان.

ketabton.com - The Digital Library

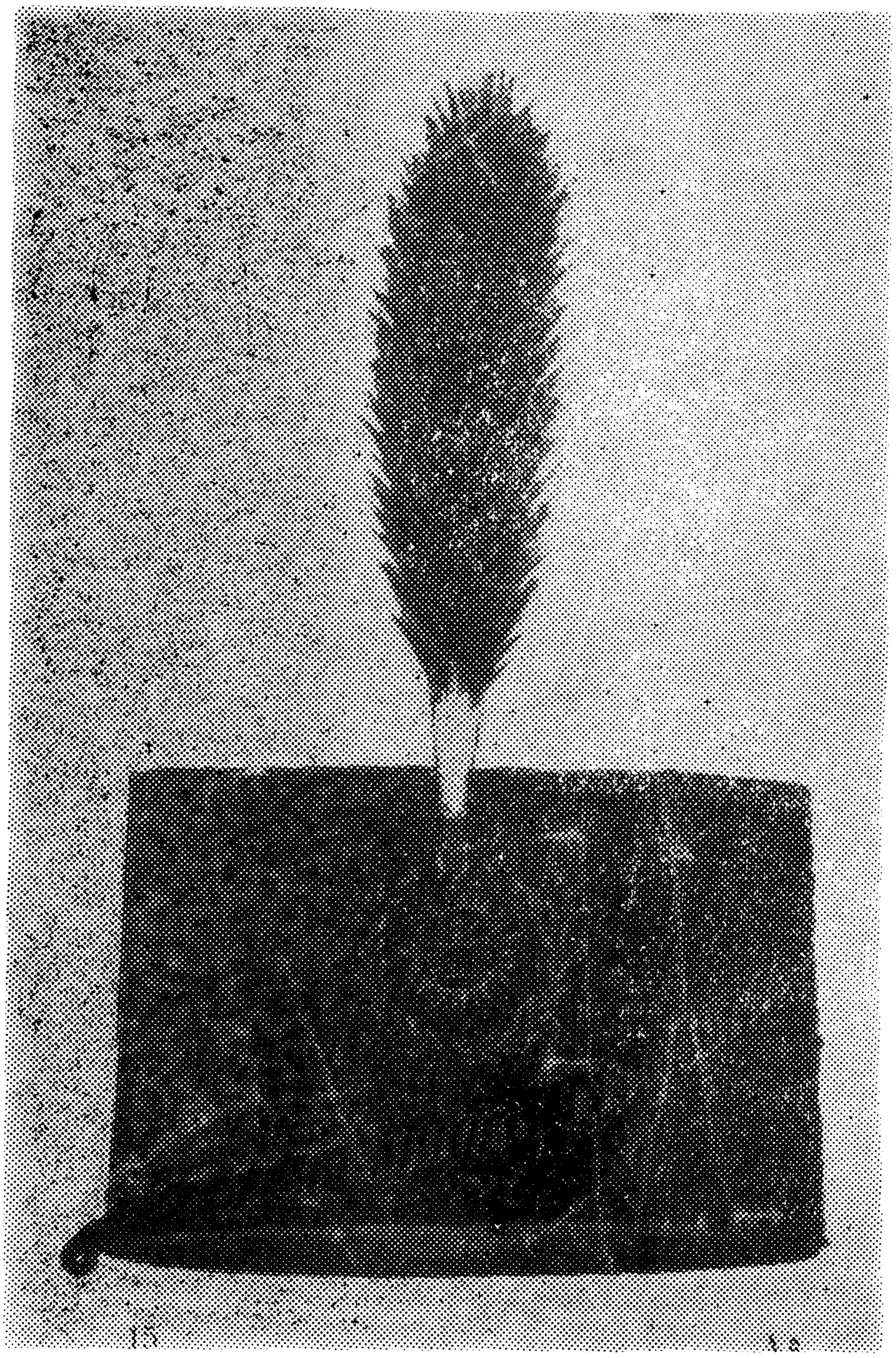

نشان سردار

ketabton.com - The Digital Library

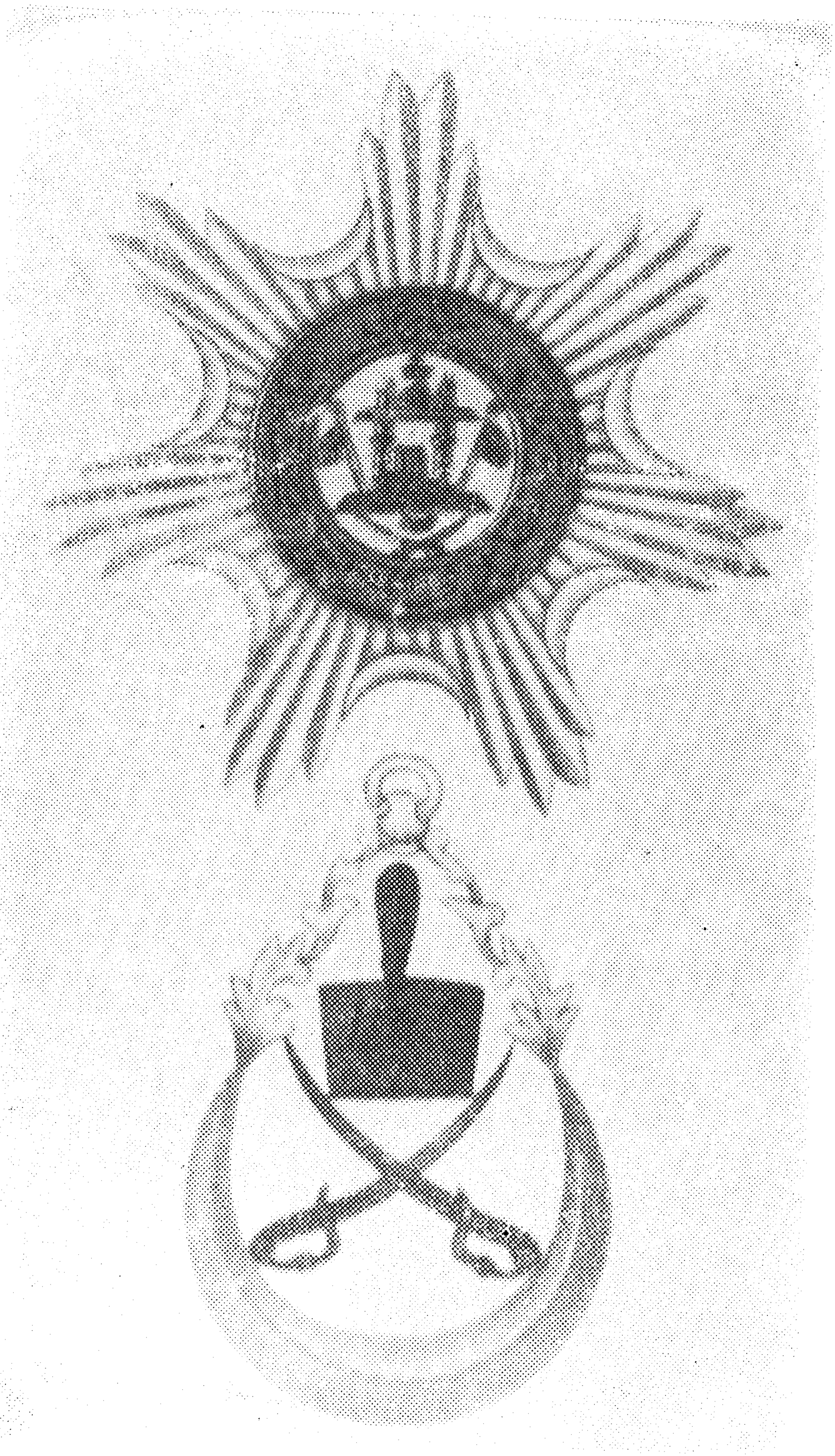

نشان سردار عالـــی ـدر سال ۱۲۹۸ ش قرار تصویب
شورای دولت افغا نستـــان سا ختـه شده است .

ketabton.com - The Digital Library

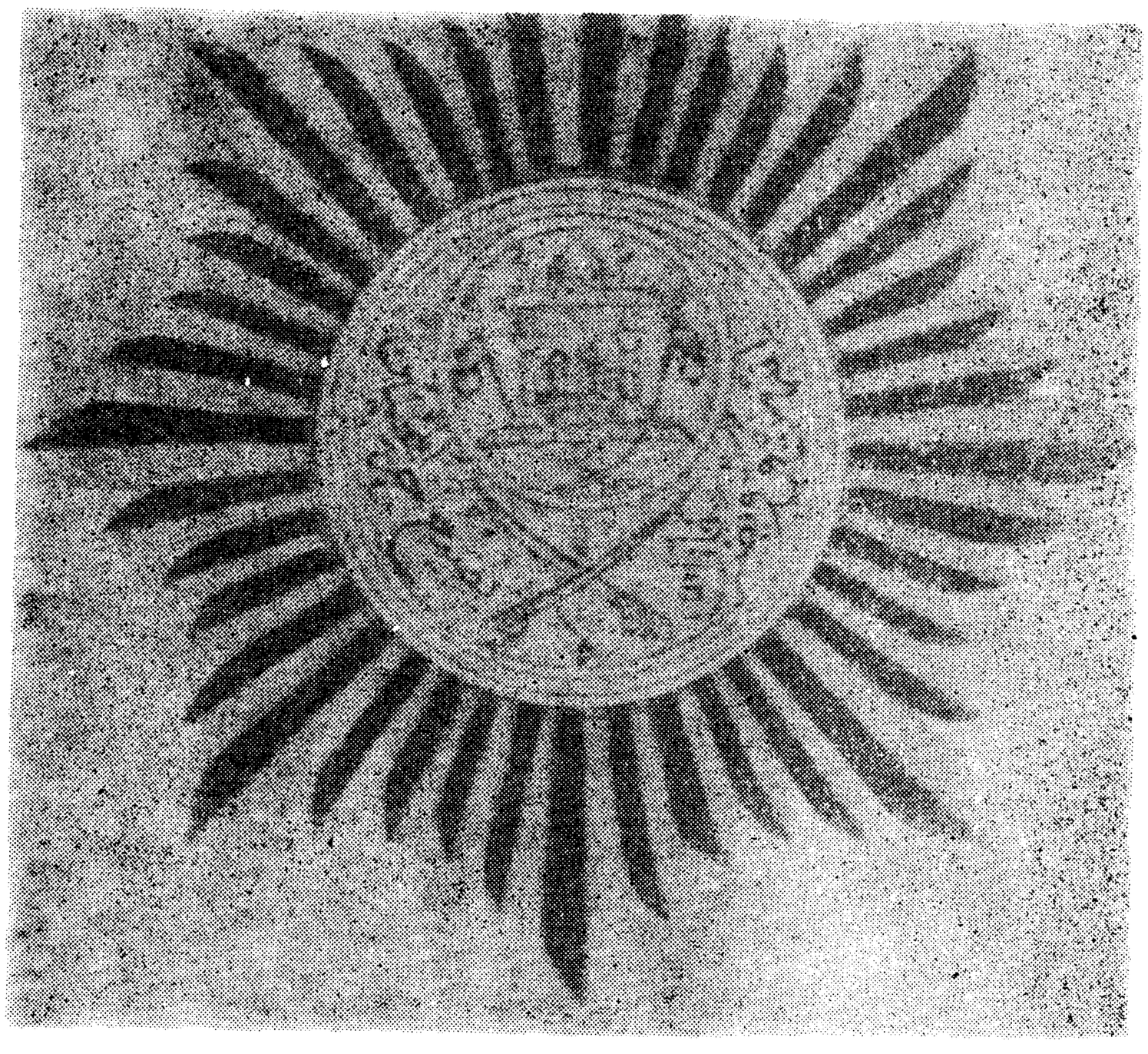

نشان استقلال حربی افغانستان

ketabton.com - The Digital Library

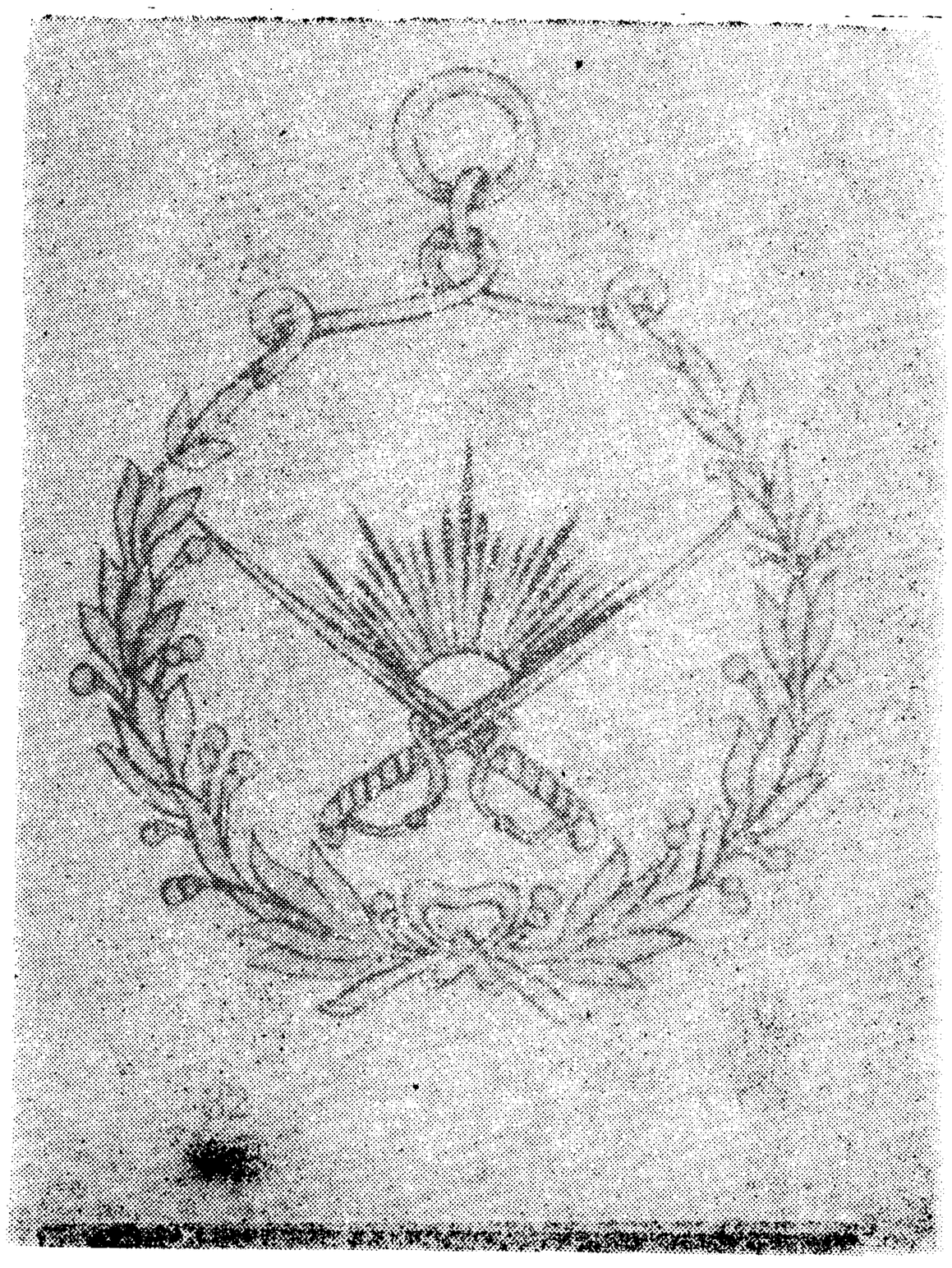

نشان استقلال افغانستان

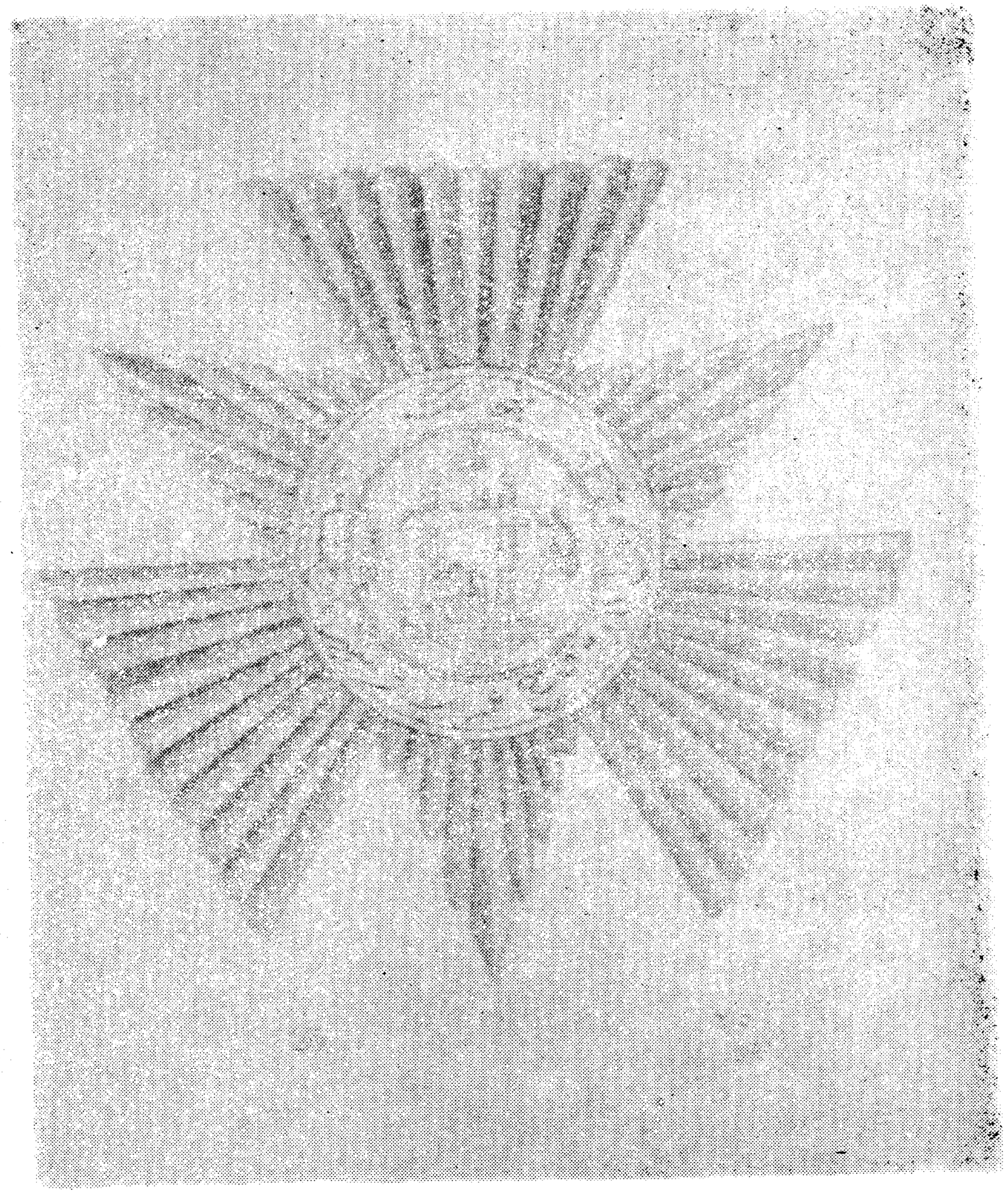

نشان‌شجاعت‌ـ افغانستان

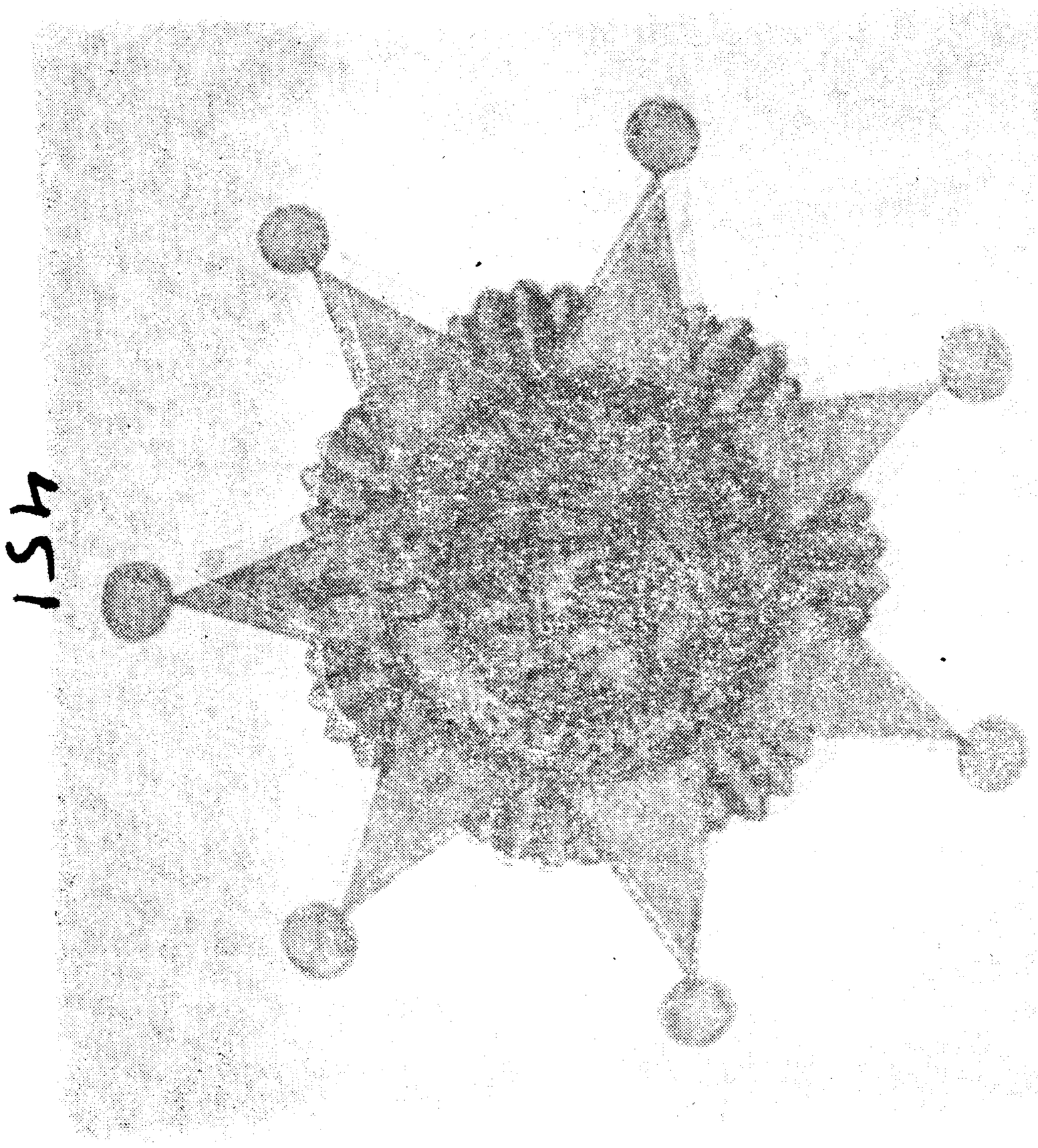

نشان وفا ـ درجه (۱) درسال ۱۲۹۸ ش بقرار تصویـــب‌شورای **دولت سا ختـه شده** است.

454

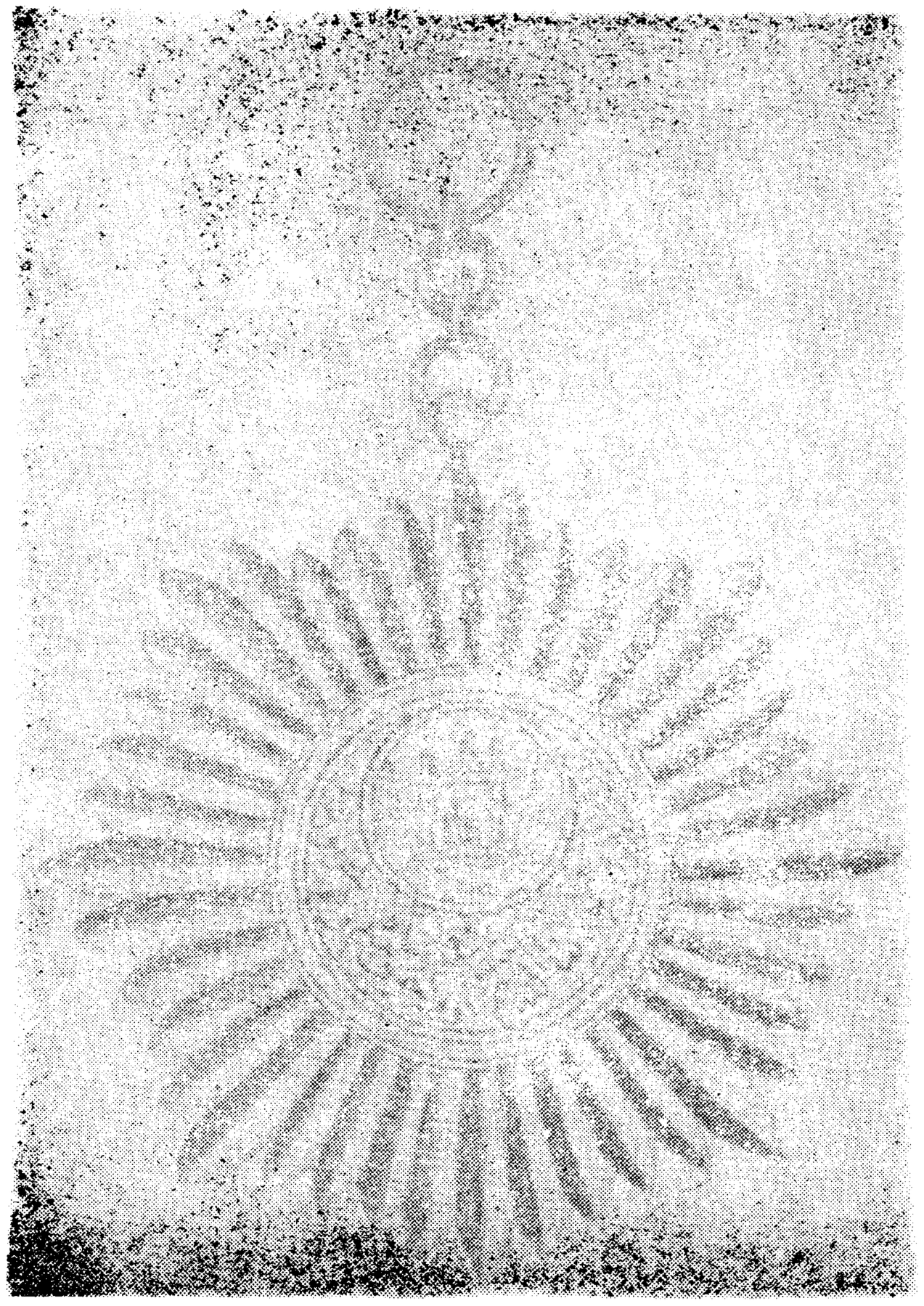

نشان سردار

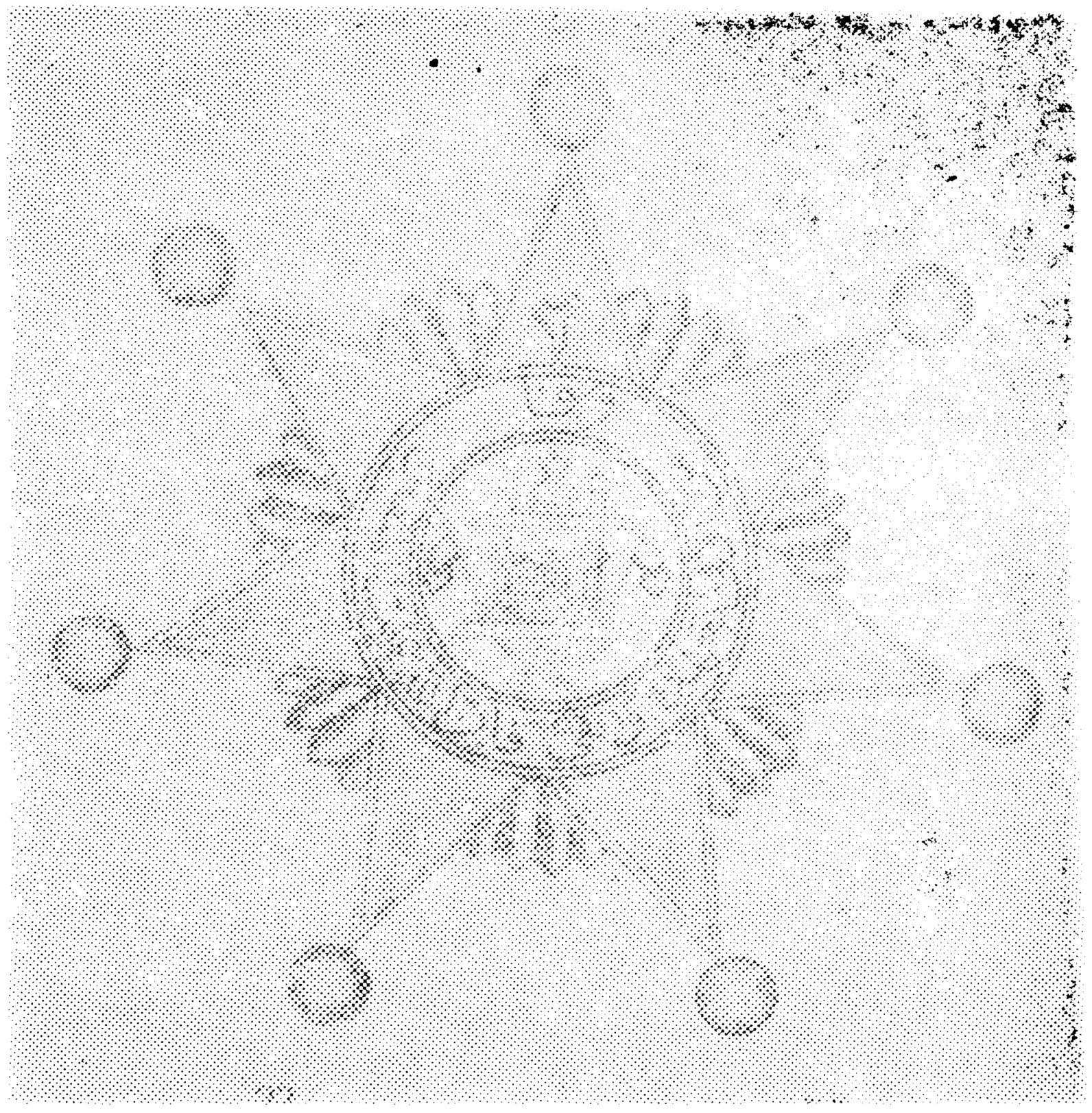

نشان وفا ـ درجه (۲) درسال ۱۲۹۸ بـقـرار نقشه و تصویب شورای دولت ساخته‌شده‌است .

ketabton.com - The Digital Library

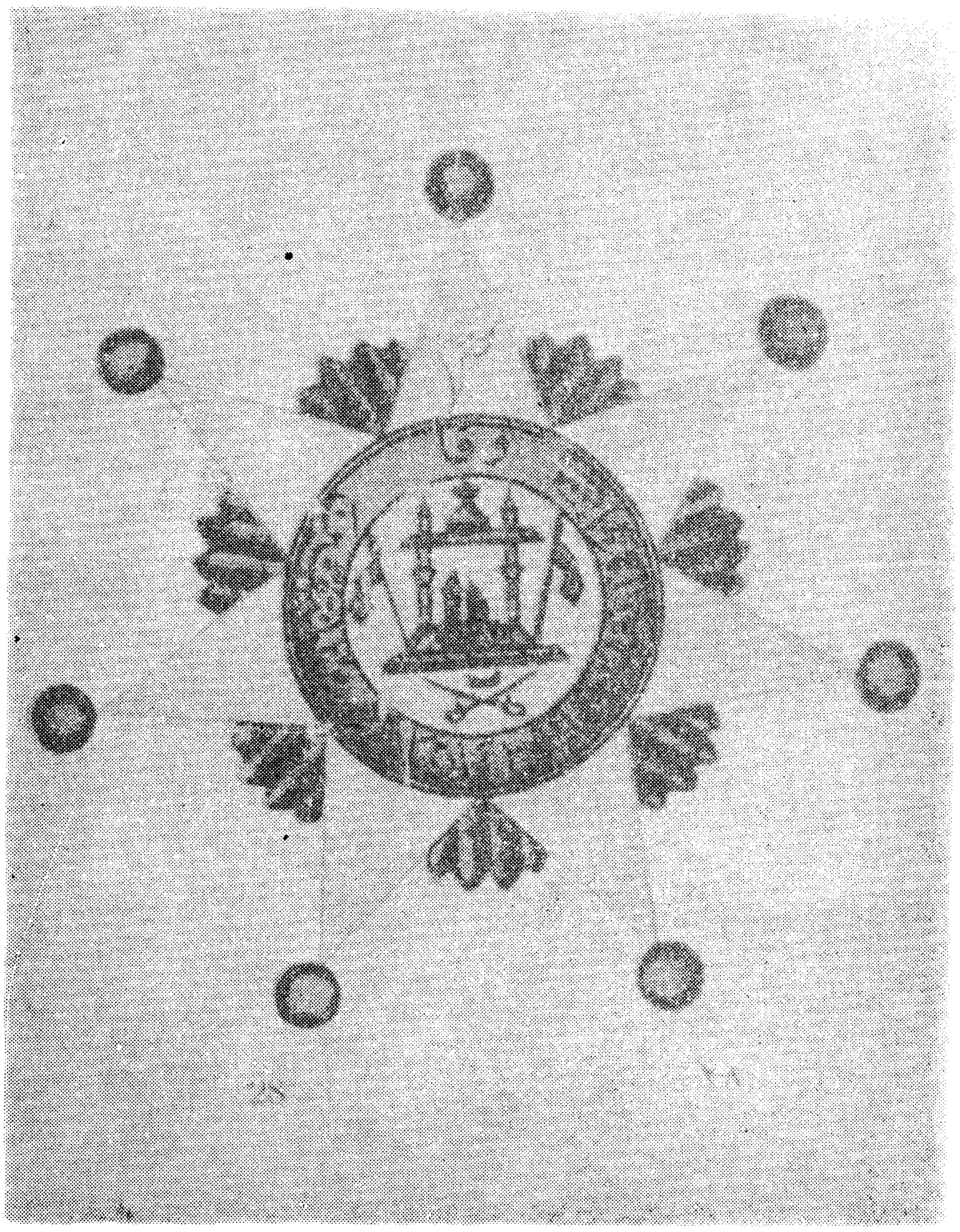

نشان وفا درجه (۳)

ketabton.com - The Digital Library

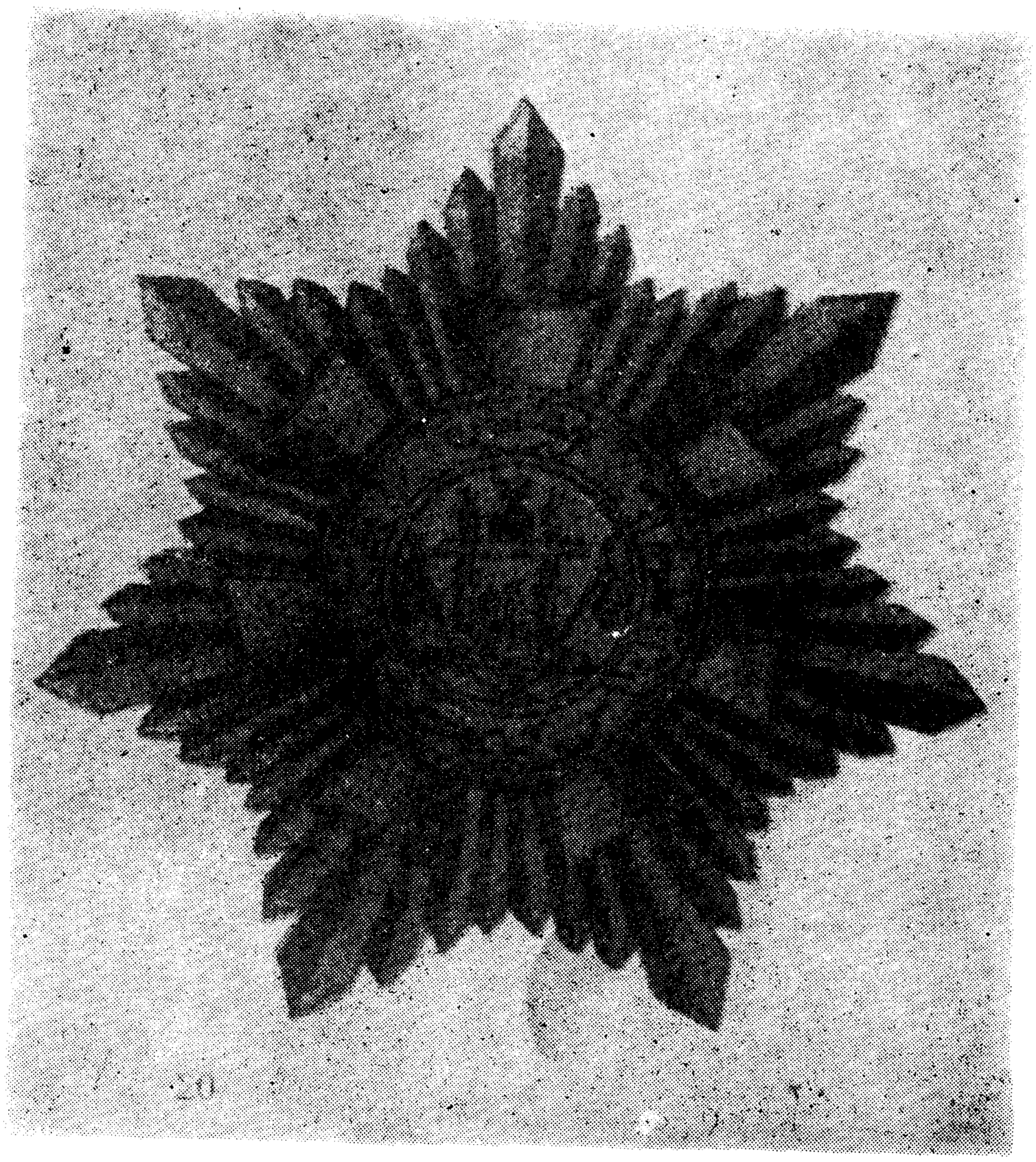

نشان لوی خان ـ در بهارسال ۱۲۹۸ ش ازطرف‌شورای
دولت طرح و دیزاین‌شده‌است

ketabton.com - The Digital Library

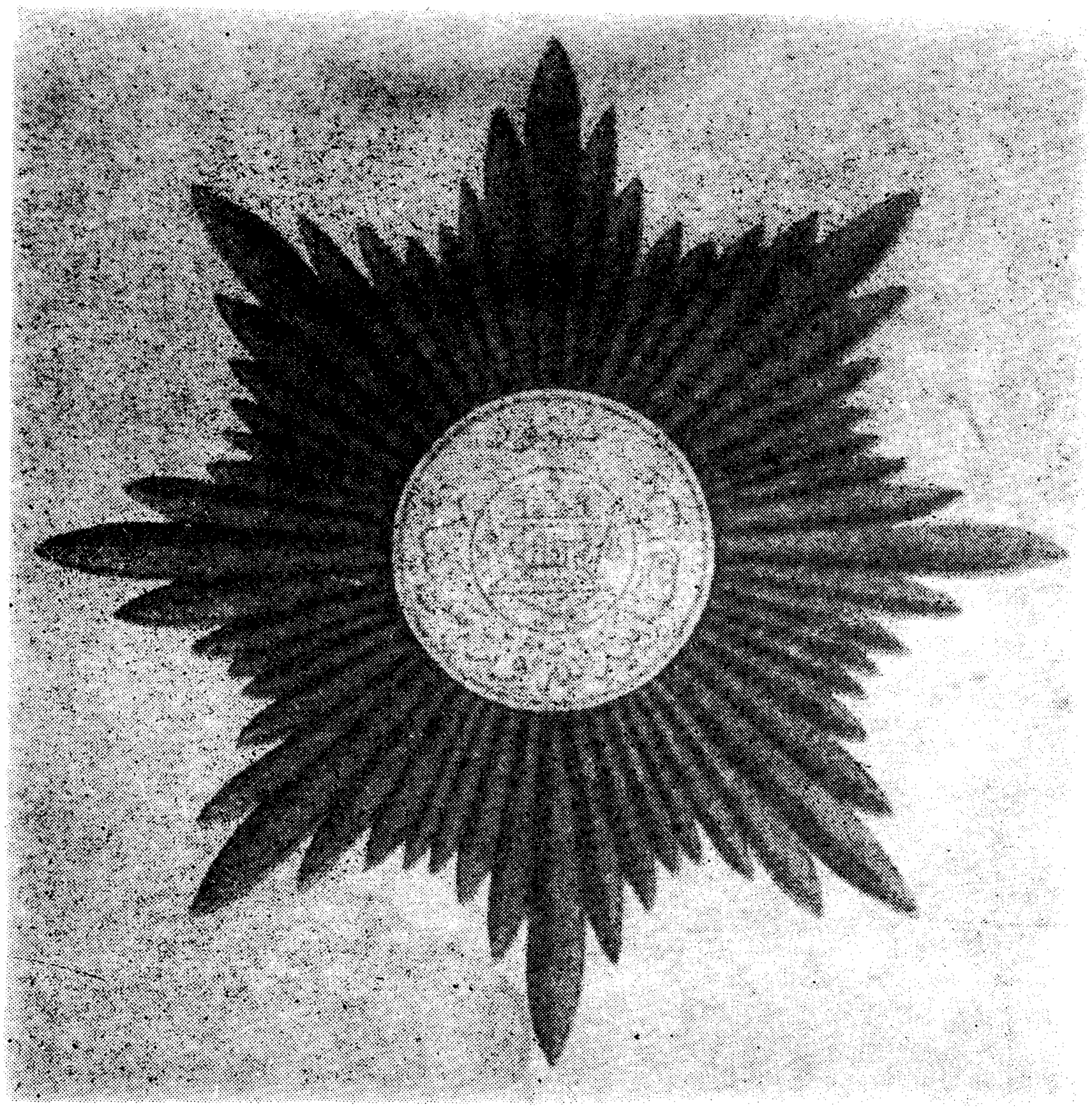

نشان ستـــور ـ درسال۱۲۹۸ ش بقرارتصویب‌شورای دولت ساخته شده است .

ketabton.com - The Digital Library

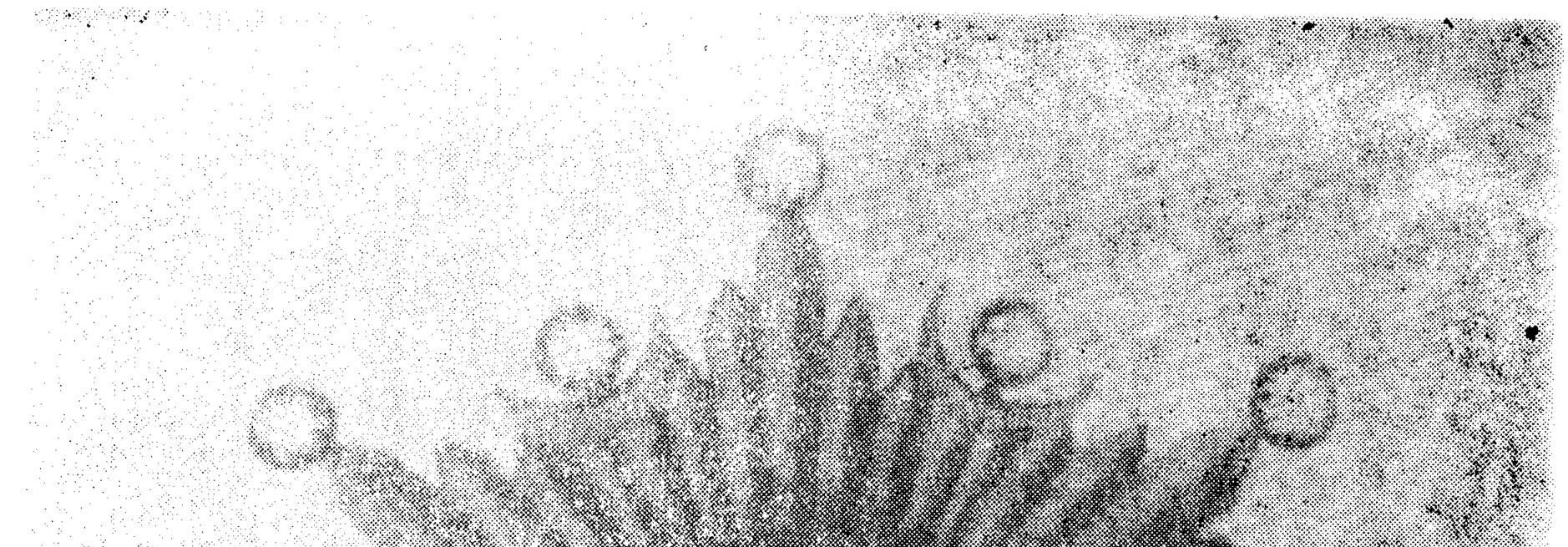

از نشان های دولت افغانستان که درسال ۱۲۹۸ ش طرح و
دیزاین شده است

ketabton.com - The Digital Library

از نشان های استقلال افغانستان

نشان خدمت افغانستان

ketabton.com - The Digital Library

سرور سلطـــان «علیـــا حضرت سراج الخواتیـــن» والدهٔ اعلیحضرت اما نا للـــه شاه غازی آن محترمهٔ معظمـــه در تقو یت رو حیهٔ آ زا دی و استقلال و تاسیس بنیـــان سلطنت امانیه وفکر نهضت نسوان خد مات شا یا نـــی نموده است .

iran-archive.com - The Digital Library

دروسط نشسته علیاحضرت سراج الخواتین ـوسه دختر سکهٔ او : سایر ه سلطـا ن ـ صفیه سلطان ـراضیه سلطان و دختر اندر او صفـــو ر ا دست به کمر دیده میشود و این عکس اولین یاد گـــار نهضت نسوان در افغا نستان درسنه ۱۳۲۶ قمری گر فتــه شده است سایره سلطـــان ملقب به سراج البنات بطرف دست راست بر کرسی نشسته وآن محترمه در عهد سلطنت اما نیه مدیرهٔ مکتب مستورات بوده است .

ketabton.com - The Digital Library

شاهزاده امان الله در دورهٔ طفولیت .

194

سردار امان الله خان«عین‌الدوله» بهمراه مصاحبین ـ مأمورین و ملازمین در بار آن
واین عکس در سال ۱۲۹۳ش در پغمان گرفته شده‌است.

ketabton.com - The Digital Library

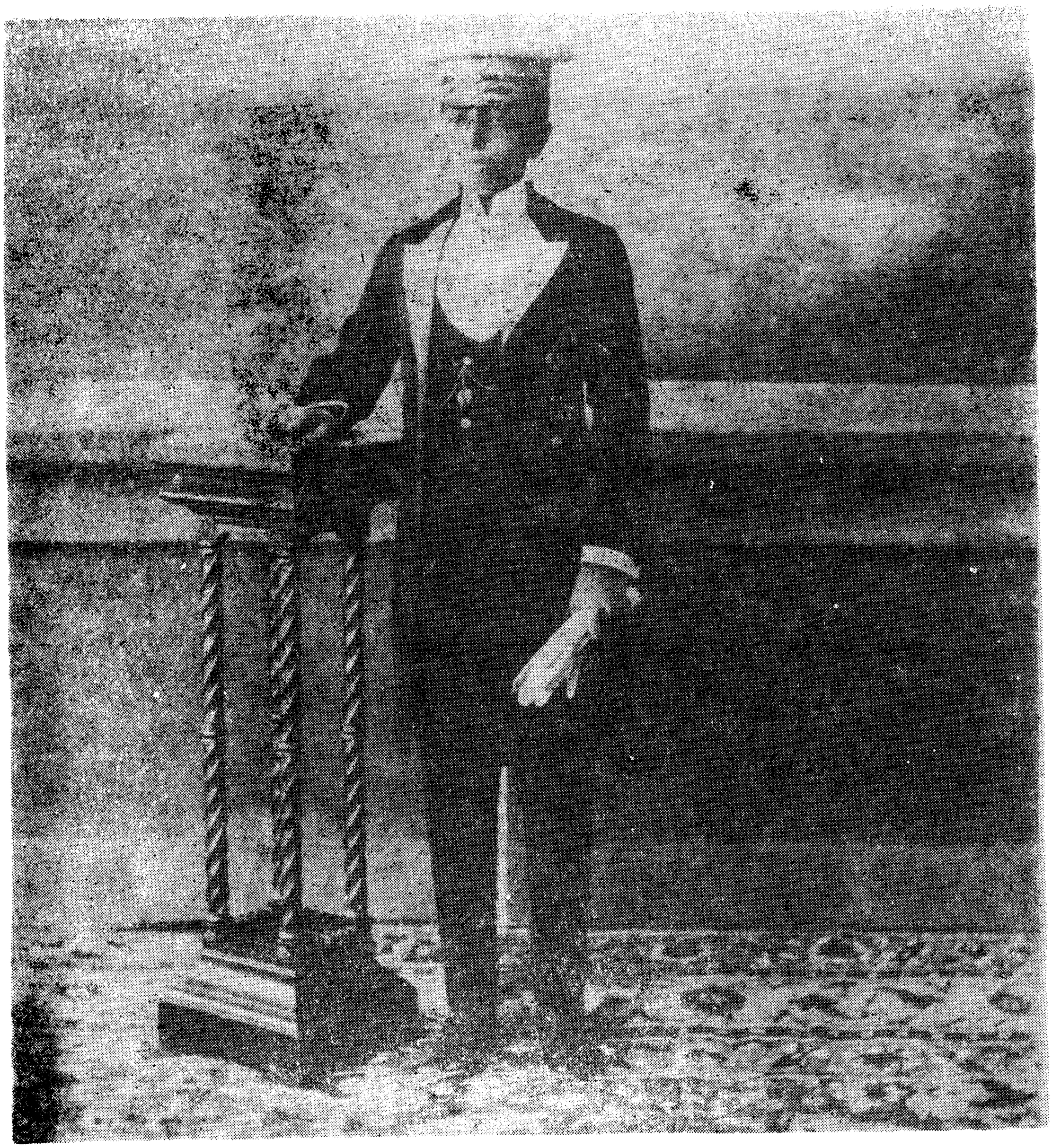

سردار ا ما ن الله خـان «عینا لدو له»جوانی که ازعمر (١٤) سالگی وضع تمدن‌جدید را بو سیله پو شیدن نـــوع لباس ازخود ابراز کرده‌است.

ketabton.com - The Digital Library

سردار امـان‌الله خان عین‌الدوله بعمر (۱٦) سالگی درسال ۱۲۸۵ش- فوتوگرا فی عکـــاسخانه شاهی کابل .

ketabton.com - The Digital Library

منا دی بزرگ استر داد استقلا ل و نهضت های جدید
افغا نستان اعلیحضرت امان الله شاه غاز ی .

464

زنده کننده افغانیان و حرکت دهنده مشرقیان سیف الملة
والدین اعلیحضرت امیـــر امان الله خان پادشاه افغانستان

اعلیحضرت امان الله شاه غازی در وقت استعمال نشان
لمر اعلی

965

ketabton.com - The Digital Library

اعـلیحضرت امان الله شاه‌غازی بلباس عسکری و ایـن عکس در پورت سعید گرفته‌شده و از آنجا بتاریخ (۳) جدی ۱۳۰۶ ش بکابل فرستاده‌شده است .

ketabton.com - The Digital Library

اعلیحضرت امـان الله شاه‌غازی ـ بلباس مکتب حربیه

467

ketabton.com - The Digital Library

اعلیحضرت امان اللـه شاه‌غازی در وقت معاینهٔ عساکـر
روز اول جشن استقلال مـاه‌اسد سال ۱۳۰۰ شمسی .

ketabton.com - The Digital Library

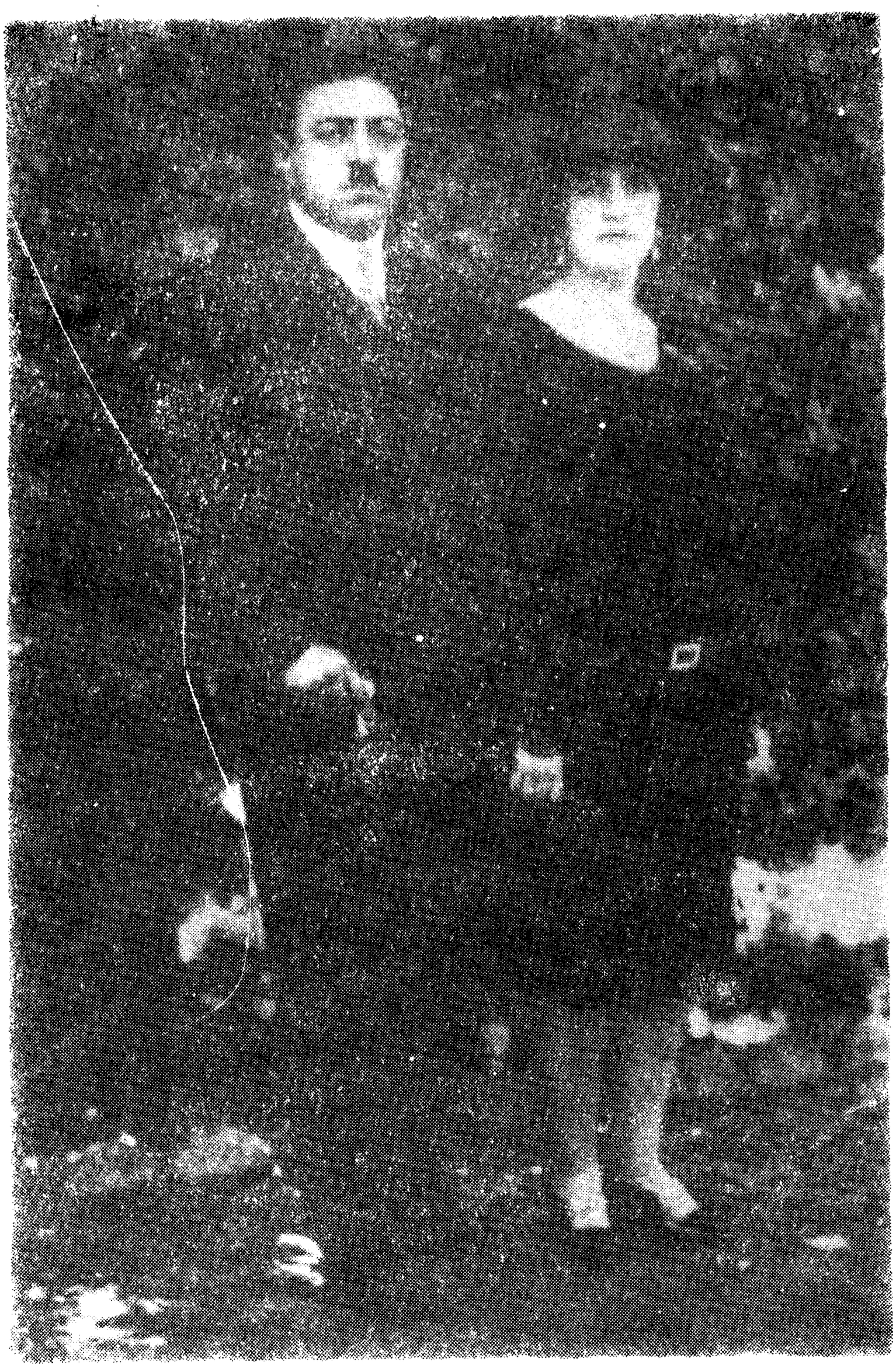

اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی و ملکه ثریا«شاه‌خانم »
واین عکس یاد گاری در اوائل نهضت نسوان در افغانستان
گرفته شده است .

اعلیحضرت امـان الله شاه‌غازی در موقع‌نمایش لباسهای‌افغانی ، عربی ، بلوچی، ترکی، بخارائی، هندی ، ارو پائی .

ketabton.com - The Digital Library

اعلیحضرت امان الله شاه
غازی ـ واین عکس در سال
۱۳۲۷ شمسی در روم گرفته
شده است .

ketabton.com - The Digital Library

امان الله شاه غازی ـ د رآخرین سالیان زندگی ـ واین عکس د رو ما پایتخت اینا **لیاگرفته شده است .**

ketabton.com - The Digital Library

شاهزاده رحمت الله‌مشهور
به شاهزاده جان پسر ولیعهد
اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی

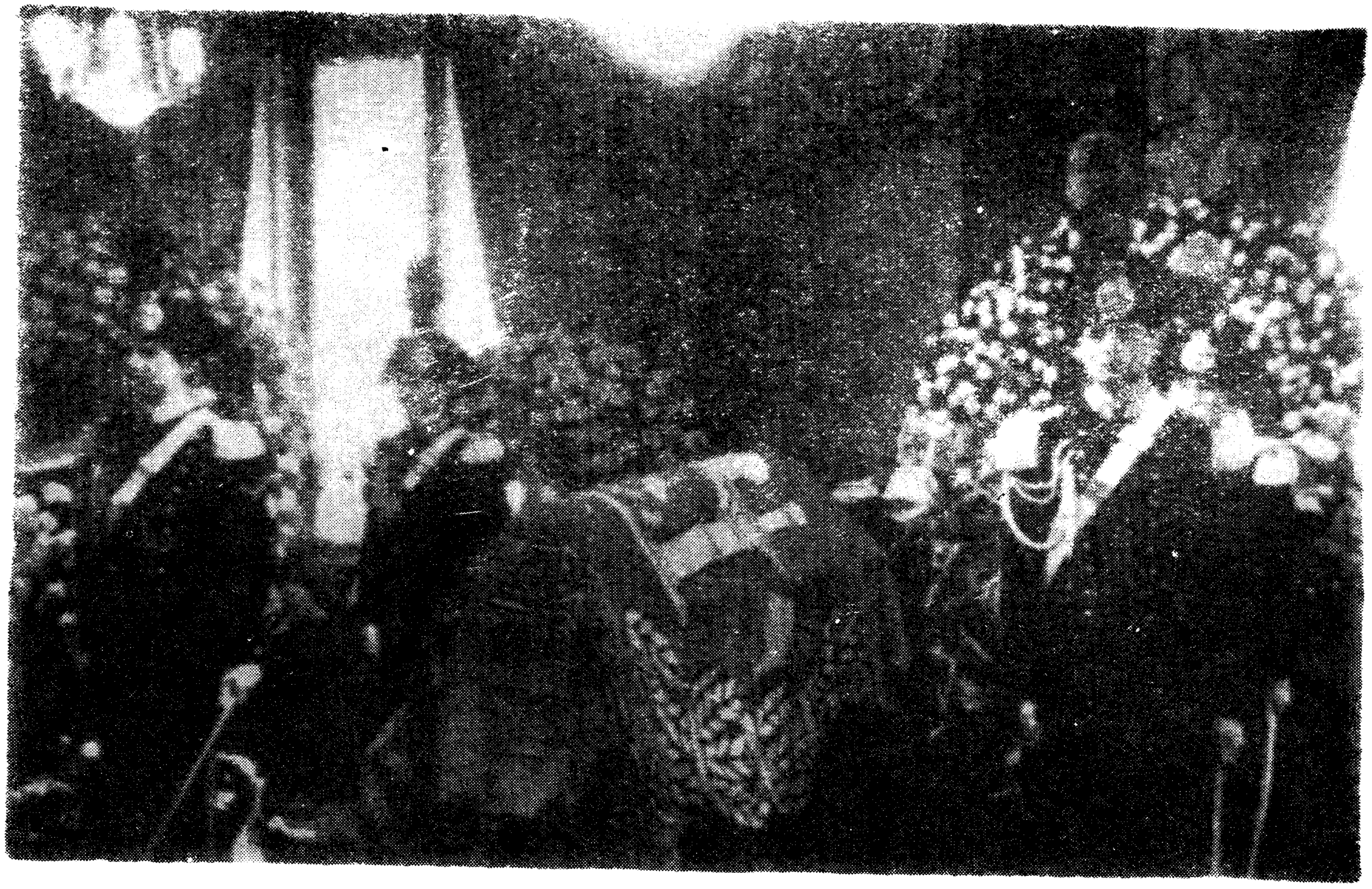

تابوت مرحوم اعـلیحضرت‌امان الله شاه غازی در روم درماه‌ثور سال ۱۳۳۹ شمسی‌ودر پهلوی تابوت چهار نفر سربازرومی برای اداء مراسم احترام‌استاده‌اند واکلیل های گـل بکثرت دیده میشود .

ketabton.com - The Digital Library

سر دار اعلی محمود طرزی و مسماة اسمار سمیه همسر آن و این عکس یا دگاری در فصل خزان سال ۱۳۰۵ شمس در کابل گرفته شده است .

475

ketabton.com - The Digital Library

طـــرف راست ـ سر دارعبیدالله خان «شاه آقا» برادر سکهٔ اعلیحضرت امان اللهشاهغازی .

طرف چپـ سر دار عـبدالعزیزخان «وزیر داخله درعهد سلطنت امانیه»

واین عکس یادگاری بتاریخسه‌شنبه (۲۰) ثورسال ۱۳۳۹ شمسی درسالون هوتل کابل‌گرفته شده است .

ketabton.com - The Digital Library

نظام الدین‌خان «پسرسردارفقیرمحمد خان شا غاسی»آنکه درفکر تمهید تألیف این کتاب‌وتاریخ مکمل دورهٔ امانیه خدمت قابل قدری نموده‌است.

فوت مرحومی لیل دو شنبه(۲۹) سنبلهٔ سال۱۳٤٤شمسی بعمر (۸۳) سالگی واین‌عکس‌درسال ۱۳۰۱ شمسی گرفته شده است .

ketabton.com - The Digital Library

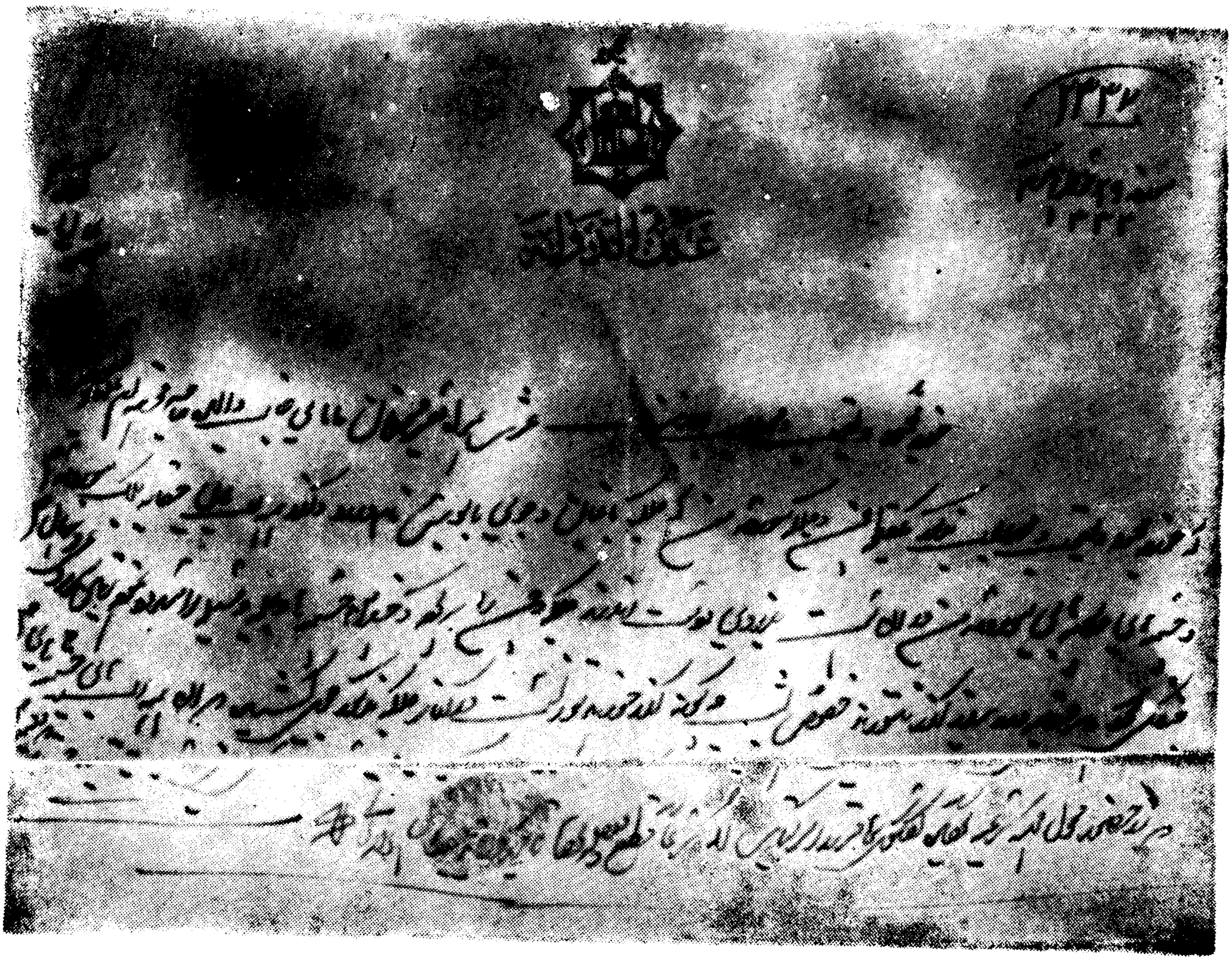

چند سطر از یك فر مـان عین الدوله که درسال ۱۲۹۵
شمسی نوشته شده وآن‌وکیل مقام سلطنت در سطر ا خـیر
تصریح کرده که :
(از حضور محول‌امرمحکمهٔ شرعیه گردیده گفتگوی شمـا
قرار امر کتاب الله شر عـاً قطع و فیصله شود) و عدالت
اسلامی او را کاملا نشا ن میدهد .

ketabton.com - The Digital Library

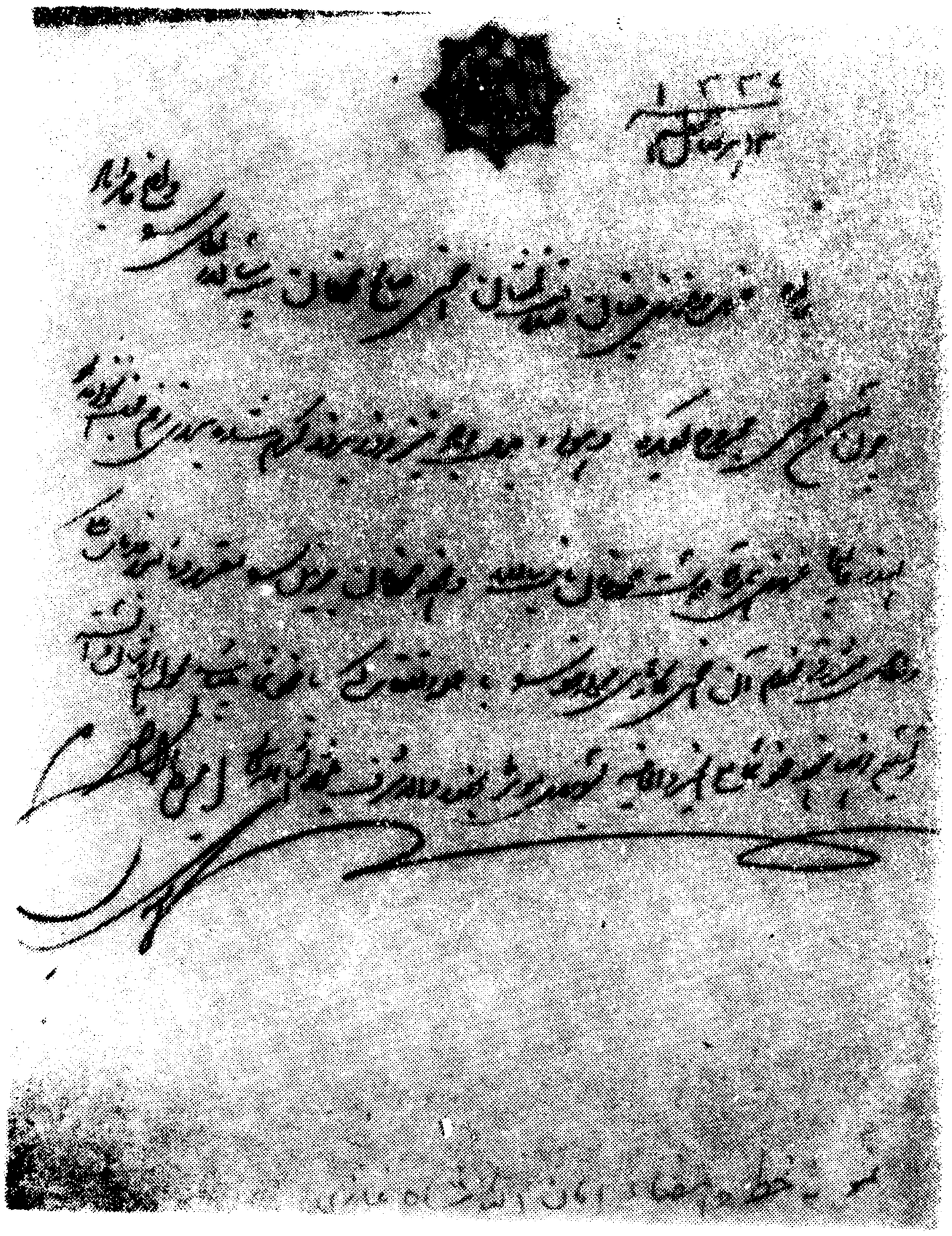

نمونهٔ خط وامضاء اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی .
این فرمان بتاریخ ۲۳ ثورسال ۱۲۹۸ شمسی نوشته‌شده
است .

ketabton.com - The Digital Library

اعلیحضرت امـان الله شاه‌غازی و جنـرا ل فخرالـدین (فخری پاشا) اولین‌سفیرمختاردولت ترکیه در کابل .

واین‌عکس یادگاری دروقت‌تعاطی معاهده در مسجد جامع کبیر عید گاه کابل گرفته‌شده‌است .

ketabton.com - The Digital Library

معاهدهٔ دو لتین افغانستان‌وایران بروز جمعه (۱۵)سنبلهٔ سال ۱۳۰۲ ش در مسجد جامع‌کبیر عید گاه کابل بعد اداء نماز جمعـــه بامضاء رسید .امان الله شاه غازی فر مـود «عهد نامه بین دو دولت‌اسلامی‌همان کتاب آسمانی آنها یعنی قرآن مجید و شریف است »ودراین‌عکس‌یادگاری‌اعلیحضرت امان‌الله‌شاه‌غـازی و میر ز انصرالله اعتلا ء الملك سفیر مختار دو لت ایران ومحمـــدولی خان وزیر امور خارجـــه دیده میشوند . بیرق افغـــانستان بدوش سفیر ایران و بیرق ایران بدوش امان اللـــه‌شاه و این مراسم‌دروقت‌تعاطی اسناد دو لتین در کابل بعمل آمده است .

ketabton.com - The Digital Library

محمدولی‌خان ـ رئیس‌هیأت‌سفارت فوق العاده‌بجانب‌مسکو واروپا ـ وبعداً وزیر امـــورخارجه ووکیل وزارت حر بیه ودرســال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش‌وکیل مقام سلطنت بوده‌است.

ketabton.com - The Digital Library

سردار عظیم الله خـــان «وزیر زاده » و این عکس در روما پایتخت ایتالیا گرفته‌شده‌است .

ketabton.com - The Digital Library

علی احمد خان« ابن سردارخوشدل خان لوپناب » اولین وزیر امور داخله در عهدامانیه‌وبعد ازان والی کابل– و در سال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش از همراهان خصوصی‌اعلیحضرت امان‌الله شاه در سفر آسیا وارو پا .

ketabton.com - The Digital Library

سردار شیراحمد خان سفیر
از همراهان سفر اعلیحضر ت
امان الله شاه غازی در سال
۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش .

میر محمد هاشم خان‌وزیر مالیه ـ شخصی که در هفتهٔ اول ماه سر طان سال ۱۳۰۷ شمسی بنمایندگی از طر ف عموم ما مورین دولت ،بحیث رئیس هیـــأت پذ یـرائی از ورو د موکب پادشاه غاز ی درسرحد هرات‌مراسم سلام و احترام بجا آورده است .

ketabton.com - The Digital Library

سردار فیض‌محمد خان عضو هیأت سفارت فوق العاده در سال ۱۲۹۸ ش و اولین‌نمایندهٔ سیاسی افغانی در پاریس در سال۱۲۹۹ش ودرسال۱۳۰۰ش وزیر معارف مقرر شد .

رسام شهیر «غلام‌محمدخان مصور» معلم فن رسامی در مکتب حربیه و حبیبیه واولین مدیر مکتب صنائع نفیسه ودر سال ۱۳۰۱ ش به اروپا اعزام ودرسال ۱۳۰۲ ش خطاب پرو فیسر یافت .

ketabton.com - The Digital Library

محمدامان خان حکمران کلان غزنین در سال ۱۳۰۰ و۱۳۰۱ ش و شخصی که برای مصارف ورضاء اهالی ولایت مذکور در وخدمتی همد رین راه نموده حکمرانی کلان بدخشان و در کلان دایزنگی مصادر خدماتی است .

طلاب افغانی درارو پا ـ بخوشی وجوه مالیات مبالغی افـــزوده نیز در سال ۱۳۰۲ ش دروقت سال ۱۳۰۵ش دروقت حکمرانی در پیشبرد امور عرفانی شده

ketabton.com - The Digital Library

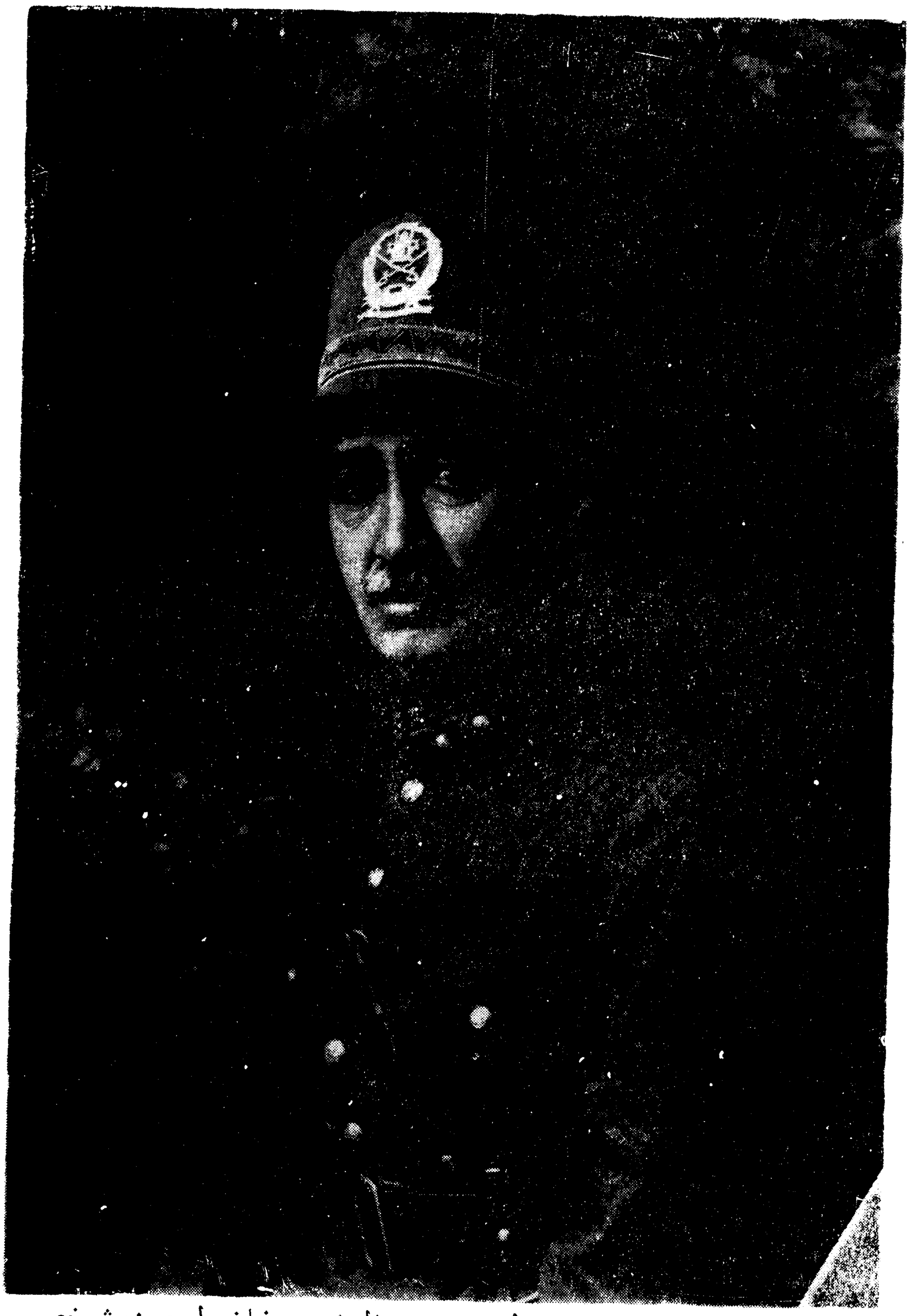

احمدعلی خان « و لـــدعبدالواحد خان لودین»شخصی
که در اول مـــاه میزان سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس هیـأ ت
تنظیمهٔ سمت شمالی کـــابل مقرر شده است .

ketabton.com - The Digital Library

محمد ادیب خان رئیس
مکتبین مذکور پسر محمدصالح
مسدیه و خسربرهٔمحمودطرزی
افغانی است .

هیأت سفارت افغانستا ن‌مقیم مسکو در سال ۱۳۰۰ ش. میرزا محمدخان سفیرمختار- عبدالرزاق خان وحبیب‌الله‌خان‌اتاشهٔ نظامی و عزیز الرحمن فتحی در این عکس دیـــده میشوند .

ketabton.com - The Digital Library

غلام نبی خان چرخی ـ شخصی که سالیانی درمسکو ـ برلین ـ پاریس ـ انقره ـ سفیر مختار افغانستان و در سال ۱۳۰۳ ش رتبهٔ نائب‌سالاریافت وبنام سفیر مشهور بود.

ketabton.com - The Digital Library

غلام صدیق چرخی- سفیر مختار افغانستان در انقره در
سال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش .

492

ketabton.com - The Digital Library

غلام صدیق خان چرخی سرمنشی حضور «وکیل وزیرامور خارجه در سال ۱۳۰۶و۱۳۰۷ش» مذکور درسال ۱۲۹۸ و ۱۲۹۹ ش عضو سفارت فوق‌العـــاده و در سال ۱۳۰۱ و ۱۳۰۲ ش وزیر مختار افغانی‌مقیم برلین بوده است .

ketabton.com - The Digital Library

این عکس هنگامی را نشان میدهد که اعلیحضرت امان الله شاه غازی و ملکه ثریا در روم تشریف فرما گردیده واز طرف پاپ پال رهبر کاتولیك های جهان مورد احترام خاص واقع شده و صلیب حضرت مسیح را برسم احترام برافراشت. درین مراسم امانویل پادشاه وملکهٔ ایتالیا و موسولینی صدراعظم حضور داشتند .

اعلیحضرت اما نا لله شاه‌غازی قهر مان سیاسی‌استقلال‌افغانستان با ملکه ثریا درسفراروپا .
ودراین عکس‌بهمراه زعمای‌دولت فرانسه دیده میشوند .

ketabton.com - The Digital Library

اعلیحضرت امـان الله شاه غازی و ملکه ثریا دربرلین در دعوت رسمی وبطرف‌دست‌چپ‌پادشاه غازی ـ غلام‌صدیق‌خان چرخی وکیل وزارت‌امورخارجه واین عکس درجـر یده شپیگل (آئینه) دربر لین بچاپ‌رسیده‌است .

496

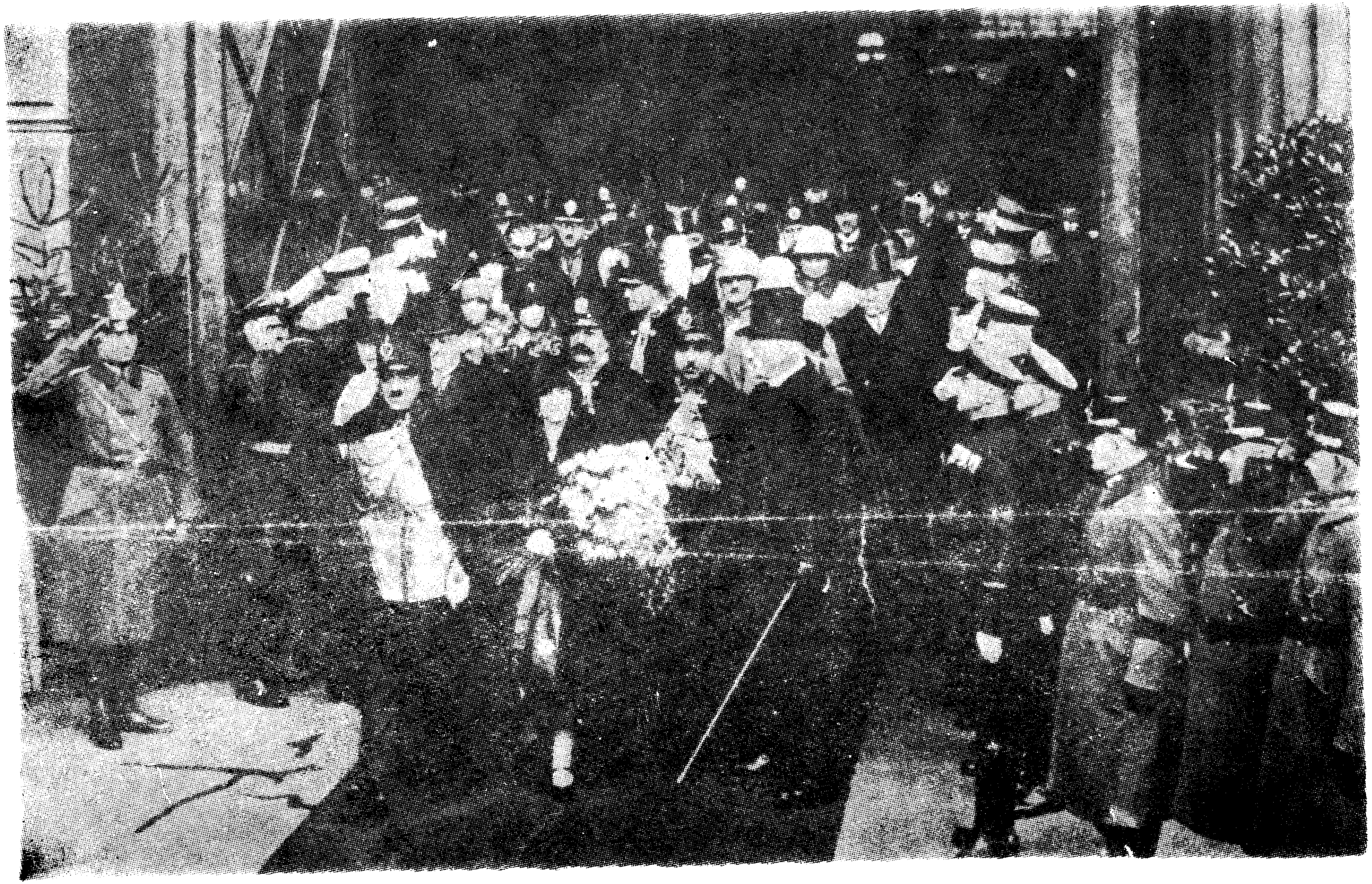

اعلیحضرت امـان الله شاه‌غازی و ملکه ثریا ـ در موقعی که ازطرف بزرگترین رجـــال ومحترمات دولت‌وحکومت‌آلمان دربرلین رسماً پذیرائی‌میشوند.

ketabton.com - The Digital Library

از مناظر سفر رسمی اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی و ملکه ثریا دربرلین ـ پایتخت کشور آلمان و این عکس درموقع قبول رسم سلام گرفته شده‌است .

ketabton.com - The Digital Library

اعلیحضرت اما نالله شا ه غازی در برلین به‌معیت مار-
شال فو ن هند ن بورگـــک در موقع قبو ل رسم سلا م
گارد احترا م .

اعلیحضرت امان‌الله شاه غاز ی پاد شاه افغا نستا ن و مار شا ل‌فو ن هندن‌بورگ
رئیس جمهور آلما ن درموقع‌قبو ل مرا سم سلا مومعاینه گارد احترام در برلین .

ketabton.com - The Digital Library

از مراسم پذیرایی رسمی اعلیحضرت امان الله شاه غازی
در برلین پایتخت آلمان .

ketabton.com - The Digital Library

اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی و مارشال فون‌هندنبرگ
رئیس جمهور آلمان در دعوت‌رسمی جمعه (۵)حوت ۱۳۰۶ش

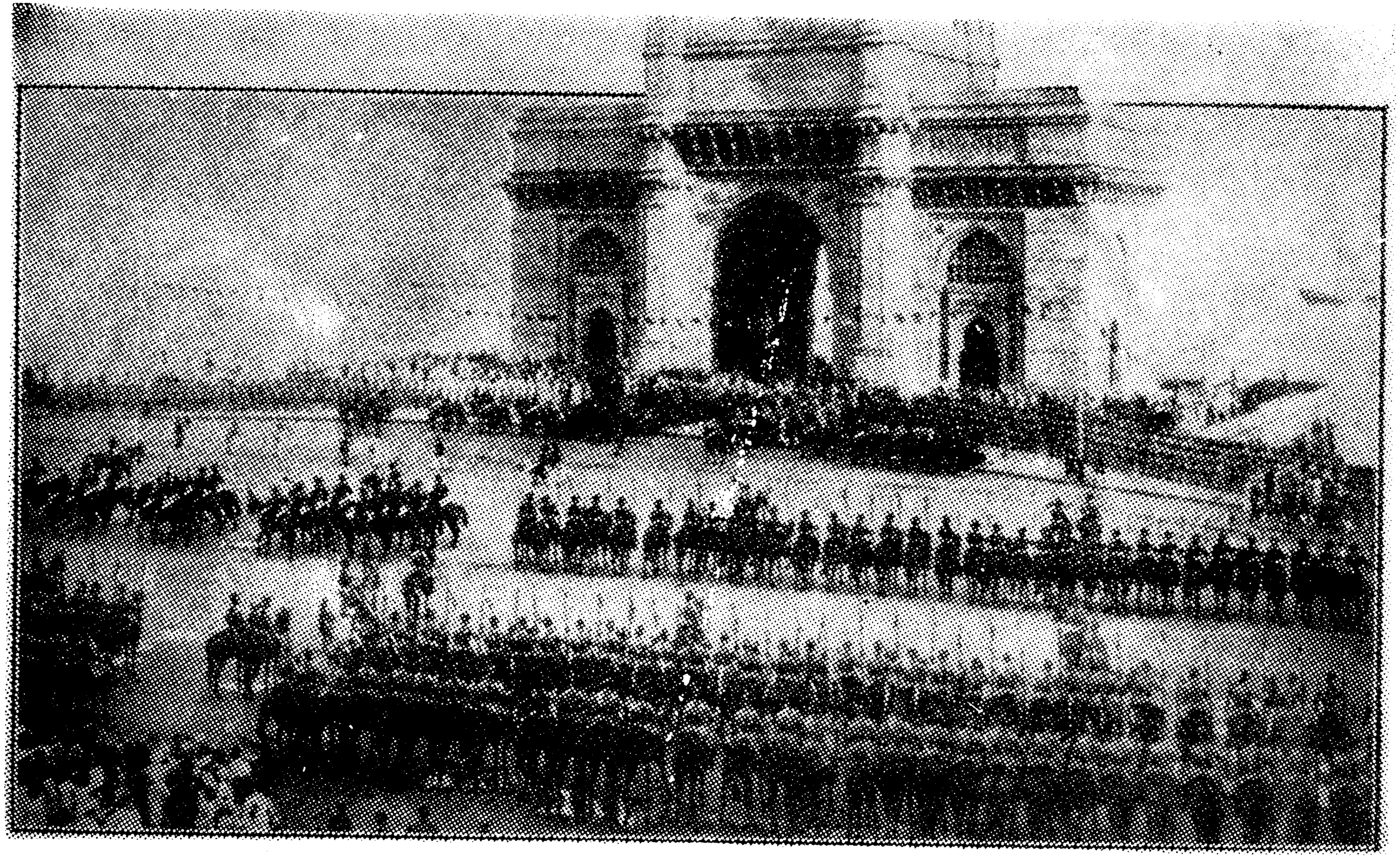

اعلیحضرت اما نالله شاه در موقع معاینهٔ رسم گذشت عساکر در برلین.

اعلیحضرت اما نالله شاه غازی در اثناء دعاء بحضور پرور دگار «ج» در یکی ا ز جا های مقد س واین‌عکس در بر لین به چاپ رسید ه‌است .

ketabton.com - The Digital Library

اعلیحضرت امان الله شاه
غازی بهمراه جارج پنجم شاه
وامپراتور انگلستان در لندن‌در
موقعی که گارد احترام رامعاینه
میفرمایند .

906

اعلیحضرت امـان الله شاه‌غازی پادشاه افغانستان بـروز ۱۳ ـ ثور سال ۱۳۰۷ ش در ـ مسکو ـ در موقعی که بهمراه کالنین رئیس جمهور دولـــت روسیه شـــو روی سلام گارد احترام را قبول میفرمایند .

ketabton.com - The Digital Library

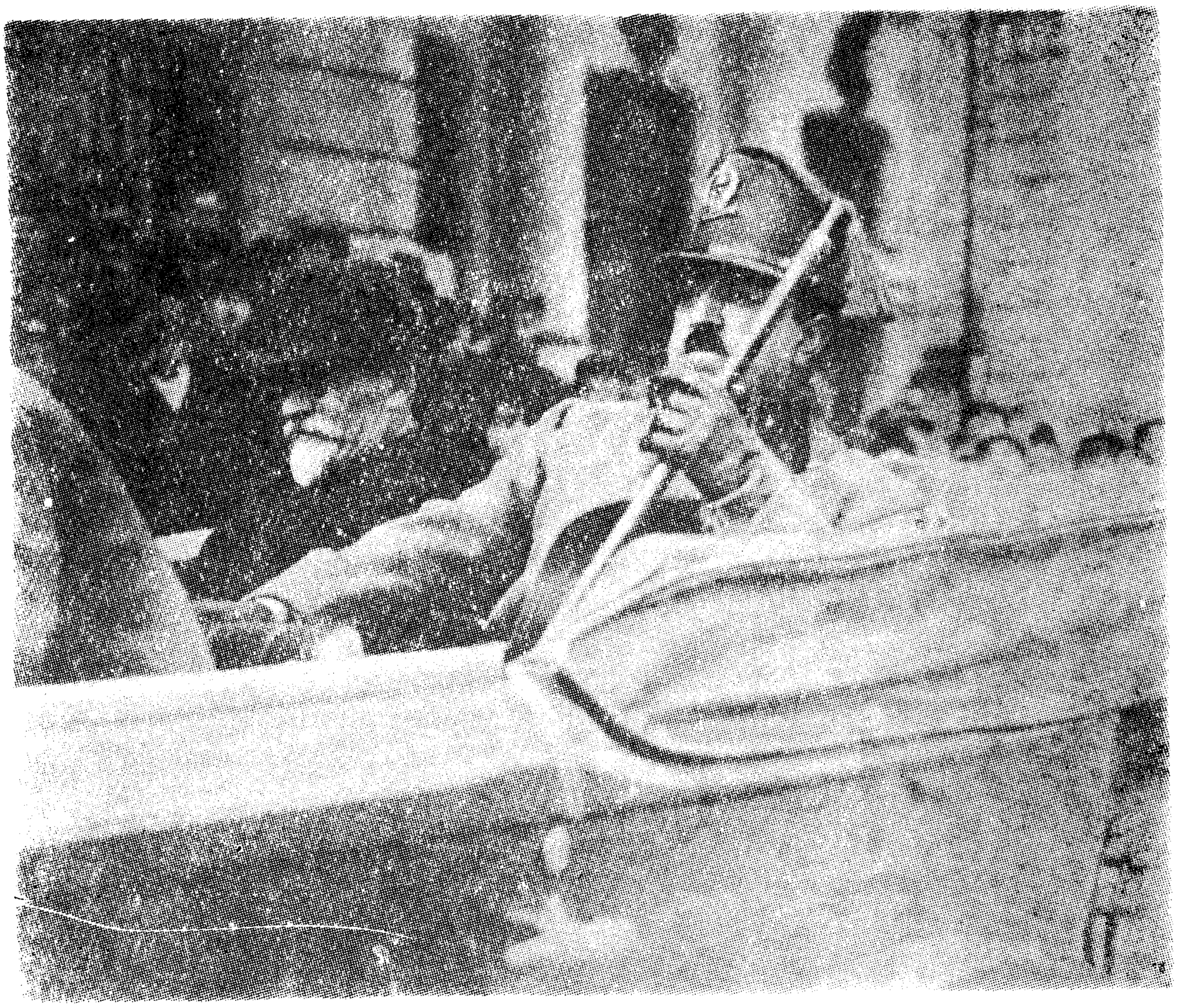

اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی بروز ۱۳ ثور سال۱۳۰۷

ش در موقعی که بهمراه‌کالنین‌رئیس جمهور دولت ر و سیهٔ شوروی بسواری موتر بطرف‌قصر کریملین تشریف فر ما میشوند .

ketabton.com - The Digital Library

احمد فواد اول ـ پادشاه مصر

غازی مصطفی کمال پاشا ـ
رئیس جمهور ترکیه

رضاء خان پهلوی ـ پادشاه
ایران

پاپ ـ پیوس یازدهم «پاپ»
اعظم پیشوای مذهب رو مـــن
کاتو لیك

ketabton.com - The Digital Library

موسولینی صدراعظم ایطالیا آنکه درسال ۱۳۰۱ ش زمام مملکت ایطالیا را بکف خودگرفت. و در وقت ورود اعلیحضرت امان الله شاه‌غازی درایتا لیا، مرا سم ا ستقبال رسمی خیلی شایان بجا آورد.

ketabton.com - The Digital Library

مار شا ل پال فون‌بینیکند
ورف فون هنـد نبو رگـــئ
رئیس جمهور آلمان .

اکناسی مو سیکی ـ ر ئیس
جمهور پو لیند

ketabton.com - The Digital Library

کا لنین ـ رئیس کمیته‌ادا ری
مر کزی د و لـت رو سیـه
شوروی

جارج پنجم ـ
شاه وامپراتور انگلستان

ketabton.com - The Digital Library

وکتو ر ایما نیو ل ثا لث
پادشاه ایطا لیا .

عبد الهاد ی خان وز یـر
تجار ت از همرا هان سفـر
رسمی اعلیحضرت اما ن الله
شاه غاز ی در مسکو- بر ج
ثور سال ۱۳۰۷ ش .

5/2

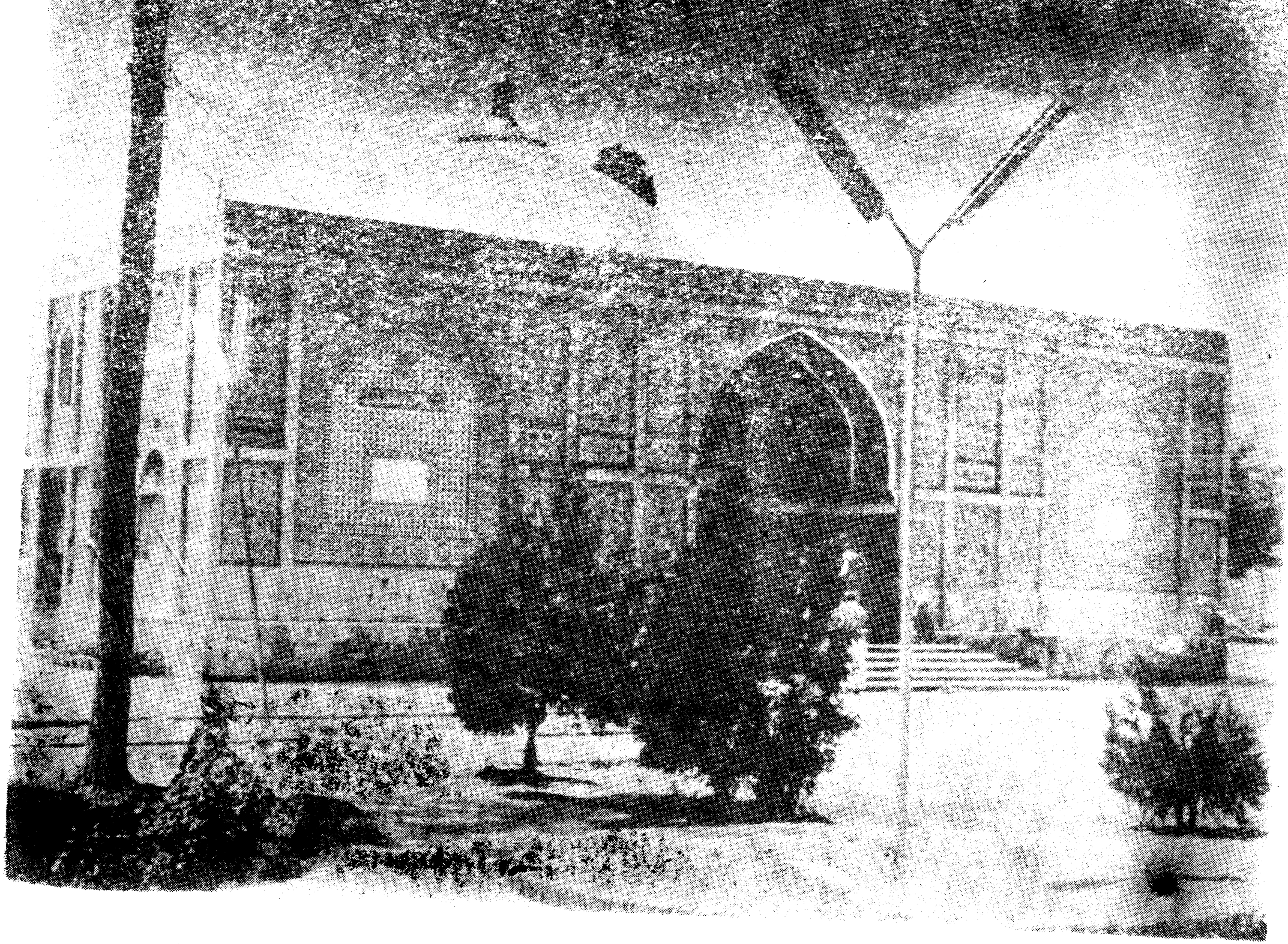

مقام خرقهٔ شریفه « واقع‌در قندهار» زیارتگاه مقدس و **متبرك که امان الله شاه غازی** در هر وقت باداء احترام آن **لباس بهشتی اساس** مشرف شده و در حق عموم عالم‌اسلام **ومخصوصاً ملت با دیانت** افغانستان ادعیهٔ خالصانه **نموده است .**

ای ظفر شیفتهٔ همت نصرت فالت
در مقامی که شکوهت فشرد پای ثبات

چمن فتح تبسم کـــدهٔ اقبالت
کوه بازد کمر از سا یـــهٔ استقلالت

514

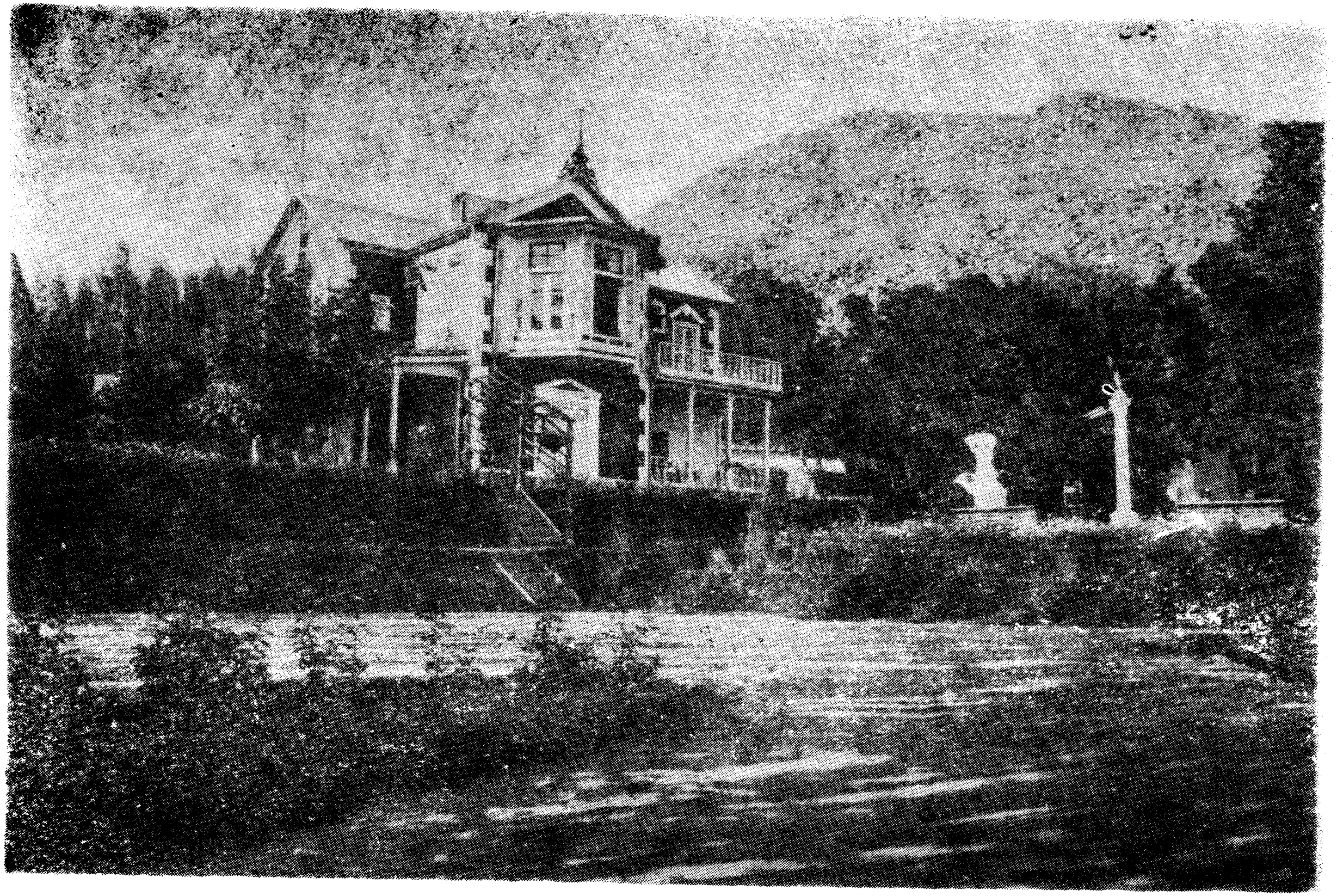

قصر اما نیه ـ واقـــع بالاباغ پغمان که در ســـال ۱۳۰۲ ش کار اعمار آن تکمیل یافته است .

915

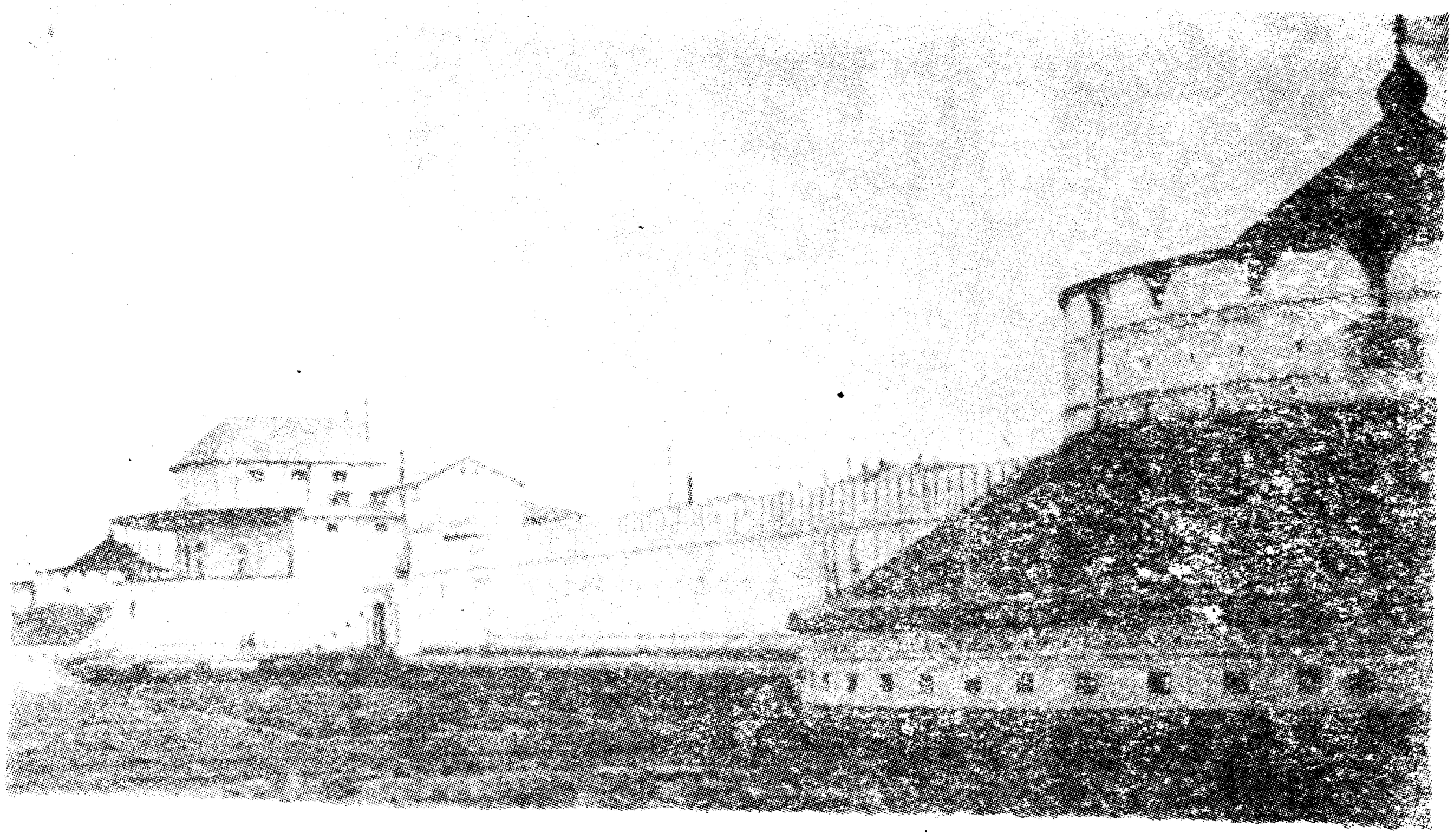

ارگ کابل و در حصهٔ وسطی آن برج شمالی « مقـام شورای دولت » دیده میشود.
واین عکس از حصهٔ مطبعهٔ نوت و صکوك گـــرفته شده است .

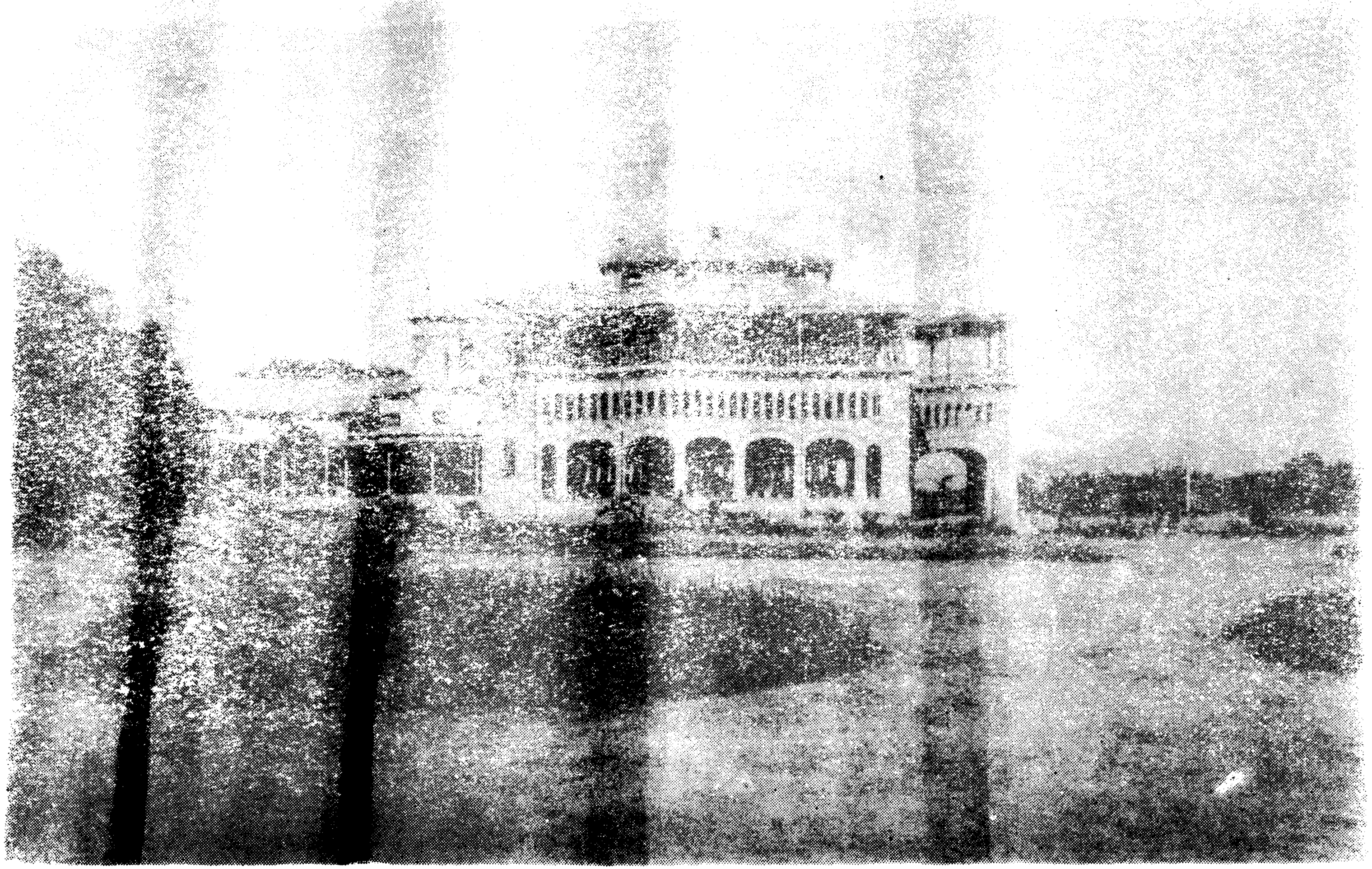

قصر ستور ـ کابل : مقام بزرگترین محافل و مهمترین **فیصله‌ها** و **سخنرانی** های اعلیحضرت امان **الله‌شاه‌غازی.**

ازماه حمل سال ۱۲۹۸ ش نظارت امور خارجه و در سال **۱۳۰۰ ش وزارت امور** خارجه ـ وسالون ایـن قصر در سال **۱۳۰۷ ش کلوب ستور** وکلوب **امانیه** شناخته شد .

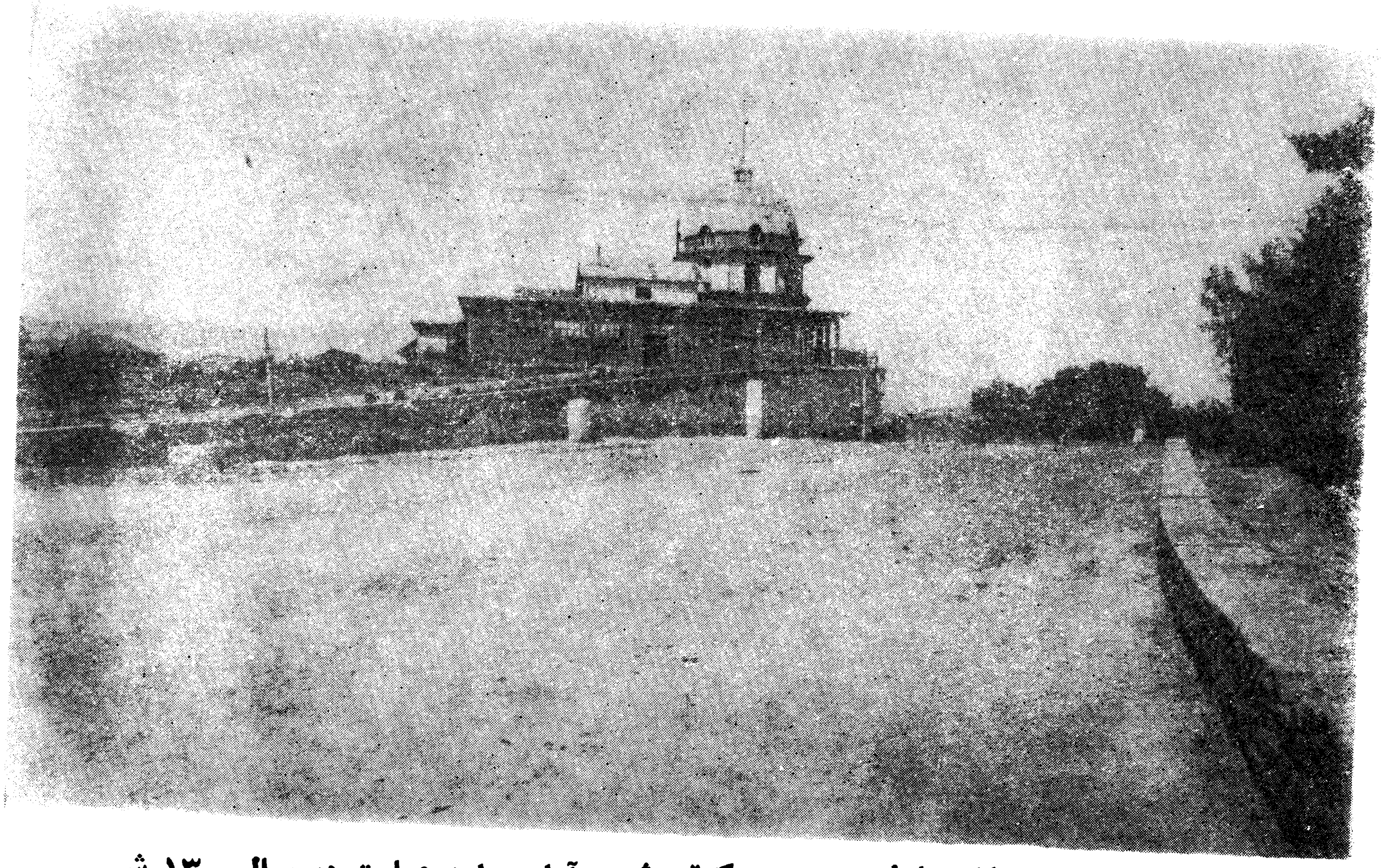

قصر دار الامـــان معارف مسمی به کوتی شهر آرا ـو این عمارت در سال ۱۳۰۰ ش مقام وزارت معارف قـــرار داده شد . و روز شنبه (۲۳) قوس سال ۱۳۰۷ ش از اثـر حمله سقویان حریق و سامان و سائل تعلیمی برهم گردید.
عروسی عین الدوله بـروز(۱۹) عقرب سال ۱۲۹۳ ش‌در همین قصر بعمل آمده بود .

ketabton.com - The Digital Library

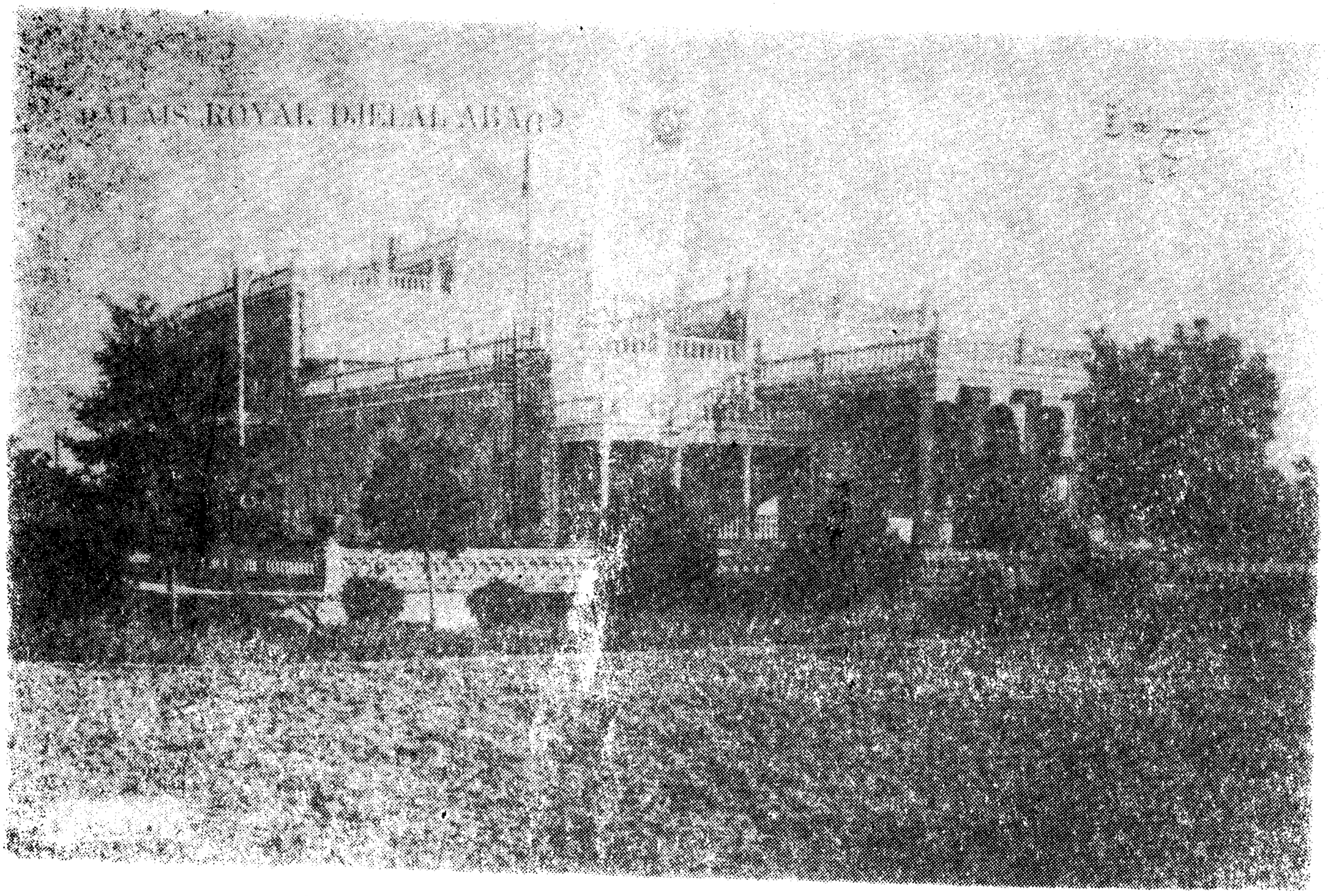

سراج العمارت « واقع جلال آباد مرکز ولایت ننگر هار »
یکی از قصر های باشکوه افغا نستان درهشتاد سال اخیر
واین محصول ده سال زحمت ارباب فن و هنر افغا نستان
در برج جدی سال ۱۳۰۷ ش از طرف مخالفین دولت امانیه
حریق شد .

نوت پنج افغانی طبع سال۱۳۰۷ ش که بصورت دورویه درمطبعهٔ نوت وصکوك کابـل طبع شده وتاریخ نشر آن ماهسرطان سال ۱۳۰۷ ش است.

نوت ده‌افغانی که در سال۱۳۰۷ ش در مطبعـهٔ نوت وصکوك کابل دو رویه طبع‌شده وتاریخ نشر آن مصادف بروزعودت پادشاه غازی از سفـراروپا است .

نوت پنجاه افغانی که درسال ۱۳۰۷ ش در مطبعهٔ نـــوت وصکوك کابل بصورت دو رویه طبع شده و تـــاریخ نشر آن مصادف بروز عودت اعلیحضرت امان الله شاه غازی ازسفر اروپا است .

ketabton.com - The Digital Library

محمـــد فضلی استانبولی ـرسأم و زینگو گرافر در مطبعهٔ کابل. واین شخص با مور فنی‌طباعتی و خریداری سا مـــان افغانستان در اروپـــا مصادرخدماتی شده‌است . واین‌عکس اثر قلم نوك آهن خود او می باشد که در کـــابل در سال ۱۲۹۱ ش ترسیم نموده است.

ketabton.com - The Digital Library

موسیو ژوزف هاکن ر ئیس
هیأت اعزامی حفریات فرا نسه
درافغانستان

ketabton.com - The Digital Library

استاد قاسم خواننده‌ٔشهیر کشور ـ و اولین خواننده‌یی که در توصیف‌استر داد استقلال افغانستان نغمات دلپذیر و اشعار حماسی‌ملی را در تمام محافل‌پرشکوه عهد امانی به سمع فدائیان‌راه‌استقلال رسانیده است .

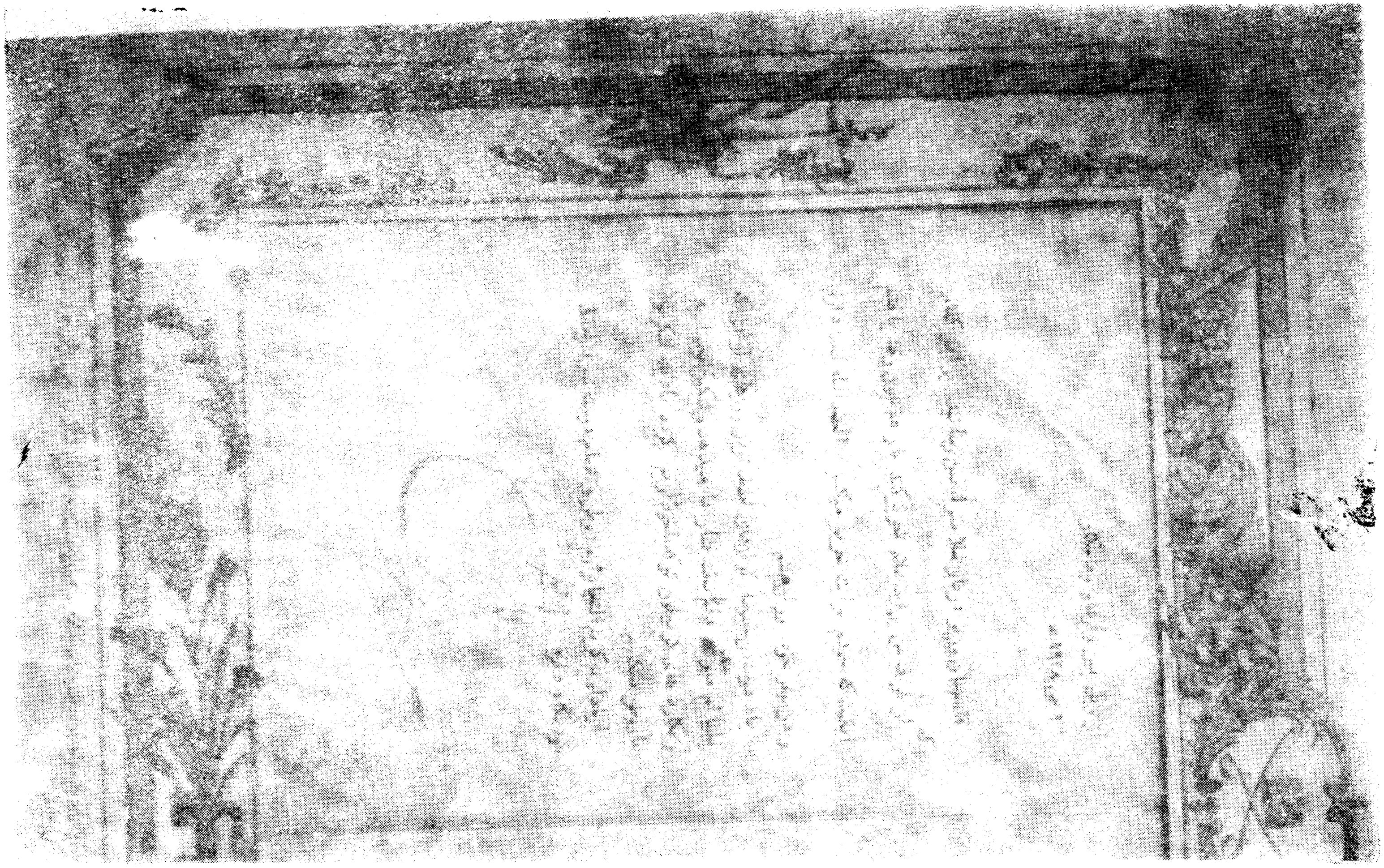

عکس فرما ن اعلیحضر ت امان‌الله شاه غازی که درماه ثور سال ۱۳۰۷ ش در بین وارساو ومسکو بسر افرا زی استاد قاسم خواننده شهیر کابل ارسال فرموده اند.

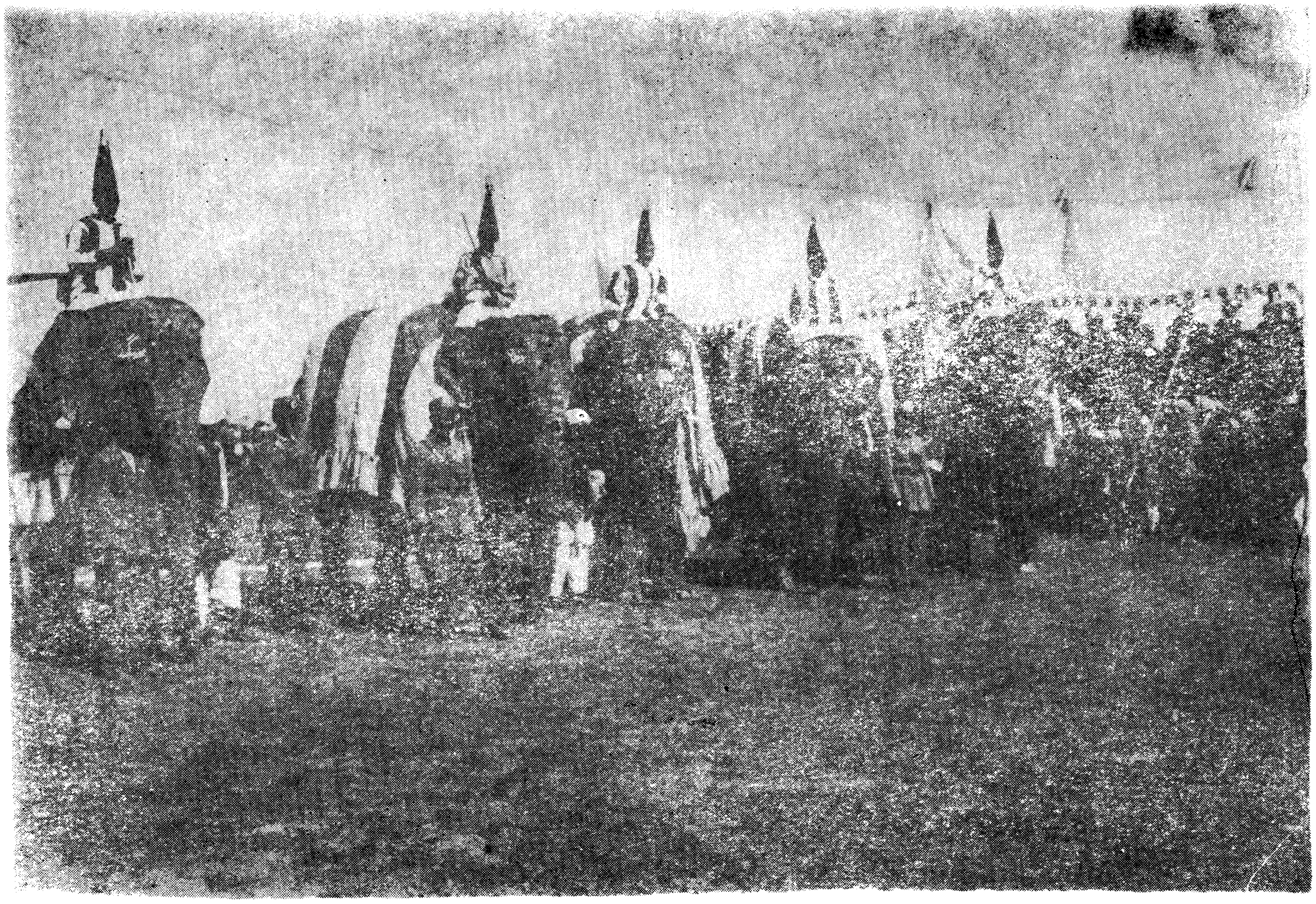

فیل های نظارت نقلیات افغا نستا ن ـ در مـــرا سم جشن استرداد استقـــــلا ل
افغا نستان ماه اسد ۱۳۰۰ش

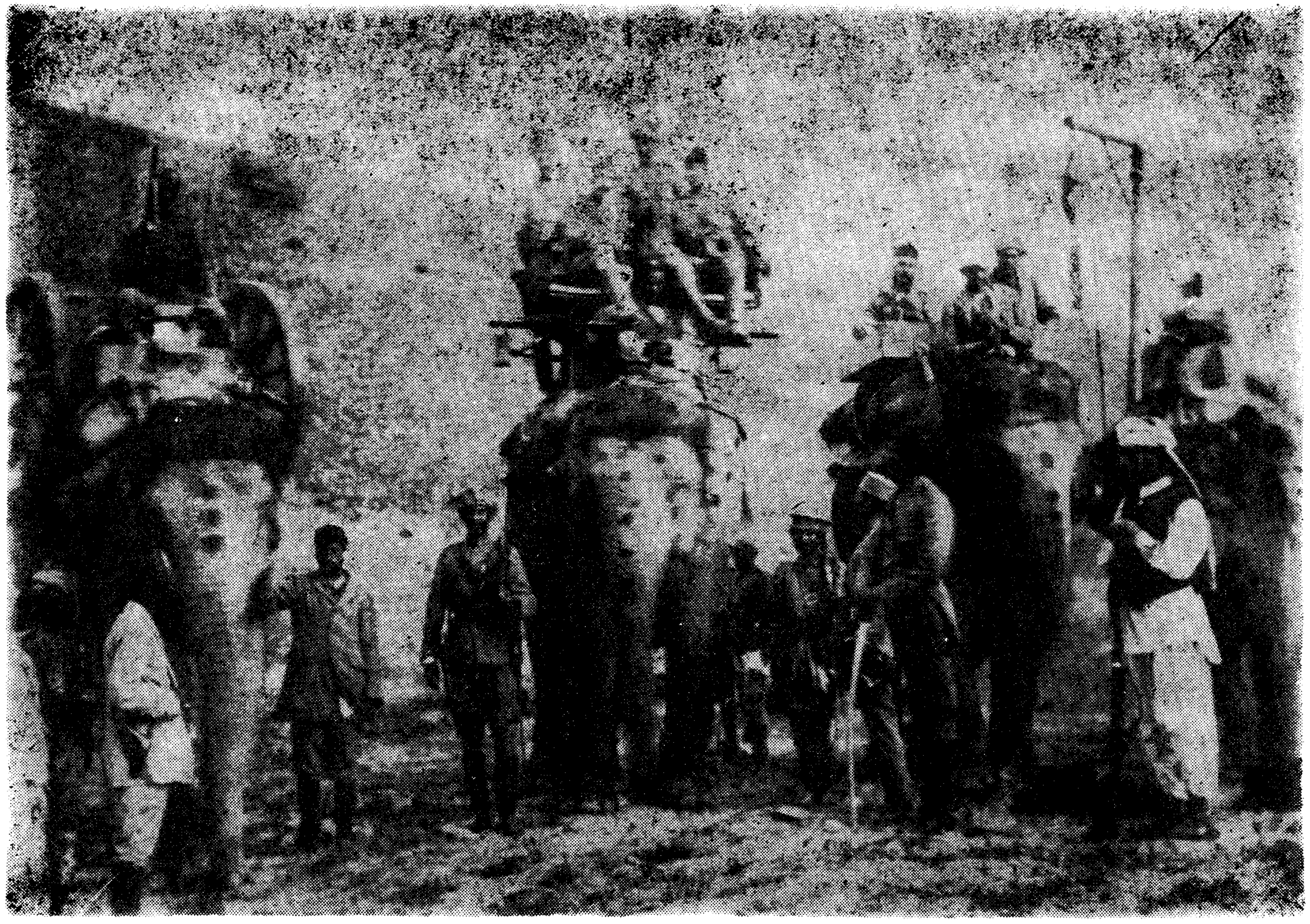

فیل های نظارت نقلیا ت افغا نستان ـ در وقت نقـل
دادن توپ های اوت زر برای جهاد استرداد استقلال افغا
نستان ـ ماه حمل ســـال ۱۲۹۸ ش

پنج نفر از سفراء و نماینده‌گان دول خارج درماه اسدسال ۱۳۰۸ ش در د همزنگ
بهمراه عطاء الحق خان وشیرجان خان دوریك میز دیده‌میشوند .
واین هیأت های سیاسی جریانات سال ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸شمسی را بچشم سر دیده‌اند.

ketabton.com - The Digital Library

یاد داشت

در وقت مطالعهٔ کتاب تبدیل کلمات «اشتباهات طباعتی» بطریق آتی مدنظر گرفته شود :

سطر	صفحه	غلط	صحت
۲۱	ب	۶۴	۶۳
۲۱	ب	۵۸	۸۵
۲	۲۶	آدم	بنی آدم
۲۰	۳۴	سی‌نوشتم	سی‌نوشم
۳	۴۱	بودنو	بودند
۲	۴۲	حافظ	حافظه
۸	۶۶	اباالظة محاسی	اباظةالمحاسی
۱۰	۷۴	درود	ورود
۱۲	۱۱۱	لبیون	لیون
۷	۱۱۴	۷	۱۷
۴	۱۷۲	لار	لارد

530

سطر	صفحه	غلط	صحت
۴	۱۷۲	پاد	پادشاه
۷	۱۸۷	آواز	آرزو
۱۴	۲۰۲	در در	در
۱۱	۲۰۳	ابو لفیض	ابو الفیض
۹	۲۱۲	سمان	سهمان
۴	۲۲۸	رو	روسیه
۱۸	۲۴۱	روزی	روز
۱۵	۲۵۳	دتا	تا
۱۰	۲۵۵	دوستدر	دوستدار
۷	۲۵۸	ط	خط
۱۸	۲۵۸	پذیدائی	پذیرائی
۴	۲۸۰	حجیر	هجیر
۱۹	۲۸۳	و عرفان	علم و عرفان
۹	۲۹۳	بسیت	بیست
۵	۲۹۶	فابر فابریك	فابریك
۳	۲۹۸	کار خاتمه	کار خانهٔ
۶	۲۹۸	سکنید	میکند
۶	۲۹۹	نمایند ماه	نمایندهٔ ما
۹	۳۰۵	به‌حساب امیر	بر حسب امر

431

سطر	صفحه	غلط	صحت
۹	۳۰۷	است	ات
۱	۳۲۱	آدد	در
۱۰	۳۲۲	تلگرم	تلگرام
۱۶	۳۲۷	وسال	سال
۱۷	۳۳۶	امر	سرا
۳	۳۳۷	دروز	در روز
۶	۳۴۳	هر	هر روز
۱۲	۳۴۳	ماعکس	عکس
۱۵	۳۴۳	انماید	نماید
۶	۳۵۱	حسینه	حسینه
۱	۳۹۶	فر یکه	فابر یکه
۱۸و۱۷	۴۰۷	سکر رو قابل	حذف است
۵	۴۱۰	اماالله	ایان‌الله
۱۲	۴۱۰	سینماید	سینمایند
۱۵	۴۱۰	عزت	غیرت
۱۶	۴۲۱	داشتند	جاداشتند
۱۲	۴۳۳	او	و

پاورقی صفحهٔ ۱۶۴ سربوط سرفرانسیس همفریز است .

دربخش عکس هاشخص کلاه سفید غلام جیلانی خان است وسهواً غلام صدیق طبع شده است .

ketabton.com - The Digital Library

نوت :

آثار مؤلفهٔ وکیلی پوپلزائی که آمادهٔ چاپ است:

۱ جلد دوم تاریخ احمد شاهی

۲ ـ تاریخ دورهٔ سلطنت امان الله شاه غازی

۳ ـ تاریخ مطابع و مطبوعات افغانستان .

۴ ـ سوانح میرزا عبد القادر بیدل

۵ ـ تاریخ ابدالیان.

۶ ـ تاریخ انقراض دورهٔ درانی

۷ ـ واقعات سال ـ ۱۳۰۸ ش .

PROPERTY OF ACKU 1265

533

ketabton.com - The Digital Library

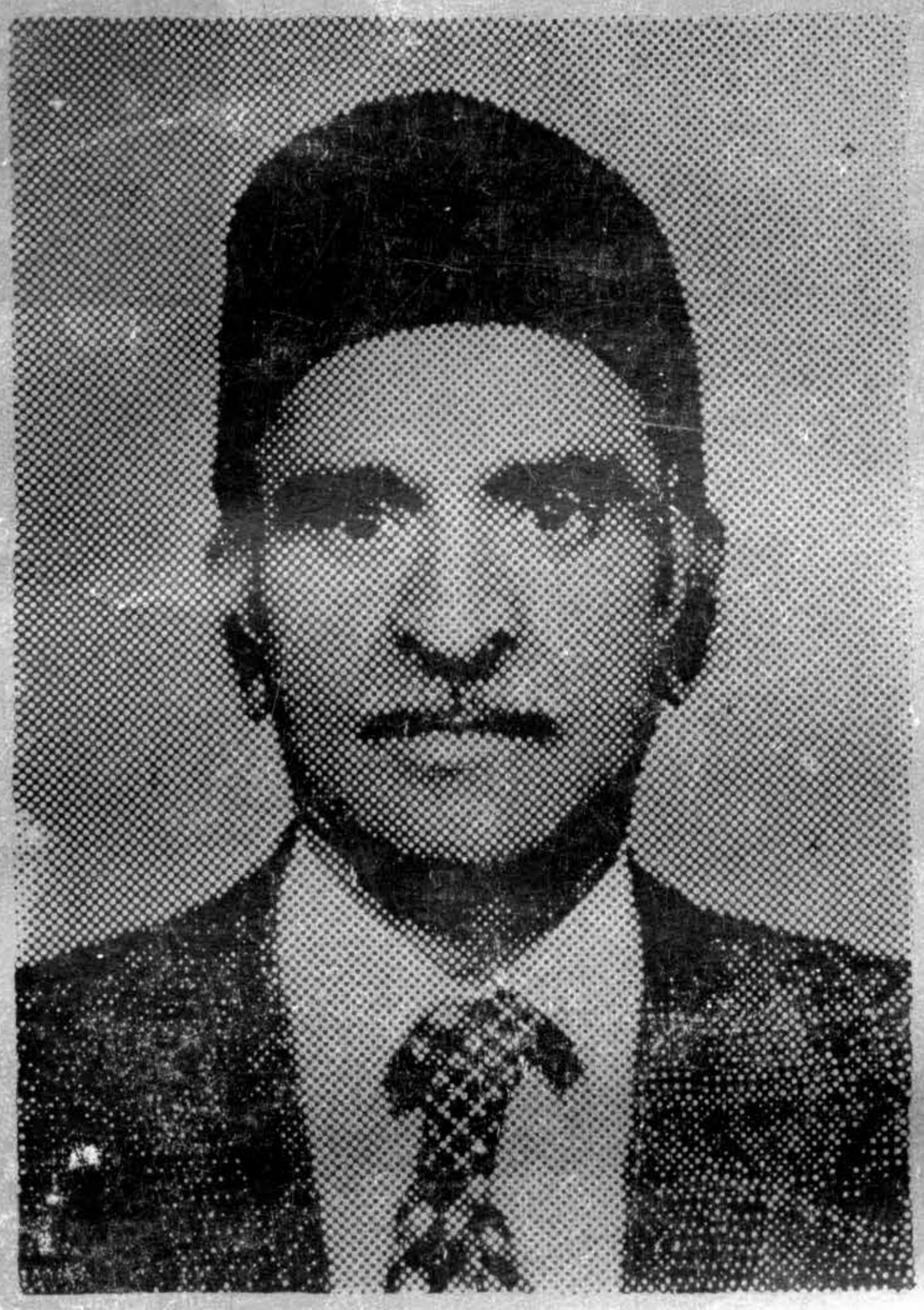

عزیزالدین وکیلی پوپلزائی بتاریخ یکشنبه (٦) سنبله سال ۱۲۹۷ شمسی درچهادهی کابل بدنیاآمده است.آغازماموریت رسمی‌وی اول حمل‌سال ۱۳۱۷ شمسی‌وتاریخ تقاعدش از رتبهٔ اول (۱۹ سنبله سال۱۳۵۲ شمسی می باشد. موصوف بعد ازتقاعد نیز به‌خدمت مطبوعات ونشرات کشور پرداخته همکاری آن تاکنون ادامه دارد.

آثار چاپ شده وکیلی ازینقرار اند :

۱ـاحمدشاه وارث ومجدد امپراتوری افغانستان‌ـجلد اول درسال ۱۳۵۹ طبع‌شده است.

۲ـتیمورشاه درانی‌ـ دریك جلد در سال ۱۳۳۳ شمسی طبع شده است .

۳ـ تیمورشاه درانی ـ در دو جلد درسال۱۳٤٦ ش طبع شده است .

٤ـ تاریخ زمانشاه‌درانی ـ درسال ۱۳۳۷ شمسی طبع شده است.

٥ـ دیوان اطی ـ رساله‌یی در تاریخ‌وزارت مالیه ـ درسال ۱۳٤۳ شمسی طبع شده است .

٦ ـ دیوان اشعار تیمورشاه درانی‌ـدرسال۱۳۵۹ طبع شده است .

۷ ـ هنر خط درافغانستان در دو قرن‌اخیر ـ تاریخ طبع ۲۱ میزان سال ۱۳٤۲ش

۸ـ خزینة الاشراف ((مجموعه‌ئی ازخطاطی‌امروز افغانستان))درسال ۱۳۵٦ش طبع شده است.

۹ ـ غزنه دردو قرن اخیر ـ در سال۱۳۵٦ش طبع شده است.

۱۰ـ سوانح سید جمال الدین افغانی‌درنظم ـ درسال ۱۳۵٤ ش طبع شده است .

۱۲ـ تاریخ خرقهٔ شریفه واقع درقندهار‌ـدرسال ۱۳٤٦ شمسی طبع شده است .

۱۳ ـ هنر هفت قلم ـ رساله‌یی در فن‌خطاطی درسال ۱۳٦۱ شمسی در مجله هنر نشر شده است .

انتشارات کمیتهٔ دولتی طبع ونشر ج.د.ا ـ
مطبعهٔ دولتی

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English